നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ.

സുബോധാലങ്കാരടീകാ

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

യോ പാദനീരജവരോദരരാധിതേന [...രാദികേന (ക॰)],
ലോകത്തയേന’വികലേന നിരാകുലേന;
വിഞ്ഞാപയീ നിരുപമേയ്യതമത്തനോ തം,
വന്ദേ മുനിന്ദമഭിവന്ദിയ വന്ദനീയം.

പത്തോ സപത്തവിജയോ ജയബോധിമൂലേ,
സദ്ധമ്മരാജപദവിം യദനുഗ്ഗഹേന;
സത്താപസത്ത [സത്തപ്പസത്ഥ (ക॰)] വിപുലാമലസഗ്ഗുണസ്സ,
സദ്ധമ്മസാരരതനസ്സ നമത്ഥു തസ്സ.

യോ ഭാജനത്തമഭിസമ്ഭുണി സഗ്ഗുണസ്സ,
തസ്സാപി ധമ്മരതനസ്സ മഹാരഹസ്സ;
സമ്ഭാവിതം സസിരസാഹിതസന്നതേഹി,
സമ്ഭാവയാമി സിരസാ ഗണമുത്തമം തം.

യേ’നന്തതന്തരതനാകരമന്ഥനേന,
മന്ഥാ’ചലോല്ലസിതഞാണവരേന ലദ്ധാ;
സാരാ മതാതി സുഖിതാ സുഖയന്തി ചഞ്ഞേ,
തേ മേ ജയന്തി ഗുരവോ ഗുരവോ ഗുണേഹി.

൧. ദോസാവബോധ പഠമപരിച്ഛേദ

രതനത്തയപ്പണാമവണ്ണനാ

൧. **മുനിന്ദവദനമ്ഭോജ-ഗബ്ഭസമ്ഭവസുന്ദരീ;**
സരണം പാണിനം വാണീ, മയ്ഹം പീണയതം മനം.

൧. അഥായം ഗന്ഥകാരോ ഗന്ഥാരമ്ഭേ പുബ്ബപയോഗാനുബന്ധസഭാവസിദ്ധികവിഗുണോപേതാനം യതിപോതാനം തദുപായന്തരവിരതാ കമന്തരാപേതപരക്കമസമ്ഭവേനാധിഗതബ്യസനസതമുപലബ്ഭ ദയാസഞ്ജാതരസരസഹദയതായ തദുപായഭൂതം ബന്ധലക്ഖണം വിരചയിതുകാമോഭിമതസിദ്ധിനിമിത്തമത്തനോധിഗതസദ്ധമ്മദേവതാനുസ്സരണം താവ ദസ്സേതുമാഹ **“മുനിന്ദേ”**ച്ചാദി. നനു ‘‘ബന്ധലക്ഖണം വിരചയിതുകാമോ’’തി വുത്തം, കിമേത്ഥ ലക്ഖണകരണേന അദിട്ഠലക്ഖണാപി ദിസ്സന്തി ബന്ധന്താതി? സച്ചം, തഥാപി തേ ഘുണക്ഖരപ്പകാസാ തബ്ബിദൂനം പയോഗാനുസാരിനോ വാ സിയും, പുബ്ബേ കതസത്ഥപരിചയാ വാ സിയുന്തി വിഞ്ഞേയ്യം. വാണീ മയ്ഹം മനം പീണയതന്തി സമ്ബന്ധോ. **വാണീ**തി വാ സരസ്സത്യപരനാമധേയ്യാ കാചി

ദേവതാ, സാ സബ്ബാവദാതാ യഥിച്ഛിതത്ഥസാധനപുണ്ഡരീകഗബ്ഭേ നിസീദതീതി ലോകവാദോ. **വാണീ**തി പന പച്ചുഹവിരഹേനാഭിമതസിദ്ധിനിബന്ധനേകതാണോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധഭാസിതോ സദ്ധമ്മോ, തതോയേവായം ദേവതാ രുപ്പതേ. തത്ഥ സരസ്സതിയാ യഥാ'സത്താ ജാതായ മനോസമ്പീണനന്തി ലോകോ, സദ്ധമ്മദേവതായ തു മനോപീണനം, തസ്സാ സബ്ബവജ്ജരഹിതായച്ചന്തനിമ്മലായ നിരന്തരത്ഥനേകതാണപ്പവത്തിയാ മനസോ സമ്പീണനം. തേന ച പസ്സദ്ധി, തായ പന സുഖം, തേനാപി സമാധി, സമാധിസമ്ഭവേന യഥാഭൂതാവബോധസമ്ഭവതോ വിചിത്താനേകസദ്ദത്ഥവിസേസാ പടിഭന്ത്യനായാസേന, തതോ ച യഥിച്ഛിതസിദ്ധിനിപ്ഫത്തീതി വങ്കവുത്തിയാ തപ്പസാദമാസീസതി.

കിംവിസിട്ഠോച്ചാഹ **"മുനിന്ദേ"**ച്ചാദി. ഉഭോ ലോകേ മുനാതി ജാനാതീതി മുനി, ഇന്ദതി പരമിസ്സരിയം പവത്തേതി സബ്ബത്ഥാതി ഇന്ദോ, മുനി ച സോ ഇന്ദോ ച, മുനീനം ഇന്ദോതി വാ **മുനിന്ദോ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. തതോയം തസ്സ നിമിത്തകസഞ്ഞാ. വിജ്ജമാനേസ്വപി പരിയായസദ്ദേസ്വഞ്ഞേസു കവികാമിതസ്സത്ഥസ്സേകന്തവാചകത്തേനോ' ചിത്യസമ്പോസകോയം **മുനിന്ദ**സദ്ദോ, തഥാ ഹി യോ ഉഭയലോകജാനനേന മുനീനം പരമിസ്സരിയപുഗ്ഗലാനമ്പി പരമിസ്സരിയം വത്തേതി, സോ പരം പീണേതി ഹേതുഭാവേന'ത്രേ'ത്യു'ചിതമേവ, തഥാ പദന്തരാനമ്പി ഓചിത്യം പോസേതി. തഥാ ഹി താദിസസ്സ വദനാരവിന്ദോദരേ സമ്ഭവാ സുന്ദരീ, തതോയേവ പടിസരണം, തസ്മാ ച മനോ പീണേതീതി. തസ്സ വദനം, തമിവ **മുനിന്ദവദനം,** അമ്ഭോജം. തമേവ വാ ലക്ഖിസംയോഗിതാദിസധമ്മേന'മ്ഭോജം, പദുമം. തസ്സ ഗബ്ഭോ. തത്ഥ **സമ്ഭവേന** പവത്തിയാ, ഉപ്പത്തിയാ വാ **സുന്ദരീ** നിരവജ്ജാ ദേവതാ. വാചാ പന ദോസലേസേനാപ'സമ്ഫുട്ഠാവ നിരവജ്ജാ, തഥാ ച വക്ഖതി "ഗുണാലങ്കാരസംയുത്താ" [സുബോധാലങ്കാര ൧൪ ഗാഥാ] ഇച്ചാദി. തതോവായം **സരണം പാണിനം** സത്താനം പടിഭാനാദിഗുണവിസേസാവഹത്തമത്തേന പടിസരണഭൂതാ ദേവതാ. വാചാ പന സബ്ബുപദ്ദവനിവാരണേന സബ്ബഹിതസുഖസമ്പദാസമ്പാദനേനച്ചന്തപടിസരണഭൂതാ. സഭാവനപുംസകത്താ ചേത്ഥ ന ലിങ്ഗപരിവത്തനം. മയ്ഹന്തി ഏകവചനേനത്തനോ നിരഭിമാനത'മാനേതി സജ്ജനമാചാരം. അഭിന്നപദസിലേസോ ചായം, സബ്ബത്ഥേവാവീകതസദ്ദപ്പയോഗതോ. സിലേസോ ചായം വങ്കവുത്തിയാ സബ്ബത്ഥ സിരിം പോസേതി. തഥാ ച വക്ഖതി "വങ്കവുത്തീസു പോസേതി, സിലേസോ തു സിരിം പര"ന്തി [സുബോധാലങ്കാര ൧൭൨ ഗാഥാ]. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപേന നയേന അത്ഥവണ്ണനാ. വിത്ഥാരനയേന പന നാനപ്പകാരേനത്ഥോ സംവണ്ണേതും സക്കാ. തഥാ സതി ഗന്ഥഗാരവോപി സിയാതി പകാരോയമേവബ്ഭുപഗതോ.

൧. സുപരിസുദ്ധബുദ്ധിഗോചരപരമവിചിത്തഗന്ഥകാരകോയമാചരിയ-സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദോ സപിടകത്തയസബ്ബസത്ഥപാരാവതരണേന സഞ്ജാതാനപ്പകപീതിസുഖമനുഭവം പടിപത്തിപടിവേധസാസനദ്വയസ്സ പരിയത്തിമൂലകത്താ യേന കേനചി പരിയായേന തസ്സാ പരിയത്തിയാ അത്ഥാവബോധേന "അപ്പേവ നാമ സാധുജനം പരിതോസേയ്യ"മിതി തദധിഗമോപായഭൂതമിദം പകരണമാരഭന്തോ ഗന്ഥാരമ്ഭേ ഇട്ഠദേവതായ പണാമകരണം സതാചാരാനുരക്ഖണത്ഥം [സദാചാരാനുരക്ഖണത്ഥം (കം)], വിസേസതോ അഭിമതഗന്ഥസ്സാനന്തരായേന പരിസമത്തിയാ ച കാരണമിതി ഇട്ഠദേവതാനുസ്സരണം, ഗന്ഥന്തരാരമ്ഭപടിക്ഖേപകജനപടിബാഹനപുബ്ബകാനി

അഭിധാനാഭിധേയ്യകരണപ്പകാരപയോജനാനി ച ദസ്സേന്തോ **“മുനിന്ദവദനമ്ഭോജ... പേ... പരിസ്സമോ”**തി ഗാഥത്തയമാഹ. എത്ഥ പഠമഗാഥായ ഇട്ഠദേവതാസങ്ഖാതരതനത്തയപ്പണാമോ ദസ്സിതോ, ദുതിയഗാഥായ ആരമ്ഭപടിക്ഖേപകജനാ നിസേധിതാ, തതിയഗാഥായ അഭിധാനാദികം ദസ്സിതം. തഥാ ഹി ലോകുത്തരധമ്മനിസ്സിതപരിയത്തിസങ്ഖാതസബ്ബഞ്ഞുഭാരതിയാ മനോസമ്പീണനാസീസനാപദേസേന അത്തനോ നിസ്സേസധമ്മരതനേ പസാദോ പകാസിതോ. സോ പന ധമ്മപ്പസാദോ തദവിനാഭാവതോ ബുദ്ധസങ്ഘേസുപി സിദ്ധോതി രതനത്തയവിസയം പണാമം വങ്കവുത്തിയാ ദസ്സേതി. സോ ഹി അത്ഥതോ പണാമക്രിയാഭിനിപ്ഫാദികാ കുസലചേതനാ. എത്ഥ ഫലം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

പുന സന്തേസു രാമസമ്മാദ്യലങ്കാരേസു പിട്ഠപിസനം വിയ ഹോതീദം അലങ്കാരകരണന്തി വദന്താ വിരുദ്ധവാദിനോ രാമസമ്മാദീനമത്ഥിഭാവം ഉബ്ഭാവേത്വാ [അഭ്യുപഗമേത്വാ (ക॰)] തേ സുദ്ധമാഗധികാ ന വളഞ്ജേന്തീതി ഇമിനാ പടിസിദ്ധാ. നിരാകരണഫലഞ്ഹി ഗന്ഥസ്സ നിദ്ദോസഭാവോവ. അപിച സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരദീപകേന **അലങ്കാര**സദ്ദേന ഗന്ഥസരീരസങ്ഖാതസഞ്ഞിനോ സഞ്ഞാസങ്ഖാതഅഭിധാനഞ്ച **അലങ്കാര**സദ്ദസ്സ സദ്ദാലങ്കാരാദ്യഭിധേയ്യഞ്ച സുദ്ധമാഗധികത്തം വത്വാ **അലങ്കാര**സദ്ദസ്സ വിസേസനഭൂതഅനുരൂപസദ്ദോപാദാനേന ബുദ്ധവചനസ്സ ഉപയോഗത്തം മാഗധികവോഹാരേന ഭവതീതി ഗമ്യമാനത്താ കരണപ്പകാരഞ്ച അലങ്കാരഗന്ഥപ്പവത്തിയാ അത്ഥാലങ്കാരാദിനിസ്സിതത്താ ഇമിനാ **അലങ്കാര**സദ്ദേനേവ അലങ്കാരസങ്ഖരണസങ്ഖാതപ്പയോജനഞ്ച ദസ്സേതി.

സത്ഥപ്പയോജനാനം സാധ്യസാധനലക്ഖണോ സമ്ബന്ധോ പന സമ്ബന്ധസ്സ നിസ്സയഭൂതസത്ഥപ്പയോജനാനം ദസ്സനേനേവ തന്നിസ്സിതത്താ സയമ്പി വുത്തോ ഹോതി. വുത്തം ഹി-

“സത്ഥം പയോജനഞ്ചേവ, ഉഭോ സമ്ബന്ധനിസ്സയാ;
വുത്താ തംവുത്തിയായേവ, വുത്തോ തന്നിസ്സിതോപി സോ”തി.

തസ്സത്ഥോ- **സമ്ബന്ധനിസ്സയാ** സമ്ബന്ധസ്സ ആധാരഭൂതാ **സത്ഥം, പയോജനഞ്ച ഉഭോ വുത്താ, തംവുത്തിയായേവ** തേസം ഉഭിന്നം കഥനേനേവ **തന്നിസ്സിതോ** തേ നിസ്സായ പവത്തോ **സോപി** സമ്ബന്ധോ **വുത്തോ** ഭവതീതി.

എത്ഥ അഭിധാനകഥനം വോഹാരസുഖത്ഥം, അഭിധേയ്യാദികഥനം പന തേഹി യുത്താനംയേവ ഗന്ഥാനം സുബുദ്ധിപുബ്ബകാദീനം ഉപാദേയ്യത്തഞ്ച തബ്ബിപരീതാനം ഉമ്മത്തകവചനാദീനമിവഅനുപാദേയ്യത്തഞ്ച പകാസനത്ഥന്തി വേദിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹി -

“സമ്ബന്ധാനുഗുണോപായം [സമ്ബന്ധ്യനുഗുണോപായം (ക॰)],
പുരിസത്ഥാഭിധായകം;
വീമംസാധിഗതം [വീമംസാധികതം (സീ॰)] വാക്യ-മതോനധിഗതം [...നധികതം (സീ॰)] പര”ന്തി.

തസ്സത്ഥോ- **സമ്ബന്ധാനുഗുണോപായം** സാധിയസാധനലക്ഖണസമ്ബന്ധസ്സ നിസ്സയഭൂതവാച്ചവാചകാനം സമ്ബന്ധിഭൂതാനം

അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപഗുണപരിജാനനേ കാരണഭൂതം **പുരിസത്ഥാഭിധായകം** ചതുബ്ബിധധമ്മഅത്ഥകാമമോക്ഖസങ്ഖാതാനം പുരിസത്ഥാനം വാചകഭൂതം **വാക്യം** "ഏകാഖ്യാതോ പദച്ചയോ, സിയാ വാക്യം സകാരകോ"തി [അഭിധാനപ്പദീപികാ ൧൦൬൬ ഗാഥാ]
വുത്തലക്ഖണമജ്ഝപതിതവാക്യസമുദായോപേതം മഹാവാക്യസരൂപസത്ഥം **വീമംസാധിഗതം** ഞാണഗതിലക്ഖണഉപപരിക്ഖായ അധിഗതം അധിപ്പേതം, **അതോ പരം** വുത്തലക്ഖണസത്ഥതോ അഞ്ഞം **അനധിഗതം** നാധിപ്പേതന്തി. ഇദം പനേത്ഥ ഗാഥാനം നിക്ഖേപപ്പയോജനം.

ലോകേ പദുമഗബ്ഭേ വസന്തിയാ സബ്ബങ്ഗധവലായ യഥിച്ഛിതത്ഥസാധികായ സരസ്സതീനാമികായ ദേവതായ "വാണീ"തി വോഹാരതോ ഇമിനാ അത്ഥേന യോജേത്വാ അഭിന്നപദസിലേസാലങ്കാരവസേന വുത്തത്താ പദത്ഥോ ഏവം വേദിതബ്ബോ - മുനിന്ദസ്സ സോഭാസുഗന്ധാദിഗുണയോഗതോ മുഖസദിസസ്സ, നോ ചേ മുഖസങ്ഖാതഅമ്ഭോജസ്സ **ഗബ്ഭേ** ഉദരേ **സമ്ഭവേന** പവത്തിയാ ഉപ്പത്തിയാ വാ **സുന്ദരീ** നിദ്ദോസാ, സോഭനാ വാ **പാണിനം സരണം** അതോയേവ അഹിതാപനയനഹിതാവഹത്ഥേന സബ്ബസത്താനം പടിസ്സരണഭൂതാ **വാണീ** യഥാവുത്തഗുണോപേതാ സരസ്സതീദേവതാ, നോ ചേ സബ്ബഞ്ഞുഭാരതീതി വുത്തസദ്ധമ്മരതനം **മയ്ഹം മനം** ഗന്ഥവിരചനേ ബ്യാവടസ്സ മേ ചിത്തം **പീണയതം** അഭിമതത്ഥസമ്പാദനേന പീണയതൂതി.

ഉഭയലോകജാനനതോ മുനി ച സോ ഇന്ദഭാവപവത്തനതോ ഇന്ദോ ചേതി കമ്മധാരയേന വാ, അഗാരിയമുനിഅനഗാരിയമുനിസേഖമുനിഅസേഖമുനീനം ചതുന്നം പഞ്ചമോ ഹുത്വാ ഇന്ദോതി ഛട്ഠീതപ്പുരിസേന വാ **മുനിന്ദോ**. ദേവതാപക്ഖേ വദനമിവ **വദന**ന്തി അമ്ഭോജേ, സദ്ധമ്മപക്ഖേ അമ്ഭോജമിവ **അമ്ഭോജ**ന്തി വദനേ ച ഉപചാരേന ഗഹിതേ കമ്മധാരയോ. മുനിന്ദസ്സ വദനമ്ഭോജമിതി ച, തസ്സ ഗബ്ഭോതി ച, തസ്മിം സമ്ഭവോതി ച, തേന സുന്ദരീതി ച വാക്യം. വാണിയാ വിസേസനത്തേപി ഏകന്തനപുംസകത്താ **സരണ**സദ്ദസ്സ ന ലിങ്ഗപരിവത്തനഭാവോ. **പാണിന**ന്തി രസ്സത്തം, ദീഘസ്സ ബ്യഭിചാരത്താ. മയ്ഹന്തി ഏകവചനേന അത്തനോ സാധുഗുണോദയകാരണം നിരതിമാനതം ദീപേതി. സന്തേസുപി അഞ്ഞേസു ജിനപരിയായേസു **മുനിന്ദ**സദ്ദോ
ഇട്ഠമനോസമ്പീണനഅമ്ഭോജതുല്യതാസുന്ദരിത്തസരണത്തസങ്ഖാതാനം അത്ഥന്തരാനം ഓചിത്യം പോസേതീതി പയുത്തോ. തഥാ ഹി താദിസസ്സ മുഖം അമ്ഭോജതുല്യം, തസ്മിം മുഖോദരേ സമ്ഭവാ സുന്ദരീ, തതോയേവ പാണിനം സരണം. തസ്മായേവ മനോസമ്പീണനേ പടുത്തം സുബ്യത്തമിതി ഓചിത്യം ഹോതി. ലോകേ പത്ഥടമിദമോചിത്യമാദരണീയം ഹോതി. തസ്മിഞ്ഹി ഉത്തമകവയോയേവ ഉപദേസകാതി. വുത്തഞ്ഹി -

> "ഓചിത്യം നാമ വിഞ്ഞേയ്യം, ലോകേ വിഖ്യാതമാദരാ;
> തത്ഥോപദേസപ്പഭവാ, സുജനാ കവിപുങ്ഗവാ"തി [സുബോധാലങ്കാര ൧൦൪ ഗാഥാ].

നിമിത്തവണ്ണനാ

൨. **രാമസമ്മാദ്യലങ്കാരാ, സന്തി സന്തോ പുരാതനാ;**
തഥാപി തു വളഞ്ജേന്തി, സുദ്ധമാഗധികാ ന തേ.

വ. അഥേവമഭിഗതാമിതസിദ്ധിസമ്പദാപാദനേകചതുരപരമിട്ഠദേവതാ-ഭാവരൂപിതസദ്ധമ്മരതനസ്സോ' പദസ്സിതനിപച്ചകാരേന ഇട്ഠദേവതാപൂജം ദസ്സേത്വാ "നനു ബന്ധലക്ഖണമത്ഥിയേവ പുബ്ബകം, തസ്മാ കിമനേന പിട്ഠപിസനേനേ"തി
ലക്ഖണന്തരാരമ്ഭപടിക്ഖേപകജനപടിബാഹനപുബ്ബകമഭിധേയ്യപ്പയോജന-സമ്ബന്ധേ ദസ്സേതുമാഹ **"രാമസമ്മേ"**ച്ചാദി. രാമസമ്മാദീനം രാമസമ്മപഭുതീനം പുബ്ബാചരിയാനം, രാമസമ്മാദയോ വാ തംസമ്ബന്ധതോ. ഭവതി ഹി തംസമ്ബന്ധതോ തബ്ബോഹാരോ യഥാ കിഞ്ചിപി വേജ്ജസത്ഥം "ബിമ്ബിസാരോ"തി. **അലങ്കാരാ** ഭൂസാവിസേസാ, ബന്ധാലങ്കാരപടിപാദകത്ഥേന അലങ്കാരഖ്യാ ഗന്ഥവിസേസാ വാ. **സന്തോ** സോഭനാ. ദ്വേപി പുരാ പുബ്ബകാലേ ഭവാ **പുരാതനാ,** പോരാണികാ. ഉഭോപി സന്തി. യജ്ജപി സംവിജ്ജന്തി. **തഥാപി തൂ**തി നിപാതസമുദായോയം വിസേസാഭിധാനാരമ്ഭേ. ഏവം സന്തേപീതി അത്ഥോ. **സുദ്ധമാഗധികാ**തി മഗധേസു ഭവാ, തത്ഥ വിദിതാ വാ മഗധാ, സദ്ദാ. തേ ഏതേസം സന്തി, തേസു വാ നിയുത്താതി മാഗധികാ. സുദ്ധാ ച സക്കടാദിഭാസിതകാലുസിയാഭാവേന വിസുദ്ധാ, അസമ്മിസ്സാ വാ അപരിചിതത്താ തേ മാഗധികാ ചാതി **സുദ്ധമാഗധികാ,** യതിപോതാ. **തേ** യഥാവുത്തേ അലങ്കാരേ ആഭരണവിസേസേ ന വളഞ്ജേന്തി, പസാധനവിസേസേ നാനുഭവന്തി. ഗന്ഥവിസേസേ പന ഉഗ്ഗഹണധാരണാദിവസേന അത്തനോ സുദ്ധമാഗധികത്താ, രാമസമ്മാദീനഞ്ച സക്കടാദിഭാവതോതി അയമേത്ഥ സദ്ദത്ഥോ. ഭാവത്ഥലേസോപേത്ഥ പരിപൂരതി, തഥാവിധപതീതിയോഗതോ. സുദ്ധമാഗധികാ അത്തനോ പരിസുദ്ധഭാവേന പുബ്ബേ സോഭനാപി തേ അലങ്കാരാ ഇദാനി മലഗ്ഗഹിതഭാവപ്പത്താ "കിം തേഹി മലഗ്ഗഹിതേഹി അമ്ഹാദിസാനം സുദ്ധസത്താന"ന്തി ന വളഞ്ജേന്തീതി.

> "പതീയമാനം പന കിഞ്ചി വത്ഥു,
> അത്ഥേവ വാണീസു മഹാകവീനം;
> യം തം പസിദ്ധാവയവാതിരിത്ത-
> മാഭാതി ലാവണ്യമിവങ്ഗനാസൂ"തി.

ഹി വുത്തം.

വ. **സന്തോ** വിഞ്ഞൂഹി പസത്ഥത്താ സോഭനാ **പുരാതനാ** പുബ്ബകാലസമ്ഭൂതാ **രാമസമ്മാദ്യലങ്കാരാ** രാമസമ്മാദീഹി ആചരിയേഹി വിരചിതത്താ, തേസം തംസമ്ബന്ധതോ തബ്ബോഹാരസദിസനാമത്താ വാ രാമസമ്മാദയോ നാമ അലങ്കാരാ കിസ്മിഞ്ചി വേജ്ജസത്ഥേ "ബിമ്ബിസാരോ"തി വോഹാരോ വിയ. അലങ്കാരാ ഭൂസാവിസേസാ, അലങ്കാരത്തപടിപാദനതോ അലങ്കാരനാമികാ ഗന്ഥവിസേസാ വാ **സന്തി** കിഞ്ചാപി വിജ്ജന്തി, **തഥാപി തു** ഏവം സന്തേപി **സുദ്ധമാഗധികാ** സക്കടപാകതാദീസു അഞ്ഞഭാസാസു പരിചയാഭാവതോ കേവലമാഗധികാ **തേ** രാമസമ്മാദികേ അലങ്കാരേ **ന വളഞ്ജേന്തി** പസാധനവസേന, ഉഗ്ഗഹണധാരണാദിവസേന ന സേവന്തി. മഗധേസു ഭവാ, തേസു വാ വിദിതാ മഗധാ, സദ്ദാ. തേ ഏതേസം അത്ഥി, തേസു നിയുത്താതി വാ **മാഗധികാ. സു**ദ്ധസദ്ദോ മഗധവിസേസനോ, മാഗധികവിസേസനോ വാ ഹോതി. സദ്ദാനം താദിസപതീതിവിസേസയോഗതോ ഭാവത്ഥലേസോപി ഇധ ദിപ്പതി. തഥാ ഹി സുദ്ധമാഗധികാ അത്തനോ സുദ്ധത്താ തേസം വിന്യാസേന സോഭനത്തേ സതിപി ഭാസായ പുരാതനത്താ അപരിസുദ്ധോതി അവമഞ്ഞമാനാ ന വളഞ്ജേന്തീതി. വത്തിച്ഛിതസ്സത്ഥസ്സ

ഉപത്ഥമ്ഭകഭൂതോ ഭാവത്ഥലേസോപി മഹാകവീനം വചനേസ്വേവ ലബ്ഭതീതി ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തം ഹി-

> “പതീയമാനം പന കിഞ്ചി വത്ഥു,
> അത്ഥേവ വാണീസു മഹാകവീനം;
> യം തം പസിദ്ധാവയവാതിരിത്ത-
> മാഭാതി ലാവണ്യമിവങ്ഗനാസൂ”തി.

തസ്സത്ഥോ - **മഹാകവീനം** പൂജിതകവീനം **വാണീസു** വചനവിസേസേസു **പതീയമാനം** ഗമ്മമാനം **യം കിഞ്ചി വത്ഥു** യോ കോചി അത്ഥലേസോ **അത്ഥേവ** അത്ഥി ഏവ, **തം** വത്ഥു **അങ്ഗനാസു** വനിതാസു **പസിദ്ധാവയവാതിരിത്തം** ഹത്ഥപാദാദിപാകടസരീരാവയവതോ അധികം **ലാവണ്യമിവ** മനോഗോചരീഭൂതസുന്ദരത്തം വിയ **പസിദ്ധാവയവാതിരിത്തം** പകാസസദ്ദാവയവതോ അധികം ഹുത്വാ **ആഭാതി** ദിപ്പതീതി.

അഭിധാനാദിവണ്ണനാ

൩. **തേനാപി നാമ തോസേയ്യ-മേതേ’ലങ്കാരവജ്ജിതേ;**
അനുരൂപേനാ’ലങ്കാരേ-നേ’സമേസോ പരിസ്സമോ.

൩. തേനേച്ചാദി. യേന തേ അലങ്കാരേ ന വളഞ്ജേന്തി, **തേന** കാരണേന **അലങ്കാരവജ്ജിതേ** ആഭരണേഹി, ഗന്ധവിസേസേഹി വാ രഹിതേ, അലങ്കാരാ വാ യഥാവുത്തവജ്ജിതാ യേഹി തേ, **ഏതേ** യതിപോതേ **ഏസം** യതിപോതാനം **അനുരൂപേന** ഇദാനി വിരചിയമാനത്താഭിനവഭാവതോ, ദസബലവദനകമലമജ്ഝവാസിതഭാസിതവിരചിതഭാവതോ ച അനുച്ഛവികേന **അലങ്കാരേന** ആഭരണേന, അലങ്കാരസത്ഥേന വാ **തോസേയ്യം അപിനാമ** യഥിച്ഛിതപസാധനവസേന, സവനധാരണാദിവസേന വാ വളഞ്ജനേന സന്തുട്ഠേ കരേയ്യം അപ്പേവ നാമ യന്നൂനാതി **ഏസോ പരിസ്സമോ** അയം അമ്ഹാകം താദിസസന്തുട്ഠിജനകാലങ്കാരപകരണപ്പയോഗോ.

അലങ്കരോന്തി അത്തഭാവമനേനാതി **അലങ്കാരോ,** ആഭരണം ഹാരകേയൂരാദി. അലങ്കരോന്തി ബന്ധസരീരമനേനാതി **അലങ്കാരോ**തിമിനാ പന **അലങ്കാര**സദ്ദേന പസാദാദയോ സദ്ദാലങ്കാരാ, സഭാവവുത്യാദയോ ച അത്ഥാലങ്കാരാ നാനപ്പകാരാ സങ്ഗഹിതാ, യേഹി സദ്ദത്ഥസങ്ഖാതം ബന്ധസരീരം സോഭതേ, യഥാ ഹി പുരിസസരീരേ ഹാരകേയൂരാദ്യലങ്കാരോ ന്യസ്യതേ, യേന സോഭതേ, തഥാ ബന്ധസരീരേപി സദ്ദാലങ്കാരാ, അത്ഥാലങ്കാരാ ച നിക്ഖിപീയന്തി, യതോ സോഭതേ. തേനേവ വക്ഖതി “തം തു പാപേന്തുലങ്കാരാ, വിന്ദനീയതരത്തന”ന്തി [സുബോധാലങ്കാര ൻ ഗാഥാ] ച, “അത്ഥാലങ്കാരസഹിതേ”ച്ചാദികഞ്ച [സുബോധാലങ്കാര ൧൩൪ ഗാഥാ].

അലങ്കാരവിധാനഭാവേന തു ബന്ധസരീരമ്പി തദത്ഥിയാ അലങ്കാരോ, തഥാ തപ്പടിപാദകം സുബോധാലങ്കാരനാമധേയ്യസത്ഥം അലങ്കതപടിപാദകത്തേന മങ്ഗലസുത്തന്തി വിയ. വക്ഖതി ഹി “ഗന്ഥോപി കവിവാചാന-മലങ്കാരപ്പകാസകോ” [സുബോധാലങ്കാര ൧൪൨ ഗാഥാ] ച്ചാദി. അത്ര ഉച്ചതേ -

> “മുഖ്യോലങ്കാരസദ്ദോയം, സദ്ദത്ഥാലങ്കതിസ്സിതോ;
> സാമത്ഥിയാ ത്വധിട്ഠാനേ, തഥാ സത്ഥേപി തബ്ബുതീ”തി.

അനേനസ്സാഭിധേയ്യാദീനി വുച്ചന്തി. അഭിധീയതേ ഇതി അഭിധേയ്യം, സമുദിതേന സത്ഥേന വചനീയത്ഥോ. സോ ച സരീരാലങ്കാരവിഭാഗകപ്പനായ തേസം പടിപാദനം. സുബോധാലങ്കാരേന ഹി തേ പടിപാദീയന്തി. യേന ച യോ പടിപാദീയതി, തസ്സായമത്ഥോ ഭവതീതി അഭിധേയ്യസത്ഥോപി. ദസ്സിതമേവ തു സരീരാലങ്കാരസങ്ഖരണം പയോജനം, തം നിസ്സായ സുബോധാലങ്കാരപ്പവത്തിതോ. യസ്സ ഹി യമുദ്ദിസ്സ പവത്തി ഹോതി, തം തസ്സ പയോജനം, തം പന കവിത്തകിത്തിപസിദ്ധാദിലക്ഖണം, പരമ്പരായ തദത്ഥതായ സുബോധാലങ്കാരസങ്ഖരണസ്സ. സത്ഥപയോജനാനം, സാധിയസാധനലക്ഖണോ സമ്ബന്ധോ തു നിസ്സയപദസ്സിനാ ദസ്സിതോയേവ. യഥാഹ -

"സത്ഥം പയോജനഞ്ചേവ, ഉഭോ സമ്ബന്ധനിസ്സയാ;
വുത്താതംവുത്തിയായേവ, വുത്തോ തന്നിസ്സിതോപി സോ"തി.

അഭിധേയ്യാദികഥനഞ്ച തംസമങ്ഗിസ്സേവ ച വീമംസാവിസേസസമങ്ഗീനമുപാദീയമാനത്താ, അഞ്ഞാദിസസ്സ പന ഉമ്മത്തകവചനാദിനോ വിയ ഹേയ്യത്താ. വുത്തഞ്ഹേതം -

"സമ്ബന്ധാനുഗുണോപായം, പുരിസത്ഥാഭിധായകം;
വീമംസാധിഗതം വാക്യ-മതോനധിഗതം പര"ന്തി.

വാക്യന്തി ചേത്ഥ വാക്യലക്ഖണോപേതമന്തരവാക്യസന്നിചയം മഹാവാക്യസരൂപം സത്ഥമേവാധിപ്പേതം.

൩. യേന തേ തേ അലങ്കാരേന വളഞ്ജേന്തി, **തേന** കാരണേന **അലങ്കാരവജ്ജിതേ** ആഭരണവിസേസേഹി, ഗന്ധവിസേസേഹി വാ വജ്ജിതേ, തേ വിരഹിതേ യേഹി **ഏതേ** സുദ്ധമാഗധികേ **ഏസം** സുദ്ധമാഗധികാനം **അനുരൂപേന** അഭിനവഭാവതോ മാഗധികസരൂപം അനുഗതരൂപേന, ദസബലഭാസിതവിരചിതത്താ വാ അനുകൂലേന **അലങ്കാരേന** ആഭരണവിസേസേന, ഗന്ധവിസേസേന വാ **തോസേയ്യം** അലങ്കാരവളഞ്ജാപനേന, ഗന്ധവിസേസേ [ഗന്ധവിസയേ (ക॰)] ഉഗ്ഗഹണധാരണാദികാരാപനേന വാ സന്തുട്ഠേ കരേയ്യം **അപിനാമ** യംനൂന സുന്ദരമിതി, **ഏസോ പരിസ്സമോ** അയം മമ അലങ്കാരപകരണപ്പയോഗോ. **അപിനാമാ**തി ഏത്ഥ **ഇ**തിസദ്ദോ ഗമ്യമാനോ.

അലങ്കാരേഹി വജ്ജിതാ, അലങ്കാരാ വജ്ജിതാ യേഹി വാതി ച. രൂപസ്സ അനു **അനുരൂപം,** രൂപം അനുഗതം അനുരൂപം വാ, തേന അനുരൂപേന. അലങ്കരോന്തി അത്തഭാവമനേനേതി **അലങ്കാരോ,** ഹാരകേയൂരാദി ആഭരണപക്ഖേ, ഗന്ധപക്ഖേ തു അലങ്കരോന്തി ബന്ധസരീരമനേനേതി **അലങ്കാരോ**. ഇമിനാ മുഖ്യഭാവേന പസാദാദിസദ്ദാലങ്കാരാ ച സഭാവവുത്യാദിഅത്ഥാലങ്കാരാ ച പവുച്ചന്തി. അമുഖ്യതോ പന ഇമേസം ദിന്നം അലങ്കാരാനമധിട്ഠാനഭൂതബന്ധസരീരമ്പി, തഥാ മങ്ഗലസുത്തരതനസുത്താദിവോഹാരോ വിയ അലങ്കാരപകാസകം "സമ്മാ ബുജ്ഝന്തി ദിപ്പകാരാ അലങ്കാരാ അനേനേ"തി ഇമിനാ അത്ഥേന ലദ്ധസുബോധാലങ്കാരവരനാമധേയ്യസത്ഥമ്പി വുച്ചതി. വുത്തമിദമേവ -

“മുഖ്യോലങ്കാരസദ്ദോയം, സദ്ദത്ഥാലങ്കതിസ്സിതോ;
സാമത്ഥിയാ തദധിട്ഠാനേ, തഥാ സത്ഥേപി തബ്ബതീ”തി.

ഏത്ഥ **സാമത്ഥിയം** നാമ തദാധാരതപ്പടിപാദകത്തവോഹാരതോ തദാധേയ്യതപ്പടിപാദനീയം ന ഭവതി ചേ, അഞ്ഞം കിം ഭവതീതി അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണമേവാതി.

൪. **യേസം ന സഞ്ചിതാ പഞ്ഞാ-നേകസത്ഥന്തരോചിതാ;**
സമ്മോഹബ്ഭാഹതാവേ’തേ, നാവബുജ്ഝന്തി കിഞ്ചിപി.

൫. **കിം തേഹി പാദസുസ്സൂസാ, യേസം നത്ഥി ഗുരൂനീ’ഹ** [ഗരൂനിഹ (ക॰)];
യേ തപ്പാദരജോകിണ്ണാ, തേ’വ സാധൂവിവേകിനോ.

൪-൫. ഏവം ലക്ഖണാരമ്ഭപടിക്ഖേപകജനപടിബാഹനപുബ്ബകമഭിധേയ്യാദികം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സത്ഥതോവ സബ്ബത്ഥ ഗുണദോസവിവേചനം. അതോയേവ വുച്ചതി -

“സബ്ബത്ഥ സത്ഥതോയേവ, ഗുണദോസവിവേചനം;
യം കരോതി വിനാ സത്ഥം, സാഹസം കിമതോധിക”ന്തി.

തസ്മാ ഗുണദോസവിഭാഗവിചാരണം നാമ തബ്ബിദൂനംയേവ, നാസത്ഥഞ്ഞൂനം പുരിസപസൂനം. തഥാ ചാഹ -

“ഗുണദോസമസത്ഥഞ്ഞൂ, ജനോ വിഭജതേ കഥം;
അധികാരോ കിമന്ധസ്സ, രൂപഭേദോപലദ്ധിയ”ന്തി [കാബ്യാദാസ ൧.൮].

യേനേവം, തേനേത്ഥ ഗുണദോസദസ്സനേ പസന്നാനേകസത്ഥചക്ഖുയേവാധിഗതോ, നഞ്ഞോ തബ്ബിപരീതോത്യന്വയബ്യതിരേകവസേന ദസ്സേന്തോ **“യേസ”**ന്തിആദിഗാഥാദ്വയമാഹ. തത്ഥ **യേസ**ന്തി അനിയമുദ്ദേസോ, യേഹീതി അത്ഥോ. യേഹി ന സഞ്ചിതാ ന രാസികതാ, നാനാസന്താനവുത്തിനീപി ഏകത്തനയേന ഏകസ്മിം സന്താനേ ന വാസിതാ നപരിഭാവിതാതി വുത്തം ഹോതി. കാ സാ? പഞ്ഞാ ഹേയ്യോപാദേയ്യവിവേകരൂപാ. കീദിസീതി ആഹ **“അനേകസത്ഥന്തരോചിതാ”**തി. **അനേകസ്മിം** തിപിടകതക്കബ്യാകരണാലങ്കാരസത്ഥാദികേ സത്ഥന്തരേ **ഉചിതാ** സവനധാരണാദിവസേന പരിചിതാ സായം പഞ്ഞാ യേസം ന സഞ്ചിതാതി പകതം. **ഏതേ**തി യഥാഉദ്ദിട്ഠാനം നിയമവചനം. **സമ്മോഹബ്ഭാഹതാ**തി യഥാവുത്തായാതിസയവതിയാ പഞ്ഞായാഭാവതോ ബലപ്പത്തേന മോഹേന അബ്ഭാഹതാ വിസേസേന പഹതാ, ഏവസദ്ദിതാ ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. യതോ ഏവം, തസ്മാപി **കിഞ്ചിപി** ഹേയ്യോപാദേയ്യരൂപം യം കിഞ്ചിദേവ അട്ഠാനാനിയോജകതാദിസഗുരുപാദസുസ്സൂസാനിസ്സയപടിലദ്ധവിവേകപഞ്ഞാതിസയാലാഭേന **നാവബുജ്ഝന്തി,** ന ജാനന്തീത്യത്ഥോ. യതോ ആലസിയാദിദോസലേസപരിഗ്ഗഹോപി സതതാചരിയസേവനവസേന സിരോവികിണ്ണതാദിസഗുരുപാദപങ്കജമ്ബുജപരായനോ ചിരേനപി കാലേന നാനാവിധസത്ഥന്തരകതപരിചയബലേന പപ്പോതി താദിസം പഞ്ഞാവേയത്തിയം. തേനേവാഹ ഭഗവാ -

"നിഹീയതി പുരിസോ നിഹീനസേവീ,
ന ച ഹായേഥ കദാചി തുല്യസേവീ;
സേട്ഠമുപനമം ഉദേതി ഖിപ്പം,
തസ്മാ'ത്തനോ ഉത്തരിതരം ഭജേഥാ"തി [അം॰ നി॰ ൩.൨൬].

തതോ ഏതാദിസോ പഞ്ഞവായേവേത്ഥ ഗുണദോസവിഭാഗവിവേചനേ അധികാരീ, നഞ്ഞോ തബ്ബിപരീതോ പുരിസപസൂതി അയമേത്ഥാധിപ്പായോ. രുള്ഹോ അത്ഥവിസേസോ. തേനാഹ **"കിം തേഹി പാദസുസ്സൂസാ, യേസം നത്ഥി ഗുരൂനിഹാ"**തി. **ഇഹാ**തി ഇമസ്മിം ലോകേ **യേസം** ജനാനം ഗുരൂനം കാതബ്ബാ **പാദസുസ്സൂസാ** പാദപരിചരിയാ **നത്ഥി, തേഹി** ജനേഹി യഥാവുത്തനയേന പഞ്ഞാവേയത്തിയരസാനഭിഞ്ഞേഹി **കിം** പയോജനം, ലേസമത്തമ്പി നത്ഥി, അനധിഗതായേവേത്ഥ ഏതേതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി ബ്യതിരേകമുഖേന ആഹ **"യേ"**തിആദി. **യേ** പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞതാദിസമ്പത്തിസമ്പന്നാ **തപ്പാദരജേഹി** തേസം ഗുരൂനം പാദധൂലീഹി **ഓകിണ്ണാ** ഓനദ്ധാ ഗവച്ഛിതാ, **തേവ സാധൂ** യഥാവുത്തനയേന പഞ്ഞാവേയത്തിയേന അഭിഞ്ഞാതാ സജ്ജനാ ഏവ **വിവേകിനോ**
ഹേയ്യോപാദേയ്യഗുണദോസവിഭാഗനിയമനപഞ്ഞാസമ്പത്തിസമങ്ഗിനോ ഹോന്തി, തേയേവേത്ഥ ഗുണദോസവിവേചനേ അധിഗതാതി അധിപ്പായോ. സാ ചായം ഗുരുപാദസുസ്സൂസാ വിസിട്ഠാദരേന കരണീയാതി വങ്കവുത്തിയാ തദഭ്യാസേ സാധുജനേ നിയോജേതി.

൪-൫. യേ സകലസത്ഥപരിചിതഞ്ഞാണപാടവാ യദി ദോസമാരോപയന്തി, തേസം തദ്ദോസനിരാകരണം വിനാ പദേസാവബോധനമത്തേന പണ്ഡിതമാനീനം വചനസ്സാഗുരുകരണം വങ്കവുത്തിയാ ദസ്സേന്തോ ച തംദ്വാരേനേവ അത്തനോ അനഞ്ഞസാധാരണഗുരുഗാരവതം സാധുജനേഹി പരമാദരേന സമ്പാദേതബ്ബമിതി ദസ്സേതും **"യേസം...പേ॰... കിനോ"**തി ഗാഥാദ്വയമാഹ. **അനേകസത്ഥാനം**
തിപിടകതക്കബ്യാകരണാദീനം അനേകേസം ഗന്ഥാനം **അന്തരേ**
തബ്ബത്ഥസങ്ഖാതഅബ്ഭന്തരേ **ഉചിതാ** സവനഉഗ്ഗഹണധാരണാദിവസേന പരിചിതാ **പഞ്ഞാ** സുതമയാ പഞ്ഞാ **യേസം** യേഹി **ന സഞ്ചിതാ,**
ഭിന്നമേകക്ഖണേ പവത്തിയാഭാവേപി ഉപചിതസമൂഹഭാവതോ,
പുബ്ബകാലികപഞ്ഞായ അപരകാലികപഞ്ഞായ
അനന്തരആസേവനാദിപച്ചയലാഭതോ അവത്ഥബാഹുല്ലപവത്തിതോ വാ സഞ്ചിതബ്ബാപി ന രാസികതാ. **ഏതേ** ഈദിസപഞ്ഞാപാടവരഹിതാ ഇമേ **സമ്മോഹബ്ഭാഹതാ** പഞ്ഞാപാടവാഭാവതോ ബലപ്പത്തേന മോഹേന വിസേസേന പഹതാ ഏവ **കിഞ്ചിപി** ഹേയ്യോപാദേയ്യം നാവബുജ്ഝന്തി. ന ഏകേ അനേകേതി ച, തേ ച തേ സത്ഥാ ചേതി ച, തേസമന്തരമിതി ച, തസ്മിം ഉചിതാതി ച സമ്മോഹേന അബ്ഭാഹതാതി ച വിഗ്ഗഹോ. തേന വുത്തം-

"ഗുണദോസമസത്ഥഞ്ഞൂ, ജനോ വിഭജതേ കഥം;
അധികാരോ കിമന്ധസ്സ, രൂപഭേദോപലദ്ധിയ"ന്തി [കാബ്യാദാസ ൧.൮].

തസ്സത്ഥോ - അസത്ഥഞ്ഞൂ ജനോ ഗുണദോസം കഥം വിഭജതേ. തഥാ ഹി **രൂപഭേദോപലദ്ധിയം** നീലപീതാദിരൂപവിസേസാവബോധനേ **അന്ധസ്സ അധികാരോ** അഭിമുഖകരണം **കിം** ഹോതി, ന ഭവത്യേവ, തസ്മാ

അനേകസത്ഥന്തരഗതസുപ്പസന്നപഞ്ഞാചക്ഖുനാ ഏവ ഗുണദോസവിവേചനം ഭവതി, തദഭാവേ ന ഭവത്യേവ. ഇദമേവ വുച്ചതേ-

"സബ്ബത്ഥ സത്ഥതോയേവ, ഗുണദോസവിവേചനം;
യം കരോതി വിനാ സത്ഥം, സാഹസം കിമതോധിക"ന്തി.

തസ്സത്ഥോ - സബ്ബത്ഥ ഗുണദോസവിവേചനം സത്ഥതോയേവ ഹോതി, **സത്ഥം വിനാ** സത്ഥോചിതതാദിസപഞ്ഞം വിനാ **യം കരോതി** ഗുണാഗുണവിഭാഗം കരോതി, യം കരണം അത്ഥി, **അതോധികം സാഹസം കിം** ആസും കിരിയാ അനുപപരിക്ഖനകിരിയാ നത്ഥേവ.

ഇഹ ഇമസ്മിം ലോകേ **യേസം** അകതപുഞ്ഞാനം ജനാനം **ഗുരൂനം**

"പിയോ ഗരു ഭാവനീയോ,
വത്താ ച വചനക്ഖമോ;
ഗമ്ഭീരഞ്ച കഥം കത്താ,
നോ ചാ'ട്ഠാനേ നിയോജകോ"തി [അം॰ നി॰ ൭.൩൭].

നിദ്ദിട്ഠഗുണോപേതാനം ആചരിയാനം കാതബ്ബാ **പാദസുസ്സൂസാ** പാദപരിചരിയാ നത്ഥി, **തേഹി കിം** പയോജനം. **യേ** കതപുഞ്ഞാ ജനാ **തപ്പാദരജോകിണ്ണാ** തേസം ഗുരൂനം പാദരജേഹി ഗവച്ഛിതാ, **തേവ സാധൂ** ജനാ ഏവ **വിവേകിനോ** കല്യാണമിത്തഗുരുപാസനാഹി അധിഗതവിസിട്ഠവിവേകബുദ്ധിനോ ഭവന്തി, തേ ഏവ വിവേകം ജാനന്തീതി ഭാവോ. സോതുമിച്ഛാ സുസ്സൂസാ, തം നിസ്സായ കത്തബ്ബപാദപരിചരിയാപി തദത്ഥിയാ സുസ്സൂസാ നാമ ഹോതി. പാദേസു സുസ്സൂസാതി ച, തേസം പാദാതി ച, തേസു രജാനീതി ച, തേഹി ഓകിണ്ണാതി ച വിഗ്ഗഹോ. സിസ്സാനം സകലാഭിബുദ്ധിയാ ഗുരുപടിബദ്ധത്താ അത്തനോ ഗുണതോ അധികതരായേവ സേവിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹി ഭഗവതാ -

"നിഹീയതി പുരിസോ നിഹീനസേവീ,
ന ച ഹായേഥ കദാചി തുല്യസേവീ;
സേട്ഠമുപനമം ഉദേതി ഖിപ്പം,
തസ്മാ'ത്തനോ ഉത്തരിതരം ഭജേഥാ"തി [അം॰ നി॰ ൩.൨൬].

൬. **കബ്ബനാടകനിക്ഖിത്ത-നേത്തചിത്താ കവിജ്ജനാ;**
യംകിഞ്ചി രചയന്തേ'തം, ന വിമ്ഹയകരം പരം.

൭. **തേയേ'വ പടിഭാവന്തോ, സോ'വ ബന്ധോ സവിമ്ഹയോ;**
യേന തോസേന്തി വിഞ്ഞൂയേ, തത്ഥാപ്യ'വിഹിതാദരാ.

൬-൭. ഏവമേത്ഥാന്വയബ്യതിരേകവസേനാധിഗതേ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി "കിം അമ്ഹാകം കബ്ബനാടകപരിചയാഭാവേരചനാവിസേസാഭിയോഗോപജനിതപരിസ്സമേനാ"തി ഓലീനവുത്തിനോ സോതുജനേ സമുസ്സാഹേതി **"കബ്ബനാടകാ"**തിആദിനാ. കവിപ്പയോഗസങ്ഖാതോ ബന്ധോവ കവിനോ ഇദന്തി **കബ്ബം**. മുത്തകാദിവാക്യസ്വമുത്തികാദ്യവയവസഭാവാ അന്തരവാക്യസമുദായസമ്പന്നം വുത്തജാതിഭേദഭിന്നം പജ്ജമയം ഗജ്ജമയം പജ്ജഗജ്ജമയം ചമ്പൂനാമകഞ്ച,

മഹാവാക്യരൂപം മഹാകബ്ബഞ്ച, തം പന മഹാകബ്ബം സഗ്ഗേഹി സഗ്ഗനാമകേഹി പരിച്ഛേദവിസേസേഹി ബന്ധ്യതേ കരീയതീതി സഗ്ഗബന്ധോതി പവുച്ചതി. തസ്സ തു ലക്ഖണം "സഗ്ഗബന്ധസ്സ മുഖം ഇട്ഠാസീസനം സിയാ പണാമോ വാ ബന്ധസമ്ബന്ധിനോ കസ്സചി അത്ഥസ്സ നിദ്ദേസോ വാ"തിആദിനാ അനേകധാ വണ്ണേന്തി. തം യഥാ?

"സഗ്ഗബന്ധോ മഹാകബ്ബ-മുച്ചതേ തസ്സ ലക്ഖണം;
പണാമോ വത്ഥുനിദ്ദേസോ, ആസീസാപി ച തമ്മുഖം.

ഇതിഹാസകഥുബ്ഭൂതം, സന്തസന്നിസ്സയമ്പി വാ;
ചതുവഗ്ഗഫലായത്തം, ചതുരോദാത്തനായകം.

പുരണ്ണവുതുസേലിന്ദു-സവിതൂദയവണ്ണനം;
ഉയ്യാനസലിലക്കീളാ, മധുപാനരതുസ്സവം.

വിപ്പലമ്ഭവിവാഹേഹി, കുമാരോദയവഡ്ഢിഹി;
മന്തദൂതപ്പയാനാജി-നായകാഭ്യൂദയേഹിപി.

അലങ്കതമസംഖിത്ത-രസഭാവനിരന്തരം;
നാതിവിത്ഥിണ്ണസഗ്ഗേഹി, പിയവുത്തസുസന്ധിഭി.

സബ്ബത്ഥ ഭിന്നസഗ്ഗന്തേ-ഹുപേതം ലോകരഞ്ജകം;
കബ്ബം കപ്പന്തരട്ഠായി, ജായതേ സാധ്വലങ്കതീ"തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൪ - ൧൯ ഗാഥാ].

തത്ഥ **ഇതിഹാസകഥുബ്ഭൂത**ന്തി പുരാവുത്തകഥാസന്നിസ്സയം. **സന്തസന്നിസ്സയ**ന്തി ഇതരസോഭനാധികരണഗുണരാജചരിതാദിനിസ്സയം വാ. **ചതുവഗ്ഗഫലായത്ത**ന്തി ധമ്മാദിചതുവഗ്ഗഫലായത്തം. **ധമ്മോ** നാമ അബ്ഭുദയനിബ്ബാനഹേതുകോ. **അത്ഥോ** നാമ വിജ്ജാഭുമ്യാദീനം യഥാഞ്ഞായമജ്ജനം, അജ്ജിതാനഞ്ച രക്ഖണം. **കാമോ** നാമ നിരയോ വിസയോ പയോഗോ. **മോക്ഖോ** നാമ സബ്ബസംസാരദുക്ഖനിവത്തി. **ചതുരോദാത്തനായക**ന്തി ഉസ്സാഹസത്തിമന്തസത്തിപഭൂസത്തിയോഗേന ചതുരോ കുസലോ ചാഗാതിസയാദിയോഗേന ഉദാത്തോ ഉദാരോ നായകോ വിപക്ഖോ, പടിപക്ഖോ ച യത്ഥ, തം. **മധു** നാമ സുരാ. **വിപ്പലമ്ഭോ** വിരഹോ. **മന്തോ** നീതിവേദീഹി സഹ കാരീയനിച്ഛയോ. **ദൂതോ** സന്ധാനപ്പവത്തോ പുരിസോ. **പയാനം** സങ്ഗാമാദിനിമിത്തഗമനം. **ആജി** സന്ധ്യാഭാവേ വിഗ്ഗഹോ. **അസങ്ഖത്തരസഭാവനിരന്തര**ന്തി അസംഖിത്താ ബഹുത്താ **രസാ** സിങ്ഗാരവീരാദയോ, **ഭാവാ** രതിഉസ്സാഹാദയോ, തേഹി **നിരന്തരം** പത്ഥടം. **പിയവുത്തസുസന്ധിഭീ**തി പിയാനി സുതിസുഭഗാനി വുത്താനി ഇന്ദവജിരാദീനി അഞ്ഞമഞ്ഞസമ്ബന്ധസംസഗ്ഗതായ സോഭനോ സന്ധി അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഗഹാ യേസം സഗ്ഗാനം, തേഹീതി.

പുനപി യഥാവുത്തേസു അങ്ഗേസു നഗരവണ്ണനാദീസു കിഞ്ച യഥാസമ്ഭവം മധുപാനാദിരഹിതമ്പി തഞ്ഞൂനം മനോ രഞ്ജേതി ഉപാദിയതേവ സബ്ഭീതി ദസ്സേതുമാഹ-

"കബ്ബം ന ദുസ്സതങ്ഗേഹി, ന്യൂനമപ്യത്ര കേഹിചി;

ബന്ധങ്ഗസമ്പദാ തഞ്ഞൂ, കാമമാരാധയന്തി ചേ”തി [കാബ്യാദാസ ൧.൨൦].

പുനപി -

“ഗുണതോ പഠമം വത്വാ, നായകം തേന സത്തുനോ;
നിരാകരണമിച്ചേസ, മഗ്ഗോ പകതിസുന്ദരോ.

വംസവീരസുതാദീനി, വണ്ണയിത്വാ രിപുസ്സപി;
തജ്ജയാ നായകുക്കംസ-കഥനഞ്ച സുഖേതി നോ”തി [കാബ്യാദാസ ൧.൨൧ ൨൨ ഗാഥാ] ആഹു.

സബ്ബമേതം സദ്ധമ്മാമതരസപാനസരസഹദയാനം സമ്ഫപ്പലാപവിപുലവിസപ്പവേസോപദ്ദുതകബ്ബനാടകപരമ്മുഖാനം സതതചരിതസഞ്ചരിതരതനഭാജനാനം സപ്പുരിസാനം കിം ഹദയഖേദോപജനിതപരിസ്സമേനേതി തദനുരൂപമേവോപദസ്സിതന്തി.

നാടകം നാമ ഭരതാദിനാട്യസത്ഥേ നാനപ്പകാരനിരൂപിതരൂപം കപ്പം, തംലക്ഖണേകദേസഭൂതലക്ഖണാനി പകരണാദീനി നവ രൂപകാനി. നാടികാ ച ഏത്ഥേവാവരുമ്ഭന്തി. കബ്ബഞ്ച നാടകഞ്ച, തേസു നിക്ഖിത്തം ഠപിതം നേത്തഞ്ച ചിത്തഞ്ച യേഹീതി വിഗ്ഗഹോ. കേ തേ? കവിനോ. തത്ഥ **നിക്ഖിത്തനേത്തചിത്ത**വചനേന സുതസ്സ ചിന്തനഞ്ച ഊഹാപോഹമുഖേന യഥുഗ്ഗഹിതനിയാമം, അവിപരീതത്ഥനിച്ഛയനം, നിച്ഛിതസ്സ ഭാവനാ, നിരന്തരാഭിയോഗോ ച ദസ്സിതോ. **കബ്ബനാടക**വചനേന സുതം, ചിന്തിതം, ഭാവിതഞ്ച ദസ്സിതം. സുതേ ദസ്സിതേ തന്നിസ്സയം സുതമയഞാണമ്പി ദസ്സിതമേവ സിയാതി. “കബ്ബനാടകനിക്ഖിത്തനേത്തചിത്താ”തി ഇമിനാ സുതചിന്താഭാവനാനുക്കമേന സമ്പാദിതപഞ്ഞാപാടവാനം കബ്ബരചനായ സാമത്ഥിയം ദസ്സേതി. ഹോതി ഹി താദിസാനം തംസുതാദി ബന്ധനകാരണം. വുത്തഞ്ഹി -

“സാഭാവികീ ച പടിഭാ,
സുതഞ്ച ബഹു നിമ്മലം;
അമന്ദോ ചാഭിയോഗോയം,
ഹേതു ഹോതിഹ ബന്ധനേ”തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൦൩ ഗാഥാ].

യംകിഞ്ചീതി അത്തനോ ചിത്താരുള്ഹം യംകിഞ്ചി ബന്ധജാതം. ഇമിനാ പന അനിയമവചനേന അത്തനോ തത്ഥ ആദരാഭാവം ദീപേതി. **രചയന്തി** കരോന്തി. **ഏതം** തേഹി രചിതം ബന്ധജാതം **പരം** അച്ഛന്തമേവ വിമ്ഹയകരം ന ഹോതി, താദിസോപായസമ്പത്തിസമ്പന്നസ്സ ഉപേയ്യസമ്പത്തിസബ്ഭാവതോ അനച്ഛരിയമേവാതി അധിപ്പായോ. **തത്ഥ** തേസു കബ്ബനാടകേസു രചനാവിസേസഏകന്തോപായഭൂതേസു **അവിഹിതാദരാഅപി** സുതാദിവസേന അകതാദരാപി **യേ** സപ്പുരിസാ പഞ്ഞവന്തോ **യേന** ബന്ധവിസേസേന **വിഞ്ഞൂ** ഗുണദോസവിദുനോ സത്ഥഞ്ഞുനോ പണ്ഡിതജനേ **തോസേന്തി** പീണേന്തി. തോസേന്തിയേവ ഹി തേ താദിസേ സാഭാവികിപടിഭാവിരഹേപി ഏതാദിസേസു അത്ഥേസു സുതചിന്താഭാവനാവസേന വായമന്താ. വുത്തഞ്ഹി -

"ന വിജ്ജതീ യജ്ജപി പുബ്ബവാസനാ-
ഗുണാനുബന്ധി പടിഭാനമബ്ഭുതം;
സുതേന വാചു'സ്സഹനേനുപാസിതാ,
ധുവം കരോത്യേവ കമപ്യനുഗ്ഗഹ"ന്തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൦൪ ഗാഥാ].

പടിഭാവന്തോ ഹേയ്യോപാദേയ്യപരിച്ഛേദലക്ഖണപഞ്ഞായ പഞ്ഞവന്തോ നാമ, **തേയേവ** സപ്പുരിസാ. **സവിമ്ഹയോ** "കീദിസായം, താദിസോപായന്തരരഹിതാനമ്പി ഏതാദിസോ ബന്ധോ സിയാ"തി വിമ്ഹയേന സഹ വത്തമാനോപി. **സോവ ബന്ധോ** തമേവ ബന്ധനം താദിസോപായസമ്പത്തിവിരഹേനോപേയ്യസമ്പത്തിയാ സബ്ഭാവതോ, നാഞ്ഞോതി.

൮-൭. ഇദാനി കബ്ബനാടകേസു അപരിചിതാനമമ്ഹാകം ഗന്ഥരചനാസഭാവാവബോധോവ കുതോതി ഓസക്കന്തേ **"കബ്ബനാടകാ"**ദിഗാഥാദ്വയേന സമുസ്സാഹേതി. **കബ്ബനാടകനിക്ഖിത്തനേത്തചിത്താ** കബ്ബനാടകേസു സുതാനുലോകനചിന്താഭാവനാവസേന ഠപിതനേത്തചിത്താ **കവിജ്ജനാ** കബ്ബകാരകാ **യം കിഞ്ചി** അത്തനോ അഭിമതം **രചയന്തി** കരോന്തി, **ഏതം** ബന്ധനം **പരം** അതിസയേന **ന വിമ്ഹയകരം** അച്ഛരിയകരം ന ഹോതി, നിരന്തരാഭിയോഗതോ സിദ്ധോപായമൂലപഞ്ഞാസമ്പദായ ഉപേയ്യഭൂതഗന്ഥസങ്ഖരണം ഭവത്യേവാതി അധിപ്പായോ. കവിനോ ഇദം **കബ്ബ**ന്തി ച, നടകസ്സ ഇദം **നാടകം,** നച്ചഗീതാദി. ഇധ പന തപ്പടിപാദകകഥാപകാസകഗന്ഥോ **നാടകം** നാമ. കബ്ബഞ്ച നാടകഞ്ചാതി ച, കബ്ബനാടകേസു നിക്ഖിത്തം നേത്തചിത്തം യേഹീതി ച വിഗ്ഗഹോ. **യേ** ജനാ **തഥ** തേസു കബ്ബനാടകേസു **അവിഹിതാദരാപി** സവനധാരണാദിവസേന അകതസമ്ഭമാ ഏവ **വിഞ്ഞൂ യേന** ഗന്ഥരചനാവിസേസേന **തോസേന്തി** പീണേന്തി, **തേയേവ പടിഭാവന്തോ** പടിഭാനസങ്ഖാതപഞ്ഞവന്തോ ഭവന്തി. **സോവ ബന്ധോ സവിമ്ഹയോ** അഞ്ഞേസം ഉപ്പജ്ജമാനവിമ്ഹയേന സഹിതോ. പടിഭാ ഏതേസം അത്ഥീതി ച, സഹ വിമ്ഹയേന വത്തതീതി ച, അവിഹിതോ ആദരോ യേഹീതി ച വിഗ്ഗഹോ. ബാഹിരസത്ഥാഭിയോഗാഭാവേപി പുബ്ബവാസനാഭാവേപി ഇഹ നിരന്തരാഭിയോഗം കരോന്തോ താദിസസാമത്ഥിയം സാധേതീതി വുത്തം ഹോതി. വുത്തഞ്ഹി -

"ന വിജ്ജതീ യജ്ജപി പുബ്ബവാസനാ-
ഗുണാനുബന്ധി പടിഭാനമബ്ഭുതം;
സുതേന വാചു'സ്സഹനേനുപാസിതാ,
ധുവം കരോത്യേവ കമപ്യനുഗ്ഗഹ"ന്തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൦൪ ഗാഥാ].

തസ്സത്ഥോ - യദി **പുബ്ബവാസനാഗുണാനുബന്ധീ** അതീതജാതിയാ പരിചയവാസനാഗുണസ്സ അനുബലപ്പദാനവസേന അനുബന്ധോ യസ്സത്ഥി, താദിസം **അബ്ഭുതം പടിഭാനം** ന വിജ്ജതിപി, തഥാപി **സുതേന** സവനേന **ഉസ്സഹനേന** പഗുണകരണാദിവാചുസ്സഹനേന വാ **ഉപാസിതാ** കതഗുരുപാസനാ **വാചാ കമപി അനുഗ്ഗഹം** കിഞ്ചിപി പഞ്ഞാപാടവം **ധുവം** ഏകന്തേന കരോതി ഏവാതി.

ഏത്ഥ **കബ്ബം** നാമ മുത്തകകുലകാദിവാക്യവസേന ച അവയവസഭാവേഹി തേസംയേവ അന്തരവാക്യാവയവസമൂഹേഹി പരിപുണ്ണം വുത്തവിസേസേഹി പഭേദഗതം കേവലം പജ്ജമയം വാ ഗജ്ജമയം വാ ചമ്പൂതിഖ്യാതപജ്ജഗജ്ജമയം വാതി മഹാവാക്യസഭാവേന ച തിട്ഠതി. **നാടകം** നാമ ഭരതാദിനടസത്ഥഗതനാനപ്പകാരദസ്സിതസഭാവം. കബ്ബഞ്ച ഇധേവ ദസ്സിതലക്ഖണതോ ഏകദേസയുത്തപ്പകരണാദിനവരൂപകാനി ച നാടികാ ച ഭവന്തി. കബ്ബലക്ഖണം പന ഏവം ദട്ഠബ്ബം-

> “സഗ്ഗബന്ധോ മഹാകബ്ബ-മുച്ചതേ തസ്സ ലക്ഖണം;
> പണാമോ വത്ഥുനിദ്ദേസോ, ആസീസാപി ച തമ്മുഖം.
>
> ഇതിഹാസകഥുബ്ഭൂതം, സന്തസന്നിസ്സയമ്പി വാ;
> ചതുവഗ്ഗഫലായത്തം, ചതുരോദാത്തനായകം.
>
> പുരണ്ണവുതുസേലിന്ദു-സവിതൂദയവണ്ണനം;
> ഉയ്യാനസലിലക്കീളാ, മധുപാനരതുസ്സവം.
>
> വിപ്പലമ്ഭവിവാഹേഹി, കുമാരോദയവഡ്ഢിഹി;
> മന്തദൂതപ്പയാനാജി-നായകാഭ്യൂദയേഹിപി.
>
> അലങ്കതമസംഖിത്ത-രസഭാവനിരന്തരം;
> നാതിവിത്ഥിണ്ണസഗ്ഗേഹി, പിയവുത്തസുസന്ധിഭി.
>
> സബ്ബത്ഥ ഭിന്നസഗ്ഗന്തേ-ഹുപേതം ലോകരഞ്ജകം;
> കബ്ബം കപ്പന്തരട്ഠായി, ജായതേ സാധ്വലങ്കതീ”തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൪ - ൧൯ ഗാഥാ].

തസ്സത്ഥോ - **സഗ്ഗബന്ധോ** സഗ്ഗസങ്ഖാതേഹി പരിച്ഛേദവിസേസേഹി ബന്ധോ **“മഹാകബ്ബ”**ന്തി ഉച്ചതേ. **അസ്സ ലക്ഖണം തു** വുച്ചതേതി സമ്ബന്ധോ **കാകക്ഖിഗോളകനയേന തമ്മുഖം** തസ്സ കബ്ബസ്സ ആദി പന **പണാമോ** ദേവതാനമസ്സനം വാ, **വത്ഥുനിദ്ദേസോ** -

> “അസ്ത്യുത്തരസ്യാം ദിഗി ദേവതാത്മ,
> ഹിമാലയോ നാമ നഗാധിരാജഃ;
> പൂവാപരേൗ വാരിനിധീ വിഗാഹ്യ,
> സ്ഥിതഃ പഥിഥ്യാ ഇവ മാനദണ്ഡഃ” [കുമാരസമ്ഭവ ൧.൧].

ഇച്ചാദിബന്ധസമ്ബന്ധിനോ കസ്സചി വത്ഥുനോ ദസ്സനം, **ആസീസാപി** “മയ്ഹം പീണയതം മന” മിച്ചാദിഇട്ഠാസീസനം വാ ഭവതി.

ഇതിഹാസകഥുബ്ഭൂതം പുരാവുത്തകഥാസന്നിസ്സയം വാ **സന്തസന്നിസ്സയമ്പി** സോഭനാനമ്പി രാജചരിയാദിനിസ്സയം വാ **ചതുവഗ്ഗഫലായത്തം** ലോകിയലോകുത്തരസുഖകാരണം **ധമ്മോ,** വിജ്ജാഭൂമിആദീനം സഞ്ചയോ, സഞ്ചിതാനം രക്ഖാ ച **അത്ഥോ,** അപായസംവത്തനികപഞ്ചകാമഗുണസങ്ഖാതോ **കാമോ,** സബ്ബദുക്ഖാ നിവത്തിഹേതു **മോക്ഖോ** ചാതി ചതുവഗ്ഗഫലാധീനം **ചതുരോദാത്തനായകം** ഉസ്സാഹസത്തിമന്തസത്തിപഭൂസത്തിയോഗതോ ചതുരോ ദക്ഖോ

ചാഗാതിസയാദിയോഗേന ഉദാത്തോ ഉളാരോ സപക്ഖോ, വിപക്ഖോ വാ നായകോ യത്ഥ, തം യഥാവുത്തം **പുരണ്ണവുതുസേലിന്ദു-സവിതൂദയവണ്ണനം** **പുരം** നഗരം, **അണ്ണവം** സാഗരം, **ഉതു** ഹേമന്തവസന്താദിഉതു, **സേലം** പബ്ബതോ, **ഇന്ദുസവിതൂദയോ** ചന്ദസൂരിയാനം ഉദയോ ചാതി ഇമേസം വണ്ണനം യത്ഥ, തം. **സവിതാതി** ഏത്ഥ **തുപച്ചയന്തോ. ഉയ്യാനസലിലക്കീളാമധുപാനരതുസ്സവം** ഉയ്യാനകീളാസുരാപാനരതികീളാസങ്ഖാതോ ഉസ്സവോ യത്ഥ, തം **വിപ്പലമ്ഭവിവാഹേഹി** ദാരാവിയോഗദാരപരിഗ്ഗഹേഹി ച **കുമാരോദയവഡ്ഢിഹി** കുമാരുപ്പത്തികുമാരവഡ്ഢീഹി ച **മന്തദൂതപ്പയാനാജിനായകാഭ്യൂദയേഹി** നീതിജാനനപഞ്ഞാ **മന്തോ,** സന്ധാനകാരകോ **ദൂതോ,** യുദ്ധാഭിഗമനം **പയാനം,** യുദ്ധസങ്ഖാതോ **ആജി,** സപക്ഖനായകസ്സ അഭിവഡ്ഢിസങ്ഖാതോ **അഭ്യൂദയോ** ചാതി ഇമേഹി **അലങ്കതം** സജ്ജിതം **അസംഖിത്ത...പേ॰... ന്തരം** അസംഖിത്താ വിത്ഥാരാ **രസാ** സിങ്ഗാരാദയോ അട്ഠ **ഭാവാ** രതിഉസ്സാഹാദയോ ചാതി ഇമേഹി **നിരന്തരം** വിത്ഥിണ്ണം **പിയവുത്തസുസന്ധിഭി** സുതിസുഭഗേഹി ഇന്ദവജിരാദീഹി വുത്തേഹി പുബ്ബാപരസമ്ബന്ധപരിച്ഛേദതായ സോഭനാ സന്ധി യേസം സഗ്ഗാനം, തേഹി **സബ്ബത്ഥ** സബ്ബസ്മിം പരിച്ഛേദേ **ഭിന്നസഗ്ഗന്തേഹി** ഭിന്നസഗ്ഗാ പരിയോസാനാ യേസം, തേഹി **നാതിവിത്ഥിണ്ണസഗ്ഗേഹി** നാതിവിത്ഥാരസഗ്ഗസങ്ഖാതേഹി പരിച്ഛേദേഹി **ഉപേതം** യുത്തം **സാധ്വലങ്കതി** സോഭനാലങ്കാരവന്തം **കബ്ബം ലോകരഞ്ജകം** തം സമാനം **കപ്പന്തരട്ഠായി** കപ്പനിരന്തരട്ഠായി കപ്പന്തരേ ഠായി വാ **ജായതേ**. ഏത്ഥ മധുപാനാദിരഹിതപുരവണ്ണനാദയോപി തഞ്ഞൂനം ചിത്തം ആരാധേതി ചേ, തംപ്യദുട്ഠം. വുത്തഞ്ഹി -

> ''കബ്ബം ന ദുസ്സതങ്ഗേഹി, ന്യൂനമപ്യത്ര കേഹിചി;
> ബന്ധങ്ഗസമ്പദാ തഞ്ഞൂ, കാമമാരാധയന്തി ചേ''തി.

തസ്സത്ഥോ - **അത്ര** ഇമേസു കബ്ബങ്ഗേസു മജ്ഝേ **കേഹിചി അങ്ഗേഹി** കേഹിചി അവയവേഹി **ന്യൂനമപി** ഊനമപി, **നി**സദ്ദോത്രത്രതബ്ഭാവേ. കബ്ബം ന ദുസ്സതി, തം പന അദുസ്സനം **ബന്ധങ്ഗസമ്പദാ** രചിതപുരവണ്ണനാദിഅങ്ഗസമ്പദാ **തഞ്ഞൂ** കബ്ബഞ്ഞൂ ജനേ **കാമം** ഇച്ഛാനുരൂപം **ചേ ആരാധയന്തി,** ഏവം സന്തേ ഭവതി. പുനപി നായകവണ്ണനാസു സപക്ഖനായകം വണ്ണേത്വാ തേന നിരാകരണഭാവമ്പി. നോ ചേ, പച്ചത്ഥികം വണ്ണേത്വാ അത്തനോ നായകേന തസ്സാഭിഭവനമ്പി വണ്ണേതും വട്ടതി. വുത്തഞ്ഹി -

> ''ഗുണതോ പഠമം വത്വാ, നായകം തേന സത്തുനോ;
> നിരാകരണമിച്ചേസ, മഗ്ഗോ പകതിസുന്ദരോ.
>
> വംസവീരസുതാദീനി, വണ്ണയിത്വാ രിപുസ്സപി;
> തജ്ജയാ നായകുക്കംസ-കഥനഞ്ച സുഖേതി നോ''തി.

വു. **ബന്ധോ ച നാമ സദ്ദത്ഥാ, സഹിതാ ദോസവജ്ജിതാ;**
പജ്ജഗജ്ജവിമിസ്സാനം, ഭേദേനാ'യം തിധാ ഭവേ.

വു. ഏവമേതേഹി സോതുജനസമുസ്സാഹനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി കത്തുമിച്ഛിതബന്ധോതി വുത്തം ബന്ധസ്സ ലക്ഖണം കത്തുമാരഭതേ **''ബന്ധോ ചാ''**തിആദി. **ദോസവജ്ജിതാ** ദോസേഹി സദ്ദനിസ്സിതേഹി, അത്ഥനിസ്സിതേഹി ച

വിരോധേഹി വജ്ജിതാ പരിച്ചത്താ, തേ വാ വജ്ജിതാ യേഹി, സദ്ദത്ഥാ **സഹിതാ** എകീഭൂതാ. വുത്തലക്ഖണാ യേഹി തേ പുബ്ബാചരിയേഹി സഹിതാ വുച്ചന്തി. സഹിതാനം ഭാവോ സഹദയഹിലാദകാരണം സാധുയം സാഹിച്ചം. ഇതി ദോസവജ്ജിതേ സഹിതേ സദ്ദത്ഥേ പസിദ്ധഭാവേന അനുവദിത്വാ **ബന്ധോ നാമ** സഭാവവുത്തിവങ്കവുത്തിഅലങ്കാരവുത്തിവസേന തിവിധോപീതി അപ്പസിദ്ധം ബന്ധസരീരം വിധീയതേ യഥാ "യോ കുണ്ഡലീ, സോ ദേവദത്തോ"തി. **ച**സദ്ദോവത്തബ്ബന്തരസ്സ സമുച്ചയോ, കിഞ്ചീതി അത്ഥോ.

തത്ഥ ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബലക്ഖണോ സദ്ദാനമത്ഥോ മുഖ്യോ ചതുബ്ബിധോ ഹോതി. മുഖ്യസ്സത്ഥസ്സ ചതുബ്ബിധത്താ തിവിധേസു സദ്ദേസു തബ്ബാചകോ ചതുബ്ബിധോ ഹോതി ജാതിസദ്ദോ ഗുണസദ്ദോ ക്രിയാസദ്ദോ ദബ്ബസദ്ദോതി. തിവിധോ ഹി സദ്ദോ വാചകോ ലക്ഖണികോ ബ്യഞ്ജകോതി ബ്യാപാരഭേദേന. ബ്യാപാരോ ച നാമ സദ്ദസ്സ'ത്ഥപ്പതീതികാരിത്തമേവ. സോ ഹി തിവിധോ മുഖ്യോ ലക്ഖണോ ബ്യഞ്ജനസഭാവോ ചേതി. തത്ഥ ജാത്യാദിനിരന്തരത്ഥവിസയോ സദ്ദബ്യാപാരോ മുഖ്യോ. സോയേവ അഭിധാതി ഉച്ചതേ. തംബ്യാപാരവാ അബ്യവഹിതജാത്യാദിസകേഹി തമത്ഥം മുഖ്യഭാവേന യോ വദതി ഗോആദികോ, സോ വാചകോ. സദ്ദന്തരത്ഥവിസയനിട്ടിട്ഠോ സദ്ദബ്യാപാരോ ലക്ഖണോ. സാ ദുവിധാ സുദ്ധാ, ഉപചാരമിസ്സാ ചേതി. തത്ഥ സുദ്ധാ യഥാ "ഗോ മുച്ചതു, മഞ്ചാ ഉഗ്ഘോസേന്തി, ഗങ്ഗായം ഘോസോ"തി. എത്ഥ **ഗോ**സദ്ദേന വിസേസനം ഗോത്തസാമഞ്ഞമേവോച്ചതേ, ന തു ഗോബ്യത്തി. വുത്തഞ്ഹി -

"വിസേസ്യംനാഭിധാ ഗച്ഛേ, ഖീണസത്തി വിസേസനേ"തി [കാബ്യപ്പകാസേ ദുതിയഉല്ലാസേ ആഗതന്യായോ'യം].

സാമഞ്ഞസ്സ ബ്യാപകത്താ, അസരീരത്താ ച. തത്ഥ ബന്ധനമോചനാനി ന സമ്ഭവന്തീതി അത്തനോ നിസ്സയഭൂതാ ഗോബ്യത്തി ആകഡ്ഢീയതേ, തഥാ മഞ്ചാനമുഗ്ഘോസനം ന സമ്ഭവതീതി അത്തനോ ഉഗ്ഘോസനക്രിയാസിദ്ധ്യത്ഥം മഞ്ചസമങ്ഗിനോ പുരിസാ ആകഡ്ഢീയന്തി. തഥാ ഗങ്ഗാസദ്ദവാച്ചസ്സ ജലപ്പവാഹസ്സ ഘോസപ്പത്യാകരത്താ ന സമ്ഭവതീതി ***ഗങ്ഗാ***സദ്ദോ അത്തനോഭിധേയ്യസ്സോദകപ്പവാഹസ്സ നികടം തടം ലക്ഖേതി. ഉപചാരസ്സാനേകപ്പകാരത്താ ഉപചാരമിസ്സാ ലക്ഖണാപ്യനേകധാ സിയാ. യഥാ കത്ഥചി കാരണേ കാരിയമുപചരിയതേ, യഥാ "ആയു ഘത"ന്തി. കത്ഥചി കാരണകാരിയാനമഭേദോ യഥാ "ആയുയേവേദ"ന്തി. കത്ഥചി ഉപമാനേ ഉപമേയ്യമുപചരിയതേ, യഥാ "ഗോ ബാഹികോ"തി. കത്ഥചി അഭേദോ തേസം, യഥാ "ഗോയേവായ"ന്തി. കത്ഥചി തദാധാരതായ [തദത്ഥതായ (ക॰)] തംബ്യപദേസോ, യഥാ "പദീപട്ഠാ കപല്ലികാ പദീപോ"തി. കത്ഥചി തംകമ്മസമ്ബന്ധാ തംബ്യപദേസോ, യഥാ "അവഡ്ഢകീപി വഡ്ഢകീ അയ"ന്തി. കത്ഥചി സംസാമിസമ്ബന്ധാ, യഥാ "രാജസമ്ബന്ധീ പുരിസോ രാജായ"ന്തി. കത്ഥചി അവയവേ സമുദായബ്യപദേസോ, യഥാ "പടേകദേസേ പടസദ്ദോ" ഇച്ചാദി.

ലക്ഖണായ നിസ്സയോ സദ്ദോ ലക്ഖണികോ. ബ്യഞ്ജനസഭാവോ പന പരപരിയായോ സദ്ദസ്സ തതിയോ ബ്യാപാരോ. തസ്സ നിസ്സയോ സദ്ദോ ബ്യഞ്ജനകോ. ഇച്ചേതം തിണ്ണം സദ്ദാനം വസേന അത്ഥോപി തിവിധോ ഹോതി വാച്ചോ ലക്ഖണിയോ ബ്യങ്ഗ്യോതി. തത്ഥ ബ്യങ്ഗ്യോയേവത്ഥോ

ബന്ധസത്ഥാ വുച്ചതേ. തേനേവ പധാനബ്യങ്ഗ്യോ ബന്ധോ ഉത്തമോ, അപധാനബ്യങ്ഗ്യോ മജ്ഝിമോ, അബ്യങ്ഗ്യോ അധമോ, ബ്യങ്ഗ്യേന വിനാ ബന്ധോ നിജ്ജീവോ സിയാതി പുബ്ബാചരിയാനം പവത്തി, സഭാവവുത്തി ബന്ധോപി തു നിജ്ജീവോതി നാസങ്കനീയോ. യസ്മാ കവീനം ലോകവോഹാരകോസല്ലം സഭാവവുത്തിയേവ ഗമേതി. യോ ഹി സകലലോകട്ഠിതിം ന ജാനാതി, സോ കവിയേവ ന ഹോതീതി.

അഥേത്ഥ തിവിധമ്പി അത്ഥം താദിസജനാവബോധത്ഥം സമുദാഹരിസ്സാമ **"മുനിന്ദവദനമ്ഭോജേ"**ത്യാദി. ഏത്ഥ **വാണീ**സദ്ദസ്സ സദ്ധമ്മസങ്ഖാതോ അത്ഥോ വാച്ചത്ഥോ. വാണീ നാമ ചേതനാ, തസ്സം യാവ ദേവതത്ഥം നാരോപ്യതേ, താവ തപ്പതീ അത്തനോ മനോസമ്പീണനആസീസനാ ന സംഗച്ഛതീതി വാക്യസാമത്ഥിയായേവ വാണിയം സായമോചിത്യഭേദേന **ദേവതാ**സദ്ദസ്സ ആരോപിതോത്ഥോ ലക്ഖണിയോ. തഥാ **വദന**സദ്ദസ്സാപി മുഖം വാച്ചത്ഥോ. **അമ്ഭോജ**സദ്ദസ്സ സമാരോപിതോത്ഥോ ലക്ഖണിയോ. മനോസമ്പീണനസ്സ തു അഞ്ഞഥാ അനുപപത്തിയാ പസ്സദ്ധ്യാദിക്കമേന യഥാഭൂതാവബോധസമ്ഭവാ അനായാസേന വിചിത്താനേകസദ്ദത്ഥപടിഭാനേന ഗന്ഥപരിസമത്തിസങ്ഖാതാ യഥിച്ഛിതത്ഥനിപ്ഫത്തി ഹോതേവ, അയം ബ്യങ്ഗ്യത്ഥോ. തബ്ബാചകാ സദ്ദാ വാചകലക്ഖണികബ്യഞ്ജകാ ഹോന്തീതി ഏവം സബ്ബത്ഥ സദ്ദത്ഥവിചാരോ ഗന്തബ്ബോ.

തമേവം യഥാവുത്തബന്ധസരീരം കതിവിധമിച്ചാഹ **"പജ്ജേ"**ച്ചാദി. **അയം** യഥാവുത്തോ **ബന്ധോ** ബന്ധസരീരം **തിധാ ഭവേ** തിപ്പകാരേന സിയാ, നാധികം നാപ്യൂനം. കഥം? **പജ്ജഗജ്ജവിമിസ്സാനം ഭേദേന** പജ്ജസഭാവാദീനം വിസേസേന തിധാ ഭവേതി പകതം. തത്ഥ **പജ്ജം** നാമ അമ്ഹേഹിയേവ വിരചിതവുത്തോദയാഖ്യേ ഛന്ദസി നിരൂപിതാ വുത്തജാതിപ്പഭേദാ ചതുപ്പദികത്ഥാ നിരൂപിതോ മുത്തകാദിപി വുത്തജാതിപ്പകാരോയേവ. തേനേവേത്ഥ തേസമദസ്സനം. തേസു ഏകഗാഥാ നിട്ഠിതത്ഥാ സപ്പധാനാ ഗാഥന്തരാനിരപേക്ഖാ **മുത്തകം,** ഏകക്രിയാദാനേന അഞ്ഞമഞ്ഞസാപേക്ഖാ നിട്ഠിതത്ഥാ പച്ചേകം അനിട്ഠിതത്ഥാ ഗാഥാ **കുലകം,** നാനാഭിത്തിയോ ഭിന്നകിരിയോ സപ്പധാനാ ഗാഥാ കോസോ വിയ ഠപിതാ **കോസോ,** ഏകഭിത്തിപദോസാദികം വണ്ണേതും സമുദായേന പവത്താ ഭിന്നക്രിയാ ഗാഥാ **സങ്ഘാതോ,** സോപി ചതുബ്ബിധോ പജ്ജപ്പകാരോ യഥാവുത്തസഗ്ഗബന്ധോവാതി വിഞ്ഞാതബ്ബം. **ഗജ്ജം** നാമ പാദസന്നിട്ഠാനരഹിതോ സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തപ്പബന്ധോ. തസ്സ തു ദ്വേ പകാരാ ആഖ്യായികാ, കഥാതി. **വിമിസ്സം** പജ്ജഗജ്ജമയം നാടകപ്പകരണാദി, ചമ്പൂ ജാതകമാലാദികാ ച.

വു. ഇദാനി സഞ്ജാനനാഭിലാസീനം അലങ്കാരനിസ്സിതം ബന്ധസരീരം, സോവ ബന്ധോതി അധികതം, ''യോ കുണ്ഡലീ, സോ ദേവദത്തോ''തി പസിദ്ധകുണ്ഡലിത്താനുവാദേന അപ്പസിദ്ധസ്സ ദേവദത്തത്തവിധാനം വിയ ദസ്സേന്തോ **"ബന്ധോ"**ച്ചാദിമാഹ. തത്ഥ **ബന്ധോ നാമ ച** ബന്ധനം പന. **ദോസവജ്ജിതാ** സദ്ദത്ഥനിസ്സിതദോസേഹി പരിച്ചത്താ, തേ വാ വജ്ജിതാ ഏതേഹി താദിസാ. **സഹിതാ** അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപത്ഥേന സഹഭാവം ഗതാ. **സദ്ദത്ഥാ** സദ്ദോ, അത്ഥോ ച. ഏവംപകാരേഹി തു ഈദിസസദ്ദത്ഥാനം വിഞ്ഞൂനം തുട്ഠിജനകഅഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപഗുണസഹിതാനം ഭാവോതി വചനത്ഥേന ''സാഹിച്ച''മിതി വദന്തി. **സദ്ദത്ഥാ**തി ഏത്ഥ സദ്ദത്ഥാനം കിം നാനാകരണന്തി? സദ്ദോ പന അത്ഥപ്പതീതിയം അത്തനോ മുഖ്യബ്യാപാരം

ലക്ഖണബ്യാപാരം ബ്യഞ്ജനസഭാവബ്യാപാരഞ്ചേതി തിവിധം ബ്യാപാരഭേദേന. കമതോ വാചകോ ലക്ഖണികോ ബ്യഞ്ജനകോ ചേതി തിവിധോ. തഥാ അത്ഥോപി വാച്ചോ ലക്ഖണിയോ ബ്യങ്ഗ്യോ ചേഭി തിവിധോ. അത്ര തു വാചകോ സദ്ദോ അത്തനാ ദീപേതബ്ബമുഖ്യത്ഥസ്സ ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബഭേദേന ചതുബ്ബിധത്താ സയമ്പി ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബസദ്ദവസേന ചതുബ്ബിധോ. വാചകസദ്ദസ്സ മുഖ്യബ്യാപാരോ "അഭിധാ"തി ച വോഹരീയതി. സോ മുഖ്യബ്യാപാരോ ജാത്യാദീഹി അബ്യവഹിതത്ഥേവ വത്തതേ. തഥാ ഹി "ഗോ നീലം പാചകോ വിസാണി"ച്ചാദോ ഗോആദിസദ്ദാനം മുഖ്യബ്യാപാരോ ഗോപിണ്ഡനീലപടപാചകകത്തുസിങ്ഗീതി ദബ്ബാനം വിസേസനഭൂതജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബേസ്വേവ പവത്തതി, ന പന ജാത്യാദീനം നിസ്സയഭൂതഗോപിണ്ഡാദീസൂതി. വുത്തം ഹി-

"വിസേസ്യം നാഭിധാ ഗച്ഛേ, ഖീണസത്തി വിസേസനേ"തി [കാബ്യപ്പകാസേ ദുതിയഉല്ലാസേ ആഗതന്യായോ'യം].

തസ്സത്ഥോ - **വിസേസനേ** വിസേസനഭൂതജാത്യാദിമ്ഹി **ഖീണസത്തി** ഖീണബ്യാപാരവതീ **അഭിധാ** മുഖ്യബ്യാപാരോവ **വിസേസ്യം** ദബ്ബം **ന ഗച്ഛേ** ന പാപുണാതീതി.

ജാത്യാദീനം നിസ്സയഗോപിണ്ഡാദികം അഭിധാ ന വദതി ചേ, ഏവഞ്ച സതി "ഗോ ഗച്ഛതി, നീലം നിവാസേതി, പാചകോ ആഗച്ഛതി, സിങ്ഗീ ധാവതി"ച്ചാദീസു ജാത്യാദിവിസിട്ഠഗോപിണ്ഡാദീനം ഗോആദിസദ്ദസ്സ കഥം വാചകത്തം യുജ്ജതീതി? ദബ്ബാധീനജാതിഗുണാദീസു വുത്തേസു തബ്ബിസിട്ഠസ്സ ദബ്ബസ്സ പരിയായതോ വാചകത്താ. നിപ്പരിയായതോ പന സുദ്ധലക്ഖണബ്യാപാരസ്സേവ വിസയോ. ലക്ഖണബ്യാപാരോപി സുദ്ധോ ഉപചാരമിസ്സോതി ദുവിധോ. തത്ഥ സുദ്ധോ ലക്ഖണബ്യാപാരോ ജാത്യാദിവജ്ജിതത്ഥവിസയോ. തഥാ ഹി "ഗോ ഗച്ഛതി, നീലം നിവാസേതി, പാചകോ ആഗച്ഛതി, സിങ്ഗീ ധാവതി, മഞ്ചാ ഉഗ്ഘോസേന്തി, ഗങ്ഗായം ഘോസോ"ത്യാദീസു ജാതിഗുണക്രിയാസിങ്ഗദബ്ബമഞ്ചഗങ്ഗാദീനം ഗമനാദീഹി യോഗാസമ്ഭവതോ ജാതിഗുണാദയോ അതിക്കമ്മ യഥാക്കമം ഗമനനിവാസനആഗമനധാവനഉഗ്ഘോസനഘോസാദീനം നിസ്സയഭൂതഗോപിണ്ഡാദയോ പരാമസതി.

മിസ്സോ തു ഉപചാരഭേദേന ബഹുവിധോ. തഥാ ഹി കത്ഥചി കാരണേ കാരിയമുപചരീയതേ, യഥാ "ആയുഘത"ന്തി, ഏത്ഥ ആയുവഡ്ഢനകാരണഭൂതേ ഘതേ കാരിയഭൂതആയുനോ വോഹാരോ ആരോപിതോ ഹോതി. ഉപരിപി ഉപചാരോ യഥായോഗം യോജേതബ്ബോ. അതംസഭാവേ ഹി തംസഭാവാരോപനം ഉപചാരോ. കത്ഥചി കാരണകാരിയാനമഭേദോ, യഥാ "ആയുയേവ ഘത"ന്തി. കത്ഥചി ഉപമേയ്യഉപമാനോപചാരോ, യഥാ "ഗോ ബാഹികോ"തി. കത്ഥചി ഉപമാനഉപമേയ്യാനമഭേദോ, യഥാ "ഗോയേവായം ബാഹികോ"തി. കത്ഥചി തദാധാരതായ തദൂപചാരോ, യഥാ "പദീപട്ഠാ കപല്ലികാ പദീപോ"തി. കത്ഥചി ക്രിയാസമ്ബന്ധേന തംബ്യപദേസോ, യഥാ "അവഡ്ഢകീപി വഡ്ഢകീ അയ"ന്തി. കത്ഥചി സംസാമിസമ്ബന്ധേന തംബ്യപദേസോ, യഥാ "രാജവല്ലഭോപി രാജാ അയ"ന്തി. കത്ഥചി അവയവേ സമുദായബ്യപദേസോ, യഥാ "പടോ ദഡ്ഢോ"തി. ഇമിനാ മുഖേന ഉപചാരഭേദോ ദട്ഠബ്ബോ.

ബ്യഞ്ജനസഭാവബ്യാപാരോ ഏവ “ധന”ന്തി ച വുച്ചതി, തസ്സ തതിയബ്യാപാരസ്സ വിസയോ താദിസവാക്യമേവ വാതി ദട്ഠബ്ബോ.

ഏത്ഥ ബ്യങ്ഗ്യത്ഥം ബന്ധസ്സ ജീവിതമിതി ച, ബ്യങ്ഗ്യത്ഥപധാനം ബന്ധമുത്തമന്തി ച, ബ്യങ്ഗ്യത്ഥപധാനരഹിതം മജ്ഝിമന്തി ച, അബ്യങ്ഗ്യബന്ധം അധമമിതി ച വദന്തി. ഹോന്തി ചേത്ഥ -

അത്ഥപ്പതീതിയം സദ്ദ-ബ്യാപാരോ തിവിധോ ഭവേ;
മുഖ്യോ ലക്ഖണബ്യഞ്ജന-സഭാവോ ചാതി ഏത്ഥ തു.

അഭിധാപരപരിയായോ, ബ്യാപാരോ പഠമോ ഭവേ;
ധനന്താപരപരിയായോ, ബ്യാപാരോ തതിയോ പുന.

മുഖ്യോ നിരന്തരത്ഥേസു, ലക്ഖണാ തു തിരോഹിതേ;
അത്ഥേ’തരോ തു വാക്യസ്സ, അത്ഥേയേവ പവത്തതി.

ബ്യാപാരസ്സ പഭേദേന, തിധാ സദ്ദോപി വാചകോ;
ലക്ഖണികോ ബ്യഞ്ജകോതി, തദത്ഥോപി തിധാ മതോ.

വാച്ചോ ലക്ഖണിയോ ബ്യങ്ഗ്യോ-ച്ചേവം സദ്ദേസു വാചകോ;
ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബ-ഭേദേന സോ ചതുബ്ബിധോ.

വാച്ചത്ഥസ്സ ചതുദ്ധാവ, ഭിന്നത്താ ജാതിആദിതോ;
ജാത്യാദീനം പഭേദേന, തഥാ ലക്ഖണികോ മതോ.

ഉപചാരബഹുത്തേന, ഭേദേ സതിപി തസ്സ തു;
ബ്യഞ്ജകോ തു അനഞ്ഞത്താ, വിസും തേഹി ന വുച്ചതീതി.

ലക്ഖണതോ ഏവം വേദിതബ്ബം - “മുനിന്ദവദനമ്ഭോജേ” ത്യാദിഗാഥായം **വദന**സദ്ദസ്സ മുഖത്ഥോ വാച്ചത്ഥോ, ആരോപിതഅമ്ഭോജത്ഥോ ലക്ഖണിയത്ഥോ. **അമ്ഭോജ**സദ്ദസ്സ പദുമത്ഥോ വാച്ചത്ഥോ, ഉപചരിതമുഖത്ഥോ ലക്ഖണിയത്ഥോ. **വാണി**സദ്ദസ്സ സദ്ധമ്മസങ്ഖാതോ അത്ഥോ വാച്ചത്ഥോ, ആരോപിതദേവതാഅത്ഥോ ലക്ഖണിയത്ഥോ. ഏത്ഥ ആസീസനാ നാമ യഥാവുത്തനയേന പുഞ്ഞാതിസയതാ, തതോ ഇധ അഭിമതത്ഥബാധകാകുസലനിവാരണഞ്ച കുസലാനമനുബലപ്പദാനഞ്ച തതോ കായചിത്തപീളാവിഗമോ ച തതോ സുഖപ്പടിലാഭോ ച തതോ ചിത്തസമാധാനഞ്ച തതോയേവ അനേകവിധത്ഥാവബോധോ ച തതോ അഭിമതഗന്ഥപരിസമത്തി ച ഭവതീത്യയം വാക്യസാമത്ഥിയതോ ലദ്ധത്ഥോ ബ്യങ്ഗ്യത്ഥോ. തംതംഅത്ഥപ്പകാസകാ സദ്ദാ വാചകലക്ഖണികബ്യഞ്ജനകാ നാമ ഭവന്തി. ഏവം സദ്ദസദ്ദത്ഥവിചാരോ വേദിതബ്ബോ.

ഇദാനി പകാസിതബന്ധസ്സ ഭേദം വദതി **“പജ്ജാ”**ദിനാ. **അയം** വുത്തലക്ഖണോ ബന്ധോ **പജ്ജഗജ്ജവിമിസ്സാനം ഭേദേന** ഗാഥാചുണ്ണിയതദുഭയമിസ്സാനം വസേന തിധാ ഭവേ. സദ്ദോ ച അത്ഥോ ചേതി ച, സഹഭാവം ഇതാ പത്താതി ച, ദോസേഹി വജ്ജിതാ, ദോസേ വാ വജ്ജിതാ യേഹീതി ച, പജ്ജഞ്ച ഗജ്ജഞ്ച വിമിസ്സഞ്ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഇഹ **പജ്ജം** നാമ മുത്തകകുലകകോസകസങ്ഘാതവസേന ചതുപ്പഭേദം ഛന്ദസി

നിട്ടിട്ഠവുത്തവിസേസവിരചിതം ചതുപ്പദികഗാഥാബന്ധം. തത്ഥ **മുത്തകം** നാമ നിട്ഠിതത്ഥാ സപ്പധാനാ ഏകാ ഗാഥാ, **കുലകം** നാമ പച്ചേകമനിട്ഠിതത്ഥാ അഞ്ഞമഞ്ഞസാപേക്ഖാ ഏകക്രിയാദ്വാരികാ നാനാഗാഥാ, **കോസകോ** നാമ നാനാവിധവണ്ണനാഭൂമികാ ഭിന്നക്രിയാദ്വാരപ്പവത്താ സപ്പധാനാ ഗാഥാരാസി, **സങ്ഘാതോ** നാമ സഞ്ച്യാകാലാദിഏകവണ്ണനാഭൂമിനിസ്സിതാ ഭിന്നക്രിയാസമുദായേന പവത്താ ഗാഥാ. **ഗജ്ജം** നാമ അനിയതപദോ ആഖ്യായികാകഥാവസേന ദ്വിപ്പഭേദോ സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തോ വചനപ്പബന്ധോ. **മിസ്സോ** പന ഇമേഹി ദ്വീഹി സംമിസ്സോ നാടകപകരണാദി ച ജാതകമാലാദിചമ്പൂ ച.

ൻ. **നിബന്ധോ ചാ'നിബന്ധോ ച, പുന ദ്വിധാ നിരുപ്പതേ;**
തം തു പാപേന്ത്യ'ലങ്കാരാ, വിന്ദനീയതരത്തനം.

ൻ. ഏവം തിപ്പകാരം ബന്ധസരീരം വത്വാ ഇദാനി അഞ്ഞഥാപി ദസ്സേതുമാഹ **"നിബന്ധോചാ'നിബന്ധോ ച, പുന ദ്വിധാ നിരുപ്പതേ"** ഇതി. **പുന** ഭിയ്യോ യഥാവുത്തോ പജ്ജമയബന്ധോ ദ്വിധാ ദ്വിപ്പകാരേന **നിരുപ്പതേ** നിച്ഛീയതേ. കഥം? **നിബന്ധോ ച** തദേകദേസഭൂതേഹി മുത്തകാദീഹി ചതൂഹി സഗ്ഗബന്ധാദിവസേന ബന്ധോ ച **അനിബന്ധോ ച** കേവലം മുത്തകവസേനാതി ഏവം **ദ്വിധാ നിരുപ്പതേ** ഇതി പകതം. നനു തസ്സേതസ്സ യഥാവുത്തവാതിമയസ്സ സക്കടം പാകതം അപബ്ഭംസോ പേസാചികം മിസ്സഞ്ചേതി പഞ്ചവിധത്തം വത്വാ **"സക്കടം** നാമ ദേവതാഭാസാ. **പാകതം** ചതുബ്ബിധം സക്കടേഹി വണ്ണഞ്ഞത്തമത്തേന ഉപ്പന്നത്താ മഹിന്ദസിന്ധവാദി തബ്ഭവം, തസ്സമം ഹിരിഹരകമലാദി, മഹാരട്ഠാദിദേസപസിദ്ധം ദേസീയം, തബ്ഭവാദീഹി സമ്മിസ്സം മിസ്സം. ആഭീരാദീനം വാചാ **അപബ്ഭംസോ,** സോ ച പാകതം വിയ ചതുബ്ബിധോ, തിവിധോ ച നാഗരഉപനാഗരവുദ്ധഭേദേന. പിസാചാനം വചനം **പേസാചികം**. സബ്ബേസം വസേന മിസ്സ''ന്തി സക്കടാദീനം ലക്ഖണം വുത്തം. തഥാ ''സിങ്ഗാരപ്പധാനനച്ചസങ്ഖാതലാസ്യാദീനം പടിപാദകത്ഥേന ലാസ്യാദികമഭിനയപ്പധാനത്താ **ദസ്സനീയം,** ഇതരം കബ്ബം **സവനീയ"**ന്തി ദുവിധം വുത്തം, ഏവം പുബ്ബാചരിയേഹി ഭാസാഭേദേന വുത്തം പഞ്ചവിധത്തം, വിനിയോഗഭേദേന വുത്തം ദുവിധത്തഞ്ച ഇധ കസ്മാ ന വുത്തന്തി? സച്ചം, തഥാപി തദേവമിധാനുപയോഗിതായ ന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏവമലങ്കാരാധിട്ഠാനഭാവേന പഠമം ബന്ധസരീരം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ഹാരകേയൂരാദിനാ പുരിസസരീരമിവ ബന്ധസരീരം സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരേഹി വിന്ദനീയതരം ഹോതീതി ദസ്സേതുമാഹ **"തം തു"** ഇച്ചാദി. **തു**സദ്ദോ വിസേസവചനിച്ഛായം. **തം** ബന്ധസരീരം **തു അലങ്കാരാ** അലങ്കരിയതി തം ബന്ധസരീരമേതേഹീതി പസാദാദയോ സദ്ദാലങ്കാരാ, സഭാവവുത്യാദയോ അത്ഥാലങ്കാരാ ച **വിന്ദനീയതരത്തനം** അതിസയേന വിന്ദനീയഭാവം അസ്സാദനീയഭാവം **പാപേന്തി** നയന്തി. സബ്ബഥാ നിദ്ദോസഭൂതാനം സദ്ദത്ഥാനം അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപതോ സഹിതഭാവേന പരമായ വണ്ണപോക്ഖരതായ സമന്നാഗതം താദിസപുരിസസരീരമിവ വിന്ദനീയമ്പി സമാനം അലങ്കാരേഹി പസാധിതേ സതി അച്ചന്തമേവ വിന്ദനീയം സിയാതി അധിപ്പായോ.

ൻ. പുനപി തസ്സേവ ബന്ധസ്സ ഭേദം കഥേതും **"നിബന്ധോ ചാ"**ദിമാഹ. പുന **നിബന്ധോ ച** മുത്തകാദീഹി ചതൂഹി അവിനാഭാവതോ മഹാകബ്ബാദിസഭാവേന

നിരന്തരം കത്വാ ബന്ധോ ച **അനിബന്ധോ ച** കേവലം മഹാകബ്ബാദിസഭാവേന മുത്തകത്താ അനിരന്തരം കത്വാ ബന്ധോ ചാതി സോവ ബന്ധോ ദ്വിധാ **നിരുപ്പതേ** നിച്ഛീയതേ. പുനപി സോ ബന്ധോ സക്കടപാകതഅപബ്ഭം സപേസാചികമിസ്സഭാസാഭേദേന പഞ്ചവിധോ.
സിങ്ഗാരപധാനനച്ചസങ്ഖാതലാസ്യാദീനം ദസ്സനപ്പധാനത്താ താദിസം നച്ചംദസ്സനീയം, തദഞ്ഞം കബ്ബം സവനീയമിതി വളഞ്ജനഭേദതോ ദുവിധോ ച ഹോതി. സോ സബ്ബോപി പയോജനാഭാവതോ ഇഹ ന ഗഹിതോ. തത്ഥ **സക്കടം** നാമ ദേവതാഭാസാ. തതോ കേഹിചി അക്ഖരേഹി ഭിന്നം **പാകതം** നാമ. തം പന തബ്ഭവതസ്സമദേസിയമിസ്സവസേന ചതുബ്ബിധം ഹോതി. തത്ഥ സക്കടതോ വണ്ണഞ്ഞത്തമത്തേന നിബ്ബത്തം **തബ്ഭവം** നാമ, തം മഹിന്ദസിന്ധവാദി. **തസ്സമം** ഹിരിഹരകമലാദി. ദേസേ പസിദ്ധം **ദേസിയം. മിസ്സം** നാമ തബ്ഭവാദീഹി സമ്മിസ്സം. **അപബ്ഭംസോ** നാമ ഗോപാലകാദീനം വാചാ, സോ ച തബ്ഭവാദീഹി ചതുബ്ബിധോ, നാഗരഉപനാഗരവുദ്ധഭേദേന തിവിധോ ച ഹോതി. പിസാചാനം വചനം **പേസാചികം**. തേഹി സക്കടാദീഹി സമ്മിസ്സം **മിസ്സം** നാമ ഹോതി. ഇദാനി ഈദിസപ്പഭേദവന്തബന്ധസ്സ അലങ്കാരേന സോഭനത്തം വത്തും **"തം തു"**ച്ചാദിമാഹ. **തം തു** തം പന വുത്തപ്പകാരം ബന്ധസരീരം **അലങ്കാരാ** പസാദാദിസദ്ദാലങ്കാരാ, സഭാവവുത്യാദിഅത്ഥാലങ്കാരാ ച **വിന്ദനീയതരത്തനം** അതിസയപസാദനീയത്തം പാപേന്തി. നിരന്തരം ബന്ധോ **നിബന്ധോ**തി ച, ന നിബന്ധോ **അനിബന്ധോ**തി ച, അതിസയേന വിന്ദനീയോ വിന്ദനീയതരോ, തസ്സ ഭാവോ **വിന്ദനീയതരത്തന**ന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൦. **അനവജ്ജം മുഖമ്ഭോജ-മനവജ്ജാ ച ഭാരതീ;**
അലങ്കതാവ സോഭന്തേ, കിം നു'തേ നിരലങ്കതാ?

൧൦. തമേവ സമത്ഥേതി **"അനവജ്ജ"** മിച്ചാദിനാ. **അനവജ്ജം** അഞ്ഞമഞ്ഞാനുരൂപാധികതനേത്തകണ്ണാദിഅവയവേന പിളകതിലകകാളകാദ്യനാഹതായ ച സുന്ദരഭാവതോ അഗരഹിതം **മുഖമ്ഭോജം** വദനാരവിന്ദഞ്ച തഥാ **അനവജ്ജാ** പദാദിദോസാനഭിഭൂതായ സുന്ദരഭാവേന അഗരഹിതാ **ഭാരതീ** ച വാണീ ഉപചാരതോ തപ്പടിപാദനീയോ അത്ഥോ ചാതി **ഏ്തേ അലങ്കതാവ** മുഖം തിലകതാഡങ്കാദിനാലങ്കാരേന, സദ്ദത്ഥാ സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരേഹി പസാധിതാ സജ്ജിതാ ഏ്വവ, **നിരലങ്കതാ** തഥാ അപസാധിതാ അസജ്ജിതാ **സോഭന്തേ കിം നു,** ന സോഭന്തേവാതി വിതക്കേമീതി അത്ഥോ. **നു**ഇതി വിതക്കേ.

൧൦. തമേവ **"അനവജ്ജ"** മിച്ചാദിനാ സമത്ഥേതി. വണ്ണസണ്ഠാനാദിഅവയവസമ്പത്തിയാ ച പിളകതിലകകാളകാദിദോസരഹിതത്താ ച അനിന്ദിതം **മുഖമ്ഭോജഞ്ച** **അനവജ്ജാ** പദദോസവാക്യദോസഅത്ഥദോസേഹി അമിസ്സത്താ അഗരഹിതാ **ഭാരതീ** വാണീ ച അഭേദോപചാരേന തപ്പടിപാദനീയത്ഥോ ചാതി ഇമേ **അലങ്കതാവ** കുണ്ഡലതിലകാദിആഭരണേഹി ച സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരേഹി ച സജ്ജിതാ ഏ്വവ, **നിരലങ്കതാ** തേഹി അവിഭൂസിതാ **സോഭന്തേ കിം നു,** ന സോഭന്തേതി മഞ്ഞേ. നത്ഥി അവജ്ജമസ്സാതി ച, മുഖമേവ അമ്ഭോജമിതി ച വിഗ്ഗഹോ. **കി**മിതി പടിസേധേ, **നു**ഇതി വിതക്കേതി.

൧൧.**വിനാ ഗുരൂപദേസം തം, ബാലോ'ലങ്കത്തുമിച്ഛതി;**
സമ്പാപുണേ ന വിഞ്ഞൂഹി, ഹസ്സഭാവം കഥം നു സോ?

൧൧. അലങ്കരണഞ്ച തേസം വിനാ ഗുരൂപദേസേന കരോന്തോ വിനാ പഹാസം നാപരം വിസേസമധിഗച്ഛതീതി ദസ്സേതും സിലേസാലങ്കാരമാഹ **“വിനാ”**തിആദി. ***ഗുരൂനം*** പസാധനോപായോപദേസകാനം, അലങ്കാരകാരണോപായോപദേസകാനം വാ **ഉപദേസം** “ഏത്ഥ ഏവം കതേ സോഭേയ്യാ”തി ഉപദിസനം **വിനാ** പരിച്ചജ്ജ മുഖസ്സ, ബന്ധസ്സ ച അലങ്കരണാനഭിഞ്ഞതായ **ബാലോ** അഞ്ഞാണകോ യോ കോചി പുഗ്ഗലോ **തം** മുഖം, ബന്ധം വാ **അലങ്കത്തും** അനുരൂപവസേന സജ്ജേതും **ഇച്ഛതി** അധിപ്പേതി, **സോ** താദിസോ അഞ്ഞാണപുഗ്ഗലോ **വിഞ്ഞൂഹി** തബ്ബിദൂഹി പണ്ഡിതജനേഹി **ഹസ്സഭാവം** അവഹാസം **കഥം** കേന പകാരേന **ന സമ്പാപുണേയ്യ**. “കിമിദം അഞ്ഞാണപുരിസേന കരിയതീ”തി ഹസന്തേവാതി അധിപ്പായോ. **നു**ഇതി വിതക്കേ.

൧൧. ഇദാനി പദാദിദോസരഹിതബന്ധസരീരസ്സ അലങ്കാരേഹി ഭൂസനമപി ഗുരൂപദേസസഹിതമേവ സേട്ഠന്തി ദസ്സേതും **“വിനാ ഗുരൂപദേസ”** മിച്ചാദിസിലേസാലങ്കാരമാഹ. **ബാലോ** മുഖാദിസരീരാലങ്കാരേ, ബന്ധാലങ്കാരേ വാ അസമത്ഥോ യോ കോചി ***ഗുരൂപദേസം വിനാ*** സരീരാലങ്കാരകരണസ്സ, ബന്ധാലങ്കാരകരണസ്സ വാ അനുരൂപോപദേസമന്തരേന **തം** സരീരം, ബന്ധം വാ **അലങ്കത്തും** തിലകതാഡങ്കാദീഹി, സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരേഹി വാ സജ്ജേതും ഇച്ഛതി ചേ, **സോ വിഞ്ഞൂഹി** തദുഭയഞ്ഞൂഹി **ഹസ്സഭാവം** അവഹസിതബ്ബതം **കഥം ന സമ്പാപുണേ,** പാപുണാത്യേവ, തസ്മാ ഗുരൂഹി സാദരതോ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ കത്തബ്ബന്തി ഭാവോ.

൧൨. **ഗന്ഥോപി കവിവാചാന-മലങ്കാരപ്പകാസകോ;**
യാതി തബ്ബചനീയത്തം, തബ്ബോഹാരൂപചാരതോ.

൧൨. നനു സദ്ദഗമ്മാ, അത്ഥഗമ്മാ ച അലങ്കാരാതി ഗന്ഥോ കഥന്തി ആഹ **“ഗന്ഥോപീ”**തിആദി. **കവിവാചാനം** കവിപ്പയോഗാനം സമുദായരൂപാനം, പടിപാദനീയതായ തബ്ബചനീയാനഞ്ച അത്ഥാനം **അലങ്കാരപ്പകാസകോ** അലങ്കാരാനം യഥാവുത്താനം വിഭാവിതോ **ഗന്ഥോപി** കിരിയാകപ്പസങ്ഖാതം സത്ഥമ്പി **തബ്ബചനീയത്തം** തേന **അലങ്കാര**സദ്ദേന വാച്ചതം **യാതി** ഉപഗച്ഛതി. കിന്തി ആഹ **“തബ്ബോഹാരൂപചാരതോ”**തി. തസ്സ കതവോഹാരസ്സ **അലങ്കാര**സദ്ദസ്സ, തസ്മിം വാ മണ്ഡനവിസേസേ പവത്തസ്സ അലങ്കാരവോഹാരസ്സ ഉപചരണം സോയമിത്യഭേദേന പരികപ്പനം ഉപചാരോ. കസ്മാ? പടിപാദനീയപടിപാദകാനം അഭേദവസേന കാരണേ കാരിയസ്സ ഉപചരിയതോതി അധിപ്പായോ.

൧൨. ഇദാനി സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരഗന്ഥോ കഥമലങ്കാരോതി ആഹ **“ഗന്ഥോ”**ച്ചാദി. **കവിവാചാനം** കവീഹി വുത്തവാക്യസങ്ഖാതാനം, ഉപചാരതോ തപ്പടിപാദനീയഅത്ഥസങ്ഖാതാനഞ്ച കവിപ്പയോഗാനം **അലങ്കാരപ്പകാസകോ** സദ്ദത്ഥാലങ്കാരപ്പകാസകോ **ഗന്ഥോഅപി** കിരിയാകപ്പസങ്ഖാതം സത്ഥമ്പി **തബ്ബോഹാരൂപചാരതോ** തസ്സ അലങ്കാരോതി കതവോഹാരസ്സ **അലങ്കാര**സദ്ദസ്സ കാരണേ കാരിയൂപചാരേന **തബ്ബചനീയത്തം** തേന **അലങ്കാര**സദ്ദേന വത്തബ്ബതം യാതി. **അപി**സദ്ദോ അലങ്കാരമപേക്ഖതി. അലങ്കാരേ പകാസേതി, അലങ്കാരാനം വാ പകാസകോതി ച, തേന വചനീയോ, തസ്സ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ ഭാവോതി വാച്ചവാചകസമ്ബന്ധോ. തസ്സ

സദ്ദാദിഅലങ്കാരസ്സ വോഹാരോതി ച, തബ്ബോഹാരസ്സ **അലങ്കാര**സദ്ദസ്സ ഉപചാരോതി ച വാക്യന്തി.

> **൧൬. ദ്വിപ്പകാരാ അലങ്കാരാ, തത്ഥ സദ്ദത്ഥഭേദതോ;**
> **സദ്ദത്ഥാ ബന്ധനാമാവ, തംസജ്ജിതതദാവലി.**

൧൬. ഇദാനി യഥാവുത്തഅലങ്കാരാനം പഭേദം, തപ്പസങ്കഞ്ച തംബന്ധസരീരഞ്ച ഹേട്ഠാ വുത്തമ്പി ഏകതോ സമ്ബന്ധേത്വാ ദസ്സേതും **"ദ്വിപ്പകാരാ"**ദി ആരദ്ധം. **തത്ഥ** തസ്മിം കിരിയാകപ്പസങ്ഖാതേ ഗന്ഥേ, തസ്മിം വാ ബന്ധാലങ്കാരാധികാരേ **അലങ്കാരാ** യഥാവുത്താ **ദ്വിപ്പകാരാ** ഹോന്തി. കഥം? സദ്ദഭേദതോ, അത്ഥഭേദതോ ച, സദ്ദാലങ്കാരാ അത്ഥാലങ്കാരാതി അലങ്കാരാ ദ്വിപ്പകാരാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. യേസം ഭേദേന തേ ദ്വിപ്പകാരാ, തേ സദ്ദാ, അത്ഥാ ച. ''ബന്ധോ'' ഇതി വുത്തം നാമം യസ്സാ ആവലിയാ സാ **ബന്ധനാമാ ഏവ. തംസജ്ജിതതദാവലി** തേഹി അലങ്കാരേഹി സജ്ജിതാ പകാസിതാ തംസജ്ജിതാ, തേസം സദ്ദത്ഥാനം ആവലി സമുദായാ, മഹാവാക്യം, അന്തരവാക്യം വാ. പരിപുണ്ണോ ബന്ധോ മഹാവാക്യം, മുത്തകാദയോവയവാ അന്തരവാക്യാനി, തംസജ്ജിതതദാവലികം പസിദ്ധഭാവേന അനുവദിത്വാ അപ്പസിദ്ധാ സദ്ദത്ഥാ വിധീയന്തേ.

൧൬. ഇദാനി യഥാവുത്തഅലങ്കാരാനം അവുത്തഭേദഞ്ച തദാധാരാധികതം യഥാവുത്തബന്ധസരീരഞ്ച ഏകതോ ദസ്സേതും **"ദ്വിപ്പകാരേ"**ച്ചാദിമാഹ. **തത്ഥ** തസ്മിം കിരിയാകപ്പസങ്ഖാതേ അലങ്കാരഗന്ഥേ, നോ ചേ, അലങ്കാരാധികാരേ വാ **അലങ്കാരാ** വക്ഖമാനാലങ്കാരാ **സദ്ദത്ഥഭേദതോ** സദ്ദാലങ്കാരഅത്ഥാലങ്കാരഭേദേന ദ്വിപ്പകാരാ ഹോന്തി, യേസം ഭേദേന അലങ്കാരാ ഭിന്നാ, തേ സദ്ദത്ഥാ ബന്ധനാമാവ. **തംസജ്ജിതതദാവലി** തേഹി സദ്ദത്ഥാലങ്കാരേഹി അലങ്കതാ, തേസം സദ്ദത്ഥാനം മഹാകബ്ബാദിസമുദായരൂപാ പടിപാടിബന്ധോതി വുത്തം ഹോതി. ''ബന്ധോ'' ഇതി നാമം യസ്സേതി ച, തേഹി സദ്ദത്ഥാലങ്കാരേഹി സജ്ജിതാതി ച, തേസം സദ്ദത്ഥാനം ആവലീതി ച സമാസോ.

> **൧൭. ഗുണാലങ്കാരസംയുത്താ, അപി ദോസലവങ്കിതാ;**
> **പസംസിയാ ന വിഞ്ഞൂഹി, സാ കഞ്ഞാ വിയ താദിസീ.**

൧൭. ഏവം ഗുണേന അലങ്കാരേന സജ്ജിതാപി സാ സദ്ദത്ഥാവലി അപ്പകേനപി ദോസേന സംയുത്താ സതീ അസമ്ഫുസിതബ്ബാവ വിഞ്ഞൂഹി സിയാതി ദസ്സേതുമാഹ **"ഗുണ"** ഇച്ചാദി. സദ്ദാലങ്കാരാവ്യേന ഗുണേന, അത്ഥാലങ്കാരേന ച **സംയുത്താപി** വിസേസേന സജ്ജിതാപി സദ്ദത്ഥാവലി **ദോസലവേന** ദോസലേസേനാപി **അങ്കിതാ** അഭിലഞ്ഛിതാ സതീ **വിഞ്ഞൂഹി** ഗുണദോസവിഭാഗവിദൂഹി പണ്ഡിതപുരിസേഹി **ന പസംസിയാ** നേവ പസംസിതബ്ബാ. കാവിയാതി ആഹ **"കഞ്ഞാ വിയതാദിസീ"**തി. യഥാ ഹി **കഞ്ഞാ** ദസവസ്സികാ സന്നദ്ധയോബ്ബനാഭിമുഖഭാവേന ജനനയനമനോവിലുബ്ഭിനീഗുണേന, ആഭരണവിസേസേന ചാലങ്കതാ കേനചി കുട്ഠദോസലേസേന അങ്കിതാ വിഞ്ഞൂനം അസമ്ഫുസനീയാ സിയാ, പഗേവാപരാ, ഏവമേവ സദ്ദത്ഥാവലിപി അപ്പകേനപി സദ്ദരൂപേന, അത്ഥലക്ഖണേന ച ദോസേന കുട്ഠകപ്പേന വജ്ജനീയാ ഏവ വിഞ്ഞൂനം, പഗേവ ബഹുനാതി വുത്തം ഹോതി.

൧൫. ഏവം സദ്ദത്ഥാനം ഗുണീഭൂതേഹി അലങ്കാരേഹി സജ്ജിതാ സദ്ദത്ഥാവലി കേനചി പദാദിദോസേന അഭിലക്ഖിതാ ചേ, അപ്പസത്ഥാതി ദസ്സേന്തോ **“ഗുണാലങ്കാരി”**ച്ചാദിമാഹ. **ഗുണാലങ്കാരസംയുത്താ അപി** സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതഗുണേന, അത്ഥാലങ്കാരേന ച വിസേസേന യുത്താപി **സാ** സദ്ദത്ഥാവലി **ദോസലവങ്കിതാ** പദദോസാദിനാ അണുമത്തേനപി ദോസേന അങ്കിതാ യുത്താ സഹിതാ **താദിസീ** ഗുണാലങ്കാരസംയുത്താപി ദോസലവങ്കിതാ **കണ്ഠാ വിയ** ദസവസ്സികാ യോബ്ബനപ്പത്താ വനിതാവ **വിഞ്ഞൂഹി** ഗുണദോസപരിക്ഖകേഹി **ന പസംസിയാ** ന പസംസിതബ്ബാ. യഥാ ഹി ദസവസ്സികാ ഇത്ഥീ പിയസഭാവസണ്ഠിതാ മനുഞ്ഞേഹി ഗുണേഹി, സോഭനാനുരൂപഗീവേയ്യാദിആഭരണവിസേസേഹി യുത്താപി ദിസ്സമാനേന കേനചി സേതകുട്ഠലവേന യുത്താ സമാനാ ഗുണദോസപരിക്ഖകേഹി ദസ്സനീയാ ന ഹോതി, ഏവം വുത്തപ്പകാരാപി ബന്ധപദ്ധതി കുട്ഠതുല്യേന കേനചി പദാദിദോസേന യുത്താ വിഞ്ഞൂഹി അസ്സാദനീയാതി അധിപ്പായോ. ദോസാനം ലവോ, തേന അങ്കിതാതി ച, സാ വിയ ദിസ്സതീതി **താദീസീ**തി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൬. തേന ദോസനിരാസോവ, മഹുസ്സാഹേന സാധിയോ;
നിദ്ദോസാ സബ്ബഥാ സാ’യം, സഗുണാ ന ഭവേയ്യ കിം.

൧൬. യതോ ഏവം, **തേന** തസ്മാ കാരണാ **മഹുസ്സാഹേന** മഹതാ വായാമേന **ദോസാനം** പദദോസാദീനമനത്ഥനിമിത്താനം **നിരാസോവ** സത്ഥദിട്ഠിയാ സത്ഥപ്പഭാവതോ പരിച്ചാഗോയേവ **സാധിയോ** സാധേതബ്ബോ, “വിഞ്ഞൂഹീ”തി സേസോ. ഏവം ദോസനിരാസേ കോ ഗുണോ ഉപലബ്ഭതീതി ചേ. **സബ്ബഥാ** സബ്ബപ്പകാരേന **നിദ്ദോസാ** ദോസേഹി നിഗ്ഗതാ **സായം** സദ്ദത്ഥാവലി **സഗുണാ** സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതേഹി ഗുണേഹി സഹിതാ **ന ഭവേയ്യ കിം,** ഭവത്യേവ, ഗുണരഹിതം തംഅലങ്കതമനുപാദേയ്യം സിയാതി അധിപ്പായോ.

൧൬. തേന യതോ ദോസയുത്താ വിഞ്ഞൂഹി അനുപാദേയ്യാ, തസ്മാ **മഹുസ്സാഹേന** അധികവായാമേന **ദോസനിരാസോവ** പദദോസാദീനം നിരാകരണമേവ **സാധിയോ** അനേകസത്ഥവിസയായ പഞ്ഞായ വിഞ്ഞൂഹി സാധേതബ്ബോ, ഏവം സതി **സബ്ബഥാ** സബ്ബാകാരേന **നിദ്ദോസാ** ദോസരഹിതാ **സാ അയം** സദ്ദത്ഥാവലി **സഗുണാ** സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതേഹി ഗുണേഹി യുത്താ **ന ഭവേയ്യ കിം,** ഗുണയുത്താ ഭവേയ്യാതി അധിപ്പായോ. ദോസാനം നിരാസോതി ച, നത്ഥി ദോസാ ഏതിസ്സാ, നിഗ്ഗതാ ദോസേഹി വാതി ച, സഹ ഗുണേഹി വത്തമാനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൭. സാ’ലങ്കാരവിയുത്താപി, ഗുണയുത്താ മനോഹരാ;
നിദ്ദോസാ ദോസരഹിതാ, ഗുണയുത്താ വധൂ വിയ.

൧൭. കിംകാരണമേവംഭൂതോ ദോസപരിച്ചാഗേന ഗുണാദാനേന ബന്ധോതി ആഹ **“സാ’ലങ്കാരേ”**ച്ചാദി. **സാ** സദ്ദത്ഥാവലി അലങ്കാരേഹി വിയുത്താപി സതീ **നിദ്ദോസാ** സബ്ബപ്പകാരേന ദോസേഹി നിഗ്ഗതാ ഗുണേഹി സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതേഹി സംയുത്താ ജനാനമാനന്ദസന്ദോഹാഭിസന്ദനേകഹേതുതായ മനോ ഹരതി അത്തനോ സന്തികമാകഡ്ഢതീതി **മനോഹരാ** ഹോതീതി. തത്ഥോദാഹരണമാഹ **“ദോസരഹിതാ ഗുണയുത്താ വധൂ വിയാ”**തി. യഥാ യേന കേനചിപി ദോസേന

വിരഹിതാ വധൂ മനാപചാരിതാദീഹി ഗുണവിസേസേഹി സംയുത്താ സതീ കേനചി ആഭരണേന അമണ്ഡിതാ അപസാധിതാപി കിന്നാമ മധുരാ കവീനം പസാധനം കിന്നാമ മനോഹരാ ഹോതി, ഏവമയം സദ്ദത്ഥാവലിപി മനോഹരാ ഹോതീതി അത്ഥോ.

൧൧. ഇദാനി ദോസപരിച്ചാഗേന ഗുണാദാനേ പയോജനം ദസ്സേതി **"സാ'ലങ്കാരവിയുത്തേ"**ച്ചാദിനാ. **സാ** സദ്ദത്ഥാവലി അലങ്കാരേഹി വിയുത്താ സതീപി നിദ്ദോസാ സബ്ബപ്പകാരേന ദോസരഹിതാ **ഗുണയുത്താ** തതോയേവ ഗുണീഭൂതാ സദ്ദാലങ്കാരേന യുത്താ **ദോസരഹിതാ** ദുബ്ബണ്ണദുസ്സണ്ഠാനാദിദോസേഹി പരിച്ചത്താ **ഗുണയുത്താ** ഹദയങ്ഗമഗുണയുത്താ **വധൂ വിയ** അങ്ഗനാ വിയ **മനോഹരാ** സാധുജനേ ആരാധേതി.

൧൨.പദേ വാക്യേ തദത്ഥേ ച, ദോസാ യേ വിവിധാ മതാ;
സോദാഹരണമേതേസം, ലക്ഖണം കഥയാമ്യ'ഹം.

൧൨. യതോ ഏവം ഗുണാലങ്കാരസംയുത്തായപി ദോസലവങ്കിതായ വിഞ്ഞൂനമനാദരണീയതാ, അലങ്കാരവിയുത്താപി ദോസാഭാവേന ഗുണയുത്തായ മനോഹരതാ, ഏവമനത്ഥാവഹസ്സാപി ദോസസ്സ പരിഹരിതബ്ബതാ സത്ഥദിട്ഠിയാ, തസ്മാ തേ ദോസേ ദസ്സേതും പടിജാനാതി **"പദേ"**തിആദിനാ. തേസം പദാനം വാക്യാനം അത്ഥോ **തദത്ഥോ,** തസ്മിം. ഉദാഹരീയതി ലക്ഖ്യഭാവേനാതി ഉദാഹരണം, സഹ ഉദാഹരണേഹീതി **സോദാഹരണം**. ലക്ഖിയതി ലക്ഖിയമനേനാതി **ലക്ഖണം**.

൧൨. ഏവം അലങ്കാരയുത്താപി അപ്പകേന ദോസേന യുത്തബന്ധസ്സ അനുപാദേയ്യത്താ, അലങ്കാരഅലങ്കരണേ അസതിപി ദോസരഹിതേ വിഞ്ഞൂഹി ഉപാദേയ്യത്താ ച മുഖ്യസ്സ ദോസപരിഹാരസ്സ അവസ്സം കത്തബ്ബത്താ ഇദാനി അധിഗതദോസേ ദസ്സേതും പടിജാനാതി **"പദേ വാക്യേ"**ച്ചാദിനാ. **പദേ** നാമാദിചതുബ്ബിധപദേ ച, **വാക്യേ** "സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്താനം ചയോ വാക്യം സകാരകകിരിയാ"തി വുത്തലക്ഖണേ വാക്യേ ച, **തദത്ഥേ ച** തേസം പദവാക്യാനം അത്ഥേ ച **വിവിധാ** അനേകപ്പകാരാ **യേ ദോസാ** വിഞ്ഞൂഹി ദോസഭാവേന **മതാ** ഞേയ്യാ, ഏതേസം പദാദിദോസാനം **സോദാഹരണം** ഉദാഹരണസഹിതം ലക്ഖണം അഹം കഥയാമി. ഏത്ഥ ച-

> "പദം ചതുബ്ബിധം വുത്തം, നാമാഖ്യാതോപസഗ്ഗികം;
> നിപാതകഞ്ച തഞ്ഞൂഹി, അസ്സോ ഖലാഭിധാവതീ"തി [രൂപഭിദ്ധിടീകായം നാമകണ്ഡേ].

വുത്തനിയാമേന പദം താവ ദട്ഠബ്ബം. ഉദാഹരീയന്തി ലക്ഖിയഭാവേനാതി **ഉദാഹരണാനീ**തി ച, സഹ ഉദാഹരണേനാതി **സോദാഹരണ**ന്തി ച, ലക്ഖീയതി ലക്ഖിയമനേനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

പദദോസഉദ്ദേസ

൧൩.വിരുദ്ധത്ഥന്തരാത്ഥത്ഥ-കിലിട്ഠാനി വിരോധി ച;
നേയ്യം വിസേസനാപേക്ഖം, ഹീനത്ഥകമനത്ഥകം.

വാക്യദോസഉദ്ദേസ

൧൬. ദോസാ പദാന, വാക്യാന-മേകത്ഥം ഭഗ്ഗരീതികം;
തഥാ ബ്യാകിണ്ണഗാമ്മാനി, യതിഹീനം കമച്ചുതം;
അതിവുത്തമപേതത്ഥം, സബന്ധഫരുസം തഥാ

വാക്യത്ഥദോസഉദ്ദേസ

൧൭. അപക്കമോ'ചിത്യഹീനം, ഭഗ്ഗരീതി സസംസയം;
ഗാമ്മം ദുട്ഠാലങ്കതീതി, ദോസാ വാക്യത്ഥനിസ്സിതാ.

പദദോസാദിഉദ്ദേസവണ്ണനാ

൧൪-൧൬-൧൭. ഇദാനി യഥാപടിഞ്ഞാതേ ദോസേ ഉദ്ദിസതി **"വിരുദ്ധത്ഥന്തര"** ഇച്ചാദിനാ. വിരുദ്ധം അത്ഥന്തരം യസ്സ തം **വിരുദ്ധത്ഥന്തരം**. കിം തം? പദം. ഏവമുപരിപി യഥായോഗം. അധികോ അത്ഥോ വിസേസ്യസ്സ യേന തം **അധ്യത്ഥം**. നീയതി അവുത്തോ ഹേതു ഏത്ഥ ആനീയതീതി **നേയ്യം. ദോസാ പദാനന്തി** യേഹി ദോസേഹി പദാനി ദുട്ഠാനി, തേ വിരുദ്ധത്ഥന്തരതാദയോ പദാനം ദോസാതി അത്ഥോ. ഏവമുപരിപി യഥായോഗം. വാക്യാനം ദോസാതി സമ്ബന്ധോ. ഭഗ്ഗാ രീതി കമോ യസ്മിം തം **ഭഗ്ഗരീതികം,** വാക്യം. അപക്കമതാദയോ വാക്യത്ഥദോസാ, വാക്യത്ഥാനം ദോസതോ. വാക്യം ദുട്ഠം സിയാതി വാക്യമേവ വിസേസ്യതേ. തേന സബ്ബത്ഥ നപുംസകലിങ്ഗേന നിദ്ദേസോ.

൧൪-൧൬-൧൭. ഇദാനി കഥേതബ്ബഭാവേന പടിഞ്ഞാതേ ദോസേ ഉദ്ദിസന്തോ **"വിരുദ്ധ...പേ... നിസ്സിതാ"**തി ആഹ. കവീഹി ഇച്ഛിതത്ഥതോ വിരുദ്ധോ അഞ്ഞത്ഥോ യസ്സ പദസ്സാതി തം **വിരുദ്ധത്ഥന്തരം** നാമ. വിസേസ്യസ്സ അധികത്ഥഭാവകരണതോ **അധത്ഥം** നാമ. കവീഹി ഇച്ഛിതത്ഥസ്സാവീകരണേ അവിസദത്താ **കിലിട്ഠം** നാമ. ദേസകാലകലാദീനം വിരുദ്ധത്താ **വിരോധി** നാമ. അഞ്ഞമാഹരിത്വാ വത്തബ്ബതോ **നേയ്യം** നാമ. വിസേസനം പത്വാവ സാത്ഥകഭാവപ്പത്തിതോ **വിസേസനാപേക്ഖം** നാമ. വിസേസ്യസ്സ ഹീനതാപാദനതോ **ഹീനത്ഥകം** നാമ. അത്ഥരഹിതത്താ **അനത്ഥകം** നാമാതി ഇമേ അട്ഠ പദനിസ്സിതത്താ **പദദോസാ** നാമ.

വുത്തത്ഥസ്സേവ പുന വചനതോ **ഏകത്ഥം** നാമ. ഭിന്നക്കമത്താ **ഭഗ്ഗരീതികം** നാമ. തഥാ സമ്മോഹകാരണത്താ **ബ്യാകിണ്ണം** നാമ. വിസിട്ഠവചനവിരഹതോ **ഗാമ്മം** നാമ. യതിസമ്പത്തിവിരഹതോ **യതിഹീനം** നാമ. പദത്ഥക്കമതോ ചുതത്താ **കമച്ചുതം** നാമ. ലോകിയം വോഹാരമതിക്കമ്മ വുത്തത്താ **അതിവുത്തം** നാമ. സമുദായത്ഥതോ അപഗതത്താ **അപേതത്ഥം** നാമ. ബന്ധഫരുസയുത്തത്താ **ബന്ധഫരുസം** നാമ, തേന സഹിതം സബന്ധഫരുസന്തി ഇമേ നവ **വാക്യാനം തഥാ** ദോസാ നാമ. ഏത്ഥ **തഥാ**സദ്ദോ "ദോസാ"തി പദം ഉപസംഹരതി.

അപഗതക്കമത്താ **അപക്കമം** നാമ. ഉചിതഭാവസ്സ പരിഹീനത്താ **ഓചിത്യഹീനം** നാമ. ഭിന്നവിഭത്തിക്കമത്താ **ഭഗ്ഗരീതി** നാമ. സംസയജനനതോ **സസംസയം** നാമ. ദുപ്പതീതികരത്താ **ഗാമ്മം** നാമ. ദൂസിതാലങ്കാരത്താ **ദുട്ഠാലങ്കതി** നാമാതിമേ ഛ വാക്യത്ഥനിസ്സിതത്താ **വാക്യത്ഥദോസാ** നാമ.

അഞ്ഞോ അത്ഥോ അത്ഥന്തരോ. വിരുദ്ധോ അത്ഥന്തരോ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. ദോസപകാസകപദമ്പി ദോസതോ അബ്യതിരിത്തത്താ ദോസോ നാമ. ഏവം സന്തേപി സമാസേന പദസ്സ ഗഹിതത്താ നപുംസകം ഹോതി. ഏസേവനയോ ഇതോ പരേസുപി. വിസേസ്യസ്സ അധികോ അത്ഥോ യസ്സ തം, കിലിട്ഠം വിയ **കിലിട്ഠം**. യഥാ ഹി മലഗ്ഗഹിതോ ആദാസോ അത്തനോ കിലിട്ഠത്താ മുഖാദീനം പകാസനേ അവിസദോ ഹോതി, ഏവമധിപ്പേതത്ഥപ്പകാസനേ അസമത്ഥം പദം **കിലിട്ഠം** നാമ. വിരോധോ അസ്സ അത്ഥീതി **വിരോധി**. നീയതി അവുത്തോ ഹേതു ഏത്ഥാതി **നേയ്യം**. വിസേസനേ അപേക്ഖാ യസ്സ തം. ഹീനോ വിസേസ്യസ്സ അത്ഥോ യേന തം. നത്ഥി അത്ഥോ യസ്സ തന്തി വിഗ്ഗഹോ.

പദദോസാനം അനഞ്ഞത്തേപി വികപ്പനാഭേദതോ **"പദാനം ദോസാ"**തി വുത്തം, യഥാ ''സിലാപുത്തകസ്സ സരീര''ന്തി. **വാക്യാനം ദോസാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. ഏകോ അത്ഥോ യസ്സ തം. ഭഗ്ഗാ രീതി കമോ യസ്സ തം. വിസും വിസും ആകിണ്ണം **ബ്യാകിണ്ണം**. ഗാമേ ഭവോ **ഗാമ്മോ,** അബ്യത്താനം വോഹാരോ. തപ്പകാസകപദമ്പി ഉപചാരതോ **ഗാമ്മം** നാമ. യതി ഹീനാ ഏത്ഥാതി **യതിഹീനം**. കമതോ ചുതം **കമച്ചുതം**. അതിക്കമ്മ വുത്തം **അതിവുത്തം**. അത്ഥതോ അപേതം **അപേതത്ഥം**. ബന്ധേ ഫരുസം ഫരുസതാ യത്ഥ തം. അപഗതോ കമോ യസ്മാ തം. ഓചിത്യം ഹീനം യത്ഥ തം. ഭഗ്ഗാ രീതി യത്ഥ തം. സഹ സംസയേന വത്തതീതി തം. **ഗാമ്മം** വുത്തനയമേവ. ദുട്ഠാ ദൂസിതാ അലങ്കതി അലങ്കാരോ യത്ഥ തം. വാക്യാനം അത്ഥോ, തന്നിസ്സിതാ **വാക്യത്ഥനിസ്സിതാ**തി വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ അനത്ഥകാപേതത്ഥദോസദ്വയം പദവാക്യതോ ഭിന്നം, അഞ്ഞം ഭഗ്ഗരീതിദോസദ്വയം, ഗാമ്മദ്വയം, കമച്ചുതഅപക്കമദ്വയഞ്ച വാക്യവാക്യത്ഥതോ ഭിന്നം.

പദദോസനിദ്ദേസവണ്ണനാ

൨൭. **വിരുദ്ധത്ഥന്തരം തഞ്ഹി, യസ്സ'ഞ്ഞത്ഥോ വിരുജ്ഝതി;**
അധിപ്പേതേ യഥാ മേഘോ, വിസദോ സുഖയേ ജനം.

൨൭. അഥോദ്ദേസക്കമേന പദാദിദോസേ ഉദാഹരതി **"വിരുദ്ധി"** ച്ചാദിനാ. **ഹി** യസ്മാ കാരണാ, പസിദ്ധിയം വാ **ഹി**സദ്ദോ. **യസ്സ** പദസ്സ **അഞ്ഞോ** അധിപ്പേതതോ അപരോ **അത്ഥോ അധിപ്പേതേ** വത്ഥുമിച്ഛിതേ അത്ഥേ വിരുജ്ഝതീതി അനുവദിത്വാ തസ്മാ **തം "വിരുദ്ധത്ഥന്തര"**ന്തി വിധീയതേ. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി. യഥാ ഇദം വിരുദ്ധത്ഥന്തരം, തഥാ അഞ്ഞമ്പി താദിസം ദട്ഠബ്ബം. **ന** ത്വിദമേവേതി **യഥാ**സദ്ദസ്സ അത്ഥോ. മേഘോ വിസദോ സുഖയേ ജനന്തി. വിസം ഉദകം, തം ദദാതീതി **വിസദോ മേഘോ** വാരിവഹോ **ജനം** ലോകം **സുഖയേ** സുഖയതീതി കവിച്ഛിതത്ഥോ. **വിസ**സദ്ദോ ഗരളസ്സ ച വാചകോ സിയാതി ഗരളദോ മേഘോ മാരയതി, ന പന സുഖയതീതി ''വിസദോ''തി വിസേസനപദസ്സ വിരുദ്ധതാ.

൨൭. ഇദാനി ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേന വിരുദ്ധത്ഥന്തരാദീനം സലക്ഖണലക്ഖിയം ദസ്സേന്തോ **"വിരുദ്ധി"**ച്ചാദിമാഹ. **യസ്സ** പദസ്സ **അഞ്ഞത്ഥോ** കവിച്ഛിതത്ഥതോ അഞ്ഞോ അത്ഥോ **അധിപ്പേതേ** ഇച്ഛിതത്ഥേ **ഹി** യസ്മാ വിരുജ്ഝതി, തസ്മാ **തം** പദം **വിരുദ്ധത്ഥന്തരം** നാമ. പസിദ്ധിയം വാ **ഹി**സദ്ദോ. തഥാ ഹേസ

അപ്പസിദ്ധം വിരുദ്ധത്ഥന്തരം "യസ്സ അഞ്ഞത്ഥോ അധിപ്പേതേ വിരുജ്ഝതീ"തി പകാസേത്വാ തസ്മിം പകാസിതത്ഥവിസയേ വത്തതി. "തം ഹീ"തി യോജിതത്താ "യസ്സ അഞ്ഞത്ഥോ അധിപ്പേതേ വിരുജ്ഝതീ"തി ലക്ഖണം പസിദ്ധഭാവേന അനുവദിത്വാ **തം വിരുദ്ധത്ഥന്തര**ന്തി അനുവദിതബ്ബഅപ്പസിദ്ധവിരുദ്ധത്ഥന്തരം വിധീയതേ, യഥാ "യോ കുണ്ഡലീ, സോ ദേവദത്തോ"തി. ഉപരി പസിദ്ധാനുവാദേന അപ്പസിദ്ധവിധാനമേവ ദട്ഠബ്ബം. "യഥാ...പേ॰... ജന"ന്തി ഉദാഹരണം ലക്ഖിയം ദസ്സേതി. **യഥാ** "മേഘോ വിസദോ"ച്ചാദി വിരുദ്ധത്ഥന്തരസ്സ ഉദാഹരണം, ഏവമീദിസമഞ്ഞമ്പി ഇമസ്സുദാഹരണം, ന കേവലം "മേഘോ"ച്ചാദിമേവ ഭവതീതി വുത്തം ഹോതി. **യഥാ**സദ്ദോ ചേത്ഥ **ഇവ**സദ്ദപരിയായത്ഥോപി ഉദാഹരണത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ, ഉപരിപ്യേവം. **മേഘോ** അമ്ബുധരോ **വിസദോ** വിസസങ്ഖാതം ജലം ദദന്തോ ജനം **സുഖയേ** സുഖയതീതി കവീഹി അധിപ്പേതത്ഥോ. ഏത്ഥ **വിസ**സദ്ദസ്സ ഗരളസങ്ഖാതസപ്പവിസവാചകത്താ, "വിസം ദദാതീതി വിസദോ"തി ഏത്ഥ വിസസ്സ ഉദകവിസാനം സാധാരണത്താ വിസദായകോ മേഘോ നാസേതിയേവ, ന സുഖയതീതി കവിനാ അധിപ്പേതസ്സ സുഖകാരണസ്സ മേഘവിസേസന**വിസ**സദ്ദസ്സ വിരുദ്ധഅഞ്ഞത്ഥതാതി **വിസ**പദം വിരുദ്ധത്ഥന്തരദോസേന ദുട്ഠന്തി.

൨൧. **വിസേസ്യമധികം യേനാ'-**
ധ്യത്ഥമേതം ഭവേ യഥാ;
ഓഭാസിതാസേസദിസോ,
ഖജ്ജോതോ'യം വിരാജതേ.

൨൨. **യേന** പദേന **വിസേസ്യം** വിസേസിതബ്ബം അപരം പദം അത്ഥവസേന **അധികം** ഭവതീത്യനുവദിത്വാ **ഏതം** അധ്യത്ഥം ഭവേതി വിധീയതേ. "യഥേ"ത്യുദാഹരതി **"ഓഭാസിതേ"**ച്ചാദി. ഏവമുപരിപി സുവിഞ്ഞേയ്യം. **ഓഭാസിതാ** ദീപിതാ **അസേസാ** നിഖിലാ ദിസായേന **സോയം** ഖജ്ജോതോ **വിരാജതേ** ദിപ്പതി. ഏത്ഥ ഖജ്ജോതസ്സാഖിലദിസാഭാഗാവഭാസനമതിവുത്തീതി അധികത്ഥം.

൨൨. **യേന** വിസേസനപദേന **വിസേസ്യം** വിസേസിതബ്ബം പദം അത്ഥവസേന **അധികം** ഹോതി, **ഏതം** യഥാവുത്തലക്ഖണോപേതം പദം **അധ്യത്ഥം ഭവേ** അധ്യത്ഥം നാമ പദദോസോ ഭവേ. **യഥാ** തസ്സുദാഹരണമേവം. **ഓഭാസിതാസേസദിസോ** ജോതിതസബ്ബദിസോ **അയം ഖജ്ജോതോ** അയം ജോതിരിങ്ഗണോ **വിരാജതേ** ദിപ്പതി. ഏത്ഥ വിസേസ്യസ്സ ഖജ്ജോതസ്സ സകലദിസോഭാസനസ്സ അധ്യത്ഥത്താ [അത്യുത്തത്താ (ക॰)] "ഓഭാസിതാസേസദിസോ"തി വിസേസനപദം അധ്യത്ഥപദദോസോ നാമ. ഓഭാസിതാ അസേസദിസാ യേനാതി വിഗ്ഗഹോ.

൨൩. **യസ്സ'ത്ഥാവഗമോ ദുക്ഖോ,**
പകത്യാദിവിഭാഗതോ;
കിലിട്ഠം തം യഥാ തായ,
സോ'യമാലിങ്ഗ്യതേ പിയാ.

൨൩. **പകത്യാദിവിഭാഗതോ**തി പച്ചയാ പഠമം കരീയതീതി **പകതി. ആ**ദിസദ്ദേന പച്ചയാദീനം പരിഗ്ഗഹോ. പകത്യാദീനംവിഭാഗതോ വിഭജനതോ,

''അയം പകതി, അയം പച്ചയോ, അയമാദേസോ''തിആദിനാ പകതിപച്ചയവിഭാഗകപ്പനതോതി വുത്തം ഹോതി. പീണേതീതി **പീ, തായ പിയാ** വല്ലഭായ **സോയം** സാമീ **ആലിങ്ഗ്യതേ** സിലിസ്സതേ. എത്ഥ ''പിയാ''തി കിലിട്ഠം.

൨൩. യസ്സ പദസ്സ **അത്ഥാവഗമോ** അത്ഥാവബോധോ **പകത്യാദിവിഭാഗതോ** ''അയം പകതി, അയം പച്ചയോ, അയമാദേസോ''തിആദിനാ പകത്യാദീനം വിഭജനജാനനേന, ''പകത്യാദി നാമ കി''ന്തി ഗവേസനതോ വാ **ദുക്ഖോ, തം കിലിട്ഠം** നാമ. **യഥാ** തസ്സുദാഹരണമേവം. **തായ പിയാ** വനിതായ **സോ അയം** വല്ലഭോ **ആലിങ്ഗ്യതേ** സിലിസ്സതേ. പച്ചയാ പഠമം കരീയതീതി **പകതി**. സാ ആദി യേസം പച്ചയാനം, തേസം വിഭാഗോതി വാക്യം. പീണേതീതി **പീ,** നാരീ. തായ **പിയാ** എത്ഥ പിയാസങ്ഖാതായ വല്ലഭായ കഥനേ **പീ**സദ്ദസ്സ അവിസദത്താ ''പിയാ''തി പദം കിലിട്ഠം.

൨൪. യം കിലിട്ഠപദം മന്ദാ-ഭിധേയ്യം യമകാദികം;
കിലിട്ഠപദദോസേവ, തമ്പി അന്തോ കരീയതി.

൨൪. ഇദാനി യമകാദികമനധിപ്പേതമ്പി കിലിട്ഠേയേവ അന്തോഗധം ദസ്സേതുമാഹ **''യ''**ന്തിആദി. തത്ഥ **യ**ന്തി അനിയമവചനം, തസ്സ നിയമവചനം യമകാദികന്തി. യമകമാദി യസ്സ പഹേളികാജാതസ്സ തം **യമകാദികം**. കീദിസന്തി ആഹ **''കിലിട്ഠപദ''**ന്തിആദി. കിലിട്ഠാനി അപ്പതീതദോസസഭാവേ ഠിതതായ മലിതാന്യവിസദാനി പദാനി യസ്സ തം **കിലിട്ഠപദം**. മന്ദോ അപ്പകോ അഭിധേയ്യോ അത്ഥോ യസ്സ തം **മന്ദാഭിധേയ്യം,** താദിസം **തമ്പി** യമകാദികം കിലിട്ഠപദദോസേയേവ യഥാവുത്തേ **അന്തോ** അബ്ഭന്തരേ **കരീയതി** വിധീയതി തത്ഥേവ പക്ഖിപീയതി, കിലിട്ഠപദദോസതോ ന ബ്യതിരിച്ചതീതി അധിപ്പായോ.

൨൪. ഇദാനി അനധിപ്പേതമപി യമകാദിം കിലിട്ഠദോസേയേവ അന്തോകരണബ്യാജേന ആവീകരോന്തോ ആഹ **''യം കിലിട്ഠേ''**ച്ചാദി. **കിലിട്ഠപദം** അപ്പതീതദോസേന മിസ്സകത്താ അവിസദപദം **മന്ദാഭിധേയ്യം** അപ്പകാഭിധേയ്യം **യം യമകാദികം** യം യമകപ്പഹേളികാജാതമത്ഥി, **തമ്പി കിലിട്ഠപദദോസേയേവ** യഥാവുത്തകിലിട്ഠപദദോസേയേവ **അന്തോ കരീയതി** അബ്ഭന്തരേ കരീയതി, കിലിട്ഠപദദോസതോ അബ്യതിരിത്തന്തി അധിപ്പായോ. കിലിട്ഠാനി പദാനി യസ്സ, മന്ദോ അഭിധേയ്യോ യസ്സ, യമകം ആദി യസ്സ പഹേളികാജാതസ്സ, കിലിട്ഠപദാനം ദോസോതി വിഗ്ഗഹോ.

൨൫. പതീതസദ്ദരചിതം, സിലിട്ഠപദസന്ധികം;
പസാദഗുണസംയുത്തം, യമകം മത'മേദിസം.

൨൫. ഹോതു കാമമനഭിമതമേദിസം യമകാദികം, കിഞ്ചരഹി അഭിമതന്തി ആഹ **''പതീതി''**ച്ചാദി. അത്തനോ വചനീയത്ഥപ്പതീതവസേന വാചകാപി സദ്ദാ പതീതായേവ നാമാതി പതീതേഹി പസിദ്ധേഹി സദ്ദേഹി പാടിപദികേഹി രചിതം കതം **പതീതസദ്ദരചിതം**. സിലിട്ഠാ അഞ്ഞമഞ്ഞാലിങ്ഗനേന മട്ഠാ പദാനം സ്യാദ്യന്താദീനം സന്ധയോ സന്ധനാ യസ്സ തം **സിലിട്ഠപദസന്ധികം**. പതീതസദ്ദരചിതത്തായേവ **പസാദ**സങ്ഖാതേന **ഗുണേന** സദ്ദാലങ്കാരേന **സംയുത്തം** സമ്മദേവോപേതം **ഏദിസം** യഥാവുത്തഗുണാസയം രമണീയം യമകം **മതം** അഭിമതന്തി അത്ഥോ.

൨൭. ഇദാനി അധിഗതേസു യമകേസു ഈദിസം യമകമിട്ഠമിതി സിസ്സാനം ഉപദിസന്തോ ആഹ **"പതീതേ"**ച്ചാദി. **പതീതസദ്ദരചിതം** "ഇമസ്സത്ഥസ്സായം വാചകോ"തി പതീതേഹി പസിദ്ധേഹി സദ്ദേഹി രചിതം പാടിപദികേഹി കതം **സിലിട്ഠപദസന്ധികം** സിലിട്ഠാ സ്യാദ്യന്താദിപദാനം സന്ധയോ യസ്സ തം **പസാദഗുണസംയുത്തം** പതീതസദ്ദരചിതത്തായേവ പസാദസങ്ഖാതേന സദ്ദാലങ്കാരഗുണേന സംയുത്തം **ഈദിസം** ഏവംഭൂതം ഗുണാധികതോ രമണീയം ഉപരി വക്ഖമാനയമകസദിസം യമകം **മതം** വിഞ്ഞൂഹി അഭിമതം. പതീതാ ച തേ സദ്ദാ ച, തേഹി രചിതം, സിലിട്ഠാ പദാനം സന്ധയോ യസ്സ, പസാദോതി ഗുണോ സദ്ദാലങ്കാരോ, തേന സംയുത്തന്തി വിഗ്ഗഹോ.

൨൮. **അബ്യപേതം ബ്യപേതഞ്ച-മാവുത്താനേകവണ്ണജം;**
യമകം തഞ്ച പാദാന-മാദിമജ്ഝന്തഗോചരം.

൨൮. ഇദാനി തം യഥാവുത്തമഭിമതം ദസ്സേതുമുപക്കമതേ **"അബ്യപേതേ"**ച്ചാദിനാ. **ആവുത്താ** അധിവുത്താ പുനപ്പുനുച്ചാരണുപേതാ അനേകേസം പതിരൂപത്താ, ബഹുവണ്ണാ സരബ്യഞ്ജനരൂപാ, ന ഏകോ വണ്ണോ തസ്സാനുപ്പാസത്താ, തഥാ ച വക്ഖതി "വണ്ണാവുത്തി പരോ യഥാ"തി [സുബോധാലങ്കാര ൧൨൭ ഗാഥാ], തേഹി ജാതം യമകന്തി വിഞ്ഞായതേ. കതിവിധം തം വികപ്പീയതീതി ആഹ **"അബ്യപേതം ബ്യപേതഞ്ചാ"**ന്തി. തത്ഥ യം വണ്ണന്തരാബ്യവഹിതം വണ്ണസമുദായേന വുത്തം. **തദബ്യപേതം** യമകം. യം തു ബ്യവഹിതം, തം **ബ്യപേതം**. യം പന ഉഭയമിസ്സം, തം **അഞ്ഞം** അപരം **അബ്യപേതബ്യപേത**ന്തി തിധാ യമകം താവ വികപ്പീയതേ. തമേതം തിവിധം **യമകം** വിസയവിഭാഗനിരൂപനായം ആദി ച മജ്ഝോ ച അന്തോ ച ഗോചരോ വിസയോ യസ്സേതി **ആദിമജ്ഝന്തഗോചരം** വിഞ്ഞേയ്യം. കേസം പാദാനം? പച്ചേകം ചതുന്നംഗാഥാവയവാനം. സാപേക്ഖത്തേപി സമാസോ ഗമ്മകത്താ.

തത്ഥ പാദചതുക്കസ്സ ആദിമജ്ഝന്തഭാവീനം യമകാനം യാവന്തോ പകാരാ സമ്ഭവന്തി, തേ മൂലാ സത്ത. കഥം? ഏകസ്മിംയേവ പാദേ ക്വചി ആദിയമകം, ക്വചി മജ്ഝയമകം, ക്വചി അന്തയമകം, ക്വചി മജ്ഝന്തയമകം, ക്വചി മജ്ഝാദിയമകം, ക്വചി ആദ്യന്തയമകം, ക്വചി സബ്ബയമകന്തി. ഏവം പച്ചേകം മൂലഭൂതാ സത്താതി ചതൂസു അട്ഠവീസതി ഹോന്തി. പാദാദിയമകഞ്ച പഠമപാദാദിയമകമബ്യപേതം തഥാ ദുതിയതതിയചതുത്ഥപാദാദിയമകമബ്യപേതം പഠമദുതിയപാദാദിയമകമബ്യപേതം പഠമതതിയപാദാദിയമകമബ്യപേതം പഠമചതുത്ഥപാദാദിയമകമബ്യപേതന്തിആദിനാ അനേകധാ പസംസന്തി. യദാ ച സബ്ബതോയമകം, തദാ മഹായമകാദയോ വികപ്പാ ജായന്തീതി വേദിതബ്ബം.

൨൮. ഇദാനി അഭിമതയമകം ദീപേതി **"അബ്യപേതേ"**ച്ചാദിനാ. ആവുത്തേഹി പുനപ്പുനം വുത്തേഹി അനേകവണ്ണേഹി സമുദായരൂപത്താ അനേകേഹി സരബ്യഞ്ജനസരീരേഹി വണ്ണേഹി ജാതം **യമകം** അഞ്ഞേഹി വണ്ണേഹി അബ്യവഹിതത്താ **അബ്യപേതം,** വണ്ണന്തരേഹി ബ്യവഹിതത്താ **ബ്യപേതം,** ഉഭയമിസ്സകത്താ തേഹി **അഞ്ഞം അബ്യപേതബ്യപേതഞ്ചാ**തി തിവിധം ഹോതി. **തഞ്ച** യമകം വിസയവിഭാഗനിയമേന ഗാഥാപാദാനം ആദിഗോചരം മജ്ഝഗോചരം അന്തഗോചരമിതി തിവിധം ഹോതി. ഏത്ഥ ചസദ്ദോ വത്തബ്ബന്തരേ പവത്തതി, വത്തബ്ബന്തരം നാമ

യഥാവുത്തഅബ്യപേതാദിഭേദതോ അഞ്ഞം വത്തബ്ബതായ സമുഖീഭൂതം പാദാനം ആദിമജ്ഝാവസാനന്തരം, ഉപന്യാസോ വാക്യാരമ്ഭോതി ച ഏതസ്സേവ നാമം. വിസദിസേന വണ്ണേന അപേതം **ബ്യപേതം**. തബ്ബിപരീതമ**ബ്യപേതം**. അബ്യപേതഞ്ച ബ്യപേതഞ്ച അഞ്ഞഞ്ചാതി സമാഹാരദ്വന്ദോ. അനേകേ ച തേ വണ്ണാ ച, ആവുത്തായേവ അനേകവണ്ണാ, തേഹി ജാതം, ആദി ച മജ്ഝോ ച അന്തോ ച, തേ ഗോചരാ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ.

തത്ഥ പാദചതുക്കസ്സ ആദിമജ്ഝാവസാനേസു ലബ്ഭമാനയമകഭേദാ ഏകേകസ്മിം പാദേ സത്ത സത്ത ഭവന്തി. കഥം? പാദാദിയമകം പാദമജ്ഝയമകം പാദന്തയമകം മജ്ഝന്തയമകം മജ്ഝാദിയമകം ആദ്യന്തയമകം സബ്ബതോയമകന്തി ഏവം പച്ചേകം സത്ത സത്ത കത്വാ ചതൂസു മൂലഭൂതയമകാ അട്ഠവീസ ഭവന്തി. ഏത്ഥ പാദാദിയമകാദികമ്പി അബ്യപേതപഠമപാദാദിയമകം തഥാ ദുതിയതതിയചതുത്ഥപാദാദിയമകമിതി ച അബ്യപേതപഠമദുതിയപാദാദിയമകം തഥാ പഠമതതിയപാദാദിയമകം പഠമചതുത്ഥപാദാദിയമകമിതി ച അബ്യപേതദുതിയതതിയപാദാദിയമകം തഥാ ദുതിയചതുത്ഥപാദാദിയമകമിതി ച അബ്യപേതതതിയചതുത്ഥപാദാദിയമകമിതി ച ഏവമബ്യപേതപാദാദിയമകാ ദസ ഹോന്തി. തഥാ ബ്യപേതാപി ദസാതി വീസതി, അബ്യപേതപഠമപാദമജ്ഝയമകം തഥാ ദുതിയപാദമജ്ഝയമകമിച്ചാദിനാ മജ്ഝയമകമ്പി വീസതിവിധം ഹോതി. അബ്യപേതപഠമപാദന്തയമകം തഥാ ദുതിയപാദന്തയമകമിച്ചാദിനാ അന്തയമകമ്പി വീസതിവിധം. സംസഗ്ഗഭേദതോ പന അനേകവിധം ഹോതി.

അബ്യപേതപഠമപാദാദിയമകവണ്ണനാ

൨൭.സുജനാ'സുജനാ സബ്ബേ, ഗുണേനാപി വിവേകിനോ;
വിവേകം ന സമായന്തി, അവിവേകിജനന്തികേ.

൨൭. "സുജനാ"ഇച്ചാദി. **സുജനാ** സജ്ജനാ, **അസുജനാ** അസജ്ജനാതി ഏതേ **സബ്ബേ** ഉഭയപക്ഖപാതിനോ വിസേസാ ജനാ **ഗുണേന** സീലാദിനാ കരണഭൂതേന, ഹേതുഭൂതേന വാ **വിവേകിനോപി** സാധൂസു ലബ്ഭമാനാനമസാധൂസ്വാനുപലബ്ഭനതോ പുഥുഭൂതാപി അവിവേകീനം ജനാനം അന്തികേ സമീപേ തേസം സന്നിധാനേ **വിവേകം** വിഭാഗം **ന സമായന്തി** നപാപുണന്തി, വിഭാഗവിജാനനപഞ്ഞാവേകല്ലേന ച വിവേകിനോപി ജനാ തേ ഏകതോ കത്വാ പസ്സന്തീതി. ഇദം പഠമപാദാദിയമകമബ്യപേതം.

൨൭. ഇദാനി അബ്യപേതപഠമപാദാദിയമകസ്സ മുഖമത്തം ദസ്സേതുമാഹ **"സുജനി"**ച്ചാദി. **സുജനാ** സാധുജനാ, **അസുജനാ** അസാധുജനാ ചേതി **സബ്ബേ** ഉഭയപക്ഖികാ സീലാദിനാ, പാണാതിപാതാദിനാ **ഗുണേന** ഹേതുനാ **വിവേകിനോ അപി** സാധൂസു പാണാതിപാതാദീനം, അസാധൂസു സീലാദീനം അപ്പവത്തിതോ ഗുണേന പുഥുഭൂതാപി **അവിവേകിജനന്തികേ** വിവേകഞാണരഹിതാനം ജനാനം സന്തികേ **വിവേകം** വിഭാഗം **ന സമായന്തി** ന പാപുണന്തി. വിവേകോ വിനാഭവനമേതേസമത്ഥീതി **വിവേകിനോ**. ഏത്ഥ വിസയോപചാരേന **വിവേകോ**തി പഞ്ഞാ, ന വിവേകിനോതി അവിവേകിനോ, തേയേവ ജനാ, തേസം അന്തികമിതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഇദം അബ്യപേതപഠമപാദാദിയമകം.

അബ്യപേതപഠമദുതിയപാദാദിയമകവണ്ണനാ

൨൮. കുസലാ’കുസലാ സബ്ബേ, പബലാ’പബലാ’ഥവാ;
നോ യാതാ യാവ’ഹോസിത്തം, സുഖദുക്ഖപ്പദാ സിയും.

൨൮. **“കുസലാ”**ഇച്ചാദി. **പബലാ** ആസേവനപ്പടിലാഭവസേന ബലവന്തോ ച. **അഥാ**തി അനന്തരത്ഥേ നിപാതോ. **അപബലാ** തദഭാവതോ ദുബ്ബലാ ച **സബ്ബേ കുസലാകുസലാ** ധമ്മാ **യാവ** യത്തകം കാലം **അഹോസിത്തം** വിനാ ഉപ്പത്തിമത്തം ഫലദാനാസമ്ഭവതോ കേവലം “അഹോസീ”തി വചനീയത്ഥനിമിത്തമത്തകമ്മഭാവേന അഹോസികമ്മത്തം **നോ യാതാ** ന സമ്പത്താ, താവ തത്തകം കാലം സുഖഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച തം പദന്തീതി **സുഖദുക്ഖപ്പദാ സിയും**. യാവ സംസാരപവത്തി, താവ സുഖദുക്ഖദായകാ ഹോന്തീതി. ഇദം പഠമദുതിയപാദാദിയമകമബ്യപേതം.

൨൮. **പബലാ** ആസേവനാദിപച്ചയലാഭേന ബലവന്തോ വാ **അഥ അപബലാ** തദഭാവേന ദുബ്ബലാ വാ സബ്ബേ കുസലാകുസലാ **അഹോസിത്തം** ഫലദാനാഭാവതോ പവത്തിമത്തതം **യാവ** യത്തകം കാലം **നോ യാതാ** അപ്പത്താ, താവ തത്തകം **സുഖദുക്ഖപ്പദാ** യഥാക്കമം സുഖദുക്ഖപദായിനോ **സിയും** ഭവന്തി. ഇദം അബ്യപേതപഠമദുതിയപാദാദിയമകം. കുസലപടിപക്ഖാ **അകുസലാ**. “അഹോസീ”തി വത്തബ്ബസ്സ ഭാവോ **അഹോസിത്തം**. “ഏഹിപസ്സികോ”തിആദീസു വിയ ക്രിയാപദതോപി **ണാ**ദിപച്ചയാ ഹോന്തി.

അബ്യപേതപഠമദുതിയതതിയപാദാദിയമകവണ്ണനാ

൨൯. സാദരം സാ ദരം ഹന്തു, വിഹിതാ വിഹിതാ മയാ;
വന്ദനാ വന്ദനാമാന-ഭാജനേ രതനത്തയേ.

൨൯. **“സാദര”**മിച്ചാദി. **വന്ദനാ** ദ്വാരത്തയോപദസ്സിയമാനാ **മാനോ** ച പൂജാ, തേസം **ഭാജനേ** ആധാരഭൂതേ രതിജനനാദിനാ അത്ഥേന രതനസങ്ഖാതാനം ബുദ്ധാദീനം തയേ സമൂഹഭൂതേ **രതനത്തയേ സാദരം** ആദരസഹിതം കത്വാ **മയാ വിഹിതാ** കതാ, **വിഹിതാ** അലംസംസാരദുക്ഖവിസടനിരാകരണതോ വിസേസേന ഹിതാ പഥ്യാ **സാ വന്ദനാ** സോ പണാമോ **ദരം** ദരഥം കായചിത്തപരിളാഹം **ഹന്തു** ഹിംസതു. **മയാ**തി വുത്തത്താ **മേ**തി അത്ഥതോ വിഞ്ഞായതി. ഇദം പന പഠമദുതിയതതിയപാദാദിയമകമബ്യപേതം.

൨൯. **വന്ദനാമാനഭാജനേ** ദ്വാരത്തയേന വിധിയമാനപണാമപൂജാനം ആധാരഭൂതേ **രതനത്തയേ** രതിജനനാദിഅത്ഥേന രതനസങ്ഖാതാനം ബുദ്ധാദീനം തയേ **മയാ** യാ വന്ദനാ **സാദരം** ആദരസഹിതം **വിഹിതാ** കതാ, **വിഹിതാ** ലോകിയ ലോകുത്തര സമ്പത്തിസാധനതോ വിസേസേന ഹിതാ **സാ വന്ദനാ ദരം** മയ്ഹം കായചിത്തദരഥം **ഹന്തു** വിനാസേതു. ഇദം അബ്യപേതപഠമദുതിയതതിയപാദാദിയമകം. സഹ ആദരേന വത്തമാനം **സാദരം,** ക്രിയാവിസേസനം. ഏത്ഥ ക്രിയാ നാമ **വിഹിതാ**സദ്ദേന നിദ്ദിട്ഠകരണം. കരണഞ്ഹി **വിഹിതാ**സദ്ദസ്സ വുത്തകമ്മത്ഥേപി അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണസാമത്ഥിയതോ ഭിജ്ജിത്വാ വിജ്ജമാനം “അകാസി”ന്തി ക്രിയായ സമ്ബന്ധമുപേന്തം കമ്മഞ്ച ഹോതി, ഭാവേ വിഹിതസ്സ **യു**പച്ചയന്തസ്സ നപുംസകത്താ നപുംസകഞ്ച, സത്തായ ഏകത്താ

ഏകവചനഞ്ച തബ്ബിസേസനത്താ **സാദര**സദ്ദോപി നപുംസകദുതിയേകവചനോ ഹോതി.

> “വിസേസ്സേ ദിസ്സമാനാ യാ,
> ലിങ്ഗസങ്ഖ്യാവിഭത്തിയോ;
> തുല്യാധികരണേ ഭിയ്യോ,
> കാതബ്ബാ താ വിസേസനേ”തി [സമ്ബന്ധചിന്തോ ൧൭ ഗാഥാ ഭേദചിന്താ ൧൪൮ ഗാഥാ].

ഹി വുത്തം. ഏവം ക്രിയാവിസേസനേ ഗഹിതേ സാമത്ഥിയതോ “മയാ”തി തതിയന്തസ്സ പഠമന്തത്തം, “വന്ദനാ”തി പഠമന്തസ്സ ഛട്ഠ്യന്തഞ്ച ഹോതി. വന്ദനാ ച മാനോ ച, തേസം ഭാജനം. തിണ്ണം സമൂഹോ **തയം,** രതനാനം തയന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

അബ്യപേതചതുക്കപാദാദിയമകവണ്ണനാ

൩൦. **കമലം ക’മലം കത്തും-വനദോ വനദോ’മ്ബരം;**
സുഗതോ സുഗതോ ലോകം, സഹിതം സഹിതം കരം.

൩൦. **“കമല”**മിച്ചാദി. **കമലം** അരവിന്ദം **കം** ജലം **അലങ്കത്തും** സജ്ജനത്ഥായ ഹോതി, വികസിതാരവിന്ദസന്ദോഹസമ്ഭാവിതോദകസ്സ വാപാദീസു താദിസരമണീയത്തസമ്പത്തിസമ്ഭവതോ, അവനം രക്ഖം ദദാതി സസ്സസമ്പത്യാദികാരണഭാവേനാതി **അവനദോ**. വനം ജലം ദദാതി ന തുച്ഛോതി **വനദോ** മേഘോ **അമ്ബരം** ആകാസം ജലധാരഭാരഭരിതമ്ബരകുഹരസ്സ ദസ്സനീയതാഗുണയോഗതോ അലംകത്തുന്തി അധികതം. **സഹിതം** സമ്പുണ്ണം **ഹിതം** അഭിവുദ്ധിം **കരം** കരോന്തോ സുട്ഠു ഗദതീതി **സുഗതോ** മഞ്ജുഭാണീ പുബ്ബബുദ്ധാ വിയ നേക്ഖമ്മാദിനാ കാമച്ഛന്ദാദികേ പജഹന്തോ ഗന്ത്വാ അരഹത്തമഗ്ഗേന സവാസനസകലകിലേസേ സമുച്ഛിന്ദിത്വാ സോഭനം നിബ്ബാനപുരം ഗതോതി വാ **സുഗതോ**തി വുത്തോ സോ മഹാമുനി അത്തനോ അപരിമിതപാരമിതാസിമ്പകചഗലിതതിലകഭാവേന **ലോകം** ലോകത്തയം, സഹിതം ലോകന്തി വാ യോജനീയം **അലങ്കത്തും** അലംകരണായാതി. ഇദം പാദചതുക്കാദിയമകമബ്യപേതം.

൩൦. **കമലം** പദുമം **കം** ജലം **അലങ്കത്തും** പഞ്ചവിധപദുമസഞ്ഛന്നസ്സ ഉദകസ്സ രമണീയത്താ സജ്ജേതും ഹോതി. **അവനദോ** കാലേ വുട്ഠിസമ്പദായ സസ്സസമ്പദാദീനം കാരണത്താ ആരക്ഖം ദേന്തോ **വനദോ** മേഘോ **അമ്ബരം** ആകാസം **അലങ്കത്തും** ജലധാരഭാരഭരിതമ്ബരകുച്ഛിയാ ദസ്സനീയത്താ സജ്ജേതും ഹോതി, **സഹിതം** സമ്പുണ്ണം **ഹിതം** അഭിവുഡ്ഢിം **കരം** കരോന്തോ **സുഗതോ** ചിത്രകഥീ സുന്ദരം നിബ്ബാനം ഗതോ വാ **സോ സുഗതോ** സോ തഥാഗതോ **ലോകം** ലോകത്തയം, **സഹിതം** ലോകം വാ **അലങ്കത്തും** ചിത്രകഥാദികാരണേഹി താദിസസ്സ അഞ്ഞസ്സ ച ലോകരാമണേയ്യസ്സാഭാവാ സജ്ജേതും ഹോതി. സബ്ബപദത്ഥാനം സത്താബ്യഭിചാരിത്താ ഹോതീതി ഗമ്മം. തതോയേവ സബ്ബേ പഠമന്തഭവനക്രിയായ യുജ്ജന്തീതി വദന്തി. ഇദം അബ്യപേതചതുക്കപാദാദിയമകം.

൩൧. **അബ്യപേതാദിയമക-സ്സേസോ ലേസോ നിദസ്സിതോ;**
ഞേയ്യാനി’മായേവ ദിസാ-യ’ഞ്ഞാനി യമകാനിപി.

സ.ഫ. ഇച്ചേവമഭിമതയമകേ അബ്യപേതപാദാദിയമകസ്സ ദിസാമത്തം ദസ്സേത്വാ ഉപസംഹരതി **"അബ്യപേതേ"**ച്ചാദിനാ. **അബ്യപേതസ്സ** അബ്യവഹിതസ്സ ചതുന്നം പാദാനം **ആദോ,** ആദിഭൂതസ്സ വാ യമകസ്സ **ഏസോ** യഥാവുത്തോ **ലേസോ** കോചിദേവ ഭേദോ **നിദസ്സിതോ** വികപ്പിതോ. അപരാനിപി കിം ന വികപ്പിയന്തീതിചേതി ആഹ **"ഞേയ്യാനി"**ച്ചാദി. **ഇമായ ദിസായ** ഇമിനാ ഉപായേന മഗ്ഗേനേവ **അഞ്ഞാനി** വുത്തതോ അപരാനി ദുതിയപാദാദിയമകതതിയപാദാദിയമകചതുത്ഥപാദാദിയമകാദീനി അബ്യപേതാനിപി പഠമദുതിയപാദാദിയമകപഠമതതിയപാദാദിയമകാനിപി ബ്യപേതാനി, പഠമചതുത്ഥദുതിയതതിയപാദാദിയമകാദീനിപി അബ്യപേതബ്യപേതാനി, തഥാ മജ്ഝന്തപാദയമകാനി **ഞേയ്യാനി** ജാനിതബ്ബാനി, വിഞ്ഞൂനം താദിസായ ദിസായ ദസ്സിതത്താതി. തഥ ച -

"ഗുണാഗുണേന സഹ തേ, സാധവോ'സാധവോ ജനാ;
വിഗാഹന്തേ സമം നാഥ, ചിത്തം ചിത്തേ കഥം നു തേ".

ഇച്ചാദിനാ ദുതിയപാദാദിയമകാദീനി അബ്യപേതാനി,

"പിയേന വചസാ സബ്ബേ,
പിയേന'പ്പിയഭാണിനോ;
പാദാനതേ ജിനോകാസി,
സോ ധമ്മോ ഹന്തു വോ'പ്പിയം".

ഇച്ചാദിനാ പഠമദുതിയപാദാദിയമകാദീനി അബ്യപേതാനി,

"സ'മലം സമലം കത്തും, സുചിരംസുചി രംജയേ;
സുചിരം സുചിരംഗം തം, സ'മലം സമലംഭി യോ".

ഇച്ചാദിനാ പഠമചതുത്ഥദുതിയതതിയപാദാദിയമകാദീനി അബ്യപേതബ്യപേതാനി,

"മനോഹര ഹര ക്ലേസം, ജിന ചേതോഭവം മമ;
നനു ത്വം പാരമീസാരാ-മതഭാവിതമോസധം".

ഇച്ചാദിനാ മജ്ഝപാദയമകാനി,

"സാധുനാ രംജയ ജയ-ദ്ധനിനാ'പൂരയി മഹിം;
യോ തം ജിനവരം ധീര-മത്ഥകാമോസി ചേ തുവം".

ഇച്ചാദിനാ അന്തപാദയമകാനി ജാനിതബ്ബാനി.

സ.ഫ. ഏവം അഭിമതയമകേന അബ്യപേതയമകാനമുപായാദീനി നിഗമേന്തോ ആഹ **"അബ്യപേതി"**ച്ചാദി. **അബ്യപേതാദിയമകസ്സ** വിസദിസവണ്ണേഹി അബ്യവഹിതാദിയമകസ്സ, അബ്യപേതപാദാദിയമകസ്സ വാ **ഏസോ ലേസോ** "സുജനി"ച്ചാദികോ അപ്പകോദാഹരണനയോ **നിദസ്സിതോ** നിദ്ദിട്ഠോ. **അഞ്ഞാനി യമകാനിപി ഇമായേവ ദിസായ** ഇമിനാ നയേനേവ **ഞേയ്യാനി** വിഞ്ഞൂഹി ഞാതബ്ബാനി. ആദോ യമകം, ആദിഭൂതം വാ യമകം, അബ്യപേതഞ്ച തം

ആദിയമകഞ്ചാതി വാക്യം. ഏവം ദസ്സിതേന ഇമിനാ കമേന അബ്യപേതദുതിയപാദാദിയമകാദയോ ഞാതബ്ബാതി അധിപ്പായോ.

തത്ഥ അബ്യപേതദുതിയപാദാദിയമകമേവം വേദിതബ്ബം -

ഗുണാഗുണേന സഹ തേ, സാധവോ'സാധവോ ജനാ;
വിഗാഹന്തേ സമം നാഥ, ചിത്തം ചിത്തേ കഥം നു തേ.

ഭോ **നാഥ തേ** തുയ്ഹം **ചിത്തേ സാധവോ അസാധവോ തേ ജനാ ഗുണാഗുണേന** സകസകഗുണേന അഗുണേന ച **സഹ സമം** ഏകജ്ഝം **കഥം നു വിഗാഹന്തേ,** ചിത്തം അച്ഛരിയം സുജനദുജ്ജനേസു സമമേത്താ അച്ഛരിയാതി അധിപ്പായോ.

അബ്യപേതപഠമദുതിയപാദാദിയമകമേവം ദട്ഠബ്ബം -

പിയേന വചസാ സബ്ബേ, പിയേന'പ്പിയഭാണിനോ;
പാദാനതേ ജിനോകാസി, സോ ധമ്മോ ഹന്തു വോ'പ്പിയം.

ജിനോ അപ്പിയഭാണിനോപി സബ്ബേ ജനേ പിയേന യേന വചസാ പാദാനതേ അകാസി, സോ ധമ്മോ വോ അപ്പിയം ഹന്തു. ഏത്ഥ **അപി**സദ്ദപരിയായസ്സ **പി**സദ്ദസ്സ ഗഹിതത്താ യതിഭങ്ഗോ നത്ഥി.

പഠമചതുത്ഥദുതിയതതിയപാദാദിഅബ്യപേതബ്യപേതയമകമേവം ദട്ഠബ്ബം -

സ'മലം സമലം കത്തും, സുചിരംസുചി രംജയേ;
സുചിരം സുചിരംഗം തം, സ'മലം സമലംഭി യോതി.

ഏത്ഥ "സമലം സമലം, സുചിരം സുചിര"ന്തി വിസദിസവണ്ണേഹി അബ്യവഹിതത്താ അബ്യപേതം, "സമലം സമല"ന്തി പുബ്ബപരയുഗളം [പുബ്ബപരയുഗളദ്വയം (ക॰)] "കത്തു"മിതി ഭിന്നവണ്ണേഹി, "സുചിരം സുചിര"ന്തി പുബ്ബപരയുഗളം [പുബ്ബപരയുഗളദ്വയം (ക॰)] "ജയേ"തി ഭിന്നവണ്ണേഹി ച ബ്യവഹിതത്താ ബ്യപേതഞ്ച ഹോതി. **സുചിരംസുചി** സോഭനരംസിനാ ഉചി യുത്തോ **യോ** ജിനോ **സം** സന്തിം നിബ്ബാനം **സമലംഭി** അലഭി, **അലം** അച്ചന്തം അതിസയേന **സുചിരംഗം** വിസുദ്ധദേഹം **തം** ജിനം **സമലം** ജല്ലികാസങ്ഖാതേന, രാഗാദികുച്ഛിതസങ്ഖാതേന വാ മലേന സഹിതം **സം** അത്താനം **അലംകത്തും** നിമ്മലം കത്വാ സജ്ജേതും **സുചിരം** സുചിരകാലം **രംജയേ** അത്തനി അഭിരമാപേയ്യ.

പാദമജ്ഝയമകമേവം ദട്ഠബ്ബം -

മനോഹര ഹര ക്ലേസം, ജിന ചേതോഭവം മമ;
നനു ത്വം പാരമീസാരാ-മതഭാവിതമോസധന്തി.

മനോഹര ജിന മമ ചേതോഭവം **ക്ലേസം** സന്താപം **ഹര** അപനയ, ത്വം പാരമീസാരാമതഭാവിതം **ഓസധം** ദിബ്ബോസധം നനു.

പാദന്തയമകമേവം ദട്ഠബ്ബം -

സാധുനാ രംജയ ജയ-ദ്ധനിനാ'പൂരയി മഹിം;
യോ തം ജിനവരം ധീര-മത്ഥകാമോസി ചേ തുവന്തി.

യോ ജിനവരോ സാധുനാ **ജയദ്ധനിനാ** വേനേയ്യജയഘോസേന മഹിം ആപൂരയി, ധീരം തം ജിനവരം തുവം സപ്പുരിസ ചേ അത്ഥകാമോ അസി, **രംജയ** അഭിരമാപേഹി. ഇമിനാ നിദ്ദിട്ഠയമകേഹേവ അവസേസാ തതിയപാദാദിയമകാദയോ വിഞ്ഞേയ്യാ.

ന.വ.അച്ചന്തബഹവോ തേസം,
ഭേദാ സമ്ഭേദയോനിയോ;
തത്ഥാപി കേചി സുകരാ,
കേചി അച്ചന്തദുക്കരാ.

ന.വ. കിം പന സാകല്ലേന ന വികപ്പിതാനീതി ആഹ **"അച്ചന്തി"**ച്ചാദി. **തേസം** വികപ്പാനം സമ്ഭേദോ സങ്കരോ മിസ്സത്തമുച്ചാരണപ്പകാരോ യോനി പഭവോ യേസം തേ **സമ്ഭേദയോനിയോ, ഭേദാ** പകാരാ **അച്ചന്തബഹവോ** അതിസയേന ബഹുലാ യഥാവുത്തനയേന സമ്ഭവന്തി, **തത്ഥാപി** തേസു വികപ്പേസുപി **കേചി** വികപ്പാ സുഖേന കരീയന്തി പയുജ്ജന്തീതി **സുകരാ,** തബ്ബിപരീതോ ച **കേചി** വികപ്പാ അച്ചന്തദുക്കരാ. ഇതി ദ്വിധാ സങ്ഗയ്ഹന്തി, തേസു സുകരാനം കേസഞ്ചി അഭിമതയമകാനം മുഖമത്തം ദസ്സിതം. ഇദാനി ദുക്കരാനം കേസഞ്ചി മുഖമത്തം ന സബ്ബമേവം വേദിതബ്ബം.

സമുന്നതേന തേ സതാ,
കഥം ന തേ ന തേ സിയും;
യതോ നതേനതേപി'തോ,
സിയും ന തേ നതേ സുഭാ.

ഇദം പാദചതുക്കമജ്ഝയമകമബ്യപേതബ്യപേതമേകരൂപം ദുക്കരം.

ന ഭാസുരാ തേപി സുരാ വിഭൂസിതാ,
തഥാസുരാ ഭൂരി സുരാപരാജിതാ;
സഭാസു രാജാപി തഥാ സുരാജിതോ,
യഥാ സുരാജന്തി സുരാവിനിസ്സടാ.

ഇദം ചതുക്കപാദമജ്ഝയമകമേകരൂപബ്യപേതം.

ന.വ. സബ്ബമിദമനുദ്ദിസിത്വാ ലക്ഖണാതിദേസേന നിഗമനം കിമത്ഥമിച്ചാസങ്കായമാഹ **"അച്ചന്തേ"**ച്ചാദി. **തേസം** യമകാനം **സമ്ഭേദയോനിയോ** പഭേദുപ്പത്തികാരണഭൂതാ **ഭേദാ** ഉച്ചാവചപകാരാ **അച്ചന്തബഹവോ, തത്ഥാപി** തേസുപി **കേചി** യമകാ **സുകരാ** സുസാധിയാ, **കേചി അച്ചന്തദുക്കരാ** അതിസയേന ദുസ്സാധിയാ. സമ്ഭേദോ യോനി യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ.

ഇഹ സുകരസ്സ ഉപദിസിതത്താ ദുക്കരയമകപവേസോപായമത്തമുപദിസീയതേ -

"മനം മനം സത്ഥു ദദേയ്യ ചേ യോ,

മനം മനം പീണയത’സ്സ സത്ഥു;
മനം മനം തേന ദദേയ്യ ചേ ന,
മനം മനംപ’സ്സ ന സാധുപുജ്ജ”ന്തി.

ഇദം പാദചതുക്കാദിയമകമേകരൂപം അബ്യപേതബ്യപേതം.

യോ പുഗ്ഗലോ **മനം** അത്തനോ ചിത്തം **സത്ഥു** ജിനസ്സ **മനം** ഖണമത്തമ്പി ദദേയ്യ ചേ, **സത്ഥു** മുനിന്ദസ്സ **മനം** ചിത്തം **അസ്സ** പുഗ്ഗലസ്സ **മനം** ചിത്തം **പീണയതി** സമ്പീണേതി, **തേന** തസ്മാ **മനം മനം** ചിത്തം ചിത്തം **ദദേയ്യ ചേ ന** യദി നോ ദദേയ്യ, **അസ്സ** പുഗ്ഗലസ്സ **മനം** ചിത്തം **മനംപി** മുഹുത്തമ്പി **സാധുപുജ്ജം** സാധൂഹി പൂജിതബ്ബം **ന** ഭവതി.

“സമുന്നതേന തേ സതാ,
കഥം ന തേ ന തേ സിയും;
യതോ നതേ’നതേപി’തോ,
സിയും ന തേ നതേ സുഭാ”തി.

ഇദം പാദചതുക്കമജ്ഝയമകമേകരൂപമബ്യപേതബ്യപേതം.

യതോ യേന കാരണേന **തേ** തുയ്ഹം **സതാ** സോഭനേന **സമുന്നതേന** സമ്മാ ഉന്നതേന ഹേതുനാ **നതേപി** അവനതേപി **അനതേപി** അനവനതേപി **തേ തേ സുഭാ** തേ തേ സോഭനാ **ന ന സിയും,** ഭവന്തേവ, **അതോ** തേന കാരണേന **തേ സുഭാ** തേ സോഭനാ **നതേ** അവനതേ **കഥം ന സിയും,** ഭവന്തേവ.

“ജിനം പണാമോനതസജ്ജനം ജനം,
ഗുണേ നിവേസേന്തമസജ്ജനം’ജനം;
വേനേയ്യനേത്തേ ഗുണഭാജനം ജനം,
നമേ മമേന്തം ഖലു സജ്ജനംജന”ന്തി.

ഇദം പാദചതുക്കന്തയമകമേകരൂപമബ്യപേതബ്യപേതയമകം ദുക്കരം.

പണാമോനതസജ്ജനം പണാമിതുകാമോനതസാധുജനവന്തം **ജനം** വേനേയ്യജനം **അസജ്ജ** പമാദമകത്വാ **ഗുണേ** സീലാദിഗുണേ **നിവേസേന്തം** നിയോജേന്തം വേനേയ്യനേത്തേ **അഞ്ജനം** അഞ്ജനഭൂതം **ഗുണഭാജനം** ഗുണാനമാധാരഭൂതം **സജ്ജനംജനം** ഇമിനാ കാരണേന സാധുജനാനം അഞ്ജനഭൂതം **ജനം** സാധുജനം **ഖലു** ഏകന്തേന **മമേന്തം** മമായന്തം **നം** ജിനം **നമേ** നമാമി.

“സാഭാസു സാഭാ ഭുവനേ ജിനസ്സ,
സാഭായ സാ ഭാസതിയേവ ജാതു;
സാഭായ സാ ഭാതി ന ചേ കഥം ന,
സാഭാ സസാഭാനമതിച്ച ഭാതീ”തി.

ഇദം പാദചതുക്കാദിയമകേകരൂപബ്യപേതം.

ഭുവനേ സത്തലോകേ **സാഭാസു** വിജ്ജമാനാഭാസു **ജിനസ്സ സാഭാ** സോഭനാ ആഭാ **സാഭായ** വിജ്ജമാനായ, സോഭനായ വാ ആഭായ ആഭാതോ **ജാതു**

ഏകന്തേന **ഭാസതിയേവ** ദിപ്പതേവ, **സാ** ജിനാഭാ **സാഭായ** വിജ്ജമാനാഭാതോ അധികാ ഹുത്വാ **ചേ ന ഭാതി** യദി ന ഭാസതി, **സസാഭാനം** വിജ്ജമാനസോഭനാഭാനം ബ്രഹ്മാദീനം **സാഭാ** സോഭനാഭായോ **അതിച്ച** അതിക്കമ്മ **കഥം ന ഭാതി,** ഭാസതിയേവ.

> "ന ഭാസുരാ തേപി സുരാ വിഭൂസിതാ,
> തഥാസുരാ ഭൂരി സുരാപരാജിതാ;
> സഭാസു രാജാപി തഥാ സുരാജിതോ,
> യഥാ സുരാജന്തി സുരാവിനിസ്സടാ"തി.

ഇദം പാദചതുക്കമജ്ഝയമകേകരൂപബ്യപേതം.

സുരാവിനിസ്സടാ സുരാപാനതോ അപഗതാ ജനാ **യഥാ സുരാജന്തി,** തഥാ **വിഭൂസിതാ** വിസേസേന അലങ്കതാ **തേപി സുരാ** തേ ദേവാ അപി **ന ഭാസുരാ** സോഭമാനാ ന ഹോന്തി, **തഥാ** ഏവം **സുരാപരാജിതാ** സുരാപാനഹേതു പരാജിതഭാവം പത്താ **ഭൂരി അസുരാ** ബഹവോ വേപചിത്തിആദയോ അസുരാപി **ന ഭാസുരാ** ന സോഭന്തി, **തഥാ** ഏവം **സുരാജിതോ** സുട്ഠു അലങ്കതോ **രാജാപി സഭാസു ന ഭാസുരോ.**

> "ജിനാണത്തിയം യോ'ഹിതാസാ സിതാസാ,
> അവസ്സംവ തേ ഹോന്ത്യ'താസാ ഹതാസാ;
> അതോ സബ്ബപാപേ സതാസാ വതാസാ,
> കരോന്തേവ സന്തിസ്സിതാ സാമിതാസാ"തി.

ഇദം പാദചതുക്കന്തയമകമേകരൂപബ്യപേതം.

യേ സപ്പുരിസാ **ജിനാണത്തിയം** ബുദ്ധസ്സ വിനയപഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതാണത്തിയം **ഓഹിതാസാ** അവീതിക്കമവസേന പതിട്ഠിതആസാ ഹോന്തി **സിതാസാ** പരിസുദ്ധാസാ, **തേ** സാധവോ **ഹതാസാ** അനുക്കമേന ഹതതണ്ഹാ **അവസ്സംവ** ഏകന്തേനേവ **അതാസാ** ഭയരഹിതാ യതോ ഹോന്തി, **അതോ** തസ്മാ **സബ്ബപാപേ** സബ്ബാകുസലേ **സതാസാ** ഭയസഹിതാ **വതാസാവ** നിരവജ്ജവതാഭിലാസവന്തോ സാധുജനാ **സന്തിസ്സിതാ** സന്തിനിസ്സിതായോ **സാമിതാസാ** സാമിഭാവാസായോ കരോന്തേവ.

൩൩. യമകം തം പഹേളീ ച, നേകന്തമധുരാനി'തി;
ഉപേക്ഖിയന്തി സബ്ബാനി, സിസ്സഖേദഭയാ മയാ.

൩൩. നനു യമകം നാമ കവീനം സാമത്ഥിയവിസേസസൂചകന്തി തത്ഥ തം സോപയോഗം, പഹേളികാ ച സോപയോഗാ കീളാവിനോദനേ സമ്ബാധട്ഠാനമന്തനേ പരബ്യാമോഹനേ [പരമബ്യാമോഹനേ (കം), കാബ്യാദാസ ൩.൯൭] ച, തസ്മാ തത്ഥ കഥമുപേക്ഖാ ഭവതോതി ആഹ **"യമക"**ന്തിആദി. **തം** യഥാവുത്തം **യമകഞ്ച** സുകരദുക്കരപ്പഭേദം. **പഹേളികാ** പന പുബ്ബാചരിയേഹി സോളസ നിദ്ദിട്ഠാ സമാഗതാവഞ്ചിതാദികാ. തത്ഥിദം ലക്ഖണം -

> **സമാഗതാ** നാമ സിയാ, ഗുള്ഹത്ഥാ പദസന്ധിനാ;
> **വഞ്ചിതാ**ഞ്ഞത്ഥ രുള്ഹേന, യത്ഥ സദ്ദേന വഞ്ചനാ.

ഉക്കന്താതിബ്യവഹിത-പ്പയോഗാ മോഹകാരിനീ;
സിയാ **പമുസ്സിതാ** യസ്സാ, ദുബ്ബോധത്ഥാ പദാവലി.

സമാനരൂപാ'മുഖ്യത്ഥാ-രോപാഹിതപദാ സിയാ;
ഫരുസാ പച്ചയാദീഹി, ജാതസദ്ദാ കഥഞ്ചിപി.

സങ്ഖ്യാതാ നാമ സങ്ഖ്യാനം, യത്ഥ ബ്യാമോഹകാരണം;
അഞ്ഞഥാ'ഭാസതേ യത്ഥ, വാക്യത്ഥോ സാ **പകപ്പിതാ**.

സാ **നാമന്തരികാ** യസ്സാ, നാമേ നാനത്ഥകപ്പനാ;
നിഭൂതാ'വട്ഠിതഞ്ഞത്ഥാ, തുല്യത്ഥസുതിഹേതുതോ.

സമാനസദ്ദാ സാ ഇട്ഠ-സദ്ദപരിയായസാധിതാ;
സമ്മുള്ഹാ മൂള്ഹതായേവ, നിദ്ദിട്ഠത്ഥാപി സാധുകം.

യസ്സാ സമ്ബന്ധബാഹുല്യാ, നാമം സാ **പാരിഹാരികീ**;
ഏകച്ഛന്നാ ഭവേ ബ്യഞ്ജാ-ധേയ്യം നിസ്സയഗോപനാ.

സാ ഭവേ **ഉഭയച്ഛന്നാ,** യസ്സാ ഉഭയഗോപനാ;
സംകിണ്ണാ നാമ സാ യസ്സാ, നാനാലക്ഖണസങ്കരോതി.

ദോസത്തേപി ചേസം സബ്ബേസം ഉക്കന്താദീസു ദോസഭാവേ നാരോപിതബ്ബാ. ഏസാ ഹി [മനസോതി (ക॰)] "ബഹുഗുണേ പണമതി"ച്ചാദിനാ [സുബോധാലങ്കാര ൪൮ ഗാഥാ] വാക്യസംകിണ്ണനാമേന ന വുത്താ, പകപ്പിതാ ച സംസയദോസപരിഹാരേന "യാതേ ദുതിയം നിലയ"ന്തി [സുബോധാലങ്കാര ൧൧൨ ഗാഥാ] ആദിനാ നിദ്ദിട്ഠാ.

"പഭവാ'നതവിത്തിണ്ണാ, തവാ'ണാ മഹതീ സതി;
ചിരായ ജയതം നാഥ, പഹുതഫലസാധനീ"തി.

അയം **സമാഗതാ**.

"ഭദ്ദമേവോ'പസേവേയ്യ, വിധൂതമദകിബ്ബിസം;
സമ്പാപയേ പുരം ഖേമം, സ ദന്തോ'ത്തനിസേവിന"ന്തി.

അയം **വഞ്ചിതാ**.

പമുസ്സിതാദയോ തു ലക്ഖണാനുസാരേന, തത്ഥോദാഹരണാനുസാരേന ച വേദിതബ്ബാ.

ഏവം പുബ്ബാചരിയേഹി പരികപ്പിതാ പഹേളികാ ചേതി ഏതാനി **സബ്ബാനി ഏകന്തേന** നിയമേന **ന മധുരാനി** അത്ഥരസസ്സ വാ സദ്ദരസസ്സ വാ കസ്സചി അഭാവേന അസ്സാദിതബ്ബാനി ന ഹോന്തീതി ഇമിനാ കാരണേന **സിസ്സാനമുപ്പന്നോ ഖേദോയേവ ഭയം** തതോ തേസം ഖേദതോ വാ ഉപ്പന്നഭയതോ മയാ ഉപേക്ഖിയന്തീതി സമ്ബന്ധനീയം.

൩൩. ഏവം സുകരദുക്കരവസേന ദുവിധത്തം വത്വാ കവീനം സാമത്ഥിയപ്പകാസനേ സപ്പയോജനയമകാനഞ്ച, കീളാവിനോദനേ സമ്ബാധട്ഠാനസമ്മന്തനേ പരബ്യാമോഹനേ ചാതി ഇമേസു സപ്പയോജനാനഞ്ച പഹേളികാനമവചനേ കാരണം നിദ്ദിസതി **“യമക”**മിച്ചാദിനാ. **തം യമകം** യഥാവുത്തം സുകരദുക്കരാദിഭേദം യമകജാതഞ്ച **പഹേളി** ച പുബ്ബാചരിയേഹി നിദ്ദിട്ഠാ സമാഗഭാദികാ പഹേളികാ ച **ഇതി** ഇമാനി **സബ്ബാനി ഏകന്തമധുരാനി** ന ഇതി അസ്സാദേതബ്ബസ്സ അത്ഥരസസ്സ, സദ്ദരസസ്സ വാ നിയമതോ അഭാവാ ഏകന്തേന അമധുരാനി, **ഇതി** ഇമിനാ കാരണേന ച **സിസ്സഖേദഭയാ** സിസ്സാനം അസഹനസങ്ഖാതായ അസഹനേന ജാതായ വാ ഭീതിയാ ച മയാ ഉപേക്ഖീയന്തി. സിസ്സാനം ഖേദോയേവ ഭയം, സിസ്സഖേദതോ ഉപ്പന്നം വാ ഭയം, തതോതി വിഗ്ഗഹോ.

ഏത്ഥ പഹേളികാ ഏവം ദട്ഠബ്ബാ -

സമാഗതാ ച വഞ്ചിതു-ക്കന്താ പമുസ്സിതാപി ച;
സമാനരൂപാ ഫരുസാ, സങ്ഖ്യാതാ ച പകപ്പിതാ.

അഥോപി നാമന്തരികാ, നിഭൂതാ ച പഹേളികാ;
അഥോ സമാനസദ്ദാ ച, സമ്മുള്ഹാ പാരിഹാരികീ;
ഏകച്ഛന്നോഭയച്ഛന്നാ, സംകിണ്ണാതി ച സോളസാതി.

തത്രിദം ലക്ഖണം -

സമാഗതാ നാമ സിയാ, ഗുള്ഹത്ഥാ പദസന്ധിനാ;
വഞ്ചിതാഞ്ഞത്ഥ രുള്ഹേന, യത്ഥ സദ്ദേന വഞ്ചനാ.

ഉക്കന്താതിബ്യവഹിത-പ്പയോഗാ മോഹകാരിനീ;
സിയാ **പമുസ്സിതാ** യസ്സാ, ദുബ്ബോധത്ഥാ പദാവലി.

സമാനരൂപാ’മുഖ്യത്ഥാ-രോപാഹിതപദാ സിയാ;
ഫരുസാ പച്ചയാദീഹി, ജാതസദ്ദാ കഥഞ്ചിപി.

സങ്ഖ്യാതാ നാമ സങ്ഖ്യാനം, യത്ഥ ബ്യാമോഹകാരണം;
അഞ്ഞഥാ’ഭാസതേ യത്ഥ, വാക്യത്ഥോ സാ **പകപ്പിതാ**.

സാ **നാമന്തരികാ** യസ്സാ, നാമേ നാനത്ഥകപ്പനാ;
നിഭൂതാ’വട്ഠിതഞ്ഞത്ഥാ, തുല്യത്ഥസുതിഹേതുതോ.

സമാനസദ്ദാ സാ ഇട്ഠ-സദ്ദപരിയായസാധിതാ;
സമ്മുള്ഹാ മൂള്ഹതായേവ, നിദ്ദിട്ഠത്ഥാപി സാധുകം.

യസ്സാ സമ്ബന്ധബാഹുല്യാ, നാമം സാ **പാരിഹാരികീ**;
ഏകച്ഛന്നാ ഭവേ ബ്യഞ്ജാ-ധേയ്യം നിസ്സയഗോപനാ.

സാ ഭവേ **ഉഭയച്ഛന്നാ,** യസ്സാ ഉഭയഗോപനാ;
സംകിണ്ണാ നാമ സാ യസ്സാ, നാനാലക്ഖണസങ്കരോതി.

അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - **പദസന്ധിനാ** പദാനം സന്ധാനതോ **ഗുള്ഹത്ഥാ** അപാകടത്ഥാ **സമാഗതാ** നാമ സിയാ. ***ഗുള്ഹത്ഥാ***തി പസിദ്ധാനുവാദേന അപസിദ്ധാ സമാഗതാ വിധീയതേ. ഇതോ പരമ്പി അനുവാദാനുവാദ്യഭാവോ ഏവം വേദിതബ്ബോ. **യത്ഥ** പഹേളികായം **അഞ്ഞത്ഥ രുള്ഹേന സദ്ദേന** അഞ്ഞസ്മിം അത്ഥേ പസിദ്ധേന രുള്ഹിസദ്ദേന വഞ്ചനാ **വഞ്ചിതാ** നാമ സിയാ.

അതിബ്യവഹിതപ്പയോഗാ അതിസയേന അന്തരിതപയുജ്ജമാനപദയുത്താ തതോയേവ **മോഹകാരിനീ** സമ്മോഹകാരികാ പഹേളികാ **ഉക്കന്താ** നാമ. **യസ്സാ** പഹേളികായ **പദാവലി** പദപന്തി **ദുബ്ബോധത്ഥാ** ദുരനുബോധാഭിധേയ്യാ, സാ **പമുസ്സിതാ** നാമ.

അമുഖ്യത്ഥാരോപാഹിതപദാ അപ്പധാനത്ഥേ മുഖ്യത്ഥപകാസകസദ്ദാനം കിഞ്ചി സധമ്മം നിസ്സായ ആരോപനതോ ഉപട്ഠിതപദയുത്താ **സമാനരൂപാ** നാമ സിയാ. **പച്ചയാദീഹി** പച്ചയാദേസാദീഹി **കഥഞ്ചിപി** യേന കേനചി പകാരേന **ജാതസദ്ദാ** നിപ്ഫന്നസദ്ദാ **ഫരുസാ** നാമ.

യത്ഥ യസ്സം പഹേളികായം **സങ്ഖ്യാനം** ഗണനം വുത്തമപി ബ്യാമോഹകാരണം ഹോതി, സാ പഹേളികാ **സങ്ഖ്യാതാ നാമ** സിയാ. **യത്ഥ** യസ്സം പഹേളികായം **വാക്യത്ഥോ** സമുദായത്ഥോ **അഞ്ഞഥാ** അഞ്ഞേന പകാരേന **ആഭാസതേ** വിഞ്ഞായതേ, **സാ പകപ്പിതാ** നാമ.

യസ്സാ പഹേളികായ **നാമേ** പയുത്താഭിധാനേ **നാനത്ഥകപ്പനാ** വിവിധാഭിധേയ്യകപ്പനാ സമ്ഭവതി, **സാ** പഹേളികാ **നാമന്തരികാ** നാമ. **തുല്യത്ഥസുതിഹേതുതോ** സമാനത്ഥസദ്ദാനം പയോഗഹേതുയാ **അവട്ഠിതഞ്ഞത്ഥാ** പതിട്ഠിതഅഞ്ഞത്ഥാ ഹോതി, സാ **നിഭൂതാ** നാമ.

യാ പഹേളികാ **ഇട്ഠസദ്ദപരിയായസാധിതാ** ഇച്ഛിതത്ഥസദ്ദസ്സ വേവചനേഹി നിപ്ഫാദിതാ ഹോതി, **സാ സമാനസദ്ദാ** നാമ. സാധുകം **നിദ്ദിട്ഠത്ഥാപി** ദസ്സിതഅത്ഥയുത്താപിയാ **മൂള്ഹതായേവ** സമ്മോഹഭാവത്ഥം ഏവ ഭവതി, സാ **സമ്മുള്ഹാ** നാമ.

യസ്സാ പഹേളികായ വിരചനേ **നാമം** ദസ്സിയമാനം നാമം **സമ്ബന്ധബാഹുല്യാ** സമ്ബന്ധസ്സ ബഹുലഭാവതോ ഭവതി, **സാ പാരിഹാരികീ** നാമ. **യസ്സാ ആധേയ്യം ബ്യഞ്ജ** അഭിബ്യഞ്ജിയ പകാസേത്വാ **നിസ്സയഗോപനാ** ആധാരഗുത്തി ഭവതി, സാ **ഏകച്ഛന്നാ** നാമ.

യസ്സാ പയോഗേ **ഉഭയഗോപനാ** ഉഭിന്നമാധാരാധേയ്യാനം ഗോപനാ ഭവതി, സാ **ഉഭയച്ഛന്നാ** നാമ. **യസ്സാ നാനാലക്ഖണസങ്കരോ** സമാഗതാദിനാനാവിധലക്ഖണാനം സങ്കരോ ഹോതി, സാ **സംകിണ്ണാ** നാമ സിയാ.

ഇദാനി സമാഗതാദീനം ലക്ഖിയം കമേന ഏവം ഞാതബ്ബം -

> ''പഭവാ'നതവിത്തിണ്ണാ, തവാ'ണാ മഹതീ സതീ;
> ചിരായ ജയതം നാഥ, പഹുതഫലസാധിനീ''തി.

അയം **സമാഗതാ**.

നാഥ തവ പഭവതോ പട്ഠായ **നതവിത്തിണ്ണാ** ഓണതവസേന പത്ഥടാ, ഏവം സതി നദീ വിയ ദിസ്സതി. **പഭവ** പകട്ഠത്ത സോഭാവന്ത. ഭോ **നാഥ തവ** തുയ്ഹം **മഹതീ സതീ** മഹന്തീ സമാനാ **ആണാ ആനതവിത്തിണ്ണാ** അത്തനി നതേസു ജനേസു പത്ഥടാ **പഹുതഫലസാധിനീ** ബഹുലത്ഥനിപ്ഫാദനീ **ചിരായ** ചിരകാലം **ജയതം** ഉക്കംസഭാവേന പവത്തതു. ഏത്ഥ പഭവആനതഇതിസന്ധിനാ അത്ഥോ ഗുള്ഹോ.

> ''ഭദ്ദമേവോ'പസേവേയ്യ, വിധൂതമദകിബ്ബിസം;
> സമ്പാപയേ പുരം ഖേമം, സ ദന്തോ'ത്തനിസേവിത''ന്തി.

അയം **വഞ്ചിതാ**.

വിധൂതമദകിബ്ബിസം വിനാസിതമദദോസം **ഭദ്ദമേവ** മന്ദപിയ [പിന്ദപിസ്സ (ക॰)] - ഭദ്ദജാതികേസു ഹത്ഥീസു ഭദ്ദജാതികഹത്ഥിമേവ ഉപസേവേയ്യാതി വുത്തം വിയ ദിസ്സതി. **ഭദ്ദമേവ** ഉത്തമപുരിസമേവ സേവേയ്യാതി അത്ഥോ. സേവനം കിമത്ഥന്തി ചേ? ഹത്ഥിപക്ഖേ **ദന്തോ** സിക്ഖിതോ **സോ** ഹത്ഥി **അത്തനിസേവിതം** അത്താനം ഭജിതം ജനം **ഖേമം** നിബ്ഭയം **പുരം** നഗരം സമ്പാപേതി. പുരിസപക്ഖേ പന **ദന്തോ** ദമിതോ **സോ** അരിയപുഗ്ഗലോ **അത്തനിസേവിതം** അത്താനമുപസേവിതം ജനം **ഖേമം** നിദ്ദുക്ഖം **പുരം** നിബ്ബാനപുരം പാപേതി. ഏത്ഥ കവിച്ഛിതഉത്തമത്ഥതോ അഞ്ഞേന ഹത്ഥിഅത്ഥേ രുള്ഹേന സദ്ദേന വഞ്ചനാ നാമ.

> ''ബഹുഗുണേ പണമതി, ദുജ്ജനാനംപ്യയം ജനോ;
> ഹിതം പമുദിതോ നിച്ചം, സുഗതം സമനുസ്സര''ന്തി.

അയം **ഉക്കന്താ**. ഇമസ്സത്ഥോ ഉപരി ആഗമിസ്സതി.

ബ്യാകിണ്ണദോസത്തേ സതിപി പഹേളികാരുള്ഹത്താ ഏസാ ഇട്ഠാ. വുത്തഞ്ഹി ''പഹേളികായമാരുള്ഹാ, ന ഹി ദുട്ഠാ കിലിട്ഠതാ''തി. ഇഹ സമ്ബന്ധീപദാനം അട്ഠാനട്ഠാപനേന ബ്യവഹിതത്തം ഹോതി.

> ''മുഖഫുല്ലം ഗിങ്ഗമകം, നിയുരുഗ്ഗത്ഥനുന്നതം;
> പടച്ചരീ വരം പോസോ, ഭീരുയാ ധാരയന്തിയാ''തി.

അയം **പമുസ്സിതാ**.

മുഖഫുല്ലം തിലകാദിം **ഗിങ്ഗമകം** ഏവംനാമകം പസാധനം **നിയുരുഗ്ഗത്ഥനുന്നതം** നിയുരം വലയം, ഉഗ്ഗത്ഥനം പയോധരപടം, ഉന്നതം നലാടപടാദികം, മുഖതോ ഉന്നതാഭരണഞ്ച **ധാരയന്തിയാ ഭീരുയാ** ഇത്ഥിയാ **പടച്ചരീ** ജിണ്ണവത്ഥനിവാസീ **പോസോ** പുരിസോ **വരം** ഉത്തമോ. ഏത്ഥ ബഹുപയോഗരഹിതേഹി സദ്ദേഹി രചിതത്താ അത്ഥസ്സ ദുരവബോധതാ.

> ''നവ'ഗ്ഗരതനാന'സ്മിം, ദിസ്സന്തി രതനാകരേ;
> പുരിസാനേത്ഥ അട്ഠന്നം, അട്ഠാ'സാധാരണാ'പര''ന്തി.

അയം **സമാനരൂപാ**.

അസ്മിം രതനാകരേ അഗ്ഗരതനാനി നവ ദിസ്സന്തി, **ഏത്ഥ** ഇമേസു രതനേസു **അട്ഠ** രതനാനി അട്ഠന്നം പുരിസാനം അസാധാരണാനി, **അപരം** രതനം സാധാരണം. ഇമാനി നവ ലോകുത്തരാനി ചിത്തീകതാദിഅത്ഥേന ''രതനാനീ''തി ച തപ്പഭവോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ''ആകരോ''തി ച കപ്പിതോതി അമുഖ്യത്ഥേസു രതനാദിസദ്ദാനമാരോപനം ഹോതി.

> ''വിന്ദന്തി ദേവഗന്ധബ്ബാ, ഹിമവന്തമഹാതലേ;
> രസവന്തേ സരേ സത്ത, ന നാഗാപി ഉപോസഥാ''തി.

അയം **ഫരുസാ**.

ഹിമവന്തമഹാതലേ ഹിമാലയസ്സ മത്ഥകേ **രസവന്തേ** സോദകേ **സത്ത സരേ** അനോതത്താദികേ ദേവഗന്ധബ്ബാ **വിന്ദന്തി** സേവന്തി, ഉപോസഥാ നാഗാപി ന വിന്ദന്തി. അയമപരത്ഥോ. ഹിമവന്തമഹാതലേ ചന്ദരംസിയുത്തേ മഹാപാസാദതലേ **ദേവഗന്ധബ്ബാ** കീളമാനാ ഗന്ധബ്ബാ **രസവന്തേ** മധുരഗുണയുത്തേ **സത്ത സരേ** വീണായ ഛജ്ജാദികേ സത്ത സരേ വിന്ദന്തി, **നാഗാപി** അരിയാപി **ഉപോസഥാപി** ഉപവുത്ഥാപി **ന വിന്ദന്തി** നാനുഭവന്തി. ഏത്ഥ ദിബ്ബന്തീതി **ദേവാ**. ഉപോസഥോ ഏതേസമത്ഥീതി **ഉപോസഥാ**തി വിഗ്ഗഹോ. ലക്ഖണക്കമതോ പസിദ്ധപചുരപയോഗതോ അഞ്ഞദത്ഥാ യേന കേനചി ലേസേന പച്ചയാദീനം ജാതസദ്ദസ്സ അത്ഥിതാ.

> ''ഗീതസദ്ദേ സരാ ദ്വേ ദ്വേ, ദ്വേ ഛജ്ജഞ്ഞത്ര ഛസ്സരാ;
> പഞ്ചവണ്ണം യഥാ ചക്ഖു, ഛബ്ബണ്ണാ നാസികാ തഥാ''തി.

അയം **സങ്ഖ്യാതാ**.

ഗീതസദ്ദേ സരാ ദ്വേ ഹോന്തി, **ഛജ്ജ'ഞ്ഞത്ര** ഛജ്ജതോ അഞ്ഞത്ര ഛജ്ജം വജ്ജേത്വാ ഉസഭോ ഗന്ധാരോ മജ്ഝിമോ പഞ്ചമോ ധേവതോ നിസാദോതി. ഏത്ഥ യുഗളതോ ദ്വേ ദ്വേ **ഛസ്സരാ** ഛസരവന്തോ. യഥാ ചക്ഖു പഞ്ചവണ്ണം ഹോതി, **തഥാ** ഏവം നാസികാ ഛബ്ബണ്ണാ ഹോതി, ഗീതസദ്ദേ ഈകാര**അ**കാരസരദ്വയസബ്ഭാവതോ ച ഛജ്ജം ഠപേത്വാ ഉസഭാദീസു സരാനം തിവിധത്താ ച ''ചക്ഖൂ''തി സരബ്യഞ്ജനവസേന പഞ്ചവണ്ണാനം സബ്ഭാവതോ ച ''നാസികാ''തി ഛന്നം സബ്ഭാവതോ ച ഏവം വുത്തം. ഏത്ഥ വുത്തസങ്ഖ്യാഗീതാദിസദ്ദസന്നിട്ഠാനതോ സമ്മോഹകാരിനീ ഹോതി.

> ''പാതു വോ ഉദിതോ രാജാ, സിരിമാ രത്തമണ്ഡലോ;
> സകന്തിഗഹനക്ഖത്ത-സങ്ഘയുത്തോ സുലക്ഖണോ''തി.

അയം **പകപ്പിതാ**.

സിരിമാ സിരിമന്തോ **രത്തമണ്ഡലോ** അനുരത്തജനപദമണ്ഡലോ, അനുരത്തഅമച്ചമണ്ഡലോ വാ **സകന്തിഗഹനക്ഖത്തസങ്ഘയുത്തോ** സകസ്സ അത്തനോ അന്തേ സമീപേ ഗഹനേഹി അവിരളേഹി ഖത്തസങ്ഘേഹി ഖത്തിയസമൂഹേഹി യുത്തോ സംയുത്തോ **സുലക്ഖണോ** പസത്ഥപുരിസലക്ഖണോ **ഉദിതോ** പസിദ്ധോ **രാജാ** നരിന്ദോ **വോ** തുമ്ഹേ

പാതു രക്ഖതൂതി അയം അനധിപ്പേതത്ഥോ. **സിരിമാ** "ലക്ഖിയാ വാസട്ഠാനത്താ"തി വുത്തത്താ സിരിമന്തോ **രത്തമണ്ഡലോ** ഉഗ്ഗമനേ രത്തമണ്ഡലോ **സകന്തിഗഹനക്ഖത്തസങ്ഘയുത്തോ** കന്തിസഹിതേഹി ഗഹനക്ഖത്തതാരഗണേഹി യുത്തോ **സുലക്ഖണോ** സുട്ഠു സസലക്ഖണോ **ഉദിതോ** ഉഗ്ഗതോ **രാജാ** ചന്ദോ **വോ** തുമ്ഹേ **പാതൂ**തി ഉഭയപക്ഖസ്സ സാധാരണഗുണഗുണീപദപരിഗ്ഗഹേന ഇധ വാക്യത്ഥസ്സ അഞ്ഞഥാ ദിസ്സമാനതാ ഹോതി.

> "വുച്ചതാ'ദോ ഇസിത്യേ'കോ, സുമഹന്തോപകാരവാ;
> സനാതനോ ച ന ഇസി, ന സഖാ ന സനാതനോ"തി.

അയം **നാമന്തരികാ**.

ഏകോ **ആദോ** പുബ്ബേ "ഇസീ"തി വുച്ചതി, **സുമഹന്തോപകാരവാ** അതിമഹന്തോപകാരസമന്നാഗതോ **സനാതനോ ച** സസ്സതോ ച ഹോതി, തഥാപി **ന ഇസി** ഇസി നാമ ന ഹോതി, **ന സഖാ** മിത്തോപി ന ഹോതി, **ന സനാതനോ** സസ്സതോപി ന ഹോതി, അയം ഗമ്യമാനത്ഥോ. **സുമഹാ** അതിമഹന്തോ ഏകോ **ആദോ** നാമാദിമ്ഹി ഇസീതി വുച്ചതി, **അന്തോ** മജ്ഝേ **പകാരവാ പ**-കാരേന സമന്നാഗതോ, **സനാതനോ ച** സസ്സതോ ച ഹോതി, ഇസിപി നാമ ന ഹോതി, മിത്തോപി ന ഹോതി, സോ **നാതനോ** തനഇതി അക്ഖരദ്വയരഹിതോ **ന** ഹോതി. ആദിമജ്ഝാനം വുത്തത്താ **അന്തേ**തി ഞായതി, **"ഇസിപതനവിഹാരോ"**തി ഗഹേതബ്ബം. തത്ഥ ഇസിപതനനാമേന ഇസിആദീനം ഗമ്യമാനത്ഥത്താ നാനത്ഥകപ്പനാ ഹോതി.

> "ധാവന്തം ഉദയാ അത്ഥം, മുഹുത്തം ന നിവത്തതി;
> ന ചന്ദമണ്ഡലം ഏതം, നാപി ആദിച്ചമണ്ഡല"ന്തി.

അയം **നിഭൂതാ**.

ഉദയാ ഉദയതോ പഭുതി **അത്ഥം** യാവ അത്ഥം **ധാവന്തം** ജവന്തം **മുഹുത്തം** മുഹുത്തകാലം **ന നിവത്തതി** ന പുനാവത്തതി. ഏതം ചന്ദമണ്ഡലമ്പി ന ഹോതി, ആദിച്ചമണ്ഡലമ്പി ന ഹോതി. **ഉദയാ** പടിസന്ധിതോ **അത്ഥം** യാവചുതി. **ധാവന്ത**ന്തി ആയുകിച്ചതോ ആയുചന്ദാദീനമത്ഥാനം, തപ്പകാസകസദ്ദാനഞ്ച തുല്യത്താ ഏത്ഥ പതിട്ഠിതചന്ദാദിഅത്ഥന്തരാനം സമ്ഭവോ.

> "ദേവിം കിത്തിമഹീനാമം, കളാരത്ഥവ്ഹയം പുരിം;
> ഹിത്വാ ന സരി സോ ധീരോ, കരോന്തോപ്യു'യ്യമവ്ഹയ"ന്തി
> [കരോന്തോമുത്തമവ്ഹയന്തി (ക॰)].

അയം **സമാനസദ്ദാ**.

കിത്തിമഹീനാമം കിത്തിമഹീനം ദ്വിന്നം നാമേന സമന്നാഗതം **ദേവിം** അഗ്ഗമഹേസിം **കളാരത്ഥവ്ഹയം പുരിം** കളാരഅത്ഥാനം ദ്വിന്നം നാമേന സമന്നാഗതം പുരിം നഗരഞ്ച സോ ധീരോ **ഹിത്വാ** പരിച്ചജിത്വാ **ഉയ്യമവ്ഹയം** ഉയ്യമനാമേന സമന്നാഗതം കരോന്തോ അപി **ന സരി** സമ്പത്തിം നാനുസരി, യസോധരാദേവിഞ്ച കപിലവത്ഥുപുരിഞ്ച ഹിത്വാ വീരിയസങ്ഖാതപധാനം

കരോന്തോ മഹാസന്തോ സമ്പത്തിം ന സരി, എത്ഥാഭിമതയസോധരാദിസദ്ദാനം പരിയായേഹി **കിത്തിമഹീ**സദ്ദാദീഹി രചിതതാ.

“ചതുദ്ദിസാമുഖാ ബന്ധാ, ചത്താരോ സിന്ധവാ സയം;
പരിഭുഞ്ജന്തി നിക്ഖിത്തം, തിണം മജ്ഝേ യഥാസുഖ”ന്തി.

അയം **സമ്മുള്ഹാ**.

സിന്ധവാ ചത്താരോ അസ്സാ **ചതുദ്ദിസാമുഖാ** യഥാ ചതുദ്ദിസാസമ്മുഖാ ഹോന്തി, തഥാ **ബന്ധാ മജ്ഝേ** നിക്ഖിത്തം തിണം സയം യഥാസുഖം പരിഭുഞ്ജന്തി, അഞ്ഞമഞ്ഞം പിട്ഠിം കത്വാ ബന്ധാ വിയ ഖായതി, തേ പന സമ്മുഖം കത്വാ ബന്ധാ ഹോന്തി. എത്ഥ “ചതുദ്ദിസാമുഖാബന്ധാ”തി നിദ്ദിട്ഠത്താ പിട്ഠിം കത്വാ ബന്ധാതി സമ്മുള്ഹതാ ഹോതി.

“ജനോ ജീവനജാനന്ദ-കരബന്ധുസ്സ ഭാസിതം;
സക്കരോന്തോവ പപ്പോതി, പുഞ്ഞാരിക്ഖയഗോചരേ”തി.

അയം **പാരിഹാരികീ**.

ജീവനജാനന്ദകരബന്ധുസ്സ ജീവനതോ ഉദകതോ ജാതാനം പദുമാനം ആനന്ദകരസ്സ സൂരിയസ്സ ബന്ധുസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ **ഭാസിതം** വചനം **സക്കരോന്തോ** പൂജേന്തോ ജനോ **പുഞ്ഞാരിക്ഖയഗോചരേ** പുഞ്ഞാനം പടിപക്ഖത്താ പുഞ്ഞാരിസങ്ഖാതാനം അകുസലാനം ഖയസ്സ നിമിത്തഭൂതം നിബ്ബാനമാരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പന്നേ മഗ്ഗഫലേ **പപ്പോതി** പാപുണാതി. എത്ഥ ജീവനജാനം ആനന്ദകരസ്സ ബന്ധുസ്സേതി ച, പുഞ്ഞാരീനം ഖയനിമിത്തം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തേതി ച ഇമിനാ ബുദ്ധോ മഗ്ഗഫലാ ച പാരമ്പരിയേന സമ്ബന്ധേന വുത്താതി സമ്ബന്ധാനം ബാഹുല്ലഭാവോ.

“ന ഗണ്ഹാതി മഹന്തമ്പി, സദ്ദം ന ച വിഭൂസനം;
ചതുപ്പദസ്സ കസ്സാപി, കണ്ണോയം ന കിലാഫലോ”തി.

അയം **എകച്ഛന്നാ**.

കസ്സാപി ചതുപ്പദസ്സ കണ്ണോ മഹന്തമ്പി സദ്ദം ന ഗണ്ഹാതി, ആരമ്മണം ന കരോതി, വിഭൂസനമ്പി ന ഗണ്ഹാതി. തഥാപി അയം കണ്ണോ അഫലോ ന കില, സഫലതോ നിപ്ഫലോ ന ഹോതി കിര. അസ്സകണ്ണോ രുക്ഖോ. എത്ഥ കണ്ണോതി ആധേയ്യം കത്വാ തദാധാരസ്സ അവചനതോ നിസ്സയഗുത്തി.

“അലങ്കരോന്തോ ഭുവനം, സസ്സിരികോ സദേവകം;
കസ്മിം സഞ്ജാതസംവദ്ധോ, കോ കേന നുപലിമ്പതീ”തി.

അയം **ഉഭയച്ഛന്നാ**.

സസ്സിരികോ സദേവകം ഭുവനം അലങ്കരോന്തോതി ബുദ്ധോ വിയ ഖായതി. **ഭുവനം** ഭുവനസങ്ഖാതം **കം** ജലം സദാ എവ അലങ്കരോന്തോ **സസ്സിരികോ** ലക്ഖിയസമന്നാഗതോ **കസ്മിം** ജലേ സഞ്ജാതസംവദ്ധോ **കോ** കതരോ **കേന** ജലേന **ന ഉപലിമ്പതി** ന ലിമ്പതി. പദുമോതി വിസജ്ജനം. പദുമോ ഹി

പും‌നപും‌സകലിങ്ഗോ. ഇഹ ജലപദുമാനം ദ്വിന്നമ്പി ഛാദിതത്താ ഉഭയച്ഛന്നാ നാമ.

> "ആദോ സോയേവ യോ അന്തേ, മജ്ഝിമസ്സാദി മജ്ഝിമോ;
> സിദ്ധന്താദീസു വത്തന്തം, അസങ്ഖതപദം വദാ"തി.

അയം **സംകിണ്ണാ**.

അന്തേ അവസാനേ യോ ഹോതി, ആദോപി സോയേവ ഹോതി, മജ്ഝിമസ്സ ആദിഭൂതോ മജ്ഝിമോ ഏവ ഹോതി, **സിദ്ധം** നിപ്ഫന്നം **താദീസു** അരിയേസു വത്തന്തം അസങ്ഖതപദം **വദ** കഥേഹീതി അയമപരത്ഥോ. **ആദോ** ആദിമ്ഹി **സോയേവ** സകാരോ ഏവ **അന്തേ** പരിയോസാനേ **യോ** യകാരോയേവ, **മജ്ഝിമോ** മജ്ഝിമവണ്ണോ **മജ്ഝിമസ്സ** സദ്ദസ്സ **ആദി** മകാരോ, **സിദ്ധന്താദീസു** മതസമയകാലാദീസു വത്തന്തം വാചകഭാവേന പവത്തന്തം **അസങ്ഖതപദം** സങ്ഖതതോ അഞ്ഞത്താ അസങ്ഖതഭൂതം പഞ്ഞത്തിം **വദ** കഥേഹീതി. സമയസദ്ദോ ഹി നാമപഞ്ഞത്തി. ഏത്ഥ **സിദ്ധന്ത**സദ്ദേന **ആദി**സദ്ദസ്സ സങ്ഗഹിതത്താ താദിഅത്ഥോ ലബ്ഭതീതി അത്ഥസ്സ ഗുള്ഹതായ സമാഗതാലക്ഖണേന ച "സോ"തി "യോ"തി "അസങ്ഖതപദ"ന്തി അഞ്ഞത്ഥരുള്ഹസദ്ദേന വഞ്ചിതത്താ വഞ്ചിതാലക്ഖണേന ച **സമയ**സദ്ദേ നാനത്ഥകപ്പനതോ നാമന്തരികാലക്ഖണേന ചാതി തീഹിപി ലക്ഖണേഹി മിസ്സിതോതി. സേസേസുപി സംകിണ്ണത്തം ഏവമേവ വേദിതബ്ബം. തത്ഥ തത്ഥ വുത്തലക്ഖണാനുസാരേനേവ സമാഗതാദീനം അനവത്ഥസഞ്ഞതാ വേദിതബ്ബാ.

> **൩൮. ദേസകാലകലാലോക-ഞായാഗമവിരോധി യം;**
> **തം വിരോധിപദം ചേ'ത-മുദാഹരണതോ ഫുടം.**

൩൮. "ദേസി"ച്ചാദി. **ദേസോ** ഥലജലദേസാദി. **കാലോ** രത്തിന്ദിവോ. **കലാ** നച്ചഗീതാദയോ. **ലോകോ** ചരാചരഭൂതപ്പവത്തി. **ഞായോ** യുത്തി. **ആഗമോ** ഇധ ബുദ്ധവചനം. അഞ്ഞത്ഥ തു സുതിധമ്മസംഹിതാ, തേ ച. തേഹി വിരോധോ അസ്സ അത്ഥീതി **ദേസ...പേ... വിരോധി**. യന്തി അനുവദിത്വാ. **തം വിരോധിപദ**ന്തി വിധീയതേ. **ഏതഞ്ച** പദം **ഉദാഹരണതോ** ലക്ഖിയതോ **ഫുടം** പാകടം. യതോ ജലജാദീനം ഥലാദീസു പാതുഭാവാദി, രത്യാദീസു സമ്ഭവന്താനം കുസുമാദീനം ദിവാദീസു സമ്ഭവോ ച, "നച്ചഗീതാദിചതുസട്ഠിയാ കലാസു ഭിന്നഛജ്ജോ നാമ സത്തസരോ"തിആദിനാ കലാസത്ഥാഭിഹിതലക്ഖണാതിക്കമവിരോധോ ച, "അഗ്ഗിസീതലോ, നിസ്സാരോ ഖദിരോ"തിആദിനാ ലോകസീമാതിക്കമോ ച, വുത്തായപാ'നരുപ്പത്തസമുപ്പത്തിയാ മിദ്ധസ്സ രൂപഭാവാപാദനാദിഞായവിരോധോ ച, യഥാസകമാഗമേന വിരോധോ ച സുഖേന ച സക്കാ പാകടത്താ വിഞ്ഞാതും, തതോ സബ്ബമേതം നോദാഹടന്തി അധിപ്പായോ.

൩൮. ഏവം യമകപഹേളികാനമദസ്സനേ കാരണം വത്വാ ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന സമ്പത്തവിരോധിദോസം **"ദേസകാലി"**ച്ചാദിനാ വദതി. **യം** പദം **ദേസോ** ഥലജലപബ്ബതാദി. **കാലോ** രത്തിന്ദിവോ ഹേമന്താദിവസേന തിവിധോ, വസന്താദിവസേന ഛബ്ബിധോ. **കലാ** നച്ചഗീതാദിചതുസട്ഠി. **ലോകോ** ഥാവരജങ്ഗമഭൂതപവത്തിസങ്ഖാതോ. **ഞായോ** യുത്തി. **ആഗമോ** ഇഹ ബുദ്ധവചനം, അഞ്ഞത്ഥ പന സുതിധമ്മസംഹിതോ ച. തേഹി വിരോധോ

അസ്സ അത്ഥീതി **ദേസ...പേ॰... വിരോധി. തം വിരോധിപദം** നാമ. **ഏതം** വിരോധിപദം **ഉദാഹരണതോ** ലക്ഖിയതോ **ഫുടം** പരിബ്യത്തം. വസ്സികജാതിസുമനാദീനം ജലജാദിഭാവോ ച, പദുമകുമുദാദീനം ഥലജാദിഭാവോ ച, രത്തിആദീസു ലബ്ഭമാനാനം കുമുദാദീനം ദിവാദീസു സമ്ഭവോ ച, നച്ചഗീതാദിചതുസട്ഠിയാ കലാസു "ഛജ്ജോ ഉസഭോ ഗന്ധാരോ മജ്ഝിമോ പഞ്ചമോ ധേവതോ നിസാദോ"തി ദസ്സിതസത്തസരാനമേകദേസസ്സ ഛജ്ജസ്സ ഭിന്നസത്തസരോ ഛജ്ജോ നാമാതി സമുദായവസേന വോഹാരകരണാദീഹി സത്ഥാഗതതം, ലക്ഖണാതിക്കമഞ്ച, "അഗ്ഗി സീതലോ, ചന്ദനം ഉണ്ഹം, ഖദിരരുക്ഖോ നിസ്സാരോ, ഏരണ്ഡോ സസാരോ" ഇച്ചാദിനാ ലോകമരിയാദാതിക്കമോ ച, മിഢസ്സ അരൂപഭാവുപപത്തിയാ വുത്തായപി രൂപഭാവസാധനസദിസയുത്തിവിരോധികഥനഞ്ച, യഥാസകമാഗമമതിക്കമ്മ കഥനഞ്ചാതി സബ്ബേസം വിരുദ്ധസഭാവസ്സ പാകടത്താ ഉദാഹരണം ന ദസ്സയിസ്സാമാതി അധിപ്പായോ. ഇമേസമേവ ദേസാദിവിരോധീനമവിരുദ്ധത്തം ഏത്ഥേവ വിരോധിപദദോസപരിഹാരേ "ബോധിസത്തപ്പഭാവേനാ"തിച്ചാദിനാ ദിസ്സതി. ദേസ...പേ॰... ഗമേഹി വിരോധോ, സോ അസ്സ അത്ഥീതി ദേസ...പേ॰... വിരോധി. നിന്ദായം അയമസ്സത്ഥീതി വിവച്ഛിതാ.

൩൫. യ'ദപ്പതീത'മാനീയ, വത്തബ്ബം നേയ്യമാഹു തം;
യഥാ സബ്ബാപി ധവലാ, ദിസാ രോചന്തി രത്തിയം.

൩൫. **"യ"**മിച്ചാദി. **അപ്പതീതം** സദ്ദതോ, അത്ഥതോ വാ അനധിഗതം നഹ്യഞ്ഞഥാവഗമോ ഗന്ഥന്തരാഭാവതോ. വക്ഖതി ഹി "ദുല്ലഭാവഗതീ സദ്ദ-സാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ"തി. യം കിഞ്ചി പദം സമാനീയ ആനേത്വാ വത്തബ്ബം, തം നേയ്യമാഹു. **യഥേ**ത്യുദാഹരതി. **സബ്ബാപി** സകലാപി **ദിസാ** പുബ്ബദിസാദയോ ദസ ദിസാ **രത്തിയം** രജന്യം **ധവലാ** ഉജ്ജലാ **രോചന്തി** ദിപ്പന്തീതി ഏത്തകേ നിദ്ദിട്ഠേ ചന്ദമരീചിനോ ഏത്ഥ നേയ്യത്തം.

൩൫. ഇദാനി നേയ്യദോസമുദാഹരതി **"യ"**മിച്ചാദിനാ. **യം** പദം **അപ്പതീതം** പദന്തരേന, തേനാഭിഹിതത്ഥേന വാ "ഇമസ്സത്ഥോയ"മിതി അവിഞ്ഞാതം ആനീയ വത്തബ്ബം, തതോയേവ പദന്തരമാനീയ വത്തബ്ബം ഹോതി, **തം നേയ്യമാഹു** "നേയ്യദോസോ"തി പോരാണാ ആഹു. **യഥാ** തത്ഥോദാഹരണമീദിസം "സബ്ബാപി ധവലാ ദിസാ രോചന്തി രത്തിയ"ന്തി. **സബ്ബാപി ദിസാ** പുബ്ബദക്ഖിണാദയോ ദസ ദിസാ **ധവലാ** സേതാ **രത്തിയം** രജന്യം **രോചന്തി** ദിപ്പന്തി. ഏത്ഥ ദിസായ വിസേസനം ധവലഗുണം കേലാസകൂടസുധാഭിത്തിചന്ദരംസിആദീസു കുതോ സഞ്ജാതമിതി അനിച്ഛിതത്താ അഞ്ഞനിവത്തനത്ഥം ചന്ദകിരണാദിവാചകപദം ആനേത്വാ ധവലതാ ഇമിനേതി വത്തബ്ബത്താ **ധവല** പദം നേയ്യദോസേന ദുട്ഠം ഹോതി. പതീതം വിഞ്ഞാതം, ന പതീതം **അപ്പതീതം**. ഏത്ഥ **അ**കാരോ പസജ്ജപടിസേധേ.

൩൬. നേദിസം ബഹു മഞ്ഞന്തി, സബ്ബേ സബ്ബത്ഥ വിഞ്ഞുനോ;
ദുല്ലഭാ'വഗതീ സദ്ദ-സാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ.

൩൬. അപ്പതീതം നിച്ഛന്തി വിഞ്ഞൂതി ദസ്സേതുമാഹ **"നേ"**തിആദി. **ഈദിസം** അനന്തരേ വുത്തപ്പകാരം നേയ്യം സബ്ബേപി **വിഞ്ഞുനോ** ഞേയ്യവിദൂ **സബ്ബത്ഥ** ഗജ്ജാദികേ **ന ബഹു മഞ്ഞ**ന്തി ന സമ്ഭാവേന്തി നപ്പയുജ്ജന്തി. കിം ന ബഹുമഞ്ഞന്തീതി ചേ ആഹ **"ദുല്ലഭാ"**തിആദി. തഥാ ഹി **അവഗതീ**

അത്ഥാവഗമോ **സദ്ദം** വാചകം, **സാമത്ഥിയഞ്ച** ഞായം **വിലങ്ഘയതി** ചജതി അനുപദസ്സനതോതി **സദ്ദസാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ ദുല്ലഭാ ന** ലഭ്യതേ. ഞായോപത്ഥോ വാ സദ്ദോപത്ഥോ വാ യോത്ഥോ ന ഹോതി. സോ നപ്പതീയതേ യഥാ മനസി അവട്ഠിതമത്തേനാതി അത്ഥോ. തസ്മാ സദ്ദതോ, അത്ഥതോ വാ പതീതബ്ബമനേയ്യം, തബ്ബിപരീതം നേയ്യന്തി വിഞ്ഞേയ്യം.

൩൬. ഇമം അപ്പതീതപദം വിഞ്ഞൂഹി നാഭിമതന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"നേദിസ"**മിച്ചാദി. **ഈദിസം** യഥാവുത്തപ്പകാരം നേയ്യം **സബ്ബേ വിഞ്ഞുനോ സബ്ബത്ഥ** ഗജ്ജപജ്ജാദികേ **ന ബഹു മഞ്ഞന്തി** ന സമ്ഭാവേന്തി നപ്പയോജേന്തി. **അവഗതീ** അത്ഥാവബോധോ **സദ്ദസാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ** സദ്ദസങ്ഖാതവാചകഞ്ച സാമത്ഥിയസങ്ഖാതഞായഞ്ച അതിക്കമ്മ പവത്തിനീ **ദുല്ലഭാ** താദിസപയോഗാഭാവതോ ദുല്ലഭാ ഹോതി. യോ അത്ഥോ സദ്ദാഗതോ, ഞായാഗതോ വാ ന ഹോതി, സോ കത്തുനോ മനസി പതിട്ഠിതമത്തേന പതീതോ ന ഹോതീതി തം പദം നേയ്യദോസമിതി സബ്ബേ കവിനോ പരിഹരന്തീതി അധിപ്പായോ. ബഹുമാനം കരോന്തീതി വാക്യേ ബഹുമഞ്ഞന്തീതി നാമധാതു. സദ്ദസാമത്ഥിയം വിലങ്ഘയതി സീലേനാതി **സദ്ദസാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ.**

൩൭. സിയാ വിസേസനാപേക്ഖം,
യം തം പത്വാ വിസേസനം;
സാത്ഥകം തം യഥാ തം സോ,
ഭിയ്യോ പസ്സതി ചക്ഖുനാ.

൩൭. **"സിയാ"**ഇച്ചാദി. **യം** പദം വിസേസനം പത്വാ അത്ഥേന സഹ വത്തതീതി **സാത്ഥകം**. നിബ്ബിസേസനന്തു വുത്തത്ഥമേവ ഹോതി. **തം വിസേസനാപേക്ഖം** സിയാ. **"തം യഥേ"**ത്യാദിനാ ഉദാഹരതി. "പസ്സതീ"തി വുത്തേ "ചക്ഖുനാ"തി ലബ്ഭതേവ.

൩൭. **"സിയാ"**മിച്ചാദി. **യം** പദം വിസേസനം പത്വാ **സാത്ഥകം** അത്ഥസഹിതം, തദഭാവേ നിരത്ഥകം ഹോതി, **തം വിസേസനാപേക്ഖം** നാമ സിയാ. **തം യഥാ** തസ്സോദാഹരണമേവം "തം സോ ഭിയ്യോ പസ്സതി ചക്ഖുനാ"തി. **സോ** പുരിസോ **തം** പുരിസം **ഭിയ്യോ** യേഭുയ്യസോ ചക്ഖുനാ പസ്സതി. ഏത്ഥ "പസ്സതീ"തി വുത്തേയേവ "ചക്ഖുനാ"തി ഞായതി. **ചക്ഖുനാതി** വിസേസ്യപദം വിസേസനം ലദ്ധാവ സാത്ഥകം ഹോതി. വിസേസനേ അപേക്ഖാ അസ്സാതി ച, സഹ അത്ഥേന വത്തമാനം സാത്ഥകമിതി ച സമാസോ.

൩൮. ഹീനം കരേ വിസേസ്യം യം, തം ഹീനത്ഥം ഭവേ യഥാ;
നിപ്പഭീകതഖജ്ജോതോ, സമുദേതി ദിവാകരോ.

൩൮. **"ഹീന"**മിച്ചാദി . **യം** വിസേസനപദം **വിസേസ്യം** വിസേസിതബ്ബം **ഹീനം** ലാമകം **കരേ** കരേയ്യ, **തം** വിസേസനപദം **ഹീനത്ഥം** ഹീനോ അത്ഥോ യസ്സ തം ഹീനത്ഥം നാമ ഭവേയ്യ. **"യഥാ"**ഇത്യാദിനാ ഉദാഹരതി. നിപ്പഭീകതോ ഖജ്ജോതോ യേന സോ **ദിവാകരോ** പഭാകരോ **സമുദേതി** ഉപഗച്ഛതീതി. ഏത്ഥ ഖജ്ജോതപ്പഭാപഹരണേ ന ഥുതി ദിവാകരസ്സാതി.

൩൮. **"ഹീനം കരേ"**ച്ചാദി. **യം** പദം വിസേസ്യം ഹീനം കരോതി, തം ഹീനത്ഥം ഭവേ. യഥാ തത്ഥോദാഹരണമേവം "നിപ്പഭീകതഖജ്ജോതോ, സമുദേതി ദിവാകരോ"തി. പഭാരഹിതകതാ ഖജ്ജോതാ യേന സോ **ദിവാകരോ** സൂരിയോ **സമുദേതി** ഉഗ്ഗച്ഛതി. "നിപ്പഭീകതഖജ്ജോതോ"തി ഇമിനാ വിസേസനേന ലാമകാലോകലദ്ധയുത്തസ്സ ഖജ്ജോപനകസ്സ അഭിഭവനപ്പകാസനം സഹസ്സരംസിനോ നിന്ദായേവ, ന ഥുതീതി വിസേസ്യം ഹീനത്ഥം ഹോതി. ഹീനോ അത്ഥോ യസ്സേതി ച, നത്ഥി പഭാ ഏതേസന്തി ച, നിപ്പഭാ കതാതി ച, നിപ്പഭീകതാ ഖജ്ജോതാ യേനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൩൯. പാദപൂരണമത്തം യം, അനത്ഥമിതി തം മതം;
യഥാ ഹി വന്ദേ ബുദ്ധസ്സ, പാദപങ്കേരുഹമ്പി ച.

൩൯. **ഹി അപി ച**സദ്ദാനം പാദപൂരണമത്തത്താ അനത്ഥകത്തം. വിസേസനവിസേസ്യപദദോസോ.

൩൯. **"പാദപൂരണി"**ച്ചാദി. **യം** പദം **പാദപൂരണമത്തം** ചതുത്ഥംസസങ്ഖാതസ്സ പാദസ്സ പൂരണമത്തമേവ ഹോതി, **തം അനത്ഥമിതി മതം** ഞാതം. **യഥാ**സദ്ദോ വുത്തത്ഥോ. ബുദ്ധസ്സ **പാദപങ്കേരുഹം** പാദമ്ബുജം വന്ദേതി. ഏത്ഥ **ഹി അപി ച**ാതി ഇമേസം സമത്തനാദിഅത്ഥേസു അപ്പവത്തിതോ കേവലം പാദപൂരണമത്തതോ അനത്ഥകത്തം. **മത്ത**സദ്ദോ അവധാരണേ. വിസേസനവിസേസ്യപദദോസോ.

പദദോസനിദ്ദേസവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വാക്യദോസനിദ്ദേസവണ്ണനാ

൪൦. സദ്ദതോ അത്ഥതോ വുത്തം, യത്ഥ ഭിയ്യോപി വുച്ചതി;
തമേകത്ഥം യഥാ'ഭാതി, വാരിദോവാരിദോ അയം.

൪൦. **"സദ്ദതോ"**ഇച്ചാദി. **സദ്ദതോ** വാചകേന തസ്മിംയേവത്ഥേ തസ്സേവ സദ്ദസ്സ പുന പയോഗതോ **അത്ഥതോ** അഭിധേയ്യേന പുബ്ബപടിപാദികസ്സേവ വത്ഥുസ്സാവിസേസേന പുന പടിപാദനതോ **വുത്തം** പയുത്തം യം പദത്ഥരൂപം **യത്ഥ** യസ്മിം വാക്യേ **ഭിയ്യോപി വുച്ചതി** പുനപി പയുജ്ജതേ, തമേകത്ഥന്തി അനുവദിത്വാ **"യഥേ"**ച്ചാദിനാ വിധീയതേ. വാരിം ദദാതീതി **വാരിദോ**. അയം **വാരിദോ** മേഘോ **ആഭാതി** ദിപ്പതീതി. ജലദാനമത്താപേക്ഖായ ഇദം സദ്ദതോ ഏകത്ഥം.

൪൦. ഇദാനി ഉദ്ദിട്ഠക്കമേന വാക്യദോസം നിദ്ദിസതി **"സദ്ദതോ"**ച്ചാദിനാ. **സദ്ദതോ** വാചകേന **അത്ഥതോ** അഭിധേയ്യേന **വുത്തം** പയുത്തം യം പദത്ഥരൂപം **യത്ഥ** യസ്മിം വാക്യേ **ഭിയ്യോപി** പുനപി **വുച്ചതി** യുജ്ജതേ, **തം** വാക്യം **ഏകത്ഥം** നാമ ദോസോ. ഉദാഹരണം **"യഥി"**ച്ചാദി. **വാരിദോ** ജലദായകോ **അയം വാരിദോ** മേഘോ **ആഭാതി** ദിപ്പതി. സമ്പത്തിസാധകം "ജലദായകോ"ച്ചാദിവിസേസനം വിനാ ജലദാനമത്തസ്സ വുത്തത്താ സദ്ദതോ ഏകത്ഥം നാമ ഹോതി.

യഥാ ച

൪൧.തിത്ഥിയങ്കുരബീജാനി, ജഹം ദിട്ഠിഗതാനി'ഹ;
പസാദേതി പസന്നേ സോ, മഹാമുനി മഹാജനേ.

൪൧. തിത്ഥിയസങ്ഖാതാനം അങ്കുരാനം **ബീജാനി** ഉപ്പത്തിഹേതുഭൂതാനി **ദിട്ഠിഗതാനി** ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ **ജഹം** ജഹന്തോ ദൂരീകരോന്തോ **സോ മഹാമുനി** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ **ഇഹ** ലോകേ അത്തനി **പസന്നേ** പസാദബഹുലേ മഹാജനേ പസാദേതീതി അപരമുദാഹരണം. പസാദസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥസ്സ **"പസന്നേ പസാദേതീ"**തി വുത്തത്താ ഇദമത്ഥതോ ഏകത്ഥം.

൪൧. **"തിത്ഥിയി"**ച്ചാദി. സോ മഹാമുനി **തിത്ഥിയങ്കുരബീജാനി** തിത്ഥിയസങ്ഖാതാനം അങ്കുരാനം ഉപ്പത്തികാരണഭൂതാനി **ദിട്ഠിഗതാനി** സസ്സതാദിഭേദഭിന്നാ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിയോ **ജഹം** ജഹന്തോ അപനേന്തോ **ഇഹ** ലോകേ **പസന്നേ** അത്തനി പസന്നേ **മഹാജനേ** പസാദേതി. **പസന്ന**സദ്ദേന വുത്തപ്പസാദസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥസ്സ **പസാദേതീ**തി ക്രിയാപദേനപി വുത്തത്താ സദ്ദേ ഭിന്നേപി അത്ഥതോ ഏകന്തി അത്ഥതോ ഏകത്ഥസ്സുദാഹരണം. തിത്ഥിയാ ഏവ അങ്കുരാനി, തേസം ബീജാനി, ദിട്ഠീസു ഗതാനി, ദിട്ഠിയോ ഏവ ഗതാനീതി വാ വിഗ്ഗഹോ.

൪൨.ആരദ്ധക്കമവിച്ഛേദാ, ഭഗ്ഗരീതി ഭവേ യഥാ;
കാപി പഞ്ഞാ, കോപി ഗുണോ, പകതീപി അഹോ തവ.

൪൨. **ആരദ്ധോ** വത്തുമുപക്കമന്തോ, **കമോ** വചനപടിപാടി. തസ്സ **വിച്ഛേദോ** ഭങ്ഗോ, തതോ. **"യഥേ"**തിആദിനാ ഉദാഹരതി. അവുത്തസ്സപി പസാദവസാ അജ്ഝാഹാരോതി. മഹാമുനി **തവ** തേ **പഞ്ഞാ കാപി** സാതിസയത്താ അനിദ്ധാരിതം സഭാവവിസേസാ കാചിയേവ, അഹോ പവത്തമാനായപി വസഭാവസ്സാനിദ്ധാരിതത്താ അച്ഛരിയന്തി അത്ഥോ. ഏത്ഥ **കാപി കോപീ**തി സബ്ബനാമപദക്കമസ്സ **പകതീ**തി ഏത്ഥ വിച്ഛിന്നത്താ ഭഗ്ഗരീതി.

൪൨. **"ആരദ്ധക്കമി"**ച്ചാദി. **ആരദ്ധക്കമവിച്ഛേദാ** വത്ഥുമാരദ്ധപദക്കമസ്സ വിച്ഛേദഹേതു **ഭഗ്ഗരീതി ഭവേ** ഭഗ്ഗരീതിവാക്യദോസോ ഭവതി. ഉദാഹരതി **"യഥി"**ച്ചാദി. മഹാമുനി **തവ** തുയ്ഹം **പഞ്ഞാ** സാതിസയഭൂതാ പഞ്ഞാ **കാപി** വചനവിസയാതിക്കന്തത്താ കാപിയേവ. **ഗുണോ** സീലസമാധിആദിഅനഞ്ഞസാധാരണഗുണസമൂഹോ **കോപി** പമാണപരിഗ്ഗഹസ്സ കേനചി ലേസേനപി കത്തുമസക്കുണേയ്യത്താ കോപിയേവ. **പകതീപി** അചിന്തേയ്യഭൂതാ പകതീപി ഏവമേവ **അഹോ** വിജ്ജമാനാനംയേവ പഞ്ഞാദീനം സഭാവാവബോധസ്സ ദുക്കരതാ അച്ഛരിയാ. **കാപി കോപീ**തി പദക്കമസ്സ **"പകതീ"**തി ഏത്ഥ സുഞ്ഞത്താ രീതിഭങ്ഗോ. ആരദ്ധോയേവ കമോ, തസ്സ വിച്ഛേദോ, ഭഗ്ഗാ രീതി അസ്സ, ഏത്ഥ വാതി വിഗ്ഗഹോ.

൪൩.പദാനം ദുബ്ബിനിക്ഖേപാ, ബ്യാമോഹോ യത്ഥ ജായതി;
തം ബ്യാകിണ്ണന്തി വിഞ്ഞേയ്യം, തദുദാഹരണം യഥാ.

൪൩. **"പദാന"**മിച്ചാദി. **യത്ഥ** യസ്മിം വാക്യേ **പദാനം** സ്യാദ്യന്താഖ്യാതികാനം **ദുബ്ബിനിക്ഖേപാ** ദുട്ഠപനതോ **ബ്യാമോഹോ** സംമുള്ഹതാ **ജായതി** ഉപ്പജ്ജതി, **തം** വാക്യം ബ്യാകിണ്ണന്തി **വിഞ്ഞേയ്യം** ഞാതബ്ബം. **തസ്സ** ബ്യാകിണ്ണസ്സ **ഉദാഹരണം** ലക്ഖിയം **"യഥേ"**തി ദസ്സേതി. യഥാ ഇദം, തഥാ അഞ്ഞമ്പീതി അത്ഥോ.

൪൩. **"പദാനി"**ച്ചാദി. **പദാനം** സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തപദാനം **ദുബ്ബിനിക്ഖേപാ** ദുട്ഠപനതോ **യത്ഥ** വാക്യേ **ബ്യാമോഹോ** സംമോഹോ ജായതി, **തം** ബ്യാകിണ്ണദോസോതി വിഞ്ഞേയ്യം. **തദുദാഹരണം** തസ്സ ബ്യാകിണ്ണദോസസ്സ ലക്ഖിയം **യഥാ** ഇമിനാ വക്ഖമാനനയേന.

൪൪.ബഹുഗുണേ പണമതി, ദുജ്ജനാനം പ്യയം ജനോ;
ഹിതം പമുദിതോ നിച്ചം, സുഗതം സമനുസ്സരം.

൪൪. ബഹുഅനന്തത്താ ബഹുഭൂതേ ഗുണേ സീലാദികേ **സമനുസ്സരം** സമ്മദേവ ഉട്ഠായ സമുട്ഠായ അനുസ്സരന്തോ ഗുണവിസയസതിം പച്ചുപട്ഠാപേന്തോ തേനേവ കാരണേന **പമുദിതോ** ഹട്ഠപഹട്ഠോ **അയം ജനോ** സബ്ബോപി ലോകോ **ദുജ്ജനാനം** സുജനേതരാനമ്പി ദേവദത്താദീനം **നിച്ചം** കാലം ഹിതം **സുഗതം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം **പണമതി** നമസ്സതീതി അയം അത്ഥോ കവിവഞ്ചിതോ. തത്ഥ "ബഹുഗുണേ പണമതീ"ത്യാദി ബ്യവഹിതപദപ്പയോഗാ മോഹോ ജായതീതി ബ്യാകിണ്ണം.

൪൪. **"ബഹുഗുണേ"**ച്ചാദി. **ബഹുഗുണേ** അനന്തത്താ ബഹുഭൂതേ സീലസമാധിആദിഗുണേ **സമനുസ്സരം** വിസേസതോ അനുസ്സരന്തോ **പമുദിതോ** തതോയേവ പഹട്ഠോ അയം ജനോ സത്തനികായോ **ദുജ്ജനാനമ്പി** അസപ്പുരിസാനമ്പി **നിച്ചം** സതതം **ഹിതം** മിത്തഭൂതം **സുഗതം** സബ്ബഞ്ഞും **പണമതി** വന്ദതി. എത്ഥ പദാനം അട്ഠാനപയോഗതോ ബ്യാകിണ്ണത്തം പദത്ഥാനുസാരേനേവ ഗമ്യതേ.

൪൫.വിസിട്ഠവചനാ'പേതം, ഗാമ്മം'ത്യ'ഭിമതം യഥാ;
കഞ്ഞേ കാമയമാനം മം, ന കാമയസി കിം ന്വി'ദം.

൪൫. വിസിട്ഠസ്സ കസ്സചി അത്ഥസ്സ വചനതോ കഥനതോ **അപേതം** പരിച്ചത്തം. **കഞ്ഞേ**ഇത്യാമന്തനം. അഹം തം ഇച്ഛാമി, താദിസം മം ത്വം കസ്മാ നിച്ഛസി, ഇദം കിം നു ഇതി ഗാമികജനവചനത്താ **"കഞ്ഞി"**ച്ചാദികം ഗാമ്മം.

൪൫. **"വിസിട്ഠേ"**ച്ചാദി. **വിസിട്ഠവചനാപേതം** പിയഭൂതേന ഉത്തിവിസേസേന വിസേസിതബ്ബസ്സ കഥനതോ പരിഹീനം വാക്യം "ഗാമ്മദോസ"ന്തി കവീഹി അഭിമതം. ഉദാഹരതി **"യഥി"**ച്ചാദി. **കഞ്ഞേ** ഹേ കഞ്ഞേ **കാമയമാനം മം** തുവം ഇച്ഛയമാനം മം **ന കാമയസി** ത്വം ന ഇച്ഛസി, ഇദം കിം നു. ഈദിസേ ഇച്ഛാവിഘാതേ വുച്ചമാനേ എവം-

"യാചനാ മദീയാ തവ കാരണായം,
ദിനേ ദിനേ നിപ്ഫലതം ഉപേതി;
ദക്ഖോ സദാ മാനിനിമാനഭങ്ഗേ,
സ മന്മഥോന്യത്ര ഗതോ മതോ നു"ഇതി വിയ.

പിയത്ഥസ്സ കഥനാഭാവതോ "കഞ്ഞേ"ത്യാദികം വചനം മിലക്ഖുകാനം വചനത്താ **ഗാമ്മം**. എത്ഥ **കഞ്ഞാ**സദ്ദോ ദസവസ്സികായ വത്തതീതി നിയമോ നത്ഥി. വിസിട്ഠസ്സ അത്ഥസ്സ വചനതോ അപേതന്തി വാക്യം.

൪൬.പദസന്ധാനതോ കിഞ്ചി, ദുപ്പതീതികരം ഭവേ;

തമ്പി ഗാമ്മംത്യ’ഭിമതം, യഥാ യാഭവതോ പിയാ.

൪൬. **“പദേ”**ച്ചാദി. **പദസന്ധാനതോ** പുബ്ബാപരാനം പദാനം സന്ധിവസേന യം **കിഞ്ചി** വാക്യം ദുട്ഠു അസുതിസുഭഗം പതീതിമവബോധം കരോതീതി കരം ഭവേ, **തമ്പി** യഥാവുത്തം ഗാമ്മന്ത്യഭിമതം. **യഥാ**ത്യുദാഹരതി. ഭവതോ **യാ** കാചി വനിതാ **പിയാ** ഹോതീതി ഏ്യകോത്ഥോ. **യഭ** മേഥുനേ. യഭനം യാഭോ. സോ വിജ്ജതേ യസ്സ സോ **യാഭവാ**. തസ്സ **യാഭവതോ പിയാ**ഇത്യപി ഭവതി.

൪൬. **“പദസന്ധാനി”**ച്ചാദി. **കിഞ്ചി** വാക്യം **പദസന്ധാനതോ** പുബ്ബാപരപദാനം ഘടനതോ **ദുപ്പതീതികരം ഭവേ** അസബ്ഭഭൂതദുട്ഠത്ഥസ്സ പകാസകോ ഹോതി, **തമ്പി ഗാമ്മന്തി** യഥാവുത്തഗാമ്മദോസേന ദൂസിതന്തി [ദുപ്പസിതന്തി (കം°)] സബ്ബേഹി കവീഹി **അഭിമതം** ഞാതം. **യഥാ**തി ഉദാഹരതി. **ഭവതോ** ഭവന്തസ്സ **യാ** കാചി ഇത്ഥീ **പിയാ** ഭവതീതി അയം കവിനാ ഇച്ഛിതത്ഥോ. **യാഭവതോ** മേഥുനവന്തസ്സ പിയാതിപി അത്ഥോ. **“യഭ** മേഥുനേ”തി ഹി ധാതു. യഭനം യാഭോ, സോ അസ്സ അത്ഥീതി **യാഭവാ,** തസ്സ യാഭവതോതി ഗഹിതേ അസോതബ്ബത്താ ദുപ്പതീതികരതാ. ദുട്ഠായേവ പതീതി അവബോധോ, തം കരോതീതി വിഗ്ഗഹോ.

൪൭.വുത്തേസു സൂചിതേ ഠാനേ, പദച്ഛേദോ ഭവേ യതി;
യം തായ ഹീനം തം വുത്തം, യതിഹീനന്തി സാ പന.

൪൭. **“വുത്തേസ്വി”**ച്ചാദി. **വുത്തേസു** ഛന്ദോസത്ഥപരിനിദ്ദിട്ഠേസു അനുട്ഠുഭാദീസു **സൂചിതേ** ഠാനേ “ഏത്ഥയതീ”തി ഛന്ദോവിചിതിയാ പകാസിതട്ഠാനേ പദാനം സ്യാദ്യന്താനം ഛേദോ വിച്ഛിതി വിഭാഗോ അനുവാദോ യം യതി ഭവേതി വിധീയതി. **തായ** യതിയാ **ഹീനം** പരിഹീനം വിരുദ്ധം **യം** വാക്യം, തം **യതിഹീന**ന്തി വുത്തം, “യമനം വിരാമോ **യതി,** സാ ഹീനാ ഏത്ഥാ”തി കത്വാ. **പന**ാതി വിസേസേ, **സാ** യതി പനാതി സമ്ബന്ധോ.

൪൭. **“വുത്തേസ്വ”**ച്ചാദി. **വുത്തേസു** ഛന്ദോസത്ഥേ നിദ്ദിട്ഠഅനുട്ഠുഭാദീസു **സൂചിതേ ഠാനേ** “അയമേത്ഥ യതീ”തി പകാസിതേ ഠാനേ **പദച്ഛേദോ** സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്താദിനം പദാനം വിച്ഛേദോ യതി നാമ ഭവേ, **തായ** യതിയാ **യം** വാക്യം **ഹീനം** അഭിമതട്ഠാനേ വണ്ണവിച്ഛേദേന പരിഹീനം, **തം** വാക്യം **യതിഹീന**ന്തി യതിഹീനദോസേന ദുട്ഠന്തി വിഞ്ഞൂഹി വുത്തം.

൪൮.യതി സബ്ബത്ഥ പാദന്തേ, വുത്തഡ്ഢേ ച വിസേസതോ;
പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണ-പദമജ്ഝേപി കത്ഥചി.

൪൮. **“യതി”**ച്ചാദി. **സബ്ബത്ഥ പാദന്തേ** സബ്ബസ്മിം ചതുത്ഥംസസങ്ഖാതാനം ഗാഥാപാദാനം അന്തേ അവസാനേ ച **വിസേസതോ** വിസേസേന ഏകന്തേന **വുത്തഡ്ഢേ ച** വുത്താനം പാദദ്വയസങ്ഖാതേ അഡ്ഢേ ച, തദവസാനേ ചാതി അധിപ്പായോ. “സിയാ”തി സേസോ. നനു “പദച്ഛേദോ”തി വുത്തത്താ പദമജ്ഝേ യതി ന ഹോതേവാതി ചേതി ആഹ **“പുബ്ബ”**ഇച്ചാദി. **കത്ഥചി** കിസ്മിഞ്ചി ഠാനേ, ന സബ്ബത്ഥ. പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണപദമജ്ഝേപി യതീതി സമ്ബന്ധോ. പുബ്ബേ ച അപരേ ച **പുബ്ബാപരേ**. അനേകേ വണ്ണാ

അനേകവണ്ണാ. പുബ്ബാപരേ അനേകവണ്ണാ യസ്സ തം തഥാ. തഞ്ച തം പദഞ്ച, തസ്സ മജ്ഝേപി.

ർവ്വ. ഇദാനി യതിമ്ഹി ലബ്ഭമാനം സബ്ബവിസയം ദസ്സേതി **"യതി"**ച്ചാദിനാ. സാ പന യതി **സബ്ബത്ഥ പാദന്തേ** ചതുത്ഥംസസങ്ഖാതഗാഥാപാദാനം അന്തേ ച **വിസേസതോ** നിയമതോ **വുത്തഡ്ഢേ** ച വുത്താനം പാദദ്വയസങ്ഖാതേ അഡ്ഢേ ച, തദവസാനേ ചാതി അധിപ്പായോ. **കത്ഥചി** കിസ്മിഞ്ചി ഠാനേ **പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണപദമജ്ഝേപി** പുബ്ബാപരഭൂതഅനേകവണ്ണസമന്നാഗതപദാനം മജ്ഝേ ച സിയാ. പദച്ഛേദസ്സ "യതീ"തി വുത്തത്താ പദമജ്ഝേ ന ഹോതീതി സങ്കാപരിഹരണത്ഥം "പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണപദമജ്ഝേ"തി വുത്തം. ഏത്ഥ പാദന്തോ, വുത്തഡ്ഢോ, പദമജ്ഝഞ്ച യതിട്ഠാനന്തി. പദമജ്ഝേയേവ ലബ്ഭമാനാ യതി കത്ഥചി ഹോതി, ദ്വക്ഖരത്യക്ഖരപദമജ്ഝേ പന ന ഹോതി.

തത്ഥോദാഹരണപച്ചുദാഹരണാനി യഥാ -

ർൻ.തം നമേ സിരസാ ചാമീ-കരവണ്ണം തഥാഗതം;
സകലാപി ദിസാ സിഞ്ച-തീവ സോണ്ണരസേഹിയോ.

ർൻ. ഉദാഹരീയതീതി **ഉദാഹരണം**. പടിപക്ഖമുദാഹരണം **പച്ചുദാഹരണം**. ചാമീകരസ്സേവ സുവണ്ണസ്സ വിയ വണ്ണോ യസ്സ തം തഥാഗതം സിരസാ നമാമി. കീദിസം? **യോ** തഥാഗതോ **സകലാപി ദിസാ** സബ്ബായേവ ദസ ദിസാ **സോണ്ണരസേഹി** ചാമീകരവണ്ണത്താ രസേഹി സുവണ്ണരസേഹി **സിഞ്ചതീവ** സിഞ്ചതീതി മഞ്ഞേ, **തം** തഥാഗതന്തി അപേക്ഖതേ. ഏത്ഥ പുബ്ബപാദന്തേ വുത്തഡ്ഢേ ച നിയതാ യതി. **ചാമീകര**സദ്ദോ ചേത്ഥ ചതുരക്ഖരോ. തത്ഥ **ചാമീ**ഇതി പുബ്ബഭാഗോ, **കര**ഇതി പരോ. ഏത്ഥ പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണപദമജ്ഝേ യതി. **സിഞ്ചതീ**തി ഏത്ഥ പന പുബ്ബാപരാനേകവണ്ണപദമജ്ഝത്താഭാവാ **സിഞ്ച**ഇത്യത്ര യതി ദുട്ഠാതി. ഇദം പച്ചുദാഹരണം.

ർൻ. **തത്ഥ** പാദന്തവുത്തഡ്ഢേസു യതിയാ പാകടത്താ **തസ്മിം** പദമജ്ഝേ യതിയാ **ഉദാഹരണപച്ചുദാഹരണാനി** ഇട്ഠോദാഹരണപടിപക്ഖോദാഹരണാനി യഥാ. **"തം നമേ"**ച്ചാദി. **യോ** തഥാഗതോ സകലാപി ദിസാ **സോണ്ണരസേഹി** സുവണ്ണരസധാരാഹി **സിഞ്ചതീവ** സിഞ്ചതി മഞ്ഞേ, **ഇവ**സദ്ദോ വിതക്കേ. **ചാമീകരവണ്ണം** സുവണ്ണവണ്ണസദിസഛവിവണ്ണം **തം** തഥാഗതം സിരസാ നമേ. ഏത്ഥ "ചാമീകരവണ്ണ"ന്തി യതിയാ **ചാമീ**തി അക്ഖരദ്വയമതിക്കമ്മ ഠിതത്താ അന്തേപി **കര**ഇതി അക്ഖരദ്വയേനാനൂനത്താ പദച്ഛേദസ്സ പുബ്ബാപരവണ്ണാനമനേകത്തമിതിട്ഠോദാഹരണം. **സിഞ്ചതീ**തി പദേ **സിഞ്ചാ**തി വണ്ണദ്വയമതിക്കമ്മ യതിയാ ദിസ്സമാനത്തേപി **തി**ഇതി പരഭാഗേ ഏകവണ്ണത്താ അനേകവണ്ണാഭാവോതി പച്ചുദാഹരണം. ഏത്ഥ അനേകവണ്ണത്തം പദവസേനേവ ഞാതബ്ബം. ചാമീകരസ്സ വണ്ണോ വിയ വണ്ണോ യസ്സ സോതി വിഗ്ഗഹോ.

൫൦. സരോ സന്ധിമ്ഹി പുബ്ബന്തോ, വിയ ലോപേ വിഭത്തിയാ;
അഞ്ഞഥാ ത്വ'ഞ്ഞഥാ തത്ഥ, യാദേസാദി പരാദി'വ.

൫൦. **"സരോ"**ച്ചാദി. വിഭത്തിയാ **ലോപേ** സതി **സന്ധിമ്ഹി** സംഹിതായം കതായം **സരോ** പരപദാദിഭൂതോ **പുബ്ബന്തോ വിയ** പുബ്ബപദസ്സ അന്തഭൂതോ

യോ സരോ, സോ വിയ ഹോതി, അനേകവണ്ണത്താഭാവേപി തതോ വിഹിതയതിയാ നേവത്ഥി ഭങ്ഗോതി അധിപ്പായോ. **അഞ്ഞഥാ തു** വിഭത്തിയാ അലോപേ തു സതി സംഹിതായം കതായം പുബ്ബപദന്തഭൂതോ സരോ ചേ, **അഞ്ഞഥാ** അഞ്ഞേന പകാരേന ഹോതി, പരപദസ്സാദിസരോ വിയ ഹോതീതി അത്ഥോ. തം വിഭത്തിയാ സദ്ധിം വിഹായ കതയതിയാ നത്ഥി ഭങ്ഗോതി അധിപ്പായോ. **തത്ഥ** തസ്സം യതിയം **യാദേസാദി** ഇവണ്ണാദീനം കാതബ്ബോ **യ**കാരാദേസാദി **പരാദിവ** പരപദസ്സ ആദിസരോ വിയ ഹോതി. കത**യാ**ദേസാദിസഹിതം ബ്യഞ്ജനം വിഹായ കതായ യതിയാ നത്ഥി ഭങ്ഗോതി അധിപ്പായോ.

൬൦. ഇദാനി ഹേട്ഠാ വുത്തസ്സ വിരുദ്ധത്തേപി യതിഭങ്ഗാഭാവം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"സരോ"**ച്ചാദി. വിഭത്തിയാ ലോപേ സന്ധിമ്ഹി സതി **സരോ** സന്ധിസരോ **പുബ്ബന്തോ വിയ** പുബ്ബപദസ്സ അന്തോ വിയ ഹോതി, **അഞ്ഞഥാ തു** വിഭത്തിയാ അലോപേ സംഹിതായം കതായം അഞ്ഞഥാ ഹോതി, പുബ്ബപദന്തഭൂതോ സരോ പരപദസ്സ ആദിസരോ വിയ ഹോതി. **തത്ഥ** യതിയം **യാദേസാദി** ഇവണ്ണാദീനം കത്തബ്ബ**യ**കാരാദേസാദി **പരാദിവ** പരപദസ്സ ആദിസരോ വിയ ഹോതി, പുബ്ബന്തസദിസസരമതിക്കമിത്വാപി പരപദാദിസരസദിസവണ്ണമാഗമ്മ തം അനതിക്കമിത്വാപി പരപദാദിസരസദിസയാദേസാദിമതിക്കമിത്വാപി യതിയാ പയുത്തായ സതി അനേകവണ്ണത്താഭാവേപി യതിഭങ്ഗോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. പുബ്ബസ്സ അന്തോതി ച, യോ ച സോ ആദേസോ ച, സോ ആദി യസ്സ മകാരാദിനോതി ച, പരസ്സ ആദീതി ച വാക്യം.

൬൧. ചാദീ പുബ്ബപദന്താവ, നിച്ചം പുബ്ബപദസ്സിതാ;
പാദയോ നിച്ചസമ്ബന്ധാ, പരാദീവ പരേന തു.

൬൧. **നിച്ചം** അനവരതം പുബ്ബപദം സിതാ നിസ്സിതാ **ചാദീ** ചകാരാദയോ നിപാതാ പുബ്ബസ്സ പദസ്സ അന്താ അവയവാ വിയ ഹോന്തി, തേ അന്തോ കത്വാ യതി കാതബ്ബാതി അധിപ്പായോ. **പരേന** പരപദേന **നിച്ചസമ്ബന്ധാ** സതതയോഗിനോ, **തു**സദ്ദോ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ, **പാദയോ തു പരാദീവ** പരപദസ്സ ആദീ അവയവാ വിയ ഹോന്തി, തം വിഹായ പുബ്ബപദന്തേ യതി കാതബ്ബാതി അധിപ്പായോ.

൬൧. **"ചാദി"**ച്ചാദി. **നിച്ചം** സതതം **പുബ്ബപദസ്സിതാ** പുബ്ബപദം നിസ്സായ പവത്താ **ചാദീ** ചകാരാദിനിപാതാ **പുബ്ബപദന്താവ** പുബ്ബപദസ്സ അന്താ അവയവാ വിയ ഹോന്തി, **പരേന** പരപദേന **നിച്ചസമ്ബന്ധാ** നിരന്തരയോഗിനോ **പാദയോ തു** പാദിഉപസഗ്ഗാ പന **പരാദീവ** പരപദസ്സ ആദീ അവയവാവിയ ഹോന്തി. **ചാദയോ** ആഗമ്മ തേ ബഹി കത്വാപി **പാദയോ** ആഗമ്മ തേ അന്തോ കത്വാപി പവത്തോ വിരാമോ യതിഭങ്ഗോതി അധിപ്പായോ. ചോആദി യേസന്തി ച, പുബ്ബപദം സിതാതി ച, പോ ആദി യേസന്തി ച, നിച്ചം സമ്ബന്ധാതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ ച തഗ്ഗുണസംവിഞ്ഞാണത്താ ചകാരപകാരാദീനമ്പി പരിഗ്ഗഹോ.

സബ്ബത്ഥോദാഹരണാനി യഥാ

൬൨. നമേ തം സിരസാ സബ്ബോ-പമാതീതം തഥാഗതം;
യസ്സ ലോകഗ്ഗതം പത്ത-സ്സോ'പമാ ന ഹി യുജ്ജതി.

൩൫.മുനിന്ദം തം സദാ വന്ദാ-മ്യ'നന്തമതി'മുത്തമം;
യസ്സ പഞ്ഞാ ച മേത്താ ച, നിസ്സീമാതി വിജമ്ഭതി.

൩൨-൩൩. സബ്ബത്ഥാതി പുബ്ബന്തസദിസാദീസു. **"നമേത"**ന്തിആദിഗാഥാദ്വയേ പദത്ഥോ പാകടോ, അധിപ്പായോ തു യതോ ലോകഗ്ഗതം പത്തോ, തതോ സബ്ബോപമാതീതോ, യതോ പഞ്ഞാമേത്താ ലോകേ നിരന്തരമിവ വത്തന്തി, തതോ അനന്തമതി, ഉത്തമോ ചാതി. ഏത്ഥ "സബ്ബാ ഉപമാ"തി സമാസം കത്വാ വിഭത്തിലോപേ സംഹിതായഞ്ച കതായം പരപദാദിഉകാരോ പുബ്ബപദന്തബ്ബകാരട്ഠ**അ**കാരോ വിയ ഹോതീതി **സബ്ബോ** ഇച്ചത്ര പാദന്തയതി. **പത്തസ്സോപമാ** ഇച്ചത്ര യകാരാദേസസ്സ പരാദിസദിസഭാവോ വിയ ഹോതി, വിഭത്തിയാ അലോപേ സംഹിതായം കതായം **സ**വിഭത്തിയാ **അ**കാരോ പരപദാദി **ഉ**കാരോ വിയ ഹോതീതി തംവിഭത്തിയാ പസിദ്ധം വിഹായ **പത്ത**ഇച്ചത്ര പാദന്തയതി. തഥാ **വന്ദാമ്യനന്ത**ഇച്ചത്ര **യ**കാരാദേസസ്സ പരാദിസദിസഭാവോ വിഹിതോതി **മ്യ**സദ്ദം വജ്ജേത്വാ **വന്ദാ**ഇച്ചത്ര പാദന്തയതി. പുബ്ബപദസ്സിതാനം **ചാ**ദീനം പുബ്ബപദന്തസദിസതാ വുത്താതി **മേത്താ ചാ**തി **ച**സദ്ദതോ യതി, അപരപദസമ്ബന്ധാ **പാ**ദയോ പരപദാദിസദിസാ ഹോന്തീതി **നിസ്സീമാ**തി ഏത്ഥ **നി**സദ്ദം വിഹായ തതോ ആദിമ്ഹി യതി.

൩൨-൩൩. സബ്ബത്ഥ യഥാവുത്തപുബ്ബന്തസദിസസരാദീസു പഞ്ചസു ഉദാഹരണാനിയഥാ. **"നമേ ത"**മിച്ചാദി, ലോകഗ്ഗതം പത്തസ്സ **യസ്സ** ബുദ്ധസ്സ **ഉപമാ ന ഹി യുജ്ജതി** സകലപദത്ഥാനം അതിക്കമ്മ ഠിതത്താ ന ഹി യുജ്ജതി. സബ്ബോപമാതീതം തം തഥാഗതം സിരസാ **നമേ** നമാമി. **സബ്ബോ**തി ഏത്ഥ ഓകാരസ്സ പുബ്ബപദന്തസരസദിസത്താ തതോ പരായ യതിയാ ച **സ്സോപമാ**തി പരപദാദിസദിസം വണ്ണമനതിക്കമ്മ ഠിതായ യതിയാ ച ഉദാഹരണം.

"മുനിന്ദേ"ച്ചാദി. **യസ്സ** സമ്ബുദ്ധസ്സ പഞ്ഞാ ച മേത്താ **ചനിസ്സീമാ** അനന്തസത്തഅനന്തഞേയ്യവിസയകരണതോ സീമാരഹിതാ അതിവിജമ്ഭതി. **അനന്തമതിം** ഉദയബ്ബയസമ്ഭവേപി ഞേയ്യസ്സാനന്തത്താ വിസയിമ്ഹി വിസയവോഹാരേന അനന്തപഞ്ഞായ സമന്നാഗതം **ഉത്തമം** തതോ ഏവ പവരം തം മുനിന്ദം സദാ വന്ദാമി, **യാ**ദേസസ്സ പരാദിസദിസത്താ തമനാഗമ്മ യതി ഭവതി. **മേത്താചനിസ്സീമാ**തി ഏത്ഥ **ചാ**ദീനം പുബ്ബപദന്തസദിസത്താച **പാ**ദീനം പരപദാദിസദിസത്താ ച **"ചാ"**തി "നീ"തി ഇമേസമ്പി യതി ഭവതി.

ചാദിപാദീസു പച്ചുദാഹരണാനി യഥാ

൩൪.മഹാമേത്താ മഹാപഞ്ഞാ, ച യത്ഥ പരമോദയാ;
പണമാമി ജിനം തം പ-വരം വരഗുണാലയം.

൩൪. "മഹാ"ഇച്ചാദി. **യത്ഥാ**തി യസ്മിം ജിനേ. **പരമോദയാ**തി മഹാമേത്താദയോ ഉക്കട്ഠാഭിവുഡ്ഢിയോ. തതോയേവ വരഗുണാലയം, തേനേവ **പവരം** ഉത്തമം തം ജിനന്തി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ പുബ്ബപദനിസ്സിതം ചകാരം പരപദാദിഭൂതം കത്വാ തതോ പുബ്ബേ കതാ യതി ച, പരപദാദിസമ്ബന്ധപകാരം പുബ്ബപദന്തഭൂതം കത്വാ പകാരതോ പരം കതാ യതി ച വിരുദ്ധാതി ഉഭയത്ഥ പച്ചുദാഹരണം.

൫൪. **ചാദിപാദീസു** വിസയഭൂതേസു പച്ചുദാഹരണം യഥാ. **"മഹാമേത്തി"**ച്ചാദി. **യത്ഥ** യസ്മിം ജിനേ മഹാമേത്താ ച മഹാപഞ്ഞാ ച ഇമാ **പരമോദയാ** ഉക്കട്ഠാഭിവുഡ്ഢിയോ ഹോന്തി. **വരഗുണാലയം** ഉത്തമഗുണാകരം **പവരം** തതോയേവ ഉത്തമം തം ജിനം പണമാമി. ഏത്ഥ ചകാരം പരപദാദിം കത്വാ പകാരം പുബ്ബപദന്തം കത്വാ യതിയാ പവത്തത്താ "ച യത്ഥ, തം പാ"തിദ്വയമപി പച്ചുദാഹരണം.

൫൫. **പദത്ഥക്കമതോ മുത്തം, കമച്ചുതമിദം യഥാ;**
വേത്തം വാ ദേഹി ഗാമം വാ, ദേസം വാ മമ സോഭനം.

൫൫. **"പദ"**ഇച്ചാദി. പദാനം അത്ഥക്കമതോ **മുത്തം** ഗളിതം കമച്ചുതമിദന്തി വിധീയതേ. **വേത്തം വാ** ഇച്ചാദിനാ അരുചിതോയം യാചനക്കമോ വത്ഥുനോ അവിഞ്ഞുതം ഗമേതി. യോ ഹി വേത്തമ്പി ദാതും നിച്ഛതി, കഥം സോ ഗാമാദികം ദസ്സതീതി.

൫൫. **"പദത്ഥി"**ച്ചാദി. **പദത്ഥക്കമതോ** പദാനം അത്ഥക്കമതോ **മുത്തം** ഗളിതം **ഇദം** വാക്യം കമച്ചുതം നാമ. ഉദാഹരതി **"യഥി"**ച്ചാദി. മമ സോഭനം വേത്തം വാ ഗാമം വാ ദേസം വാ ജനപദം വാ ദേഹി. ഏത്ഥ **വേത്ത**മിച്ചാദി യാചനക്കമോ വത്ഥുനോ അവിഞ്ഞുഭാവം വിനാ ഉചിതപദത്ഥക്കമം നപ്പകാസേതി, തഥാ ഹി വേത്തമപി ദാതുമനിച്ഛന്തോ ഗാമനിഗമജനപദാദിം കഥം ദസ്സതീതി കമഹാനി.

൫൬. **ലോകിയത്ഥ'മതിക്കന്തം, അതിവുത്തം മതം യഥാ;**
അതിസമ്ബാധ'മാകാസ-മേതിസ്സാ ഥനജമ്ഭനേ [ഥനജുമ്ഭനേ (സീ॰)].

൫൬. **"ലോകി"**ച്ചാദി. ലോകേ വിദിതോ ലോകിയോ, തം **ലോകിയത്ഥ**മഭിധേയ്യം **അതിക്കന്തം** അനനുവുത്തം യം തം അതിവുത്തം മതന്തി വിധീയതേ. **യഥേ**ത്യാദിനാ ഉദാഹരതി. **ഏതിസ്സാ** വനിതായ **ഥനാനം** പയോധരാനം **ജമ്ഭനേ** ബ്യാപനേ **ആകാസം** ഗഗനം **അതിസമ്ബാധം** അച്ചന്തപ്പകം.

൫൬. **"ലോകിയത്ഥി"**ച്ചാദി. **ലോകിയത്ഥം** ലോകേ പസിദ്ധമഭിധേയ്യം **അതിക്കന്തം** കഥനാകാരേന അതിക്കമിതം വാക്യം അതിവുത്തമിതി മതം. ഉദാഹരതി **"യഥി"**ച്ചാദി. **ഏതിസ്സാ ഥനജമ്ഭനേ** ഥനാനം വിജമ്ഭനേ ആകാസം **അതിസമ്ബാധം** അനോകാസം. ഏത്ഥ പയോധരാനം മഹന്തത്തം വദാമാതി ലോകേ മഹന്തന്തി പസിദ്ധം ഗഗനമപി അതിക്കന്തത്താ വാക്യമതിവുത്തദോസേന ദൂസിതം.

൫൭. **സമുദായത്ഥതോ'പേതം, തം അപേതത്ഥകം യഥാ;**
ഗാവിപുത്തോ ബലീബദ്ധോ, തിണം ഖാദീ പിവീ ജലം.

൫൭. **"സമുദായി"**ച്ചാദി. **സമുദായസ്സ** പകരണതോ പദസന്ധിനോ വാക്യസ്സ **അത്ഥോ** അഭിധേയ്യം അങ്ഗങ്ഗിഭൂതം ക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധീവിസേസലക്ഖണം സംവോഹാരികം, തതോ **അപേതം** അപഗതം സുഞ്ഞം, വിനാ [ന (ക॰)] പദത്ഥമത്തേന തസ്സ കത്ഥചി ബ്യഭിചാരാഭാവതോ ഏതാദിസം യം തമപേതത്ഥകന്തി വിധി. ന ഹി "ഗാവിപുത്തോ"ച്ചാദീസു സമുദായത്ഥോ സമ്ഭവതി.

൫൭. **“സമുദായി”**ച്ചാദി. **സമുദായത്ഥതോ** വിസേസനവിസേസ്യഭൂതക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധേഹി യുത്തവാക്യസങ്ഖാതപദസമുദായസ്സ സമ്ബന്ധപദത്താ വോഹാരാനുരൂപഅത്ഥതോ **അപേതം** അപഗതം, അവയവത്ഥമത്തസ്സ വാ സബ്ബത്ഥ ലബ്ഭമാനത്താ സമുദായത്ഥതോ സുഞ്ഞം, **തം** വാക്യം **അപേതത്ഥകം** നാമ. **യഥി**ച്ചാദിനാ ഉദാഹരതി “ഗാവിപുത്തോ ബലീബദ്ധോ ഉസഭോ തിണം ഖാദി, ജലം പിവീ”തി. ഏത്ഥ അവയവത്ഥമത്തേന വിനാ സമുദായേന ഗമ്യമാനസ്സ കസ്സചി വിസേസത്ഥസ്സ അഭാവാ സമുദായത്ഥതോ അപഗതം നാമ ഹോതി.

൫൮. ബന്ധേ ഫരുസതാ യത്ഥ, തം ബന്ധഫരുസം യഥാ;
ഖരാ ഖിലാ പരിക്ഖീണാ, ഖേത്തേ ഖിത്തം ഫലത്യ’ലം.

൫൮. **“ബന്ധേ”**ച്ചാദി. **ഖരാഇ**ച്ചാദികം ബന്ധഫരുസം സുതിസുഭഗത്താഭാവതോ **ഖരാ** കക്കസാ **ഖിലാ** ഖാണുകാദയോ **പരിക്ഖീണാ** ഖയം പത്താ യതോ, തസ്മാ **ഖേത്തേ** കേദാരേ **ഖിത്തം** വുത്തം **അലമ**ച്ചന്തം **ഫലതി** നിപ്ഫജ്ജതി. വാക്യദോസോ.

൫൮. **“ബന്ധേ”**ച്ചാദി. **ബന്ധേ** ബന്ധസരീരേ **ഫരുസതാ** സുതിസുഖതാഭാവതോ ഫരുസഭാവോ **യത്ഥ** വാക്യേ ഭവതി, **തം** വാക്യം **ബന്ധഫരുസം** നാമ ഹോതി. **യഥാ**തി ഉദാഹരതി. **ഖരാ** കക്കസാ **ഖിലാ** ഖാണുകാദയോ **പരിക്ഖീണാ** യസ്മാ ഖീണാ ഹോന്തി, തസ്മാ ഖേത്തേ **ഖിത്തം** വുത്തം ബീജം **അലം** അതിസയേന **ഫലതി** നിപ്ഫജ്ജതി.

വാക്യദോസനിദ്ദേസവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വാക്യത്ഥദോസനിദ്ദേസവണ്ണനാ

൫൯. ഞേയ്യം ലക്ഖണമന്വത്ഥ-വസേനാ’പക്കമാദിനം;
ഉദാഹരണമേതേസം, ദാനി സന്ദസ്സയാമ്യ’ഹം.

൫൯. **“ഞേയ്യ”**മിച്ചാദി. അപക്കമാദീനം യഥാഉദ്ദിട്ഠാനം ലക്ഖീയതി ഉദാഹരണമനേനാതി അത്ഥേന **ലക്ഖണം അന്വത്ഥവസേന** അപഗതോ കമോ യത്ഥ തം അപക്കമന്തിആദിനാ അത്ഥാനുഗമനവസേന **ഞേയ്യം** വിഞ്ഞാതബ്ബം. **ഇദാനി** വാക്യദോസേ നിദ്ദിസിത്വാ അവസരപ്പത്തേ ഇമസ്മിം കാലേ **ഏതേസം** അപക്കമാദീനം **ഉദാഹരണം** ലക്ഖിയം **അഹം** **സന്ദസ്സയാമി** പകാസേസ്സാമി.

൫൯. ഇദാനി ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേന അപക്കമാദിഅത്ഥദോസാനി വിഭാവേതി **“ഞേയ്യ”**മിച്ചാദിനാ. **അപക്കമാദീനം** അപക്കമോചിത്യഹീനാദീനം **ലക്ഖണം** അപക്കമാദിവിസയബുദ്ധിയാ അവിപരീതവുത്തിയാ പവത്തികാരണം **അന്വത്ഥവസേന** അപഗതോ കമോ യത്ഥിച്ചാദിവചനത്ഥാനുഗതഞാണവസേന **ഞേയ്യം** ഞാതബ്ബം, വിസും ലക്ഖണം ന വദാമാതി വുത്തം ഹോതി. ഇദാനി അഹം **ഏതേസം** അപക്കമാദീനം **ഉദാഹരണം** ലക്ഖിയം സന്ദസ്സയാമി. അത്ഥാനുഗതമന്വത്ഥം അന്വത്ഥസ്സ ഞാണസ്സ വസോതി വിഗ്ഗഹോ.

തത്ഥാപക്കമം യഥാ

ന്റം.ഭാവനാദാനസീലാനി, സമ്മാ സമ്പാദിതാനി'ഹ;
ഭോഗസഗ്ഗാദിനിബ്ബാന-സാധനാനി ന സംസയോ.

ന്റം. **"ഭാവനാ"**ഇച്ചാദി. **സമ്മാ** അലോഭാദിഹേതുസമ്പത്തിയാ സക്കച്ചം **സമ്പാദിതാനി** നിപ്ഫാദിതാനി. എത്ഥ ഭോഗസഗ്ഗാദിനിബ്ബാനാനം ഹേതവോ യഥാക്കമം ദാനസീലഭാവനായോ, ന തു ഭാവനാദാനസീലാനി.

ന്റം. **തത്ഥ** തേസു അപക്കമാദീസു **അപക്കമം യഥാ** അപക്കമെസ്സോദാഹരണമേവം. **ഓചിത്യഹീനം യഥാ**ത്യാദീസുപി ഏവമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **"ഭാവനി"**ച്ചാദി. **ഇഹ** ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ **സമ്മാ സമ്പാദിതാനി** അലോഭാദിഹേതുസമ്പത്തിയാ സക്കച്ചം സമ്പാദിതാനി രാസികതാനി ഭാവനാദാനസീലാനി **ഭോഗസഗ്ഗാദിനിബ്ബാനസാധനാനി** ഉപഭോഗപരിഭോഗാനി, സഗ്ഗുപ്പത്തിആയുആരോഗ്യാദീനി, നിബ്ബാനഞ്ചേതി ഏതേസം സാധകാനി. **ന സംസയോ** സദിസവിസദിസവിപാകദാനേ സംസയോ നാമ നത്ഥി. എത്ഥ ഭോഗസഗ്ഗനിബ്ബാനാനം ഹേതുഭൂതാ പന കമതോ ദാനസീലഭാവനായോ ഭവന്തീതി ഫലക്കമസ്സ ഹേതുക്കമം വിരുദ്ധമിതി കമാപേതം നാമ ഹോതി.

ഓചിത്യഹീനം യഥാ

ന്റ൧. പൂജനീയതരോ ലോകേ, അഹ'മേകോ നിരന്തരം.
മയേകസ്മിം ഗുണാ സബ്ബേ, യതോ സമുദിതാ അഹും.

ന്റ൧. **"പൂജനീയി"**ച്ചാദി. **യതോ** യസ്മാ കാരണാ **സബ്ബേ ഗുണാ** സീലാദയോ **ഏകസ്മിം** കേവലേ **മയി** ഏവ **സമുദിതാ** രാസിഭൂതാ **അഹും** അഹേസും, തസ്മാ കാരണാ ഇമസ്മിം സത്തലോകേ **ഏകോ** കേവലോ അഹമേവ **നിരന്തരം** സതതം **പൂജനീയതരോ** അതിസയേന പുജ്ജോതി. ഏവമത്തപസംസനമരുചിതം സപ്പുരിസസ്സ.

ന്റ൧. **"പൂജനീയതരേ"**ച്ചാദി. **യതോ** യസ്മാ **സബ്ബേ ഗുണാ** സീലാദയോ **ഏകസ്മിം മയി** അദുതിയേ മയി ഏവ **സമുദിതാ** രാസിഭൂതാ **അഹും** അഹേസും, തസ്മാ **ലോകേ** സത്തലോകേ **ഏകോ** അദുതിയോ അഹമേവ **നിരന്തരം** സതതം **പൂജനീയതരോ** അതിസയേന പൂജനീയോ. ഏവം അത്തപ്പസംസനതോ ഉചിതതായ പരിഹാനീതി **ഓചിത്യഹീനം** നാമ.

യഥാ ച

ന്റ്യ.യാചിതോഹം കഥം നാമ, ന ദജ്ജാമ്യപി ജീവിതം;
തഥാപി പുത്തദാനേന, വേധതേ ഹദയം മമ.

ന്റ൨. **"യാചിതോ"**ഇച്ചാദി. എത്ഥ "യദി യാചിംസു, ജീവിതമ്പി യാചകാനം ദജ്ജാമീ"തി ദസ്സിതോദാരതായാനുചിതം പുത്തദാനേ ഹദയപവേധനകഥനം വേസ്സന്തരസ്സ യജ്ജേവമവോച.

ന്റ൨. **യഥാ ച,** ഏവമ്പി ഓചിത്യഹീനസ്സ ഉദാഹരണം ദട്ഠബ്ബം **"യാചിതോ"**ച്ചാദി. **യാചിതോ** യാചകേഹി യാചിതോ അഹം ജീവിതമപി കഥം നാമ ന ദജ്ജാമി, **തഥാപി** ഏവം ദാനജ്ഝാസയേ സതിപി പുത്തദാനേന മമ ഹദയം **വേധതേ** കമ്പതേ. എത്ഥ വേസ്സന്തരസ്സ "യദി യാചേയ്യും, ജീവിതമപി

യാചകാനം ദജ്ജാമീ”തി കതപടിഞ്ഞായ പുത്തദാനേന ഹദയകമ്പനസ്സ കഥനം ചാഗാതിസയയോഗസങ്ഖാതഉദാരഗുണസ്സ അനനുച്ഛവികന്തി ഓചിത്യഹീനം.

ഭഗ്ഗരീതി യഥാ

**൩൩.ഇത്ഥീനം ദുജ്ജനാനഞ്ച, വിസ്സാസോ നോപപജ്ജതേ;
വിസേ സിങ്ഗിമ്ഹി നദിയം, രോഗേ രാജകുലമ്ഹി ച.**

൩൩. **“ഇത്ഥീന”**മിച്ചാദി. **നോപപജ്ജതേ** ന യുജ്ജതി. ഏത്ഥ സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠിയാ പരിച്ചാഗേന **വിസേ**ഇച്ചാദിനാ ആധാരേ സത്തമീനിദ്ദേസോ അത്ഥരീതിയാ ഭങ്ഗോ. ആദോ മജ്ഝേ ച **ച**കാരപരിച്ചാഗാ സദ്ദരീതിയാ ഭങ്ഗോ, രീതീനം അനന്തത്താ ഭങ്ഗാപ്യനന്താ. ഉദാഹരണം തു ദിസാമത്തം.

൩൩. **“ഇത്ഥീന”**മിച്ചാദി. ഇത്ഥീനഞ്ച ദുജ്ജനാനഞ്ച **വിസ്സാസോ** സഹവാസാദീഹി വിസ്സാസോ **നോപപജ്ജതേ** അനത്ഥസംസയാനിവത്തികാരണത്താ ന യുജ്ജതി. **വിസേ** ഗരളേ ച **സിങ്ഗിമ്ഹി** സിങ്ഗവതി മഹിം സാദോ ച നദിയഞ്ച **രോഗേ** വഡ്ഢമാനകേ രോഗേ ച **രാജകുലമ്ഹി** ച വധബന്ധനാദികാരകേ രാജകുലേ ച വിസ്സാസോ നോപപജ്ജതേ. ഏത്ഥ ആദോ സമ്ബന്ധേ ഛട്ഠിയാ ആരഭിത്വാ തം പഹായ സത്തമിയാ വുത്തത്താ അത്ഥരീതി ച, ആദിമജ്ഝേസു **ച**സദ്ദപരിച്ചാഗതോ സദ്ദരീതി ച ഭിന്നാ. **ച**സദ്ദം പയുഞ്ജന്തേന ആദോ ഏവ വാ അന്തേ ഏവ വാ പച്ചേകം വാ യോജേതബ്ബം ഹോതി. ഈദിസോ പയോഗോ രീതിഭങ്ഗോ നാമ ഹോതി. രീതീനം ബഹുത്താ രീതിഭങ്ഗദോസാപി ബഹുവിധാ. ഇദം പന മുഖമത്തനിദസ്സനം.

സസംസയം യഥാ

**൩൪.മുനിന്ദചന്ദിമാലോക-രസലോലവിലോചനോ;
ജനോ’വക്കന്തപന്ഥോ’വ, ഗോപദസ്സനപീണിതോ.**

൩൪. **“മുനിന്ദി”**ച്ചാദി. ചന്ദിമാ വിയ ചന്ദിമാ, മുനിന്ദോയേവ ചന്ദിമാ, തസ്സ ആലോകനം ദസ്സനം, ആലോകോ പകാസോ വാ, തസ്മിം **രസോ** അനുരാഗോ, തേന **ലോലാനി** ചപലാനി **ലോചനാനി** അക്ഖീനി യസ്സ സോ ജനോ **അവക്കന്തോ** ഓക്കന്തോ പവിട്ഠോ **പന്ഥോ** മഗ്ഗോ യേന അവക്കന്തപന്ഥോ ഏവ **ഗുന്നം** രംസീനം, ഇട്ഠത്ഥനിപ്ഫത്തിസൂചകഭാവേന **ഗോപദത്ഥസ്സ** വാ പദസ്സനേന **പീണിതോ** മുദിതോതി ഏത്ഥ ഗോരൂപസ്സ പദസ്സനേനാതിപി വിഞ്ഞായതീതി സന്ദേഹോ.

൩൪. **“മുനിന്ദി”**ച്ചാദി. **മുനിന്ദചന്ദിമാലോകരസലോലവിലോചനോ** മുനിന്ദസങ്ഖാതസ്സ ചന്ദിമസ്സ ആലോകേ ദസ്സനേ പാതുഭാവേ വാ രസേന ആലയേന ചഞ്ചലനേത്തോ ജനോ **അവക്കന്തപന്ഥോവ** ഓതിണ്ണമഗ്ഗോവ ബുദ്ധസ്സ ദസ്സനത്ഥായ മഗ്ഗമോതിണ്ണോതി അധിപ്പായോ. **ഗോപദസ്സനപീണിതോ** ഗോസങ്ഖാതരംസിപദസ്സനേന, അഭിമങ്ഗലസമ്മതഗോപദസ്സനേന വാ സന്തുട്ഠോ ഹോതി. ഏത്ഥ ഗോപദസ്സനേനാതി ച അത്ഥസ്സ ഗമ്യമാനത്താ വിഞ്ഞാതും സംസയോ ഉപ്പജ്ജതീതി **സസംസയം** നാമ. അവക്കന്തോ പന്ഥോ യേനാതി ച, ഗുന്നം രംസീനം, ഗാവസ്സ വാ പദസ്സനന്തി ച, ഗോപദസ്സനേന പീണിതോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൱൭വാക്യത്ഥതോ ദുപ്പതീതി-കരം ഗാമ്മം മതം യഥാ;
പോസോ വീരിയവാസോ'യം, പരം ഹന്ത്വാന വിസ്സമി.

൱൭. "**വാക്യ**"ഇച്ചാദി. **പരം** സത്തും **ഹന്ത്വാന** പഹരിത്വാ **വീരിയവാ** സൂരോ **സോയം പോസോ** പുരിസോ **വിസ്സമി** വിസ്സത്ഥോ. അയമത്ഥോ താവ ന ദുപ്പതീതോ. **പരം** അച്ചന്തം ഹന്ത്വാന **വീരിയവാ** ഉചിതസമ്ഭവോ സോയം പോസോ വിസ്സമീതി ദുപ്പതീതോയമത്ഥോ.

൱൭. അന്വത്ഥവസേന ലക്ഖണസ്സ അപാകടത്താ സലക്ഖണം ലക്ഖിയമുദാഹരതി **"വാക്യത്ഥതോ"**ച്ചാദിനാ. വാക്യത്ഥതോ ദുപ്പതീതികരം വിരുദ്ധപ്പകാസകം ഗാമ്മന്തി മതം. **യഥാ**തി ഉദാഹരതി. **പരം** സത്തും **ഹന്ത്വാന** മാരേത്വാന **വീരിയവാ** സൂരോ സോ അയം പോസോ **വിസ്സമി** വിഗതപരിസ്സമോ അഹോസി, അയമത്ഥോ ഇട്ഠോ. **പരം** അതിസയേന **ഹന്ത്വാന** വീതിക്കമം കത്വാ **വീരിയവാ** ഉപചിതസമ്ഭവോ ഉപചിതസുക്കോ സോ അയം പുരിസോ വായാമേന **വിസ്സമി** വിഗതവായാമോ അഹോസീതി. ഇമസ്സത്ഥസ്സ അസബ്ഭാരഹത്താ ഗാമ്മത്തം. വീരിയം ഉസ്സാഹോ സമ്ഭവോ വാ അസ്സ അത്ഥീതി വിഗ്ഗഹോ.

൱൮. ദുട്ഠാലങ്കരണം തേതം, യത്ഥാലങ്കാരദൂസനം;
തസ്സാലങ്കാരനിദ്ദേസേ, രൂപമാവീഭവിസ്സതി.

൱൮. "**ദുട്ഠാ**"ഇച്ചാദി. **യത്ഥ** യസ്മിം വാക്യേ അലങ്കാരാനം **ദൂസനം** വികടതാ, ഏതന്തു **ദുട്ഠാലങ്കരണം** ദുട്ഠാലങ്കരണം നാമ, **തസ്സ** ദുട്ഠാലങ്കാരസ്സ **രൂപം** സരൂപം **അലങ്കാരനിദ്ദേസേ** തംനാമകേ പരിച്ഛേദേ **ആവീഭവിസ്സതി** പകാസിസ്സതി, തത്ഥേവ തം ദസ്സയിസ്സാമീതി അധിപ്പായോ.

൱൮. "**ദുട്ഠാലങ്കരി**"ച്ചാദി. **യത്ഥ** വാക്യേ **അലങ്കാരദൂസനം** അലങ്കാരാനം വിരോധോ ഹോതി, **ഏതം** വാക്യത്ഥനിസ്സിതം **ഏതം** വാക്യം **ദുട്ഠാലങ്കരണം** ദുട്ഠാലങ്കാരോ നാമ, **തസ്സ** ദുട്ഠാലങ്കരണദോസോപലക്ഖിതവാക്യസ്സ **രൂപം** സരൂപം ലക്ഖിയം **അലങ്കാരനിദ്ദേസേ** അലങ്കാരാനം നിദസ്സനട്ഠാനഭൂതേ പരിച്ഛേദേ ആവീഭവിസ്സതി. ഏത്ഥ വുത്തേപി പുന തത്ഥാപി വത്തബ്ബം സിയാതി ന വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. ഉദ്ദേസേ "ദുട്ഠാലങ്കതീ"തി വത്വാ ഇദാനി "ദുട്ഠാലങ്കരണ"ന്തി വചനം **അലങ്കതി അലങ്കരണഅലങ്കാര**സദ്ദാനം തുല്യത്ഥത്താ ന വിരുജ്ഝതി.

൱൯. കതോ'ത്ര സങ്ഖേപനയാ മയാ'യം,
ദോസാനമേസം പവരോ വിഭാഗോ;
ഏസോ'വ'ലം ബോധയിതും കവീനം,
തമത്ഥി ചേ ഖേദകരം പരമ്പി.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദവിരചിതേ സുബോധാലങ്കാരേ

ദോസാവബോധോ നാമ

പഠമോ പരിച്ഛേദോ.

൩൭. ഏവം "സോദാഹരണമേതേസം, ലക്ഖണം കഥയാമ്യഹ"ന്തി കതപടിഞ്ഞാനുരൂപം പടിപജ്ജ ദാനി **"കതോത്രി"**ച്ചാദിനാ നിക്ഖിപനനയം സങ്ഖിപതി. **അത്ര** ഇമസ്മിം അധികാരേ, പരിച്ഛേദേ വാ **ഏസം** യഥാവുത്താനം **ദോസാനം** പദദോസാദീനം **പവരോ** ഉത്തമോ **വിഭാഗോ** വിഭജനം **സങ്ഖേപനയാ** സങ്ഖേപക്കമേന, ന വിത്ഥാരതോ, യതോ അപരിസങ്ഖ്യേയ്യാനം നത്ഥി പരിയന്തോ മയാ **കതോ** നിട്ഠാപിതോ. നനു "സങ്ഖേപനയാ"തി വുത്തത്താ പുരാതനേഹി [പുരാതരേഹി (ക॰)] ദീപിതാ സന്തി ബഹൂ ദോസാ, തേ പരിച്ചത്താ സിയുന്തി? ഏത്ഥ വുച്ചതേ, വിത്ഥാരക്കമസ്സ അനധിപ്പേതത്താ "സങ്ഖേപനയാ"തി വുത്തം, ന പന സബ്ബഥാ പരിച്ചാഗേന. തഥാ ഹി-

"നിഹന്തു സോയം ജലിതം, പതങ്ഗോ അരിപാവക"ന്തിആദീനം

അക്ഖമത്ഥന്തരാദികം വിരുദ്ധത്ഥന്തരാനുഗതന്തി ച. ഏത്ഥ ഹി **പതങ്ഗ**സദ്ദേന ജോതിരിങ്ഗണസങ്ഖാതമത്ഥന്തരമസമത്ഥമിച്ഛിതത്ഥേ "വചന്തി ഗണ്ഡാ"ത്യേവമാദികം അമങ്ഗലഅപയുത്തപദാദികം കിലിട്ഠേ അന്തോഗധന്തി ച.

ഗജഹേസാദി സമ്ബന്ധദൂസിതം ലോകവിരോധി, സോഗതാഗമാദീസു പസിദ്ധം രൂപക്ഖന്ധാദികമഞ്ഞത്ര വുത്തം അപ്പതീതം നാമ. ഇദം ആഗമവിരോധിഇതി, സമ്ബന്ധദൂസിതപ്പതീതാദികം വിരോധിമ്ഹി പവിട്ഠന്തി ച, ആനേതബ്ബഹേതുത്താ ഹേത്വപേക്ഖം നേയ്യതോ ന ബ്യതിരിച്ചതീതി ച.

"ദേവോ വോഹരതു ക്ലേസം, രാഹുഖിന്നോ ദിവാകരോ"

ഇച്ചാദികം അസാമത്ഥ്യാഭിധേയ്യാദികം ഓചിത്യഹീനേ സങ്ഗഹിതന്തി ച. ജിഗുച്ഛഅസബ്ഭസംസൂചകഅത്ഥന്തരകഞ്ച ഗാമ്മം ദുപ്പതീതികരേ സങ്ഗയ്ഹതീതി ച. ( ) [(ദുരുച്ചാരണം)?] സബന്ധഫരുസമേവേതി ച.

ഏത്ഥ പന ഓചിത്യഹീനദുപ്പതീതികരാനം വാക്യത്ഥദോസത്തേപി ഫന്ധഫരുസസ്സ ച വാക്യദോസത്തേ പദപദത്ഥാനം ദോസതോ വാക്യമേവ ദുട്ഠം സിയാ, വാക്യഞ്ച പദേഹി വിരിച്ചതേ, പദേ ദുട്ഠേ വാക്യത്ഥോ ച ദുട്ഠോ സിയാ. പദദോസതോ വാക്യവാക്യത്ഥാനം നാനാഭാവാഭാവഞാപനത്ഥം അസാമത്ഥിയാഭിധേയ്യാദികം പദം ഓചിത്യഹീനാദിവാക്യത്ഥദോസാദീസു അന്തോ കഥിതം. തഥാ ഹി പുരാതനേഹി വിരുദ്ധത്ഥന്തരാദീഹി പദേഹി വിരചിതം വാക്യം വിരുദ്ധന്തിആദിനാ ബഹൂനി ദുട്ഠാനി വാക്യാനി ദസ്സിതാനി. "ഹരിസമാനയീ"തി ഏത്ഥ **ഹ**പുബ്ബം രിസ'മാനയീതി ഇച്ഛിതത്ഥാ പരി ഭട്ഠം **ഭട്ഠം**. നാനത്ഥമപ്പസിദ്ധേഹി യുത്തം **ഗുള്ഹം,** യഥാ "സക്കോ സഹസ്സഗൂ"തി. ഇതി ഭട്ഠഗുള്ഹത്ഥാദയോ പസാദാലങ്കാരവിരുദ്ധാതി ച.

വാക്യേപി **വിസന്ധികമി**ഹാനുപയോഗീതി ച, വാക്യന്തരോപഗതം വാക്യം **വാക്യഗബ്ഭം,** വാക്യന്തരപദസമ്മിസ്സം "അപാഥ്യമേസോ ദിസ്സതി, വേജ്ജം ഖാദത്യനാരത"മിച്ചാദികം **വാക്യസംകിണ്ണഞ്ച** ബ്യാകിണ്ണേ സമോഹിതന്തി ച.

"കാചുയ്യാനേ മയാ ദിട്ഠാ, വല്ലരീ പഞ്ചപല്ലവാ;
പല്ലവേ പല്ലവേ മുധാ, യസ്സാ കുസുമമഞ്ചരീ"തി.

ഇദ**മവാചകം** പഹേളികായ പമുസ്സിതാസന്നിസ്സിതന്തി ച, തത്ഥ ച കവിനാ **ഉയ്യാന**സദ്ദേന ഗേഹം, ലതാവാചിനാ **വല്ലരീ**സദ്ദേന അങ്ഗനാ, **പല്ലവ**സദ്ദേന കരചരണദസനച്ഛദാ, **മഞ്ചരീ**സദ്ദേന നഖസോഭാ ദന്തകന്തിയോ ച വത്തുമിച്ഛിതാ, വാക്യത്ഥേപി പദുമിനീനം രത്തിയമുന്നിദ്ദതാദികം **വിരുദ്ധം** വിരോധിനിലീനന്തി ച നാത്യനുഞ്ഞാതോ, ന തു സബ്ബഥാ പരിച്ചാഗേന. **ഏസോവ** ഏവം യഥാവുത്തനയേന നിട്ഠാപിതോ അയം സങ്ഖേപനയോ ഏവ **കവീനം** പണ്ഡിതജനാനം **ഖേദകരം** "കഥം നാമ ബന്ധേപീദിസം സതി സന്തീ"തി ഏവമാസുഹനോപജനം പരം പദദോസേ അസാധുസന്ദിദ്ധപരിയായ ഞേയ്യഅപ്പതീതത്ഥഅപ്പയോജക ദുബ്ബോധദേസിയാദികം, വാക്യദോസേ അധികഊനഭഗ്ഗച്ഛന്ദാദികം, വാക്യത്ഥദോസേ ഉപക്കമോപസംഹാരവിസമഞ്ചേതി ഇച്ചേവമാദികമപരമ്പി ദൂസനം **അത്ഥി ചേ** യദി ഭവേയ്യ, **തമ്പി ബോധയിതു**മവഗമേതും **അലം** സമത്ഥം യഥാവുത്തദോസാനുസാരേന ബുദ്ധിമന്തേഹി സക്കാ ഊഹിതുന്തി.

ഏവം വദതോ ച ഗന്ഥകാരസ്സായമധിപ്പായോ - യേ ദോസാ വിഭാഗസോ ന വുത്താ, തേ മയാ ഗന്ഥഗാരവഭയാ സങ്ഖേപിതാ, ലക്ഖണതോ തു സങ്ഗഹിതാ. ന ഹി തേസമന്തം കോ ജഹാപേതി.

തത്ഥ സദ്ദസത്ഥവിരുദ്ധ**മസാധു**. യം ക്രിയാദിനിമിത്തമുപാദായ അത്ഥന്തരേപി വത്തതേ, തം സഞ്ഞാഭാവേനേവ പയുത്തം സന്ദിദ്ധം, യഥാ "രവിമ്ഹിഹിമഹാ"തി, ഇദം പന വിസേസനത്ഥേ സാധു ഹോതി. പസിദ്ധസഞ്ഞാസദ്ദസ്സ പരിയായന്തരേന പരികപ്പിതപദം **പരിയായഞേയ്യം,** യഥാ "വളവാമുഖേനേ"തി ഏത്ഥ "അസ്സവനിതാനനേന" ഇതി. യം അച്ചന്താബ്യഭിചാരീഭാവേന വിസേസ്യസ്സ ഗുണം വദതി, തം അപ്പതീതത്ഥം, യഥാ "കണ്ഹമസീ"തി. അധിഗതത്ഥാനുപയോഗം **അപ്പയോജകം,** യഥാ "അതിഫേനിലം സാഗരമലങ്ഘീ"തി. "മനുഞ്ഞദ്ധനയോ പാദേ, ഖാദയോ കനി ഭന്തി തേ" ഇച്ചാദികോ **ദുബ്ബോധോ,** കനി കഞ്ഞേ ഖാദയോ ഗഗ്ഘരികാ. "ഇമേ ലാവണ്യതല്ലാ തേ, ഗല്ലാ ലോലവിലോചനേ"ഇച്ചാദികോ **ദേസിയോ,** തല്ലോ ജലാസയവിസേസോ, ഗല്ലോ കപോലോ. "സഗ്ഗസേവീനം രിപൂനമിത്ഥീനമകങ്കണോ പാണി. നേത്തമനഞ്ജന"ന്തിആദികം **അധികം**. "അകങ്കണോ പാണീ"തിആദിനാ വേധബ്യസ്സ ഗമ്മമാനത്താ "സഗ്ഗസേവീന"ന്തി അധികന്തി. യത്ഥ വത്തബ്ബസ്സ ഊനതാ, തം **ഊനം,** യഥാ "തിലോകതിലകം മുനി"ന്തിആദി. ഏത്ഥ "വന്ദാമീ"തി ഊനം, ഛന്ദോഭങ്ഗാനുഗതം വചോ **ഭഗ്ഗച്ഛന്ദം** പാകടം. ആരമ്ഭാവസാനേന വിസമം **ഉപക്കമോപസംഹാരവിസമം,** തം പന ആരദ്ധക്കമപരിച്ചാഗേനാപരേന നിക്ഖിപനം വേദിതബ്ബം.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരേ മഹാസാമിനാമികാടീകായം

ദോസാവബോധപരിച്ഛേദോ.

൩൭. ഏവം "സോദാഹരണമേതേസം, ലക്ഖണം കഥയാമ്യഹ"ന്തി കതപടിഞ്ഞാനുരൂപം സമ്പാദേത്വാ ഇദാനി **"കതോത്രേ"**ച്ചാദിനാ നിഗമേന്തോ ദോസേ സങ്ഖിപതി. **അത്ര** ഇമസ്മിം അധികാരേ, പരിച്ഛേദേ വാ **ഏസം ദോസാനം** യഥാവുത്തപദദോസാദീനം **പവരോ** ലക്ഖണാവിരോധലക്ഖിയതോ ഉത്തമോ **വിഭാഗോ** അസങ്കരതോ വിഭജനം **സങ്ഖേപനയാ** വിത്ഥാരാപനിയസങ്ഖേപക്കമേന മയാ **കതോ** വുത്തോ **ഏസോവ**

യഥാവുത്തോ ഏസോ സങ്ഖേപക്കമോ ഏവ **കവീനം** വിരചയന്താനം **ഖേദകരം** ബന്ധസരീരേ **ഈദിസം** ഈദിസപ്പയോഗം കഥം നാമ കരോമീതി ഏവം പവത്തഖേദമുപ്പാദയന്തം **പരമ്പി** അസാധുസന്ദിദ്ധാദി അഞ്ഞമ്പി ദൂസനമത്ഥി ചേ, **തം** സബ്ബം **ബോധയിതും** ബോധേതും **അലം** സമത്ഥോ ഹോതി. നിയതി അവുത്തോപി അത്ഥോ ഏതേനാതി ച, സങ്ഖേപോ ച സോ നയോ ചാതി വിഗ്ഗഹോ.

ഇഹാനിദ്ദിട്ഠം

"നിഹന്തു സോയം ജലിതം, പതങ്ഗോ അരിപാവക"ന്തിആദികം

അക്ഖമത്ഥന്തരാദികം വിരുദ്ധത്ഥന്തരേ അനുപതത്താ ന വുത്തം, ഏത്ഥ സൂരിയവാചകോ **പതങ്ഗ**സദ്ദോ ജോതിരിങ്ഗണവാചകോപി ഹോതീതി വത്തുമിച്ഛിതഅമിത്തഗ്ഗിവിനാസേ അസമത്ഥഞ്ഞത്ഥോ ഹോതി.

"വചന്തി ഗണ്ഡി"ച്ചാദികം ആഗമേ അപ്പസിദ്ധം ലക്ഖണമത്തേന സാധിയം. **അപ്പയുത്തപദാദി**ദോസോ കിലിട്ഠപദദോസേ അന്തോഗധോ ഹോതീതി ന വുത്തോ.

ഗജഹേസാതുരങ്ഗകോഞ്ചനാദാദി**സമ്ബന്ധദൂസിത**ഞ്ച. ജിനാഗമാദീസു പസിദ്ധരൂപക്ഖന്ധാദികമഞ്ഞത്ര പയുത്ത**മപ്പതീത**ന്നാമാതീദം ദ്വയം യഥാക്കമം ലോകവിരോധമാഗമവിരോധഞ്ച ഹോതീതി വിരോധിപദേ അന്തോഗധം ഹോതി. **ഹേത്വപേക്ഖം** ആനേതബ്ബഹേതുത്താ നേയ്യേ അന്തോഗധന്തി ന വുത്തം.

"ദേവോ വോഹരതു ക്ലേസം, രാഹുഖിന്നോ ദിവാകരോ"

ഇച്ചാദികം **അസമത്ഥാഭിധായി**ച്ചാദി ഓചിത്യഹീനേ അന്തോഗധന്തി ന വുത്തം. ഏത്ഥ ദിവാകരോ സയം രാഹുഗഹിതോ അഞ്ഞേസം കിലേസാപനയനേ അസമത്ഥോതി തമസാമത്ഥിയം വിസേസനഭൂതേന "രാഹുഖിന്നോ"തി പദേന ഞായതി.

ജിഗുച്ഛാവമങ്ഗലഅസബ്ഭാനം തിണ്ണമഞ്ഞത്രസ്സ ജോതകം വാചകം വാ അത്ഥന്തരം വാ ഗാമ്മം ദുപ്പതീതികരത്താ വാക്യത്ഥഗാമ്മദോസേയേവ അന്തോഗധന്തി ന വുത്തം. **ദുരുച്ചാരണ**ഭൂതലക്ഖണം **കട്ഠം** ബന്ധഫരുസതോ അബ്യതിരിത്തന്തി ന വുത്തന്തി. "ഹരിസമാനയീ"തി വത്തബ്ബേ ഹപുബ്ബം രിസ'മാനയിഇച്ചാദികം ഇച്ഛിതത്ഥതോ പരിഭട്ഠത്താ **ഭട്ഠ**ഞ്ച "സക്കോ സഹസ്സഗൂ"ഇച്ചാദികം അപസിദ്ധവിസയേ പരിയുത്തഗുള്ഹഞ്ചേതി ഇമേ അത്ഥഗുള്ഹാദയോ പസാദാലങ്കാരവിരുദ്ധത്താ പസാദഗുണാദാനേനേവ പരിച്ചത്താതി ന വുത്തം. ഏത്ഥ ഹി സഹസ്സം ഗാവോ ചക്ഖൂനി അസ്സാതി സഹസ്സഗൂതി സക്കസ്സ നാമം ഗുള്ഹം നാമ ഹോതി.

വാക്യദോസേപി **വിസന്ധിവാക്യം** ഇധ അനുപയോഗിത്താ ന വുത്തം. വാക്യമജ്ഝപതിതവാക്യയുത്തം വാക്യഗബ്ഭഞ്ച, വാക്യന്തരപദസമ്മിസ്സം.

"അപാഥ്യമേസോ ദിസ്സതി, വേജ്ജം ഖാദത്യനാരതം"

ഇച്ചാദികം **വാക്യസംകിണ്ണഞ്ച** ബ്യാകിണ്ണേ അന്തോഗധന്തി ന വുത്തം. ഏത്ഥ **ഏസോ** ഭിസക്കോ **അനാരതം** നിച്ചം **അപാഥ്യം** രോഗസ്സ അഹിതം **ദിസ്സതി** വദതി. **ഏസോ** രോഗീ **അനാരതം** സതതം **അപാഥ്യം** അഹിതം ഖാദതി. **വേജ്ജം** ഭിസക്കം **ദിസ്സതി** കുജ്ഝതി. ഏവം അനേകവാക്യേഹിപി സന്ധിവാക്യം സംകിണ്ണം നാമ.

> "കാചുയ്യാനേ മയാ ദിട്ഠാ, വല്ലരീ പഞ്ചപല്ലവാ;
> പല്ലവേ പല്ലവേ മുധാ, യസ്സാ കുസുമമഞ്ചരീ"തി.

ഇദ**മവാചകം** പഹേളികാസു പമുസ്സിതാസന്നിസ്സിതമിതി ന വുത്തം. നനു ചേത്ഥ അത്തനാ പഹേളികായ അദസ്സിതത്താ അവാചകസ്സ പമുസ്സിതായ അന്തോഗധകരണം അസിദ്ധേന അസിദ്ധസാധനന്തി? നയിദമേവം, "ഉപേക്ഖിയന്തി സബ്ബാനി, സിസ്സഖേദഭയാ മയാ"തി ച ഉപരി കിലിട്ഠപദദോസപരിഹാരേ "പഹേളികായമാരുള്ഹാ, ന ഹി ദുട്ഠാ കിലിട്ഠതാ"തി ചേതി ഇമിനാ പുരാതനേഹി നിദ്ദിട്ഠസോളസപഹേളികായോപി ദസ്സിതാതി സിദ്ധേന അസിദ്ധസാധനം ഹോതി. തത്ഥ കവിനാ **ഉയ്യാന**സദ്ദേന ഗേഹഞ്ച ലതാപരിയായ**വല്ലരീ**സദ്ദേന അങ്ഗനാ **ച പല്ലവ**സദ്ദേന കരചരണാധരാ ച **മഞ്ചരീ**സദ്ദേന നഖദന്തകന്തിയോ ച വത്തുമിച്ഛിതാ.

വാക്യത്ഥദോസേപി പദുമിനീനം രത്തിയം പബുജ്ഝനാദികം **വിരുദ്ധം** വിരോധിപദേയേവ അന്തോഗധത്താ ന വുത്തന്തി ദസ്സേതും **"കതോത്ര സങ്ഖേപനയാ"**തി വുത്തം, ന പന തേസം സബ്ബഥാ പരിച്ചത്തത്താതി. ഏത്ഥ ഓചിത്യഹീനദുപ്പതീതികരാനം ഭിന്നം വാക്യത്ഥദോസത്തേ സതി ബന്ധഫരുസസ്സ വാക്യദോസത്തേ സതി വിരോധിനോ പദദോസത്തേ **സതി** "അസമത്ഥാഭിധായി"ആദിപദം, "ജിഗുച്ഛാദിത്തയപകാസകാ"ദിപദം, കട്ഠപദം, പദുമിനീനം രത്തിയം ഫുല്ലതാദി [ദുന്നിദ്ദതാദി (കം॰)] വാക്യത്ഥഞ്ചേതി ഇമേ ചത്താരോ ദോസാ ഭിന്നജാതികേസു ഓചിത്യാദീസു കഥം സങ്ഗഹിതാതി? സച്ചം, തഥാപി പദാനം ദുട്ഠത്തേ സതി വാക്യവാക്യത്ഥാനമദുട്ഠതാ നാമ നത്ഥീതി പദദോസേന സന്ധിവാക്യവാക്യത്ഥദോസാനമനഞ്ഞത്തം സിസ്സാനം ഞാപനത്ഥം പദദോസാദികം വാക്യത്ഥദോസാദീസു സങ്ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം. ഇമിനായേവ പുരാതനേഹി വിരുദ്ധത്ഥന്തരാദിപദേഹി വിചരിതം വാക്യം വിരുദ്ധന്തിആദിനാ ദുട്ഠാനി ബഹൂനി വാക്യാനി ദസ്സിതാനീതി ദട്ഠബ്ബം.

ഇമായേവ [ഇമിസ്സായേവ (കം॰)] ഗാഥായ "തമത്ഥി ചേ ഖേദകരം പരമ്പീ"തി ഏത്ഥ **പര**സദ്ദേനഅസാധുസന്ദിദ്ധപരിയായഞ്ഞേയ്യാപ്പതീതത്ഥഅപ്പയോജക-ദുബ്ബോധദേസിയാദിപദദോസേ ച അധികഊനഭഗ്ഗച്ഛന്ദാദിവാക്യദോസേ ച ഉപക്കമോപസംഹാരവിസമസങ്ഖാതേ വാക്യത്ഥദോസേ ച പരിഗ്ഗണ്ഹാതി. ഏത്ഥ സദ്ദസത്ഥവിരുദ്ധ**മസാധു** നാമ. ക്രിയാനിപ്ഫത്തികാരണമുപാദായ അത്ഥന്തരേ പവത്തനാമം വിസേസനത്ഥേന വിനാ സഞ്ഞാഭാജനേ പയുത്തം **സന്ദിദ്ധം** നാമ, യഥാ "രവിമ്ഹി ഹിമഹാ"തി. ഏത്ഥ ഹിമഹാ രവീതി വിസേസനേ കതേ ദോസോ നത്ഥി. പസിദ്ധസഞ്ഞാസദ്ദസ്സ പരിയായനാമേന കപ്പിതപദം **പരിയായഞ്ഞേയ്യം** നാമ, യഥാ "വളവാമുഖസ്സ അസ്സവനിതാനന"ന്തി. അതിസയാ വിനാ ഭാവിതത്ഥേന വിസേസ്യസ്സ ഗുണവാചകം പദം **അപ്പതീതത്ഥം** നാമ, യഥാ "കണ്ഹമസീ"തി. അധിഗതത്ഥാനുപയോഗിപദം **അപ്പയോജകം** നാമ, യഥാ "അതിഫേനിലം സാഗരമലങ്ഘീ"തി. അപ്പസിദ്ധവചനം **ദുബ്ബോധം** നാമ, യഥാ-

“മനുഞ്ഞദ്ധനയോ പാദേ, ഖാദയോ കനി ഭന്തി തേ”തി.

കനി ഹേ കഞ്ഞേ **തേ** തവപാദേ **മനുഞ്ഞദ്ധനയോ** മനോഹരസദ്ദസമന്നാഗതാ **ഖാദയോ** ഗഗ്ഘരികാ **ഭന്തി** ദിബ്ബന്തീതി. കിസ്മിഞ്ചി ദേസേയേവ സിദ്ധനാമം **ദേസിയം** നാമ. യഥാ-

“ഇമേ ലാവണ്യതല്ലാ തേ, ഗല്ലാ ലോലവിലോചനേ”തി.

ഹേ ലോലവിലോചനേ **തേ** തവ ഇമേ **ഗല്ലാ** കപോലാ **ലാവണ്യതല്ലാ** മനുഞ്ഞതല്ലാ ജലാസയവിസേസാ ഭവന്തി. കേനചി ലേസേന പകാസിതമത്ഥമുപാദായ പയുത്ത**മധികം** നാമ. യഥാ-

> “ത്വയി രാജതി രാജിന്ദ, രിപൂനം സഗ്ഗസേവിനം;
> ഥീനം അകങ്കണോ പാണി, സിയാ നേത്തമനഞ്ജന”ന്തി.

ഏത്ഥ “അകങ്കണോ പാണി, നേത്തമനഞ്ജന”ന്തി ഇമിനായേവഥീനം വിധവത്തം ഗമ്യമാനം ഹോതീതി തപ്പകാസനത്ഥം പയുത്തം “സഗ്ഗസേവിന”ന്തി ഇദം അധികം നാമ. വത്തബ്ബയുത്തതോ ഊനം വാക്യം **ഊനം** നാമ. “തിലോകതിലകം മുനി”ന്തി ഏത്ഥ “വന്ദാമീ”തി വത്തബ്ബസ്സ അവുത്തത്താ ഊനം. ഛന്ദോഹാനിസംയുത്തം **ഭഗ്ഗച്ഛന്ദം** നാമ. ഇദം തേസം തേസം ഛന്ദാനം അക്ഖരഗണനതോ ഊനാധികവസേന പാകടം ഹോതി. ആദ്യന്തതോ വിസമം **ഉപക്കമോപസംഹാരവിസമം** നാമ. ഇദം ആരദ്ധക്കമം പരിച്ചജിത്വാ കമന്തരേന നിയമന്തി വേദിതബ്ബം.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരനിസ്സയേ

പഠമോ പരിച്ഛേദോ.

൨. ദോസപരിഹാരാവബോധപരിച്ഛേദവണ്ണനാ

൬൮. കദാചി കവികോസല്ലാ, വിരോധോ സകലോപ്യ’യം;
ദോസസങ്ഖ്യമതിക്കമ്മ, ഗുണവീഥിം വിഗാഹതേ.

൬൯. തേന വുത്തവിരോധാന-മവിരോധോ യഥാ സിയാ;
തഥാ ദോസപരിഹാരാ-വബോധോ ദാനി നീയതേ.

൬൮-൬൯. ഇച്ചേവം ദോസവിഭാഗം പരിച്ഛിജ്ജ ഇദാനി യഥാവുത്തദോസപരിഹാരക്കമമുപദിസിതുമാഹ **“കദാചീ”**ത്യാദി. സകലോപി അയം **വിരോധോ** വിരുദ്ധത്ഥന്തരാദികതോ ന കോചി ഏകോ ഏവ ദോസേസു, ദോസാനം വാ **സങ്ഖ്യം** ഗണനം ദോസഭാവം **അതിക്കമ്മ** പരിച്ഛിജ്ജ **ഗുണാനം വീഥിം** പദവിം ഗുണസഭാവതം **വിഗാഹതേ** അബ്ഭുപഗച്ഛതി **കദാചി,** ന സബ്ബദാ. കവിനോ പയുജ്ജകസ്സ കോസല്ലാ താദിസവിസയപരിഗ്ഗഹലക്ഖണനേപുഞ്ഞകാരണാ, ന തു യഥാ തഥാ ചേതി. **“തേനേ”**ച്ചാദി. യേനേവം, **തേന** കാരണേന വുത്താനം വിരുദ്ധത്ഥന്തരാദീനം വിരോധാനം **യഥാ** യേന പകാരേന **അവിരോധോ** നിദ്ദോസതാ **സിയാ** ഭവേയ്യ, **തഥാ** തേന പകാരേന ദോസാനം **പരിഹാരോ** ദൂരീകരണം അവബുജ്ഝതി ഞായതി ഏതേനാതി അവബോധോ, തസ്സ അവബോധോ, തന്നാമികോ പരിച്ഛേദോ ഇദാനി **നീയതേ** ആനീയതേ വുച്ചതേതി അത്ഥോ.

൬൮-൬൯. ഏവം ദോസവിഭാഗം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ഇദാനി യഥാവുത്തദോസാനം പരിഹാരത്ഥമാരഭന്തോ **“കദാചീ”**ത്യാദിമാഹ. സകലോപി അയം **വിരോധോ** പദദോസാദികോ **ദോസസങ്ഖ്യം** ദോസാനം, ദോസേസു വാ ഗണനം ദോസഭാവം അതിക്കമ്മ കദാചി **കവികോസല്ലാ** കവിനോ ബ്യാകരണാഭിധാനഛന്ദോഅലങ്കതിആദീസു പരിചയലക്ഖണേന പഞ്ഞാപാടവേന യതോ **ഗുണവീഥിം** ഗുണപദവിം കേവലം ഗുണസഭാവം **വിഗാഹതേ** അബ്ഭുപഗച്ഛതി, **തേന** കാരണേന **വുത്തവിരോധാനം** യഥാവുത്തപദദോസാദിവിരോധാനം **അവിരോധോ** അവിരുദ്ധതാ **യഥാ സിയാ** യേന പകാരേന ഭവേയ്യ, **തഥാ** തേന പകാരേന **ദോസപരിഹാരാവബോധോ** യഥാവുത്തപദദോസാദിസമ്ബന്ധിനോ പരിഹരണക്കമസ്സ അവബോധകാരണത്താ തന്നാമികപരിച്ഛേദോ **ഇദാനി** ലദ്ധാവസരേ **നീയതേ** വുച്ചതേ. യഥാവുത്തദോസാ കവിസാമത്ഥിയേന നിദ്ദോസത്തം ഭജന്തി, തസ്സ സാമത്ഥിയസ്സ ഉപദേസം ദസ്സാമാതി അധിപ്പായോ.

പദദോസപരിഹാരവണ്ണനാ

തത്ഥ വിരുദ്ധത്ഥന്തരസ്സ പരിഹാരോ യഥാ -

൭൦. വിന്ദന്തം പാകസാലീനം, സാലീനം ദസ്സനാ സുഖം;
തം കഥം നാമ മേഘോ’യം, വിസദോ സുഖയേ ജനം.

൭൦. **“വിന്ദന്ത”**മിച്ചാദി. **പാകേന** പരിണതഭാവേന **സാലീനം** യുത്താനം, മനുഞ്ഞാനം വാ **സാലീനം** രത്തസാലിആദീനം സാലിജാതീനം ദസ്സനാ **സുഖം** ചേതസികം സോമനസ്സം വിന്ദന്തം തം ജനം **വിസദോ** അയം മേഘോ അമ്ബുദോ കഥം നാമ സുഖയേതി. ഏത്ഥ താദിസസ്സ ജനസ്സ അസുഖപ്പദാനം ഗരളസ്സ മേഘസ്സാനുരൂപന്തി വിരുദ്ധത്ഥന്തരതാ പരിഹടാ.

൭൦. തത്ഥ വിരുദ്ധത്ഥന്തരസ്സ പരിഹാരോ യഥാ ഏവം. **“വിന്ദന്തി”**ച്ചാദി. **പാകസാലീനം** പരിണാമേന യുത്താനം, മനുഞ്ഞാനം വാ **സാലീനം**

രത്തസാലിആദീനം **ദസ്സനാ** ദസ്സനഹേതു **സുഖം** ചേതസികസോമനസ്സം **വിന്ദന്തം** അനുഭോന്തം **തം ജനം** തം കസ്സകജനം **വിസദോ** ജലദായകോ അയം മേഘോ കഥം നാമ സുഖയേ, ന സുഖയതേവ. താദിസസ്സ ജനസ്സ ദുക്ഖദാനം ഗരളദായകസ്സ മേഘസ്സാപി അനുരൂപമിതി വിരുദ്ധഞ്ഞത്ഥോ അപനീതോ ഹോതി. പാകേന സാലിനോതി വിഗ്ഗഹോ. സുഖം കരോതീതി സുഖയേതി നാമധാതു.

യഥാ വാ -

൭൧.വിനായകോപി നാഗോസി,
ഗോതമോപി മഹാമതി;
പണീതോപി രസാപേതോ,
ചിത്താ മേ സാമി തേ ഗതി.

൭൧. **"വിനായകോപി"**ച്ചാദി. **വീനം** പക്ഖീനം നായകോ, ഗരുളോ, സത്തേ വിനേതീതി **വിനായകോ,** വുദ്ധോ, ഭഗവാ ച. തത്ഥ യദാ വിനായകോ ഗരുളോ, തദാ തു നാഗോ പന്നഗോസീതി വിരുദ്ധം, പക്ഖന്തരേ ത്വവിരുദ്ധം ഭഗവതോ ആഗുസ്സ രാഗാദിനോ അഭാവതോ. ഇമേസം ഗുന്നം അതിസയേന ഗോ **ഗോതമോ** ഹീനപസു, ഗോതമവംസാവതിണ്ണത്താ **ഗോതമോ** ഭഗവാ ച. ഹീനപസു ച ത്വം മഹാമതി അസീതി വിരുദ്ധം അച്ചന്തഹീനപസുനോ മഹതിയാ പഞ്ഞായ അഭാവതോ. പക്ഖന്തരേ തു ന ബ്യാഘാതോ. പണീതോ മധുരോ രസോ, ഉത്തമോ ച സുഗതോ. തത്ഥ മധുരരസതോ അപേതോ അപഗതോസീതി വിരുജ്ഝതി, ഭഗവതോ തു രസേഹി സിങ്ഗാരാദീഹി അപേതോതി യുജ്ജതി. **മേ** മമ. **സാമീ**തി ആമന്തനം. **തേ** തവ **ഗതി** പവത്തി **ചിത്താ** അബ്ഭുതാതി. ഏത്ഥ വിരുദ്ധത്ഥന്തരം വിരോധാലങ്കാരം സിലാഘനീയന്തി തേന തം പരിഹടം.

൭൧. **യഥാ വാ** ഉത്തദോസസ്സ പരിഹാരോ ഈദിസോ വാ. **"വിനായകോ"**ച്ചാദി. ഹേ **സാമി** ത്വം **വിനായകോപി** ഗരുളോപി **നാഗോസി** പന്നഗോ അസി. നോ ചേ, **വിനായകോപി** സത്തേ വിനേന്തോ ഏവ **നാഗോസി** നിക്കിലേസോ അസി. **ഗോതമോപി** പസുതമോപി **മഹാമതി** മഹാപഞ്ഞവാസി. നോ ചേ, **ഗോതമോപി** ഗോത്തതോ ഗോതമോയേവ **മഹാമതി** മഹാപഞ്ഞവാസി. **പണീതോപി** മധുരോപി **രസാപേതോ** മധുരരസതോ അപഗതോസി. നോ ചേ, **പണീതോപി** ഉത്തമോ ഏവ **രസാപേതോ** സിങ്ഗാരാദിരസതോ അപഗതോസി. **തേ** തുയ്ഹം **ഗതി** പവത്തി **മേ** മയ്ഹം **ചിത്താ** അച്ഛരിയാ. ഏത്ഥ ഗരുളസ്സ നാഗത്തഞ്ച പസുതമസ്സ പഞ്ഞവന്തത്തഞ്ച പണീതസ്സ നിരസത്തഞ്ച വിരുദ്ധം, തഥാപി അഞ്ഞപക്ഖസ്സ അവിരുദ്ധത്താ വിരുദ്ധത്ഥന്തരദോസോ പസത്ഥേന വിരുദ്ധാലങ്കാരേന നിരാകതോ. വീനം പക്ഖീനം നായകോ, ഗരുളോ. സത്തേ വിനേതീതി **വിനായകോ,** ബുദ്ധോ. നത്ഥി ആഗു [അഗോ (ക॰)] ഏതസ്സാതി **നാഗോ,** ബുദ്ധോ. ഗുന്നമതിസയേന ഗോതമോ, പസു. മഹതീ മതി അസ്സാതി **മഹാമതി,** ബുദ്ധോ. പധാനത്തം നീതോ **പണീതോ,** മധുരോ രസോ. രസതോ അപേതോതി **രസാപേതോ,** ബുദ്ധോതി വിഗ്ഗഹോ.

അത്ഥത്ഥസ്സ യഥാ -

൭൨.കഥം താദിഗുണാഭാവേ,
ലോകം തോസേതി ദുജ്ജനോ;
ഓഭാസിതാസേസദിസോ,
ഖജ്ജോതോ നാമ കിം ഭവേ.

൭൨. **"കഥ"**മിച്ചാദി. ദുജ്ജനോ താദിനോ ഗുണാ ലോകം തോസേന്തി, താദീനം ഗുണാനം അത്തനി അഭാവേ സതി **ലോകം** സത്തലോകം കഥം തോസേതി, ന

തോസേതീതി അത്ഥോ. വുത്തമേവത്ഥന്തരേന സാധേതി "ഖജ്ജോതോ നാമ ഓഭാസിതാ ദീപിതാ അസേസദിസാ യേന തഥാവിധോ കിം ഭവേ, ന ഭവേയ്യ താദിനോ ഗുണസ്സ അഭാവതോ"തി. ഏത്ഥ ഖജ്ജോതസ്സ അധികത്ഥഭാവേന സിതോ ഓഭാസിതാസേസദിസത്തദോസോ "കഥം താദിഗുണാഭാവേ"തിആദിവചോഭങ്ഗിയാ പരിഹടോ.

൭൮. **അധത്ഥസ്സ യഥാ**തി ഏത്ഥ പരിഹാരോ അജ്ഝാഹാരോ, ഏവമുപരിപി. **"കഥി"**ച്ചാദി. **ദുജ്ജനോ** ഗുണഹീനജനോ **താദിഗുണാഭാവേ** സന്തോസജനനകാരണാനം താദിസാനം സീലാദിഗുണാനം അത്തനി അവിജ്ജമാനത്തേ സതി **ലോകം** സത്തലോകം കഥം തോസേതി, ന തോസേതിയേവ, തഥാ ഹി ഖജ്ജോതോ നാമ ഓഭാസിതാസേസദിസോ കിം ഭവേ, ന ഭവത്യേവ. ഏത്ഥ ഖജ്ജോതസ്സ സകലദിസോഭാസനസങ്ഖാതമധികത്ഥദോസോ "കഥം താദിഗുണാഭാവേ"ച്ചാദിവാക്യലീലായ നിരാകതോ. താദീ ച തേ ഗുണാ ചേതി വിഗ്ഗഹോ.

൭൯. **പഹേളികായമാരുള്ഹാ, ന ഹി ദുട്ഠാ കിലിട്ഠതാ;**
പിയാ സുഖാ'ലിങ്ഗിതം ക-മാലിങ്ഗതി നു നോ ഇതി.

൭൯. **"പഹേളികായം"**ഇച്ചാദി. **കിലിട്ഠതാ** കിലിട്ഠപദദോസോ പഹേളികായ വിസയേ ആരുള്ഹാ സഹീ **ന ഹി** നോ ദുട്ഠോ സിയാ. കീദിസീതി ആഹ **"പിയേ"**ച്ചാദി. **ഇതീ**തി നിദസ്സനേ. **പിയാ** വല്ലഭായ **ആലിങ്ഗിതം കം** ജനം **സുഖം** കായികം ചേതസികഞ്ച **നോ ആലിങ്ഗതി** ന സംയുജ്ജതി നു. **നു**ഇതി പരിവിതക്കേ നിപാതോ. ഏത്ഥ **പിയാ**തി കിലിട്ഠം പഹേളികായ സമാരോപേന പരിഹടം.

൭൯. **"പഹേളികേ"**ച്ചാദി. **കിലിട്ഠതാ** കിലിട്ഠപദദോസസങ്ഖാതാ പഹേളികായം വിസയേ ആരുള്ഹാ ചേ, **ന ഹി ദുട്ഠാ** ദുട്ഠാ ന ഹോതി. കിമുദാഹരണം? പിയാ സുഖാലിങ്ഗിതം കമാലിങ്ഗതി നു നോ ഇതി, **ഇതി**സദ്ദസ്സ നിദസ്സനത്ഥത്താ സേസഉദാഹരണാനമേതമുപലക്ഖണന്തി ഞാതബ്ബം. നോ ചേ, ഏവംപകാരാനമുദാഹരണാനമപരിഗ്ഗഹേതബ്ബത്താ **ഇതി**സദ്ദോ പകാരത്ഥോതി. **പിയാ** വല്ലഭായ **ആലിങ്ഗിതം** ഉപഗുഹിതം **കം** നാമ ജനം **സുഖം** കായികമാനസികം **നോ ആലിങ്ഗതി നു,** ആലിങ്ഗതേവാതി. ഏത്ഥ **പിയാ**തി കിലിട്ഠപദം പഹേളികായമാരോപനേന നിരാകതം ഹോതി.

൮൦. **യമകേ നോ പയോജേയ്യ, കിലിട്ഠപദ'മിച്ഛിതേ;**
തതോ യമക'മഞ്ഞം തു, സബ്ബമേതംമയം വിയ.

൮൦. **"യമകേ"**ച്ചാദി. **തതോ അഞ്ഞ**ന്തി ഇച്ഛിതയമകതോ അഞ്ഞം. **തു**ഇതി വിസേസജോതകോ. **ഏതംമയം വിയാ**തി ഏതേന കിലിട്ഠപദേന നിബ്ബത്തം വിയ.

൮൦. **"യമകേ"**ച്ചാദി. കിലിട്ഠപദം ഇച്ഛിതേ യമകേ ഇട്ഠയമകേ നോ പയോജേയ്യ നപ്പയുജ്ജേയ്യ, **തതോ** ഇട്ഠയമകതോ അഞ്ഞം സബ്ബം യമകം പന **ഏതംമയം വിയ** ഇമിനാ കിലിട്ഠപദദോസേന കതം വിയ ഹോതി. ഏത്ഥ ഇട്ഠയമകം വുത്തനയേന ഞാതബ്ബം, ഏതേന നിബ്ബത്തം ഏതംമയന്തി വിഗ്ഗഹോ.

ദേസവിരോധിനോ യഥാ -

൮൧. **ബോധിസത്തപ്പഭാവേന, ഥലേപി ജലജാന്യ'ഹും;**
നുദന്താനി'വ സുചിരാ-വാസക്ലേസം തഹിം ജലേ.

൩൧. **"ബോധിസത്തേ"**ച്ചാദി. **ബോധിസത്തസ്സ** മായാദേവിയാ സുതസ്സ വക്ഖമാനസ്സ വിസേസസ്സ തദുപ്പന്നദിനേ സമ്ഭവാ **പഭാവേന** പുഞ്ഞപ്പഭാവതോ **ജലജാനി** അമ്ബുജാനി ഥലേപി **അഹും** അഹേസും അചിന്തനീയത്താ പുഞ്ഞപ്പഭാവസ്സ. കിം പന വാപ്യാദീസു കിം കരോന്താവ **തഹിം** തസ്മിഞ്ച ജലേ **സുചിരം** സബ്ബദാവ ആവസന**മാവാസോ** തേന ജാതോ ക്ലേസോ തം **നുദന്താനിവ** ദൂരതോ ജഹന്താനിവേതി. അചിന്തനീയത്താ പുഞ്ഞപ്പഭാവസ്സ ഈദിസമ്പി അച്ഛരിയമഹോസീതി ന ദേസവിരോധോ.

൩൧. **ബോധിസത്തപ്പഭാവേന** ബോധിസത്തസ്സ അചിന്തേയ്യാനുഭാവേന **ജലജാനി** ജലജസദിസത്താ തന്നാമകാനി പദുമകേരവാദീനി **തഹിം ജലേ** വിസയത്തേന പസിദ്ധേ തസ്മിം ഉദകേ **സുചിരാവാസക്ലേസം** അതിചിരം നിവാസതോ ജാതആയാസം **നുദന്താനി ഇവ** ചജന്താനി ഇവ ഥലേപി **അഹും** അഹേസും, വാപിആദീസു കാ കഥാ. എത്ഥ ജലജാനം ഥലുപ്പത്തികഥനസങ്ഖാതം ദേസവിരോധം അചിന്തേയ്യപുഞ്ഞപ്പഭാവേന ഈദിസാനം അച്ഛരിയാനം പാതുഭാവതോ "ബോധിസത്തപ്പഭാവേനാ"തി ഇമിനാ നിരാകരോതി. ബോധിയം ചതുമഗ്ഗപഞ്ഞായം സത്തോതി ച, തസ്സ പഭാവോതി ച, സുചിരം ആവാസോതി ച, തേന ഭൂതോ ക്ലേസോതി ച വാക്യം.

കാലവിരോധിനോ യഥാ -

൩൨. **മഹാനുഭാവപിസുനോ, മുനിനോ മന്ദമാരുതോ;**
സബ്ബോതുകമയം വായി, ധുനന്തോ കുസുമം സമം.

൩൨. **"മഹാ"**ഇച്ചാദി. **മന്ദോ** മുദുഭൂതോ മാരുതോ അയം **സബ്ബോതുകം** സബ്ബേസു ഉതൂസു പുപ്ഫനകം **കുസുമം** പുപ്ഫം **സമം** ഏകതോ കത്വാ **ധുനന്തോ** വികിരന്തോ **മുനിനോ** മുനിസദിസത്താ ഭവിസ്സന്തമുനിഭാവേന ച ബോധിസത്തസ്സ, മുനിനോയേവ വാ സമ്മാസമ്ബോധിസമധിഗമസമയേ മഹാനുഭാവസ്സ **പിസുനോ** സൂചകോ **വായി** പവായതീതി. എത്ഥ യദ്യപേകദാ സബ്ബോതുകാസമ്ഭവോ നാനാഉതൂസു നാനാകുസുമസ്സ സമ്ഭവാ, തഥാപി ഭഗവതോ മഹാനുഭാവപിസുനമീദിസമേകപദികം സമ്ഭവതീതി കാലവിരോധോ ഇമിനാ പരിഹടോ.

൩൨. **"മഹാനുഭാവേ"**ച്ചാദി. അയം **മന്ദമാരുതോ** അചണ്ഡസമീരണോ **സബ്ബോതുകം** വസന്താദീസു സബ്ബഉതൂസു വികസന്തം **കുസുമം** പുപ്ഫജാതം **സമം** ഏകതോ കത്വാ **ധുനന്തോ** കമ്പേന്തോ **മുനിനോ** ഏകന്തഭാവിത്താ മുനിസങ്ഖാതസ്സ ബോധിസത്തസ്സ, സമ്മാസമ്ബോധിസമധിഗമസമയേ ഭൂതത്താ മുനിനോ സബ്ബഞ്ഞുനോ വാ **മഹാനുഭാവപിസുനോ** മഹന്തം പുഞ്ഞപ്പഭാവം പകാസേന്തോ **വായി** സമ്പവായീതി. എത്ഥ നാനാകാലേ സമ്ഭവന്താനമ്പി കുസുമാനം ഏകകാലേ സമ്ഭവസ്സ കാലവിരോധത്തേപി ഭഗവതോ പുഞ്ഞാനുഭാവോ താദിസമച്ഛരിയമേകക്ഖണേ ജനേതും സമത്ഥോതി കാലവിരോധം "മഹാനുഭാവപിസുനോ"തി ഇമിനാ നിരാകരോതി. മഹാനുഭാവസ്സ, മഹാനുഭാവം വാ പിസുനോതി വാക്യം.

കലാവിരോധിനോ യഥാ -

൩൩. **നിമുഗ്ഗമനസോ ബുദ്ധ-ഗുണേ പഞ്ചസിഖസ്സപി;**
തന്തിസ്സരവിരോധോ സോ, ന സമ്ബീണേതി കം ജനം.

൩൩. **"നിമുഗ്ഗി"**ച്ചാദി. ബുദ്ധസ്സ **ഗുണേ** സീലാദികേ അപരിമാണേ നിമുഗ്ഗം ഓഗാള്ഹം മനം ചിത്തം യസ്സ തസ്സ **പഞ്ചസിഖസ്സ** ഗന്ധബ്ബദേവപുത്തസ്സപി വീണായ

തന്തിയാ സരോ കിരിയാകാലമാനലക്ഖണവിലമ്ബിതദുതമജ്ഝഭേദഭിന്നോ ഛജ്ജാദികോ തസ്സ വിരോധോ കലാസത്ഥപരിനിട്ഠിട്ഠകമവേസമം കം ജനം ന സമ്പീണേതി, പീണേതിയേവ. സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ലോകിയഗുണാനുബന്ധബുദ്ധീനം വിക്ഖേപപ്പവത്തിപി തഥാവിധം പീണേതീതി. "ബുദ്ധഗുണേ നിമുഗ്ഗമനസോ"തി ഇമിനാ കലാവിരോധോ പരിഹടോ.

൭൭. **"നിമുഗ്ഗി"**ച്ചാദി. **ബുദ്ധഗുണേ** സബ്ബഞ്ഞുനോ വിമ്ഹയജനകസീലാദിഗുണസമ്ഭാരേ **നിമുഗ്ഗമനസോ** ഓതിണ്ണചിത്തസ്സ **പഞ്ചസിഖസ്സപി** ഗന്ധബ്ബദേവപുത്തസ്സാപി സോ **തന്തിസ്സരവിരോധോ** വീണായ തന്തിയാ ഘട്ടനകിരിയാ, അദ്ധമത്തികാദികാലോ, ഹത്ഥാദീനം സന്നിവേസലക്ഖണോ മാനോതി ഇമേഹി തീഹി ലക്ഖണേഹി യുത്തസ്സ മന്ദസീഘമജ്ഝിമപ്പമാണേഹി ഭിന്നസ്സ ഛജ്ജാദിസത്തസരസ്സ കലാസത്ഥാഗതക്കമസ്സ വിനാസസങ്ഖാതോ വിരോധോ **കം ജനം ന സമ്പീണേതി,** സമ്പീണേതി ഏവ. ഏത്ഥ അകന്തിയാ കാരണഭൂതോ കലാസത്ഥാഗതക്കമഭങ്ഗോ ലോകുത്തരബുദ്ധഗുണാനുഗതബുദ്ധിയാ ജാതോതി സോ ഭങ്ഗോ "നിമുഗ്ഗമനസോ ബുദ്ധഗുണേ"തി വുത്തത്താ പീതിയാ കാരണമേവേതി ന വിരോധോ. നിമുഗ്ഗോ മനോ അസ്സാതി ച, തന്തിയാ സരോതി ച, തേസം വിരോധോതി ച വാക്യം.

ലോകവിരോധിനോ യഥാ -

൭൮. ഗണയേ ചക്കവാളം സോ, ചന്ദനായപി സീതലം;
സമ്ബോധിസത്തഹദയോ, പദിത്തങ്ഗാരപൂരിതം.

൭൮. **"ഗണയേ"**ച്ചാദി. ചന്ദനായ അപി സീതലം **ഗണയേ** ചിന്തേസി. കിന്തം? പദിത്തങ്ഗാരപൂരിതം ചക്കവാളം. കോ സോ? **സമ്ബോധിയം** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേ **സത്തം** പരിബദ്ധം **ഹദയം** ചിത്തം യസ്സ സോ. സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാനുബന്ധബുദ്ധിനോ ഹി താദിസോ മനോബന്ധോതി ന ലോകവിരോധോ.

൭൮. **"ഗണയേ"**ച്ചാദി. **സമ്ബോധിസത്തഹദയോ** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേ ആസത്തചിത്തോ **സോ** ബോധിസത്തോ **പദിത്തങ്ഗാരപൂരിതം** ആദിത്തങ്ഗാരേഹി പരിപുണ്ണം **ചക്കവാളം** ചക്കവാളഗബ്ഭം **ചന്ദനായപി** ചന്ദനതോ അപി **സീതലം** അതിസീതലം കത്വാ **ഗണയേ** ചിന്തേയ്യാതി. ഇട്ഠത്ഥലുദ്ധസ്സ ചിത്തപ്പവത്തിയാ ഈദിസത്താ അഗ്ഗിനോ ചന്ദനതോപി അധികസീതത്തകപ്പനാ "ചന്ദനം സീതലം, അഗ്ഗി ഉണ്ഹോ"തി പവത്തലോകസീമായ വിരുദ്ധാ ന ഹോതി. സമ്ബോധിയം സത്തഹദയം യസ്സേതി ച, പദിത്താനി അങ്ഗാരാനീതി ച, തേഹി പൂരിതന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഞായവിരോധിനോ യഥാ -

൭൯. പരിച്ചത്തഭവോപി ത്വ-മുപനീതഭവോ അസി;
അചിന്ത്യഗുണസാരായ, നമോ തേ മുനിപുങ്ഗവ.

൭൯. **"പരിച്ചത്തേ"**ച്ചാദി. **മുനിപുങ്ഗവ** മുനീനം ഉത്തമ പരിച്ചത്തോ വിസട്ഠോ ഭവോ സുഗതിദുഗ്ഗതിസങ്ഖാതോ യേനാതി **പരിച്ചത്തഭവോപി** ത്വം ഉപനീതോ ആനീതോ പവത്തിതോ ഭവോ വുഡ്ഢി യേനാതി **ഉപനീതഭവോ** അസി. തസ്മാ കാരണാ അചിന്ത്യഗുണസാരായ തേ നമോ അത്ഥൂതി സേസോ. ഈദിസം ന ഞായവിരുദ്ധമേവംവിധത്താ മുനിപുങ്ഗവസ്സ.

൭൯. **“പരിച്ചത്തേ”**ച്ചാദി. **മുനിപുങ്ഗവ** മുനിസേട്ഠ ത്വം **പരിച്ചത്തഭവോപി** അപനീതസുഗതിദുഗ്ഗതിഭവോപി **ഉപനീതഭവോ** ലോകസ്സാനീതഅഭിവുദ്ധികോ **അസി** ഭവസി, **അചിന്ത്യഗുണസാരായ** തതോ ഏവ ചിന്താവിസയാതിക്കന്തസാരഗുണസ്സ **തേ** തുയ്ഹം നമോ അത്ഥൂതി സബ്ബാകാരതോ ഭവസ്സ പരിച്ചത്തത്താ അത്തനി അവിജ്ജമാനം സുഗതിഭവം ലോകസ്സ ദേതീതി ഏതം ഞായാഗതം ന ഹോതീതി പടിഭാതി, തഥാപി ച സബ്ബഞ്ഞൂനം പവത്തി ഈദിസായേവാതി ഞായവിരോധോ നിരാകതോ. അചിന്ത്യാ ഗുണസാരാ യസ്മിന്തി വിഗ്ഗഹോ.

ആഗമവിരോധിനോ യഥാ -

൮൦. **നേവാലപതി കേനാപി, വചീവിഞ്ഞത്തിതോ യതി;**
സമ്പജാനമുസാവാദാ, ഫുസേയ്യാപത്തിദുക്കടം.

൮൦. **“നേവേ”**തിആദി. **യതീ**തി ഭിക്ഖു **കേനാപി** സഹ **നേവാലപതി** ന വദത്യേവ, തഥാപി **വചീവിഞ്ഞത്തിതോ** ചോപനവാചാസങ്ഖാതേന വചീവിഞ്ഞത്തിഹേതുനാ പവത്തിതോ സമ്പജാനന്തസ്സ മുസാവാദതോ കാരണാ **ആപത്തിദുക്കടം** “സമ്പജാനമുസാവാദസ്സ ഹോതീ”തി വുത്തദുക്കടാപത്തി **ഫുസേയ്യ** ആപജ്ജതീതി. ഏത്ഥ അനാലപതോ വചീവിഞ്ഞത്തിയാ കഥം മുസാവാദോതി അഭിധമ്മാപന്നവിരോധോ നത്ഥി, അപരവചനത്ഥേ ത്വീദിസോ വിരുജ്ഝതീതി.

൮൦. **“നേവി”**ച്ചാദി. **യതി** സമണോ **കേനാപി** കേനചി സദ്ധിം **നേവാലപതി** നോ ഭാസതി, തഥാപി **വചീവിഞ്ഞത്തിതോ** ചോപനവാചാസങ്ഖാതവിഞ്ഞത്തികാരണാ പവത്തനതോ **സമ്പജാനമുസാവാദാ** സമ്പജാനന്തസ്സ മുസാഭണനതോ **ആപത്തിദുക്കടം** ദുക്കടാപത്തിം **ഫുസേയ്യ** ആപജ്ജേയ്യാതി. ഏത്ഥ അനാലപന്തസ്സ വചീവിഞ്ഞത്തിതോ മുസാവാദോ കഥം സമ്ഭവതീതി അഭിധമ്മാപന്നവിരോധോ, “സന്തിം ആപത്തിം നാവികരേയ്യ, സമ്പജാനമുസാവാദ’സ്സ ഹോതീ”തി നിദാനുദ്ദേസേ നിദ്ദിട്ഠവചീദ്വാരേ അകിരിയസമുട്ഠാനാ ദുക്കടാപത്തി ഹോതീതി ആഗമവിരോധോ നിരാകതോ. മുസാഭണനം വിനാ ആപത്തി കഥം ഭവതീതി? യഥാ കാലേ അവസ്സമാനമേഘതോ സഞ്ജാതദുബ്ഭിക്ഖം “മേഘകതം ദുബ്ഭിക്ഖ”ന്തി വത്തബ്ബം ഹോതി, ഏവം കഥേതബ്ബകാലേ അകഥനതോ സഞ്ജാതാ വചീദ്വാരേ അകിരിയസമുട്ഠാനാ ദുക്കടാപത്തിപി തതോ സഞ്ജാതാതി വത്തബ്ബാ ഹോതി. സമ്പജാനന്തസ്സ മുസാവാദോതി ച, ആപത്തിയേവ ദുക്കടന്തി ച വാക്യം.

നേയ്യസ്സ യഥാ -

൮൧. **മരീചിചന്ദനാലേപ-ലാഭാ സീതമരീചിനോ** [സിതമരീചിനോ (സീ॰)]**;**
ഇമാ സബ്ബാപി ധവലാ, ദിസാ രോചന്തി നിബ്ഭരം.

൮൧. **“മരീചീ”**ത്യാദി. **സീതമരീചിനോ** ചന്ദസ്സ **മരീചിയോ** ദീധിതിയോ ഏവ ചന്ദനം, തസ്സ **ആലേപോ** ഉപദേഹോ, തസ്സ ലാഭേന ഇമാ സബ്ബാപി ദിസാ **നിബ്ഭര**മതിസയം **ധവലാ** സേതാ രോചന്തീതി നത്ഥേത്ഥ നേയ്യതാ മരീചിയാ സദ്ദോപാത്തത്ഥായ തു.

൮൧. **“മരീചി”**ച്ചാദി. **സീതമരീചിനോ** ചന്ദസ്സ **മരീചിചന്ദനാലേപലാഭാ** മരീചിസങ്ഖാതചന്ദനാലേപസ്സ പടിലാഭതോ ഇമാ സബ്ബാപി ദിസാ **നിബ്ഭര**മതിസയം **ധവലാ** സേതാ **രോചന്തി** ദിബ്ബന്തീതി. ദിസാനം ധവലകാരണസ്സ “മരീചിചന്ദനാലേപലാഭാ സീതമരീചിനോ”തി വുത്തത്താ നേയ്യദോസോ ന പതിട്ഠാതി, ചന്ദനമിവ ചന്ദനം, മരീചിയോയേവ ചന്ദനമിതി ച, തസ്സ ആലേപോതി ച, തസ്സ ലാഭോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ വാ -

വുമ്മനോനുരഞ്ജനോ മാര-ങ്ഗനാസിങ്ഗാരവിബ്ഭമോ;
ജിനേനാ’സമനുഞ്ഞാതോ, മാരസ്സ ഹദയാനലോ.

വുവ. “മനോ”ച്ചാദി. മനം പസ്സന്താനമനുസ്സരന്താനഞ്ച ചിത്തം അനുരഞ്ജേതീതി **മനോനുരഞ്ജനോ,** മാരങ്ഗനാനം സിങ്ഗാരകതോ **വിബ്ഭമോ** വിലാസോ ജിനേന **അസമനുഞ്ഞാതോ** അബ്ഭുപഗതോ **മാരസ്സ** വസവത്തിനോ **ഹദയാനലോ** ഹദയഗ്ഗി ജാതോ. സോകോ ചേത്ഥ അനലത്ഥേ നിരുപ്പിതോ തസ്സ താദിസത്ഥാനതിവത്തനതോ, കാരണന്തുപചാരേനാതി. ഏത്ഥ യജ്ജപി മാരങ്ഗനാപരാജയോ ന സദ്ദോപാത്തത്ഥോ, തഥാപി “സിങ്ഗാരവിബ്ഭമോ മാരസ്സ ഹദയഗ്ഗീ”തി വുത്തേ സാമത്ഥിയാ മാരങ്ഗനാപരാജയോ ഗമ്യതേ, തഥാവിധസ്സ മാരസോകസ്സ മാരങ്ഗനാപരാജയാബ്യഭിചാരതോ. നേവേദിസസ്സ നേയ്യതാ, വങ്കവുത്തീദിസീ ഗുണോയേവ ബന്ധസ്സ.

വുവ. വത്തബ്ബസ്സ ഞായോപാത്തത്താ നേയ്യദോസപരിഹാരത്ഥമുദാഹരതി **“മനോ”**ച്ചാദി. **മനോനുരഞ്ജനോ** ദസ്സനസവനാനുസ്സരണം കരോന്താനം ജനാനം ചിത്തമത്തനി അനുരഞ്ജന്തോ **മാരങ്ഗനാസിങ്ഗാരവിബ്ഭമോ** മാരവധൂനം രതികീളാഹേതുഭൂതകാമപത്ഥനാസങ്ഖാതസിങ്ഗാരേന കതലീലാ **ജിനേന** ജിതപഞ്ചമാരേന സത്ഥുനാ **അസമനുഞ്ഞാതോ** അനബ്ഭുപഗതോ അസമ്പടിച്ഛിതോ **മാരസ്സ** വസവത്തിനോ **ഹദയാനലോ** ഹദയഗ്ഗി അഹോസീതി. അനലത്തേന കപ്പിതകാരിയഭൂതോ സോകോ മാരങ്ഗനാസിങ്ഗാരവിബ്ഭമസങ്ഖാതകാരണേന സദ്ധിം അഭേദകപ്പനായ [അനലത്തകപ്പനായ (കം॰)] “ഗുളോ സേമ്ഹം, തിപുസം ജരോ”തിആദീസു വിയ തുല്യാധികരണഭാവേന വുത്തോ ഹോതി. ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി മാരങ്ഗനാനം പരാജയവാചകോ സദ്ദോ നത്ഥി, തഥാപി “സിങ്ഗാരവിബ്ഭമോ മാരസ്സ ഹദയാനലോ”തി വുത്തേ മാരങ്ഗനാപരാജയം വിനാ താദിസസോകുപ്പത്തികാരണസ്സ അനധിഗതത്താ അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണസാമത്ഥിയേന താസം പരാജയോ പകാസിതോ ഹോതീതി ഈദിസവങ്കവുത്തിയാ ബന്ധഗുണത്താ നേയ്യദോസോ നിരാകതോ ഹോതീതി. മനോ അനുരഞ്ജേതീതി ച, മാരങ്ഗനാനം സിങ്ഗാരോതി ച, തേന കതോ വിബ്ഭമോതി ച വാക്യം.

വിസേസനാപേക്ഖസ്സ യഥാ -

വുന്നഅപയാതാപരാധമ്പി, അയം വേരീ ജനം ജനോ;
കോധപാടലഭൂതേന, ഭിയ്യോ പസ്സതി ചക്ഖുനാ.

വുന. “അപയാതേ”ച്ചാദി. അയം വേരീ ജനോ അപയാതാപരാധമ്പി ജനന്തി സമ്ബന്ധോ. അപയാതോ അപഗതോ അപരാധോ യസ്സ തം, കോധേന പാടലഭൂതേന സേതരത്തേന. ഇമിനാ വിസേസനാപേക്ഖദോസോ പരിഹടോ.

വുന. “അപയാതി”ച്ചാദി. അയം വേരീ ജനോ **അപയാതാപരാധമ്പി** അപഗതാപരാധമ്പി ജനം **കോധപാടലഭൂതേന** കോധേന ഭൂതസേതലോഹിതവണ്ണയുത്തേന ചക്ഖുനാ **ഭിയ്യോ** യേഭുയ്യേന പസ്സതീതി. “പസ്സതീ”തി വചനസ്സ വിജ്ജമാനത്തേപി “ചക്ഖുനാ”തി വിസേസ്യവചനം “കോധപാടലഭൂതേനാ”തി വിസേസനസ്സ ലബ്ഭമാനത്താ സാത്ഥകം ഹോതീതി വിസേസനാപേക്ഖദോസോ നിരാകതോതി. അപയാതോ അപഗതോ അപരാധോ അസ്മാതി ച, കോധേന പാടലഭൂതന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഹീനത്ഥസ്സ യഥാ -

വ്ര്അപ്പകാനമ്പി പാപാനം,
പഭാവം നാസയേ ബുധോ;
അപി നിപ്പഭതാനീത-
ഖജ്ജോതോ ഹോതി ഭാണുമാ.

വ്ര്. **"അപ്പകാന"**മിച്ചാദി. **ബുധോ** പണ്ഡിതപോസോ അപ്പകാനം പാപാനമ്പി കിമുതമധികാനം **പഭാവം** ആനുഭാവം **നാസയേ** അപ്പവത്തിം പാപേയ്യ. തം അത്ഥന്തരന്യാസേന സാധേതി. **ഭാണുമാ** സൂരിയോ നിപ്പഭതം ആനീതോ ഖജ്ജോതോ യേന തഥാവിധോ അപി ഹോതി. "മന്ദപ്പഭോ അയ"ന്തി ജോതിരിങ്ഗണമ്പി നോപേക്ഖതി ചക്കവാളകുഹരാനുചരിതമഹാനുഭാവോപീതി. എത്ഥ **അപീ**ത്യാദിനാ വചോഭങ്ഗിയാ ഹീനത്ഥദോസോ പരിഹടോ.

വ്ര്. **"അപ്പകാനി"**ച്ചാദി. **ബുധോ** പഞ്ഞവാ **അപ്പകാനമ്പി** അതിമന്ദാനമ്പി **പാപാനം** അകുസലാനം **പഭാവം** വിപാകദാനസാമത്ഥിയസങ്ഖാതാനുഭാവം **നാസയേ** അഹോസികമ്മതാപാദനേന നാസേയ്യ, ബഹൂനം പാപാനം വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. തമത്ഥമത്ഥന്തരന്യാസാലങ്കാരേന സമത്ഥേതി **അപി**ച്ചാദി. **ഭാണുമാ** സൂരിയോ **നിപ്പഭതാനീതഖജ്ജോതോ അപി** നിപ്പഭതമാപാദിതജോതിരിങ്ഗണേഹി സമന്നാഗതോപി ഹോതീതി. ഹീനപഭാവോ ഹോതി ഖജ്ജോപനകേ പഹായ അത്തനോ ആലോകം കരോന്തോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. എത്ഥ **അപി നിപ്പഭതി**ച്ചാദിവചനവിലാസവസേന ഹീനപക്ഖം ഗഹേത്വാപി സൂരിയഉദാരത്തസ്സേവ പോസിതത്താ "നിപ്പഭതാനീതഖജ്ജോതോ"തി വിസേസനപദം ഹീനത്ഥദോസം ന നിസ്സയതി. നത്ഥി പഭാ യേസന്തി ച, തേസം ഭാവോതി ച, തം ആനീതാ ഖജ്ജോതാ യേനേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

അനത്ഥസ്സ യഥാ -

വ്ര൫ന പാദപൂരണത്ഥായ, പദം യോജേയ്യ കത്ഥചി;
യഥാ വന്ദേ മുനിന്ദസ്സ, പാദപങ്കേരുഹം വരം.

വ്ര൫. **"ന പാദേ"**ച്ചാദി. എത്ഥ **വന്ദേ**ഇച്ചാദോ ഹേട്ഠാ വിയ പാദപൂരണസ്സ കസ്സചി അഭാവേന അനത്ഥാഭാവോ.

വ്ര൫. **"ന പാദി"**ച്ചാദി. പാദപൂരണത്ഥായ ഗാഥാപാദാനം പൂരണസങ്ഖാതപയോജനത്ഥായ **പദം** നാമാദികം കത്ഥചി ന യോജേയ്യ വിഞ്ഞൂതി, **യഥാ** നിരത്ഥകപദായോജനേ ഉദാഹരണമേവം "മുനിന്ദസ്സ വരം പാദപങ്കേരുഹം വന്ദേ"തി. ഹേട്ഠാ ദുട്ഠോദാഹരണേ വിയ പാദപൂരണത്ഥം കസ്സചി പദസ്സ അയോജിതത്താ സാത്ഥകപദേഹി നിരത്ഥകദോസോ നിരാകതോതി. മുദുനിമ്മലസോഭാദിസാധാരണഗുണയോഗതോ പങ്കേരുഹസദിസം ഉപചാരതോ പങ്കേരുഹം നാമ. പാദമേവ പങ്കേരുഹന്തി വിഗ്ഗഹോ. വിസേസനവിസേസ്യപദദോസപരിഹാരോ.

വ്രന്ന.ഭയകോധപസംസാദി-
വിസേസോ താദിസോ യദി;
വത്തും കാമീയതേ ദോസോ,
ന തത്ഥേ'കത്ഥതാകതോ.

വ്രന്ന. **"ഭയേ"**ച്ചാദി. **ഭയ**ഞ്ച ചിത്തുത്രാസോ **കോധോ** ച ദോസോ **പസംസാ** ച ഥുതി, താ ആദി യസ്സ തുരിതാദിനോ സോ താദിസോ വിസേസോ യദി വത്തും **കാമീയതേ** ഇച്ഛീയതേ, **തത്ഥ** തസ്മിം ഭയാദിവിസേസേ വിസയേ ഏകത്ഥതായ ഏകത്ഥഭാവേന കതോ ദോസോ നത്ഥി.

വുന്ു. ഇദാനി വാക്യദോസപരിഹാരത്ഥമാരഭതി **"ഭയകോധേ"**ച്ചാദി. ഭയകോധപസംസാദി ചിത്തുത്രാസപടിഘഥുതിആദീഹി സമന്നാഗതോ താദിസോ വിസേസോ വത്തും **യദി കാമീയതേ** ചേ വിഞ്ഞൂഹി ഇച്ഛീയതേ, **തത്ഥ** ഭയകോധാദികേ വിസേസേ **ഏകത്ഥതാകതോ** ഏകത്ഥഭാവേന കതോ **ദോസോ** വാക്യദോസോ ന ഭവതി. ഭയാദിവിസേസേ വത്തുമിച്ഛിതേ പുബ്ബുച്ചാരിതപദസ്സ പുനുച്ചാരണേ ഏകത്ഥദോസോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ഭയഞ്ച കോധോ ച പസംസാ ചാതി ച, താ ആദി യസ്സ തുരിതകോതൂഹലഅച്ഛരാഹാസസോകപസാദസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥവിസേസസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ. തഗ്ഗുണസംവിഞ്ഞാണഅഞ്ഞപദത്ഥസമാസത്താ ഭയാദീസു കഥിതമപി ഗഹേത്വാ പുനപ്പുനം കഥനമവിരോധം. ഏകോ അത്ഥോ യേസം പദാദീനം തേ ഏകത്ഥാ, തേസം ഭാവോ ഏകത്ഥതാ, തായ കതോതി വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

വു൭.സപ്പോ സപ്പോ അയം ഹന്ദ, നിവത്തതു ഭവം തതോ;
യദി ജീവിതുകാമോ'സി, കഥം തമുപസപ്പസി.

വു൭. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി **"സപ്പോ"**ഇച്ചാദി. "അയം സപ്പോ സപ്പോ"തി ഭയേനാമേഡിതം **ഹന്ദാ**തി ഖേദേ **തതോ** തമ്ഹാ ഠാനാ, സപ്പതോ വാ **ഭവം** ഭവന്തോ **നിവത്തതു** ഗതമഗ്ഗാഭിമുഖോ ആവത്തതു. **തം** ഠാനം, സപ്പം വാ. നത്ഥേത്ഥ ഏകത്ഥതാദോസോ ഭയേനാമേഡിതപ്പയോഗതോ.

വു൭. **"സപ്പോ"**ച്ചാദി. **ഹന്ദ** നട്ഠോ വത, അയം സപ്പോ സപ്പോ ഭവം **തതോ** ഠാനതോ, സപ്പതോ വാ **നിവത്തതു** ആവത്തതു യദി ജീവിതുകാമോ അസി, **തം** ഠാനം, സപ്പം വാ **കഥമുപസപ്പസി** കഥമുപഗച്ഛസീതി. ഭയേ ആമേഡിതവചനത്താ ഏകത്ഥതാദോസോ നത്ഥി, ജീവിതുകാമോസീതി ഏത്ഥ ബിന്ദുലോപോ.

പദദോസപരിഹാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വാക്യദോസപരിഹാരവണ്ണനാ

ഭഗ്ഗരീതിനോ യഥാ -

വു൮.യോ കോചി രൂപാതിസയോ,
കന്തി കാപി മനോഹരാ;
വിലാസാതിസയോ കോപി,
അഹോ ബുദ്ധമഹോദയോ.

വു൮. **"യോ"**ഇച്ചാദി. **രൂപസ്സ** അനുബ്യഞ്ജനേഹി അനുബ്യഞ്ജിതബാത്തിംസവരപുരിസലക്ഖണോപസോഭിതസ്സ ബ്യാമപ്പഭാകേതുമാലാവിരാജിതസ്സ **അതിസയോ** ആധിക്കം വാചാഗോചരഭാവാതിക്കമേന അവചനീയത്താ യോ കോചിയേവ. മനോ അനേകലോകസ്സ ചിത്തം ഹരതീതി **മനോഹരാ** ചിത്തമവഹരന്തീ **കന്തി** സോഭാ **കാപി** അവചനപഥാ കാപിയേവ. **വിലാസസ്സ** ഗത്യാദിനോ **അതിസയോ** വചനപഥാതിക്കന്തോ കോപിയേവ, തസ്മാ ബുദ്ധസ്സ മഹന്തോ ഉദയോ അഭിവുഡ്ഢി അഹോ അബ്ഭുതോതി. ഏത്ഥ കിംസദ്ദേനാരദ്ധാ രീതി ന കത്ഥചി ഭഗ്ഗാ.

വു൮. **"യോ കോചി"**ച്ചാദി. **രൂപാതിസയോ** സുപ്പഹിട്ഠിതപാദതാദിദ്വത്തിംസപുരിസലക്ഖണേഹി സോഭിതസ്സ

ചിത്തങ്ഗുലിതാദിഅസീതിഅനുബ്യഞ്ജനേഹി അലങ്കതസ്സ ബ്യാമപ്പഭാകേതുമാലാഹി ഉജ്ജലസ്സ രൂപകായസ്സ ആധിക്യം **യോ കോചി**യേവ മനോഗോചരഭാവം വിനാ വചനവിസയാതിക്കന്തത്താ യോ കോചിയേവ. **മനോഹരാ** ലോകസ്സ ചിത്തം ഹരന്തീ **കന്തി** സോഭാ **കാപി**യേവ വചീവിസയാതിക്കന്തത്താ കാപിയേവ. **വിലാസാതിസയോ** വിസയഭൂതപിയഭാവസങ്ഖാതസ്സ ഗമനാദിവിലാസസ്സ ആധിക്യമ്പി **കോപി**യേവ വുത്തകാരണേനേവകോപിയേവ. തതോ **ബുദ്ധമഹോദയോ** ബുദ്ധസ്സ മഹാഭിവുദ്ധിസങ്ഖാതോ ഉദയോ **അഹോ** അച്ഛരിയോതി. ഏത്ഥ സബ്ബനാമികേന **കിം** സദ്ദേന വത്തുമാരദ്ധക്കമോ ന കഥചി ഭിന്നോതി ഭഗ്ഗരീതിദോസോ നത്ഥീതി.

൮൬. **അബ്യാമോഹകരം ബന്ധം, അബ്യാകിണ്ണം മനോഹരം;**
അദൂരപദവിന്യാസം, പസംസന്തി കവിസ്സരാ.

൮൬. **"അബ്യാമോഹ"**ഇച്ചാദി. നത്ഥി ദൂരമേസന്തി അദൂരാനി, താനിയേവ പദാനി, തേസം **വിന്യാസോ** യാഥാവതോ ഠപനം യസ്സ തം. തതോയേവ അബ്യാകിണ്ണോ അസമ്മിസ്സോ ച. സോ അബ്യാകിണ്ണതായ ഏവ മനോഹരോ ചാതി **അബ്യാകിണ്ണം മനോഹരം**. തേനേവ "അയമേത്ഥ അത്ഥോ അയം വാ"തി ഏവം ബ്യാമോഹം ന കരോതീതി **അബ്യാമോഹകരോ,** തം. പസാദാലങ്കാരാലങ്കിതം **ബന്ധം**. കവീനം ഇസ്സരാ പധാനാ. യേ കനിട്ഠങ്ഗുലിഗണനാനിട്ഠാ, തേ **പസംസന്തി** ഥുവന്തി താദിസബന്ധഗുണസ്സാതിസയപസംസാരഹഭാവേന.

൮൬. **"അബ്യാമോഹേ"**ച്ചാദി. **അദൂരപദവിന്യാസം** നാമാദിപദാനം വോഹാരകാലേ അദൂരസമ്ബന്ധോ യഥാ സിയാ, തഥാ പടിപാടിയാ പദട്ഠപനേന സമന്നാഗതം **അബ്യാകിണ്ണം,** തതോയേവ അഞ്ഞസമ്ബന്ധീപദേഹി അസമ്മിസ്സം **മനോഹരം,** തതോയേവ വിഞ്ഞൂനം ചിത്തമാരാധേന്തം **അബ്യാമോഹകരം** "ഇമസ്സത്ഥോ ഇമസ്സത്ഥോ ഏസോ ഏസോ വാ"തി സംസയമനുപ്പാദേന്തം **ബന്ധം** പസാദാലങ്കാരസംയുത്തം ബന്ധനം **കവിസ്സരാ** കവീനം പധാനാ പണ്ഡിഭജനാ, കനിട്ഠങ്ഗുലിയാ ഗണിതബ്ബാ അഗ്ഗകവിനോതി അധിപ്പായോ. **പസംസന്തി** ഥോമേന്തി. ബ്യാമോഹം ന കരോതീതി അബ്യാമോഹകരോ. വി ആകിണ്ണോ ബ്യാകിണ്ണോ, ന ബ്യാകിണ്ണോ **അബ്യാകിണ്ണോ**. നത്ഥി ദൂരം യേസം, താനിയേവ പദാനി, തേസം **വിന്യാസോ** ഠപനം യസ്സ ബന്ധസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

൮൭. **നീലുപ്പലാഭം നയനം,**
ബന്ധുകരുചിരോ'ധരോ;
നാസാ ഹേമങ്കുസോ തേന,
ജിനോയം പിയദസ്സനോ.

൮൭. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി **"നീലുപ്പലാഭ"**മിച്ചാദി. യസ്സ ജിനസ്സ **നയനം** നേത്തം **നീലുപ്പലാഭം** ഇന്ദീവരദ്വയനിഭം, **അധരോ** അധരോട്ഠോ **ബന്ധുകമിവ** ബന്ധുകകുസുമമിവ **രുചിരോ** കന്തോ, **നാസാ** നാസികാ സയം **ഹേമങ്കുസോ** സുവണ്ണങ്കുസോയേവ, **തേന** കാരണേന അയം ജിനോ പിയം മധുരം ദസ്സനമസ്സാതി **പിയദസ്സനോ**. ഈദിസോ ന ബ്യാകിണ്ണദോസോ, അബ്യാകിണ്ണോ പസാദോയേവാതി.

൮൭. ഇദാനി ബ്യാകിണ്ണദോസപരിഹാരം പരിഹരതി **"നീലുപ്പലി"**ച്ചാദിനാ. **നയനം** യസ്സ നേത്തയുഗളം **നീലുപ്പലാഭം** നീലുപ്പലദലസദിസം, **അധരോ** അധരോട്ഠോ **ബന്ധുകരുചിരോ** ബന്ധുകപുപ്ഫമിവ മനുഞ്ഞോ, **നാസാ** നാസികാ **ഹേമങ്കുസോ** സുവണ്ണങ്കുസോയേവ, **തേന** കാരണേന അയം ജിനോ **പിയദസ്സനോ** മനുഞ്ഞദസ്സനോ ഹോതീതി. ഏത്ഥ പസാദാലങ്കാരേന യുത്തത്താ ന ബ്യാകിണ്ണദോസോ. **ആഭാസദ്ദോ** **നിഭാസദ്ദോ** വിയ ഇവത്ഥോ. നോ ചേ, **പഭാപരിയായോ** വാ ഹോതി. ബന്ധുകമിവ

രുചിരോതി ച, പിയം ദസ്സനം യസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഇഹ ദസ്സനസ്സ കത്തുഭൂതസാധുജനസമ്ബന്ധത്തേപി വിസയത്തേനേവ ജിനസമ്ബന്ധോ ഹോതീതി അഞ്ഞപദത്ഥേന തഥാഗതോ ഗഹിതോതി.

൯൧.സമതിക്കന്തഗാമ്മത്ത-കന്തവാചാഭിസങ്ഖതം;
ബന്ധനം രസഹേതുത്താ, ഗാമ്മത്തം അതിവത്തതി.

൯൧. **"സമതിക്കന്തി"**ച്ചാദി. സമ്മാ അതിക്കന്തം നിഗ്ഗതം. ഗാമ്മസ്സ ഭാവോ **ഗാമ്മത്തം**. യാസം **കന്താനം** മധുരാനം വാചാനം താഹി അഭിസങ്ഖതം രചിതം ബന്ധനം **രസസ്സ** മാധുരിയസ്സ **ഹേതുത്താ** കാരണഭാവേന **ഗാമ്മത്തം** യഥാവുത്തം **അതിവത്തതി** അതിക്കമതി.

൯൧. **"സമതി"**ച്ചാദി. **സമതിക്കന്തഗാമ്മത്തകന്തവാചാഭിസങ്ഖതം** വിസേസതോ അതിക്കന്തഗാമ്മഭാവാഹി കന്തവാചാഹി രചിതം **ബന്ധനം** മുത്തകാദിബന്ധനം **രസഹേതുത്താ** പണ്ഡിതാനം പീതിരസസ്സ കാരണത്താ യഥാവുത്തഗാമ്മദോസം **അതിവത്തതി** അതിക്കമ്മ പവത്തതീതി. സമ്മാ അതിക്കന്തം ഗാമ്മത്തം യാസം, താഹിയേവ കന്തവാചാഹി അഭിസങ്ഖതന്തി ച, രസസ്സ ഹേതു, തസ്സ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

൯൨.ദുനോതി കാമചണ്ഡാലോ,
സോ മം സദയ നിദ്ദയോ;
ഈദിസം ബ്യസനാപന്നം,
സുഖീപി കിമുപേക്ഖസേ.

൯൨. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി. കാമാതുരാ കാചി വനിതാ അത്തനോ പിയം പതിം വിരവതി **"ദുനോതി"**ച്ചാദിനാ. ദയായ സഹ പവത്തീതി **സദയ**ഇതി അനുനയവസേന പിയസ്സ ആമന്തനം, സാനുനയാമന്തനഞ്ഹി തതോനുഗ്ഗഹാഭികങ്ഖായമച്ചന്തമുചിതം, സോ കാമോ കന്ദപ്പോ ഏവ ചണ്ഡാലോ അകണ്ഹോ വാ അസയ്ഹോപതാപാവഹത്താ. കാമേ ചണ്ഡാലത്താരോപനഞ്ച ഉചിതമേവ യതോനേന കയിരമാനമസഹനമുപതാപമസഹമാനാ തം പരിഭവന്തം വിപ്പലപതി, **നിദ്ദയോ** നിക്കരുണോ, ഇദമപി ഉചിതമുപതാപേ നിക്കരുണാനം താദിസീ ഗതീതി. **മം ദുനോതി** അധികമുപതാപേതി നിദ്ദയത്താ, ന ഭവന്തം, തേനേവ ഭവം സുഖീ. ഇമിനാ അഞ്ഞാസത്തതം തസ്സ ദീപേതി. യദി നാഞ്ഞാസത്തോസി, നാഹമേകാകിനീ ഭവാമി. അസഹായാനഞ്ഹി പടിസത്തവോ ഹോന്തി. ഏകാകിത്തായേവാഹമപ്പടിസരണത്താനേന ദുസാമീതി [ദുഞ്ഞാമീതി (?)] തവ കാമം ത്വം സുഖീ ഹോസി. സനാഥാനം താദിസീ വുത്തീതി ഏവം സുഖീപി ത്വം ഈദിസം ബ്യസനമാപന്നം **കിം** കസ്മാ ഉപേക്ഖസേതി. ഏവമയം വങ്കവുത്തിയാ അത്തനോ, തം വിസയമനുഭവന്തസ്സ ച വിമുഖത്തം നിദസ്സേതീതീദിസം ന ഗാമ്മം.

൯൨. ഗാമ്മദോസപരിഹാരേ ലക്ഖിയം ദസ്സേതി **"ദുനോതി"**ച്ചാദി. കാമതണ്ഹാഭിഭൂതാ അങ്ഗനാ അത്തനോ വല്ലഭം നിസ്സായ ഏവം വിലപതി **"സദയ** ഹേ കാരുണിക **സോ കാമചണ്ഡാലോ** സോ അനങ്ഗനീചോ **നിദ്ദയോ** നിക്കാരുണികോ **മം ദുനോതി** പീളേതി, **സുഖീപി** മമ വിയ അനാഥഭാവാഭാവതോ സുഖിതോപി ത്വം ഈദിസം **ബ്യസനാപന്നം** ഏവം കാമചണ്ഡാലേന അകാരുണേന കതഅസയ്ഹസന്താപസങ്ഖാതബ്യസനമനുപ്പത്തം **മം കിമുപേക്ഖസേ** കസ്മാ ഉദാസീനോസീ"തി. അത്തനോ ദുക്ഖാതുരത്താ ദുക്ഖദൂരീകരണം കാരുണികാനംയേവ വിസയന്തി "സദയേ"തി അനുനയവസേന ആമന്തനുചിതം അത്തനോ ദുക്ഖാതുരതം പോസേതും പീളാകാരകേ കാമേ ചണ്ഡാലത്താരോപനഞ്ച

നിദ്ദയത്തകഥനഞ്ച ഉചിതമേവ അത്തനി ഉപേക്ഖകത്താ. **സുഖീപീ**തി ഇമിനാ തസ്സ പരവിസയാസത്തതായ അതിചാരം അബ്ഭുപഗമേതി. ഏവം വങ്കവുത്തിയാ അത്തനോ വല്ലഭേ സാനുരാഗത്തഞ്ച അത്തനി തസ്സ തദഭാവത്തഞ്ച ദസ്സേതീതി. ''കഞ്ഞേ കാമയമാനം മം, ന കാമയസി കിംന്വിദ''ന്തി എത്ഥ വിയ ഇഹ ഗാമ്മദോസോ നത്ഥീതി ഗാമ്മദോസപരിഹാരമിദം. കാമോയേവ ചണ്ഡാലോ കാമചണ്ഡാലോ, സഹ ദയായ യോ വത്തതീതി ച, നത്ഥി ദയാ അസ്സേതി ച, സുഖമസ്സ അത്ഥീതി ച വിഗ്ഗഹോ. **അപി**സദ്ദോ അക്ഖമേ.

ൻന.യതിഹീനപരിഹാരോ, ന പുനേ'ദാനി നീയതേ;
യതോ ന സവനുബ്ബേഗം, ഹേട്ഠാ യേതം വിചാരിതം.

ൻന. **''യതി''**ച്ചാദി. **വിചാരിത**ന്തി ''തം നമേ സിരസാ ചാമീ-കരവണ്ണം തഥാഗത''ന്തിആദിനാ ഹേട്ഠാ പകാസിതന്തി അത്ഥോ.

ൻന. **''യതിഹീനി''**ച്ചാദി. **യതോ** യസ്മാ **സവനുബ്ബേഗം** ''ദോസാനമുദ്ദേസക്കമേന ദോസപരിഹാരക്കമോ ന വുത്തോ''തി ഏവം വിഞ്ഞൂനമുപ്പജ്ജമാനം ഇമസ്സ ഗന്ഥസ്സ സവനാസഹനം നത്ഥി, തതോ **യതിഹീനപരിഹാരോ** യതിഹീനദോസസ്സ പരിഹരണവസേന പവത്തമുദാഹരണം ഇദാനി പുന **ന നീയതേ** നാഹരീയതേതി. ഇമിനാധിഗതമാദോ വുത്തത്ഥമേവ സമത്ഥേതി. **ഹേട്ഠാ യേതം വിചാരിത**ന്തി ഏവം യതിഹീനദോസപരിഹരണം ഹേട്ഠാ അനന്തരപരിച്ഛേദേ വിചാരിതം ''തം നമേ സിരസാ ചാമീ-കരവണ്ണം തഥാഗത''ന്തിആദിനാ പകാസിതന്തി. ആദോ യതിഹീനദോസപാതുഭാവേയേവ പരിഹാരക്കമസ്സാപി ദസ്സിതത്താ ഇഹാദസ്സനേപി ഗന്ഥസ്സ ഊനതാ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. യതി ഹീനാ ഏത്ഥേതി ച, തസ്സ പരിഹാരോതി ച, സവനേ ഉബ്ബേഗന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

കമച്ചുതസ്സ യഥാ -

ൻർ.ഉദാരചരിതോ'സി ത്വം, തേനേവാ'രാധനാ ത്വയി;
ദേസം വാ ദേഹി ഗാമം വാ, ഖേത്തം വാ മമ സോഭനം.

ൻർ. **''ഉദാര''**ഇച്ചാദി. ഉദാരം ഉദാരത്തം ചാഗാതിസയസമ്ബന്ധതോ ചരിതം അതിഗുണപവത്തി യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ ഉചിതത്താ ദേസാദീനം യാചനക്കമസ്സ കമച്ചുതസ്സ പരിഹാരോയം.

ൻർ. **''ഉദാരി''**ച്ചാദി. ത്വം പുഞ്ഞവന്ത **ഉദാരചരിതോസി** ചാഗാതിസയയോഗതോ വിസാരദപവത്തിയുത്തോസി, **തേനേവ** തേന കാരണേനേവ **ആരാധനാ** മമ യാചനാ ത്വയി ഹോതി. **ദേസം** വാജനപദം വാ, നോ ചേ, **ഗാമം** വാ സംവസഥം വാ, നോ ചേ, സോഭനം **ഖേത്തം** വാ കേദാരം വാ മമ ദേഹീതി അനുപുബ്ബം ഹീനപദത്ഥയാചനാ ദായകസ്സ ദാനസ്സാപി യാചകസ്സ ഇച്ഛിതത്ഥപടിലാഭസ്സാപി അനുരൂപത്താ കമച്ചുതദോസമപനേതി. ഉദാരം ചരിതം അസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ.

അതിവുത്തസ്സ യഥാ -

ൻ൫.മുനിന്ദചന്ദസമ്ഭൂത-
യസോരാസിമരീചിനം;
സകലോപ്യ'യമാകാസോ,
നാ'വകാസോ വിജമ്ഭനേ.

ൻ൫. **''മുനിന്ദ''**ഇച്ചാദി. മുനിന്ദോയേവ ചന്ദോ, തതോ സമ്ഭൂതാ പാതുഭൂതാ, യസോരാസീ ഏവ മരീചിയോ, താസം. അയം സകലോ ആകാസോപി ഗഗനമേവ,

ന തസ്സേകോ പദേസോ. **വിജമ്ഭനേ** ബ്യാപനേ നാവകാസോ താദിസത്താ താസം മരീചിനന്തി നാതിവുത്തം.

ൻ൫. **“മുനിന്ദി”**ച്ചാദി. **മുനിന്ദചന്ദസമ്ഭൂതയസോരാസിമരീചിനം** മുനിന്ദസങ്ഖാതചന്ദതോ പാതുഭൂതാനം കിത്തിസമൂഹസങ്ഖാതകിരണാനം **വിജമ്ഭനേ** ബ്യാപനേ അയം സകലോപി ആകാസോ **നാവകാസോ** ന ഓകാസോ ഹോതീതി. ഹേതുഫലാദിഏ്വകേകകാരണേനാപി അപ്പമേയ്യാനം സബ്ബഞ്ഞുഗുണാനം പവത്തിയാ അപ്പമേയ്യസാമഞ്ഞഭൂതാകാസസ്സ നിരവകാസസ്സ ഇവ കഥനമുചിതന്തി അതിവുത്തദോസോ ഇഹ ന ഭവതി. ചന്ദോ ഇവ ചന്ദോ, മുനിന്ദോ ഏവ ചന്ദോ, തതോ സമ്ഭൂതാനംയേവ യസാനം രാസീ ച താ മരീചിയോ ചാതി വിഗ്ഗഹോ.

ൻന്ന്ര.വാക്യം ബ്യാപന്നചിത്താനം, അപേതത്ഥം അനിന്ദിതം;
തേനു’മ്മത്താദികാനം തം, വചനാ’ഞ്ഞത്ര ദുസ്സതി.

ൻന്ന്ര. **“വാക്യ”**മിച്ചാദി. ബ്യാപന്നം നട്ഠം അയഥാപവത്തം ചിത്തം യേസം, തേസം. **വാക്യം** വാക്യലക്ഖണോപേതം. അപേതോ അപഗതോ സുഞ്ഞോ അത്ഥോ അഭിധേയ്യം സംവോഹാരികം യസ്സ, തം. **അനിന്ദിതം** അഹീളിതം. **തേന** യഥാവുത്തേന കാരണേന. **തം** വാക്യം **ഉമ്മത്തോ** ധാതുക്ഖോഭാദിനാ ഖിത്തചിത്തോ, സോ ആദി യേസം ബാലാദീനം തേസം **വചനാ** അസങ്ഗതായ വാചായ **അഞ്ഞത്ര** അഞ്ഞസ്മിം അബ്യാപന്നചിത്തവിസയേ **ദുസ്സതി** ദുട്ഠം ജായതേ, ഉമ്മത്താദീനംയേവ തഥാവിധായ വാചായ ഉചിതത്താതി.

ൻന്ന്ര. **“വാക്യ”**മിച്ചാദി. **ബ്യാപന്നചിത്താനം** വിരുദ്ധഭാവമാപന്നചിത്താനം **വാക്യം** സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തപദസമുദായരൂപം വാക്യം **അപേതത്ഥം** അപഗതസമുദായത്ഥം **അനിന്ദിതം** വിഞ്ഞൂഹി ഗരഹിതം ന ഹോതി, **തേന** കാരണേന **ഉമ്മത്താദികാനം** ഉമ്മത്തവേദനട്ടാദീനം **വചനാഞ്ഞത്ര** വചനം വിനാ അനുമ്മത്താദിവചനേ **തം** സമുദായത്ഥസമ്ബന്ധരഹിതം വചനം **ദുസ്സതി** ദോസദുട്ഠം ഹോതി. ബ്യാപന്നം ചിത്തം യേസന്തി ച, അപേതോ അത്ഥോ അസ്സാതി ച, ഉമ്മത്തോ ആദി യേസന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

ൻ൩.സമുദ്ദോ പീയതേ സോ’യ-മഹ’മജ്ജ ജരാതുരോ;
ഇമേ ഗജ്ജന്തി ജീമൂതാ, സക്കസ്സേ’രാവണോ പിയോ.

ൻ൩. **“യഥേ”**ത്യുദാഹരതി **“സമുദ്ദോ”**ഇച്ചാദി. ന ഹേത്ഥ ‘‘സമുദ്ദോ പീയതേ’’ഇച്ചാദിനോ പദസമുദായസ്സ കോചി ഏകോ അത്ഥോ ഗയ്ഹതി, യോ സോ ബന്ധത്ഥോ സിയാ. അവയവത്ഥാ ഏവ തു അയോസലാകാകപ്പാപടിഭന്തീതി ഈദിസമപേതത്ഥമനിന്ദിതം വിഞ്ഞേയ്യം ബ്യാപന്നചിത്താനം.

ൻ൩. **“സമുദ്ദോ”**ച്ചാദി. സോ അയം സമുദ്ദോ പീയതേ യേന കേനചി പീയതേ, അഹം അജ്ജ **ജരാതുരോ** ജരരോഗാഭിഭൂതോ, ഇമേ **ജീമൂതാ** മേഘാ **ഗജ്ജന്തി** ഥനയന്തി. സക്കസ്സ ഏരാവണോ പിയോതി. ഇദം നിന്ദിതാനിന്ദിതാനം ഭിന്നമുദാഹരണം. ഇദം വാക്യം അവയവത്ഥമന്തരേന സമുദായതോ ഗമ്യമാനത്ഥസ്സാഭാവാ അപേതത്ഥം നാമ ഹോതി. ഈദിസം വാക്യം ഉമ്മത്തകാദീഹി വുത്തമപ്പീതികരം ന ഹോതി, അഞ്ഞേഹി വുത്തം പന കണ്ണേ അയോസലാകാ വിയ അപ്പീതികരം. ജരായ ആതുരോതി വാക്യം.

ൻവ്വ്ര.സുഖുമാലാവിരോധിത്ത-ദിത്തഭാവപ്പഭാവിതം;
ബന്ധനം ബന്ധഫരുസ-ദോസം സംദൂസയേയ്യ തം.

൯൮. **"സുഖുമാലി"**ച്ചാദി. ന വിരുജ്ഝതി സീലേനാതി അവിരോധീ, തസ്സ ഭാവോ അവിരോധിത്തം. സുഖുമാലസ്സ അവിരോധിത്തം യസ്സ സോ ദിത്തഭാവോ, തേന **പഭാവിതം** വഡ്ഢിതം സംയുത്തം **തം** ബന്ധനം ബന്ധഫരുസദോസം **സംദൂസയേയ്യ** നാസയേതി അത്ഥോ.

൯൮. **"സുഖുമാലി"**ച്ചാദി. **സുഖുമാലാവിരോധിത്തദിത്തഭാവപ്പഭാവിതം** "അനിട്ഠുരക്ഖരപ്പായേ"ച്ചാദിനാ വുച്ചമാനസുഖുമാലഗുണസ്സ അവിരുദ്ധഭാവസമന്നാഗതേന വണ്ണാനം അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഗഭിലക്ഖണേന **ദിത്തഭാവേന** പിയഭാവേന അനുബ്രൂഹിതം **തം** ബന്ധനം **ബന്ധഫരുസദോസം** ബന്ധഫരുസസങ്ഖാതദോസം **സംദൂസയേയ്യ** നാസേയ്യ, **തം** ബന്ധഫരുസദോസന്തി വാ സമ്ബന്ധോതി. ന വിരുജ്ഝതി സീലേനാതി അവിരോധീ, തസ്സ ഭാവോതി ച, സുഖുമാലസ്സ അവിരോധിത്തം യസ്സാതി ച, സോയേവ ദിത്തസ്സ ഭാവോതി ച, തേന പഭാവിതന്തി ച വാക്യം.

യഥാ -

൯൯. **പസ്സന്താ രൂപവിഭവം, സുണന്താ മധുരം ഗിരം;**
ചരന്തി സാധൂ സമ്ബുദ്ധ-കാലേ കേളിപരമ്മുഖാ.

൯൯. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി **"പസ്സന്താ"**ഇച്ചാദി. കേളിയാ കീളായ പരമ്മുഖാ വിഗതച്ഛന്ദാ ചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൯൯. **"പസ്സന്തേ"**ച്ചാദി. **സാധൂ** സജ്ജനാ **സമ്ബുദ്ധകാലേ** സമ്ബുദ്ധസ്സ ധരമാനകാലേ **രൂപവിഭവം** തസ്സ രൂപസമ്പത്തിം **പസ്സന്താ** ചക്ഖും സന്തപ്പേത്വാ ഓലോകേന്താ **മധുരം ഗിരം** തസ്സേവ ഭഗവതോ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതം മധുരവചനം സുണന്താ **കേളിപരമ്മുഖാ** കീളായ വിമുഖാ കീളാഭിരതിരഹിതാ **ചരന്തി** ഗച്ഛന്തി പവത്തന്തീതി. കേവലം ഫരുസസിഥിലവണ്ണേഹി വിനാ സുഖുച്ചാരണീയവണ്ണേഹി സമ്ഭൂതസുഖുമാലഗുണാവിരോധഅഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഗതവണ്ണവിസദപ്പവത്തഗുണയുത്തത്താ ഏത്ഥ ബന്ധഫരുസദോസോ നത്ഥി. കേളിയാ പരാനി പരിവത്തിതാനി മുഖാനി ഏതേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ **കാലോ**തി കിരിയാ. സാ ച അത്ഥതോ തദാകാരപ്പവത്തസമ്ബന്ധോയേവ. ലോകോ പന വിസും ഏകോ പദത്ഥോയേവാതി വോഹരതി. വാക്യദോസപരിഹാരോ.

വാക്യദോസപരിഹാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വാക്യത്ഥദോസപരിഹാരവണ്ണനാ

അപക്കമസ്സ യഥാ -

൧൦൦. **ഭാവനാദാനസീലാനി, സമ്മാ സമ്പാദിതാനി'ഹ;**
നിബ്ബാനഭോഗസഗ്ഗാദി-സാധനാനി ന സംസയോ.

൧൦൦. **"ഭാവനാ"**ഇച്ചാദി. ഏത്ഥ ഭാവനാദീനി നിദ്ദിസിത്വാ യഥാക്കമം നിബ്ബാനാദീനം നിദ്ദേസേന അപക്കമദോസോ പരിഹടോ.

൧൦൦. **"ഭാവനേ"**ച്ചാദി. **ഇഹ** മനുസ്സലോകേ **സമ്മാ സമ്പാദിതാനി** കമ്മഫലം സദ്ദഹിത്വാ യഥാവിധി സമ്പാദിതാനി അത്തനോ സന്താനേ പവത്താപിതാനി ഭാവനാദാനസീലാനി **നിബ്ബാനഭോഗസഗ്ഗാദിസാധനാനി** യഥാക്കമം നിബ്ബാനഉപഭോഗപരിഭോഗസമ്പത്തിസഗ്ഗുപ്പത്തിആദീനം ഹേതുഭാവേന സാധകാനി ഹോന്തി, ഏത്ഥ സാധനേ ന സംസയോ ഹോതീതി. ഇഹ ഭാവനാദയോ ഉദ്ദിസിത്വാ

ഉദ്ദേസക്കമം അനതിക്കമ്മ നിബ്ബാനാദീനമനുദ്ദേസസ്സ കതത്താ അപക്കമവാക്യത്ഥദോസസ്സ ഓകാസോ ന ഹോതി.

൭൦. ഉദ്ദിട്ഠവിസയോ കോചി [കോപി (ക॰ സീ॰)], വിസേസോ താദിസോ യദി;
അനുദ്ദിട്ഠേസു [അനുദിട്ഠേസു (?)] നേവ'ത്ഥി, ദോസോ കമവിലങ്ഘനേ.

൭൦. **"ഉദ്ദിട്ഠേ"**ച്ചാദി. ഉദ്ദിട്ഠാ പഠമം യുത്താ അത്ഥാ വിസയോ ഗോചരോ യസ്സ ഉദ്ദേസാനുദ്ദേസസമ്ബന്ധവിജാനനലക്ഖണസ്സ വിസേസസ്സ സോ താദിസോ കോചി വിസേസോ **അനുദ്ദിട്ഠേസു** യഥാക്കമമുദ്ദേസകമാനമതിക്കമേന പുന അത്ഥന്തരനിസ്സയേന പരാമട്ഠേസു യദി ഭവേയ്യ, **കമസ്സ** യഥോദ്ദിട്ഠേസു അനുക്കമസ്സ **വിലങ്ഘനേ** അതിക്കമേ ദോസോ നേവത്ഥി.

൭൦. **"ഉദ്ദിട്ഠേ"**ച്ചാദി. **ഉദ്ദിട്ഠവിസയോ** പഠമം പയുത്തത്ഥവിസയോ താദിസോ **കോചി വിസേസോ** ഉദ്ദേസാനുദ്ദേസാനം "ഇദമസ്സ പുബ്ബകഥനം, ഇദമസ്സ പച്ഛാകഥന"ന്തി ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞാപേക്ഖലക്ഖണസമ്ബന്ധപരിജാനനലക്ഖണോ വിസേസോ **അനുദ്ദിട്ഠേസു** അത്ഥന്തരം നിസ്സായ പുന വുത്തേസു യദി "ഭവേയ്യാ"തി സേസോ. **കമവിലങ്ഘനേ** ഉദ്ദേസാനുദ്ദേസാനം കമാതിക്കമേ **ദോസോ** സത്ഥഞ്ഞൂനം സുതികാലേ അസഹനകാരണം നേവത്ഥീതി. ഉദ്ദിട്ഠാ പഠമുച്ചാരിതാ അത്ഥാ വിസയോ ഗോചരോ അസ്സേതി ച, കമസ്സ വിലങ്ഘനന്തി ച വാക്യം.

യഥാ -

൭൧. കുസലാകുസലം അബ്യാ-കത'മിച്ചേസു പച്ഛിമം;
അബ്യാകതം പാകദം ന, പാകദം പഠമദ്വയം.

൭൧. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി **"കുസലേ"**ച്ചാദി. **കുസലം** കാമാവചരാദികമേകവീസതിവിധം, **അകുസലഞ്ച** ദ്വാദസവിധം, **അബ്യാകതം** വിപാകക്രിയാസങ്ഖാതമിതി **ഏതേസു** തീസു **പച്ഛിമം** അബ്യാകതം, പാകം വിപാകം ദദാതീതി **പാകദം. നേ**തി നിപാതപദം. **പഠമദ്വയം** കുസലാകുസലം പാകം ദദാതീതി **പാകദ**ന്തി. ഏത്ഥ അപാകദത്തം അബ്യാകതസ്സേവ, പാകദത്തം തേസമേവ ദ്വിന്നന്തി വിസേസോ ദട്ഠബ്ബോ.

൭൧. **"കുസലേ"**ച്ചാദി. **കുസലം** കാമാവചരാദിഏകവീസതികുസലഞ്ച **അകുസലം** ദ്വാദസവിധം അകുസലഞ്ച **അബ്യാകതം** വിപാകക്രിയാരൂപനിബ്ബാനവസേന ചതുബ്ബിധമബ്യാകതഞ്ച **ഇച്ചേസു** ഏവമേതേസു തീസു **പച്ഛിമം** ഉദ്ദേസക്കമേന പച്ഛിമമബ്യാകതം **പാകദം ന** വിപാകദായകം ന ഹോതി, **പഠമദ്വയം** കുസലാകുസലം **പാകദം** യഥാസകം വിപാകദായകം ഹോതീതി. "യഥാസങ്ഖ്യമനുദേസോ സമാന"ന്തി [പാണിനി ൧.൩.൧൦ സുത്തമിദം. അനുദിസ്സതേ ഇതി അനുദേസോ, പച്ഛാ ഉച്ചാരിതോ ഇച്ചത്ഥോ "സമാനം"ഇതി സമ്ബന്ധേഛട്ഠീ (കത്വബോധിനീ)] വുത്തത്താ ഉദ്ദിട്ഠേഹി സമാനമനുദ്ദിട്ഠാനമേവ സമസങ്ഖ്യായ ലബ്ഭമാനത്താ സങ്ഖ്യായാനതിക്കമോ ഹോതി. ഏത്ഥ പന കുസലാദിസഭാവതോ തിവിധത്തേപി വിപാകദാനാദാനവസേന ദുവിധകുസലാകുസലാദിവിസയഭൂതവിസേസസ്സ പവത്തിയാ വത്തിച്ഛാതോ പഠമം വത്തബ്ബതം വിനാ കമേന നിസ്സയനം നാമ നത്ഥീതി അപക്കമദോസോ ന ഹോതീതി.

൭൨. സഗുണാനാ'വികരണേ, കാരണേ സതി താദിസേ;
ഓചിത്യഹീനതാപത്തി, നത്ഥി ഭൂതത്ഥസംസിനോ.

൭൨. **"സഗുണാന"**മിച്ചാദി. സോതൂനം അത്തത്ഥനിപ്ഫാദനാദികേ താദിസേ **കാരണേ** ഹേതുമ്ഹി സതി **ഭൂതം** യഥാപവത്തം **അത്ഥം** അത്തനോ ചരിതലക്ഖണം

സംസിനോ വദന്തസ്സ സസ്സ അത്തനോ, സാനം വാ ഗുണാനം **ആവികരണേ** അധികാരവസേന "പൂജനീയതരോ ലോകേ"ഇച്ചാദികഥനേ ഓചിക്യഹീനതായ **ആപത്തി** പാപുണനം സമ്ഭവോ നത്ഥി.

൧൦൩. **"സഗുണി"**ച്ചാദി. **താദിസേ കാരണേ സതി** സോതൂനം അത്ഥനിപ്ഫാദനാദികേ താദിസേ ഹേതുമ്ഹി വിജ്ജമാനേ **ഭൂതത്ഥസംസിനോ** അത്തനി വിജ്ജമാനകായാദിസംവരലക്ഖണഗുണസങ്ഖാതമത്ഥം "പൂജനീയതരോ ലോകേ അഹമേകോ"ഇച്ചാദിനാ താദിസാവസരേ വദന്തസ്സ **സഗുണാനം** സസ്സ അത്തനോ, സാനം വാ സകാനം ഗുണാനം **ആവികരണേ** പാകടീകരണേ **ഓചിത്യഹീനതാപത്തി** ഓചിത്യഹീനസങ്ഖാതദോസസ്സാപത്തി നത്ഥീതി. **സസദ്ദസ്സ** അത്തഅത്തനിയവാചകത്താ സസ്സ അത്തനോ ഗുണാ സേ ച തേ ഗുണാ ചേതി വാ വിഗ്ഗഹോ. ഭൂതോയേവ അത്ഥോ, തം സംസതി വദതി സീലേനാതി വിഗ്ഗഹോ.

൧൦൪. **ഓചിത്യം നാമ വിഞ്ഞേയ്യം, ലോകേ വിഖ്യാതമാദരാ;**
തത്ഥോ'പദേസപഭവാ, സുജനാ കവിപുങ്ഗവാ.

൧൦൪. **"ഓചിത്യ"**മിച്ചാദി. **ലോകേ** സത്തലോകേ **വിഖ്യാതം** പസിദ്ധം ആബാലജനം [ആബാലജനാനം (കം)] യഥാസകമനുരൂപം വിജാനനതോ **ഓചിത്യം** ഉചിതഭാവോ നാമേതി പസിദ്ധിയം **ആദരാ** ആദരേന ഉസ്സാഹേന തതോ പരമാദരണീയസ്സാഭാവതോ, ന ഹി അനുചിതം കിഞ്ചി കേനാപ്യാദരണീയം സബ്ബഥാ അനസ്സാദനീയത്താ, വിഞ്ഞേയ്യം "സോതൂന"ന്തി സേസോ. **തത്ഥ** തസ്മിം ഓചിത്യേ **ഉപദേസസ്സ** പഠമുച്ചാരണസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹാപനവസേന പവത്തസ്സ **പഭവാ** ഉപ്പത്തിട്ഠാനഭൂതാ **സുജനാ** സുട്ഠുജനാ **കവിപുങ്ഗവാ** ഉത്തമാ, [കവിഉത്തമാ (?)] കവിസേട്ഠാതി വുത്തം ഹോതി.

൧൦൪. **"ഓചിത്യേ"**ച്ചാദി. **ലോകേ** സത്തലോകേ **വിഖ്യാതം** ആബാലപസിദ്ധം ഓചിത്യം നാമ **ആദരാ** ഗാരവേന **വിഞ്ഞേയ്യം** വിഞ്ഞൂഹി ഞാതബ്ബം ഹോതി, **തത്ഥ** ഓചിത്യവിസയേ **ഉപദേസപഭവാ** പഠമുച്ചാരണസ്സ ഉപ്പത്തിട്ഠാനഭൂതാ **സുജനാ** സാധുജനഭൂതാ **കവിപുങ്ഗവാ** ഉത്തമകവയോ ഭവന്തീതി, പസിദ്ധഓചിത്യപദേന യുത്തത്താ എത്ഥ **നാമ**സദ്ദോ പസിദ്ധിയം. ഉപദേസസ്സ പഭവാതി ച, പുമാനോ ച തേ ഗാവോ ചേതി ച, കവീനം പുങ്ഗവാതി ച വാക്യം.

൧൦൫. **വിഞ്ഞാതോചിത്യവിഭവോ-**
ചിത്യഹീനം പരിഹരേ;
തതോ'ചിത്യസ്സ സമ്പോസേ,
രസപോസോ സിയാ കതേ.

൧൦൫. **"വിഞ്ഞാത"**മിച്ചാദി. വിഞ്ഞാതോ അവബുദ്ധോ യഥാവുത്തകവിവരപസാദാ ഓചിത്യമേവ **വിഭവോ** സമ്പത്തി യേന സോ ഓചിത്യഹീനം നാമ ദൂസനം **പരിഹരേ** പരിവജ്ജേയ്യ. **തതോ** തസ്മാ പരിഹാരതോ ഹേതുതോ ഓചിത്യസ്സ **സമ്പോസേ** സുട്ഠു വഡ്ഢിഭാവേ വഡ്ഢനേ കതേ **രസസ്സ** അസ്സാദിതബ്ബതാസങ്ഖാതസ്സ മാധുരിയസ്സ സമ്പോസോ **സിയാ** ഭവേയ്യ.

൧൦൫. **"വിഞ്ഞാതേ"**ച്ചാദി. **വിഞ്ഞാതോചിത്യവിഭവോ** താദിസകവീനമനുഗ്ഗഹേന വിഞ്ഞാതഓചിത്യസങ്ഖാതസമ്പത്തിസമന്നാഗതോ കവി **ഓചിത്യഹീനം** നാമ ദൂസനം **പരിഹരേ** നിരാകരേയ്യ, **തതോ** ദോസപരിഹാരതോ ഓചിത്യസ്സ **സമ്പോസേ** ഉപബ്രൂഹനേ കതേ സതി **രസപോസോ** മാധുരിയസങ്ഖതസ്സ അസ്സാദേതബ്ബസ്സ പൂരണം **സിയാ** ഭവേയ്യാതി. ഓചിത്യമേവ വിഭവോതി ച, വിഞ്ഞാതോ

ഓചിത്യവിഭവോ യേനേതി ച, രസസ്സ പോസോ പുട്ഠഭാവോ [വുദ്ധഭാവോ (ക॰)] പോസേതബ്ബഭാവോതി ച വാക്യം.

യഥാ -

൧൦൬. **യോ മാരസേനമാസന്ന-മാസന്നവിജയുസ്സവോ;**
തിണായപി ന മഞ്ഞിത്ഥ, സോ വോ ദേതു ജയം ജിനോ.

൧൦൬. **“യഥേ”**ത്യുദാഹരതി **“യോ”**ഇച്ചാദി. **വിജയോ** പരാഭിഭവോ ആസന്നോ വിജയോ ഏവ **ഉസ്സവോ** അബ്ഭുദയോ നിപ്പടിപക്ഖാ പവത്തി യസ്സ ഏദിസോ യോ **ആസന്നം** അത്തനോ സമീപമുപഗതം മാരസേനം **തിണായപി ന മഞ്ഞിത്ഥ** തിണമ്പി ന മഞ്ഞിത്ഥ, തിണതോപി ഹീനം മഞ്ഞിത്ഥ, **സോ ജിനോ** മാരജി **വോ** തുമ്ഹാകം ജയം **ദേതൂ**തി വിദധാതു. ഏത്ഥ ജയാസീസനാ ‘‘ജിനോ’’തി അച്ചന്തമുചിതം, യോ അജിനി പഞ്ചമാരേതി ജിനോ പരാഭിഭവേകരസോ, തസ്സ പരേസം വിജയപ്പദാനേ സാമത്ഥിയേകയോഗോ സിയാതി. ‘‘മാരസേനമാസന്നം തിണായപി ന മഞ്ഞിത്ഥാ’’തി ഇദം പനേത്ഥ അതിസമുചിതം യതോ സമീപമുപഗതമ്പി താദിസം മാരസേനം തിണതോപി ഹീനം മഞ്ഞി, തേനസ്സ പരേസം വിജയപ്പദാനേകരസതാ വിസേസതോ യുത്താതി.

൧൦൬. ഇഹ സത്ഥേ സബ്ബത്ഥ സങ്ഖേപക്കമമിച്ഛന്തോപി ആചരിയോ ഓചിത്യം നാമ ആദരേന സഗ്ഗരൂഹി ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ പയുജ്ജിതബ്ബമിച്ചേവം വിത്ഥാരേന സിസ്സേ അനുസാസിത്വാ ഇദാനി ഓചിത്യഹീനപരിഹരണത്ഥം **“യോ മാരസേനമാസന്നേ”**ച്ചാദിനാ ലക്ഖിയമുദാഹരതി. **ആസന്നവിജയുസ്സവോ** അദൂരസത്തുവിജയസങ്ഖാതഉസ്സവോ, അഥ വാ അച്ചാസന്നപടിപക്ഖവിരഹപ്പവത്തിസങ്ഖാതഅഭിവുദ്ധിയാ സമന്നാഗതോ യോ ജിനോ **ആസന്നം** അനേകപ്പകാരഭിംസനകരൂപേന അത്തനോ സമീപമാഗതം **മാരസേനം** മാരബലം **തിണായപി** തിണലവം കത്വാപി **ന മഞ്ഞിത്ഥ** സല്ലക്ഖണം നാകാസി, **സോ ജിനോ** സോ ജിതപഞ്ചമാരോ **വോ** തുമ്ഹാകം ജയം ദേതൂതി. ഏത്ഥ യോ പഞ്ചമാരേ ജിതത്താ ജിനോ നാമ ഹോതി, സോ പരാഭിഭവനേ അസഹായകിച്ചത്താ പരേസം ജയദാനേ സാമത്ഥിയയുത്തോതി ‘‘ജയം ദേതൂ’’തി കതം ജയാസീസനമതിഉചിതം ഹോതി, ജയദാനേ സാമത്ഥിയസ്സേവ പോസകത്താ. ‘‘മാരസേനമാസന്നം തിണായപി ന മഞ്ഞിത്ഥാ’’തി ഇദം വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി. ഏവം അച്ചന്തഉചിതപയോഗേന ഓചിത്യഹീനദോസോ നിരാകതോതി. വിജയോ ഏവ ഉസ്സവോ, ആസന്നോ വിജയുസ്സവോ യസ്സേതി വിഗ്ഗഹോ.

൧൦൭. **ആരദ്ധകത്തുകമ്മാദി-കമാതിക്കമലങ്ഘനേ;**
ഭഗ്ഗരീതിവിരോധോ’യം, ഗതിം ന ക്വാപി വിന്ദതി.

൧൦൭. **“ആരദ്ധ”**ഇച്ചാദി. കത്താ ച കമ്മഞ്ച താനി ആദീനി യേസം കരണാദീനം **ആരദ്ധാനി** വത്തും പട്ഠപിതാനി കത്തുകമ്മാദീനി തേസം കമോ തസ്സ **അതിക്കമോ** പരിച്ചാഗോ തസ്സ ലങ്ഘനേ സതി, വത്തുമാരദ്ധകത്തുകമ്മാദികമാനതിക്കമേതി വുത്തം ഹോതി. അയം യഥാവുത്തോ ഭഗ്ഗരീതിവിരോധോ **ക്വാപി** കത്ഥചിപി ഠാനേ **ഗതിം ന വിന്ദതി** പതിട്ഠം ന ലഭതേ.

൧൦൭. **“ആരദ്ധി”**ച്ചാദി. **ആരദ്ധകത്തുകമ്മാദികമാതിക്കമലങ്ഘനേ** വത്തുമാരദ്ധകത്തുകമ്മാദീനം കമപരിച്ചാഗസ്സാതിക്കമേ അയം യഥാവുത്തഭഗ്ഗരീതിവിരോധോ **ക്വാപി** കത്ഥചിപി ഠാനേ **ഗതിം** പതിട്ഠം **ന വിന്ദതി** ന ലഭതേതി. ആരദ്ധാനി ച താനി കത്തുകമ്മാദീനി യേസം കരണാദീനം തേസം കമസ്സ അതിക്കമോ തസ്സ ലങ്ഘനന്തി വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

൧൦൮. സുജനഞ്ഞാന’മിത്ഥീനം, വിസ്സാസോ നോ’പപജ്ജതേ;
വിസസ്സ സിങ്ഗിനോ രോഗ-നദീരാജകുലസ്സ ച.

൧൦൯. ഭേസജ്ജേ വിഹിതേ സുദ്ധ-ബുദ്ധാദിരതനത്തയേ;
പസാദ’മാചരേ നിച്ചം, സജ്ജനേ സഗുണേപി ച.

൧൦൮-൧൦൯. എത്ഥ ച “സുജന”മിച്ചാദികേ “ഭേസജ്ജേ”ഇച്ചാദികേ ച ഗാഥാദ്വയേ ഛട്ഠിയാ, സത്തമിയാ ച അപരിച്ചാഗേന നാത്ഥരീതിയാ ഭങ്ഗോ, **ചകാരസ്സേകസ്സ** കതത്താ ന സദ്ദരീതിയാ ഭങ്ഗോ. ബഹൂനമത്ഥാനഞ്ഹി സമുച്ചയത്ഥം വാക്യേ ഏകോ വാ ചകാരോ കാതബ്ബോ പടിപദം വാ.

൧൦൮. **“സുജനേ”**ച്ചാദി. **സുജനഞ്ഞാനം** സജ്ജനേഹി അഞ്ഞേസം ദുജ്ജനാനഞ്ച ഇത്ഥീനഞ്ച **വിസസ്സ** ജീവിതഹരണസമത്ഥസ്സ **സിങ്ഗിനോ** വിസാണവതോ ച രോഗനദീരാജകുലസ്സ ച **വിസ്സാസോ** സംസഗ്ഗോ **ന ഉപപജ്ജതേ** കിഞ്ചികാലേ വിരുജ്ഝനതോ ന യുജ്ജതേതി. എത്ഥ ആരദ്ധസ്സ ഛട്ഠുന്തക്കമസ്സ സബ്ബത്ഥ അപരിച്ചാഗതോ അത്ഥരീതിഭങ്ഗോ ച, യുത്തട്ഠാനേ ഏകസ്സേവ ചകാരസ്സ യുത്തത്താ സദ്ദരീതിഭങ്ഗോ ച നത്ഥി. **ചസദ്ദസ്സ** അനേകത്ഥസമുച്ചയത്താ “സുജനഞ്ഞാനഞ്ചാ”തിആദിമ്ഹി വാ, ഇഹ വുത്തനിയാമേന അവസാനേ വാ, സബ്ബത്ഥ വാ യോജനമരഹതി.

൧൦൯. **“ഭേസജ്ജേ”**ച്ചാദിഗാഥായമ്പി ഏസേവ നയോ സത്തമീമത്തമേവ വിസേസോ. **വിഹിതേ** പഥ്യേ **ഭേസജ്ജേ** ഓസധേ ച സുദ്ധബുദ്ധാദിരതനത്തയേ ച **സജ്ജനേ** സാധുജനേ ച **അപി** പുനപി **സഗുണേ** വിജ്ജമാനഗുണേ ച **പസാദം** അത്തനോ ചിത്തപസാദം **നിച്ചം** സതതം **ആചരേ** സപ്പുരിസോ കരേയ്യ സേവേയ്യാതി.

സസംസയസ്സ യഥാ -

൧൧൦. മുനിന്ദചന്ദിമാലോക-
രസലോലവിലോചനോ;
ജനോ’വക്കന്തപന്ഥോ’വ,
രംസിദസ്സനപീണിതോ.

൧൧൦. **“മുനിന്ദേ”**ച്ചാദി. എത്ഥ **രംസി**സദ്ദോ സസംസയം പരിഹരതി.

൧൧൦. സസംസയപരിഹാരലക്ഖിയഭൂതാ **“മുനിന്ദി”**ച്ചാദിഗാഥാ അനന്തരപരിച്ഛേദേ വുത്തത്ഥാവ. **രംസി**സദ്ദോയേവ ഹി വിസേസോ, എത്ഥ **രംസി**സദ്ദേന സുണന്താനം ഉപ്പജ്ജമാനസംസയേന സസംസയഭൂതം ബന്ധദോസമോഹതീതി.

൧൧൧. സംസയായേവ യം കിഞ്ചി, യദി കീളാദിഹേതുനാ;
പയുജ്ജതേ ന ദോസോ’വ, സസംസയസമപ്പിതോ.

൧൧൧. **“സംസയേ”**ച്ചാദി. **കീളാദീതി** **ആദി**സദ്ദേന ആകിണ്ണസമ്മന്തനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി, കീളാദിഹേതുനാ യം കിഞ്ചി സംസയായേവ യദി പയുജ്ജതേതി സമ്ബന്ധോ.

൧൧൧. **“സംസയായേവേ”**ച്ചാദി. **കീളാദിഹേതുനാ** കീളാസമ്ബാധസമ്മന്തനാദികാരണേന **യം കിഞ്ചി** സംസയുപ്പാദനസമത്ഥം യം കിഞ്ചി പദം **സംസയായ ഏവ** സോതൂനം ഉപ്പജ്ജമാനസംസയത്ഥമേവ **യദി പയുജ്ജതേ** തസ്മിം ബന്ധനേ വത്താരേഹി പയുജ്ജതേ ചേ, **സസംസയസമപ്പിതോ**

സസംസയദോസസഹിതോ ബന്ധോ **ന ദോസോവ** അദുട്ഠോവാതി. സസംസയേന സമപ്പിതോതി വിഗ്ഗഹോ.

യഥാ -

൧൧൨. **യാതേ ദുതിയംനിലയം, ഗുരുമ്ഹി സകഗേഹതോ;**
പാപുണേയ്യാമ നിയതം, സുഖ’മജ്ഝയനാദിനാ.

൧൧൨. **“യാതേ”**ച്ചാദി. **ഗുരുമ്ഹി** അജ്ഝാപകേ **സകഗേഹതോ** അത്തനോ മൂലനിലയതോ **ദുതിയം നിലയം** ദുതിയം ഘരം യാതേ സതി **നിയത**മേകന്തമജ്ഝയനാദിനാ സുഖം പാപുണേയ്യാമാതി അയമനിച്ഛിതത്ഥോ. **ഗുരുമ്ഹി** സുരാചരിയേ [സുരച്ഛാചരിയേ (ക॰)] **സകഗേഹതോ** അത്തനോ ജാതരാസിതോ **ദുതിയം നിലയം** ദുതിയം രാസിം യാതേ സതി നിയതമജ്ഝയനാദിനാ സുഖം പാപുണേയ്യാമാതി അയമേത്ഥ ഇച്ഛിതത്ഥോ.

൧൧൨. **“യാതേ”**ച്ചാദി. **ഗുരുമ്ഹി** ആചരിയേ **സകഗേഹതോ** അത്തനോ വാസാഗാരതോ **ദുതിയം നിലയം** ദുതിയം ഘരംയാതേ സതി, അയമനിച്ഛിതത്ഥോ. **ഗുരുമ്ഹി** സുരാചരിയേ **സകഗേഹതോ** അത്തനോ ജാതരാസിതോ **ദുതിയം നിലയം** ദുതിയം രാസിം **യാതേ** ഗതേ സതി അനുകൂലത്താ **നിയത**മേകന്തേന **അജ്ഝയനാദിനാ** ഉഗ്ഗഹണാദിനാ **സുഖം** മാനസികസുഖം, നോ ചേ സുഖകാരണം ഗന്ഥപരിസമത്തിം പാപുണേയ്യാമാതി. ഉഭയപക്ഖസ്സാപി അപരത്ഥേ അത്ഥോ സാധാരണോ ഹോതി. ഏത്ഥ **അജ്ഝയന**സദ്ദസന്നിധാനേന പയുത്ത**ഗുരു**സദ്ദസ്സ ആചരിയത്ഥവാചകത്തേപി ഇച്ഛിതത്ഥഗോപനത്ഥം പയുത്തത്താ അദുട്ഠോതി.

൧൧൩. **സുഭഗാ ഭഗിനീ സാ’യം, ഏതസ്സി’ച്ചേവമാദികം;**
ന “ഗാമ്മ”മിതി നിദ്ദിട്ഠം, കവീഹി സകലേഹിപി.

൧൧൩. **“സുഭഗാ”**ഇച്ചാദി. **ഇച്ചേവമാദികം** ഭഗിനീഇച്ചേവമാദികം.

൧൧൩. **“സുഭഗേ”**ച്ചാദി. **ഏതസ്സ** പുരിസസ്സ സാ അയം ഭഗിനീ **സുഭഗാ** സുന്ദരാതി ഇച്ചേവമാദികം സകലേഹി കവീഹി അപി **ന ഗാമ്മമിതി** ഗാമ്മദോസേന ന ദുട്ഠമിതി നിദ്ദിട്ഠന്തി. സുഭം സുന്ദരഭാവം ഗതാതി ‘‘സുഭഗാ’’തി അഗ്ഗഹേത്വാ ബഹുബ്ബീഹിസമാസേ കതേ ലബ്ഭമാനത്ഥസ്സ അസബ്ഭഭാവേപി കവീനം ചിത്തഖേദം ന ജനേതീതി അധിപ്പായോ. ഇതി ഏവം അയം പകാരോ ആദി അസ്സ ഈദിസസ്സ വാക്യസ്സാതി വാക്യം.

൧൧൪. **ദുട്ഠാലങ്കാരവിഗമേ, സോഭനാലങ്കതിക്കമോ;**
അലങ്കാരപരിച്ഛേദേ, ആവിഭാവം ഗമിസ്സതി.

൧൧൪. **“ദുട്ഠ”**ഇച്ചാദി. ദുട്ഠാലങ്കാരസ്സ ദോസദൂസിതസ്സ അലങ്കാരസ്സ **വിഗമേ** അപഗമേ സതി.

൧൧൪. **“ദുട്ഠി”**ച്ചാദി. **ദുട്ഠാലങ്കാരവിഗമേ** ദോസദുട്ഠസ്സ അലങ്കാരസ്സ അപഗമേ സതി **സോഭനാലങ്കതിക്കമോ** പസത്ഥാനമലങ്കാരാനം പവത്തിആകാരോ **അലങ്കാരപരിച്ഛേദേ** അലങ്കാരപകാസകത്താ തന്നാമകേ പരിച്ഛേദേ **ആവിഭാവം** പകാസത്തം **ഗമിസ്സതി** പാപുണിസ്സതീതി. പരിച്ഛിജ്ജതീതി പരിച്ഛേദോ. അലങ്കാരപകാസകത്താ തദത്ഥേന അലങ്കാരോ ച സോ പരിച്ഛേദോ ചേതി വിഗ്ഗഹോ.

൧൧൫. **ദോസേ പരിഹരിതുമേസ വരോ’പദേസോ,**
സത്ഥന്തരാനുസരണേന കതോ മയേവം;

വിഞ്ഞായി'മം ഗുരുവരാന'ധികപ്പസാദാ,
ദോസേ പരം പരിഹരേയ്യ യസോഭിലാസീ.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദവിരചിതേ

സുബോധാലങ്കാരേ

ദോസപരിഹാരാവബോധോ നാമ

ദുതിയോ പരിച്ഛേദോ.

ഫ്ഥ. **"ദോസേ"**ഇച്ചാദി. **ദോസേ** യഥാവുത്തേ പദദോസാദികേ **പരിഹരിതും** പരിച്ചജിതും ഏസോ **വരോ** ഉത്തമോ ഉപദേസോ സത്ഥന്തരാനം ബഹൂനം **അനുസരണേന** അനുഗമേന [അനുപഗമേന (ക॰)] മയാ ഏവം **കതോ** നിപ്ഫാദിതോ, **ഇമം** ഉപദേസം ഗുരുവരാനം **അധികപ്പസാദാ** മഹതാ പസാദേന ന അപ്പകേന, തഥാവിധേന താദിസസ്സ മഹതോ അത്ഥസ്സ അപസിജ്ഝനതോ, **വിഞ്ഞായ** ജാനിത്വാ ആദരതോ കരേയ്യ **ദോസേ** യഥാവുത്തേ ദോസേ **യസോ** പരിസുദ്ധബന്ധനം ക്രിയാലക്ഖണതോ ഏകന്തേന കിത്തിഹേതുത്താ, തംസബ്ഭാവാ കിത്തി വാ, തം അഭിലസതി സീലേനേതി **യസോഭിലാസീ പരം** അച്ചന്തമേവ **പരിഹരേയ്യ** ദൂരതോ കരേയ്യ.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരേ മഹാസാമിനാമികായം ടീകായം

ദോസപരിഹാരാവബോധപരിച്ഛേദോ ദുതിയോ.

ഫ്ഥ. **"ദോസേ"**ച്ചാദി. **ദോസേ** യഥാവുത്തപദദോസാദികേ **പരിഹരിതും**മപനേതും **വരോ** ഉത്തമോ **ഏസോ** ഉപദേസോ **സത്ഥന്തരാനുസരണേന** ബഹൂനം ബാഹിരസത്ഥാനം അനുസ്സതിയാ മയാ ഏവം അനന്തരുദ്ദിട്ഠക്കമേന **കതോ** വിരചിതോ, **ഇമം** ഉപദേസം ഗുരുവരാനം **അധികപ്പസാദാ** അധികപ്പസാദേന **വിഞ്ഞായ** സഭാവതോ ഞത്വാ **യസോഭിലാസീ** യസപടിലാഭകാരണത്താ കാരണേ കാരിയോപചാരേന ദോസാപഗമേന പരിസുദ്ധബന്ധനം വാ താദിസബന്ധനഹേതു ഉപ്പജ്ജമാനകിത്തിം വാ ഇച്ഛന്തോ പഞ്ഞവാ **ദോസേ** യഥാവുത്തദോസേ **പരം** അതിസയേന **പരിഹരേയ്യ** ദൂരതോ കരേയ്യാതി. ഏത്ഥ പുബ്ബദ്ധേന ദോസപരിഹാരപരിച്ഛേദസ്സ പസത്ഥഭാവോ ദസ്സിതോ, അപരദ്ധേന സിസ്സജനാനുസാസനം ദസ്സിതം ഹോതി. തഥാ പുബ്ബദ്ധേന കരുണാപുബ്ബങ്ഗമപഞ്ഞാകിച്ചം ദസ്സിതം, അപരദ്ധേന പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമകരുണാകിച്ചം ദസ്സിതം. തഥാ പുബ്ബദ്ധേന അത്തഹിതസമ്പത്തി, അപരദ്ധേന പരഹിതസമ്പത്തി ദസ്സിതാതി. ഏവമനേകാകാരദീപികായ ഇമായ ഗാഥായ പരിച്ഛേദം നിഗമേതി. അഞ്ഞേ സത്ഥാ **സത്ഥന്തരാ, അന്തര**സദ്ദോ ഹി **അഞ്ഞ**സദ്ദപരിയായോ. യഥാ "ഗാമന്തരം ന ഗച്ഛേയ്യാ"തി. യസം അഭിലസതി സീലേനാതി വാക്യം.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരനിസ്സയേ

ദുതിയോ പരിച്ഛേദോ.

൩. ഗുണാവബോധപരിച്ഛേദ

അനുസന്ധിവണ്ണനാ

൧൧൬. സമ്ഭവന്തി ഗുണാ യസ്മാ,
ദോസാനേ’വ’മതിക്കമേ;
ദസ്സേസ്സം തേ തതോ ദാനി,
സദ്ദേ സമ്ഭൂസയന്തി യേ.

൧൧൬. ഏവം ദോസപരിഹാരോപദേസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ദോസപരിഹാരാ സമുപഗതഗുണം ഉപദസ്സിതുമധികാരം വിരചയന്തോ ആഹ **“സമ്ഭവന്തി”**ഇച്ചാദി. **ദോസാനം** യഥാവുത്താനം പദദോസാദീനം **ഏവം** യഥാവുത്തനയേന അതിക്കമേ സതി **ഗുണാ** ധമ്മാ സദ്ദാലങ്കാരസഭാവാ പസാദാദയോ **യസ്മാ** കാരണാ **സമ്ഭവന്തി** സിജ്ഝന്തി, തഞ്ച “പസാദോ കിലിട്ഠാദീനം വജ്ജനാ സമ്ഭവതീ”ത്യാദിനാ യഥായോഗം വിഞ്ഞേയ്യം, **തതോ** തസ്മാ കാരണാ **യേ** ഗുണാ സദ്ദേ **സമ്ഭൂസയന്തി** അലങ്കരോന്തി, **തേ** സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതേ ഗുണേ ഇദാനി **ദസ്സേസ്സം** ഉപദിസിസ്സാമി.

൧൧൬. ഏവം ദോസപരിഹാരപവേസോപായം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യഥാവുത്തദോസാനം പരിഹാരേന “ബന്ധനിസ്സിതഗുണാ ഏതേ”തി ദസ്സേതും പുബ്ബാപരപരിച്ഛേദാനം സമ്ബന്ധം ഘടേന്തോ **“സമ്ഭവന്തി”**ച്ചാദിഗാഥമാഹ. **ദോസാനം** നിദ്ദിട്ഠപദദോസാദീനം **ഏവം** അനന്തരപരിച്ഛേദേ നിദ്ദിട്ഠക്കമേന അതിക്കമേ സതി **ഗുണാ** പസാദാദിസദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതാ പസാദാദയോ സദ്ദധമ്മാ യസ്മാ സമ്ഭവന്തി, തതോ **യേ** സദ്ദധമ്മാ സദ്ദേ **സമ്ഭൂസയന്തി** സജ്ജന്തി, **തേ** സദ്ദധമ്മേ **ദസ്സേസ്സം** പകാസിസ്സാമീതി. ഏത്ഥ കിലിട്ഠദോസബ്യാകിണ്ണദോസപരിഹാരേഹി പസാദാലങ്കാരോ സിജ്ഝതി, സേസാപി യഥാലാഭതോ ഞാതബ്ബാ.

സദ്ദാലങ്കാരഉദ്ദേസവണ്ണനാ

൧൧൭. പസാദോ’ജോ മധുരതാ,
സമതാ സുഖുമാലതാ;
സിലേസോ’ദാരതാ കന്തി,
അത്ഥബ്യത്തിസമാധയോ.

൧൧൭. ഇദാനി തേ വിഭജതി **“പസാദോ”**ഇച്ചാദിനാ പസത്ഥി **പസാദോ** പകാസത്ഥതാ, **ഓജോ** സമാസവുത്തിബാഹുല്ലം അത്ഥപാരിണത്യഞ്ച, **മധുരതാ** സദ്ദാനം രസവന്തതാ, **സമതാ** പജ്ജാപേക്ഖായ ചതുന്നം പാദാനമേകജാതിയസമ്ബന്ധതാ, ഗജ്ജാപേക്ഖായ തു പദാനം, **സുഖുമാലതാ** അഫരുസക്ഖരബാഹുല്ലം, സിലേസനം **സിലേസോ** ബന്ധഗാരവം, **ഉദാരതാ** ഉക്കംസതാ കേനചി അത്ഥേന സനാഥതാ വിസിട്ഠവിസേസനയുത്തതാ ച, **കന്തി** സബ്ബലോകമനോഹരതാ, **അത്ഥബ്യത്തി** സിദ്ധേന ഞായേന വാ അഭിധേയ്യസ്സ ഗഹണം, **സമാധി** ലോകപ്പതീത്യനുസാരിഅമുഖ്യത്ഥതാ, തേസു ഓജഉദാരതാ സദ്ദത്ഥഗുണാ, സമാധി അത്ഥഗുണോ, അത്ഥാനുഗാമിത്താ ഏത്ഥ സദ്ദാനം, അഞ്ഞേ തു സദ്ദഗുണാവ.

൧൧൭. ഇദാനി **“പസാദോജോ”**ഇച്ചാദിനാ തേ സദ്ദാലങ്കാരേ കമേന വിഭജിതും ഉദ്ദിസതി. **പസാദോ** പസന്നഫളികാവലി അത്തനി ആവുനിതരത്തകമ്ബലസുത്തമിവ സദ്ദാനം അത്ഥസ്സ പസാദനസങ്ഖാതോ പസാദാലങ്കാരോ ച, **ഓജോ** സമാസവുത്തിബാഹുല്യഅത്ഥപാരിണത്യസങ്ഖതോ സദ്ദത്ഥാനം ഗുണോ ച, **മധുരതാ** സദ്ദാനം രസവന്തഭാവസങ്ഖാതകണ്ണമധുരതാ ച, **സമതാ** പജ്ജേ പാദസ്സ സുതിതോ സദിസതാ ച, ഗജ്ജേ പദാനം തഥേവ സദിസതാതി ഏവം പാദാനം പദാനഞ്ച തുല്യഗുണതാ ച, **സുഖുമാലതാ** വണ്ണാനം അതിഫരുസഅതിസിഥിലഭാവം വിനാ സമപ്പമാണമുദുഗുണോ ച, **സിലേസോ** ഠാനകരണാദിസമ്ഭൂതസഭാഗവണ്ണസുതീഹി അച്ഛിദ്ദഗുരുഗുണോ ച, **ഉദാരതാ** ഉക്കട്ഠേന കേനചി അത്ഥേന ബന്ധസ്സ സജ്ജിതഭാവോ ച, വിസിട്ഠവിസേസനപദേന യുത്തതാ ച, **കന്തി** സബ്ബേസം പിയഗുണതാ ച, **അത്ഥബ്യത്തി** ഇച്ഛിതത്ഥസ്സ സിദ്ധേന വാ ന്യായേന വാ സുപാകടഭാവോ ച, **സമാധയോ** ലോകപ്പതീതിഅനതിക്കന്തഅഞ്ഞധമ്മാരോപനേന അമുഖ്യത്ഥതാ ചാതി ഇമേ സദ്ദത്ഥഗുണാ ദസ ഹോന്തി. “സമാധയോ”തി തസ്സേവ ബഹുത്തം ദീപേതി, ഇമേസു ദസസു ഓജോദാരതാതി ദ്വേ സദ്ദത്ഥഗുണാ, സമാധി അത്ഥഗുണോ പരിയായേന തദത്ഥജോതകസദ്ദഗുണോപി, സേസാ സത്ത സദ്ദഗുണാ ഏവ, ഏതേ സബ്ബേപി അലങ്കരോന്തി ബന്ധമനേനാതി വാക്യേന **അലങ്കാരാ** നാമ.

സദ്ദാലങ്കാരപയോജനവണ്ണനാ

൧൧൮. **ഗുണേഹേ’തേഹി സമ്പന്നോ, ബന്ധോ കവിമനോഹരോ;**
സമ്പാദയതി കത്തൂനം, കിത്തിമച്ചന്തനിമ്മലം.

൧൧൮. **“ഗുണേഹി”**ച്ചാദി. **ഏതേഹി**യേവ വുത്തേഹി ദസഹി **ഗുണേഹി** ധമ്മേഹി സദ്ദാലങ്കാരസബ്ഭാവേഹി **സമ്പന്നോ** യുത്തോ സമിദ്ധോ വാ കവീനം മനോ ഹരതി സവസേ വത്തേതീതി **കവിമനോഹരോ** കവിഹദയഹിലാദകാരീ ബന്ധോ **കത്തൂനം** ബന്ധന്താനം കവീനം **അച്ചന്തനിമ്മലം** അതിസയപരിസുദ്ധം അഗുണലേസേനാപ’നാലിമ്പത്താ **കിത്തിം** ഗുണഘോസം **സമ്പാദയതി** നിപ്ഫാദേതി.

൧൧൮. **“ഗുണേ”**ച്ചാദി. **ഏതേഹി ഗുണേഹി** ഇമേഹി സദ്ദാലങ്കാരസങ്ഖാതദസവിധസദ്ദധമ്മേഹി **സമ്പന്നോ** സമന്നാഗതോ സമിദ്ധോ വാ **ബന്ധോ** പജ്ജാദിബന്ധോ **കവിമനോഹരോ** അത്തനോ നിരവജ്ജത്താ കവീനം ചിത്തം പീണേന്തോ **കത്തൂനം** രചയന്താനം **അച്ചന്തനിമ്മലം** അപ്പകദോസേനാപി അസമ്മിസ്സത്താ അതിപരിസുദ്ധം **കിത്തിം** ബന്ധനവിസയഭൂതയസോരാസിം **സമ്പാദയതി** നിപ്ഫാദേതീതി. ഇമിനാ കാരണേന ബന്ധസ്സ യഥാവുത്തദസവിധഗുണപരിഗ്ഗഹോ സഉസ്സാഹം കാതബ്ബോതി അധിപ്പായോ. മനോ ഹരതീതി മനോഹരോ, കവീനം മനോഹരോ **കവിമനോഹരോ**തി വിഗ്ഗഹോ.

സദ്ദാലങ്കാരനിദ്ദേസവണ്ണനാ

൧൧൯. **അദൂരാഹിതസമ്ബന്ധ-സുഭഗാ യാ പദാവലി;**
സുപസിദ്ധാഭിധേയ്യാ’യം, പസാദം ജനയേ യഥാ.

൧൧൯. ഇദാനി യഥോദ്ദേസാനമേസം നിദ്ദേസം സോദാഹരണം കരോന്തോ ആഹ **"അദൂര"**ഇച്ചാദി. **അദൂരേ** ആസന്നേ അദൂരേന വാ അദൂരാഹിതക്രിയാകത്തുകമ്മാദിപദവസേന **ആഹിതോ** ഠപിതോ കതോ **സമ്ബന്ധോ** അന്വയോ, തേന **സുഭഗാ** മനോഹരാ **സുപസിദ്ധോ** സുപ്പകാസോ സുഗമ്മോ **അഭിധേയ്യോ** അത്ഥോ യസ്സാ സാതി തഥാ, ന തു ഭാവത്ഥോ തസ്സ സഭാവഗമ്ഭീരത്താ. വുത്തഞ്ഹി -

> ''കവീന'ധിപ്പായ'മസദ്ദഗോചരം,
> പദേ ഫുരന്തം മുദുകമ്ഹി കേവലം;
> വിസന്തി ഭാവാവഗമാ കതസ്സമാ,
> പകാസയന്ത്യാ'കതിയോ തു താദിസാ''തി.

താദിസാ യാ **പദാവലി** പദപന്തി അയം **പസാദം** തന്നാമകം ഗുണം **ജനയേ** ഉപ്പാദയതി. **യഥാ**തി തമുദാഹരതി.

൧൧൯. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന ഏതേസം സദ്ദാലങ്കാരാദീനം നിദ്ദേസം സോദാഹരണം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അദൂരാഹിതേ"**ച്ചാദി. **അദൂരേ** ആസന്നപദേസേ തദുപചാരേന ആസന്നേ വാ **ആഹിതോ** ക്രിയായ, ലദ്ധക്രിയായോഗകത്തുകമ്മാദിപദാനം വസേന ച കതോ, നോ ചേ വിന്യാസവസേന ഠപിതോ വാ **സമ്ബന്ധോ** ഇച്ഛിതത്ഥപതീതിക്കമേന അഞ്ഞമഞ്ഞാപേക്ഖലക്ഖണക്രിയാകാരകയോഗോ തേന **സുഭഗാ** മനോഹരാ, **സുപസിദ്ധോ** പസിദ്ധത്ഥവിസയേ സദ്ദപയോഗതോ അതിപാകടോ **അഭിധേയ്യോ** സദ്ദത്ഥോ യസ്സാ സാ അയം **പദാവലി** പദപന്തി **പസാദം** പസാദനാമകം ഗുണം **ജനയേ** ഉപ്പാദയതി. **യഥാ**തി ലക്ഖിയം ദസ്സേതി. അദൂരേ ആഹിതോതി വാ, ഉപചരിതത്താ അദൂരോ ച സോ ആഹിതോ ചാതി വാ, സോ ച സോ സമ്ബന്ധോ ചേതി ച, തേന സുഭഗാതി ച, **സു** അതിസയേന പസിദ്ധോതി ച, സോ അഭിധേയ്യോ അസ്സേതി ച വാക്യം. ഏത്ഥ സുപസിദ്ധോ നാമ സദ്ദത്ഥോ, അധിപ്പായത്ഥോ പന പകതിഗമ്ഭീരോ. വുത്തഞ്ഹി -

> ''കവീന'ധിപ്പായ'മസദ്ദഗോചരം,
> പദേ ഫുരന്തം മുദുകമ്ഹി കേവലം;
> വിസന്തി ഭാവാവഗമാ കതസ്സമാ,
> പകാസയന്ത്യാ'കതിയോ തു താദിസാ''തി.

തസ്സത്ഥോ - **അസദ്ദഗോചരം** സദ്ദസ്സ അവിസയം ഹുത്വാ മുദുകമ്ഹി പദേ **കേവലം** വിസും **ഫുരന്തം** ചാപേന്തം **കവീനധിപ്പായം** കവീനമജ്ഝാസയം **കതസ്സമാ** സദ്ദത്ഥവിസയേ കതപരിചയാ പണ്ഡിതാ **ഭാവാവഗമാ** പദത്ഥാവബോധേന **വിസന്തി** പവിസന്തി, താദിസാ **ആകതിയോ** തു സദ്ദസദ്ദത്ഥാനം ആകാരാ **പകാസയന്തി** അധിപ്പായത്ഥം ജോതേന്തീതി.

൧൨൦. അലങ്കരോന്താ വദനം, മുനിനോ'ധരരംസിയോ;
സോഭന്തേ'രുണരംസീ'വ, സമ്പതന്താ'മ്ബുജോദരേ.

൧൨൦. **"അലങ്കരോന്താ"**ഇച്ചാദി. **മുനിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ **വദനം** സഭാവമധുരപകതിമുഖം **അലങ്കരോന്താ** സജ്ജന്താ സോഭയമാനാ അധരാനം **രംസിയോ** സുപക്കബിമ്ബഫലോപമഓട്ഠയുഗളവിനിസ്സടബഹുതരകന്തിച്ഛിതാഭാ

മുനിനോതി വിഞ്ഞായതി സുതത്താ. **അമ്ബുജോദരേ** താ കാലോപനതപുപ്ഫകാസരമണിയേ പദുമബ്ഭന്തരേ **സമ്പതന്താ** പവത്തമാനാ **അരുണരംസീവ** ബാലസൂരിയരംസിയോ വിയ **സോഭന്തേ** വിരാജന്തി.

൧൨൦. **"അലങ്കരോന്തേ"**ച്ചാദി. മുനിനോ വദനം പകതിസുന്ദരമുഖം അലങ്കരോന്താ സജ്ജന്താ **അധരരംസിയോ** തസ്സേവ മുനിനോ ഓട്ഠദ്വയതോ നിക്ഖന്തകന്തിസമൂഹാ **അമ്ബുജോദരേ** വികസനാനുരൂപകാലാഭിമുഖേ പദുമഗബ്ഭേ ഉപഡ്ഢവികസിതേതി വുത്തം ഹോതി. **സമ്പതന്താ** പവത്തമാനാ **അരുണരംസീ ഇവ** ബാലസൂരിയരംസീവ **സോഭന്തേ** ദിബ്ബന്തീതി. ഏത്ഥ അദൂരസമ്ബന്ധം പസിദ്ധത്ഥഞ്ച നിസ്സായ പസാദഗുണോ പാകടോ. അധരരംസീനം മുനിസമ്ബന്ധോ സുതാനുമിതസമ്ബന്ധേസു സുതസമ്ബന്ധസ്സ ബലവത്താ [സുതാനുമിതേസു സുതസമ്ബന്ധോ ബലവാ (പരിഭാസേന്ദുസേഖര ൧൧൨)], കാകക്ഖിഗോളകനയേന വാ ലബ്ഭതീതി. അധരേ രംസീതി ച, അമ്ബുജസ്സ ഉദരന്തി ച വാക്യം.

൧൨൧. **ഓജോ സമാസബാഹുല്യ-**
മേസോ ഗജ്ജസ്സ ജീവിതം;
പജ്ജേപ്യ'നാകുലോ സോ'യം,
കന്തോ കാമീയതേ യഥാ.

൧൨൧. **"ഓജോ"**ഇച്ചാദി. **സമാസസ്സ** ഏകത്ഥവുത്തിയാ **ബാഹുല്യം** ഭിയ്യോഭാവോ ഇത്യനുവദിത്വാ പുന ഓജോ വിധീയതേ, **ഏസോ** ഓജോ സമാസബാഹുല്ലലക്ഖണോ **ഗജ്ജസ്സ** വുത്തിരൂപസ്സ **ജീവിതം** ഹദയം സാരം തപ്പധാനത്താ ഗജ്ജസ്സ, ന പജ്ജസ്സ, **സോയം** ഓജോ **അനാകുലോ** അഗഹനോ അതോയേവ **കന്തോ** ഹദയങ്ഗമോ, **പജ്ജേപി** ന കേവലം ഗജ്ജേ **കാമീയതേ** പയുജ്ജതേ. **യഥേത്യു**ദാഹരതി.

൧൨൧. ഇദാനി ഓജഗുണം ദസ്സേതി **"ഓജോ"**ച്ചാദിനാ. ഓജോ നാമ **സമാസബാഹുല്യം** ഭിന്നത്ഥേസു പവത്തസദ്ദാനം ഏകത്ഥപവത്തിലക്ഖണസ്സ സമാസസ്സ ബഹുലതാ, **ഏസോ** ഓജോ **ഗജ്ജസ്സ** ഗജ്ജബന്ധസ്സ **ജീവിതം** ഹദയം, ജീവിതസീസേന ഹദയസങ്ഖതം ചിത്തം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **സോ അയം** ഓജോ **അനാകുലോ** നിബ്ബ്യാകുലോ **കന്തോ** തതോയേവ വിഞ്ഞൂനം പിയഭൂതോ **പജ്ജേപി** പജ്ജബന്ധേപി **കാമീയതേ** കവീഹി പയുജ്ജതേതി. ബഹുലസ്സ ഭാവോ ബാഹുല്യം, സമാസസ്സ ബാഹുല്യന്തി വിഗ്ഗഹോ. ഗജ്ജബന്ധാധികാരസ്സാഭാവാ പജ്ജവിസയസ്സ ഓജഗുണസ്സ ലക്ഖിയം ദസ്സേതി **"യഥേ"**ച്ചാദിനാ.

൧൨൨. **മുനിന്ദമന്ദസഞ്ജാത-ഹാസചന്ദനലിമ്പിതാ;**
പല്ലവാ ധവലാ തസ്സേ-വേകോനാ'ധരപല്ലവോ.

൧൨൨. **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദി. മുനിന്ദസ്സ **മന്ദം** ഈസകം **സഞ്ജാതോ** പവത്തോ തംസഭാവത്താ ഭഗവതോ ഹാസസ്സ [യസസ്സ (ക॰)] **ഹാസോ** ഹസിതം സോവ ചന്ദനമിവ **ചന്ദനം** ധവലത്തരൂപത്താ, തേന **ലിമ്പിതാ** ഉപദേഹിതാ **പല്ലവാ** സബ്ബാനി കിലസയാനി "ഇദമേവേ"തി നിയമാഭാവതോ, **ധവലാ** പകതിവണ്ണപരിച്ചാഗേന സുക്കാ അഹേസും ഗാഹാപിതത്താ സഗുണസ്സ താദിസവിസിട്ഠസ്സ പടിലാഭതോ, ഏവം സന്തേപി **തസ്സ** മുനിന്ദസ്സേവ **ഏകോ**

അഞ്ഞസ്സ താദിസസ്സാഭാവാ **അധരപല്ലവോ ന ധവലോ** ധവലോ നാഹോസി. അച്ചാസന്നദേസിയോപി ബഹുമന്തബ്ബോ'യ'മസ്സാനുഭാവോതി.

> "പേമാവബന്ധഹദയേ സദയേ ജിനസ്മിം,
> തസ്മിം നു കിം കുമതയോ ഭവഥ'പ്പസന്നാ;
> കിം തേന വോ **ന** വിഹിതം ഹിത'മുഗ്ഗദുഗ്ഗ-
> സംസാരസാഗരസമുത്തരണാവസാനം".

ഇച്ചപരമുദാഹരണം. ഏവമേതാദിസോ അനാകുലോ കന്തോ ഓജോ ജാനിതബ്ബോതി. നനു ച **യ-ത**സദ്ദാനം നിച്ചോ സമ്ബന്ധോ, തസ്മാ കഥം "തസ്സേവേകോ നാധരപല്ലവോ"തി ഏത്ഥ **യ**സദ്ദാഭാവോതി? സച്ചം, കിന്തു പക്കന്തവിസയോ, തഥാ പസിദ്ധവിസയോ, അനുഭൂതവിസയോ ച **ത**സദ്ദോ **യ**സദ്ദം നാപേക്ഖതേ. യഥാ -

> "സവാസനേ കിലേസേ സോ, ഏകോ സബ്ബേ നിഘാതിയ;
> അഹു സുസുദ്ധസന്താനോ, പൂജാനഞ്ച സദാരഹോ".

ഇച്ചാദി. ഏത്ഥ ബുദ്ധോ "ബുദ്ധാനുസ്സതിമാദിതോ"തി **പക്കന്തോ**.

പസിദ്ധവിസയോ യഥാ -

> "അഗ്ഗിം പക്ഖന്ദ' അഥ വാ, 'പബ്ബതഗ്ഗാ പതേ'തി വാ;
> യദി വക്ഖതി കത്തബ്ബം, ഞാതകാരീഹി സോ ജിനോ".

ഇച്ചാദി.

അനുഭൂതവിസയോ യഥാ -

> "അതീതം നാനുസോചാമി, നപ്പജപ്പാമ'നാഗതം;
> പച്ചുപ്പന്നേന യാപേമി, തേന വണ്ണോ പസീദതി".

ഇച്ചാദി.

യസദ്ദോ തുത്തരവാക്യട്ഠോ പുബ്ബവാക്യേ **ത**സദ്ദമേവ ഗമയതി. യഥാ -

> "ബോധിം നമാമി നതിഭാജനമച്ചുളാരം,
> പുഞ്ഞാകരം ഭുവനമണ്ഡലസോത്ഥിഭൂതം;
> യോ ചക്ഖുസോതസതിഗോചരതം സമേതോ,
> ദോസാരിദപ്പമഥനേ'കരസോ ബുധാനം".

ഇച്ചാദി.

പുബ്ബവാക്യോപാത്തോ തു **യ**സദ്ദോ ഉത്തരവാക്യേ**ത**സദ്ദോപാദാനം വിനാ സാകങ്ഖോ വാക്യസ്സ ഊനത്തം ജനേതി. ഏത്ഥ പക്കന്തവിസയോ **ത**സദ്ദോ.

__ഫവ്വ__. മുനിന്ദസ്സ **മന്ദം** ഈസകം **സഞ്ജാതോ** പവത്തോ **ഹാസോ**യേവ സിതം ചന്ദനചുണ്ണമിവ തേന **ലിമ്പിതാ** ആലേപിതാ **പല്ലവാ** രുക്ഖലതാദീനം പകതിരത്താനി കിസലയാനി **ധവലാ** സഗുണപരിച്ചാഗേന സേതാ അഹേസും,

തഥാപി **തസ്സേവ** തഥാഗതസ്സ **ഏകോ** അതുലോ അസഹായോ വാ **അധരപല്ലവോ** ദന്താവരണസങ്ഖാതപല്ലവോ **ന** രംസിസംസട്ഠോപി സമീപട്ഠോപി **ധവലോ** സേതോ നാഹോസി. ഏവമേത്ഥ അഗഹനസമാസബാഹുല്യം ദീപിതം ഹോതി.

> “പേമാവബന്ധഹദയേ സദയേ ജിനസ്മിം,
> തസ്മിം നു കിം കുമതയോ ഭവഥ’പ്പസന്നാ;
> കിം തേന വോ ന വിഹിതം ഹിത’മുഗ്ഗദുഗ്ഗ-
> സംസാരസാഗരസമുത്തരണാവസാന”ന്തി.

അപരമുദാഹരണം. തസ്സത്ഥോ - **കുമതയോ** ഹേ അഞ്ഞാണാ! **പേമാവബന്ധഹദയേ** സബ്ബേസു തുമ്ഹേസു നിച്ചം പവത്തിതദള്ഹപേമാനുബന്ധചിത്തേ **സദയേ** തതോയേവ ദയാസഹിതേ **തസ്മിം ജിനസ്മിം** വിസയഭൂതേ **കിം നു** കസ്മാ അപ്പസന്നാ ഭവഥ, തഥാ ഹി **വോ** തുമ്ഹാകം **തേന** ജിനേന **ഉഗ്ഗോ** ദാരുണോ ച, **ദുഗ്ഗോ** ഗന്തുമസക്കുണേയ്യോ ച, സോയേവ സംസാരസാഗരോ തസ്സ സമുത്തരണം പരിയന്തപ്പത്തിയേവ **അവസാനം** യസ്സ തം **ന വിഹിതം** അകതം **ഹിതം** വുദ്ധി നാമ കിം ഹോതി, ന ഹോതേവ. ഏത്ഥാപി സമാസസ്സ പാകടത്താ ഓജോ ഗുണോ കന്തോ ഹോതീതി.

നനു **യ-ത**സദ്ദാനം നിച്ചസമ്ബന്ധോതി കഥം “തസ്സേവേകോ”തി ച “തസ്മിം നു കിം കുമതയോ”തി ച ഇച്ചാദീസു ഹേട്ഠാ വുത്ത**യ**സദ്ദോ നത്ഥീതി? സച്ചം, തഥാപി പക്കന്തത്ഥവിസയോ, പസിദ്ധത്ഥവിസയോ, അനുഭൂതത്ഥവിസയോ വാ **ത**സദ്ദോ **യ**സദ്ദം നാപേക്ഖതി. തഥാ ഹി -

> “സവാസനേ കിലേസേ സോ, ഏകോ സബ്ബേ നിഘാതിയ;
> അഹു സുസുദ്ധസന്താനോ, പൂജാനഞ്ച സദാരഹോ”തി.

ഏവമാദീസു **“സോ”**തി നിദ്ദിട്ഠ**ത**സദ്ദോ “ബുദ്ധാനുസ്സതിമാദിതോ”തി ഏത്ഥ അതീതേന ബുദ്ധസദ്ദേന വചനീയവിസയോ ഹോതി.

> “അഗ്ഗിം പക്ഖന്ദ’ അഥവാ, ‘പബ്ബതഗ്ഗാ പതേ’തി വാ;
> യദി വക്ഖതി കത്തബ്ബം, ഞാതകാരീഹി സോ ജിനോ”തി.

ഏവമാദീസു **ത**സദ്ദോ ഞാതകാരീഹി കത്തബ്ബത്താ പസിദ്ധബുദ്ധപദത്ഥവിസയോ.

> “അതീതം നാനുസോചാമി, നപ്പജപ്പാമ’നാഗതം;
> പച്ചുപ്പന്നേന യാപേമി, തേന വണ്ണോ പസീദതീ”തി.

ഏവമാദീസു **ത**സദ്ദോ അനനുസോചനനപ്പജപ്പനയാപനസങ്ഖാതവിജാനനവസേന അനുഭൂതത്ഥവിസയോ, തസ്മാ തീസുപി ഠാനേസു **ത**സദ്ദോ **യ**സദ്ദം നാപേക്ഖതേ. ഏത്ഥ പന പക്കന്തവിസയോ **ത**സദ്ദോ അധിപ്പേതോ. അപിച ഉത്തരവാക്യേ ഠിതോ **യ**സദ്ദോ പുബ്ബവാക്യേ **ത**സദ്ദേ അസതിപി തമേവ ദീപേതി. തഥാ ഹി -

> ബോധിം നമാമി നതിഭാജനമച്ചുളാരം,

പുഞ്ഞാകരം ഭുവനമണ്ഡലസോത്ഥിഭൂതം;
യോ ചക്ഖുസോതസതിഗോചരതം സമേതോ,
ദോസാരിദപ്പമഥനേ’കരസോ ബുധാനന്തി.

യോ ബുധാനം ചക്ഖുസോതസതീനം **ഗോചരതം** വിസയഭാവം **സമേതോ** പത്തോ, തേസംയേവ **ദോസാരീനം** കിലേസപച്ചത്ഥികാനം **ദപ്പമഥനേ** ദപ്പമദ്ദനേ **ഏകരസോ** പധാനകിച്ചോ സമിദ്ധിവന്തോ വാ ഹോതി, തം ബോധിം നമാമീതി സമ്ബന്ധോ. പുബ്ബവാക്യേ പയോജിതോ **യ**സദ്ദോ ഉത്തരവാക്യേ **ത**സദ്ദോപാദാനേ അസതി സംസയമുപ്പാദയമാനോ വാക്യസ്സ ഊനത്തം കരോതി. ഉദാഹരണം പന പാകടം.

൧൨൩. **പദാഭിധേയ്യവിസയം,**
സമാസബ്യാസസമ്ഭവം;
യം പാരിണത്യം ഹോതി’ഹ,
സോപി ഓജോവ തം യഥാ.

൧൨൩. **“പദി”**ച്ചാദി. പദസ്സ **അഭിധേയ്യോ** അത്ഥോ സോ വിസയോ യസ്സ. യത്ഥ പചുരസദ്ദാഭിധേയ്യോ അത്ഥോ സംഖിത്തപദേഹി വുച്ചതേ, സോ **സമാസോ**. യത്ഥപ്പകേഹി പദേഹി അഭിധേയ്യത്ഥോ പചുരപദേഹി വുച്ചതേ, സോ **ബ്യാസോ**. തതോ സമാസബ്യാസതോ സമ്ഭവോ യസ്സ. തം തഥാവിധം യം **പാരിണത്യം** പരിണതഭാവോ ഹോതീതി അനുവദിത്വാ സോപി **ഇഹ** സസത്ഥേ **ഓജോവാ**തി വിധീയതേ. **തം യഥേ**ത്യുഭയമ്പി ഉദാഹരതി.

൧൨൩. **“പദേ”**ച്ചാദി. **പദാനം** ബഹൂനം അപ്പകാനം വാ പദാനം **അഭിധേയ്യവിസയം** വിത്ഥാരസംഖിത്തത്ഥവിസയവന്തം **സമാസബ്യാസസമ്ഭവം** യഥാക്കമം സങ്ഖേപവിത്ഥാരദ്വയേന നിപ്ഫന്നം നിപ്ഫത്തിവന്തം വാ **യം പാരിണത്യം** കത്തൂനം ഗന്ഥവിസയേ പരിണതിപ്പകാസകോ യോ സദ്ദധമ്മോ അത്ഥധമ്മോ ഹോതി, സദ്ദഗുണോ അത്ഥഗുണോതി വുത്തം ഹോതി, സോപി **ഇഹ** സുബോധാലങ്കാരേ **ഓജോ** നാമ സദ്ദഗുണോ അത്ഥഗുണോ. **തം യഥാ**തി ദീസു ലക്ഖിയം ദസ്സേതി, പദാനം അഭിധേയ്യോ വിസയോ യസ്സ പാരിണത്യസ്സേതി ച, സമാസോ ച ബ്യാസോ ചാതി ച, തതോ സമ്ഭവന്തി ച, തതോ സമ്ഭവോ അസ്സാതി ച, പരിണതസ്സ കത്തുനോ ഗന്ഥസ്സ ഏവ വാ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ. കത്തു പാരിണത്യപക്ഖേ തപ്പകാസകഗന്ഥസ്സ തദത്ഥേന പാരിണത്യം സിദ്ധം.

൧൨൪. **ജോതയിത്വാന സദ്ധമ്മം,**
സന്താരേത്വാ സദേവകേ;
ജലിത്വാ അഗ്ഗിഖന്ധോ’വ,
നിബ്ബുതോ സോ സസാവകോ.

൧൨൪. **“ജോതയിത്വാനേ”**ച്ചാദി. ഇമിനാ ഹേട്ഠാ പചുരപദാഭിഹിതോ ബുദ്ധവംസോ സങ്ഖേപരൂപേന വുത്തോ.

൧൨൪. **“ജോതയി”**ച്ചാദി. **സോ** തഥാഗതോ **സദ്ധമ്മം** സപരിയത്തികം നവലോകുത്തരസദ്ധമ്മം **ജോതയിത്വാന** ഞാണാലോകേന ഓഭാസേത്വാ **സദേവകേ** സത്തേ **സന്താരേത്വാ** സംസാരസാഗരപരിയന്തമുപനേത്വാ **അഗ്ഗിഖന്ധോവ** മഹാതേജേന അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ വിയ **ജലിത്വാ**

അനഞ്ഞസാധാരണരൂപകായസമ്പത്തിയാ പജ്ജലിത്വാ അന്തേ **സസാവകോ** സാവകേഹി സഹ **നിബ്ബുതോ** ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോതി. ഇമിനാ സകലബുദ്ധവംസേ ബഹൂഹി പദേഹി വുത്തത്ഥോ സങ്ഖേപക്കമേന വുത്തോ. സതം ധമ്മോ, സന്തോ സംവിജ്ജമാനോ വാ ധമ്മോതി ച, സഹ ദേവേഹി വത്തമാനാതി ച, സഹ സാവകേഹി വത്തമാനോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൨൮. **മത്ഥകട്ഠീ മതസ്സാപി, രജോഭാവം വജന്തു മേ;**
യതോ പുഞ്ഞേന തേ സേന്തി [സേന്തു (കം॰)], ജേനപാദമ്ബുജദ്വയേ.

൧൨൮. **"മത്ഥകട്ഠീ"**ഇച്ചാദി. **മതസ്സാപി** മരണമാപന്നസ്സാപി മേ **മത്ഥകേ** മുദ്ധനി അട്ഠീ **രജോഭാവം** ധൂലിത്തം **വജന്തു** പാപുണന്തു. കസ്മാതി ചേ? **യതോ** യസ്മാ കാരണാ **പുഞ്ഞേന** കുസലേന കമ്മേന ഹേതുനാ **തേ** രജാ ജിനസ്സ ഇമേ **ജേനാ,** പാദാ, തേയേവ അമ്ബുജാനിവ അമ്ബുജാനി, തേസം ദ്വയേ **സേന്തി** പവത്തന്തി, തഥാ ഹോതു വാ മാ വാ, പണതിഗേധേനേവ വദതി. ഏത്ഥ "കഥമഹം ഭഗവതോ പാദേ നിച്ചം സിരസാ പണമാമീ"ത്യധിപ്പായോ വിത്ഥാരേന വുത്തോ.

൧൨൮. **"മത്ഥകി"**ച്ചാദി, മതസ്സാപി **മേ** മയ്ഹം **മത്ഥകട്ഠീ** മുദ്ധനി അട്ഠീനി **രജോഭാവം** അതിസുഖുമരജത്തം **വജന്തു** പാപുണന്തു. കസ്മാ ആസീസനം കരോതീതി ചേ? **യതോ** യസ്മാ കാരണാ **പുഞ്ഞേന** മയ്ഹം തഥാവിധേന കുസലകമ്മേന ഹേതുനാ **തേ** രജാ **ജേനപാദമ്ബുജദ്വയേ** ജിനപടിബദ്ധചരണപദുമയുഗളേ **സേന്തി** പവത്തന്തി, ബുദ്ധസ്സ സിരിപാദേ കിഞ്ചിപി രജോജല്ലം ന ഉപലിമ്പതേവ, തഥാപി വന്ദനാഭിലാസേന ഏവം വുത്തം. ഏത്ഥ "കഥമഹം ഭഗവതോ സിരിപാദേ മുദ്ധനാ നിച്ചം പണമാമീ"ത്യഭിലാസോ വിത്ഥാരേന വുത്തോ. മത്ഥകേ അട്ഠീതി ച, രജസോ ഭാവോതി ച, ജിനസ്സ ഇമേതി ച, ജേനാ ച തേ പാദാ ചേതി ച, തേയേവ അമ്ബുജാനീതി ച, തേസം ദ്വയന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൨൯. **ഇച്ചത്ര നിച്ചംപണതി-ഗേധോ സാധു പദിസ്സതി;**
ജായതേ'യം ഗുണോ തിക്ഖ-പഞ്ഞാന'മഭിയോഗതോ.

൧൨൯. ബ്യാസത്തമേവസ്സ വിവരതി **"ഇച്ചത്രി"**ച്ചാദിനാ. ഇച്ചേവം **അത്ര** ഗാഥായം **പണതിയം** പണാമേ **ഗേധോ** അധികച്ഛന്ദോ **സാധു** സുന്ദരം **പദിസ്സതി** വിഞ്ഞായതേ, **അയം** യഥാവുത്തോ ഓജോ **ഗുണോ** പരിണതഭാവസങ്ഖാതോ **തിക്ഖപഞ്ഞാനം** സാതിസയമതീനം ഏവം സന്തേപി **അഭിയോഗതോ** പുനപ്പുനപ്പവത്തിതപരിചയബലേന **ജായതേ** ഉപ്പജ്ജതി.

൧൨൯. ഇദാനി സംഖിത്തസ്സത്ഥസ്സ വിത്ഥാരേന പകാസിതഭാവം **"ഇച്ചത്ര"**ഇച്ചാദിനാ നിദ്ദിസതി. **ഇതി** ഇമിനാ അനന്തരഗാഥായം വുത്തക്കമേന **അത്ര** ഇമിസ്സം ഗാഥായം **നിച്ചംപണതിഗേധോ** നിരന്തരപണാമേ അധികകത്തുകാമതാകുസലച്ഛന്ദോ **സാധു** വിഭൂതോ വിഭൂതം വാ **പദിസ്സതി** പഞ്ഞായതി, **അയം ഗുണോ** യഥാവുത്തോ അയം പരിണതഭാവസങ്ഖാതോ ഓജോ നാമ സദ്ദത്ഥഗുണോ **തിക്ഖപഞ്ഞാനം** സുഖുമബുദ്ധിമന്താനം **അഭിയോഗതോ** ഗന്ഥവിസയഭൂതേന നിരന്തരാഭ്യാസേനേവ **ജായതേ** സിജ്ഝതി, വത്ഥു പാരിണത്യേനേവ ഭവനതോ യേസം കേസഞ്ചി യേന കേനചി പകാരേന

ന സിജ്ഝതീതി. നിച്ചം പവത്താ പണതീതി ച, തസ്സം ഗേധോതി ച, തിക്ഖാ പഞ്ഞാ യേസന്തി ച, അഭി പുനപ്പുനം യോഗോ യുഞ്ജനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൨൭. **മധുരത്തം പദാസത്തി-രനുപ്പാസവസാ ദ്വിധാ;**
സിയാ സമസുതി പുബ്ബാ, വണ്ണാവുത്തി പരോ യഥാ.

൧൨൭. മാധുരിയമവധാരയമാഹ **"മധുരത്ത"**മിച്ചാദി. സവനീയത്തേന മനോഹരത്തം **മധുരത്തം**. തം **പദാനി** വാക്യാലങ്കാരാനി സമാനാനി ഉത്തരുത്തരേഹി, തേസം **ആസത്തി** ഠാനാദിനായഥാകഥഞ്ചി സമസുതീനം ആസന്നതാ **പദാസത്തി,** പഠമപ്പയുത്തസ്സക്ഖരസ്സ പച്ഛാ പാസോ പക്ഖേപോ **അനുപ്പാസോ,** പദാസത്തി ച അനുപ്പാസോ ച, തേസം വസേന ദ്വിധാ ഹോതി. "കീദിസാ തേ"തി ആഹ **"സിയാ"**തിആദി. **പുബ്ബാ** പഠമാഭിഹിതാ പദാസത്തി **സമാ** യേന കേനചി ഠാനമത്താസംയോഗാദിനാ പദന്തരേന **സുതി** വണ്ണോ യസ്സാ സാ സിയാ ഭവേയ്യ, **പരോ** പച്ഛിമോ അനുപ്പാസോ തു **വണ്ണസ്സ** സരബ്യഞ്ജനലക്ഖണസ്സ **ആവുത്തി** പുനപ്പുനുച്ചാരണം സിയാതി. ഏവം കത്ഥചി ബന്ധേ സമാനപദാസത്തി കത്ഥചി അനുപ്പാസോ കത്ഥചി തദുഭയം, ദ്വയേന രഹിതോ വിരസോ ബന്ധോ നസ്സാദീയതേ കവീഹി, താദിസം മധുരത്തം ദുവിധം പടിപജ്ജിതബ്ബം, സിലേസസമതാന്വിതന്തുച്ചന്തമേവ രമണീയം സിയാതി ലക്ഖണം ദസ്സേത്വാ **"യഥേ"**തി ലക്ഖിയമുഭയത്ഥോദാഹരതി "യദേ"ച്ചാദിനാ, "മുനിന്ദ്രി"ച്ചാദിനാ ച.

൧൨൭. ഇദാനി മധുരഗുണം ദസ്സേതി **"മധുരി"**ച്ചാദിനാ. **മധുരത്തം** സവനീയഭാവതോ മനോഹരത്തം മധുരഗുണം, **പദാനം** വാക്യാവയവസങ്ഖാതാനം സ്യാദ്യന്താദീനം ഉപരൂപരിപദേഹി സമാനാനം **ആസത്തി** ഠാനകരണാദിനാ യേന കേനചി പകാരേന അഞ്ഞമഞ്ഞം ആസന്നതാ, **അനുപ്പാസോ** പുബ്ബുച്ചാരിതവണ്ണാനം പുന പക്ഖിപനഞ്ചാതി ദ്വിന്നം **വസാ** വിഭാഗേന ദ്വിധാ ഹോതി. തത്ഥ **പുബ്ബാ** പദാസത്തി സമസുതി സിയാ, പുബ്ബാപരവണ്ണാനം ഠാനമത്താകരണാദീഹി ആസന്നസുതിസങ്ഖതവണ്ണവുത്തി ഹോതി, **പരോ** അനുപ്പാസോ പന വണ്ണാവുത്തി സരബ്യഞ്ജനസഭാവാനം പുബ്ബുച്ചാരിതവണ്ണാനം പുനപ്പുനുച്ചാരണം സിയാതി. **യഥാ**തി ദ്വീസു ഉദാഹരണമാദിസതി. ഏവം കത്ഥചി ബന്ധേ പദാസത്തി കത്ഥചി അനുപ്പാസോ കത്ഥചി തദുഭയം, ദ്വീഹി വിനിമുത്തോ പന ബന്ധോ വിഞ്ഞൂഹി അസ്സാദനീയോ ന ഹോതി. ഉപരി വക്ഖമാനാഹി സിലേസസമതാഹി യുത്തം മധുരത്തം പന വിസേസതോ അസ്സാദനീയം ഹോതീതി. മധുരസ്സ ബന്ധസ്സ ഭാവോതി ച, പദാനം ആസത്തീതി ച, അനു പച്ഛാ പാസോ പക്ഖേപോതി ച, പദാസത്തി ച അനുപ്പാസോ ചാതി ച, തേസം വസോ ഭേദോതി ച, സമാ സുതി വണ്ണോ യസ്സാതി ച, വണ്ണസ്സ ആവുത്തീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൨൮. **യദാ ഏസോ'ഭിസമ്ബോധിം,**
സമ്പത്തോ മുനിപുങ്ഗവോ;
തദാ പഭുതി ധമ്മസ്സ,
ലോകേ ജാതോ മഹുസ്സവോ.

൧൨൮. ഏസോ മുനിപുങ്ഗവോ **യദാ** യതോ പഭുതി **അഭിസമ്ബോധിം** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം **സമ്പത്തോ** സമധിഗതോ, **തദാ പഭുതി** തതോ ആരബ്ഭ **ധമ്മസ്സ** ചതുസതിപട്ഠാനാദിഭേദസ്സ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയസങ്ഖാതസ്സ

മഹുസ്സവോ മഹന്തോ അബ്ഭുദയോ നിപ്പടിപക്ഖാ പവത്തി **ലോകേ** തിവിധേ **ജാതോ** അഹോസീതി. ഇഹ കചി ദീഘതാകതം സദിസത്തം, കചി ഠാനകതം, കചി സംയോഗകതം, കചി അഞ്ഞഥാ, തേനാഹ "സിയാ സമസുതി പുബ്ബാ"തി.

൧൨൭. **"യദി"**ച്ചാദി. ഏസോ മുനിപുങ്ഗവോ യദാ **അഭിസമ്ബോധിം** സബ്ബഞ്ഞുതം **സമ്പത്തോ** സസന്താനേ ഉപ്പാദനവസേന സമ്പാപുണി, **തദാ പഭുതി** തതോ പട്ഠായ **ധമ്മസ്സ** കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനാദിപഭേദസ്സ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസ്സ **മഹുസ്സവോ** മഹാഭിവുദ്ധി **ലോകേ** കാമാദിലോകത്തയേ ജാതോതി. ഇഹ "യദാ ഏസോ"തി ദീഘകാലവസേന ആസന്നതാ, "യ ഏ"തി ഠാനവസേന ആസന്നതാ, "അഭിസമ്ബോധിം സമ്പത്തോ"തി സംയോഗവസേന ആസന്നതാ, "ഭി ധി"ന്തി ധനിതതോ ആസന്നതാതി ഇച്ചാദിനാ പദാസത്തി ദട്ഠബ്ബാ. അഭിസമ്ബുജ്ഝതി ഏതായാതി ച, പുമാ ച സോ ഗോചേതി ച, മുനീനം പുങ്ഗവോതി ച, മഹന്തോ ച സോ ഉസ്സവോ ചാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൨൮. **മുനിന്ദമന്ദഹാസാ തേ, കുന്ദസന്ദോഹവിബ്ഭമാ;**
ദിസന്ത'മനുധാവന്തി, ഹസന്താ ചന്ദകന്തിയോ.

൧൨൮. **കുന്ദാനം** കുസുമാനം **സന്ദോഹോ** സമൂഹോ, തസ്സ വിബ്ഭമോ യേസം തേ, മുനിന്ദസ്സ **മന്ദഹാസാ** മനുഞ്ഞാ ഹസിതാനി ചന്ദസ്സ **കന്തിയോ** സോഭായോ **ഹസന്താ** വിഡമ്ബയന്താ ദിസന്ത**മനുധാവന്തി** അനുവിചരന്തി. ഇച്ചത്ര **ന**കാരസഹിതസ്സ ദകാരസ്സ, **ത**കാരസ്സ ചാനുവത്തനം.

"ഇന്ദനീലദലദ്വന്ദ-സുന്ദരം സിരിമന്ദിരം;
മുനിന്ദനയനദ്വന്ദം, വിന്ദതി'ന്ദീവരജ്ജുതിം".

ഇച്ചപരമുദാഹരണം.

൧൨൮. **"മുനിന്ദി"**ച്ചാദി. **കുന്ദസന്ദോഹവിബ്ഭമാ** സുപുപ്ഫിതകുന്ദകുസുമരാസിസദിസലീലാവന്താ തേ **മുനിന്ദമന്ദഹാസാ** ബുദ്ധസ്സ മനുഞ്ഞാ ഹസിതാ **ചന്ദകന്തിയോ** നിമ്മലചന്ദകിരണേ **ഹസന്താ** നിന്ദന്താ **ദിസന്തം** തം തം ദിസം, ദിസാപരിയന്തം വാ **അനുധാവന്തി** വിധാവന്തീതി. ഏത്ഥ **ന**കാരസഹിതദകാരസ്സ, **ന**കാരസഹിത**ത**കാരസ്സ ച ആവുത്തി ദട്ഠബ്ബാ. മന്ദാ ച തേ ഹാസാ ചേതി ച, മുനിന്ദസ്സ മന്ദഹാസാതി ച, കുന്ദാനം സന്ദോഹോതി ച, തസ്സ വിബ്ഭമോ യേസന്തി ച, ദിസായേവ ദിസന്തം, ദിസാനം വാ അന്തന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

"ഇന്ദനീലദലദ്വന്ദ-സുന്ദരം സിരിമന്ദിരം;
മുനിന്ദനയനദ്വന്ദം, വിന്ദതി'ന്ദീവരജ്ജുതി"ന്തി.

ഇദമ്പി **ന**കാരസഹിതദകാരവണ്ണാവുത്തിയാ അപരമുദാഹരണം.

തത്ഥ **ഇന്ദനീലദലദ്വന്ദസുന്ദരം** ഇന്ദനീലമണിസകലികായുഗളമിവ മനോഹരം **സിരിമന്ദിരം** തതോയേവ സോഭായ നിവാസട്ഠാനഭൂതം മുനിന്ദനയനദ്വന്ദം **ഇന്ദീവരജ്ജുതിം** നീലുപ്പലകന്തിം **വിന്ദതി** അനുഭോതി, ഇന്ദീവരജ്ജുതിസമാനാതി അധിപ്പായോ.

൧൫൦. സബ്ബകോമലവണ്ണേഹി, നാ’നുപ്പാസോ പസംസിയോ;
യഥാ’യം മാലതീമാലാ, ലിനലോലാലിമാലിനീ.

൧൫൦. യേഹി കേഹിചി ആവുത്തിതോ അനുപ്പാസോതി ചേ? നേത്യാഹ **“സബ്ബ”**ഇച്ചാദി. സബ്ബേഹി **കോമലേഹി** സുകുമാരേഹി **വണ്ണേഹി** അക്ഖരേഹി അനുപ്പാസോ **ന പസംസിയോ** സിലാഘനീയോ ന ഹോതി സിലേസവിരോധിത്താ. **“യഥേ”**തി തം ഉദാഹരതി. **അയം മാലതീമാലാ** ജാതികുസുമദാമം **ലിനാനം** ബ്യാധിതാനം **ലോലാനം** കുസുമരസാരബ്ഭ ലോലുപാനം **അലീനം** ഭമരാനം **മാലാ** പന്തി സാ അസ്സാ അത്ഥീതി ലിനലോലാലിമാലിനീ.

൧൫൦. വുത്താനുപ്പാസോപി സബ്ബകോമലവണ്ണേഹി വിരചിതോ ന പസംസിയോതി ദസ്സേതും **“സബ്ബകോമലവണ്ണേഹീ”**തിആദിമാഹ. **സബ്ബകോമലവണ്ണേഹി** സബ്ബേഹി സുകുമാരക്ഖരേഹി കതോ **അനുപ്പാസോ** വണ്ണാവുത്തിലക്ഖണോ **ന പസംസിയോ** സിലേസാലങ്കാരവിരുദ്ധത്താ പസത്ഥോ ന ഹോതി. **“യഥാ”**തി തമുദാഹരതി. **അയം മാലതീമാലാ** ഏസാ ജാതിസുമനമാലികാ **ലിനാനം** ബ്യാവടാനം പതന്താനം **ലോലാനം** ഗന്ധലുദ്ധാനം **അലീനം** ഭമരാനം **മാലിനീ** പന്തിയുത്താതി. ഏത്ഥ ലകാരസ്സേവ പുനപ്പുനപ്പയോഗേന കോമലവണ്ണാവുത്തി. മാലതീനം മാലാതി ച, ലോലാ ച തേ അലയോ ചാതി ച, ലിനാ ച തേ ലോലാലയോ ചാതി ച, തേസം മാലാതി ച, സാ അസ്സ അത്ഥീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൫൧. മുദൂഹി വാ കേവലേഹി,
കേവലേഹി ഫുടേഹി വാ;
മിസ്സേഹി വാ തിധാ ഹോതി,
വണ്ണേഹി സമതാ യഥാ.

൧൫൧. സമതം സമ്ഭാവേതി **“മുദൂഹി”**ച്ചാദിനാ. **കേവലേഹി** കേവലഫുടാദിഭാവാപവത്തേഹി സകലേഹി **മുദൂഹി** ചതൂസുപി പാദേസു സജാതിയേഹി അസിഥിലകോമലേഹി വാ കകാരാദീഹി വാ സിഥിലകോമലസ്സ സിലേസപടിപക്ഖത്താ **കേവലേഹി ഫുടേഹി വാ** അധിമത്തസുതീഹി ഭകാരാദീഹി [രാഗാദീഹി (കം॰)] വാ അകിച്ഛവചനീയേ കിച്ഛവചനീയസ്സ സുഖുമാലവിപരിയയത്താ **മിസ്സേഹി** വാ മജ്ഝിമസുതീഹി മുദുഭൂതസംസട്ഠേഹി വാ **വണ്ണേഹി** അക്ഖരേഹി കരണഭൂതേഹി സമതാ തിധാ ഹോതി ഗജ്ജേ പജ്ജേ വാ. **“യഥേ”**തി തിവിധമുദാഹരതി.

൧൫൧. ഇദാനി സമതം വിഭാവേതും **“മുദൂഹി”**ച്ചാദിമാഹ. **കേവലേഹി** ഫുടമിസ്സേഹി അഞ്ഞത്താ സകലേഹി **മുദൂഹി** സിഥിലകോമലേഹി വണ്ണേഹി കകാരാദീഹി വാ **കേവലേഹി ഫുടേഹി** കേവലകോമലവണ്ണരഹിതത്താ സകലേഹി അകിച്ഛുച്ചാരണീയേഹി അധിമത്തസുതീഹി ഭകാരാദീഹി വണ്ണേഹി വാ **മിസ്സേഹി** യഥാവുത്തമുദുഫുടസമ്മിസ്സേഹി വണ്ണേഹി വാ കരണഭൂതേഹി സമതാ ഗജ്ജേ വാ പജ്ജേ വാ തിധാ ഹോതീതി. യദി സിഥിലകോമലവണ്ണേഹി വിചരിതം സിലേസാലങ്കാരസ്സ, കിച്ഛുച്ചാരണീയേഹി ഫുടവണ്ണേഹി കതം സുഖുമാലാലങ്കാരസ്സ ച വിരുജ്ഝതീതി. **“യഥാ”**തി തിവിധമുദാഹരതി.

കേവലമുദുസമതാ

൧൩൨. **കോകിലാലാപസംവാദീ,**
മുനിന്ദാലാപവിബ്ഭമോ;
ഹദയങ്ഗമതം യാതി,
സതം ദേതി ച നിബ്ബുതിം.

൧൩൨. “**കോകിലേ**”ച്ചാദി. **കോകിലാനം** കരവീകസകുണാനം **ആലാപോ** കൂജിതം, തം സംവദതി പകാസതി സീലേനാതി **കോകിലാലാപസംവാദീ,** തംസദിസോതി അത്ഥോ, മുനിന്ദസ്സ **ആലാപോ** വിസട്ഠാദിഅട്ഠങ്ഗികോ സരോ തസ്സ **വിബ്ഭമോ** വിലാസോ **സതം** സപ്പുരിസാനം **ഹദയങ്ഗമതം** മനോനുസാരിതം മധുരഭാവം യാതി, **നിബ്ബുതിം** നിബ്ബാനഞ്ച തേസം ദേതി.

൧൩൨. “**കോകിലി**”ച്ചാദി. **കോകിലാനം** കരവീകസകുണാനം **ആലാപം** നാദലീലം **സംവാദീ** പകാസനസീലോ, തംസദിസോതി അധിപ്പായോ, **മുനിന്ദസ്സ** സബ്ബഞ്ഞുനോ **ആലാപസ്സ** വിസട്ഠാദിഅട്ഠങ്ഗികനാദസ്സ **വിബ്ഭമോ** വിലാസോ **സതം** സപ്പുരിസാനം **ഹദയങ്ഗമതം** ചിത്താരാധിതഭാവം **യാതി** ച, **നിബ്ബുതിം** സുതസമ്ബന്ധേന തേസംയേവ സാധൂനം നിബ്ബാനം **ദേതി ച** ദേന്തോപി ഹോതീതി. ഏത്ഥ **കോകിലാലാപ**സദ്ദേന നിസ്സിതേ നിസ്സയവോഹാരേന ലീലാ ഗഹിതാ.

കേവലഫുടസമതാ

൧൩൩. **സമ്ഭാവനീയസമ്ഭാവം,**
ഭഗവന്തം ഭവന്തഗും;
ഭവന്തസാധനാകങ്ഖീ,
കോ ന സമ്ഭാവയേ വിഭും.

൧൩൩. “**സമ്ഭാവനീയേ**”ച്ചാദി. **സമ്ഭാവനീയോ** ആദരണീയോ. സദേവകേ ലോകേ സന്തോ സോഭനോ ഭാവോ അധിപ്പായോ യസ്സ തം. ഭവന്തം നിബ്ബാനം ഗതോതി **ഭവന്തഗു,** തം വിഭും. **ഭഗവന്തം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം. ഭവസ്സ സംസാരസ്സ അന്തോ അവസാനം നിബ്ബാനം, തസ്സ സാധനം സമ്പാദനമാകങ്ഖതി സീലേനാതി **ഭവന്തസാധനാകങ്ഖീ, കോ** നാമ സംസാരവത്തിജനോ. **ന സമ്ഭാവയേ** ആദരം ന കരേയ്യ, കരോത്യേവാതി അത്ഥോ.

൧൩൩. “**സമ്ഭാവനീയി**”ച്ചാദി. **സമ്ഭാവനീയസമ്ഭാവം** സദേവകേന ലോകേന ആദരണീയസോഭനാധിപ്പായം **ഭവന്തഗും** ഭവസ്സ അന്തസങ്ഖാതം നിബ്ബാനം ഗതം **വിഭും** പഭും **ഭഗവന്തം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം **ഭവന്തസാധനാകങ്ഖീ** നിബ്ബാനസാധനാഭിലാസീ **കോ** കതമോ സംസാരവത്തിജനോ **ന സമ്ഭാവയേ** ആദരം ന കരേയ്യ, കരോത്യേവ. സന്തോ ച സോ ഭാവോ ചാതി ച, സമ്ഭാവനീയോ സമ്ഭാവോ യസ്സേതി ച, ഭവസ്സ അന്തന്തി ച, ഭവന്തം ഗതോതി ച, തസ്സ സാധനന്തി ച, തം ആകങ്ഖതി സീലേനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

മിസ്സകസമതാ

൧൩൪. **ലുദ്ധചന്ദനസംസഗ്ഗ-സുഗന്ധിമലയാനിലോ;**
മന്ദ’മായാതി ഭീതോവ, മുനിന്ദമുഖമാരുതാ.

ഫന്‍ര്‍. **“ലദ്ധി”**ച്ചാദി. ലദ്ധോ ചന്ദനതരൂനം സംസഗ്ഗോ പരിചയോ തേന സോഭനോ ഗന്ധോ അസ്സാതി **സുഗന്ധീ** സുരഭി മലയാനിലോദക്ഖിണപവമാനോ മുനിന്ദസ്സ മുഖമാരുതാ ഭീതോവ താദിസമുദുത്തസീതലത്തസുഗന്ധസമ്പത്തിയാ അത്തനോ ദൂരതരത്താ **ആയാതി** അനുവത്തതി. **മന്ദന്തി** ആഗമനക്രിയാവിസേസനം.

ഫന്‍ര്‍. **“ലദ്ധി”**ച്ചാദി. **ലദ്ധചന്ദനസംസഗ്ഗസുഗന്ധിമലയാനിലോ** പടിലദ്ധചന്ദനതരുസാരസമവായേന സോഭനഗന്ധസമന്നാഗതോ മലയദേസതോ ആഗച്ഛമാനമാലുതോ **മുനിന്ദമുഖമാരുതാ** ബുദ്ധസ്സ മുഖസുരഭിവാസിതപവനതോ **ഭീതോ ഇവ** താദിസമുദുസുരഭിസീതലത്തസ്സ അത്തനി അസമ്ഭവതോ ഭീതോവ **മന്ദം** സണികം **യാതി** അഭിമുഖമേതീതി. ചന്ദനാനം സംസഗ്ഗോതി ച, ലദ്ധോ ച സോ ചന്ദനസംസഗ്ഗോതി ച, സോഭനോ ഗന്ധോ യസ്സാതി ച, ലദ്ധചന്ദനസംസഗ്ഗേന സുഗന്ധീതി ച, മലയതോ ആഗതോ അനിലോതി ച, മുനിന്ദമുഖതോ നിക്ഖന്തോ മാരുതോതി ച വിഗ്ഗഹോ. **മന്ദന്തി** ക്രിയാവിസേസനം. എത്ഥ തിവിധസമതായം ‘‘കോകിലാലാപസംവാദി’’ച്ചാദിതിവിധലക്ഖിയസ്സാപി ‘‘മുദൂഹി വാ കേവലേഹി’’ച്ചാദിനാ ദസ്സിതലക്ഖണത്തയേന തുല്യതാ സുപാകടാവാതി.

ഫന്‍ഢ. **അനിട്ഠുരക്ഖരപ്പായാ, സബ്ബകോമലനിസ്സടാ;**
കിച്ഛമുച്ചാരണാപേത-ബ്യഞ്ജനാ സുഖുമാലതാ.

ഫന്‍ഢ. സുഖുമാലതാ കഥീയതി **“അനിട്ഠുരക്ഖരേ”**ച്ചാദിനാ. **അനിട്ഠുരാനി** അഫരുസാനി **അക്ഖരാനി** വണ്ണാനി **പായാനി** ബഹൂനി യസ്സാ സാ തഥാ, ‘‘നിട്ഠുരാനി അപ്പകാനീ’’തി **പായ**ഗ്ഗഹണേന സൂചിതം, തതോയേവ **സബ്ബേഹി** കേവലേഹി **കോമലേഹി** സിഥിലേഹി ലഘൂഹി അക്ഖരേഹി **നിസ്സടാ** നിഗ്ഗതാ **കിച്ഛേന** ദുക്ഖേന ഉച്ചാരണാ തതോ അപേതാനി അപഗതാനി ബ്യഞ്ജനാനി യസ്സാ സാതി അനുവദിത്വാ സുഖുമാലതാ വിധീയതേ.

ഫന്‍ഢ. ഇദാനി സുഖുമാലതം ദസ്സേതി **“അനിട്ഠുരേ”**ച്ചാദിനാ. **അനിട്ഠുരക്ഖരപ്പായാ** അകക്കസവണ്ണബഹുലാ **സബ്ബകോമലനിസ്സടാ** അനിട്ഠുരക്ഖരാനം യേഭുയ്യഗ്ഗഹണതോയേവ സകലസിഥിലവണ്ണവിരഹിതാ **കിച്ഛമുച്ചാരണാപേതബ്യഞ്ജനാ** ദുക്ഖുച്ചാരണീയവണ്ണേഹി വിഗതഅക്ഖരസമന്നാഗതാ സുഖുമാലതാ നാമാതി. അനിട്ഠുരാനി അക്ഖരാനി പായാനി ബഹൂനി യസ്സന്തി ച, സബ്ബേ ച തേ കോമലാ ചേതി ച, തേഹി നിസ്സടാതി ച, കിച്ഛേന ഉച്ചാരണാതി ച, തേഹി അപേതാനീതി ച, താനി ബ്യഞ്ജനാനി യസ്സാതി ച വിഗ്ഗഹോ. നിഗ്ഗഹീതാഗമോ.

ഫന്‍റ. **പസ്സന്താ രൂപവിഭവം, സുണന്താ മധുരം ഗിരം;**
ചരന്തി സാധൂ സമ്ബുദ്ധ-കാലേ കേളിപരമ്മുഖാ.

ഫന്‍റ. ഉദാഹരതി **“പസ്സന്താ”**ഇച്ചാദി. **രൂപവിഭവം** രൂപസമ്പത്തിം പസ്സന്താ മധുരം **ഗിരം** വാചം സുണന്താ സാധവോ **കേളിപരമ്മുഖാ** കീളായ നിച്ഛന്താ ചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. കഥന്തി ആഹ **“സമ്ബുദ്ധകാലേ”**തി.

ഫന്‍റ. **“പസ്സന്തി”**ച്ചാദിനാ ലക്ഖിയമുദാഹരതി, തം വുത്തത്ഥമേവ.

ഫന്‍റ. **അലങ്കാരവിഹീനാപി, സതം സമ്മുഖതേ’ദിസീ;**

ആരോഹതി വിസേസേന, രമണീയാ തദുജ്ജലാ.

൧൩൭. വിസിട്ഠസ്സാഞ്ഞധമ്മസ്സ അഭാവേപിമിനാവോപാദേയോ ബന്ധോതി ആഹ **“അലങ്കാരേ”**ച്ചാദി. അലങ്കാരേഹി വിഹീനാപി ഏദിസീ സുഖുമാലതാ **സതം** പണ്ഡിതജനാനം **സമ്മുഖതം** അഭിമുഖഭാവം വാചാഗോചരത്തം **ആരോഹതി** ഉപഗച്ഛതി, കിമുതഅത്ഥാലങ്കാരാലങ്കിതേത്യപിസദ്ദോ. **തേന** സഭാവവുത്യാദിനാ അലങ്കാരേന **ഉജ്ജലാ** ദിത്താ പന **വിസേസേനാ**തിസയേന **രമണീയാ** മനുഞ്ഞാതി.

൧൩൭. **“അലങ്കാരേ”**ച്ചാദി. **ഏദിസീ** ഏവംവിധാ സുഖുമാലതാ **അലങ്കാരവിഹീനാപി** അത്ഥാലങ്കാരവിരഹിതാപി **സതം** പഞ്ഞവന്താനം **സമ്മുഖതം** അഭിമുഖഭാവം തേസം വചനവിസയഭാവന്തി അത്ഥോ **ആരോഹതി** പാപുണാതി. **തദുജ്ജലാ** തേന സഭാവവുത്തിവങ്കവുത്തിസമ്ഭൂതേന അത്ഥാലങ്കാരേന ജോതമാനാ **വിസേസേന** അതിസയേന **രമണീയാ** മനുഞ്ഞാ ഹോതി. അലങ്കാരേഹി വിഹീനാതി ച, തേന ഉജ്ജലാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൩൮. **രോമഞ്ചപിഞ്ഛരചനാ, സാധുവാദാഹിതദ്ധനീ;**
ലളന്തി’മേ മുനീമേഘു-മ്മദാ സാധു സിഖാവലാ.

൧൩൮. തമുദാഹരതി **“രോമഞ്ചേ”**ച്ചാദിനാ. **രോമഞ്ചാ** ലോമഹംസാ ഇവ രോമഞ്ചാ ഏവ വാ, **പിഞ്ഛാനി** ബരിഹാനി [പരിഹാരാനി (കം॰)] തേസം **രചനാ** ഛത്താകാരേന വിധാനം യേസം തേ തഥാ, “സാധൂ”തി **വാദോ** വചനം തംസദിസോയേവ വാ, ആഹിതോ **ധനി** കേകാസങ്ഖാതോ യേസം തേ തഥാ, **മുനിമേഘേന** മുനിസദിസേന മുനിസങ്ഖാതേന വാ വാരിദേന **ഉമ്മദാ** മത്താ സാധുസദിസാ സാധു ഏവ വാ **സിഖാവലാ** മയൂരാ **ലളന്തി** ലീലോപേതാ വിചരന്തി, അഞ്ഞമഞ്ഞം രമന്തീതി അത്ഥോ.

൧൩൮. അത്ഥാലങ്കാരയുത്തസുഖുമാലതമുദാഹരതി **“രോമേ”**ച്ചാദിനാ. **രോമഞ്ചപിഞ്ഛരചനാ** ലോമഹംസസദിസാ രോമാ ഏവ വാ പിഞ്ഛാനം ബരിഹാനം രചനാ ഛത്താകാരേന വിത്ഥാരവന്താ **സാധുവാദാഹിതദ്ധനീ** “സാധൂ”തി വചനസദിസേഹി സാധുവാദേഹി വാ പവത്തകേകാനിന്നാദേഹി സമന്നാഗതാ **മുനിമേഘുമ്മദാ** മുനിസദിസേന മുനിസങ്ഖാതേന വാ മേഘേന സഞ്ജാതമദാ **ഇമേ സാധുസിഖാവലാ** സജ്ജനസദിസാ സാധുനോ ഏവ വാ മയൂരാ **ലളന്തി** ലീലോപേതാ ഭവന്തീതി. ഇദം അസേസവത്ഥുവിസയം സമാസരൂപകം അമുഖ്യപക്ഖേ “രോമഞ്ചാ വിയ സാധുവാദോ വിയ മുനി വിയ സാധവോ വിയാ”തി ച, മുഖ്യപക്ഖേ “പിഞ്ഛരചനാ വിയ ആഹിതദ്ധനീ വിയ മേഘോ വിയ സിഖാവലാ വിയാ”തി ഉപചരിതബ്ബം. രോമഞ്ചാ ഏവ പിഞ്ഛാനീതി ച, തേസം രചനാ യേസന്തി ച, “സാധു”ഇതി വാദോതി ച, ആഹിതോ ച സോ ധനി ചേതി ച, സാധുവാദോ ആഹിതദ്ധനി യേസന്തി ച, മുനി ഏവ മേഘോതി ച, തേന ഉമ്മദാതി ച, സാധവോ ഏവ സിഖാവലാതി ച വാക്യം. “മുനീമേഘോ”തി ഏത്ഥ ദീഘത്തം ഛന്ദാനുരക്ഖണത്ഥം.

൧൩൯. **സുഖുമാലത്തമത്ഥേവ, പദത്ഥവിസയമ്പി ച;**
യഥാ മതാദിസദ്ദേസു, കിത്തിസേസാദികിത്തനം.

ഹന്‍. ന കേവലം സുഖുമാലതാ സദ്ദേവ, അത്ഥേപീതി ദസ്സേതുമാഹ **“സുഖുമാലത്ത”**മിച്ചാദി. **അത്ഥേവാ**തി വിജ്ജതേവ, തം തു അനോചിത്യഗാമ്മാദിവജ്ജനാ സമ്ഭവതി. **“യഥേ”**തി തമുദാഹരതി. **മ**താദിസദ്ദേസു വത്തബ്ബേസു **കിത്തിസേസാ**ദീനം സദ്ദാനം **കിത്തനം** കഥനം.

ഹന്‍. അയം സുഖുമാലതാ ന കേവലം സദ്ദേവ, അത്ഥേപീതി ദസ്സേതും ആഹ **“സുഖുമാലത്ത”**മിച്ചാദി. **സുഖുമാലത്തമത്ഥേവ പദത്ഥവിസയമ്പി ച** പദാഭിധേയ്യഗോചരമ്പി സുഖുമാലത്തം അത്ഥേവ, തഞ്ച ഓചിത്യഹീനഗാമ്മദോസപരിഹാരേന സിജ്ഝതി. **“യഥാ”**തി തമുദാഹരതി. **മ**താദിസദ്ദേസു വത്തബ്ബേസു **കിത്തിസേസാ**ദിസദ്ദാനം **കിത്തനം** കഥനന്തി. മതോ ഇതിആദി യേസം “ജീവിതക്ഖയം പത്തോ” ഇച്ചാദീനമിതി ച, കിത്തിസേസോ ഇതിആദിയേസം “ദേവത്തം ഗതോ, സഗ്ഗകായമലങ്കരീ”ത്യാദീനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഹര്‍. **സിലിട്ഠപദസംസഗ്ഗ-**
രമണീയഗുണാലയോ;
സബന്ധഗാരവോ സോ’യം,
സിലേസോ നാമ തം യഥാ.

ഹര്‍. സിലേസം ദസ്സേതി **“സിലിട്ഠേ”**ച്ചാദിനാ. സിലിട്ഠാനം ബന്ധലാഘവാഭാവേന അഞ്ഞമഞ്ഞം സിലിട്ഠാനം പദാനം സംസഗ്ഗേന **രമണീയോ** മനുഞ്ഞോ ഗുണോ തസ്സ **ആലയോ** പവത്തിട്ഠാനം. **ബന്ധസ്സ** രചനായ **ഗാരവോ** അസിഥിലതാ, സഹ തേന വത്തതീതി **സബന്ധഗാരവോ**തി അനുവദിത്വാ സോയം സിലേസോ നാമാതി വിധീയതേ. **“തം യഥേ”**ത്യുദാഹരതി. യഥാ അയം സിലേസോ, തഥാ അഞ്ഞോപി താദിസോ ദട്ഠബ്ബോ, ന ത്വയമേവേതി **“തം യഥാ”** സദ്ദസ്സത്ഥോ.

ഹര്‍. ഇദാനി സിലേസം നിദ്ദിസതി **“സിലിട്ഠേ”**ച്ചാദിനാ. **സിലിട്ഠപദസംസഗ്ഗരമണീയഗുണാലയോ** ഠാനകരണാദീഹി ആസന്നവണ്ണാനം വിന്യാസഹേതു അഞ്ഞമഞ്ഞനിസ്സിതാനം പദാനം സമവായേന മനുഞ്ഞഗുണസ്സ പവത്തിട്ഠാനഭൂതോ **സബന്ധഗാരവോ** ബന്ധഗാരവസങ്ഖാതരചനായ അസിഥിലഭാവേന സഹ പവത്തോ **സോ അയം** ബന്ധോ സിലേസോ നാമാതി. സിലേസോ നാമ ബന്ധഗാരവോ, തപ്പടിപാദകബന്ധോപ്യേത്ഥ സിലേസോതി വുച്ചതി. സിലിട്ഠാ ച തേ പദാ ചേതി ച, തേസം സംസഗ്ഗോതി ച, തേന രമണീയോതി ച, സോ ഏവ ഗുണോതി ച, തസ്സ ആലയോതി ച, ബന്ധസ്സ ഗുരുനോ ഭാവോതി ച, തേന സഹ പവത്തതീതി ച വാക്യം. തം യഥാ **“ബാലിന്ദു”**ഇച്ചാദി.

ഹര്‍. ബാലിന്ദുവിബ്ഭമച്ഛേദി-നഖരാവലികന്തിഭി;
സാ മുനിന്ദപദമ്ഭോജ-കന്തി വോ വലിതാ’വതം.

ഹര്‍ഥ. **“ബാലിന്ദു”**ഇച്ചാദി. ബാലിന്ദുനോ പഞ്ചമീ [പഞ്ചമീചന്ദസ്സ (?)] പഞ്ചദസകലസ്സ വിബ്ഭമോ മനോഹരത്തം, തം ഛിന്ദതി സീലേനാതി **ബാലിന്ദുവിബ്ഭമച്ഛേദിയോ** പഞ്ചമീചന്ദസ്സ കലാസന്നിഭാനം **നഖരാനം** നഖാനം ആവലിയോ താസം **കന്തിഭി** സോഭാഹി സഹ **വലിതാ** സംയുത്താ സാ, മുനിന്ദസ്സ പദാനിയേവ അമ്ഭോജാനി പദുമാനി തേസം കന്തി. **വോ** തുമ്ഹേ സാമഞ്ഞേന വദതി. **അവതം** പാലയതു.

ഫർഫ. ബാലിന്ദു...പേ॰... കന്തിഭി
തരുണചന്ദവിലാസവിനാസനസഭാവസമന്നാഗതനഖപന്തിസോഭാഹി സഹ **വലിതാ** സംയുത്താ **സാ മുനിന്ദപദമ്ഭോജകന്തി** സാ സമ്ബുദ്ധപാദപദുമസോഭാ **വോ** തുമ്ഹേ **അവതം** രക്ഖതൂതി. ബാലോ ച സോ ഇന്ദു ചാതി ച, തസ്സ വിബ്ഭമോതി ച, തം ഹരിന്ദതി സീലേനാതി ച, നഖാനം ആവലിയോതി ച, താസം കന്തീതി ച, ബാലിന്ദുവിബ്ഭമച്ഛേദിയോ ച താ നഖരാവലികന്തിയോ ചാതി ച, മുനിന്ദസ്സ പദാനീതി ച, താനിയേവ അമ്ഭോജാനീതി ച, തേസം കന്തീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഫർ. ഉക്കംസവന്തോ യോ കോചി,
ഗുണോ യദി പതീയതേ;
ഉദാരോ’യം ഭവേ തേന,
സനാഥാ ബന്ധപദ്ധതി.

ഫർവ. ഉദാരത്തമവധാരയമാഹ **“ഉക്കംസവന്തോ”**ഇച്ചാദി. **യോ കോചി** “ഇദമേവേ”തി നിയമാഭാവാ **ഗുണോ** ചാഗാതിസയാദികോ **ഉക്കംസവന്തോ** അധിമത്തോ യദി **പതീയതേ** വിഞ്ഞായതേ ബന്ധേതി വിഞ്ഞായതി “ബന്ധപദ്ധതീ”തി വക്ഖമാനത്താ, അയം ഉദാരോ ഭവേതി വിധി. ഉദാരോയം ഹോതു, കിം തതോ സിയാതി ആഹ **“തേനി”**ച്ചാദി. **തേന** ഉക്കംസവതാ ഗുണേന **ബന്ധപദ്ധതി** രചനക്കമോ നാഥഭൂതേന ഉദാരഗുണേന സഹ വത്തതീതി **സനാഥാ,** സമ്പദാവാതി [സമ്പദാവതീതി (?)] വുത്തം ഹോതി.

ഫർവ. ഇദാനി ഉദാരത്തമുദ്ദിസതി **“ഉക്കംസേ”**ച്ചാദിനാ. **ഉക്കംസവന്തോ** അതിസയവാ **യോകോചി ഗുണോ** ചാഗാതിസയാദികോ സദ്ദാവലിയാ പടിപാദനീയോ ആനുഭാവോ **യദി പതീയതേ** സചേ കഥചി ബന്ധേ വിഞ്ഞായതേ, **അയം** യഥാവുത്തഗുണോ **ഉദാരോ** നാമ ഭവേ. തേന കിം പയോജനന്തി ചേ? **ബന്ധബന്ധതി** പദാവലി **തേന** ഉക്കംസവതാ ഗുണേന **സനാഥാ** സപ്പതിട്ഠാ ഹോതി. ഉക്കംസോ അസ്സ അത്ഥീതി ച, നാഥേന സഹ വത്തതീതി ച, ബന്ധസ്സ പദ്ധതീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഫർ. പാദമ്ഭോജരജോലിത്ത-ഗത്താ യേതവ ഗോതമ;
അഹോ തേ ജന്തവോ യന്തി, സബ്ബഥാ നിരജത്തനം.

ഫർന. തമുദാഹരതി **“പാദേ”**ച്ചാദിനാ. **ഗോതമാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **തവ** ഭഗവതോ പാദമ്ഭോജാനം രജാനി രേണവോ, തേഹി **ലിത്താനി** ഉപദേഹിതാനി ഗത്താനി യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. **യേ** ജനാ തേ ജന്തവോ സബ്ബപ്പകാരേന രജോലവേനാപ്യനുപലിത്തത്താ രജേഹി കിലേസസങ്ഖാതേഹി നിഗ്ഗതാ നിരജാ, തേസം ഭാവോ **നിരജത്തനം** നിക്കിലേസഭാവം **യന്തി** പാപുണന്തി. **അഹോ** അച്ഛരിയം യതോ രജസാ ലിത്താ നാമ സംകിലിട്ഠായേവ സിയും, ഭവം പന പാദരജസാ വിലേപനേ ജനേ നിരജേ കരോതി. അച്ഛരിയം ഭവതോ ഇദന്തി അത്ഥോ.

ഫർന. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“പാദമ്ഭോജേ”**ച്ചാദിനാ. ഭോ ഗോതമ **യേ** സത്താ **തവ** തുയ്ഹം **പാദമ്ഭോജരജോലിത്തഗത്താ** പാദപദുമരേണുലിത്തമത്ഥകനലാടാദിസരീരാവയവയുത്താ തേ **ജന്തവോ** സത്താ **സബ്ബഥാ** കിലേസസങ്ഖാതരജോജല്ലേഹി അനുപലിത്തത്താ സബ്ബപ്പകാരേന

നിരജത്തനം വിഗതകിലേസരജോഭാവം **യന്തി** പാപുണന്തി, **അഹോ** അച്ഛരിയം. രജോലിത്താ നാമ സംകിലിട്ഠാ സിയും, ത്വം പന പാദരജസാ ഉപലിത്തേപി സത്തേ നിരജേ കരോസീതി ഭാവോ. ഇഹ ഭഗവതോ ഉക്കംസഗുണോ ദീപിതോ ഹോതി. പാദാനിയേവ അമ്ഭോജാനീതി ച, തേസം രജാനീതി ച, തേഹി ലിത്താനി ഗത്താനി യേസന്തി ച, രജേഹി കിലേസേഹി നിഗ്ഗതാതി ച, തേസം ഭാവോതി ച വാക്യം.

ഫർ. **ഏവം ജിനാനുഭാവസ്സ, സമുക്കംസോ'ത്രദിസ്സതി;**
പഞ്ഞവാ വിധിനാ'നേന, ചിന്തയേ പരമീദിസം.

ഫർ. കോ പനേത്ഥ ഉക്കംസവന്തോ ഗുണോ യേന ബന്ധോ സനാഥോ സിയാതി ചേ? ആഹ **"ഏവ"**മിച്ചാദി. **ഏവ**മിതി **ജിനാനുഭാവസ്സ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധപഭാവസ്സ **സമുക്കംസോ** അതിസയോ **ദിസ്സതി** പദിസ്സതേ **അത്ര** ബന്ധേ, തസ്മാ **ജിനാനുഭാവേന** ഉക്കംസവതാ ഗുണേന ബന്ധോ സനാഥോ സിയാതി. പകാരമിമമഞ്ഞത്രപിഅതിദിസന്തോ ആഹ **"പഞ്ഞവാ"**തിആദി. **പഞ്ഞവാ** പഞ്ഞാസമ്പന്നോ **അനേന വിധിനാ** ഇമിനാ പകാരേന **ഏദിസം** ഏവരൂപം **പരം** അഞ്ഞം **ചിന്തയേ** വിതക്കേയ്യ.

ഫർ. ഇദാനി യഥാവുത്തഗുണനിദസ്സനഞ്ച സിസ്സാനുസാസനഞ്ച ദസ്സേതി **"ഏവ"**മിച്ചാദിനാ. **അത്ര** ഇമിസ്സം അനന്തരഗാഥായം **ഏവം** യഥാവുത്തക്കമേന **ജിനാനുഭാവസ്സ** തഥാഗതപ്പഭാവസ്സ **സമുക്കംസോ** ആധിക്കം **ദിസ്സതി** പദിസ്സതേ, തസ്മാ ജിനാനുഭാവസങ്ഖാതേന ഉക്കംസവതാ ഗുണേന ബന്ധോ സനാഥോ ഭവേയ്യ. **പഞ്ഞവാ** പസത്ഥഞാണവന്തോ **അനേന വിധിനാ** ഇമിനാ കമേന ഈദിസം **പരം** അഞ്ഞം **ചിന്തയേ** കപ്പേയ്യ.

ഫർ. **ഉദാരോ സോപി വിഞ്ഞേയ്യോ,**
യം പസത്ഥവിസേസനം;
യഥാ കീളാസരോ ലീലാ-
ഹാസ [ഹാസോ (ക॰)] **ഹേമങ്ഗദാദയോ.**

ഫർ. അപരമുദാരപ്പകാരം ദസ്സേതുമാഹ **"ഉദാരോ"**ഇച്ചാദി. യം **പസത്ഥം** സിലാഘനീയം വിസേസനം ഉപാദിയതി, **സോപി** ന പന യഥാവുത്തോവ ഉദാരോ വിഞ്ഞേയ്യോ. **"യഥേ"**ത്യുദാഹരതി. കീളായ കീളത്ഥം സരോ, ലീലായ യുത്തോ ഹാസോ, ഹേമം ഹേമമയമങ്ഗദന്തി സമാസോ, തം ആദി യേസന്തി ബാഹിരത്ഥോ. **ആദി**സദ്ദേന കുസുമദാമമണിമേഖലാദീനം സങ്ഗഹോ. അയം തു ബന്ധഫരുസഗാമ്മപരിച്ചാഗാ സമ്ഭവതി.

ഫർ. അഞ്ഞമപി ഉദാരം ദസ്സേതി **"ഉദാരോ"**ച്ചാദിനാ. യം **പസത്ഥവിസേസനം** പസംസനീയവിസേസനം ഹോതി, സോപി ഉദാരോതി വിഞ്ഞേയ്യോ. **"യഥാ"**തി തമുദാഹരതി. **കീളാസരോ** കീളായ കതോ സരോ. **ലീലാഹാസോ** ലീലായ യുത്തോ ഹാസോ. **ഹേമങ്ഗദാദയോ** സുവണ്ണകേയൂരാഇച്ചാദയോതി. കീളത്ഥായ സരോതി ച, ലീലായ യുത്തോ ഹാസോതി ച, ഹേമം ഹേമമയം അങ്ഗദന്തി ച, ലീലാഹാസോ ച ഹേമങ്ഗദഞ്ചാതി ച, താനി ആദീനി യേസം കുസുമദാമമണിമേഖലാദീനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ. അയമുദാരോ ബന്ധഫരുസഗാമ്മാദിദോസപരിച്ചാഗേന സിജ്ഝതി.

ഫർ. **ലോകിയത്ഥാനതിക്കന്താ,**

കന്താ സബ്ബജനാനപി;
കന്തി നാമാ'തിവുത്തസ്സ,
വുത്താ സാ പരിഹാരതോ.

യഥാ "മുനിന്ദ"ഇച്ചാദി.

൪൩. കന്തിം കഥയതി **"ലോകിയി"**ച്ചാദിനാ. ലോകേ വിദിതോ **ലോകിയോ,** തം ലോകിയം **അത്ഥം** അഭിധേയ്യം **അനതിക്കന്താ** അനതീതാ സബ്ബേസം കവീനമിതരേസം വാ ജനാനം ഏവ **കന്താ** മനോഹരാ കന്തി നാമാതി വുച്ചതി. അയം പന സദ്ദഗുണോ അതിവുത്തസ്സ വാക്യദോസസ്സ പരിച്ചാഗേന സമ്ഭവതി. തേനാഹ **"അതിവുത്തസ്സാ"**തിആദി. ഉദാഹരണത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

൪൩. ഇദാനി കന്തിം ദസ്സേതി **"ലോകിയി"**ച്ചാദിനാ. **ലോകിയത്ഥാനതിക്കന്താ** ലോകേ പസിദ്ധസദ്ദത്ഥമനതിക്കന്താ **സബ്ബജനാനം** സകലകവീനം **കന്താ** മനുഞ്ഞാ **കന്തി നാമ** വുച്ചതേ, സാ **അതിവുത്തസ്സ** അതിവുത്തദോസസ്സ **പരിഹാരതോ വുത്താ** ദോസപരിഹാരപരിച്ഛേദേ കഥിതാ ഹോതി. അതിവുത്തദോസപരിഹാരതോ ഏവ കന്തിയാ സിദ്ധത്താ തസ്സ ലക്ഖിയോ ഏവ ഏതിസ്സാ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ലോകേ വിദിതോതി ച, സോ ച സോ അത്ഥോ ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ. **"യഥാ"**തി കന്തിയാ ഉദാഹരണം ദസ്സേതി **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദി. തം വുത്തമേവ.

൪൪. അത്ഥബ്യത്താ'ഭിധേയ്യസ്സാ-
നേയ്യതാ സദ്ദതോ'ത്ഥതോ;
സാ'യം തദുഭയാ നേയ്യ-
പരിഹാരേ പദസ്സിതാ.

യഥാ "മരീചി"ച്ചാദി ച, "മനോനുരഞ്ജനോ"ച്ചാദി ച.

൪൪. അത്ഥബ്യത്തിം ബ്യഞ്ജയതി **"അത്ഥബ്യത്താഭിധേയ്യി"**ച്ചാദിനാ. **അഭിധേയ്യസ്സ** സമ്ബന്ധഅത്ഥസ്സ സദ്ദതോ **അത്ഥതോ** വാ സാമത്ഥിയതോ വാ **അനേയ്യതാ** പതീതി അഞ്ഞഥാ വഗമോ ഗത്യന്തരാഭാവാ, യതോ വുത്തം "ദുല്ലഭാവഗതീ സദ്ദ-സാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ"തി. തമനുവദിത്വാ അത്ഥബ്യത്തി വിധീയതേ. സാ പന ബ്യാകിണ്ണനേയ്യാദിദോസവജ്ജനായ ജായതേ. തദുഭയാ ജാതാ **സായം** അനേയ്യതാ നേയ്യപരിഹാരേ **പദസ്സിതാ** പകാസിതാ. പഠമദുതിയോദാഹരണസ്സത്ഥോ വുത്തോ.

൪൪. ഇദാനി അത്ഥബ്യത്തിം ദസ്സേതി **"അത്ഥബ്യത്തി"**ച്ചാദിനാ. **അഭിധേയ്യസ്സ** അത്ഥസ്സ സദ്ദതോ **അത്ഥതോ** അത്ഥസാമത്ഥിയതോ ച **അനേയ്യതാ** തത്ഥേവ വിജ്ജമാനത്താ സദ്ദസ്സ അത്ഥസ്സ വാ ആഹരിത്വാ വത്തബ്ബസ്സ അഭാവോ **അത്ഥബ്യത്തി** നാമ, **തദുഭയാ** തേഹി ദ്വീഹി ജാതാ **സാ അയം** അനേയ്യതാസങ്ഖാതാ അത്ഥബ്യത്തി **നേയ്യപരിഹാരേ** നേയ്യദോസപരിഹാരപദേസേ **പദസ്സിതാ** പകാസിതാതി. "ദുല്ലഭാവഗതീ സദ്ദ-സാമത്ഥിയവിലങ്ഘിനീ"തി വുത്തത്താ അത്ഥപതീതി പന വിനാ സദ്ദഞ്ച സാമത്ഥിയഞ്ച അഞ്ഞഥാനുപലബ്ഭതീതി ഇഹ "സദ്ദതോ അത്ഥതോ"തി വുത്തം. അത്ഥസ്സ ബ്യത്തി പതീതീതി ച, നത്ഥി നേയ്യം ആഹരിതബ്ബം അസ്സ അഭിധേയ്യസ്സാതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, തേ ച തേ ഉഭോ സദ്ദത്ഥാ ചാതി ച,

തേ അവയവാ ഏതിസ്സാതി ച, നേയ്യസ്സ പരിഹാരോതി ച വാക്യം. ഇദാനി **"യഥേ"**ച്ചാദിനാ ദ്വിപ്പകാരായ അത്ഥബ്യത്തിയാ യഥാക്കമം ഉദാഹരണമനുസ്സാരേതി **"മരി"**ച്ചാദിഗാഥാദ്വയേന, തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

പുന അത്ഥേന യഥാ -

ഏർസ്സ. **സഭാവാമലതാ ധീര,**
മുധാ പാദനഖേസു തേ;
യതോ തേ'വനതാനന്ത-
മോളിച്ഛായാ ജഹന്തി നോ.

ഏർവ്വ. പുന ദുതിയേ തു **ധീരാ**തി ആമന്തനം. **തേ** തവ പാദനഖേസു **സഭാവാമലതാ** പകതിപരിസുദ്ധതാ **മുധാ** തുച്ഛാ. കസ്മാതി ചേ? **യതോ** യസ്മാ കാരണാ **തേ** പാദനഖാ **അവനതസ്സ** സന്നതസ്സ **അനന്തസ്സ** നാഗരാജസ്സ **മോളിനോ** കിരീടസ്സ **അവനതാനം** വാ നരമരാനം **അനന്താനം** മോളീനം **ഛായാ** ഛവിയോ **നോ ജഹന്തി ന** പരിച്ചജന്തി, സഞ്ഛവിയോ പന ജഹന്തീതി. ഏത്ഥ നഖേസു സഞ്ഛവിത്താ പാദനഖസ്സ മോളീനം നിരന്തരപ്പണാമാബ്യഭിചാരാനരമരാദീനം ഭഗവതോ പാദാരവിന്ദവന്ദനം സാമത്ഥിയാ ഫുടം ഗമ്യതേ.

ഏർവ്വ. **"പുന അത്ഥേന യഥാ സഭാവി"**ച്ചാദി. ധീര **തേ** തവ പാദനഖേസു **സഭാവാമലതാ** പകതിപരിസുദ്ധതാ **മുധാ** തുച്ഛാ. കസ്മാതി ചേ? **യതോ** യസ്മാ **തേ** ചരണനഖാ **അവനതാനന്തമോളിച്ഛായാ** പാദാനതസ്സ അനന്തനാഗരാജസ്സ കിരീടസ്സ സമ്ബന്ധിനീ, അവനതാനം വാ അനന്താനം ദേവമനുസ്സാനം മോളീനം ഛായാ കന്തിയോ **നോ ജഹന്തി** ന വിജഹന്തി, പകതിവണ്ണം പഹായ കിരീടകന്തിസദിസാ തേ ഹോന്തി, തസ്മാ ഏത്ഥ ചന്ദകിരണസന്നിഭാനം നഖരംസീനം സമീപേ മോളീനം നഖരംസീഹി അമദ്ദിതസകകന്തിയുത്തഭാവമാപജ്ജനം താദിസാനം നിരന്തരപ്പണാമാഭാവാഭാവതോ ഖത്തിയാദീനം മുനിന്ദപാദാരവിന്ദദ്വന്ദേ നിരന്തരപ്പണാമോ സാമത്ഥിയാ വിഭൂതം ഗമ്യതേ. സസ്സ ഭാവോതി ച, തേന അമലാതി ച, തേസം ഭാവോതി ച, പഠമപക്ഖേ അവനതോ ച സോ അനന്തോ ചാതി ച, തസ്സ മോളീതി ച, തസ്സ ഛായായോതി ച, ദുതിയപക്ഖേ അനന്താ ച തേ മോളീ ചേതി ച, അവനതാനം അനന്തമോളീതി ച, തേസം ഛായായോതി ച വാക്യം.

ഏർന. **"ബന്ധസാരോ"തി മഞ്ഞന്തി, യം സമഗ്ഗാപി വിഞ്ഞുനോ;**
ദസ്സനാവസരം പത്തോ, സമാധി നാമ'യം ഗുണോ.

ഏർൻ. സമാധിഫലം കിച്ചാഹ **"ബന്ധേ"**ച്ചാദി. **യന്തി** യം സമാധിം **ബന്ധസ്സ** ഗജ്ജപജ്ജമിസ്സഭാവസ്സ **സാരോതി** സബ്ബസ്സ ജീവിതം തപ്പരായത്താ ബന്ധസ്സ **സമഗ്ഗാപി വിഞ്ഞുനോ** സബ്ബേപി കവിനോ **മഞ്ഞന്തി** ചിന്തേന്തി ജാനന്തി, അയം **സമാധി നാമ** സമാധിവ്ഹ്യോ ഗുണോ **ദസ്സനേ** പകാസനേ **അവസരം** ഓകാസം അനോത്തരത്താ പരസ്സ സമ്പത്തോ ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേനാതി.

ഏർൻ. ഇദാനി സമാധയോ നിദ്ദിസതി **"ബന്ധി"**ച്ചാദിനാ. **സമഗ്ഗാ അപി വിഞ്ഞുനോ** സബ്ബേപി കവയോ **യം** സമാധിം **"ബന്ധസാരോ"**തി പജ്ജഗജ്ജവിമിസ്സസങ്ഖാതസ്സ ബന്ധസ്സ ജീവിതമിതി മഞ്ഞന്തി, അയം സമാധി

നാമ ഗുണോ **ദസ്സനാവസരം പത്തോ** ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേന ദസ്സനോകാസം പത്തോ ഹോതി. ബന്ധസ്സ സാരോതി ച, ദസ്സനേ അവസരന്തി ച, തം പത്തോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

> ൧൫൦. **അഞ്ഞധമ്മോ തതോ'ഞ്ഞത്ഥ,**
> **ലോകസീമാനുരോധതോ;**
> **സമ്മാ ആധീയതേ'ച്ചേ'സോ,**
> **സമാധീതി നിരുച്ചതി.**

൧൫൦. കഥമയം സദ്ദവോഹാരോ ബന്ധേ "സമാധീ"തി വുച്ചതീത്യാഹ **"അഞ്ഞേ"**ച്ചാദി. **അഞ്ഞസ്സ** വത്ഥുനോ പകതാപേക്ഖായ **ധമ്മോ** ഗുണോ പസിദ്ധോ, **തതോ** തസ്മാ മുഖ്യവിസയാ **അഞ്ഞത്ഥ** അമുഖ്യേ വിസയേ **ലോകസീമാനുരോധതോ** ലോകപ്പതീത്യനുവത്തനേന **സമ്മാ** സാധു ലോകസീമാനുവത്തനമേവേഹ സാധുത്തം **ആധീയതേ** ആരോപ്യതേ, **ഇതി** ഇമിനാ കാരണേന **ഏസോ** ഏവംവിധോ ധമ്മോ **"സമാധീ"തി നിരുച്ചതീ**തിധ സമ്മാ ആധീയതീതി ഏവം നീഹരിത്വാ വുച്ചതീതി അത്ഥോ.

൧൫൦. "സമാധീ"തി അയം വോഹാരോ ബന്ധവിസയേ കഥം പവത്തതീതി ആസങ്കായം പഠമം നിബ്ബചനം ദസ്സേതും ആഹ **"അഞ്ഞി"**ച്ചാദി. യസ്മാ **അഞ്ഞധമ്മോ** സമാധാനസ്സ വിസയഭൂതഅമുഖ്യതോ അഞ്ഞസ്സ മുഖ്യവത്ഥുനോ പസിദ്ധഗുണോ, **തതോ** മുഖ്യവിസയതോ **അഞ്ഞത്ഥ** അമുഖ്യവിസയേ **ലോകസീമാനുരോധതോ** ലോകവോഹാരമരിയാദാവിരോധഭാവേന ലോകപ്പതീത്യനുവത്തനേനേവ സമ്മാ **ആധീയതി** ഠപീയതി, **ഇതി** ഇമിനാ കാരണേന **ഏസോ** യഥാവുത്തഗുണോ **"സമാധീ"തി നിരുച്ചതി** വുച്ചതീതി. അഞ്ഞസ്സ ധമ്മോതി ച, ലോകസ്സ സീമാതി ച, തസ്സാ അനുരോധോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

സമാധിഉദ്ദേസ

> ൧൫൧. **അപാണേ പാണിനം ധമ്മോ, സമ്മാ ആധീയതേ ക്വചി;**
> **നിരൂപേ രൂപയുത്തസ്സ, നിരസേ സരസസ്സ ച.**

> ൧൫൨. **അദ്രവേ ദ്രവയുത്തസ്സ, അകത്തരിപി കത്തുതാ;**
> **കഠിനസ്സാ'സരീരേപി, രൂപം തേസം കമാ സിയാ.**

൧൫൧-൧൫൨. സമാധാനവിസയമാഹ **"അപാണേ"**ഇച്ചാദി. **ക്വചി** ഠാനേ **പാണിനം** പാണവന്താനം പദത്ഥാനം **ധമ്മോ** ഗുണോ **അപാണേ** പാണവിരഹിതേ വത്ഥുനി **സമ്മാ** ലോകപതീത്യനുവത്തനേന **ആധീയതേ** ആരോപ്യതേ, ഏവമുപരിപി യഥാനുരൂപം. **നിരൂപേതി** രൂപവിരഹിതേ വത്ഥുനി, **ക്വചീതി** സബ്ബത്ഥ അനുവത്തതി. **അസരീരേ** അഘനേ അസംഹതേ വത്ഥുനി **കഠിനസ്സ** ദള്ഹസ്സ, **തേസം** യഥാവുത്താനം സമാധീനം **രൂപം** ഉദാഹരണം **കമാ** ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേന.

൧൫൧-൧൫൨. ഉദ്ദേസേ "സമാധയോ"തി ബഹുവചനേന നിദ്ദിട്ഠാനം സമാധീനം വിസയമുപദസ്സേതി **"അപാണേ"**ച്ചാദിനാ. **ക്വചി** കിസ്മിഞ്ചി ഠാനേ **പാണിനം ധമ്മോ** ഇന്ദ്രിയബദ്ധാനം ഗുണോ **അപാണേ** പാണരഹിതവത്ഥുമ്ഹി **സമ്മാ** ലോകപതീതിഅനുസാരേന **ആധീയതേ** ആരോപ്യതേ, ക്വചി **രൂപയുത്തസ്സ**

രൂപവന്തവത്ഥുനോ ധമ്മോ **നിരൂപേ** രൂപരഹിതവത്ഥുമ്ഹി, കചി **സരസസ്സ** രസവന്തസ്സ വത്ഥുനോ ധമ്മോ **നിരസേ** രസരഹിതേ ച, കചി **ദ്രവയുത്തസ്സ** ദ്രവവന്തവത്ഥുനോ ധമ്മോ **അദ്രവേ** ദ്രവരഹിതേ ച, കചി **കത്തുതാ** കത്തുഗുണോ **അകത്തരിപി,** കചി **കഠിനസ്സ** ഥദ്ധസ്സ വത്ഥുനോ ധമ്മോ **അസരീരേപി** സരീരരഹിതേപി സമ്മാ ആധീയതേ. **തേസം** ഛന്നം സമാധീനം **രൂപം** ഉദാഹരണം **കമാ** ''അപാണേ പാണിന''ന്തി ഉദ്ദിട്ഠാനുക്കമേന **സിയാ** ഭവേയ്യാതി. ന സന്തി പാണാ അസ്സേതി ച, രൂപാ നിഗ്ഗതോതി ച, രൂപേന യുത്തോതി ച, രസാ നിഗ്ഗതോതി ച, രസേന സഹ വത്തമാനോതി ച, ദ്രവാഅഞ്ഞോതി ച, ദ്രവേന ദ്രവഭാവേന യുത്തോതി ച, കത്തുതോ അഞ്ഞോതി ച, കത്തുനോ ഭാവോതി ച, നത്ഥി സരീരം അസ്സാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

സമാധിനിദ്ദേസ

അപാണേ പാണിനം ധമ്മോ

൧൭൬. **ഉണ്ണാപുണ്ണിന്ദുനാ നാഥ, ദിവാപി സഹ സങ്ഗമാ;**
വിനിദ്ദാ സമ്പമോദന്തി, മഞ്ഞേ കുമുദിനീ തവ.

൧൭൬. **“ഉണ്ണാ”**ഇച്ചാദി. **നാഥാ**തി ലോകത്തയേകപടിസരണഭൂതതായ ഭഗവന്തം ആലപതി. തവ ഉണ്ണാരോമധാതുസങ്ഖാതേന പുണ്ണിന്ദുനാ **സഹ സങ്ഗമാ** സംയോഗേന **കുമുദിനീ** കുമുദിനിയോ കുമുദാകരാ ദിവാപി **വിനിദ്ദാ** വിഗതസോപ്പാ **സമ്പമോദന്തി മഞ്ഞേ** സുട്ഠുയേവ പമോദന്തീതി പരികപ്പേമീതി. എത്ഥ പാണിധമ്മസ്സ സുരതരൂപസ്സ സങ്ഗമസ്സ വിനിദ്ദായ സമ്പീണനസ്സ ച അപാണിനി ആരോപിതപുമ്ഭാവേ ഉണ്ണാപുണ്ണിന്ദുമ്ഹി, തഥാ ആരോപിതഇത്ഥിഭാവാസു കുമുദിനീസു ലോകസീമാനുരോധേന സമാധാനതോ സോയം പസിദ്ധോ ധമ്മോ ''സമാധീ''തി വുച്ചതി. തദഭിധായീ സദ്ദോ ച ഉപചാരതോ അത്ഥാനുഗാമിത്താ സദ്ദികവോഹാരം ദസ്സേതി, എവമുപരിപി യഥായോഗം.

൧൭൬. തേസു പാണിധമ്മസമാധിനോ ഉദാഹരണമാദിസതി **“ഉണ്ണാ”**ഇച്ചാദിനാ. നാഥ **തവ** തുയ്ഹം **ഉണ്ണാപുണ്ണിന്ദുനാ** ഉണ്ണാരോമമണ്ഡലസങ്ഖാതപുണ്ണചന്ദേന **സഹ സങ്ഗമാ** അഞ്ഞമഞ്ഞസമവായഹേതുനാ **കുമുദിനീ** കേരവാകരസങ്ഖാതാ കുമുദിനിയോ ദിവാപി **വിനിദ്ദാ** വികസിതാ **സമ്പമോദന്തി മഞ്ഞേ** അതിസന്തുട്ഠാ ഹോന്തീതി കപ്പേമീതി ഇന്ദുസമ്പമോദോ **സഹ**സദ്ദേന ഞായതേ. എത്ഥ പാണിധമ്മസങ്ഖാതോ സുരതസങ്ഗമോ ച നിദ്ദാപഗമോ ച സമ്പമോദനഞ്ചാതി തിണ്ണം ഉണ്ണാപുണ്ണിന്ദുകുമുദിനീസങ്ഖാതേസു അപാണേസു ലോകവോഹാരാനതിക്കമ്മ ബുദ്ധിയാ ആരോപനേന പാണിധമ്മതോ പസിദ്ധാ തയോ അത്ഥാ ഇധ സമാധയോ നാമ, തപ്പടിപാദകഗന്ഥോപി അത്ഥാനുഗാമിത്താ തദുപചാരേന സമാധീതി ദട്ഠബ്ബോ. പുണ്ണോ ച സോ ഇന്ദു ചേതി ച, ഉണ്ണാ എവ പുണ്ണിന്ദു ചാതി ച, വിഗതാ നിദ്ദാ യേഹീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

നിരൂപേ രൂപയുത്തസ്സ

൧൭൪. ദയാരസേസു മുജ്ജന്താ, ജനാ'മതരസേസ്വി'വ;
സുഖിതാ ഹതദോസാ തേ, നാഥ പാദമ്ബുജാനതാ.

൧൭൪. **"ദയാ"**ഇച്ചാദി. നാഥ തേ പാദമ്ബുജേസു ആനതാ പണാമവസേന **ജനാ** തിലോകകുഹരപവത്തിനോ സത്താ **അമതരസേസ്വിവ** പീയൂസരസേസു വിയ **ദയാരസേസു** കരുണാരസേസു ഗുണേസു. "സിങ്ഗാരാദോ വിസേ വീരിയേ, ഗുണേ രാഗേ ദ്രവേ രസോ"തി [അമരകോസ ൩.൩.൨൨൬] ഹി നിഘണ്ടു. **മുജ്ജന്താ** നിമുജ്ജമാനാ **ഹതാ** നട്ഠാ **ദോസാ** വാതാദയോ അമതപക്ഖേ, അഞ്ഞത്ഥ തു **ഹതാ** നട്ഠാ **ദോസാ** രാഗാദയോ യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ, തതോയേവ **സുഖിതാ** സുഖം കായികചേതസികസുഖം ഇതാ പത്താ ഗതാതി അത്ഥോ.

൧൭൪. ഇദാനി രൂപധമ്മസമാധിനോ ഉദാഹരണം ഉദ്ദിസതി **"ദയാ"**ഇച്ചാദിനാ. നാഥ **തേ** തവ **പാദമ്ബുജാനതാ** ചരണപദുമേ പണതാ **ജനാ** ദേവമനുസ്സാ **അമതരസേസു ഇവ** സുധാജലേസു വിയ **ദയാരസേസു** അനഞ്ഞസാധാരണകരുണാഗുണേസു **മുജ്ജന്താ** നിമുജ്ജമാനാ **ഹതദോസാ** വിനട്ഠവാതപിത്താദയോ വിനട്ഠരാഗാദിദോസാ വാ **സുഖിതാ** തതോയേവ അജരാമരസങ്ഖാതസുഖം ഇതാ പത്താതി. ഏത്ഥ രൂപയുത്തജലേ ലബ്ഭമാനം മുജ്ജനം നിരൂപേ ദയാഗുണേ ആരോപിതം ഹോതി. ദയാ ഏവ രസാ ഗുണാതി ച, അമതാ ഏവ രസാതി ച, ഹതാ വാതാദയോ രാഗാദയോ വാ ദോസാ യേസന്തി ച, പാദാനി ഏവ അമ്ബുജാനീതി ച, തേസു ആനതാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

"സിങ്ഗാരാദോവിസേ വീരിയേ, ഗുണേ രാഗേ ദ്രവേരസോ"തി [അമരകോസ ൩.൩.൨൨൬] ഏത്ഥ **രസ**സദ്ദോ ഗുണജലേസു വത്തതി.

നിരസേ സരസസ്സ

൧൭൫. മധുരേപി ഗുണേ ധീര, നപ്പസീദന്തി യേ തവ;
കീദിസീമനസോ വുത്തി, തേസം ഖാരഗുണാനഭോ [ഹേ (സീ॰)].

൧൭൫. **"മധുരേ"**ച്ചാദി. ധിയാ ഈരതീതി **ധീരോ,** ഭോ ധീര തവ **മധുരേപി** മനോഹരേപി **ഗുണേ** കരുണാദികേ **യേ നപ്പസീദന്തി** പസാദം ന കരോന്തി, **ഖാരഗുണാനം** അമധുരഗുണാനം **തേസം** ജനാനം **മനസോ വുത്തി** ചിത്തപ്പവത്തി **കീദിസീ**തി കിമിവ ദിസ്സതി, ന വിഞ്ഞായതേ "ഈദിസീ"തി. യതോ താദിസഗുണാവബോധപരമ്മുഖാ മോഹന്ധകാരസമ്ബന്ധിതാതി.

൧൭൫. ഇദാനി സരസധമ്മസമാധിനോ ഉദാഹരണമുദ്ദിസതി **"മധുരി"**ച്ചാദിനാ. ഭോ **ധീര തവ** തേ **മധുരേ അപി ഗുണേ** പകതിസുന്ദരേ കരുണാപഞ്ഞാഗുണേപി **യേ** ഹീനാധിമുത്തികാ ജനാ നപ്പസീദന്തി, **ഖാരഗുണാനം** അമധുരഗുണാനം **തേസം** ജനാനം **മനസോ വുത്തി** ചിത്തപ്പവത്തി **കീദിസീ** കഥം രുഹതി. ധിയാ ഈരതി പവത്തതീതി ച, കാ വിയ സാ ദിസ്സതീതി ച, ഖാരാ ഗുണാ യേസന്തി ച വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ സമാധി നാമ രസഹീനേ ആരോപിതരസയുത്തധമ്മഭൂതം മധുരഖാരഗുണദ്വയം.

അദ്രവേ ദ്രവയുത്തസ്സ

൧൫൬. സബ്ബത്ഥസിദ്ധ ചൂളക-പുടപേയ്യാ മഹാഗുണാ;
ദിസാ സമന്താ ധാവന്തി, കുന്ദസോഭാസലക്ഖണാ.

൧൫൬. **“സബ്ബത്ഥസിദ്ധി”**ച്ചാദി. സബ്ബത്ഥസിദ്ധസ്സ മഹാമുനിനോ ചൂളകപുടേന **പേയ്യാ** പാതബ്ബാ **കുന്ദസോഭാസലക്ഖണാ** കുന്ദകുസുമസ്സ സോഭാസവന്താ ജുതിവിജമ്ഭിനോ **മഹാഗുണാ സമന്താ** പരിതോ **ദിസാ** ദിസന്താനി ധാവന്തി.

൧൫൬. ഇദാനി ദ്രവയുത്തസമാധിനോ ഉദാഹരണമുദ്ദിസതി **“സബ്ബത്ഥി”**ച്ചാദിനാ. **സബ്ബത്ഥസിദ്ധ** സബ്ബകിച്ചേ പരിനിപ്ഫന്ന, നിപ്ഫന്നേഹി സബ്ബത്ഥേഹി വാ സമന്നാഗത ഹേ തഥാഗത **തവ ചൂളകപുടപേയ്യാ** ചൂളകപുടേന പാതബ്ബാ **കുന്ദസോഭാസലക്ഖണാ** കുന്ദസോഭാഹി സമാനലക്ഖണാ കുന്ദസോഭാസദിസാ വാ **മഹാഗുണാ** സങ്ഖ്യാമഹന്തത്താ ആനുഭാവമഹന്തത്താ വാ മഹന്താ വാ അരഹത്താദയോ ഗുണാ **സമന്താ** സമന്തതോ **ദിസാ** ദസദിസാസു ധാവന്തീതി. ഏത്ഥ ദ്രവയുത്തഗുണഭൂതോ ചൂളകപുടപേയ്യഭാവോ ദ്രവരഹിതേ ഗുണേ ആരോപിതോ സമാധി നാമ ഹോതി. സബ്ബേ ച തേ അത്ഥാ ചേതി ച, തേ സിദ്ധാ യസ്സേതി ച, ചൂളകമേവ പുടമിതി ച, തേന പേയ്യാതി ച, മഹന്താ ച തേ ഗുണാ ചേതി ച, കുന്ദാനം സോഭാതി ച, താഹി സമാനം ലക്ഖണം യേസന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

അകത്തരി കത്തുതാ

൧൫൭. മാരാരിബലവിസ്സട്ഠാ, കുണ്ഠാ നാനാവിധാ’യുധാ;
ലജ്ജമാനാ’ഞ്ഞവേസേന, ജിന പാദാനതാ തവ.

൧൫൭. **“മാരാ”**ഇച്ചാദി. മാരോയേവ അരി സത്തൂതി **മാരാരീ,** തേന, **ബലേന** അത്തനോ സത്തിയാ, തസ്സ വാ **ബലേന** സേനായ **വിസ്സട്ഠാ** അഭിമുഖം ഛഡ്ഡിതാ **നാനാവിധാ** അനേകപ്പകാരാ **ആയുധാ** ഭിന്ദിവാളാദയോ **കുണ്ഠാ** [ഭേണ്ഡിവാലാദയോ (കം॰)] പരിച്ഛത്തതിഖിണഭാവാ തായേവ കുണ്ഠഭാവപ്പത്തിയാ **ലജ്ജമാനാ** “ലോകപ്പതീതാനുഭാവാനമമ്ഹാകമ്പി ഏവരൂപം ജാത”ന്തി ലജ്ജന്താ **അഞ്ഞവേസേന** “കഥം നാമ പരേ അമ്ഹേ ന ജാനേയ്യു”ന്തി അത്തനോ ആവുധവേസം പരിവത്തിത്വാ കുസുമവേസേന, **ജിനാ**തി ആമന്തനം, തവ **പാദാനതാ** പാദേസു സന്നതാ.

൧൫൭. ഇദാനി കത്തുധമ്മസമാധിനോ ഉദാഹരണമുദ്ദിസതി **“മാരാരി”**ച്ചാദിനാ. ഹേ **ജിന മാരാരിബലവിസ്സട്ഠാ** മാരസത്തുനാ അത്തനോ സത്തിയാ വിസ്സട്ഠാ, മാരാരിനോ വാ സേനായ വിസ്സട്ഠാ അഭിമുഖേ പാതിതാ **നാനാവിധായുധാ** അനേകപ്പകാരഭിന്ദിവാളഉസുസത്തിതോമരാദയോ ആവുധാ **കുണ്ഠാ** അതിഖിണാ **ലജ്ജമാനാ** “കസ്മാ ഏവം ലോകപസിദ്ധാനുഭാവാനമമ്ഹാകമ്പി ഈദിസം വിപ്പകാരമഹോസീ”തി ലജ്ജന്താ **അഞ്ഞവേസേന** “കഥമമ്ഹേ പരേ ന ജാനേയ്യു”ന്തി ആവുധവേസം ഹിത്വാ തദഞ്ഞഭൂതേന പുപ്ഫവേസേന തവ **പാദാനതാ** പാദസമീപേ നതാ അഹേസുന്തി. ഏത്ഥ കത്തുധമ്മഭൂതം ലജ്ജനഞ്ച അഞ്ഞവേസേന പരിവത്തനഞ്ച ആനതഞ്ചേതി ഇമേ ലജ്ജനാദീനം അകത്തുഭൂതേസു വിസയേസു ആരോപിതാ സമാധയോ നാമ ഹോന്തി. മാരോ ഏവ അരീതി ച, ബലേന വിസ്സട്ഠാതി ച, മാരാരിനാ ബലവിസ്സട്ഠാതി ച മാരാരിനോ ബലം സേനാതി ച, തേന വിസ്സട്ഠാതി ച, നാനാ അനേകവിധാ

പകാരാ യേസന്തി ച, അഞ്ഞേസം വേസോതി ച, അഞ്ഞോ ച സോ വേസോ ചാതി ച, പാദേസു ആനതാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

കഠിനസ്സ അസരീരേ

ഫവ്യ. **മുനിന്ദഭാണുമാ കാലോ-**
ദിതോ ബോധോദയാചലേ;
സദ്ധമ്മരംസിനാ ഭാതി,
◌ിന്ദമന്ധതമം പരം.

ഫവ്യ. **“മുനിന്ദ”**ഇച്ചാദി. **ബോധോ** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസദിസോ സോയേവ വാ **ഉദയാചലോ** ഉദയപബ്ബതോ തസ്മിം **കാലേ** രത്തിപരിയന്തേ അഭിനിക്ഖന്തസമയേ **ഉദിതോ** പാതുഭൂതോ **മുനിന്ദോ** മുനിന്ദസദിസോ സോയേവ വാ **ഭാണുമാ** സൂരിയോ **അന്ധതമം** അന്ധകാരം മോഹം വാ **പരം** അച്ചന്തമേവ **സദ്ധമ്മരംസിനാ** സദ്ധമ്മസദിസേന സദ്ധമ്മസങ്ഖതേന വാ രംസിനാ **ഭിന്ദം** പദാലേന്തോ **ഭാതി** സോഭതീതി.

ഫവ്യ. ഇദാനി കഠിനധമ്മസമാധിനോ ഉദാഹരണമുദ്ദിസതി **“മുനിന്ദി”**ച്ചാദിനാ. **ബോധോദയാചലേ** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസദിസേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസങ്ഖാതേ വാ ഉദയപബ്ബതേ **കാലോദിതോ** രത്തിക്ഖയേ മാരപരാജിതസമയേ വാ ഉദിതോ പാതുഭൂതോ **മുനിന്ദഭാനുമാ** മുനിന്ദസദിസോ മുനിന്ദോയേവ വാ സൂരിയോ **അന്ധതമം** പകതിഘനന്ധകാരം ബഹലമോഹന്ധകാരം **സദ്ധമ്മരംസിനാ** സദ്ധമ്മസദിസേന സദ്ധമ്മഭൂതേന വാ കിരണേന **പര**മതിസയേന **ഭിന്ദം** പദാലേന്തോ **ഭാതി** സോഭതീതി. ഏത്ഥ ഥദ്ധധമ്മഭൂതം ഭേദനം അസരീരഭൂതേ അന്ധകാരേ ബുദ്ധിയാ ആരോപിതം സമാധി നാമ ഹോതി. മുനീനം ഇന്ദോതി ച, സോയേവ ഭാനുമാതി ച, ബോധോ ഏവ ഉദയാചലോതി ച, സദ്ധമ്മോ ഏവ രംസീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഫൻ. **വമനുഗ്ഗിരനാദ്യേ’തം, ഗുണവുത്യപരിച്ചുതം;**
അതിസുന്ദരമഞ്ഞം തു, കാമം വിന്ദതി ഗാമ്മതം.

ഫൻ. കോചി ധമ്മോ അമുഖ്യവിസയേ ബന്ധേ സോഭതേ, ന മുഖ്യവിസയേതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **“വമനം”**ഇച്ചാദി. വമനഞ്ച ഉഗ്ഗിരനഞ്ച, **ആദി**സദ്ദേന വിരേചനാദിപരിഗ്ഗഹോ. **ഏതം** യഥാവുത്തം **ഗുണാ** പധാനേതരാ പസിദ്ധവിസയാ വിസയന്തരപരിഗ്ഗഹലക്ഖണാ **വുത്തി** പയോഗരൂപാ, തതോ **അപരിച്ചുതം** അപരിഗളിതം സന്തം അമുഖ്യഭൂതം **അതിസുന്ദരം** അച്ചന്തമനോഹരമലങ്കാരരൂപത്താ, **അഞ്ഞം തു** ഇതരം പന മുഖ്യന്തി വുത്തം ഹോതി. **കാമം** ഏകന്തേന **ഗാമ്മതം** അസബ്ഭസഭാവം ബന്ധേ തസ്സാനുചിതഭാവതോ **വിന്ദതി** പടിലഭതി പസവതീതി അത്ഥോ.

ഫൻ. ഇദാനി ഇമേസുയേവ പാണിധമ്മാദീസു കോചി ധമ്മോ അമുഖ്യവിസയേ പയുത്തോ പസത്ഥോ, മുഖ്യവിസയേ പയുത്തോ അപസത്ഥോതി ദസ്സേന്തോ **“വമനുഗ്ഗി”**ച്ചാദിമാഹ. **ഏതം വമനുഗ്ഗിരനാദി** വമനഉഗ്ഗിരനവിരേചനാദികം **ഗുണവുത്യപരിച്ചുതം** അമുഖ്യപയോഗതോ അഗളിതം അമുഖ്യഭൂതം **അതിസുന്ദരം** സബ്ബേസം അതിപിയം ഹോതി, **അഞ്ഞം തു** ഉത്തതോ ബ്യതിരേകം മുഖ്യവിസയേ പയുത്തം വമനുഗ്ഗിരനാദികം പന **കാമം** ഏകന്തേന **ഗാമ്മതം** സഭാവഅപ്പിയഗാമ്മദോസതം **വിന്ദതി** സേവതീതി.

വമനഞ്ച ഉഗ്ഗിരനഞ്ചേതി ച, താനി ആദീനി യസ്സേതി ച, ഗുണാ അപ്പധാനാ വുത്തീതി ച, തതോ അപരിച്ചുതന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൩൦. **കന്തീനം വമനബ്യാജാ, മുനിപാദനഖാവലീ;**
ചന്ദകന്തീ പിവന്തീവ, നിപ്പഭം തം കരോന്തിയോ.

൧൩൦. ഉദാഹരതി **"കന്തീന"**മിച്ചാദി. **മുനിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പാദനഖാനം **ആവലീ** സേണിയോ **കന്തീനം** അത്തനോ നിരന്തരം നിസ്സരന്തീനം സോഭാവിസേസാനം **വമനബ്യാജാ** ഉഗ്ഗിരനലേസേന **ചന്ദകന്തീ** ചന്ദച്ഛവിയോ സബ്ബഥ പത്ഥടത്താ **പിവന്തീവ** പാനം കരോന്തീതി തക്കേമി. കീദിസീ വിയാതി പരികപ്പനാബീജമാഹ **"നിപ്പഭ"**ന്തിആദി. **തം** ചന്ദം **നിപ്പഭം** പഭാവിരഹിതം **കരോന്തിയോ** വിദഹമാനാ. ഇദഞ്ഹി കപ്പനാബീജം യതോ നഖസോഭാലിങ്ഗനേന ചന്ദസ്സ സോഭാവതോ നിപ്പഭത്തം പസ്സിത്വാ മഹത്തഞ്ച തസ്സാ നഖാവലിയോ ചന്ദകന്തീ പിവന്തീതി പരികപ്പേതി കന്തീനഞ്ച വമനബ്യാജം.

൧൩൦. ഇട്ഠവിസയേ പയുത്തവമനുഗ്ഗിരനാദീനമുദാഹരണമുദ്ദിസതി **"കന്തീന"**മിച്ചാദിനാ. **മുനിപാദനഖാവലീ** മുനിപാദനഖസേണിയോ **കന്തീനം** അത്തനോ ചന്ദമരീചിസദിസസോഭാനം **വമനബ്യാജാ** ഉഗ്ഗിരനലേസേന **തം** നിമ്മലചന്ദം **നിപ്പഭം കരോന്തിയോ** അത്തനോ സബ്ബഥ പത്ഥടത്താ നിപ്പഭം കരോന്തിയോ **ചന്ദകന്തീ** ചന്ദരംസിയോ പിവന്തി മഞ്ഞേ. നഖരംസീനം സബ്ബഥ പത്ഥടത്താ സപ്പഭസ്സാപി ചന്ദസ്സ നിപ്പഭത്തഞ്ച നഖരംസീനം അധികത്തഞ്ച ദിസ്വാ ചന്ദകന്തീ പിവന്തി ഇവേതി നഖാവലീനം ചന്ദകന്തിപിവനഞ്ച സകകന്തിവമനഞ്ച പകതി ന ഹോതി, ബ്യാജമിതി കവിനാ പരികപ്പിതം ഹോതി. എത്ഥ ഭത്തസിത്ഥാദിമുഖ്യവിസയതോ അഞ്ഞകന്തിസങ്ഖതഅമുഖ്യവിസയേ പയുത്തം വമനം ഗുണവുത്തീതി ഞാതബ്ബം. വമനമേവ ബ്യാജമിതി ച, മുനിനോ പാദാതി ച, തേസു നഖാതി ച, തേസം ആവലിയോതി ച, ചന്ദസ്സ കന്തിയോതി ച, നിഗ്ഗതോ പഭാഹീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൩൧. **അചിത്തകത്തുകം രുദ്ധ-മിച്ചേവം ഗുണകമ്മ തം** [ഗുണകമ്മകം (സീ॰)];
സചിത്തകത്തുകം പേ'തം, ഗുണകമ്മം യദു'ത്തമം.

൧൩൧. യഥാവുത്തം നിഗമേതി **"അചിത്ത"**ഇച്ചാദിനാ. ഇച്ചേവം അചിത്തോ കത്താ യസ്സ തം **അചിത്തകത്തുകം**. ഗുണോ കമ്മം യസ്സ തം **ഗുണകമ്മം.** തഞ്ച വമനാദി **രുദ്ധ**മതിമനോഹരം ഭവതി ബന്ധോചിതത്താ. നഖാവലിയോ ഹി അചിത്തകത്താരോ, കന്തിയോ ഗുണകമ്മന്തി വമനമത്രാതിസുന്ദരം. നേദമേവ രുദ്ധന്തി ആഹ **"സചിത്ത"**ഇച്ചാദി. **എതം** വമനാദികം സചിത്തകത്തുകമ്പിയദിഗുണകമ്മം, **ഉത്തമം** സേട്ഠം ബന്ധോചിതത്താ.

൧൩൧. അനന്തരോദാഹരണസ്സ പസത്ഥത്തഞ്ച കമ്മനി ഗുണേ സതി സചിത്തകത്തുകവമനാദികഞ്ച ഇട്ഠമിതി ദസ്സേന്തോ **"അചിത്തകത്തുക"**മിച്ചാദിമാഹ. **ഇച്ചേവം** ഇമിനാ പകാരേന **അചിത്തകത്തുകം** നഖാവലിസങ്ഖാതഅവിഞ്ഞാണകകത്തുവന്തം **ഗുണകമ്മം** നഖകന്തിസങ്ഖാതഅപ്പധാനകമ്മവന്തം വമനാദികം **രുദ്ധം** രചനായ ഉചിതത്താ രുചിജനകം ഹോതി, **എതം** വമനാദികം **സചിത്തകത്തുകമ്പി**

സവിഞ്ഞാണകകത്തുവന്തമ്പി **യദി ഗുണകമ്മം** അമുഖ്യകമ്മം ചേ, **ഉത്തമം** വിസിട്ഠമേവ, “കന്തിന”ന്തി ഭാവസമ്ബന്ധേ ഛട്ഠിയാ സതിപി വമനക്രിയായ കമ്മത്തം നാതിവത്തതി. നത്ഥി ചിത്തം യേസന്തി ച, അചിത്താ കത്താരോ യസ്സാതി ച, ഗുണോ കമ്മം യസ്സേതി ച, സഹ ചിത്തേന വത്തമാനോതി ച വാക്യം. **ഇതി** നിദസ്സനേ **ഏവം** പകാരേ നിപാതോ, അഥ വാ വചനവചനീയാനം [വചനവചനീയാദീനം (കം॰)] നിഗമാരമ്ഭേ നിപാതസമുദായോ.

൨൩൪. **ഉഗ്ഗിരന്തോവ സ സ്നേഹ-രസം ജിനവരോ ജനേ;**
ഭാസന്തോ മധുരം ധമ്മം, കം ന സമ്പീണയേ ജനം.

൨൩൪. തദുദാഹരതി **“ഉഗ്ഗിരന്തോവാ”**തിആദിനാ. **സോ** ജിനവരോ **ജനേ** സകലസത്തനികായേ **സ്നേഹരസം** അത്തനോ പേമസങ്ഖാതം അനുരാഗം **ഉഗ്ഗിരന്തോവ** വമന്തോ വിയ **മധുരം** അതിപണീതം ധമ്മം ഭാസന്തോ **കം ജനം ന സമ്പീണയേ,** സബ്ബമേവ സമ്പീണേതി. ഏത്ഥ ജിനവരോ കത്താ സചിത്തോ, സ്നേഹരസോ ഗുണകമ്മം.

൨൩൪. ഇദാനി സചിത്തകകത്തുപക്ഖേ ഉദാഹരണമുദ്ദിസതി **“ഉഗ്ഗിരന്തോ”**ച്ചാദിനാ. **സോ** ജിനവരോ **ജനേ** സകലസത്തനികായേ **സ്നേഹരസം** അത്തനോ പേമസങ്ഖാതഅനുരാഗം **ഉഗ്ഗിരന്തോ ഇവ** വമന്തോ വിയ **മധുരം** ആദികല്യാണാദിഭാവേന പണീതം **ധമ്മം** സദ്ധമ്മം **ഭാസന്തോ** ദേസേന്തോ യഥാസയം വദന്തോ **കം ജനം** കീദിസം പുഗ്ഗലം **ന സമ്പീണയേ,** പീണേതി ഏവാതി. ഏത്ഥ ഉഗ്ഗിരനം ജിനവരസങ്ഖതസചിത്തകകത്തുവന്തമ്പി സ്നേഹരസസങ്ഖാതഅമുഖ്യകമ്മയുത്തത്താ പസത്ഥം ഹോതി. സ്നേഹോ ഏവ രസോ അനുരാഗോതി വിഗ്ഗഹോ.

൨൩൫. **യോ സദ്ദസത്ഥകുസലോ കുസലോ നിഘണ്ടു-**
ഛന്ദോഅലങ്കതിസു നിച്ചകതാഭിയോഗോ;
സോ’യം കവിത്തവികലോപി കവീസു സങ്ഖ്യ-
മോഗയ്ഹ വിന്ദതി ഹി കിത്തി’മമന്ദരൂപം.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദവിരചിതേ

സുബോധാലങ്കാരേ

ഗുണാവബോധോ നാമ തതിയോ പരിച്ഛേദോ.

൨൩൫. ഗന്ഥന്തരാഹിതവാസനായ, തദനുബന്ധപടിഭാനേ ചാവിജ്ജമാനേപി സുതേന അഭിയോഗബലേന കവിതാ കിത്തി ച തദനുഗതാ സമുപലബ്ഭതീതി സമനുസാസതി **“യോ”**ഇച്ചാദിനാ. **സദ്ദസത്ഥേ** ബ്യാകരണേ കിസ്മിഞ്ചി “ഇദമേവേ”തി നിയമാഭാവാ **കുസലോ** ഛേകോ **നിഘണ്ടുമ്ഹി** അഭിധാനസത്ഥേ ച **ഛന്ദസി** വുത്തിജാതിപ്പപഞ്ചപകാസകഛന്ദോവിചിതിസത്ഥേ ച **അലങ്കതിസു** അലങ്കാരസത്ഥേ ച കുസലോ ന കേവലം സദ്ദസത്ഥേയേവ, അഥ ച പന **നിച്ച**മനവരതം ദിവാ ച രത്തോ ച കതോ **അഭിയോഗോ** വായാമോ രചനാവിസയേ യസ്സ സോയം **കവിത്തവികലോപി** ബന്ധകരണസങ്ഖാതകവിഗുണപരിഹീനോപി **കവീസു** കവിഗുണോപേതേസു

സങ്ഖ്യം ഗണനം **ഓഗയ്ഹ** പടിലഭിത്വാ **അമന്ദരൂപം** അതിബഹും **കിത്തിം** പരിസുദ്ധബന്ധരചനാലക്ഖണം തപ്പഭവം ഖ്യാതം **വിന്ദതി** പടിലഭതേവാതി.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരേ മഹാസാമിനാമികായം

സുബോധാലങ്കാരടീകായം

ഗുണാവബോധപരിച്ഛേദോ തതിയോ.

൧൩൩. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന സദ്ദാലങ്കാരേ നിദ്ദിസിത്വാ ബ്യാകരണനിഘണ്ഡുഛന്ദോപരിവാരിതേ ഇമസ്മിം നിരന്തരാഭിയോഗോ ഇഹലോകിയാദിമഹന്തയസസ്സ കാരണമിതി സിസ്സാനമനുസാസന്തോ **"യോ സദ്ദസത്ഥകുസലോ"**ച്ചാദിമാഹ. **യോ** ഥേരനവമജ്ഝിമേസു കോചി **സദ്ദസത്ഥകുസലോ** സദ്ദാനുസാസനബ്യാകരണവിസയേ പകതിപച്ചയാദിവിഭാഗകപ്പനായ ഛേകോ **നിഘണ്ഡുഛന്ദോഅലങ്കതീസു** അഭിധാനഛന്ദോഅലങ്കാരസത്ഥേസുപി **കുസലോ** തംതംവിഭാഗബുദ്ധീനം പടിപാദനേന ഛേകോ **നിച്ചകതാഭിയോഗോ** ധാരണമനസികാരവസേന നിച്ചം കതുസ്സാഹോ ഹോതി. **സോ അയം** അപ്പമാദീ **കവിത്തവികലോപി** പകതിസിദ്ധകബ്ബരചനഗുണരഹിതോപി **കവീസു സങ്ഖ്യം** കബ്ബകത്തൂസു ഗണനം **ഓഗയ്ഹ** കബ്ബകരണടീകാകരണാദിപകാരേന ഓഗാഹേത്വാ തം ഗണനം പാപുണിത്വാ **അമന്ദരൂപം** അനപ്പകസഭാവം അതിബഹും **കിത്തിം** നിദ്ദോസം സത്ഥരചനലക്ഖണം പുഞ്ഞസഞ്ചയം, തപ്പഭവം പസിദ്ധിം വാ **വിന്ദതി** ലഭതേവാതി. യഥാവുത്തസത്ഥേസു അഭിയോഗോ ബന്ധസ്സ ഏകന്തകാരണമേവ. വുത്തം ഹി-

> "സാഭാവികീ ച പടിഭാ,
> സുതഞ്ച ബഹുനിമ്മലം;
> അമന്ദോ ചാഭിയോഗോ'യം,
> ഹേതു ഹോതി'ഹ ബന്ധനേ"തി [കാബ്യാദാസ ൧.൧൦൩].

തത്ഥ **സാഭാവികീ** സഭാവസിദ്ധാ **പടിഭാ ച** പഞ്ഞാ ച **ബഹു നിമ്മലം** അനപ്പകം നിജ്ജടം **സുതഞ്ച അമന്ദോ അഭിയോഗോ** ച അനപ്പകോ അബ്ഭാസോ ചേതി അയമേസോ സബ്ബോപി **ഇഹ ബന്ധനേ** ഇമിസ്സം കബ്ബരചനായം **ഹേതു ഹോതി** കാരണം ഭവതീതി. സദ്ദേ സാസതി ഏത്ഥ ഏതേനാതി ഇമസ്മിം അത്ഥേ തപ്പച്ചയഞ്ച **തസ്സ ഥാ**ദേസഞ്ച കത്വാ സദ്ദസത്ഥന്തി ഞാതബ്ബം, സദ്ദസത്ഥേ കുസലോതി ച, നിഘണ്ഡു ച ഛന്ദോ ച അലങ്കതി അലങ്കാരഞ്ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ, ഏത്ഥ **അലങ്കതി**സദ്ദോ സത്ഥാപേക്ഖായ നപുംസകോ ഹോതി, നിച്ചം കതോ അഭിയോഗോ അസ്സേതി ച, കവിനോ ഭാവോതി ച, തേന വികലോതി ച, അമന്ദം രൂപം സഭാവോ യസ്സേതി ച വാക്യം.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരനിസ്സയേ

തതിയോ പരിച്ഛേദോ.

ർ. അത്ഥാലങ്കാരാവബോധപരിച്ഛേദ

൧൬൭. **അത്ഥാലങ്കാരസഹിതാ, സഗുണാ ബന്ധപദ്ധതി;**
അച്ചന്തകന്താ കന്താവ [യതോഅച്ചന്തകന്താവ (ക॰)], **വുച്ചന്തേതേ തതോ'ധുനാ.**

൧൬ർ. ഏവം സദ്ദാലങ്കാരേ പരിച്ഛിജ്ജ സമ്പത്യത്ഥാലങ്കാരം ബോധയിതുമാഹ **"അത്ഥാലങ്കാര"**ഇച്ചാദി. **സഗുണാ** യഥാവുത്തേഹി പസാദാദീഹി സദ്ദഗുണേഹി സഹിതാ **ബന്ധപദ്ധതി** കബ്ബരചനം. അലങ്കരീയതി കന്തിം നീയതി ബന്ധോ ഏതേഹി സരീരമിവ ഹാരാദീഹീതി അലങ്കാരാ, തേഹി അത്ഥാലങ്കാരേഹി ജാത്യാദിലക്ഖണേഹി **സഹിതാ** സംയുത്താ സതീ **സഗുണാ** പതിബ്ബതാദിഗുണോപേതാ **അത്ഥേന** ധനേന **അലങ്കാരേന** ആഭരണേന **സഹിതാ** യുത്താ **കന്താവ** അങ്ഗനാ വിയ. യതോ **അച്ചന്തകന്താ** അതിസയരമണീയാ സിയാ, **തതോ** തേന കാരണേന യേ അത്ഥാലങ്കാരാ അവസരം പത്താ, തേ **അധുനാ** ഇദാനി **വുച്ചന്തേ** കഥീയന്തി.

൧൬ർ. ഏവം സദ്ദാലങ്കാരവിഭാഗം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തന്നിസ്സയംയേവ അത്ഥാലങ്കാരബന്ധമാരഭന്തോ **"അത്ഥാലങ്കാരി"**ച്ചാദിമാഹ. **സഗുണോ** യഥാവുത്തപസാദാദിസദ്ദഗുണയുത്താ **ബന്ധപദ്ധതി** പജ്ജഗജ്ജാദിപഭേദാ രചനാവലി **അത്ഥാലങ്കാരസഹിതാ** സഭാവവുത്തിവങ്കവുത്തിസങ്ഖാതേന അത്ഥാലങ്കാരേന സംയുത്താ **സഗുണാ അത്ഥാലങ്കാരസഹിതാ കന്താ ഇവ** പതിബ്ബതാദീഹി ഗുണേഹി യുത്താ സുവണ്ണരജതമണിമുത്താദിധനേഹി ഗീവേയ്യകടകനൂപുരാദീഹി ആഭരണേഹി ച യുത്താ അങ്ഗനാവ **അച്ചന്തകന്താ** യതോ അതിസയേന രമണീയാ, **തതോ** തസ്മാ **തേ** അത്ഥാലങ്കാരാ **അധുനാ** ദാനി വുച്ചന്തേ. അലങ്കരോന്തി ബന്ധം സരീരം വാ ഏതേഹീതി ച, അത്ഥസ്സ അലങ്കാരാതി ച, തേഹി സഹിതാതി ച, ഗുണേഹി സഹ വത്തതീതി ച, ബന്ധസ്സ പദ്ധതീതി ച, അച്ചന്തം അതിസയേന കന്താതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൧൬൮. **സഭാവവങ്കവുത്തീനം, ഭേദാ ദ്വിധാ അലംക്രിയാ;**
പഠമാ തത്ഥ വത്ഥൂനം, നാനാവത്ഥാവിഭാവിനീ.

൧൬൮. കതിപ്പഭേദാ തേ ഇച്ചാഹ "സഭാവ"ഇച്ചാദി. സഭാവവുത്തി വങ്കവുത്തീതി ഇമേസം **ഭേദാ** പഭേദേന **അലംക്രിയാ** അത്ഥാലങ്കാരാദ്വിധാദ്വിപ്പകാരാ. തേസു സഭാവവുത്തി കീദിസീതി ആഹ **"പഠമാ"**തിആദി. **തത്ഥ** താസു **പഠമാ** സഭാവവുത്തി **വത്ഥൂനം** പദത്ഥാനം ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബസഭാവാനം **നാനാ** വിചിത്താ, ന ഏകാവ **അവത്ഥാ** അവസരാ വിഭാവിനീ പകാസികാ വിഞ്ഞേയ്യാ. ജാത്യാദീനം പദത്ഥാനം യഥാസഭാവമനേകപ്പകാരം സമ്മദേവ വിവരന്തീ സഭാവം പദത്ഥാനം വിചിത്തം വദതീതി സഭാവവുത്തി നാമാതി അധിപ്പായോ, സാവ ജാതിയാ പദത്ഥസരൂപസ്സ തഥാതഥാപടിപാദകത്തേന വുത്തിയാ [ദത്തിയാ (ക॰)] ജാതിപി വുച്ചതി.

൧൬൮. പസത്ഥാലങ്കാരാ [പസത്ഥാദിഅലങ്കാരാ (ക॰)] പഭേദതോ ഏത്തകാതി ദസ്സേന്തോ **"സഭാവി"**ച്ചാദിമാഹ. **അലംക്രിയാ** അത്ഥാലങ്കാരാ സഭാവവങ്കവുത്തീനം **ഭേദാ** പഭേദതോ **ദ്വിധാ** ദ്വിപ്പകാരാ ഹോന്തി. **തത്ഥ** താസുദ്വീസു **പഠമാ** സഭാവവുത്തി **വത്ഥൂനം** ജാതിഗുണക്രിയാദബ്ബലക്ഖണാനം

പദത്ഥാനം **നാനാവത്ഥാവിഭാവിനീ** അനേകപ്പകാരസ്സ പകാസിനീ ഹോതി. എത്ഥ ജാത്യാദീനം പദത്ഥാനം അനേകപ്പകാരസഭാവപകാസിനീ സഭാവവുത്തി നാമ. ഏസാവ ജാതി ഗുണാദിചതുബ്ബിധപദത്ഥാനം സരൂപസങ്ഖാതജാതിയാ തേഹി ആകാരേഹി പടിപാദനതോ ഉപചാരതോ ജാതി നാമ ഹോതി. ജാത്യാദിപദത്ഥാനംയേവ യഥാസഭാവം ഹിത്വാ വത്ഥുപരികപ്പിതഅതിസയോപമാരൂപകാദിസരൂപസങ്ഖാതം വങ്കസഭാവം പകാസേന്തീ വങ്കവുത്തി നാമ. യഭാവോ ച വങ്കോ ചാതി ച, തേസം വുത്തീതി ച, അലംകരോന്തി ഏതാഹീതി ച, നാനാ അനേകാ ച സാ അവത്ഥാ ചാതി ച വാക്യം.

യഥാ -

൧൬൬.

ലീലാവികന്തിസുഭഗോ,
ദിസാഥിരവിലോകനോ;
ബോധിസത്തങ്കുരോ ഭാസം,
വിരോചി വാചമാസഭിം.

൧൬൬. **"യഥേ"**തി തം ഉദാഹരതി. **ലീലായ** വിലാസേന വിഹിതായ **വികന്തിയാ** ഗമനേന സത്തപദവീതിഹാരസങ്ഖാതേന **സുഭഗോ** സുന്ദരോ **ദിസാസു** ദസസു **ഥിര**മചലം വിലോകനം യസ്സ സോ **ബോധിസത്തങ്കുരോ** തദഹുജാതോ മഹാബോധിസത്തോ **ആസഭിം വാചം** "അഗ്ഗോഹമസ്മീ"തിആദികമുത്തമം നിബ്ഭയവചനം **ഭാസം** വദന്തോ **വിരോചി** വിസേസേന രമണീയത്തം പത്തോ. അയം സഭാവവുത്തി. ഏവം ജാതിസഭാവവുത്യാദയോപി പരികപ്പനീയാ.

൧൬൬. ഇദാനി സഭാവവുത്തിയാ ഉദാഹരണം ആഹ **"യഥാ - ലീലാവികന്തി"**ച്ചാദി. **ലീലാവികന്തിസുഭഗോ** വിലാസഗമനേന സത്തപദവീതിഹാരേന സുന്ദരോ **ദിസാഥിരവിലോകനോ** ദസദിസാസു അചലഓലോകനോ **ബോധിസത്തങ്കുരോ** മഹാബോധിസത്തങ്കുരോ **ആസഭിം വാചം** "അഗ്ഗോഹമസ്മീ"തിആദിനാ അഭീതവചനം **ഭാസം** വദന്തോ **വിരോചി** അസോഭീതി. ഇഹ ബോധിസത്തസങ്ഖാതസ്സ ദബ്ബസ്സ ലീലാവികന്തിദിസാഥിരവിലോകനവചോനിച്ഛാരണസങ്ഖതാനം അവത്ഥാനം പകാസിതത്താ ദബ്ബസഭാവവുത്തീതി ഞാതബ്ബാ. ഏസായേവ ദബ്ബഗതഗത്യാദിവിചിത്രസരൂപം അലങ്കരണതോ അലങ്കാരോ നാമ, ദബ്ബഗതഗത്യാദയോ പന അലംകിരിയമാനത്താ അലംകിരിയാ നാമ. ജാതിഗുണക്രിയാസഭാവവുത്തിയോപി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബാ. ലീലായ യുത്താ വികന്തീതി ച, തായ സുഭഗോതി ച, ദിസാസു ഥിരം വിലോകനം യസ്സേതി ച, ബോധിയാ പഞ്ഞായ സത്തോതി ച, സോയേവ അങ്കുരോതി ച, ഉസഭസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം. ഉസഭസ്സ ഭാവസങ്ഖാതാ അകമ്പനീയാ ഠിതി ആസഭം നാമ, അകമ്പഭാവതോ തേന സമാപി വാചാ ഉപചാരതോ ആസഭീ നാമ ഹോതി.

൧൬൭.

വുത്തി വത്ഥുസഭാവസ്സ, യാ'ഞ്ഞഥാ സാ പരാഭവേ;
തസ്സാ'നന്തവികപ്പത്താ, ഹോതി ബീജോപദസ്സനം.

൧൬൭. ദുതിയമാഹ **"വുത്തി"**ച്ചാദിനാ. **വത്ഥുനോ** ജാത്യാദിരൂപസ്സ പദത്ഥസ്സ **സഭാവോ** യസ്സം അവത്ഥായം യാദിസം രൂപം തസ്സ അഞ്ഞഥാഭാവേന തസ്സ

രൂപസ്സ തഥേതം ദബ്ബാപനേന **വുത്തി** വചനം. **പരാ ഭവേ** അഞ്ഞാ വങ്കവുത്തി നാമ സിയാ. കിം സാ സാകല്ലേന വത്തും സക്കാതി ആഹ **“തസ്സാ”**ഇച്ചാദി. **തസ്സാ** വങ്കവുത്തിയാ **അനന്തവികപ്പത്താ** അപരിമിതഭേദകത്താ **ബീജസ്സ** കാരണത്താ സകലബ്യത്തിബ്യാപിസാമഞ്ഞരൂപസ്സ യതോ പരേ വിചിത്താലങ്കാരാ പസവന്തി, **ഉപദസ്സനം** കഥനം ഹോതി നിരവസേസാഭിധാനസ്സ കേനാപ്യസക്കുണേയ്യത്താ.

൧൬൭. ഇദാനി വങ്കവുത്തിം ദസ്സേതി **“വുത്തി”**ച്ചാദിനാ. **വത്ഥുസഭാവസ്സ** ജാത്യാദിപദത്ഥസമ്ബന്ധിനോ താസു താസു അവത്ഥാസു യോ സഭാവോ വിജ്ജതി, തസ്സ സഭാവസ്സ **അഞ്ഞഥാ** വിജ്ജമാനാകാരം ഹിത്വാ വത്തുപരികപ്പിതേന അതിസയഉപമാരൂപകാദിഅഞ്ഞപകാരേന **യാ വുത്തി** യം കഥനം അത്ഥി, **സാ പരാ ഭവേ** സഭാവവുത്തിതോ അഞ്ഞാ വങ്കവുത്തി നാമ സിയാ. **തസ്സാ** വങ്കവുത്തിയാ **അനന്തവികപ്പത്താ** അപ്പമാണപക്ഖത്താ കഥനേന പരിസമാപേതും അസക്കുണേയ്യത്താ നയതോ തസ്സ അനന്തപക്ഖസ്സ പരിഗ്ഗഹണത്ഥം **ബീജോപദസ്സനം** കാരണമത്തസ്സ നിദസ്സനം ഹോതി. വക്ഖമാനഭേദതോ ഏകമേകമ്പി അത്തനാ സദിസം അനന്തഭേദപരിഗ്ഗഹജാനനത്ഥം പഹോതീതി അധിപ്പായോ. വത്ഥൂനം സഭാവോതി ച, അനന്താ വികപ്പാ യസ്സ സഭാവസ്സേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, ബീജസ്സ ഉപദസ്സനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

വങ്കവുത്തിഅത്ഥാലങ്കാരഉദ്ദേസവണ്ണനാ

൧൬൮. **ഭൂഥാ’തിസയഉപമാ-**
രൂപകാവുത്തിദീപകം;
അക്ഖേപോ’ത്ഥന്തരന്യാസോ,
ബ്യതിരേകോ വിഭാവനാ.

൧൬൯. **ഹേതുക്കമോ പിയതരം, സമാസപരികപ്പനാ;**
സമാഹിതം പരിയായ-വുത്തിബ്യാജോപവണ്ണനം.

൧൭൦. **വിസേസ രുള്ഹാഹങ്കാരാ,**
സിലേസോ തുല്യയോഗിതാ;
നിദസ്സനം മഹന്തത്തം,
വഞ്ചനാ’പ്പകതത്ഥുതി.

൧൭൧. **ഏകാവലി അഞ്ഞമഞ്ഞം, സഹവുത്തി വിരോധിതാ;**
പരിവുത്തിബ്ഭമോഭാവോ, മിസ്സ’മാസീ രസീ ഇതി.

൧൭൨. **ഏതേ ഭേദാ സമുദ്ദിട്ഠാ, ഭാവോ ജീവിതമുച്ചതേ;**
വങ്കവുത്തീസു പോസേതി, സിലേസോ തു സിരിം പരം.

൧൬൮-൧൭൨. യഥോദ്ദേസം നിദ്ദിസിതുകാമോ ഉദ്ദിസതി **“തഥേ”**ച്ചാദി. **തഥാതി** തസ്സം വങ്കവുത്തിയം ‘‘ഏതേ ഭേദാ സമുദ്ദിട്ഠാ’’തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. **സമുദ്ദിട്ഠാതി** സങ്ഖേപനയേന വുത്താ. അതിസയോ ഉപമാ രൂപകം ആവുത്തി ദീപകഞ്ച, **സമാസോ** സമാസവുത്തി പരികപ്പനാ ച, വിസേസോ രുള്ഹാഹങ്കാരോ ച, **ജീവിതമുച്ചതേതി** തദഭാവേ ബന്ധസ്സ ഛവസ്സേവ ഹേയ്യത്താ വുത്തം, സിലേസോ തു **വങ്കവുത്തീസു** സഭാവവുത്തിം ഹിത്വാ വത്ഥുസഭാവതോ അഞ്ഞഥാ യഥാ തഥാ പരികപ്പനരൂപാസു

അതിസയാദീസു വുത്തീസു **പരം സിരിം** കന്തിം പോസേതി തം പൂരേതി ആവഹതീതി.

൧൬൭-൧൭൦. ഭേദവന്താനം പദത്ഥാനം സഭാവകഥനം ഉദ്ദേസക്കമേന പാകടം ഹോതീതി വത്തമാനേഹി അലങ്കാരേഹി ഉദ്ദിസന്തോ **"തത്ഥാതിസയ…പേ॰… രസീ"**തി ഗാഥാചതുക്കമാഹ. തത്ഥ **തത്ഥാ**തി തിസ്സം വങ്കവുത്തിയം **ഇതി** ഏവം **ഏതേ** പഞ്ചതിംസ **ഭേദാ സമുദ്ദിട്ഠാ** സങ്ഖേപേന വുത്താതി. ഏതേസം പന പദാനം അത്ഥോ നിദ്ദേസേ ആവിഭവിസ്സതി. ഇമിനാ ഭാവോ ച സിലേസോ ച അതിപ്പസത്ഥോതി ദീപേതി. **ഭാവോ** ഭാവാലങ്കാരോ **ജീവിതം** ബന്ധസ്സ പാണഭൂതോതി വുച്ചതേ, ഭാവരഹിതസ്സ ബന്ധസ്സ ഛവസരീരസ്സ വിയ അനുപാദേയ്യത്താ, **സിലേസോ തു** സിലേസാലങ്കാരോ പന **വങ്കവുത്തീസു** അതിസയോപമാദിവങ്കവുത്തീസു **പരമു**ക്കംസഭൂതം **സിരിം** സോഭം **പോസേതി** പൂരേതി.

നിദ്ദേസവണ്ണനാ

൧൭൧. **പകാസികാ വിസേസസ്സ,**
സിയാ'തിസയവുത്തി യാ;
ലോകാതിക്കന്തവിസയാ,
ലോകിയാതി ച സാ ദ്വിധാ.

൧൭൧. തത്ഥാതിസയവുത്തീനം താവ നിദ്ദിസന്തോ ആഹ **"പകാസികാ"**ഇച്ചാദി. **വിസേസസ്സ** വത്ഥുഗതസ്സാതിമത്തസ്സ പകാസികായാതി അനുവദിത്വാ സാ അതിസയവുത്തി സിയാതി വിധീയതേ, അതിസയസ്സ വത്ഥുനോ ഉക്കംസസ്സ പടിപാദികാ വുത്തി **അതിസയവുത്തി**. സാ ച ദുവിധാതി ആഹ **"ലോക"**ഇച്ചാദി. ലോകം ലോകപ്പതീതിം അതിക്കന്തോ വിസയോ ഗോചരോ യസ്സാ സാ **ലോകാതിക്കന്തവിസയാ** ച ലോകേ ഭവാ ലോകഠിതിമനതിക്കന്തത്താതി **ലോകിയാ** ചാതി അതിസയവുത്തി **ദ്വിധാ** ദ്വിപ്പകാരാ ഭവതി.

൧൭൧. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന അതിസയവുത്തിം ദസ്സേതി **"പകാസി"**ച്ചാദിനാ. **വിസേസസ്സ** ജാത്യാദിപദത്ഥഗതഅധികവിസേസസ്സ **യാ** വുത്തി പകാസികാ, സാ അതിസയവുത്തി നാമ സിയാ, **സാ** അതിസയവുത്തി **ലോകാതിക്കന്തവിസയാ** ച ജാത്യാദിപദത്ഥാനം യഥാസഭാവസങ്ഖതലോകഠിത്യാതിക്കന്തവിസയത്താ ലോകാതിക്കന്ത വിസയാതി ച **ലോകിയാതി** ച യഥാവുത്തലോകമനതിക്കമ്മ പവത്തനതോ ലോകിയാതി ചേവം **ദ്വിധാ** ദ്വിപ്പകാരാ ഹോന്തി. വദതീതി വുത്തി, അതിസയസ്സ വുത്തീതി ച, ലോകം അതിക്കന്തോ വിസയോ ഏതിസ്സാതി ച, ലോകേ ഭവാതി ച വിഗ്ഗഹോ. ''വിസേസസ്സ പകാസികാ''തി പസിദ്ധഗുണാനുവാദേന സാ അതിസയവുത്തി സിയാതി അപസിദ്ധം അതിസയവുത്തിവിധാനം കരോതി, യഥാ ''യോ കുണ്ഡലീ, സോ ദേവദത്തോ''തി. അനുവാദകഅനുവാദനീയഭേദോ ഉപരിപ്യേവമേവ ദട്ഠബ്ബോ.

൧൭൨. **ലോകിയാതിസയസ്സേ'തേ,**
ഭേദാ യേ ജാതിആദയോ;
പടിപാദീയതേ ത്വ'ജ്ജ,
ലോകാതിക്കന്തഗോചരാ.

൧൭൪. അയം ദ്വിപ്പകാരാ അതിസയവുത്തി സഭാവവുത്യാദീഹി ഭിന്നാതി ചേ? ആഹ **"ലോക"**ഇച്ചാദി. **ജാതിആദയോ** യതോ പദത്ഥസ്സ വിചിത്തം സരൂപം വദതീതി വിചിത്തസരൂപപടിപാദികാ സഭാവവുത്തിപി അലങ്കാരോ, അലങ്കാരിയം തു വത്ഥുമത്തം, തതോ സഭാവവുത്യാദയോ **യേ ഭേദാ** വിസേസാ, **ഏതേ** ലോകിയാതിസയസ്സ ഭേദാ, യഥാ സരീരേ യം സഹജം സുന്ദരത്തം, തസ്സ പോസകാപി മുത്താവലിപ്പഭുതി അലങ്കാരോതി വുച്ചതി, ഏവം ബന്ധേപ്യലങ്കാരിയവത്ഥുനിമിത്തം ധമ്മത്തം യായ ഉക്കംസീയതി, സാ ഉക്കംസോതി വുച്ചതി. സാ ച വുത്തി **അലങ്കാര**സദ്ദേന വുച്ചതേ. സാ പന അതിസയവുത്തിയേവ. തേനേവാഹ **"ലോകിയാതിസയസ്സേതേ, ഭേദാ യേ ജാതിആദയോ"**തി. യതോ ഏവം, തതോ ലോകാതിക്കന്തവിസയാ ച വിസും ദസ്സനീയാതി ആഹ **"പടീ"**തിആദി. **തു**സദ്ദോ ഭേദേ. **അജ്ജ തു** ഇദാനി പന ലോകാതിക്കന്തഗോചരാ പടിപാദീയതേതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭൪. ഇദാനി ഏസാ ദ്വിപ്പകാരാപി അതിസയവുത്തിസഭാവവുത്യാദീഹി അനഞ്ഞാതി ദസ്സേതും **"ലോകിയേ"**ച്ചാദിമാഹ. **ജാതിആദയോ** ജാതിഗുണാദിപദത്ഥഗതവിചിത്തസരൂപസ്സ പകാസനതോ നിസ്സയവോഹാരേന "ജാത്യാദയോ"തി നിദ്ദിട്ഠാ ജാതിസഭാവവുത്തിഗുണസഭാവവുത്യാദയോ **യേ ഭേദാ** വിസേസാ, **ഏതേ ലോകിയാതിസയസ്സ** ലോകിയാതിസയവുത്തിയായേവ **ഭേദാ** അവയവാ. തഥ ലോകിയാതിസയവുത്തി നാമ ജാതിസഭാവവുത്തിഗുണസഭാവവുത്യാദയോയേവാതി. ഏസായേവ വിചിത്രരൂപപടിപാദികാ ഉക്കംസാതി ച വുച്ചതി. ഏവം ലോകിയാതിസയവുത്തിയാ "ലീലാവികന്തിസുഭഗോ"തി ഉദാഹരണസ്സ ഗമ്യമാനത്താ വക്ഖമാനം പടിജാനാതി **"പടിപാദീയതേ"**ച്ചാദിനാ. **അജ്ജ തു** ഇദാനി പന **ലോകാതിക്കന്തഗോചരാ** അതിസയവുത്തി **പടിപാദീയതേ** ഉദാഹരണതോ നിപ്ഫാദീയതി. ലോകേ ഭവോതി ച, തസ്സ അതിസയോ ആധിക്കമിതി ച വാക്യം.

൧൭൫. പിവന്തി ദേഹകന്തീ യേ,
നേത്തഞ്ജലിപുടേന തേ;
നാ'ലം ഹന്തും ജിനേ'സം ത്വം,
തണ്ഹം തണ്ഹാഹരോപി കിം.

൧൭൫. തമുദാഹരതി **"പിവന്തി"**ച്ചാദിനാ. ജിന തേ **ദേഹകന്തീ** സരീരസോഭായോ **യേ** ജനാ **നേത്തഞ്ജലിപുടേന** അത്തനോ നയനദ്വന്ദസങ്ഖാതേന അഞ്ജലിപുടേന പിവന്തി, **ഏസം** ജനാനം **തണ്ഹം** പിപാസം ലോഭമേവ വാ ഹരതി അനുപതതി [അപനയതി (?)]. **തണ്ഹാഹരോപി** സമാനോ ത്വം **ഹന്തും** നിവത്തിതും **കിം നാലം** കസ്മാ അസമത്ഥോസി. തണ്ഹാഹരാ നാമ തണ്ഹമേവ നുദന്തി. അത്ര ഹനന്താമപിഹ സമ്പനുദതി ലോകഠിതിം അതിക്കമ്മ ദേഹകന്തിയാ ബഹുത്തനധമ്മോ വുത്തോ.

൧൭൫. ഇദാനി പടിഞ്ഞാതാനുസാരേന പടിപാദേതി **"പിവന്തി"**ച്ചാദിനാ. ഭോ **ജിന തേ** തുയ്ഹം **ദേഹകന്തീ** സരീരസോഭായോ **യേ** ജനാ **നേത്തഞ്ജലിപുടേന** നേത്തസങ്ഖാതേന ഹത്ഥപുടേന പിവന്തി, **ഏസം** സാധുജനാനം **തണ്ഹം** പിപാസം ലോഭമേവ വാ **തണ്ഹാഹരോപി** ത്വം സബ്ബേസം തണ്ഹാവിനാസകോപി **ഹന്തും** നിവാരേതും **കിം നാലം** കസ്മാ

അസമത്ഥോസീതി. ഏത്ഥ പിവനം നാമ പിപാസം വിനേതീതി ലോകസഭാവോ. തണ്ഹം ഹന്തും നാലമിതി ലോകസഭാവമതിക്കന്തത്ഥോ. കന്തീനം അധികപിയതാ അതിസയധമ്മോ, തസ്സ വുത്തി പന തണ്ഹം ഹന്തും നാലമിതി ലോകാതിക്കന്തഅത്ഥം വിസയം കത്വാ പവത്തോ ഹോതി. സാ പന കഥേതുമിച്ഛിതം കന്തീനം അധികപിയതം തണ്ഹാഹനനേ അസമത്ഥം വത്വാ ദീപേതീതി വങ്കവുത്തി നാമ. വുച്ചമാനാനം ഉപമാരൂപകാദീനമ്പി വങ്കവുത്തിതാ ഇച്ഛിതത്ഥസ്സ പകാരന്തരേന പകാസനതോയേവ. യഥാ നാമ സരീരസഹജം പീനത്താദിസുന്ദരത്തം ഉദ്ദീപനാകാരേന ഠിതാ കടകഉണ്ഹീസഹാരാദയോ അലങ്കാരാ നാമ ഭവന്തി, ഏവം ബന്ധസരീരസങ്ഖാതേ അലങ്കരണീയവത്ഥുമ്ഹി വിജ്ജമാനഅതിപിയതാദിമേവ ഉദ്ദീപേത്വാ അലങ്കുരുമാനാ "തണ്ഹാഹരോസി ത്വം ഏസം കന്തീ പിവന്താനം തണ്ഹം ഹന്തും നാല"മിതി വാചാഭങ്ഗീ അലങ്കാരോ നാമ. അലങ്കാരിയം നാമ അലങ്കാതബ്ബകന്തിപിയതായ ബഹുത്തന്തി. ഉത്തരിപി അലങ്കാരഅലങ്കാരിയവിഭാഗോ ച അനുരൂപതോ യോജനക്കമോ ച ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബോ. ദേഹേ കന്തീതി ച, അഞ്ജലീയേവ പുടോതി ച, നേത്താനിയേവ അഞ്ജലിപുടോതി ച, തണ്ഹം ഹരതീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൯൦. ഉപമാനോപമേയ്യാനം, സധമ്മത്തം സിയോ'പമാ;
സദ്ദത്ഥഗമ്മാ വാക്യത്ഥ-വിസയാതി ച സാ തിധാ.

൯൦. ഉപമം നിദ്ദിസതി **"ഉപമാനേ"**ച്ചാദിനാ. ഉപമീയതേ അനേനാതി ഉപമാനം, പദുമാദികവത്ഥു. പദുമാദികോ തു സദ്ദോ ഉപമാനവാചകോ. ഉപമീയതീതി ഉപമേയ്യം, മുഖാദികവത്ഥു. മുഖാദികോ സദ്ദോ തു ഉപമേയ്യവാചകോ. തേസം ഉപമാനോപമേയ്യാനം പദുമാദിമുഖാദിവത്ഥൂനഞ്ച. **സധമ്മത്ത**ന്തി സമാനോ ധമ്മോ കന്തിമന്തതാ യസ്സ സോ സധമ്മോ, തസ്സ ഭാവോ സധമ്മസദ്ദസ്സ പവത്തിനിമിത്തസമാനേന ധമ്മേന സഹ സമ്ബന്ധോ **സധമ്മത്തം** ഉപമാനോപമേയ്യപതിട്ഠിതം ഉപമാ സിയാ, ഉപമീയതി യഥാവുത്തോ സമ്ബന്ധോതി കത്വാ. സാ പനാലങ്കാരിയസ്സ ധമ്മസ്സാതിസയപടിപാദനപ്പകാരോ. കതിവിധാ സാതി ആഹ **"സദ്ദ"**ഇച്ചാദി. സദ്ദോ ച അത്ഥോ ച, തേഹി ഗമ്മാ പതീയമാനാ **സദ്ദത്ഥഗമ്മാ. വാക്യം** പദസമുദായോ. തസ്സ അത്ഥോ വിസയോ ഗോചരോ യസ്സാ **വാക്യത്ഥവിസയാ**തി ച **സാ** ഉപമാ **തിവിധാ** സദ്ദഗമ്മഅത്ഥഗമ്മവാക്യത്ഥവിസയാതി തിധാ ഹോതി.

൯൦. ഇദാനി ഉപമാലങ്കാരം നിദ്ദിസതി **"ഉപമാനോ"**ച്ചാദിനാ. **ഉപമാനോപമേയ്യാനം** ചന്ദനീലുപ്പലദലാഭാദീനം ആനനനയനാദീനഞ്ച പദത്ഥാനം **സധമ്മത്തം** കന്തിമന്തതാപീനതാദിതുല്യധമ്മസമ്ബന്ധോ ഉപമാ നാമ സിയാ, **സാ** അലങ്കരണീയവത്ഥുനോ ആധിക്കപടിപാദനപ്പകാരാ ഉപമാ **സദ്ദത്ഥഗമ്മാ** സദ്ദഗമ്മാ ച അത്ഥഗമ്മാ ച വാക്യത്ഥവിസയാ ച, **ഇതി** ഏവം **തിധാ** തിപ്പകാരാ ഹോതി. ഏത്ഥ ഉപമാനോപമേയ്യഭൂതാനം ചന്ദാനനാദിപദത്ഥാനം സധമ്മസങ്ഖതോ അഞ്ഞമഞ്ഞതുല്യകന്തിമന്തതാപീനതാദിധമ്മയോഗോ പദത്ഥാനം ഉപമത്ഥസ്സ പതിട്ഠിതത്താ ഉപട്ഠാനതായ ഉപമാ നാമ ഹോതി, തന്നിസ്സയചന്ദാദയോ പന നിസ്സിതവോഹാരേന ഉപമാ നാമ ഹോതി, ഉപമാനഭൂതചന്ദാദിഅത്ഥപടിപാദകോ **ചന്ദിമാ**ദിസദ്ദോപി തദത്ഥേന ഉപമാ നാമ ഹോതി, ഉപമേയ്യുപമേയ്യനിസ്സയതപ്പടിപാദകാനമ്പി ഉപമേയ്യഭാവോ ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബോ. ഉപമീയതേ അനേനാതി ഉപമാനന്തി കത്വാ ചന്ദാദി ഉപമാനം വുച്ചതി, ഉപമീയതീതി ഉപമേയ്യം, ആനനാദി, ഉപമാനഞ്ച ഉപമേയ്യഞ്ചാതി ച, സമാനോ ച സോ ധമ്മോ ചേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, സദ്ദോ ച അത്ഥോ

ചാതി ച, തേഹി ഗമ്മാതി ച, വാക്യസ്സ അത്ഥോതി ച, സോ വിസയോ യസ്സാ ഉപമായാതി ച വാക്യം.

൧൭൭. സമാസപച്ചയേവാദീ, സദ്ദാ തേസം വസാ തിധാ;
സദ്ദഗമ്മാ സമാസേന, മുനിന്ദോ ചന്ദിമാനനോ.

൧൭൭. തത്ഥ സദ്ദഗമ്മാപി തിധാ സിയാതി ദസ്സേതുമാഹ **"സമാസ"**ഇച്ചാദി. സമാസോ ച പച്ചയോ ച ഇവാദി ച, തേ സദ്ദാ നാമ, **സദ്ദ**സദ്ദേന സമാസാദയോ വത്തുമധിപ്പേതാതി അത്ഥോ. **തേസം** സമാസാദീനം വസാ സദ്ദഗമ്മാ തിധാ ഹോതി സമാസസദ്ദഗമ്മാ പച്ചയസദ്ദഗമ്മാ ഇവാദിസദ്ദഗമ്മാതി, **സമാസേന** സമാസസദ്ദേന ഗമ്മാ ഉപമാ വുച്ചതീതി സേസോ. ഉദാഹരതി **"മുനിന്ദോ ചന്ദിമാനനോ"**തി, ചന്ദിമാ വിയ രുചിരമാനനം മുഖം യസ്സ സോ **ചന്ദിമാനനോ**. ഏത്ഥ ച ചന്ദിമം ഉപമാനം, ആനനം ഉപമേയ്യം, രുചിരത്തം ധമ്മോ, ചന്ദിമാനനാനം സമാനധമ്മസമ്ബന്ധിജോതകോ **വിയ**സദ്ദോ, തേസു സാധാരണധമ്മവാചകസ്സ **വിയ**സദ്ദസ്സ ചോപമാജോതകസ്സാപ്പയോഗോ സമാസേനേവ വുത്തത്താ, ഏത്ഥ പന **വിയ**സദ്ദോ **ചന്ദിമാ**സദ്ദേന ഉപമാനവാചകേന സമ്ബന്ധമുപഗതോ ചന്ദഗതമേവ സദിസത്തം വദതി, മുഖഗതം പന സാമത്ഥിയാ പദീയതേ, ഏവമീദിസം ദട്ഠബ്ബം.

൧൭൭. തേസു യഥാവുത്തേസു സദ്ദഗമ്മസ്സ തിവിധത്തം ദസ്സേതും ആഹ **"സമാസേ"**ച്ചാദി. **സമാസപച്ചയേവാദീ** സമാസോ, ആയാദിപച്ചയാ, ഇവാദയോ ച സദ്ദാ നാമ, **തേസം** സമാസാദീനം **വസാ** ഭേദേന **സദ്ദഗമ്മാ തിധാ** സമാസസദ്ദഗമ്മാ പച്ചയസദ്ദഗമ്മാ ഇവാദിസദ്ദഗമ്മാതി തിവിധാ ഹോതി. **സമാസേന** സമാസസദ്ദേന ഗമ്മോപമാ വുച്ചതി **"മുനിന്ദോ ചന്ദിമാനനോ"**തി. **മുനിന്ദോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ **ചന്ദിമാനനോ** ചന്ദസമാനമനോഹരമുഖമണ്ഡലേന യുത്തോ ഹോതി, സമാസോ ച പച്ചയോ ച ഇവഞ്ഞ്ഹി ഇദം ആദി യേസം വാദീനന്തി ച, സദ്ദേന ഗമ്മാതി ച, മുനീനം ഇന്ദോതി ച, ചന്ദിമാ വിയ രുചിരം ആനനം മുഖം യസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ ''ചന്ദിമാ''തി ഉപമാനം, ''ആനന''ന്തി ഉപമേയ്യം, രുചിരത്തം ഉപമാനോപമേയ്യാനം സാധാരണധമ്മോ, ''വിയാ''തി സദ്ദോ ചന്ദാനനാനം ഭിന്നം ആനനഗതരുചിരത്തം ചന്ദേ ച, ചന്ദഗതരുചിരത്തം ആനനേ ച അത്ഥീതി സമാനധമ്മസമ്ബന്ധം ജോതേതി, ഇഹ സാധാരണധമ്മവാചകസ്സ **രുചിര**സദ്ദസ്സ, തുല്യധമ്മസങ്ഖാതോപമാജോതകസ്സ **വിയ**സദ്ദസ്സ ച അപ്പയോഗോ തേസം അത്ഥാനം സമാസേന വുത്തത്താ. ഏത്ഥ ഉപമാനവാചകേന **ചന്ദിമാ**സദ്ദേന യുത്തോ **വിയ** സദ്ദോ ചന്ദഗതസദിസത്തം ജോതേതി, മുഖഗതസദിസത്തം പന സാമത്ഥിയാ പതീയതേ. തഥാ ഹി മുഖം ചന്ദസമാനമാഗച്ഛന്തം ചന്ദസ്സ മുഖസദിസത്തം വിനാ ന ഭവതീതി അഞ്ഞഥാനുപപത്തി സാമത്ഥിയന്തി.

൧൭൮. ആയാദീ പച്ചയാ തേഹി, വദനം പങ്കജായതേ;
മുനിന്ദനയനദ്വന്ദം, നീലുപ്പലദലീയതി.

൧൭൮. ഇദാനി പച്ചയസദ്ദഗമ്മം ദസ്സേതി **"ആയാദി"**ച്ചാദിനാ. **ആയാദീതി ആയഈയകപച്ചയാദയോ** **പച്ചയാ** പച്ചയസദ്ദാ നാമ, **തേഹി** പച്ചയസദ്ദേഹി ഗമ്മാ ഉപമാ വുച്ചതി. ഉദാഹരതി **"വദന"**മിച്ചാദി. പങ്കജമിവ രുചിരമാചരതി **പങ്കജായതേ**. ഏത്ഥാപി പങ്കജമുപമാനം, ആചരണക്രിയായ കത്തുഭൂതം ആനനമുപമേയ്യം, രുചിരത്തം സധമ്മോ, പങ്കജാനനാനം

സമാനധമ്മസമ്ബന്ധജോതകോ **ഇവ**സദ്ദോ. തത്ഥ **രുചിര ഇവ**സദ്ദാനം പുബ്ബേ വിയാപ്പയോഗോ പച്ചയേന വുത്തത്താതി സബ്ബത്ഥ വിഞ്ഞേയ്യം. എവമുപരിപി.

൧൭൮. ഇദാനി പച്ചയസദ്ദഗമ്മോപമം നിദസ്സേതി **“ആയാദി”**ച്ചാദിനാ. **ആയാദീ** “ആയ ഈയ ക”ഇതിആദയോ **പച്ചയാ** പച്ചയസദ്ദാ നാമ, **തേഹി** പച്ചയസദ്ദേഹി ഗമ്മോപമാ വുച്ചതി **“വദനം…പേ॰… ദലീയതീ”**തി. **വദനം** മുഖം **പങ്കജായതേ** പദുമമിവ രുചിരം ആചരതി. **മുനിന്ദനയനദ്വന്ദം** സബ്ബഞ്ഞുനോ നേത്തയുഗളം **നീലുപ്പലദലീയതി** നീലുപ്പലപത്തമിവ രുചിരമാചരതി. ആയോ ആദി യേസം ഈയാദീനന്തി ച, പങ്കജമിവ രുചിരമാചരതി പവത്തതീതി ച, മുനിന്ദസ്സ നയനദ്വന്ദമിതി ച, നീലുപ്പലസ്സ ദലമിതി ച, തമിവ രുചിരമാചരതീതി ച വാക്യം. എത്ഥ “പങ്കജ”മിതി ച “നീലുപ്പല”മിതി ച ഉപമാനം, ആചരണക്രിയായ കത്തുഭൂതം വദനം നയനദ്വന്ദഞ്ച ഉപമേയ്യം, രുചിരത്തം ഉപമാനോപമേയ്യാനം സധമ്മോ, ഉപമാനോപമേയ്യാനം സമാനധമ്മജോതകോ **ഇവ**സദ്ദോ, തേസം അത്ഥാനം പച്ചയേന വുത്തത്താ തേസമപ്പയോഗോ. എവരൂപേസു അഞ്ഞേസുപി എവമേവ വേദിതബ്ബോ.

൧൭൯. **ഇവാദീ ഇവ വാ തുല്യ-സമാന നിഭ സന്നിഭാ;**
യഥാസങ്കാസ തുലിത-പ്പകാസ പതിരൂപകാ.

൧൮൦. **സരീസരിക്ഖ സംവാദീ, വിരോധീ സദിസാ വിയ;**
പടിപക്ഖപച്ചനീക-സപക്ഖോ’പമിതോ’പമാ.

൧൮൧. **പടിബിമ്ബ പടിച്ഛന്ന-സരൂപ സമ സമ്മിതാ;**
സവണ്ണാ’ഭാ പടിനിധി, സധമ്മാദി സലക്ഖണാ.

൧൮൨. **ജയത്യ’ക്കോസതി ഹസതി, പതിഗജ്ജതി ദൂഭതി;**
ഉസൂയത്യ’വജാനാതി, നിന്ദതി’സ്സതി രുന്ധതി.

൧൮൩. **തസ്സ ചോരേതി സോഭഗ്ഗം, തസ്സ കന്തിം വിലുമ്പതി;**
തേന സദ്ധിം വിവദതി, തുല്യം തേനാധിരോഹതി.

൧൮൪. **കച്ഛംവിഗാഹതേ തസ്സ, തമന്വേത്യ’നുബന്ധതി;**
തംസീലം, തം നിസേധേതി, തസ്സ ചാനുകരോതി’മേ.

൧൭൯-൧൮൪. **ഇവാദീ** ഇവാദയോ നാമ ഇമേതി സമ്ബന്ധോ. ഇവോ ച വാ ച തുല്യോ ച സമാനോ ച നിഭോ ച സന്നിഭോ ചാതി ദ്വന്ദേ **ഇവ…പേ॰… സന്നിഭാ**. സദ്ദമപേക്ഖിയ പുല്ലിങ്ഗതാ. എവമുപരിപി യഥായോഗം. “സധമ്മാദീ”തി **ആദി**സദ്ദേന സാധാരണസച്ഛായാദീനം പരിഗ്ഗഹോ. ജയതിച്ചാദീസു കമ്മം.

൧൭൯- ൧൮൪. ഇവാദിസദ്ദഗമ്മോപമാധികാരേ പഠമം താവ “ഇവാദയോ നാമ ഏതേ”തി ദസ്സേതി **“ഇവാദി”**ച്ചാദിനാ. **ഇവാദീ**തി പദസ്സ ഛട്ഠമഗാഥായ **ഇമേ**തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ, **തസ്സ ചാ**തി **ച**സദ്ദം യുജ്ജനട്ഠാനേ യോജേത്വാ **സന്നിഭാ ചാ**തിആദയോ യോജേതബ്ബാ. “സധമ്മാദീ”തി**ആദി**സദ്ദേന സാധാരണസച്ഛായാദയോ ഗഹിതാ. **നിന്ദതി ഇസ്സതീ**തി പദച്ഛേദോ, **ഇമേ** ദ്വേപഞ്ഞാസ ഇവാദയോ നാമ. “ജയതി അക്കോസതി ഹസതി”ഇച്ചാദികം തംതംക്രിയാപദസങ്ഖതഅനുകാരിയാനം അനുകരണന്തി കത്വാ ദ്വന്ദോയേവ, “സന്ധിസമാസാ അദ്ധസ്സാ”തി [സന്ധിസമാസോ തദദ്ധസ്സാതി (ക॰)] വുത്തത്താ

സന്ധിസമാസാനം ഗാഥദ്ധസ്സ വിനാ ഉഭയദ്ധമജ്ഝേ അലബ്ഭനതോ **ദൂഭതി**പദതോ പുബ്ബേയേവ സമാസോ കാതബ്ബോ, നോ ചേ, അസമാസോതി ഗഹേതബ്ബോ. **തസ്സ ചോരേതി സോഭഗ്ഗ**മിച്ചാദികമ്പി വാക്യാനുകരണന്തി കത്വാ തത്ഥ സമാസോ, വാക്യേ കേവലപദാനീതി വാ ഗഹേതബ്ബോ. ഇമേസം സബ്ബേസമ്പി **ഇവ** സദ്ദപരിയായത്താ സദിസത്ഥാതി സബ്ബത്ഥ ഭാവത്ഥോ, അവയവത്ഥോ പന പാകടോയേവ.

ഉപമാനോപമേയ്യാനം, സധമ്മത്തം വിഭാവിഹി;
ഇമേഹി ഉപമാഭേദാ, കേചി നിയ്യന്തി സമ്പതി.

ഫവ്വ. ഇവാദീനം വിനിയോഗവിസയം ദസ്സേത്വാ ഉപമാഭേദം ദസ്സേതും പടിജാനാതി **"ഉപമാന"**ഇച്ചാദി. **കേചീ**തി ഇമിനാ അപരിയന്തത്തമേസം [അപരിയന്തപഭേദം (കം)] ദസ്സേതി. തഥാ ച വക്ഖതി "പരിയന്തോ വികപ്പാന"ന്തിആദി. **നിയ്യന്തി** ഉദാഹരീയന്തി.

ഫവ്വ. ഇദാനി ഇവാദിസദ്ദഗമ്മോപമം ദസ്സേതും പടിജാനാതി **"ഉപമാനോ"**ച്ചാദിനാ. ഉപമാനോപമേയ്യാനം **സധമ്മത്തം** സമാനധമ്മസമ്ബന്ധോ. **വിഭാവിഹി** പകാസകേഹി. **ഇമേഹി** ഇവാദീഹി സദ്ദേഹി ജാനിതബ്ബാ കേചി ഉപമാഭേദാ അപരിയന്തത്താ **സമ്പതി** ദാനി ലദ്ധാവസരേ **നിയ്യന്തി** ഉദാഹരണമത്തേന പടിപാദീയന്തി.

വികാസിപദുമം'വാ'തി-സുന്ദരം സുഗതാനനം;
ഇതി ധമ്മോപമാ നാമ, തുല്യധമ്മനിദസ്സനാ.

ഫവ്വ. **"വികാസി"**ച്ചാദി. **സുഗതാനനം** മുനിന്ദസ്സ വദനം **അതിസുന്ദരം** അച്ചന്തരമണിയം. കിമിവ? **വികാസിപദുമംവ** പബുജ്ഝമാനപദുമംവിയ. **ഇതി** അയമേവംവിധാ ധമ്മോപമാ നാമ ഹോതി. കസ്മാ? ആനനപദുമാനം സമാനസ്സ ധമ്മസ്സ ഗുണസ്സ സുന്ദരസ്സ ലക്ഖണസ്സ നിദസ്സനാ സുന്ദരത്തന്തി പടിപാദനതോ.

ഫവ്വ. ഉദാഹരണമാഹ **"വികാസി"**ച്ചാദിനാ. **സുഗതാനനം** ഭഗവതോ മുഖം **വികാസിപദുമംവ** ബുജ്ഝമാനപങ്കജമിവ അതിസുന്ദരം ഹോതി. **ഇതി** ഈദിസാ ഉപമാ **തുല്യധമ്മനിദസ്സനാ** അതിസുന്ദരമിതി സമാനഗുണദസ്സനേന **ധമ്മോപമാ** നാമ ഹോതി. പദുമാനനാനം സാധാരണഗുണസ്സ പകാസനതോ അതിസുന്ദരമിതി തുല്യധമ്മോ നാമ ഹോതി. എത്ഥ പദുമഗതതുല്യധമ്മസമ്ബന്ധസങ്ഖാതായ ഉപമായ **ഇവ**സദ്ദേന ജോതിയമാനത്തേപി അതിസുന്ദരന്തി വുത്തത്താ യഥാവുത്തോപമായ ധമ്മേന യുത്തത്താ ധമ്മോപമാ നാമ ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

ധമ്മഹീനാ മുഖ'മ്ഭോജ-സദിസം മുനിനോ ഇതി;
വിപരീതോപമാ തുല്യ-മാനനേന'മ്ബുജം തവ.

ഫവ്വ. **"ധമ്മ"**ഇച്ചാദി. **മുനിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ മുഖം **അമ്ഭോജേന** പദുമേന **സദിസം** സമാനം. **ഇതി** അയം ധമ്മഹീനോപമാ നാമ സുന്ദരസങ്ഖാതസ്സ ഗുണസ്സ അനിദ്ദിട്ഠത്താ, സാ തു അത്ഥവസാ ഗമ്യതേ. കഥമഞ്ഞഥാ യുജ്ജതീതി? എത്ഥ പന **സദിസ**സദ്ദോ ഉപമേയ്യസ്സ മുഖസ്സ വിസേസനന്തി മുഖഗതമേവ സദിസത്തം വദതി, അമ്ഭോജഗതം തു സാമത്ഥിയാ

ഗമ്യതേ. ഏവമീദിസം ഞേയ്യം. **“വിപരീതേ”**ച്ചാദി. മുനീതി ഗമ്യതേ സുതത്താ, ഭോ മുനി തവ **ആനനേന** മുഖേന അമ്ബുജം തുല്യന്തി അയം വിപരീതോപമാ. ധമ്മഹീനത്തേപി പസിദ്ധിവിപരിയയേനാഭിഹിതത്താ തന്നാമേനേവ വുത്താ. ഏവമുപരിപി.

ഫവൃ൭. **“ധമ്മഹീനേ”**ച്ചാദി. “മുഖമ്ഭോജസദിസം മുനിനോ”ത്യയം ഉപമാ. **ധമ്മഹീനാ** തുല്യധമ്മപകാസക**സുന്ദരാ**ദിസദ്ദഹീനത്താ ധമ്മഹീനാ നാമ. വാചകാഭാവേ തുല്യധമ്മോ കഥം പതീയതീതി ചേ? മുനിനോ **മുഖം** വദനം **അമ്ഭോജസദിസം** പദുമസദിസമിതി. ഏത്ഥ മുഖസ്സ അമ്ഭോജസമാനത്തം മുഖമ്ഭോജാനം സാധാരണധമ്മേ അസതി കഥം ഭവതീതി? അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണസാമത്ഥിയാതി, **ഇവ**പരിയായോ **സദിസ**സദ്ദോ മുഖസ്സ വിസേസനം യസ്മാ ഹോതി, തസ്മാ മുഖഗതസദിസത്തം വദതി, അമ്ഭോജഗതസദിസത്തം പന സാമത്ഥിയാ ഏവ വിഞ്ഞായതേ. ഹേ മുനി **തവ** തുയ്ഹം ആനനേന അമ്ഭോജം **തുല്യം** സമാനന്തി അയം വിപരീതോപമാ. “അമ്ബുജേന ആനനം തുല്യ”ന്തി ലോകപ്പസിദ്ധിയാ വിപരിയയേന “ആനനേന അമ്ബുജം തുല്യ”ന്തി വുത്തത്താ ധമ്മഹീനത്തേ സതിപി വിപരീതോപമാ നാമ ഹോതി. “സുതാനുമിതേസു സുതസമ്ബന്ധോ ബലവാ”തി [പരിഭാസേന്ദുസേഖര ഫഫവ] വുത്തത്താ ഏത്ഥ “മുനീ”തി അവിജ്ജമാനേപി പുബ്ബദ്ധേ “മുനിനോ”തി സുതത്താ ലബ്ഭമാനോ “തവാ”തി **തുമ്ഹ**സദ്ദസന്നിധാനേന ആമന്തനത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. ഏത്ഥ **ഇവ**പരിയായോ **തുല്യ**സദ്ദോ അമ്ബുജവിസേസനഭൂതോ അമ്ബുജഗതസദിസത്തം വദതി, ആനനഗതസദിസത്തഞ്ച അമ്ബുജാനനാനം സാധാരണധമ്മോ ച സാമത്ഥിയാ ഞായതിച്ചാദികം വുത്തനയേന ഞാതബ്ബം. ഉപരിപി പാകടട്ഠാനം യഥാരഹം യോജേതബ്ബം.

ഫവൃവൃ. **തവാനന’മിവ’മ്ഭോജം, അമ്ഭോജ’മിവ തേ മുഖം;**
അഞ്ഞമഞ്ഞോപമാ സാ’യം, അഞ്ഞമഞ്ഞോപമാനതോ.

ഫവൃവൃ. **“തവ”**ഇച്ചാദി. **അഞ്ഞമഞ്ഞോപമാനതോതി** അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ മുഖസ്സ അമ്ഭോജസ്സ ച അഞ്ഞമഞ്ഞേന തംദ്വയേന ഉപമാനതോ.

ഫവൃവൃ. **“തവാനനി”**ച്ചാദി. “അമ്ഭോജം തവാനനമിവ, തേ മുഖം അമ്ഭോജമിവാ”തി അയമുപമാ. **അഞ്ഞമഞ്ഞോപമാനതോ** അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഉപമാനത്താ അഞ്ഞമഞ്ഞോപമാ നാമ ഹോതി. അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഉപമാതി ച, അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഉപമാനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ. വിഗ്ഗഹദ്വയേപി പുബ്ബവിഭത്തിലോപോ. സബ്ബാദീനം ബ്യതിഹാരലക്ഖണേന ഉത്തരവിഭത്തിലോപോ. സമാസലക്ഖണേന അഞ്ഞത്ഥസ്സ അപേക്ഖാസിദ്ധത്താ മുഖാപേക്ഖായ അഞ്ഞം അമ്ഭോജഞ്ച, അമ്ഭോജാപേക്ഖായ അഞ്ഞം മുഖഞ്ച കമേന ഉപമേയ്യാ നാമ. അമ്ഭോജാപേക്ഖായ അഞ്ഞം മുഖഞ്ച, മുഖാപേക്ഖായ അഞ്ഞം അമ്ഭോജഞ്ച ഉപമാനം നാമ.

ഫവൃവൃ. **യദി കിഞ്ചി ഭവേ’മ്ഭോജം,**
ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമം;
ധാരേതും മുഖസോഭം തം,
തവേ’തി അബ്ഭുതോപമാ.

ഫവൃൻ. **“യദി”**ച്ചാദി. ലോചനാനി ച ഭമുയോ ച, താസം വിബ്ഭമോ യസ്മിം, തം, താദിസമമ്ഭോജം **കിഞ്ചി** കിമപി യദി ഭവേ. **തമീദിസമമ്ഭോജം**

തവ **മുഖസോഭം** വദനകന്തിം ധാരേതും നിസിജ്ഝതേ. കിം നച്ഛരിയമീദിസന്തി അബ്ഭുതത്ഥവിഭാവനേന വദനമമ്ബുജേനോപമീയതീതി അയമബ്ഭുതോപമാ ഞാതബ്ബാതി.

൧൧൮. **"യദി"**ച്ചാദി. **ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമം** ലോചനഭമൂനം ലീലാവന്തം **കിഞ്ചി അമ്ഭോജം** കിഞ്ചി അച്ഛരിയം പദുമം **യദി ഭവേ** ചേ സിയാ, **തമമ്ഭോജം** തവ **മുഖസോഭം** വദനകന്തിം ധാരേതും സമത്ഥോ ഹോതി. **ഇതി** ഈദിസീ ഉപമാ **അബ്ഭുതോപമാ** അബ്ഭുതധമ്മപകാസകത്താ അബ്ഭുതോപമാ നാമ. എത്ഥ അവിജ്ജമാനോപി വിജ്ജമാനത്തേന പരികപ്പിതോ പദുമഗതോ ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമസമ്ബന്ധോ അമ്ഭോജവിസേസനേന "ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമ"ന്തി ഇമിനാ ജോതിതോ. തസ്മാ അമ്ഭോജം ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമസമ്ബന്ധസങ്ഖതഉപമായ ജോതകത്താ നിസ്സിതവോഹാരേന ഉപമാ, മുഖം ഉപമേയ്യന്തി മുഖഗതോ ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമസമ്ബന്ധോ യദി മുഖേ ന ഭവേയ്യ, താദിസം മുഖസോഭം ധാരേതും കഥം സമത്ഥോതി സാമത്ഥിയാ ഞായതി. ലോചനബ്ഭമുവിബ്ഭമസങ്ഖാതസാധാരണധമ്മോ പന "ലോചനാനി ച ഭമുയോ ചേതി ച, താസം വിബ്ഭമോ യസ്മി"ന്തി ച വിഗ്ഗഹേ നിപ്ഫന്നേന ഭിന്നാധികരണഅഞ്ഞപദത്ഥസമാസേന ഗുണീഭൂതസ്സപി ഗഹിതത്താ വിഞ്ഞായതി [ഗഹണസ്സ വിഞ്ഞായമാനത്താ (ക॰)].

൧൧൯. **സുഗന്ധി സോഭസമ്ബന്ധി, സിസിരംസുവിരോധി ച;**
മുഖം തവ'മ്ബുജംവേ'തി, സാ സിലേസോപമാ മതാ.

൧൧൯. **"സുഗന്ധി"**ച്ചാദി. തവ മുഖം അമ്ഭോജമിവ **സിസിരംസുനോ**ചന്ദസ്സ **വിരോധി** പച്ചനീകം, മുഖം തംസമാനകന്തിത്താ അമ്ബുജഞ്ച തദുദയേ സങ്കോചഭജനതോ. **സോഭസമ്ബന്ധി** കന്തിയുത്തം, മുഖമമ്ബുജഞ്ച. സുഗന്ധോ അസ്സ അത്ഥീതി **സുഗന്ധി** ച ദ്വയമപീതി ഏവം സിലേസപരിഗ്ഗഹേന മുഖമ്ബുജാനം ഉപമായോഗതോ **സാ** യഥാവുത്താ സിലേസോപമാ മതാ.

൧൧൯. **"സുഗന്ധി"**ച്ചാദി. തവ മുഖം അമ്ഭോജമിവ **സിസിരംസുവിരോധി** ചന്ദസ്സ വിരുദ്ധം ഹോതി തുല്യത്താ. പദുമം പന ചന്ദോദയേന അത്തനോ സങ്കോചനത്താ തസ്സ വിരുദ്ധം ഹോതി. **സോഭസമ്ബന്ധി** ച അനഞ്ഞസാധാരണമുഖഗതകന്തിസമ്ബന്ധയുത്തഞ്ച ഹോതി. പദുമം പന പദുമഗതകന്തിസമ്ബന്ധിനാ യുത്തം ഹോതി. **സുഗന്ധി** ച ചതുജ്ജാതിസുഗന്ധവഹനതോ [...വമനതോ (ക॰)] സുഗന്ധി ച ഹോതി. അമ്ബുജം പന പദുമസുഗന്ധേനേവ യുത്തം ഹോതി. **ഇതി** ഈദിസീ ഉപമാ **സിലേസോപമാ** ഏകപദാതിഹിതഉഭയത്ഥലക്ഖണേന സിലേസവസേന വുത്തത്താ സിലേസോപമാ നാമ ഹോതി. സിസിരാ സീതലാ അംസു കന്തി അസ്സേതി ച, തസ്സ വിരുജ്ഝതി സീലേനേതി ച, പച്ചയസാമത്ഥിയവസേന ദ്വിന്നം ദ്വിന്നം അത്ഥാനം ലബ്ഭനതോ സിലിസ്സതി അപരോപി അത്ഥോ എത്ഥ അലങ്കാരേതി ച, സിലേസവസേന വുത്താ ഉപമാതി ച വിഗ്ഗഹോ. എത്ഥ സുഗന്ധോ ച സോതസമ്ബന്ധോ ച സിസിരംസുവിരോധിത്തഞ്ചേതി ഇമേ ഉപമാനോപമേയ്യാനമമ്ബുജമുഖാനം തുല്യധമ്മോ, തേസു അമ്ബുജഗതതുല്യധമ്മസമ്ബന്ധോ സധമ്മത്താ ഉപമാ നാമ ഹോതി, സാ അമ്ബുജസമ്ബന്ധിനാ ഇവസദ്ദേന ജോതിതാ, മുഖഗതതുല്യധമ്മോ പന അസ്സത്ഥിതസ്സീലത്ഥേ കതപച്ചയേ സതിപി സാമത്ഥിയായേവ ഗമ്യതേ.

൧൯൮. സരൂപസദ്ദവാച്ചത്താ, സാ സന്താനോപമാ യഥാ;
ബാലാ’വു’യ്യാനമാലാ’യം, സാലകാനനസോഭിനീ.

൧൯൮. “**സരൂപ**”ഇച്ചാദി. അയമുയ്യാനമാലാ **ബാലാവ** ഇത്ഥീ വിയ. കഥം? **സാലകാനനസോഭിനീ** ബാലാ താവ സഹാലകേന കേസസന്നിവേസവിസേസേന വത്തതേ സാലകമാനനം തേന സോഭതേ. **സാലകാനനസോഭിനീ** ഉയ്യാനമാലാപി സാലാനം രുക്ഖവിസേസാനം കാനനേന ഗഹനേന സോഭതേ, ഏവരൂപാ **സാ** താദിസീ സന്താനോപമാ ആഖ്യായതേ, കസ്മാ? സിലേസോപമത്തസഭാവേപി **സരൂപേന** സദിസേന **സദ്ദേന** ‘‘സാലകാനനസോഭിനീ’’ത്യേവംവിധേന സദ്ദസന്താനേന വിസേസഭൂതേന **വാച്ചത്താ** പകാസിയത്താ തസ്സാഇതി ഗമ്യതേ. **യഥേ**തി നിദസ്സനേ.

൧൯൮. “**സരൂപേ**”ച്ചാദി. **സരൂപസദ്ദവാച്ചത്താ** തുല്യസുതിയാ അച്ഛിന്നസമ്ബന്ധവചനമാലായ വുച്ചമാനത്താ **സാ** ഉപമാ സന്താനോപമാ നാമ ഹോതി, സിലേസത്തേ സതിപി കതസമാസേഹി പദസന്താനേഹി വുച്ചമാനത്താ സന്താനോപമാ നാമ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. “**യഥേ**”തി ഉദാഹരതി. **അയം ഉയ്യാനമാലാ** ഏസാ ഉയ്യാനപന്തി **സാലകാനനസോഭിനീ** അലകസങ്ഖാതകേസസന്നിവേസസഹിതേന മുഖേന സോഭമാനാ **ബാലാവ** അങ്ഗനാ ഇവ **സാലകാനനസോഭിനീ** സാലവനേഹി സോഭമാനാ ഹോതി. ഉപമാനോപമേയ്യാനം സമാനം രൂപം യേസന്തി ച, സരൂപാ ച തേ സദ്ദാ ചേതി ച, തേഹി വാച്ചാ ഉപമാതി ച, തസ്സാ ഭാവോതി ച, സന്താനേന യുത്താ ഉപമാതി ച, ഉയ്യാനാനം മാലാതി ച, സഹ അലകേന വത്തമാനന്തി ച, തഞ്ച തം ആനനഞ്ചാതി ച, തേന സോഭതി സീലേനാതി ച, സാലാനം കാനനന്തി ച, തേന സോഭതി സീലേനാതി ച വാക്യം.

൧൯൯. ഖയീ ചന്ദോ ബഹുരജം, പദുമം തേഹി തേ മുഖം;
സമാനമ്പി സമുക്കംസീ-ത്യ’യം നിന്ദോപമാ മതാ.

൧൯൯. “**ഖയീ**”ഇച്ചാദി. ചന്ദോ **ഖയീ** ഖയോ അച്ചയോ യസ്സേതി, പദുമം **ബഹുരജം** ബഹൂനി രജാനി പരാഗാവയവാ യസ്മിന്തി, **തേഹി** ഏവംഭൂതേഹി ചന്ദപദുമേഹി കന്തിആദിനാ **സമാനമ്പി** സദിസമ്പി സന്തം തവ മുഖം **സമുക്കംസി** പരമുക്കംസവന്തം, **ഖയ**സദ്ദസ്സ ച രജസ്സ ച ദോസേപി വത്തനതോ, സദ്ദച്ഛലേന ഖയസ്സ ദോസരൂപസ്സ ബഹുരജത്തസ്സ ച തത്ഥാഭാവതോതി. **ഇതി** ഏവരൂപാ അയം നിന്ദോപമാ മതാ നിന്ദിതേന ചന്ദാദിനാ ഖയസ്സോപമിതത്താ.

൧൯൯. “**ഖയി**”ച്ചാദി. **ചന്ദോ ഖയീ** പാടിപദതോ പട്ഠായ ദിനേ ദിനേ ഏകമേകായ കലായ സൂരിയസ്സ ആസന്നഹേതു ഖീയനസഭാവയുത്തോ ഹോതി, **പദുമം ബഹുരജം** ബഹുരേണുസമന്നാഗതം ഹോതി, **തേഹി** ചന്ദപദുമേഹി **സമാനമ്പി** കന്തിസുഗന്ധാദീഹി സദിസമ്പി **തേ മുഖം** തവാനനം **സമുക്കംസി** **ഖയരജ**സദ്ദേഹി ദോസസ്സാപി വാച്ചത്താ സദ്ദച്ഛലേഹി ഗമ്യമാനസ്സ താദിസസ്സ ദോസസ്സ മുഖേ അവിജ്ജമാനത്താ അധികുക്കംസഗുണവന്തം ഹോതി, **ഇതി** ഈദിസീ **അയം** ഉപമാ നിന്ദോപമാ നിന്ദിതാനം ചന്ദപദുമാനം മുഖസ്സ ഉപമിതാതി നിന്ദോപമാ നാമ ഹോതി, മുഖവിസേസനേന **ഇവ**സദ്ദപരിയായേന **സമാന**സദ്ദേന മുഖഗതസധമ്മോ ജോതിതോ ഹോതി, ഉപമാസങ്ഖതചന്ദപദുമഗതസധമ്മോപി ദ്വീസു തുല്യധമ്മോപി സാമത്ഥിയാ

ഗമ്യതേ, **അപി**സദ്ദോ ചേത്ഥ വത്തബ്ബന്തരസമുച്ചയേ, സമുക്കംസോതി വത്തബ്ബന്തരോ.

൧൯൩. അസമത്ഥോ മുഖേനി’ന്ദു, ജിന തേ പടിഗജ്ജിതും;
ജളോ കലങ്കീ’തി അയം, പടിസേധോപമാ സിയാ.

൧൯൩. “അസമത്ഥോ”ഇച്ചാദി. ജിന തേ മുഖേന **ജളോ** സീതോ അകുസലോ ച കലങ്കോ മിഗലഞ്ഛനലക്ഖണോ ദോസോ അസ്സ അത്ഥീതി **കലങ്കീ**. സദ്ദച്ഛലേന ദോസകഥനം. താദിസോ **ഇന്ദു** ചന്ദോ **പടിഗജ്ജിതും** വിവദിതും അസമത്ഥോ, മുഖന്തു വിസദം അലങ്കതഞ്ചേതി കഥമനേനായം സദിസോതി നിസേധദ്വാരേന സധമ്മതാവ ഗമ്മതേ, അയം പടിസേധോപമാ സിയാ.

൧൯൩. “അസമത്ഥോ”ച്ചാദി. ഹേ **ജിന തേ** തുയ്ഹം മുഖേന **പടിഗജ്ജിതും** വിവദിതും **ജളോ** സീതലോ അവിസദോ **കലങ്കീ** സസലക്ഖണോ വാ സദോസോ വാ **ഇന്ദു** ചന്ദോ അസമത്ഥോ ഹോതീതി, **അയം** ഏദിസീ ഉപമാ പടിസേധോപമാ നാമ. കലങ്കോ അസ്സ അത്ഥീതി വാക്യം. ഏത്ഥ വിസദേന കലങ്കരഹിതേന മുഖേന സീതലോ അവിസദോ സദോസോ ചന്ദോ സമാനോ ഭവിതുമസമത്ഥോതി ഏവം പടിസേധദ്വയേന ഇന്ദമുഖസങ്ഖാതാനം ഉപമാനോപമേയ്യാനം തുല്യധമ്മസമ്ബന്ധസ്സ പകാസിതത്താ സതിപി നിന്ദോപമാഭാവേ പടിസേധോപമാ നാമ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ‘‘പടിഗജ്ജിതു’’ന്തി ഇദം ചന്ദസ്സ വിസേസനത്താ ചന്ദഗതസധമ്മം ജോതേതി.

൧൯൪. കച്ഛം ചന്ദാരവിന്ദാനം, അതിക്കമ്മ മുഖം തവ;
അത്തനാവ സമം ജാത-മിത്യ’സാധാരണോപമാ.

൧൯൪. “കച്ഛ”മിച്ചാദി. ചന്ദസ്സ അരവിന്ദസ്സ ച **കച്ഛം** പദവിം അതിക്കമ്മ അവത്ഥരിയ തേസ’മവകംസതോ [അവത്ഥുയതേസമണംസതോ (ക॰)], തവ മുഖം അത്തനോ സരൂപേനേവ സമം ജാതമിതി ഏവരൂപാ അസാധാരണതാഭിധാനേന സദിസത്തപതീതിയാ അസാധാരണോപമേതി നിഗദ്യതേ.

൧൯൪. “കച്ഛ”മിച്ചാദി. ഹേ മുനി തവ മുഖം **ചന്ദാരവിന്ദാനം** ലോകപൂജിതാനം സസിഅമ്ബുജാനം **കച്ഛം** പദവിം അവത്ഥം വാ അതിക്കമ്മ അത്തനോ അതുല്യത്തേന അത്തനാ ഏവ സമാനത്തവത്ഥുനോ അഭാവാ സമം ജാതം, **ഇതി** ഈദിസാ ഉപമാ **അസാധാരണോപമാ** അതുല്യധമ്മഭാവസ്സ പകാസനതോ അസാധാരണോപമാ നാമ ഹോതി. ഇഹ ഉപമാഭൂതാനം ചന്ദാരവിന്ദാനം മുഖസ്സ ഹീനഭാവപടിപാദനദ്വാരേന ചന്ദാരവിന്ദേഹി മുഖം തുല്യന്തി പഞ്ഞാപനതോ ചന്ദാരവിന്ദാ അസാധാരണോപമാ നാമ ഹോതി. **സമ**സദ്ദോ മുഖഗതസ്സ സാധാരണധമ്മം ജോതേതി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം.

൧൯൫. സബ്ബമ്ഭോജപ്പഭാസാരോ, രാസിഭൂതോവ കത്ഥചി;
തവാ’നനം വിഭാതീതി, ഹോതാ’ഭൂതോപമാ അയം.

൧൯൫. “സബ്ബ”ഇച്ചാദി. **കത്ഥചി** ഏകട്ഠാനേ രാസിഭൂതോ സബ്ബേസമമ്ഭോജാനം പഭാസാരോവ തവാനനം വിഭാതീതി ഏവംഭൂതാ അയം അഭൂതോപമാ ഹോതി.

൧൯൬. **“സബ്ബ”**മിച്ചാദി. **കത്ഥചി** ഠാനേ രാസിഭൂതോ **സബ്ബമ്ഭോജപ്പഭാസാരോവ** സകലപദുമാനം ഉത്തമകന്തിപുഞ്ജോ വിയ തവാനനം **വിഭാതി** വിസേസേന പഭാതി, **ഇതി** ഈദിസീ ഉപമാ **അഭൂതോപമാ** അവിജ്ജമാനവത്ഥുനോ ഉപമിതത്താ അഭൂതോപമാ നാമ ഹോതി. അരാസി രാസിഭൂതോതി വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ യോജനാവിഭൂതോ താദിസപഭാസാരാഭാവതോ അവിജ്ജമാനത്ഥേന പരികപ്പിതോ.

൧൯൭. പതീയതേ’ത്ഥഗമ്മാ തു, സദ്ദസാമത്ഥിയാ ക്വചി;
സമാസപ്പച്ചയേവാദി-സദ്ദയോഗം വിനാ അപി.

൧൯൭. അത്ഥഗമ്മോപമം ദസ്സേതി **“പതീയതേ”**ഇച്ചാദി. **അത്ഥഗമ്മാ** തു’പമാ **ക്വചി** കിസ്മിഞ്ചി ഠാനേ സമാസാദിസദ്ദാനം യോഗം വിനാ അപി സദ്ദാനം പയോഗവിസേസാദിഗാള്ഹേന അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണേന സാമത്ഥിയേന പതീയതേ.

൧൯൭. തിവിധം സദ്ദഗമ്മോപമം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അത്ഥഗമ്മോപമം ദസ്സേതി **“പതീയതേ”**ത്യാദിനാ. **അത്ഥഗമ്മാ തു** അത്ഥഗമ്മോപമാ പന **ക്വചി** ഠാനേ സമാസപച്ചയേവാദിസദ്ദയോഗം **വിനാപി** തേസം സദ്ദാനം സമ്ബന്ധം ഹിത്വാപി **സദ്ദസാമത്ഥിയാ** സമ്ബന്ധേ പയുത്താവസേസസദ്ദാനം അത്ഥസത്തിയാ പതീയതേ. സദ്ദാനം സാമത്ഥിയന്തി വിഗ്ഗഹോ.

൧൯൮. ഭിങ്ഗാനേ’മാനി ചക്ഖൂനി, നാ’മ്ബുജം മുഖ’മേവി’ദം;
സുബ്യത്തസദിസത്തേന, സാ സരൂപോപമാ മതാ.

൧൯൮. ഉദാഹരതി **“ഭിങ്ഗേ”**ച്ചാദിനാ. ന ഭിങ്ഗാ ഏതേ, കിഞ്ചരഹി ചക്ഖൂനിമാനി, നമ്ബുജമേതം, കിന്തു മുഖമേവിദന്തി ഏവരൂപാ സാ സരൂപോപമാ മതാ ഭിങ്ഗാദീനമവിപരീതസരൂപസ്സ ദീപനതോ. തേനാഹ **“സുബ്യത്തേ”**ത്യാദി. **സുബ്യത്തേന** ഭിങ്ഗചക്ഖൂനം അമ്ബുജമുഖാനഞ്ച പരിഫുടേന **സദിസത്തേന** ചഞ്ചലത്തകന്ത്യാദിലക്ഖണേന തേനേവാഭേദസങ്കാപുബ്ബമേവ വിവേചിതം അഞ്ഞത്ര ചക്ഖാദീസു യം ഭിങ്ഗാദിഞ്ഞാണമുപ്പന്നം, തസ്സ പച്ചക്ഖാനതോ ഉപമാജോതകാനമിവാദീനമഭാവേപി ഭിങ്ഗലോചനാദീനം സദിസത്തം പതീയതേ സാമത്ഥിയതോ. ഏവമുപരിപി യഥായോഗം.

൧൯൮. ഇദാനി ഉദാഹരണമാഹരതി **“ഭിങ്ഗാനി”**ച്ചാദിനാ. ഇമാനി **ഭിങ്ഗാനി** ഭമരാ ന ഭവന്തി, കിഞ്ചരഹി ചക്ഖൂനി. അമ്ബുജം ന ഇദം പദുമം ന ഹോതി, കിന്തു മുഖമേവാതി. ഈദിസീ സാ ഉപമാ **സുബ്യത്തസദിസത്തേന** സുപാകടേന ഭിങ്ഗലോചനാനം അമ്ബുജമുഖാനഞ്ച തുല്യഭാവേന സരൂപോപമാ നാമ ഹോതി. ഏത്ഥ സമാസപച്ചയഇവാദിസദ്ദപയോഗാഭാവേപി ‘‘ഭിങ്ഗാനേമാനി ചക്ഖൂനി’’ച്ചാദിനാ ചക്ഖുമുഖേസു ഭിങ്ഗഅമ്ബുജന്തി വിപരീതപവത്തബുദ്ധിം പടിസേധേത്വാ ചക്ഖുമുഖവിധാനതോ ചഞ്ചലത്തകന്തിമത്താദീസു സുബ്യത്തം തുല്യത്തം വിനാ ചക്ഖുമുഖേസു ഭിങ്ഗമ്ബുജബുദ്ധിം കീദിസമുപ്പജ്ജതീതി അഞ്ഞഥാനുപപത്തിലക്ഖണസാമത്ഥിയാ ഉപമാനഭൂതാനം ഭിങ്ഗമ്ബുജാനം ഉപമേയ്യഭൂതാനം ചക്ഖുമുഖാനഞ്ച സദിസത്തം ഞായതി. സുട്ഠു ബ്യത്തം പാകടന്തി ച, തഞ്ച തം സദിസത്തഞ്ചാതി ച, സമാനം രൂപം സഭാവോ യസ്സാ ഉപമായാതി ച, സാ ച സാ ഉപമാ ചാതി ച വാക്യം.

൯൯. മയേവ മുഖസോഭാ’സ്സേ-ത്യല’മിന്ദു വികത്ഥനാ;
യതോ’മ്ബുജേപിസാ’ത്ഥീതി, പരികപ്പോപമാ അയം.

൯൯. "**മയേവി**"ച്ചാദി. **ഇന്ദു** ചന്ദ, **അസ്സ** മുനിനോ **മുഖസോഭാ** വദനജുതി **മയേവ,** നാഞ്ഞത്രാതി ഏവരൂപാ **വികത്ഥനാ** അത്ഥപസംസനേന **അല**മിതി പടിസേധോ. കിമിതി? **യതോ** യസ്മാ കാരണാ സാ മുഖസോഭാ അമ്ബുജേപി ന കേവലമിന്ദുമ്ഹി **അത്ഥി,** നോ നത്ഥീതി അസതോപി തഥാ വികത്ഥനസ്സ പരികപ്പനതോ വദനമിന്ദുനോപമീയതീതി ഏവരൂപാ അയം പരികപ്പോപമാ.

൯൯. "**മയേ**"ച്ചാദി. ഹേ ഇന്ദു **അസ്സ** ഇമസ്സ ലോകസാമിനോ **മുഖസോഭാ** വദനകന്തി ഏകകേ മയി ഏവ, ഈദിസീ വികത്ഥനാ അത്തസിലാഘേന **അലം** നിപ്പയോജനം. കസ്മാതി ചേ? യതോ **സാ** മുഖസോഭാ അമ്ബുജേപി അത്ഥി, തസ്മാതി. **ഇതി** ഈദിസാ അയം ഉപമാ പരികപ്പോപമാ നാമ ഹോതി. **യതോതി** അനിയമനിദ്ദിട്ഠകാരണം പന അമ്ബുജേപി സാ അത്ഥീതി ദസ്സിയമാനം പദുമേപി തസ്സ അത്ഥിത്തമേവ. പരികപ്പനായ വുത്താ ഉപമാതി വിഗ്ഗഹോ. ഇധ ചന്ദസ്സ അവിജ്ജമാനവികത്ഥനസ്സ വിജ്ജമാനത്തേന പരികപ്പനതോ സധമ്മജോതകസദ്ദന്തരേ അസതിപി ഉപമാനഭൂതഇന്ദുനോ ച ഉപമേയ്യഭൂതമുഖസ്സ ച സദിസത്തം ഇമേസം ദ്വിന്നം സദിസത്തം വിനാ വത്ഥുനോ താദിസകപ്പനാ കഥം ഹോതീതി ഇമായ അത്ഥസത്തിയാ ഗമ്യതേ.

൯൯. കിം വാ’മ്ബുജ’ന്തോഭന്താലി,
കിം ലോലനയനം മുഖം;
മമ ദോലായതേ ചിത്ത-
മിച്ച’യം സംസയോപമാ.

൯൯. "**കിം വാ**"ഇച്ചാദി. അന്തോ ഭന്താ അലീ ഭമരാ യസ്മിം, തമീദിസമമ്ബുജം കിം വാ. ലോലാനി ചപലാനി നയനാനി യസ്മിം, താദിസം വാ. ജിന തവേദം മുഖം കിന്തി മമ ചിത്തം **ദോലായതേ** ദോലേവാചരതി. ഏവം പക്ഖദ്വയപരിഗ്ഗഹേന സംസയതീതി അത്ഥോ. **ഇച്ചയ**മീദിസീ സംസയവേസേന അമ്ബുജമുഖാനമോപമാവഗമാ സംസയോപമാ.

൯൯. "**കിം വാ’മ്ബുജേ**"ച്ചാദി. **അന്തോഭന്താലി** അബ്ഭന്തരേ ഭമമാനഭമരവന്തം അമ്ബുജം കിം വാ, തുയ്ഹം **ലോലനയനം** ചഞ്ചലനേത്തം മുഖം കിം വാതി മമ ചിത്തം **ദോലായതേ** ഉഭയസമ്ഭമജനനതോ ദോലാ വിയ ഹോതി. **ഇതി അയം** ഏവരൂപാ ഉപമാ **സംസയോപമാ** ദ്വിന്നം സദിസത്തസ്സ സംസയേന പകാസിതത്താ സംസയോപമാ നാമ ഹോതി. അന്തോ ഭന്താ അലീ യസ്മിന്തി ച, ലോലാനി നയനാനി യസ്മിന്തി ച, ദോലാ വിയ ആചരതീതി ച, സംസയേന വുത്താ ഉപമാതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഇഹാപി സധമ്മപകാസകേ സദ്ദന്തരേ അസതിപി യഥാവുത്തവിസേസനദ്വയേന വിസിട്ഠാനം ദ്വിന്നം അമ്ബുജമുഖാനം സംസയനിമിത്തേ തുല്യത്തേ അസതി കഥം സംസയോ ഉപ്പജ്ജതീതി ഇമിനാ സാമത്ഥിയേനേവ തുല്യധമ്മസമ്ബന്ധോ ഗമ്യതേ.

൨൦. കിഞ്ചി വത്ഥും പദസ്സേത്വാ,
സധമ്മസ്സാ’ഭിധാനതോ;
സാമ്യപ്പതീതിസബ്ഭാവാ,
പതിവത്ഥൂപമാ യഥാ.

൨൦൦. **“കിഞ്ചി”**ഇച്ചാദി. **കിഞ്ചി വത്ഥു**മിച്ഛിതം സമ്ബുദ്ധാദികം ഉപദസ്സേത്വാ **സധമ്മസ്സ** തേന വത്ഥുനാ കേനചി ആകാരേന സദിസസ്സ അഞ്ഞസ്സ വത്ഥുനോ അഭിധാനതോ **സാമ്യസ്സ** തേസം ഭിന്നം സദിസത്തസ്സ **പതീതിയാ** അവസായസ്സ **സമ്ഭവാ** വിജ്ജമാനത്തേന പതിവത്ഥൂപമാ വുച്ചതേ. പതിവത്ഥുനാ തഥാവിധേനാധിഗതസ്സ വത്ഥുനോ തുല്യതാ പടിപാദിതാ. **യഥേ**ത്യുദാഹരതി.

൨൦൦. **“കിഞ്ചി”**ച്ചാദി. **കിഞ്ചി വത്ഥു**മിച്ഛിതം ജിനാദികിഞ്ചിപദത്ഥം **ഉപദസ്സേത്വാ** പഠമം നിദസ്സേത്വാ **സധമ്മസ്സ** പടിപാദനീയഅത്ഥേന സഹ കിഞ്ചി ആകാരേന സദിസഭാവസ്സ കസ്സചി വത്ഥുനോ **അഭിധാനതോ** കഥനതോ **സാമ്യപ്പതീതിസബ്ഭാവാ** സദിസതാസമ്ബന്ധിനോ പരിജാനനസ്സ വിജ്ജമാനത്താ **പതിവത്ഥൂപമാ** വത്ഥുനോ ഉപട്ഠിതസ്സ ജിനാദിപദത്ഥസ്സ തുല്യത്ഥപകാസനതോ നാമേന പതിവത്ഥൂപമാ നാമ. സമാനോ ധമ്മോ യസ്സ വാ പാരിജാതാദിനോ ഇതി ച, സമാനാനം തുല്യാനം ഉപമാനോപമേയ്യാനം ഭാവോതി ച, സാമ്യസ്സ പതീതി ച, സാമ്യപ്പതീതിയാ സബ്ഭാവോതി ച, പതിവത്ഥുനാ വുത്താ ഉപമാതി ച വാക്യം. **യഥാ**തി ഉദാഹരതി.

൨൦൧. **ജനേസു ജായമാനേസു,**
നേ’കോപി ജിനസാദിസോ;
ദുതിയോ നനു നത്ഥേവ,
പാരിജാതസ്സ പാദപോ.

൨൦൧. **“ജനേസു”**ച്ചാദി. ജായമാനേസു ജനേസു മജ്ഝേ ഏകോപി ജനോ ഗുണവാ **ജിനസാദിസോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസമാനോ ന വിജ്ജതീത്യേകം താവ വത്ഥു ഉപദസ്സിതം, **ദുതിയോ** ഇച്ചാദി പതിവത്ഥൂപമദസ്സനം, **നനൂ**ത്യനുമതിയം, **പാരിജാതസ്സ** ദിബ്ബരുക്ഖവിസേസസ്സ **ദുതിയോ** സമാനോ പാദപോ നത്ഥേവ. പാരിജാതോയേവ രുക്ഖജാതീസു ഉത്തമോ, തഥാ ജിനോ ജനേസൂതി.

൨൦൧. **“ജനേസു”**ച്ചാദി. ജായമാനേസു ജനേസു ഏകോപി **ജിനസാദിസോ** സമ്ബുദ്ധസദിസോ നത്ഥി, **പാരിജാതസ്സ** രുക്ഖസ്സ **ദുതിയോ** തേന സമോ ദുതിയോ **പാദപോ** രുക്ഖോ നത്ഥി ഏവ നനു, **നനൂ**തി അനുഞ്ഞായം. തേന സബ്ബഞ്ഞുനോ അഞ്ഞേന അതുല്യഭാവം അനുജാനാതി. ഇഹ പാരിജാതരുക്ഖസ്സ അഞ്ഞേഹി രുക്ഖേഹി ഉത്തമത്തഞ്ച ബുദ്ധസ്സ അഞ്ഞേസു സത്തേസു ഉത്തമത്തഞ്ചാതി ഇദം ദ്വയം ഉപമാനോപമേയ്യഭൂതാനം ഭിന്നം വത്ഥൂനം സാമ്യം നാമ, ഏതം സാമ്യം വുത്തത്ഥസ്സ സമത്ഥനവസേന പതിവത്ഥുഭൂതപാരിജാതസ്സ രുക്ഖേഹി അസമാനത്തകഥനേനേവ ജോതിതം ഹോതി.

൨൦൨. **വാക്യത്ഥേനേവ വാക്യത്ഥോ,**
യദി കോച്ച്യു’പമീയതേ;
ഇവയുത്തവിയുത്തത്താ,
സാ വാക്യത്ഥോപമാ ദ്വിധാ.

൨൦൨. വാക്യത്ഥവിസയോപമം ദസ്സേതി **“വാക്യത്ഥേനേവി”**ച്ചാദിനാ. **വാക്യത്ഥോ** ക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധവിസേസോ, തേനേവ, ന പദത്ഥമത്തേന **വാക്യത്ഥോ** വുത്തലക്ഖണോ **കോചി** വത്ഥുമിച്ഛിതോ കോചി യദി **ഉപമീയതേ** സദിസോ കഥ്യതേ, സാ വാക്യത്ഥോപമാ ദ്വിധാ ഭിജ്ജതേ. കഥം?

യുത്താ ച വിയുത്താ ച **യുത്തവിയുത്താ, ഇവേന** അത്ഥനിദ്ദേസോയം യുത്തവിയുത്താ ഉപമാ, തസ്സാ ഭാവാ കാരണാ ദ്വിധാതി അധികതം.

൨൦൨. ഇദാനി വാക്യത്ഥവിസയോപമം ദസ്സേതി **"വാക്യത്ഥേ"**ച്ചാദിനാ. **വാക്യത്ഥേനേവ** ക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധവിസേസസങ്ഖതസമുദായഭൂതേന വാക്യത്ഥേന **കോചി** വത്ഥുമിച്ഛിതോ യോ കോചി **വാക്യത്ഥോ** വുത്തലക്ഖണോ യദി **ഉപമീയതേ** സദിസഭാവേന കഥീയതേ, **സാ** ഉപമാ **വാക്യത്ഥോപമാ** നാമ ഹോതി. **ഇവയുത്തവിയുത്തത്താ** ഇവയുത്തവിയുത്തവസേന **ദ്വിധാ** ദ്വിപ്പകാരാ. എത്ഥ "ഇവാ"തി **ഇവാ**ദീനമത്ഥസ്സ ഗഹിതത്താ **ഇവസദ്ദോ**പി തപ്പരിയായസദ്ദാപി ഗയ്ഹന്തേ.

ഇവയുത്ത

൨൦൩. **ജിനോ സംക്ലേസതത്താനം,**
ആവിഭൂതോ ജനാന'യം;
ഘമ്മസന്താപതത്താനം,
ഘമ്മകാലേ'മ്ബുദോ വിയ.

൨൦൩. ഉദാഹരതി **"ജിനോ"**ഇച്ചാദി. സംക്ലേസേഹി ദസവിധേഹി **തത്താനം** സന്താപം അനുപ്പത്താനം ജനാനം അയം **ജിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ **ആവിഭൂതോ** കതകിച്ചത്താ സമ്മാസമ്ബോധാധിഗമേന ലോകേ പാതുഭൂതോ. ഏകം താവ വാക്യമുപമേയ്യഭൂതം. കിമിവേത്യാഹ **"ഘമ്മേ"**ച്ചാദി. ഘമ്മസന്താപേന തത്താനം ജനാനം **ഘമ്മകാലേ** ഗിമ്ഹാനസമയേ **അമ്ബുദോ** മേഘോ വിയാതി ദുതിയവാക്യമുപമാനഭൂതമിത്യയമിവയുത്താ വാക്യത്ഥോപമാ. ഏത്ഥ പുബ്ബുത്തരവാക്യത്ഥാനം വിസേസ്യവിസേസനഭാവോ ഏകവാക്യത്ഥത്താവ വേദിതബ്ബോ. ഏവമുപരിപി.

൨൦൩. ഉദാഹരതി **"ജിനോ"**ച്ചാദിനാ. **അയം ജിനോ** ഏസോ ജിതപഞ്ചമാരോ സത്ഥാ **സംക്ലേസതത്താനം** അനേകപ്പകാര കിലേസസന്താപതത്താനം ജനാനം **ആവിഭൂതോ** കതകിച്ചോ ഹുത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാധിഗമേന ലോകേ ഉപട്ഠിതോ. കേന സന്തത്തസ്സ കസ്സചി കിമിവേതി ചേ? ഘമ്മസന്താപതത്താനം ജനാനം **ഘമ്മകാലേ** ഗിമ്ഹസമയേ **അമ്ബുദോവിയ** മേഘോ ഇവ. ഇഹ ഉത്തരവാക്യത്ഥോ ഭേദകത്താ വിസേസനം ഹോതി, പുബ്ബവാക്യത്ഥോ പന ഭേദ്യത്താ വിസേസ്യോ ഹോതി. ഏവം വാക്യഭേദേ സതിപി വാക്യത്ഥോ ഏകോവേതി ദട്ഠബ്ബോ. ഏവമുത്തരത്രാപി. ഉത്തരവാക്യേ ഇവസദ്ദോ തസ്മിംയേവ ഗുണഗുണീപദത്ഥാനം സദിസത്തം ദീപേതി, പുബ്ബവാക്യേ ഗുണഗുണീനം സദിസത്തം പന ഉത്തരവാക്യത്ഥസ്സ പുബ്ബവാക്യേന സമാനത്തം വിനാ അഞ്ഞഥാനുപപത്തിയാ ഞായതി. സംക്ലേസേഹി തത്താതി ച, ഘമ്മോ ഏവ സന്താപോതി ച, തേന തത്താതി ച, ഘമ്മോ ഏവ കാലോതി ച വാക്യം.

ഇവവിയുത്ത

൨൦൪. **മുനിന്ദാനന'മാഭാതി, വിലാസേകമനോഹരം;**
ഉദ്ധം സമുഗ്ഗതസ്സാപി, കിം തേ ചന്ദ വിജമ്ഭനാ.

൨൦൪. ദുതിയമാഹ **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദിനാ. വിലാസേന **ഏകമ**തുല്യം മനോഹരം ദുതിയസ്സ താദിസസ്സാഭാവതോ മുനിന്ദാനനം **ആഭാതി** അതിസയേന സോഭതേതി ഏകം താവ വാക്യമുപമേയ്യഭൂതം. ഭോ **ചന്ദ ഉദ്ധം** ഗഗനതലം **സമുഗ്ഗതസ്സാപി** അബ്ഭുട്ഠിതസ്സാപി **തേ** തവ **വിജമ്ഭനാ** സാഹംകാരപരിബ്ഭമനേന **കിം പയോജനം** ന കിംപി, തംസദിസസോഭാസമ്പത്തിയാഭാവതോ. അസദിസത്തം മുനിന്ദാനനസ്സ തസ്സ തതോപി ഉദ്ധമുഗ്ഗച്ഛതോ വിലാസമത്തമേവ [പിയാസമത്തമേവ (ക°)] ഫലസമ്ഭവതോതി ദുതിയവാക്യമുപമാനഭൂതം. തഥാ ഹേത്ഥ സബ്ബഥാ സദിസതാപതീതിയാ കരിയമാനാനമുഗ്ഗമനവിജമ്ഭനാനം പടിക്ഖേപേന കഥഞ്ചിപി മുഖചന്ദാനം സാധമ്മപതീതി ഉപമാവഗമോതി അയമിവവിയുത്തവാക്യത്ഥോപമാ.

൨൦൪. ഇദാനി ഇവവിയുത്തവാക്യത്ഥോപമംയേവ ഉദാഹരതി **"മുനിന്ദാനനി"**ച്ചാദിനാ. **വിലാസേകമനോഹരം** ലീലായ അതുല്യം തതോയേവ മനോഹരം **മുനിന്ദാനനം** സബ്ബഞ്ഞുനോ വദനം **ആഭാതി** അതിദിബ്ബതി, തസ്മാ ഹേ **ചന്ദ ഉദ്ധം** ഉച്ചം നഭം സമുഗ്ഗതസ്സാപി **തേ** തുയ്ഹം **വിജമ്ഭനാ** അഹംകാരേന പരിബ്ഭമനേന കിം പയോജനം. ഇഹ പുബ്ബവാക്യത്ഥസ്സ ഉത്തരവാക്യത്ഥോ ഇവവിയുത്തോപമാ നാമ ഹോതി. തഥാ ഹി "സബ്ബഥാ മുഖേന സദിസോ ഭവാമീ"തി മാനം കരോന്തസ്സ ചന്ദസ്സ ഗഗനതലാരോഹോപി വിജമ്ഭനഞ്ചേതി ഇമേസം ദ്വിന്നം പടിക്ഖേപേന മുഖചന്ദാനം വിലാസേകമനോഹരത്തം കന്തിമത്തസങ്ഖാതസദിസത്തം ഇവാദീനമഭാവേപി വിഞ്ഞായതീതി കത്വാ ഉത്തരവാക്യത്ഥോ പുബ്ബവാക്യത്ഥസ്സ ഉപമാ ച വിസേസനഞ്ച ഹോതി. വിലാസേന ഏകമതുല്യന്തി ച, തഞ്ച തം മനോഹരഞ്ചാതി ച വിഗ്ഗഹോ. **അപി**സദ്ദോ സമ്ഭാവനത്ഥോ.

൨൦൫. സമുബ്ബേജേതി ധീമന്തം, ഭിന്നലിങ്ഗാദികം തു യം;
ഉപമാദൂസനായാ'ല-മേതം കത്ഥചി തം യഥാ.

൨൦൫. ദോസപരിച്ഛേദേ ദുട്ഠാലങ്കതീതിമുപമാലങ്കാരദൂസനം ദസ്സേതുമാഹ **"സമുബ്ബേജേതി"**ച്ചാദി. യം ഭിന്നലിങ്ഗാദികം തു, **ആദി**സദ്ദേന ഭിന്നവചനഹീനതാഅധികതാദീനം പരിഗ്ഗഹോ. **തു**സദ്ദോ അത്ഥജോതകോ, തഥാപീതി അത്ഥോ. **ധീമന്തം** മേധാവിം **സമുബ്ബേജേതി** ന പീണേതി, **ഏതം** ഭിന്നലിങ്ഗദികം **കത്ഥചി** ന സബ്ബത്ഥ **ഉപമാദൂസനായ** വിരോധത്ഥം **അലം** സമത്ഥം. **"തം യഥേ"**തി ഉദാഹരതി.

൨൦൫. ദോസപരിച്ഛേദേ ദോസാനമനുദ്ദേസാവസാനേ നിദ്ദിട്ഠായ ദുട്ഠാലങ്കതിയാ ദസ്സേതബ്ബഉദാഹരണേ -

"ദുട്ഠാലങ്കരണം തേതം, യത്ഥാലങ്കാരദൂസനം;
തസ്സാലങ്കാരനിദ്ദേസേ, രൂപമാവിഭവിസ്സതീ"തി.

കതപടിഞ്ഞാനുസാരേന ഇദാനി ദസ്സേതുമാഹ **"സമുബ്ബേജേതി"**ച്ചാദി. **യം ഭിന്നലിങ്ഗാദികം തു** വക്ഖമാനം യം ഭിന്നലിങ്ഗവചനാദികം പന **ധീമന്തം** പഞ്ഞവന്തം കവിം **സമുബ്ബേജേതി** "ഏവം നാമ വത്തബ്ബം സിയാ"തി ഉബ്ബേഗം ജനേതി, **ഏതം** ഭിന്നലിങ്ഗാദികം **ഉപമാദൂസനായ** യഥാവുത്തഉപമാവിനാസനത്ഥം **കത്ഥചി** "ഇത്ഥീവായം ജനോ

യാതി"ഇച്ചാദിവത്തബ്ബവിസയതോ അഞ്ഞത്ഥ **അലം** സമത്ഥം. **"തം യഥാ"**തി ഉദാഹരതി. ഭിന്നം വിസദിസഞ്ച തം ലിങ്ഗഞ്ചേതി ച, തം ആദി യസ്സ വിസദിസവചനാദിനോതി ച, ഉപമായ ദൂസനമിതി ച വാക്യം.

൨൦൩. **ഹംസീവാ'യം സസീ ഭിന്ന-**
ലിങ്ഗാ'കാസം സരാനിവ;
വിജാതിവചനാ ഹീനാ,
സാ'വ ഭത്തോ ഭടോ'ധിപേ.

൨൦൩. "ഹംസീവായ"ന്തി അയം **സസീ** ചന്ദോ **ഹംസീവ** ഹംസീസദിസോ. **ഭിന്നലിങ്ഗാ** ഭിന്നലിങ്ഗോപമാ. "ആകാസം സരാനിവാ"തി **വിജാതിവചനാ** വിസദിസവചനോപമാ. "ഭടോ **അധിപേ** സാമിനി സാവ ഭത്തോ"തി **ഹീനാ** ഹീനോപമാ കുക്കുരസ്സ ഹീനേന ജാത്യാദിനാ അധികസ്സ ഉപമിതത്താ.

൨൦൩. "ഹംസി"ച്ചാദി. അയം **സസീ** ചന്ദോ **ഹംസീ ഇവ** ഹംസിധേനൂവ ഹോതി. ഇച്ചാദികോപമാ **ഭിന്നലിങ്ഗാ** ഉപമേയ്യതോ ഭിന്നലിങ്ഗത്താ ഭിന്നലിങ്ഗോപമാ നാമ ഹോതി. **ആകാസം** നഭം സരാനിവാതി അയം **വിജാതിവചനാ** ഉപമേയ്യേന വിസദിസവചനത്താ വിജാതിവചനോപമാ നാമ ഹോതി. **അധിപേ** സാമിനി **ഭടോ** സേവകോ **സാവ** സുനഖോ ഇവ ഭത്തോതി അയം **ഹീനാ** ജാതിഹീനേന സുനഖേന ഉത്തമസ്സ പുരിസസ്സ ഉപമിതത്താ ഹീനോപമാ നാമ ഹോതി. ഭിന്നം ലിങ്ഗമേതിസ്സാതി ച, വിവിധാ ജാതി സഭാവോ അസ്സേതി ച, വിജാതി വചനം അസ്സാ ഉപമായാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൦൪. **ഖജ്ജോതോ ഭാനുമാലീവ,**
വിഭാതീത്യധികോപമാ;
അഫുട്ഠത്ഥാ ബലമ്ഭോധി,
സാഗരോ വിയ സംഖുഭി.

൨൦൪. "ഖജ്ജോതോ"ഇച്ചാദി. ഖജ്ജോതോ **ഭാനുമാലീവ** സൂരിയോ വിയ വിഭാതീത്യ**ധികോപമാ** അധികേന ഹീനസ്സ ഉപമിതത്താ. **ബലമ്ഭോധി** സേനാസാഗരോ സാഗരോ വിയ സംഖുഭീതി അഫുട്ഠത്ഥോപമാ "ബലമ്ഭോധീ"തി രൂപകേന സേനായ മഹന്തത്താവഗമതോ പുന "സാഗരോ വിയാ"തി ഉപമായ കസ്സചി വിസേസത്ഥസ്സ അസംഫുട്ഠത്താ.

൨൦൪. "ഖജ്ജോതോ"ച്ചാദി. "ഖജ്ജോതോ ഭാനുമാലീവ വിഭാതീ"തി അയം **അധികോപമാ** അധികായ ഉപമായ ഉപമിതത്താ അധികോപമാ നാമ ഹോതി. **"ബലമ്ഭോധി** സേനാസമുദ്ദോ സാഗരോ വിയ സംഖുഭീ"തി അയം **അഫുട്ഠത്ഥാ** സേനായ മഹത്തം "ബലമ്ഭോധീ"തി തിരോഭൂതഉപമായേവ അവഗതം, തസ്മാ പുന "സാഗരോ വിയാ"തി ഉപമായ ഫുസിതബ്ബത്ഥസ്സാഭാവാ അഫുട്ഠത്ഥോപമാ നാമ ഹോതി. അഫുട്ഠോ അത്ഥോ ഏതിസ്സാതി ച, ബലം ഏവ അമ്ഭോധീതി ച വാക്യം.

൨൦൫. **ഇന്ദേ കലങ്കോ ഭിങ്ഗോവേ-**
ത്യു'പമാപേക്ഖിനീ അയം;
ഖണ്ഡിതാ കേരവാകാരോ,
സകലങ്കോ നിസാകരോ.

൨൦൮. **“ചന്ദേ”**ഇച്ചാദി. കലങ്കോ ഭിങ്ഗോ വിയാത്യയമുപമാ “ചന്ദേ കുസുമഗച്ഛസദിസേ” ഇത്യുപമന്തരമപേക്ഖതേതി യതോ ചന്ദേ ഭിങ്ഗോ ന സമ്ഭവതി, പുപ്ഫഗച്ഛേ തു സമ്ഭവതീതി അയമുപമാ ഉപമാപേക്ഖിനീ. **സകലങ്കോ** സസലക്ഖണോ **നിസാകരോ** ചന്ദോ **കേരവാകാരോ** കുമുദസന്നിഭോതി ഖണ്ഡിതോപമാ കേരവസ്സ അന്തോകണ്ഹത്തം പടിപാദേതും “സഭിങ്ഗകേരവാകാരോ”തി വത്തബ്ബത്താ.

൨൦൮. **“ചന്ദേ”**ച്ചാദി. “ചന്ദേ കലങ്കോ ഭിങ്ഗോ ഇവാ”തി അയം **ഉപമാപേക്ഖിനീ** ചന്ദസ്സഉപമാഭൂതപുപ്ഫഗച്ഛകാദിഅപേക്ഖനതോ ഉപമാപേക്ഖിനീ നാമ ഹോതി. ചന്ദേ ഭിങ്ഗപവത്തിയാ അഭാവതോ തസ്സ വിസയഭൂതപുപ്ഫഗച്ഛകാദി ചന്ദസ്സ ഉപമത്തേന ഗഹേത്വാ അവുത്തത്താ ദുട്ഠാതി അധിപ്പായോ. **സകലങ്കോ** കലങ്കസഹിതോ **നിസാകരോ** ചന്ദോ **കേരവാകാരോ** കുമുദസദിസോതി അയം **ഖണ്ഡിതാ** ചന്ദഗതം കണ്ഹത്തം പകാസേതും “സഭിങ്ഗകേരവാകാരോ”തി വത്തബ്ബേ ഭിങ്ഗോപമാഭാവസ്സ ഖണ്ഡിതത്താ ഖണ്ഡിതോപമാ നാമ ഹോതി. ഉപമം അപേക്ഖതീതി ച, ഖണ്ഡം ഇതാ ഗതാതി ച, ഖണ്ഡേന ഇതാ യുത്താ വാതി ച, കേരവസ്സാകാരോ അസ്സേതി ച, സഹ കലങ്കേന വത്തതീതി ച വാക്യം.

൨൦൯. ഇച്ചേവമാദിരൂപേസു, ഭവന്തി വിഗതാദരാ;
കരോന്തി ചാ’ദരം ധീരാ, പയോഗേ ക്വചിദേവ തു.

൨൦൯. വുത്തം നിഗമേതി **“ഇച്ചേവ”**മാദിനാ. **രൂപേസു** പയോഗേസു. വിഗതോ അപഗതോ ആദരോ സമ്ഭാവനാ യേസം തഥാ ഭവന്തി. കിം ഭിന്നലിങ്ഗാദികം നിയമേനാനാദരണീയമേവ, അനിയമേനേതി [നിയമേനേതി (ക॰)] ചേ ഗയ്ഹൂപഗമ്പി അത്ഥീതി ആഹ “കരോന്തി”ച്ചാദിം. ക്വചിദേവ തു പയോഗേ **ധീരാ** കവയോ ആദരം കരോന്തി ചാതി. **ചസദ്ദോ** വത്തബ്ബന്തരത്ഥം സമുച്ചിനോതി.

൨൦൯. **“ഇച്ചേ”**ച്ചാദി. **ഇതി** അനന്തരം നിദ്ദിട്ഠേസു **ഏവമാദിരൂപേസു** പയോഗേസു ധീരാ വിഗതാദരാ ഭവന്തി. ഇമേയേവ ധീരാ ക്വചിദേവ തു പയോഗേ ഭിന്നലിങ്ഗാദികേ ആദരം കരോന്തി ച. ഇതി ഏവം അയം പകാരോ ആദി യേസമിതി ച, താനി ച താനി രൂപാനി ചേതി ച, വിഗതോ ആദരോ യേസമിതി ച വിഗ്ഗഹോ. **ചസദ്ദോ** വാക്യന്തരസമുച്ചയേ. തസ്മാ വിഗതാദരത്ഥേന അഞ്ഞമാദരകരണം വുച്ചമാനകഥാസന്തതിം ആകഡ്ഢതി.

൨൧൦. ഇത്ഥീവാ’യം ജനോ യാതി,
വദത്യേസാ പുമാ വിയ;
പിയോ പാണാ ഇവാ’യം മേ,
വിജ്ജാ ധനമിവ’ച്ചിതാ.

൨൧൦. ഉദാഹരതി **“ഇത്ഥി”**ച്ചാദി. അയം ജനോ ഇത്ഥീവ യാതി ക്രിയാനുവത്തിതോ. **ഏസാ** ഇത്ഥീ **പുമാവ** പുരിസോ വിയ വദതി താദിസസ്സ പാഗബ്ഭിയയോഗതോ. ഏത്ഥ ലിങ്ഗനാനത്തമുപമാനോപമേയ്യാനം. **അയ**മിച്ഛിതോ കോചി മേ പാണാ ഇവ **പിയോ** ഇട്ഠോ, **വിജ്ജാ** ബ്യാകരണാദയോ ധനമിവ **അച്ചിതാ** രാസികതാതി വചനഭേദോ.

൨൧൦. ഇദാനി ഭിന്നലിങ്ഗാനം ഗഹേതബ്ബവിസയം ദസ്സേതി **“ഇത്ഥീവാ’യ”**മിച്ചാദിനാ. അയം ജനോ **ഇത്ഥീവ** അവിസദഗമനേന മഹിലാ വിയ യാതി. **ഏസാ** ഇത്ഥീ **പുമാ വിയ** താദിസപാഗബ്ഭിയയുത്തത്താ പുരിസോ വിയ വദതീതി. ഇഹ ദ്വിന്നം ഉപമാനോപമേയ്യാനം ലിങ്ഗഭേദേ സതിപി കവയോ ആദരം കരോന്തി. **അയം** പുരിസോ **മേ** മമ **പാണാ ഇവ** [പാണാ ഇവ ജീവോ ഇവ (ക॰)] ആയവോവ പിയോ. **അച്ചിതാ** സഞ്ചിതാ **വിജ്ജാ** ബ്യാകരണനിഘണ്ടുആദയോ ധനമിവ ഹോന്തീതി. ഏത്ഥ ഉപമാനോപമേയ്യാനം വചനതോ വിസേസത്തേ സതിപി ഇട്ഠമേവ.

൨൧൧. **ഭവം വിയ മഹീപാല, ദേവരാജാ വിരാജതേ;**
അല’മംസുമതോ കച്ഛം, തേജസാ രോഹിതും അയം.

൨൧൧. ഹീനാധികമുത്തമുദാഹരണമാഹ **“ഭവം വിയി”**ച്ചാദി. **മഹീപാലേ**ത്യാമന്തനം, ദേവരാജാ ഭവം വിയ വിരാജതേ. ഇതി ഹീനേനാപി ഹോതി. ഏവംവിധേ സമുചിതേ വിസയേ ലിങ്ഗവചനഭേദാദികം നോപമം ദൂസേതീതി [ദസ്സേതീതി (ക॰)].

൨൧൧. **“ഭവ”**മിച്ചാദി. **മഹീപാല** ഭോ രാജ, **ദേവരാജാ** സക്കോ ദേവരാജാ ഭവം വിയ വിരാജതേതി. ഏത്ഥ സക്കമുപാദായ “ഭവം വിയാ”തി ഹീനത്തേപി ഇട്ഠമേവ. **അയം** രാജാ **അംസുമതോ** സൂരിയസ്സ **കച്ഛം** പദവിം തേജസാ **ആരോഹിതും** പത്തും **അലം** സമത്ഥോതി. ഏത്ഥ തേജസാ അധികോപി സൂരിയോ ഉപമാഭൂതോ ഇട്ഠോവ, “കച്ഛം ആരോഹിതു”ന്തി **ഇവ**സദ്ദപരിയായോ. ഈദിസം ഭിന്നലിങ്ഗാദികോപമാദികം ഉപമാദൂസനം ന കരോതി.

൨൧൨. **ഉപമാനോപമേയ്യാനം, അഭേദസ്സ നിരൂപനാ;**
ഉപമേവ [ഉപമാവ (സീ॰ ക॰)] **തിരോഭൂത-ഭേദാ രൂപകമുച്ചതേ.**

൨൧൨. രൂപകം നിരൂപയതി **“ഉപമാനേ”**ച്ചാദിനാ. ഉപമാനോപമേയ്യാനം യഥാവുത്താനം **അഭേദസ്സ** നാനത്താഭാവസ്സ **നിരൂപനാ** ആരോപനേന ഉപമാനോപമേയ്യാനമഭേദം രൂപയതി ദസ്സേതീതി **രൂപക**മുച്ചതേ. ഉപമാനസ്സ ഉപമാനോപമേയ്യാനമഭേദാരോപനേന **തിരോഭൂതോ** അപാകടോ **ഭേദോ** നാനത്തം യസ്സാതി താദിസീ **ഉപമേവ** യഥാവുത്തലക്ഖണാ **രൂപക**മുച്ചതേ “രൂപക”ന്തി. “പദമ്ബുജ”ന്തി ഏത്ഥ പദമേവ അമ്ബുജസദിസത്താ അമ്ബുജം രുപ്യതേ. ഇത്യുപമേയ്യോപമാനഭൂതാനം പദമ്ബുജാനമഭേദാരോപനേന ഉപമാനോപമേയ്യഗതസാധമ്മസങ്ഖാതായപി ഉപമായ ഭേദോ വിജ്ജമാനോപി തിരോഹിതോ. ന തു ആവിഭൂതോ [അബ്ഭുതോ (ക॰)] “പദം അമ്ബുജമിവേ”തി. സാ ചോപമാ തഥാവിധാ ഉപമാനോപമേയ്യാനമഭേദമായാതി നാമാതി രൂപകമുച്ചതേതി അധിപ്പായോ.

൨൧൨. ഇദാനി ഉദ്ദിട്ഠക്കമേന രൂപകാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“ഉപമാനോ”**ച്ചാദിനാ. **ഉപമാനോപമേയ്യാനം** അനന്തരനിദ്ദിട്ഠഉപമാനോപമേയ്യാനം **അഭേദസ്സ** സഭാവതോ ഭേദേ സതിപി വിഭൂതസദിസത്തം നിസ്സായ “സോ ഏസോ, ഏസോ സോ”തി വത്താരേഹി പരികപ്പിതസ്സ അഭേദസ്സ **നിരൂപനാ** ഉപമാനോപമേയ്യപദത്ഥേസു ബുദ്ധിയാ ആരോപനം നിസ്സായ **തിരോഭൂതഭേദാ** “പദം അമ്ബുജമിവാ”തി ഏവം പാകടനാനത്തം വിനാ “പദമ്ബുജ”ന്തി

തിരോഹിതഭേദാ **ഉപമേവ** പദത്ഥാനം സാധമ്മസങ്ഖാതാ ഉപമാ ഏവ **രൂപകം** ഇതി വുച്ചതേ. വിഭൂതസദിസത്തം നിസ്സായ ഉപമാനോപമേയ്യവത്ഥൂനി അഭേദേന ഗയ്ഹന്തി. തേസമഭേദഗ്ഗഹണേനേവ തേ നിസ്സായ പവത്തമാനഭിന്നസാധമ്മസങ്ഖാതായ ഉപമായപി ഭേദോ തിരോഹിതോ ഹോതി. ഏവം തിരോഭൂതനാനത്തവന്തസാധമ്മസങ്ഖാതാ ഉപമാ ഏവ വത്ഥൂനമഭേദം ദീപേതീതി രൂപകം നാമ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. തിരോഭൂതോ ഭേദോ യസ്സേതി ച, അഭേദം രൂപയതി പകാസേതീതി ച വാക്യം.

വ_ന. **അസേസവത്ഥുവിസയം, ഏകദേസവിവത്തി ച;**
തം ദ്വിധാ പുന പച്ചേകം, സമാസാദിവസാ തിധാ.

വ_ന. തസ്സ ഭേദം നിദ്ദിസതി **"അസേസ"**ഇച്ചാദിനാ. അസേസവത്ഥു വിസയോ യസ്സ തം തഥാവിധഞ്ച, **ഏകദേസേ** അവയവേ വിവത്തതീതി ഏകദേസവിവത്തി ചേതി തം രൂപകം ദ്വിധാ, പുന **പച്ചേകം** വിസും വിസും **സമാസാദിവസാ** ഉപമാനോപമേയ്യാനം കതസമാസത്താ സമാസരൂപക അസമാസരൂപക സമാസാസമാസരൂപകവസേന തിധാ സിയാ.

വ_ന. **"അസേസി"**ച്ചാദി. **തം** രൂപകം അസേസവത്ഥുവിസയം ഏകദേസവിവത്തി ചാതി ദ്വിധാ ഹോതി, പുന പച്ചേകം തം ദ്വയമ്പി **സമാസാദിവസാ** സമാസരൂപകം അസമാസരൂപകം സമാസാസമാസരൂപകഞ്ചേതി ഇമേസം ഭേദേന തിധാ ഹോതി. അസേസം വത്ഥു വിസയോ അസ്സേതി ച, ഏകദേസേ വിവത്തതീതി ച, ഏകം ഏകം പതീതി ച, സമാസോ സമാസരൂപകം ആദി യേസമിതി ച, തേസം വസോ ഭേദോതി ച, തീഹി പകാരേഹീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

അസേസവത്ഥുവിസയസമാസ

വ_ന. **അങ്ഗുലീദലസംസോഭിം, നഖദീധിതികേസരം;**
സിരസാ ന പിളന്ധന്തി, കേ മുനിന്ദപദമ്ബുജം.

വ_ർ. ഉദാഹരതി **"അങ്ഗുലി"**ച്ചാദി. അങ്ഗുലീഹിയേവ ഉപമാനഗമ്മത്താ സിനിദ്ധതമ്ബാഹി **ദലേഹി** പത്തേഹി **സംസോഭിം** അച്ചന്തം വിരോചമാനം നഖാനം **ദീധിതിയോ** കിരണാ ഏവ കേസരാനി യത്ഥ താദിസം മുനിന്ദസ്സ പദമേവ അമ്ബുജം **സിരസാ** മുദ്ധനാ **കേ** നാമ ജനാ **ന പിളന്ധന്തി** പസാധനവസേന ന ധാരേന്തീതി. ഇദമസേസവത്ഥുവിസയം സമാസരൂപകം അങ്ഗിനോ പദസ്സ അങ്ഗാനമങ്ഗുല്യാദീനമസേസാനം രൂപനതോ. ഏവമുപരിപി യഥായോഗം.

വ_ർ. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"അങ്ഗുലി"**ച്ചാദി. **അങ്ഗുലീദലസംസോഭിം** അങ്ഗുലിസങ്ഖതേഹി പത്തേഹി സംസോഭിം **നഖദീധിതികേസരം** നഖരംസിസങ്ഖതകേസരം മുനിന്ദപദമ്ബുജം സിരസാ കേ ന പിളന്ധന്തി. വിസേസ്യഭൂതം ചരണം വിസേസനഭൂതാ അങ്ഗുലീ നഖദീധിതി ചേതി ഇമേസം ഉപമാഭൂതേഹി അമ്ബുജദലകേസരേഹി അഭേദകപ്പനായ ഏകത്തം ഗഹേത്വാ സമാസേനേവ നിദ്ദിട്ഠത്താ ഇദം അസേസവത്ഥുവിസയസമാസരൂപകം നാമ. അങ്ഗുലിയോ ഏവ ദലാനീതി ച, തേഹി സംസോഭീതി ച, നഖേസു ദീധിതിയോതി ച, താ ഏവ കേസരാനി അസ്സേതി ച വാക്യം.

അസേസവത്ഥുവിസയഅസമാസ

൨൫൬. **രതനാനി ഗുണാ ഭൂരീ, കരുണാ സീതലം ജലം;**
ഗമ്ഭീരത്തമഗാധത്തം, പച്ചക്ഖോ’യം ജിനോ’മ്ബുധി.

൨൫൬. **“രതനാനി”**ഇച്ചാദി. അയം **ജിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, **പച്ചക്ഖോ** ന പരോക്ഖോ അമ്ഹാകം **അമ്ബുധി** സാഗരോ. കഥം? യേ തസ്സ **ഭൂരീ** ബഹവോ **ഗുണാ** മേത്താദയോ, തേ **രതനാനി** അതുല്യദുല്ലഭദസ്സനാദിസാധമ്മേന. യാ തസ്സ കരുണാ, സാ സീതലം ജലം സകലജനസന്താപാപഹത്തസാധമ്മേന. യം തസ്സ **ഗമ്ഭീരത്ത**മനുത്താനതാ ലാഭാദീസു, തം **അഗാധത്ത**മകലലമ്ഭസോ അമ്ബുധിട്ഠതാസാധമ്മേനാതി ഇദമസേസവത്ഥുവിസയം അസമാസരൂപകം.

൨൫൬. **“രതനാനി”**ച്ചാദി. അയം ജിനോ അമ്ഹാകം പച്ചക്ഖോ **അമ്ബുധി** സാഗരോ, തഥാ ഹി തസ്സ **ഭൂരീ ഗുണാ** സീലസമാധിആദയോ **രതനാനി** ചിത്തീകതാദിസാധമ്മതോ രതനാനേവ, **കരുണാ** അനഞ്ഞസാധാരണകരുണാ **സീതലം ജലം** സന്താപവിനോദനസാധമ്മേന സീതലജലമേവ ഹോതി, **ഗമ്ഭീരത്തം** ലാഭാലാഭാദീസു ഏകാകാരതാ **അഗാധത്തം** ഗമ്ഭീരതാ ഏവ ഹോതി. ഇദം അസേസവത്ഥുവിസയഅസമാസരൂപകം. “ഭൂരീ”തി അബ്യയം.

അസേസവത്ഥുവിസയമിസ്സക

൨൫൭. **ചന്ദികാ മന്ദഹാസാ തേ, മുനിന്ദ വദനിന്ദുനോ;**
പബോധയത്യ’യം സാധു-മനോകുമുദകാനനം.

൨൫൭. **“ചന്ദികാ”**ഇച്ചാദി. **“മുനിന്ദ”**ഇച്ചാമന്തനം, തേ വദനമേവ ഇന്ദു **വദനിന്ദുനോ** ഇതി സമാസരൂപകം, അയം മന്ദഹാസാ **ചന്ദികാ** ചന്ദകന്തിയോ, അസമാസരൂപകം. സാധൂനം മനാനിയേവ **കുമുദാനി** കേരവാനി, സമാസരൂപകം. തേസം **കാനനം വനം, പബോധയതി** വികാസയതീതി ഇദം സമാസാസമാസരൂപകം.

൨൫൭. **“ചന്ദി”**ച്ചാദി. ഹേ **മുനിന്ദ**തേ തുയ്ഹം **വദനിന്ദുനോ** മുഖചന്ദസ്സ **മന്ദഹാസാ** മന്ദമിഹിതഭൂതാ **ചന്ദികാ** ചന്ദകന്തിയോ, “അയ”ന്തി ജാത്യേകവചനേന മന്ദഹാസചന്ദികാ നിദ്ദിട്ഠാ. അഥ വാ **അയം** വദനിന്ദു. **സാധുമനോകുമുദകാനനം** സപ്പുരിസാനം ചിത്തസങ്ഖാതകേരവകാനനം **പബോധയതി** വികാസയതി. “ചന്ദികാ മന്ദഹാസാ”തി അസമാസരൂപകം. “വദനിന്ദുനോ”തി ച “മനോകുമുദകാനന”ന്തി ച സമാസരൂപകം. തസ്മാ ഇദം അസേസവത്ഥുവിസയസമാസാസമാസരൂപകം. മന്ദാ ച തേ ഹാസാ ചാതി ച, വദനമേവ ഇന്ദൂതി ച, സാധൂനം മനാനീതി ച, താനിയേവ കുമുദാനീതി ച, തേസം കാനനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൫൮. **അസേസവത്ഥുവിസയേ, പഭേദോ രൂപകേ അയം;**
ഏകദേസവിവത്തിമ്ഹി, ഭേദോ ദാനി പവുച്ചതി.

൨൫൮. നിഗമയതി **“അസേസി”**ച്ചാദിനാ. ദുതിയസ്സ പഭേദം വത്തും പടിജാനാതി **“ഏകി”**ച്ചാദിനാ.

൨൫൭. **“അസേസേ”**ച്ചാദി. അസേസവത്ഥുവിസയേ രൂപകേ **അയം** “അങ്ഗുലീദലസംസോഭിം”ഇച്ചാദികം ഉദാഹരണത്തയം പഭേദോ ഹോതി. ഇദാനി ഏകദേസവിവത്തിമ്ഹി രൂപകേ **ഭേദോ** വിസേസോ പവുച്ചതി.

ഏകദേസവിവത്തിസമാസ

൨൫൮. **വിലാസഹാസകുസുമം, രുചിരാധരപല്ലവം;**
സുഖം കേ വാ ന വിന്ദന്തി, പസ്സന്താ മുനിനോ മുഖം.

൨൫൮. **“വിലാസ”**ഇച്ചാദി. വിലാസേന യുത്തോ ഹാസോയേവ കുസുമം യസ്സ. **രുചിരോ** മനുഞ്ഞോ അധരോയേവ പല്ലവോ യസ്സ. താദിസം മുനിനോ മുഖം പസ്സന്താ **കേ** നാമ ജനാ സുഖം ന വിന്ദന്തി സബ്ബേപീതി. ഇദം അങ്ഗാനി ഹാസാദീനി രൂപയിത്വാ മുഖമങ്ഗി ന രൂപിതന്തി ഏകദേസവിവത്തിസമാസരൂപകം. ഏവം ഉപരിപി യഥായോഗം.

൨൫൮. **“വിലാസി”**ച്ചാദി. **വിലാസഹാസകുസുമം** ലീലായുത്തഹാസസങ്ഖതപുപ്ഫം **രുചിരാധരപല്ലവം** മനുഞ്ഞഅധരസങ്ഖാതകിസലയം മുനിനോ മുഖം പസ്സന്താ **കേ വാ** കേ നാമ ജനാ **സുഖം ന വിന്ദന്തി** പീതിസുഖം നാനുഭോന്തി, അനുഭവന്തേവ. വിസേസനഭൂതാനം ഹാസഅധരാനം ഉപമാഭൂതകുസുമപല്ലവേഹി അഭേദം ദസ്സേത്വാ വിസേസ്യഭൂതസ്സ മുഖസ്സ അഞ്ഞതരഉപമാവത്ഥുനാ അഭേദേന അവുത്തത്താ അഭേദാരോപനം ഏകദേസേയേവ വിവത്തീതി ഇദം ഏകദേസവിവത്തിസമാസരൂപകം. വിലാസേന യുത്തോ ഹാസോതി ച, സോയേവ കുസുമം അസ്സേതി ച, രുചിരോ ച സോ അധരോ ചേതി ച, സോയേവ പല്ലവോ അസ്സേതി ച വാക്യം.

ഏകദേസവിവത്തിഅസമാസ

൨൫൯. **പാദദ്വന്ദം മുനിന്ദസ്സ, ദദാതു വിജയം തവ;**
നഖരംസീ പരം കന്താ, യസ്സ പാപജയദ്ധജാ.

൨൫൯. **“പാദ”**ഇച്ചാദി. **മുനിന്ദസ്സ** വിജയിനോ പാദദ്വന്ദം തവ **വിജയം** പടിപക്ഖപരാഭവം ദദാതു. കീദിസം? യസ്സ **പരമച്ചന്തം കന്താ** മനുഞ്ഞാ നഖരംസീ **പാപാനം** ലോഭാദീനം ജയേ ഉസ്സിതാ **ധജാ** കേതവോതി. ഇദമേകദേസവിവത്തിഅസമാസരൂപകം.

൨൫൯. **“പാദേ”**ച്ചാദി. **യസ്സ** സമ്ബുദ്ധസ്സ **പരം** അതിസയേന **കന്താ** മനുഞ്ഞാ **നഖരംസീ** ചരണനഖകന്തിയോ **പാപജയദ്ധജാ** പാപവിജയേ ഉസ്സാപിതധജായേവ ഹോന്തി, തസ്സ മുനിന്ദസ്സ **പാദദ്വന്ദം** ചരണയുഗളം **തവ** തുയ്ഹം **വിജയം** പടിപക്ഖപരാഭവം ദദാതൂതി. നഖരംസീനം ഉപമാഭൂതധജേഹി അഭേദമാരോപേത്വാ “പാദദ്വന്ദ”മിതി അനിരൂപിതത്താ ഏകദേസവിവത്തിഅസമാസരൂപകം നാമ. പാപാനം ജയോതി ച, തസ്മിം ധജാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഏകദേസവിവത്തിമിസ്സക

൨൬൦. **സുനിമ്മലകപോലസ്സ, മുനിന്ദവദനിന്ദുനോ;**

സാധുപ്പബുദ്ധഹദയം, ജാതം കേരവകാനനം.

൨൨൦. **“സുനിമ്മല”**ഇച്ചാദി. സുനിമ്മലോ കപോലോ യസ്സ, തസ്സ മുനിന്ദവദനിന്ദുനോ സാധൂനം **പബുദ്ധം** ധമ്മാവബോധവസേന വികസിതം **ഹദയം** ചിത്തം കേരവകാനനം ജാതന്തി ഏകദേസവിവത്തിസമാസാസമാസരൂപകം.

൨൨൦. **“സുനിമ്മലി”**ച്ചാദി. സുനിമ്മലകപോലസ്സ മുനിന്ദവദനിന്ദുനോ **സാധുപ്പബുദ്ധഹദയം** സജ്ജനാനം ചതുസച്ചാവബോധേന പസന്നമാനസം **കേരവകാനനം** കുമുദവനം ജാതന്തി. വദനഹദയാനം ഉപമാഭൂതേഹി ഇന്ദുകേരവേഹി അഭേദാരോപനം കത്വാ കപോലസ്സ മണ്ഡലാദീഹി ഉപമാവിസേസേഹി അനിരൂപിതത്താ ഏകദേസവിവത്തിസമാസാസമാസരൂപകം. ഏത്ഥ സമാസോ നാമ വദനിന്ദൂനമേവ. അസമാസോ നാമ ഹദയകേരവാനമേവാതി. തഥാ ഹി രൂപകവിസയേ സമാസാസമാസത്തം ഉപമാനോപമേയ്യപദാനം ഭിന്നമേവാതി. സുട്ഠു നിമ്മലോതി ച, സോ കപോലോ അസ്സാതി ച, മുനിന്ദവദനമേവ ഇന്ദൂതി ച, പബുദ്ധഞ്ച തം ഹദയഞ്ചാതി ച, സാധൂനം പബുദ്ധഹദയമിതി ച, കേരവാനം കാനനമിതി ച വാക്യം.

൨൨൧. **രൂപകാനി ബഹൂന്യേവ, യുത്തായുത്താദിഭേദതോ;**
വിസും ന താനി വുത്താനി, ഏത്ഥേ’വ’ന്തോഗധാനി’തി.

൨൨൧. ഏത്തകോയേവ കിം രൂപകഭേദോതി ആഹ **“രൂപകാനി”**ച്ചാദി; സുബോധം; തത്ഥ -

“സിതപുപ്ഫുജ്ജലം ലോല-നേത്തഭിങ്ഗം തവാനനം;
കസ്സ നാമ മനോ ധീര, നാകഡ്ഢതി മനോഹര”ന്തി.

യുത്തരൂപകം യുത്തത്താ പുപ്ഫഭിങ്ഗാനം, തദനുസാരേന അയുത്തരൂപകാദിപി വിഞ്ഞേയ്യന്തി.

൨൨൧. രൂപകാനി പുനപി സന്തീതി ദസ്സേതുമാഹ **“രൂപകാനി”**ച്ചാദി. രൂപകാനി **യുത്തായുത്താദിഭേദതോ** യുത്തരൂപകഅയുത്തരൂപകാദിഭേദേന ബഹൂനി ഏവ ഹോന്തി, **താനി** രൂപകാനി **ഏത്ഥേവ** രൂപകേ അന്തോഗധാനി. **ഇതി** തസ്മാ കാരണാ താനി വിസും ന വുത്താനി. അന്തോ മജ്ഝേ ഗധാനി പവത്താനീതി വിഗ്ഗഹോ.

“സിതപുപ്ഫുജ്ജലം ലോല-നേത്തഭിങ്ഗം തവാനനം;
കസ്സ നാമ മനോ ധീര, നാകഡ്ഢതി മനോഹര”ന്തി.

ഏത്ഥ പുപ്ഫഭിങ്ഗാനം അഞ്ഞമഞ്ഞയുത്തത്താ യുത്തരൂപകം നാമ.

ഹേ ധീര **സിതപുപ്ഫുജ്ജലം** മന്ദഹസിതസങ്ഖാതേഹി കുസുമേഹി വിജോതന്തം ലോലനേത്തഭിങ്ഗം മനോഹരം തവാനനം കസ്സ നാമ മനോ നാകഡ്ഢതീതി. ഇമസ്സ പടിപക്ഖതോ അയുത്തരൂപകം വേദിതബ്ബം.

൨൨൨. **ചന്ദിമാ’കാസപദുമ-മിച്ചേതം ഖണ്ഡരൂപകം;**
ദുട്ഠ’മമ്ഭോരുഹവനം, നേത്താനി’ച്ചാദി സുന്ദരം.

൨൨൨. രൂപകസ്സ വിരോധാവിരോധോ ഉപമായമിവോ’ഹിതും സക്കാതി ഉപലക്ഖേതി **“ചന്ദിമാ”**ഇച്ചാദിനാ. ഏത്ഥ ആകാസസ്സ തളാകേ രൂപിതേ ചന്ദസ്സ പദുമത്തം രൂപകം യുത്തന്തി ഏതം ഖണ്ഡരൂപകം ദുട്ഠം, “അമ്ഭോരുഹവനം നേത്താനി”ച്ചാദി തു വചനഭേദേപി സുന്ദരം.

൨൨൨. രൂപകേ ദോസാദോസം ഉപമായം വിയ പരികപ്പേത്വാ ഗഹേതബ്ബന്തി ഉപദിസന്തോ ആഹ **“ചന്ദിമി”**ച്ചാദി. **“ചന്ദിമാ** ചന്ദോ ആകാസപദുമ”ന്തി ഏതം **ഖണ്ഡരൂപകം** ആകാസസ്സ തളാകത്തേന അനിരൂപിതത്താ ഖണ്ഡരൂപകം നാമ. **ദുട്ഠം** ഖണ്ഡിതോപമാ വിയ ദോസദുട്ഠം നാമ. **“അമ്ഭോരുഹവനം** നീലുപ്പലവനം നേത്താനീ”തിആദികം ഉപമാനോപമേയ്യാനം വചനനാനത്തേപി സുന്ദരമേവ.

൨൩. **പരിയന്തോ വികപ്പാനം, രൂപകസ്സോ’പമായ ച;**
നത്ഥി യം തേന വിഞ്ഞേയ്യം, അവുത്ത’മനുമാനതോ.

൨൨൩. കിമേത്തകാ ഏവോപമാരൂപകഭേദാ? നേതി പരിദീപേന്തോ അവുത്തം അതിദിസതി **“പരിയന്തോ”**ഇച്ചാദിനാ. രൂപകസ്സ ഉപമായ ച **വികപ്പാനം** പഭേദാനം **പരിയന്തോ** അവസാനം നത്ഥി **യം** യസ്മാ കാരണാ, **തേന** കാരണേന **അവുത്തം** ഇഹാനുപാതം വികപ്പജാതം സബ്ബവികപ്പബ്യാപകസാമഞ്ഞലക്ഖണാനുഗതരൂപകവികപ്പാനുസാരേന വിഞ്ഞേയ്യം. കസ്മാ? **അനുമാനതോ** യഥാവുത്തവികപ്പസങ്ഖാതലിങ്ഗതോ അവുത്തസേസരൂപകാവഗമസങ്ഖാതേന അനുമാനഞാണേനാതി അത്ഥോ.

൨൨൩. ഇദാനി ഇമേസമേവ ഉപമാരൂപകാനം അവുത്താനന്തഭേദോ വുത്താനുസാരേനേവ ഞാതബ്ബോതി ദസ്സേതുമാഹ **“പരിയന്തോ”**ഇച്ചാദി. **രൂപകസ്സ ച** രൂപകാലങ്കാരസ്സ ച **ഉപമായ ച** ഉപമാലങ്കാരസ്സ ച **വികപ്പാനം** വിവിധാകാരേന കപ്പിതപക്ഖാനം **പരിയന്തോ** കോടി **യം** യസ്മാ നത്ഥി, **തേന** കാരണേന **അവുത്തം** ഇമസ്മിം സുബോധാലങ്കാരേ അവുത്തപക്ഖം സമൂഹം **അനുമാനതോ** അനുമാനഞാണേന വിഞ്ഞേയ്യന്തി. ഉപമാരൂപകാനം സകലമവുത്തപക്ഖം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം സാമഞ്ഞലക്ഖണം അനതിക്കമിത്വാ വുത്തേഹി തേഹി തേഹി പക്ഖസങ്ഖാതേഹി ലിങ്ഗേഹി സിദ്ധാനുമാനഞാണേന സാമഞ്ഞലക്ഖണേ അന്തോഗധാനമനുത്തരൂപകസങ്ഖാതാനുമേയ്യാനം അവബോധോ സക്കാതി അധിപ്പായോ. രൂപകസ്സ പന ഉപമന്തോഗധത്താ ഉപമായ നിദ്ദിട്ഠദോസാദോസം ഭിന്നമപി ഉത്താനുത്തപക്ഖസ്സ സാധാരണം ഹോതി.

൨൪. **പുനപ്പുനമുച്ചാരണം, യ’മത്ഥസ്സ പദസ്സ ച;**
ഉഭയേസഞ്ച വിഞ്ഞേയ്യാ, സാ’യ’മാവുത്തി നാമതോ.

൨൨൪. ആവുത്തിമധികിച്ചാഹ **“പുന”**ഇച്ചാദിനാ. **അത്ഥസ്സ** അഭിധേയ്യസ്സ **പദസ്സ** സദ്ദസ്സ ച **ഉഭയേസം** അത്ഥപദാനഞ്ച **പുനപ്പുനം** ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ യം ഉച്ചാരണം, **സായം** തിവിധാ നാമതോ ആവുത്തി വിഞ്ഞേയ്യാ, ഉച്ചാരണവസേന ആ പുനപ്പുനം വത്തന**മാവുത്തീ**തി.

൨൨൪. ഇദാനി ആവുത്തിം ദസ്സേതി **“പുനപ്പുനേ”**ച്ചാദിനാ. **അത്ഥസ്സ** സദ്ദാഭിഹിതഅത്ഥസ്സ ച പദസ്സ ച **ഉഭയേസം** അത്ഥപദാനഞ്ച യം പുനപ്പുനുച്ചാരണം, **സാ അയം** തിവിധാ നാമതോ ആവുത്തി ഇതി വിഞ്ഞേയ്യാ.

പുനപ്പുനേതി ഏതദബ്യയം ക്രിയാബാഹുല്യേ വത്തതേ. ഉച്ചാരണവസേന ആ പുനപ്പുനം വത്തന**മാവുത്തി**.

അത്ഥാവുത്തി

൨൨൫. **മനോ ഹരതി സബ്ബേസം, ആദദാതി ദിസാ ദസ;**
ഗണ്ഹാതി നിമ്മലത്തഞ്ച, യസോരാസി ജിനസ്സ’യം.

൨൨൫. ഉദാഹരതി **“മനോ”**ഇച്ചാദി. ജിനസ്സ അയം യസോരാസി **സബ്ബേസം** ജനാനം **മനോ** ചിത്തം ഹരതി, ദസ ദിസാ ആദദാതി സബ്ബദാ [സബ്ബധാ (ക॰)] തംവിസയത്താ, **നിമ്മലത്തം** നിമ്മലഭാവം ഗണ്ഹാതി, ഏത്ഥ ഗഹണലക്ഖണസ്സ [ദസഗഹണലക്ഖണസ്സ (ക॰)] അത്ഥസ്സ അനേകേഹി പരിയായവചനേഹി ആവത്തിതത്താ അയം അത്ഥാവുത്തി.

൨൨൫. ഉദാഹരതി **“മനോ ഹരതി”**ച്ചാദിനാ. ജിനസ്സ അയം യസോരാസി **സബ്ബേസം** സത്താനം **മനോ** ചിത്തം **ഹരതി** ഗണ്ഹാതി, ദസ ദിസാ **ആദദാതി** അവിസയട്ഠാനാഭാവതോ ഗണ്ഹാതി, **നിമ്മലത്തഞ്ച** ഭൂതപരിസുദ്ധഗുണേന നിപ്ഫന്നത്താ ഗണ്ഹാതി. ഏത്ഥ “ഗണ്ഹാതീ”തി ഏകസ്സേവത്ഥസ്സ “ഹരതി, ആദദാതി, ഗണ്ഹാതീ”തി അഞ്ഞേഹി പരിയായവചനേഹി ആവത്തിതത്താ അയമത്ഥാവുത്തി നാമ. നിഗ്ഗതോ മലേഹീതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, യസസോ രാസിഇതി ച വിഗ്ഗഹോ.

പദാവുത്തി

൨൨൬. **വിഭാസേന്തി ദിസാ സബ്ബാ, മുനിനോ ദേഹകന്തിയോ;**
വിഭാ സേന്തി ച സബ്ബാപി, ചന്ദാദീനം ഹതാ വിയ.

൨൨൬. **“വിഭാസേന്തി”**ച്ചാദി. മുനിനോ ദേഹകന്തിയോ സബ്ബാ ദിസാ **വിഭാസേന്തി** വിസേസേന ദീപേന്തി, യതോ ഏവം തസ്മാ കാരണാ ചന്ദാദീനം സബ്ബാപി **വിഭാ** സോഭാ **ഹതാ** പഹതാ വിയ **സേന്തി** പവത്തന്തീതി പദാവുത്തി.

൨൨൬. **“വിഭാസേന്തി”**ച്ചാദി. മുനിനോ ദേഹകന്തിയോ സബ്ബാ ദിസാ **വിഭാസേന്തി** യസ്മാ വിസേസേന പകാസേന്തി, തസ്മാ ചന്ദാദീനം സബ്ബാപി **വിഭാ** കന്തിയോ **ഹതാ** പഹതാ വിയ **സേന്തി** പവത്തന്തി ച, “വിഭാസേന്തീ”തി പദസ്സേവ ആവത്തനതോ അയം പദാവുത്തി നാമ. ദേഹേ കന്തിയോതി വാക്യം.

ഉഭയാവുത്തി

൨൨൭. **ജിത്വാ വിഹരതി ക്ലേസ-രിപും ലോകേ ജിനോ അയം;**
വിഹരത്യാ’രിവഗ്ഗോ’യം, രാസീഭൂതോവ ദുജ്ജനേ.

൨൨൭. **“ജിത്വാ”**ഇച്ചാദി. അയം ജിനോ ക്ലേസരിപും ജിത്വാ ലോകേ **വിഹരതി** പവത്തതി, അയം തേന ജിതോ **അരിവഗ്ഗോ** സത്തുസമൂഹോ ദുജ്ജനേ രാസീഭൂതോ വിയ തതോ അലദ്ധപ്പതിട്ഠത്താ. “വിഹരതീ”തി അത്ഥസ്സ പദാനഞ്ച ആവുത്തിതോ ഉഭയാവുത്തി.

൨൨൭. **“ജിത്വാ”**ഇച്ചാദി. അയം ജിനോ ക്ലേസരിപും ജിത്വാ ലോകേ വിഹരതി, അയം **അരിവഗ്ഗോ** ക്ലേസരിപുസമൂഹോ ദുജ്ജനേ രാസീഭൂതോവ വിഹരതീതി. വാസസങ്ഖതസ്സ അത്ഥസ്സ ച “വിഹരതീ”തി പദസ്സ ച പുന [പുനപ്പുനം (?)] ഉച്ചാരണതോ അയം ഉഭയാവുത്തി നാമ ഹോതി. ക്ലേസോ ഏവ രിപൂതി ച, അരീനം വഗ്ഗോതി ച, അരാസി രാസി അഭവീതി ച, കുച്ഛിതോ ജനോതി ച വാക്യം.

൨൨൮. **ഏകത്ഥ വത്തമാനമ്പി, സബ്ബവാക്യോപകാരകം;**
ദീപകം നാമ തഞ്ചാദി-മജ്ഝന്തവിസയം തിധാ.

൨൨൮. ദീപകം പരിദീപയമാഹ **“ഏകത്ഥേ”**ച്ചാദി. **ഏകത്ഥ** വാക്യസ്സാദോ മജ്ഝേ അന്തേ വാ **വത്തമാനമ്പി** ക്രിയാജാത്യാദികം **സബ്ബസ്സ** അഭിമതസ്സ കസ്സചി **വാക്യസ്സ** ക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധാഭിധായിനോ പദസന്താനസ്സ ഉപകാരകം വാക്യത്ഥാന്വയവസേന **ദീപകം നാമ,** ദീപോ വിയ ഏകദേസേ വത്തിതോപി സകലപദത്ഥവസേന സബ്ബവാക്യം ദീപയതി പകാസേതീതി. **തഞ്ച** ദീപകം ആദി ച മജ്ഝഞ്ച അന്തഞ്ച വിസയോ ഗോചരോ യസ്സ താദിസം **തിധാ** ആദിദീപകം മജ്ഝദീപകം അന്തദീപകന്തി തിവിധം ഹോതീതി അത്ഥോ, തമ്പി ക്രിയാദീനം വസേന പച്ചേകം തിവിധം ഹോതി.

൨൨൮. ഇദാനി ദീപകാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“ഏകത്ഥേ”**ച്ചാദിനാ. **ഏകത്ഥ** വാക്യസ്സ ആദിമജ്ഝാവസാനേസ്വേകസ്മിം **വത്തമാനമ്പി** ക്രിയാജാതിഗുണത്തയം **സബ്ബവാക്യോപകാരകം** വത്തുമിച്ഛിതക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധപ്പകാസകപദസന്താനസങ്ഖാതവാക്യസ്സ വാക്യത്ഥാവബോധവസേന പയോജനം **ദീപകം നാമ** ഏകട്ഠാനേ ഠത്വാ വിസയീഭൂതസബ്ബട്ഠാനഗതദബ്ബപകാസകപദീപസമാനത്താ ദീപകം നാമ ഹോതി. **തഞ്ച** ദീപകം **ആദിമജ്ഝന്തവിസയം** വാക്യസ്സ ആദിവിസയം മജ്ഝവിസയം അന്തവിസയഞ്ചേതി തിധാ ഹോതി. ഏതേസു ഏകേകമപി ക്രിയാജാതിഗുണഭേദേന പുനപി തിവിധം ഹോതീതി വിഞ്ഞേയ്യം. ദീപേതീതി ദീപോ, പദീപോ. പടിഭാഗത്ഥേ കപ്പച്ചയേന ദീപോ വിയാതി **ദീപകം**. വാക്യസ്സ ആദി ച മജ്ഝഞ്ച അന്തഞ്ചേതി ച, തം വിസയോ അസ്സേതി ച വാക്യം.

ആദിദീപക

൨൨൯. **അകാസി ബുദ്ധോ വേനേയ്യ-ബന്ധൂനമമിതോദയം;**
സബ്ബപാപേഹി ച സമം-നേകതിത്ഥിയമദ്ദനം.

൨൨൯. ഉദാഹരതി **“അകാസി”**ച്ചാദി. ബുദ്ധോ **വേനേയ്യാ** വിനേതബ്ബായേവ ബന്ധവോ തേസം **അമിത**മപരിമിതം **ഉദയ**മഭിവുദ്ധിം അകാസി. ന കേവലം തമേവ, സബ്ബപാപേഹി **സമം** ഏകതോ അനേകാനം തിത്ഥിയാനം മദ്ദനഞ്ച അകാസീതി. ഇഹ “അകാസീ”തി ക്രിയാപദേനാദിവത്തിനാ സബ്ബമേവ വാക്യം ദീപയതീതി ക്രിയാദിദീപകമേതം.

൨൨൯. **“അകാസി”**ച്ചാദി. ബുദ്ധോ വേനേയ്യബന്ധൂനം **അമിതോദയം** പമാണരഹിതാഭിവുദ്ധിം അകാസി. ന കേവലം തമേവ, **സമം** ഏകക്ഖണേ സബ്ബപാപേഹി സഹാനേകതിത്ഥിയമദ്ദനഞ്ച അകാസീതി. വാക്യാദിമ്ഹി ക്രിയായ ഠിതത്താ ഇദം ക്രിയാദിദീപകം നാമ. അമിതോ ച സോ ഉദയോ

ചേതി ച, അനേകാ ച തേ തിത്ഥിയാ ചേതി ച, തേസം മദ്ദനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

മജ്ഝേദീപക

ഉ൩൦. ദസ്സനം മുനിനോ സാധു-ജനാനം ജായതേ'മതം;
തദഞ്ഞേസം തു ജന്തൂനം, വിസം നിച്ചോപതാപനം.

ഉ൩൦. **"ദസ്സന"**മിച്ചാദി. മുനിനോ ദസ്സനം സാധുജനാനം **അമതം** നിബ്ബാനം നാമ ജായതേ അമതസ്സ സാധനതോ, **തേഹി** സാധുജനേഹി അഞ്ഞേസം ജന്തൂനം നിച്ചമുപതാപേതീതി **നിച്ചോപതാപനം** വിസം ജായതേ, തസ്മിം മനോപദോസസ്സ വിസസദിസത്താ നിരയാദിദുക്ഖാവഹഭാവതോതി. ക്രിയാമജ്ഝദീപകമേതം.

ഉ൩൦. **"ദസ്സന"**മിച്ചാദി. മുനിനോ ദസ്സനം സാധുജനാനം **അമതം** അമതസങ്ഖാതനിബ്ബാനസ്സ ഏകന്തകാരണത്താ കാരിയോപചാരേന അമതം ഭൂതം ജായതേ, **തദഞ്ഞേസം** തേഹി സാധുജനേഹി അഞ്ഞേസം ജന്തൂനം തു **നിച്ചോപതാപനം** സതതമുപതാപകരണതോ **വിസം ജായതേ** വിസതുല്യപടിഘകാരണത്താ കാരിയോപചാരേന വിസം ഭവതീതി. ഇദം ക്രിയായ മജ്ഝേ ഠിതത്താ ക്രിയാമജ്ഝദീപകം. സാധവോ ച തേ ജനാ ചേതി ച, തേഹി അഞ്ഞേതി ച വാക്യം.

അന്തദീപക

ഉ൩൧. അച്ചന്തകന്തലാവണ്യ-ചന്ദാതപമനോഹരോ;
ജിനാനനിന്ദു ഇന്ദു ച, കസ്സ നാ'നന്ദകോ ഭവേ.

ഉ൩൧. **"അച്ചന്തേ"**ച്ചാദി. അച്ചന്തം **കന്തം** മനുഞ്ഞം **ലാവണ്യം** പിയഭാവോ, തമേവ, തമിവ വാ**ചന്ദാതപോ** ചന്ദികാ, തേന മനോഹരോ ജിനാനനിന്ദു **ഇന്ദു** ചന്ദോ ച **കസ്സ** ജനസ്സ ആനന്ദകോ ന ഭവതീതി. ക്രിയാന്തദീപകം.

ഉ൩൧. **"അച്ചന്തി"**ച്ചാദി. **അച്ചന്തകന്തലാവണ്യചന്ദാതപമനോഹരോ** അതിസയേന മനുഞ്ഞപിയഭാവസങ്ഖാതവിലാസനാമകേന ചന്ദകിരണേന, നോ ചേ, അതിസയേന മനുഞ്ഞപിയതാസങ്ഖാതവിലാസസദിസേന ചന്ദകിരണേന മനോഹരോ **ജിനാനനിന്ദു** സമ്ബുദ്ധസ്സ മുഖചന്ദോ **ച ഇന്ദു** ച പകതിചന്ദോ ച കസ്സ ആനന്ദകോ ന ഭവേ. ഇദം ക്രിയായ അന്തേ ഠിതത്താ ക്രിയാന്തദീപകം നാമ. അന്തം അതിക്കന്തന്തി ച, തഞ്ച തം കന്തഞ്ചേതി ച, ലവണസ്സ ഭാവോ ലാവണ്യം, മധുരഭാവോ, തംസദിസത്താ അച്ചന്തകന്തഞ്ച തം ലാവണ്യഞ്ചാതി ച, ചന്ദസ്സ ആതപോ കിരണോതി ച, അച്ചന്തകന്തലാവണ്യമേവ ചന്ദാതപോതി ച, ചന്ദപക്ഖേ അച്ചന്തകന്തലാവണ്യമിവ ച സോ ചന്ദാതപോ ചാതി ച, തേന മനോഹരോതി ച, ജിനാനനമേവ ഇന്ദൂതി ച വാക്യം. ഇമിനാ ക്രിയാദീപകത്തയേനേവ അവുത്തജാതിദീപകഗുണദീപകാനിപി ഞാതബ്ബാനി.

മാലാദീപക

ഉ൩൨. ഹോതാ'വിപ്പടിസാരായ,
സീലം പാമോജ്ജഹേതു സോ;

തം പീതിഹേതു, സാ ചാ’യം,
പസ്സദ്ധാദിപസിദ്ധിയാ.

൨൩൨. ആദിദീപകാദീസുപി തേസു പയോഗക്കമേന പകാരന്തരമത്ഥീതി വദതി **“ഹോതി”**ച്ചാദി. **സീലം** പഞ്ചസീലാദികം, **അവിപ്പടിസാരായ** പച്ഛാനുതാപാഭാവായ ഹോതി, **സോ** അവിപ്പടിസാരോ **പാമോജ്ജസ്സ** ഉപ്പന്നമത്തായ പീതിയാ ഹേതു ഹോതി, **തം** പാമോജ്ജം **പീതിയാ** ബലവഭൂതായ ഹേതു ഹോതി, **സാ ചായം** പീതി **പസ്സദ്ധാദീനം** പസ്സദ്ധിസുഖാദീനം **പസിദ്ധിയാ** നിപ്ഫത്തിയാ ഹോതീതി യോജനീയം.

൨൩൨. ഇദാനി നവസു ദീപകേസു പയോഗവിസേസേന സാധേതബ്ബേ അഞ്ഞപ്പകാരേ ദസ്സേതി **“ഹോതി”**ച്ചാദിനാ. **സീലം** സുരക്ഖിതം പഞ്ചങ്ഗദസങ്ഗാദിസീലം അവിപ്പടിസാരായ ഹോതി, **സോ** അവിപ്പടിസാരോ **പാമോജ്ജഹേതു** ഹോതി ഉപ്പന്നമത്തായ തരുണപീതിയാ കാരണം ഭവതി, **തം** പാമോജ്ജം **പീതിഹേതു** ബലവപീതികാരണം ഹോതി, **സാ അയഞ്ച** പീതി **പസ്സദ്ധാദിപസിദ്ധിയാ** കായപസ്സദ്ധിചിത്തപസ്സദ്ധിആദീനം സിദ്ധിയാ ഹേതു ഹോതി. ന വിപ്പടിസാരോ അവിപ്പടിസാരോ, **നസദ്ദോ** പസജ്ജപടിസേധേ വത്തതേ. പമുദിതസ്സ ഭാവോതി ച, തസ്സ ഹേതൂതി ച, പസ്സദ്ധി ആദി യേസം സുഖാദീനന്തി ച, തേസം പസിദ്ധീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൩൩. **ഇച്ചാ’ദിദീപകത്തേപി, പുബ്ബം പുബ്ബമപേക്ഖിനീ;**
വാക്യമാലാ പവത്താതി, തം മാലാദീപകം മതം.

൨൩൩. കിമിദം തവ പകാരന്തരമിച്ചാഹ **“ഇച്ചാദി”**ച്ചാദി. **ഇച്ചേവമിമം** യം തം മാലാദീപകം മതം. നനു ക്രിയാദിദീപകമേതമിച്ചാഹ **“ആദിദീപകത്തേപീ”**തി. യജ്ജപ്യാദിദീപകമേതം **പുബ്ബം പുബ്ബം** വാക്യം “ഹോതാവിപ്പടിസാരായ സീല”ന്തിആദികം അപേക്ഖിനീ അപേക്ഖമാനാ **വാക്യാനം** യഥാവുത്താനം **മാലാ** പരമ്പരാ പവത്താതി. തം യഥാവുത്തം മാലാദീപകം മതം, നാദിദീപകന്തി.

൨൩൩. **“ഇച്ചാദി”**ച്ചാദി. **ആദിദീപകത്തേപി** ക്രിയാദിദീപകഭാവേ സതിപി **വാക്യമാലാ** അനേകവാക്യേന സമ്ബജ്ഝമാനാ പരമ്പരാ **പുബ്ബം പുബ്ബം** “ഹോതാവിപ്പടിസാരായാ”തിആദികം വാക്യം അപേക്ഖിനീ പവത്താ. **ഇതി** ഇദം അനന്തരഗതപ്പകാരം ദീപകം “മാലാദീപക”ന്തി മതന്തി. ആദിമ്ഹി ദീപകമിതി ച, വിസയോപചാരേന ആദി ച തം ദീപകഞ്ചാതി ച, മാലാ ഏവ ദീപകമിതി ച വാക്യം.

൨൩൪. **അനേനേവ പകാരേന, സേസാനമപി ദീപകേ;**
വികപ്പാനം വിധാതബ്ബാ-നുഗതീ സുദ്ധബുദ്ധിഭി.

൨൩൪. അവുത്തേ ദീപകവികപ്പേ അതിദിസന്തോ നിഗമേതി **“അനേനി”**ച്ചാദിനാ. **അനേനേവ** അനന്തരാ വുത്തേന **പകാരേന** വിധിനാ **ദീപകേ** ദീപകവിസയേ [ദീപകവിസേസേ (ക॰)] **സേസാന**മവുത്താനം **വികപ്പാനം** ജാത്യാദിദീപകാദിഭേദാനം **അനുഗതി** അവബോധോ **സുദ്ധബുദ്ധിഭി** പരിസുദ്ധമതീഹി കവീഹി **വിധാതബ്ബാ** കാതബ്ബാതി.

൨൱൰. ഇദാനി അവുത്തദീപകാനിപി അതിദിസതി **“അനേനേവി”**ച്ചാദിനാ. **അനേനേവ പകാരേന** യഥാവുത്തദീപകപ്പകാരേന **ദീപകേ** ദീപകവിസയേ **സേസാനം അപി** വികപ്പാനം അവുത്തജാതിദീപകഗുണദീപകസങ്ഖാതാനം പക്ഖാനം ജാത്യാദിദീപകഗുണാദിദീപകാദീനം ഛന്നം മാലാദീപകാനഞ്ച **അനുഗതി** അവബോധോ **സുദ്ധബുദ്ധിഭി** കവീഹി **വിധാതബ്ബാ** വുത്താനുസാരേനേവ കാതബ്ബാ. വിസേസതോ അസങ്കരതോ കപ്പീയന്തീതി ച, സുദ്ധാ ബുദ്ധി യേസന്തി ച വാക്യം.

൨൱൧. **വിസേസവചനിച്ഛായം,**
നിസേധവചനം തു യം;
അക്ഖേപോ നാമ സോ’യഞ്ച,
തിധാ കാലപ്പഭേദതോ.

൨൱൧. അക്ഖേപമുപക്ഖിപതി **“വിസേസി”**ച്ചാദിനാ. **വിസേസസ്സ** യസ്സ കസ്സചി വചനിച്ഛായം യം **നിസേധസ്സ** പടിസേധസ്സ **വചനം** വുത്തി, **സോ** അക്ഖേപോ നാമ അക്ഖിപനം പടിസേധോതി കത്വാ. **സോയ**മക്ഖേപോ ച **കാലപ്പഭേദതോ** അതീതാദിതോ **തിധാ** തിപ്പകാരോ.

൨൱൧. ഇദാനി അക്ഖേപം ദസ്സേതി **“വിസേസേ”**ച്ചാദിനാ. **വിസേസവചനിച്ഛായം തു** യസ്സ കസ്സചി പദത്ഥവിസേസസ്സ കഥനിച്ഛായ ഏവ യം **നിസേധവചനം** പടിസേധവചനം അത്ഥി, **സോ** പടിസേധോ **അക്ഖേപോ** നാമ അക്ഖേപാലങ്കാരോ നാമ. **അയഞ്ച** അക്ഖേപോ **കാലപ്പഭേദതോ** അതീതാദികാലവിസേസേന തിധാ ഹോതി. വിസേസസ്സ കസ്സചി വചനന്തി ച, തസ്മിം ഇച്ഛാതി ച, നിസേധസ്സ പടിസേധസ്സ വചനമിതി ച, അക്ഖിപനം പടിക്ഖിപനന്തി ച, കാലസ്സ ക്രിയായ വാ പഭേദോതി ച വാക്യം.

൨൱൨. **ഏകാകീ’നേകസേനം തം, മാരംസവിജയീജിനോ;**
കഥം ത’മഥ വാ തസ്സ, പാരമീബലമീദിസം.

അതീതക്ഖേപോ.

൨൱൨. **“ഏകാകി”**ച്ചാദി. സോ ജിനോ **ഏകാകീ** ഏകോ സമാനോ അനേകസേനം തം മാരം **വിജയി** പരാജേസി, തം കഥം യുജ്ജതേ. അഥ വാ കിം ന യുജ്ജതേ, യതോ **തസ്സ** ജിനസ്സ **പാരമീ** സമതിംസവിധാ പാരമിതാ ഏവ ബലം **ഈദിസം** യാദിസം തസ്സ വിജയകാരണന്തി. ഏത്ഥ ഏകാകിത്തകാരണസാമത്ഥിയാ മാരവിജയായോഗബുദ്ധി ‘‘സസേനം മാരം വിജിതവാതി കഥം യുജ്ജതീ’’തി ഏവമാകാരാ അതീതാ അക്ഖിത്താതി അതീതക്ഖേപോയം.

൨൱൨. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“ഏകാകി”**ച്ചാദിനാ. **സ ജിനോ** സോ സബ്ബഞ്ഞൂ **ഏകാകീ** അസഹായോ അദുതിയോ അനേകസേനം തം മാരം **വിജയീ** അജിനീതി, തം കഥം യുജ്ജതി. അഥ വാ യുജ്ജതേവ, **തസ്സ** ജിനസ്സ **പാരമീബലം** സമതിംസപാരമീബലം സമതിംസപാരമീതാസങ്ഖതസേനാ **ഈദിസ**മീദിസാതി. ബുദ്ധസ്സ അദുതിയഭാവഞ്ച മാരസ്സ സപരിവാരഭാവഞ്ച നിസ്സായ കസ്സചി ഉപ്പന്നാ ‘‘ഏകാകിനാ കഥമനേകസേനോ മാരോ ജിതോ’’തി വിപരീതബുദ്ധി അതീതമാരവിജയവിസയത്താ അതീതാ ഹോതി, ‘‘തസ്സ പാരമീബലം ഈദിസ’’ന്തി അത്ഥവിസേസസ്സ കഥനിച്ഛായ ‘‘അഥ വാ’’തി

നിദ്ദിട്ഠപടിസേധവചനേന അക്ഖിത്തന്തി അതീതസ്സ അക്ഖേപനതോ അതീതക്ഖേപോ നാമ.

൨൩൭. **കിം ചിത്തേ’ജാസമുഗ്ഘാതം,**
അപ്പത്തോ’സ്മിതി ഖിജ്ജസേ;
പണാമോ നനു സോയേവ,
സകിമ്പി സുഗതേ കതോ.

വത്തമാനക്ഖേപോ.

൨൩൭. **“കിം ചിത്തേ”**ച്ചാദി. ചിത്ത **ഏജായ** തണ്ഹായ സമുഗ്ഘാതം സബ്ബഥാ അപ്പവത്തിം അപ്പത്തോസ്മീതി കിം ഖിജ്ജസേ, തുച്ഛോ തവ ഖേദോ. സുഗതേ **സകിമ്പി** ഏകവാരമ്പി കതോ പണാമോ **സോയേവ** തണ്ഹായ സമുഗ്ഘാതോയേവ നനു ഏകന്തകാരണത്താ തസ്സാതി വത്തമാനക്ഖേപോയം വത്തമാനസ്സ ഖേദസ്സാക്ഖിതത്താ.

൨൩൭. **“കിം ചിത്തേ”**ച്ചാദി. ഹേ **ചിത്ത ഏജാസമുഗ്ഘാതം** ഏജാസങ്ഖതായ തണ്ഹായ സമുച്ഛേദപഹാനം അപ്പത്തോസ്മീതി കിം ഖിജ്ജസേ, തുച്ഛോ തവ ഖേദോ. തഥാ ഹി **സുഗതേ** ബുദ്ധവിസയേ സകിമ്പി കതോ പണാമോ **സോയേവ നനു** തണ്ഹാസമുച്ഛേദസ്സ ഏകന്തകാരണത്താ കാരണകാരിയാനമഭേദബുദ്ധിയാ സോ ഏജാസമുഗ്ഘാതോയേവ കിം ന ഭവതി, ഭവത്യേവ. “പണാമോ”ത്യാദിവിസേസകഥനാധിപ്പായേന “കിം ഖിജ്ജസേ”തി ചിത്തസ്സ വത്തമാനഖേദസ്സ പടിസേധിതത്താ അയം വത്തമാനക്ഖേപോ നാമ. ഏജായ സമുഗ്ഘാതോതി വാക്യം.

൨൩൮. **സച്ചം ന തേ ഗമിസ്സന്തി, സിവം സുജനഗോചരം;**
മിച്ഛാദിട്ഠിപരിക്കന്ത-മാനസാ യേ സുദുജ്ജനാ.

അനാഗതക്ഖേപോ.

൨൩൮. **“സച്ച”**മിച്ചാദി. സുജനഗോചരം **സിവം** സന്തിപദം തേ **സച്ചം** നിയതം ന ഗമിസ്സന്തി. യേ **മിച്ഛാദിട്ഠിയാ** സസ്സതാദികായ **പരിക്കന്തം** അഭിഭൂതം **മാനസം** ചിത്തം യേസം താദിസാ സുട്ഠു അതിസയേന ദുജ്ജനാതി യോജനീയം. അയമനാഗതക്ഖേപോ ഭാവിനോ ഗമനസ്സാക്ഖിത്തത്താ.

“ജീവിതാസാ ബലവതീ, ധനാസാ ദുബ്ബലാ മമ;
ഗച്ഛ വാ തിട്ഠ വാ കന്ത, മമാവത്ഥാ നിവേദിതാ”തി [കാബ്യാദാസ ൨.൧൩൯].

അയമനാദരക്ഖേപോതി ഏവമാദയോ തു തബ്ഭേദായേവാതി ഉപേക്ഖിതാ.

൨൩൮. **“സച്ച”**മിച്ചാദി. **സുജനഗോചരം** സാധൂനം വിസയഗതം **സിവം** സന്തിപദം തേ **സച്ച**മേകന്തേന ന ഗമിസ്സന്തി. കേ? യേ മിച്ഛാദിട്ഠിപരിക്കന്തമാനസാ സുദുജ്ജനാ, തേയേവാതി. “മിച്ഛാദിട്ഠീ”തിആദിവിസേസസ്സ കഥനാധിപ്പായേന “തേ ന ഗമിസ്സന്തീ”തി തിത്ഥിയാനം ഭാവിനോ നിബ്ബാനഗമനസ്സ ബുദ്ധിയാ പടിസിദ്ധത്താ അയം

അനാഗതക്ഖേപോ നാമ. മിച്ഛാ വിപരീതാ ച സാ ദിട്ഠി ചാതി ച, തായ പരിക്കന്തം മാനസം യേസന്തി ച വാക്യം.

> “ജീവിതാസാ ബലവതീ, ധനാസാ ദുബ്ബലാ മമ;
> ഗച്ഛ വാ തിട്ഠ വാ കന്ത, മമാവത്ഥാ നിവേദിതാ” -

ത്യാദികോ അനാദരക്ഖേപോപി ദസ്സിതാതീതക്ഖേപാദീഹി അനഞ്ഞത്താ വിസും ന വുത്തോ. അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - ഹേ **കന്ത** വല്ലഭ മമ ജീവിതാസാ ബലവതീ ഹോതി, ധനാസാ ദുബ്ബലാ, ത്വം ഗച്ഛ വാ തിട്ഠ വാ, **മമാവത്ഥാ** മമ പകതി **നിവേദിതാ** വിഞ്ഞാപിതാ. “ഏത്ഥ മമാവത്ഥാ നിവേദിതാ”തി വിസേസസ്സ കഥനാധിപ്പായേന “ഗച്ഛ വാ തിട്ഠ വാ”തി ഇമിനാ അനാദരവചനേന അത്തനോ വല്ലഭസ്സ വത്തമാനസ്സ അനാഗതസ്സ വാ ഗമനസ്സ പടിസേധിതത്താ വത്തമാനക്ഖേപോ വാ അനാഗതക്ഖേപോ വാ ഹോതി.

൨൩൯. **ഞേയ്യോ സോത്ഥന്തരന്യാസോ,
യോ’ഞ്ഞവാക്യത്ഥസാധനോ;
സബ്ബബ്യാപീ വിസേസട്ഠോ,
ഹിവിസിട്ഠ’സ്സ ഭേദതോ.**

൨൩൯. അത്ഥന്തരന്യാസം ന്യാസയതി **“ഞേയ്യി”**ച്ചാദിനാ. **അഞ്ഞവാക്യത്ഥസാധനോ** അഞ്ഞസ്സ വത്ഥുമിച്ഛിതസ്സ കസ്സചി വാക്യത്ഥസ്സ സാധനോ സമത്ഥകോ കസ്സചിദേവ അത്ഥസ്സ പരസ്സ ന്യാസോ യോ, സോ അത്ഥന്തരന്യാസോ ഞേയ്യോ അത്ഥന്തരസ്സ കസ്സചി വത്ഥുനോ ന്യാസോ പയോഗോതി കത്വാ. തസ്സ ഭേദമാഹ **“സബ്ബേ”**ച്ചാദിനാ. **അസ്സ** അത്ഥന്തരന്യാസസ്സ **ഭേദതോ** വികപ്പതോ **ഹിവിസിട്ഠാ ഹി**സദ്ദേന വിസേസിതാ സബ്ബബ്യാപീ ച വിസേസട്ഠോ ചാതി ഇമേ ഭവന്തി. നനു പതിവത്ഥൂപമായ ഇമസ്സ ച കോ ഭേദോതി? സച്ചം, തഥാപി ഉഭയത്ഥ അത്ഥന്തരന്യാസമത്തേന സദിസത്തേപി യത്ഥ മുഖ്യതോ സാമ്യപ്പതീതിസബ്ഭാവോ, സാ പതിവത്ഥൂപമാ. യത്ഥ പന സാധനരൂപസ്സേവത്ഥന്തരന്യാസോ, സോ അത്ഥന്തരന്യാസോതി പാകടോയേവുഭിന്നം ഭേദോതി.

൨൩൯. ഇദാനി അത്ഥന്തരന്യാസം ദസ്സേതി **“ഞേയ്യ”**ച്ചാദിനാ. **യോ അഞ്ഞവാക്യത്ഥസാധനോ** അഞ്ഞവാക്യത്ഥസ്സ സാധനോ ഹോതി, അഞ്ഞവാക്യത്ഥം സാധേതി, സോ അത്ഥന്തരന്യാസോ സാധിയവാക്യത്ഥതോ അഞ്ഞത്ഥസ്സ ഠപനം കഥനം “അത്ഥന്തരന്യാസോ”തി ഞേയ്യോ, **അസ്സ** അത്ഥന്തരന്യാസസ്സ **ഭേദതോ** പഭേദേന സബ്ബബ്യാപീ വിസേസട്ഠോ ച, ഏതേയേവ **ഹി**വിസിട്ഠാ ചാതി ചത്താരോ ഭവന്തി. അത്ഥോ ച സോ അന്തരോ അഞ്ഞോ ചേതി ച, തസ്സ ന്യാസോതി ച, സബ്ബം ബ്യാപേതി സീലേനാതി ച, വിസേസേ പദേസേ തിട്ഠതീതി ച, **ഹി**സദ്ദേന വിസിട്ഠാതി ച വാക്യം.

ഹി-രഹിതസബ്ബബ്യാപീ

൨൪൦. **രുദ്ധേപി ലോകഹിതാസത്താ, സൂരിയോ ചന്ദിമാ അപി** [ചന്ദിമാരപി (സീ॰)];
അത്ഥം പസ്സ ഗമിസ്സന്തി, നിയമോ കേന ലങ്ഘ്യതേ.

വർം. ഉദാഹരതി **"തേപി"**ച്ചാദി. ലോകസ്സ **ഹിതേ** അഭിവുദ്ധിയം **ആസത്താ** അഭിരത്താ സൂരിയോ ചന്ദിമാ അപീതി തേ മഹന്താപി **അത്ഥം** ഉദയവിപരിയാസ'മഭാവം ഗമിസ്സന്തി, ന [ഗമിസ്സന്താ പുന (കം)] തഥേവ തിട്ഠന്തി, ''പസ്സേ''തി തമവബോധയതി. തഥാ ഹി നിയമോ ''ഭാവോ നാമ ന പായിനി. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ വയധമ്മിനോ''തി അയം നിയതി. **കേന** നാമ വത്ഥുനാ **ലങ്ഘ്യതേ** അതിക്കമിതും സക്കാതി. അയം **ഹി**സദ്ദരഹിതോ സബ്ബബ്യാപീ അത്ഥന്തരന്യാസോ താദിസസ്സ നിയമസ്സ സബ്ബഗതത്താ.

വർം. **"തേപി"**ച്ചാദി. **ലോകഹിതാസത്താ** ലോകാഭിവുദ്ധിയം ലഗ്ഗാ സൂരിയോ അപി ചന്ദിമാ അപി തേപി മഹാനുഭാവാ **അത്ഥം** വിനാസം ഗമിസ്സന്തി, **പസ്സ** ഏതേസം പാകടം വിനാസം ഓലോകേഹി. തഥാ ഹി **നിയമോ** ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി സബ്ബപദത്ഥമനതിക്കമ്മ പവത്തനിയമോ **കേന ലങ്ഘ്യതേ** പച്ചയസമുപ്പന്നേന കേന പദത്ഥേന അതിക്കമ്യതേതി. അയം **ഹി**സദ്ദരഹിതോ അത്ഥഗമനസങ്ഖാതോ നിയമോ സബ്ബത്ഥ ഗതോതി സബ്ബബ്യാപീ അത്ഥന്തരന്യാസോ. പതിവത്ഥൂപമായ ച അത്ഥന്തരന്യാസസ്സ ച അത്ഥന്തരന്യാസത്തേന തുല്യത്തേപി തത്ഥ സാധമ്മപകാസത്തസഭാവോ, ഏത്ഥ വുത്തത്ഥസ്സ സാധനസഭാവോതി ഏവമിമേസം നാനത്തം സുബ്യത്തം. **അപീ**തി സമ്ഭാവനായം, ദുതിയോ **അപി**സദ്ദോ സമുച്ചയേ.

ഹി-സഹിതസബ്ബബ്യാപീ

വർ്ഥ. **സത്ഥാ ദേവമനുസ്സാനം, വസീ സോപി മുനിസ്സരോ;**
ഗതോവ നിബ്ബുതിം സബ്ബേ, സങ്ഖാരാ ന ഹി സസ്സതാ.

വർ്ഥ. **"സത്ഥാ"**ഇച്ചാദി. **ദേവമനുസ്സാനം** ദേവാനഞ്ച മനുസ്സാനഞ്ച ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദവസേന **സത്ഥാ** ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികേഹി പരമത്ഥേഹി യഥാരഹം അനുസാസതീതി, **വസീ** പഞ്ചഹി വസിതാഹി അതിസയവസീഹി വസിപ്പത്തോ സോപി മുനിസ്സരോ **നിബ്ബുതിം** ഖന്ധപരിനിബ്ബാനസങ്ഖാതം **ഗതോ** പത്തോയേവ, **ഹി**സദ്ദോ സമത്ഥനേ. സബ്ബേ **സങ്ഖാരാ** പച്ചയസമുപ്പന്നാ **ന സസ്സതാ** ന നിച്ചാ ഉപ്പാദവയധമ്മത്താ അനിച്ചാ. അയമ്പി **ഹി**സദ്ദസഹിതസബ്ബബ്യാപീ അത്ഥന്തരന്യാസോ അനിച്ചതായ സബ്ബഗതത്താതി.

വർ്ഥ. **"സത്ഥാ"**ഇച്ചാദി. ദേവമനുസ്സാനം ഉക്കട്ഠവസേന **സത്ഥാ** ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികത്ഥേഹി യഥാരഹമനുസാസകോ **വസീ** വുട്ഠാനഅധിട്ഠാനാദീസു പഞ്ചസു വസിഭാവേസു സാതിസയം ഇസ്സരിയവാ സോ മുനിസ്സരോ അപി **നിബ്ബുതിം** ഖന്ധനിബ്ബാനം ഗതോ ഏവ. **ഹി** തഥേവ, സബ്ബേ സങ്ഖാരാ സസ്സതാ ന ഹോന്തീതി. അയം **ഹി**സദ്ദസഹിതോ അനിച്ചതായ സബ്ബഗതത്താ സബ്ബബ്യാപീ അത്ഥന്തരന്യാസോ. വസോ അസ്സ അത്ഥീതി വാക്യം.

ഹി-രഹിതവിസേസട്ഠ

വർ്ഥ. **ജിനോ സംസാരകന്താരാ, ജനം പാപേതി നിബ്ബുതിം;**
നനു യുത്താ ഗതി സാ'യം, വേസാരജ്ജസമങ്ഗിനം.

ഠ൪൨. **"ജിനോ"**ഇച്ചാദി. ജിനോ സംസാരോയേവ കന്താരോ ദുഗ്ഗമത്താ, തതോ **ജനം** സകലമ്പി ലോകം നിബ്ബുതിം പാപേതി. **നനു** പസിദ്ധിയമനുമതിയം വാ. സായം **ഗതി** നിബ്ബുതിപാപനസങ്ഖാതാ പവത്തി, വിഗതോ സാരദോ ഭയമസ്സാതി വിസാരദോ, തസ്സ ഭാവോ നിബ്ഭയതാ [നിബ്ഭയതായ (കം॰)] **വേസാരജ്ജം,** തേന **സമങ്ഗീനം** യുത്താനം. **യുത്താ**തി അനുരൂപാതി. അയം **ഹി**സദ്ദവിരഹിതോ വിസേസട്ഠോ അത്ഥന്തരന്യാസോ, വേസാരജ്ജസമങ്ഗീനമേവ തഥാഭാവതോ ന സബ്ബബ്യാപീ.

ഠ൪൨. **"ജിനോ"**ഇച്ചാദി. ജിനോ **ജനം** സത്തലോകം സംസാരകന്താരാ നിബ്ബുതിം പാപേതി, സാ അയം **ഗതി** പവത്തി **വേസാരജ്ജസമങ്ഗീനം** ചതുവേസാരജ്ജഗുണസമന്നാഗതാനം തഥാഗതാനം യുത്താ നനൂതി. അയം ജനാനം നിബ്ബാനം പാപനാ വേസാരജ്ജസമങ്ഗീനംയേവ ആവേണികത്താ വിസേസട്ഠോ **ഹി**സദ്ദരഹിതോ അത്ഥന്തരന്യാസോ. വിഗതോ സാരദോ ഭയം അസ്സേതി ച, കസ്സ ഭാവോതി ച, തേന സമങ്ഗിനോതി ച വാക്യം. **നനൂ**തി പസിദ്ധിയം അനുമതിയം വാ വത്തതേ. ദ്വിന്നമ്പി അത്ഥോ വുത്തനയേന ഞാതബ്ബോ.

ഹി-സഹിതവിസേസട്ഠ

ഠ൪൩. **സുരത്തം തേ'ധരപുടം, ജിന രഞ്ജേതി മാനസം;**
സയം രാഗപരീതാ ഹി, പരേ രഞ്ജേന്തി സങ്ഗതേ.

ഠ൪൩. **"സുരത്ത"**മിച്ചാദി. ജിന **തേ** തവ **സുരത്തം** ബിമ്ബഫലസമാനവണ്ണത്താ അധരപുടം **മാനസം** പസ്സതം യേസം കേസഞ്ചി **രഞ്ജേതി** പീണേതീതി. **ഹി** സമത്ഥനേ, തഥാ ഹീതി അത്ഥോ. സയം യേന കേനചി **രാഗേന** രത്തവണ്ണേന അനുരാഗേന വാ **പരീതാ** ഗതാ **സങ്ഗതേ** അത്തനാ സംസട്ഠേ **പരേ** അഞ്ഞേ രഞ്ജേന്തി രത്തവണ്ണേ അനുരത്തേ വാ കരോന്തീതി സസിലേസോ സാധനോ. അയഞ്ച **ഹി**സദ്ദസഹിതോ വിസേസട്ഠോ അത്ഥന്തരന്യാസോ തഥാഭാവസ്സ തഥാവിധാനമേവ സമ്ഭവതോ.

ഠ൪൩. **"സുരത്ത"**മിച്ചാദി. ഭോ **ജിന** തേ തവ **സുരത്തം** അധരപുടം ഓട്ഠയുഗളം **മാനസം** പസ്സന്താനം [പസന്നചിത്തം (കം॰)] ചിത്തം **രഞ്ജേതി** പീണയതി. **ഹി** തഥേവ, സയം **രാഗപരീതാ** രത്തവണ്ണേന അനുരാഗേന വാ യുത്താ **സങ്ഗതേ** അത്തനാ സംസട്ഠേ **പരേ** അഞ്ഞേ **രഞ്ജേന്തി** രത്തവണ്ണേ അനുരത്തേ വാ കരോന്തി. ഇദം തേസം സഭാവമേവേതി. അയം ഈദിസാനമേവ ആവേണികത്താ വിസേസട്ഠോ **ഹി**സദ്ദസഹിതോ അത്ഥന്തരന്യാസോ. പുടസദിസത്താ അധരോ ഏവ പുടമിതി ച, രാഗേന പരീതാ യുത്താതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഠ൪൪. **വാച്ചേ ഗമ്മേ'ഥ വത്ഥൂനം,**
സദിസത്തേ പഭേദനം;
ബ്യതിരേകോ'യ'മപ്യേ'കോ-
ഭയഭേദാ ചതുബ്ബിധോ.

ഠ൪൪. ബ്യതിരേകവികപ്പമാഹ **"വാച്ചേ"**ഇച്ചാദിനാ. **വത്ഥൂനം** വത്തുമിച്ഛിതാനം കേസഞ്ചി വത്ഥൂനം **സദിസത്തേ** കഥഞ്ചി വത്ഥൂനം തുല്യത്തേ **വാച്ചേ** സദ്ദേന വാചകേന പടിപാദിതേ അഥ **ഗമ്മേ** അസദ്ദപടിപാദിതേ

സമ്ബന്ധബലേന പകരണാദിനാ ഞാതേ വാ, ന കേവലം സദ്ദപടിപാദിതേ. **പഭേദനം** തേസമേവ വത്ഥൂനം വിസേസകഥനം **ബ്യതിരേകോ** ബ്യതിരേചനം പുഥക്കരണന്തി കത്വാ. **അയം** ബ്യതിരേകോപി **ഏ്വകോഭയഭേദോ** ഏ്വകബ്യതിരേകോ ഉഭയബ്യതിരേകോതി വാച്ചഗമ്മാനം പച്ചേകം വിസേസേന ചതുബ്ബിധോ.

വർർ. ഇദാനി ബ്യതിരേകം ദസ്സേതി **"വാച്ചേ"**ഇച്ചാദിനാ. **വത്ഥൂനം** വത്തുമിച്ഛിതാനം കേസഞ്ചി പദത്ഥാനം **സദിസത്തേ** യേന കേനചി ആകാരേന സമാനത്തേ **വാച്ചേ** വാചകസദ്ദേന പടിപാദനീയേ **അഥ** പുന **ഗമ്മേ** തസ്മിംയേവ സദിസത്തേ അത്ഥസത്തിസങ്ഖാതസാമത്ഥിയേന ഗമ്മമാനേ **പഭേദനം** തേസംയേവ വത്ഥൂനം നാനത്തകഥനം ബ്യതിരേകോ നാമ. **അയമ്പി** ബ്യതിരേകോ **ഏ്വകോഭയഭേദോ** ബ്യതിരേചനസങ്ഖാതപുഥക്കരണസാമഞ്ഞേന അഭിന്നോപി വാച്ചഗമ്മാനം ഭിന്നം പച്ചേകമേവ ഏ്വകബ്യതിരേകോ ഉഭയബ്യതിരേകോതി വിസേസേന ചതുബ്ബിധോ ഹോതി. സദിസാനം ഭാവോതി ച, പകാരേന ഭേദനം കഥനമിതി ച, ബ്യതിരേചനം പുഥക്കരണമിതി ച, ഏ്വകോ ച ഉഭയോ ചാതി ച, തേസം ഭേദോ വിസേസനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

വാച്ചഏ്വകബ്യതിരേക

വർര. **ഗമ്ഭീരത്തമഹത്താദി-**
ഗുണാ ജലധിനാ ജിന;
തുല്യോ ത്വ'മസി ഭേദോ തു,
സരീരേനേ'ദിസേന തേ.

വർര. ഉദാഹരതി **"ഗമ്ഭീര"**ഇച്ചാദി. ത്വം **ഗമ്ഭീരത്തം** അഗാധതാ അജ്ഝാസയവിസിട്ഠതാ ച **മഹത്തം** വേപുല്ലം ഗുണമഹന്തതാ ച തം ആദി യസ്സ ഉപകാരിതാദിനോ, തസ്മാ ഗുണാ **ജലധിനാ** സാഗരേന തുല്യോ. "അസീ"തിസദ്ദപടിപാദിതം സദിസത്തം വുത്തം. ഭേദം ദസ്സേതി **"ഭേദോ തു"**ഇച്ചാദിനാ. **ഭേദോ തു** വിസേസോ പന സാഗരേന സഹ **ഈദിസേന** ദിസ്സമാനേന കരചരണാദിമതാ രുചിരേന തേ **സരീരേനേവ** ഹേതുനാ, നാഞ്ഞഥാ, തസ്സേദിസം സരീരം നത്ഥീതി. സദിസത്തേ പടിപാദിതേ ഏ്വകബ്യതിരേകോയം ഏ്വകസ്മിം ജിനേ വത്തമാനേന ധമ്മേന ഉപമേയ്യോപമാനഭൂതജിനസാഗരാനം തസ്സ ഭേദസ്സ പതീയമാനത്താ.

വർര. ഇദാനി തമുദാഹരതി **"ഗമ്ഭീരത്തി"**ച്ചാദിനാ. ഹേ **ജിന** ത്വം ഗമ്ഭീരത്തമഹത്താദിഗുണാ ജലധിനാ തുല്യോ അസി. ഇമിനാ വാക്യേന ജിനസാഗരാനം ഭിന്നം സദ്ദേന വാച്ചസദിസത്തം വുത്തം. **ഭേദോ തു** സാഗരേന സഹ തവ വിസേസോ പന **തേ** തുയ്ഹം **ഈദിസേന** ഏ്വവരൂപേന ദിസ്സമാനഹത്ഥപാദാദിഅവയവയുത്തേന **സരീരേന** സരീരഹേതുനാ ഹോതി. ഭിന്നം വത്ഥൂനം വത്തബ്ബസദിസത്തം വത്വാ ഇമിനാ വാക്യേന "ഈദിസേന സരീരേനാ"തി ഏ്വകസ്മിംയേവ ജിനപദത്ഥേ വിസേസകഥനേന ജലധിതോ ജിനപദത്ഥസ്സ വിസും കതത്താ സദിസത്തേ സദ്ദേന വാച്ചേ സതി അയമേകബ്യതിരേകോ നാമ. ഗമ്ഭീരസ്സ ഗമ്ഭീരഗുണയുത്തസ്സ സാഗരസ്സ വാ ഗമ്ഭീരജ്ഝാസയസമങ്ഗിനോ ജിനസ്സ വാ ഭാവോതി ച, മഹതോ പകതിയാ മഹതോ സാഗരസ്സ വാ ഗുണേഹി മഹതോ ജിനസ്സ വാ ഭാവോതി ച,

ഗമ്ഭീരത്തഞ്ച മഹത്തഞ്ചാതി ച, തം ആദി യസ്സ ഉപകാരിതാദിനോതി ച, സോ ച സോ ഗുണോ ചേതി ച വാക്യം.

വാച്ചഉഭയബ്യതിരേക

൨൪൩. **മഹാസത്താ'തിഗമ്ഭീരാ, സാഗരോ സുഗതോപി ച;**
സാഗരോ'ഞ്ജനസങ്കാസോ, ജിനോ ചാമീകരജ്ജുതി.

൨൪൩. **"മഹാ"**ഇച്ചാദി. സാഗരോ സുഗതോപി ചാതി തേ ഉഭോ **മഹന്താ സത്താ** മകരാദയോ യത്ഥ സാഗരേ, **മഹന്തം** വാ **സത്തം** സമ്മപ്പധാനം യസ്സ സുഗതസ്സ, **അതിഗമ്ഭീരാ** അതിസയേന അഗാധാ ഇതി. സദിസതാഭേദമാഹ **"സാഗരോ"**ഇച്ചാദിനാ. സാഗരോ **അഞ്ജനസങ്കാസോ** അഞ്ജനേന തുല്യോ, കണ്ഹോതി വുത്തം ഹോതി. ജിനോ തു ചാമീകരസ്സ സുവണ്ണസ്സേവ ജുതി സോഭാ അസ്സേതി **ചാമീകരജ്ജുതി**. വാച്ചേ സദിസത്തേ ഉഭയബ്യതിരേകോയം ഉഭയത്ഥ വത്തമാനേന ഗുണേന ഉഭിന്നമുപമാനോപമേയ്യാനം ഭേദസ്സ പതീയമാനത്താ.

൨൪൩. **"മഹാ"**ഇച്ചാദി. സാഗരോ സുഗതോപി ചാതി ഇമേ ദ്വേ **മഹാസത്താ** കമേന തിമിതിമിങ്ഗലാദിമഹാസത്താ ച, ലാഭാലാഭാദീസു അനഞ്ഞസാധാരണത്താ മഹന്തതാദിഭാവസങ്ഖാതസദിസത്തയുത്താ ച, **അതിഗമ്ഭീരാ** അവഗാഹിതുമസക്കുണേയ്യത്താ ച, അജ്ഝാസയഗമ്ഭീരത്താ ച ദ്വേപി അതിഗമ്ഭീരാ ഹോന്തി. തേസു സാഗരോ അഞ്ജനസങ്കാസോ, ജിനോ **ചാമീകരജ്ജുതി** സുവണ്ണസദിസകന്തിയുത്തോ ഹോതി. എത്ഥ പുബ്ബദ്ധേന ദ്വിന്നം വത്ഥൂനം സദിസത്തം വത്വാ അപരദ്ധേന തദുഭയവത്ഥുഗതവിസേസേന തേസം ദ്വിന്നമഞ്ഞമഞ്ഞതോ വിസേസിതത്താ സദിസത്തേ സദ്ദേന വത്തബ്ബേ സതി അയം ഉഭയബ്യതിരേകോ നാമ. മഹന്താ സത്താ മച്ഛകച്ഛപാദയോ യത്ഥ സാഗരേതി വാ, മഹന്തം സത്തം സമാനഭാവോ യസ്സ സുഗതസ്സാതി വാ, അതിസയേന ഗമ്ഭീരാതി ച, അഞ്ജനേന സങ്കാസോ സദിസോതി ച, ചാമീകരസ്സ ഇവ ജുതി അസ്സേതി ച വാക്യം.

ഗമ്മഏകബ്യതിരേക

൨൪൪. **ന സന്താപാപഹം നേവി-ച്ഛിതദം മിഗലോചനം;**
മുനിന്ദ നയനദ്വന്ദം, തവ തഗ്ഗുണഭൂസിതം.

൨൪൪. **"നി"**ച്ചാദി. മിഗസ്സ ലോചനം സന്താപം കിലേസപരിളാഹം അപഹനതി ഹിംസതീതി **സന്താപാപഹം** ന ഭവതി. നേവ ഇച്ഛിതം സഗ്ഗമോക്ഖസമ്പത്തിം ദദാതീതി **നേവിച്ഛിതദം**. മുനിന്ദ തവ നയനാനം ദ്വന്ദം യുഗളം തു **തേഹി** യഥാവുത്തേഹി സന്താപാപഹത്തഇച്ഛിതദത്ത**ഗുണേഹി ഭൂസിത**മലങ്കതം. എത്ഥ പന മിഗലോചനനയനാനം ദീഘത്താദിനാ സദിസത്തം പതീയതേ. ഗമ്മേ സദിസത്തേ എകബ്യതിരേകോയം വുത്തനയേന.

൨൪൪. **"ന സന്താ"**ഇച്ചാദി. **മിഗലോചനം** മിഗപോതകചക്ഖുയുഗളം **സന്താപാപഹം** കിലേസസന്താപാപഹം ന ഹോതി. **ഇച്ഛിതദം** ലോകേഹി പത്ഥിതലോകിയലോകുത്തരത്ഥാനം ദായകം ന ഹോതി. ഹേ **മുനിന്ദ** തവ നയനദ്വന്ദം പന **തഗ്ഗുണഭൂസിതം** ജനസന്താപാപഹാനാദിയഥാവുത്തഗുണേഹി സോഭിതം ഹോതി, ഇഹ സന്താപാപഹനനാദീനം പടിസേധദ്വാരേന

ഉപമാനോപമേയ്യഭൂതഉഭയലോചനസങ്ഖാതവത്ഥൂനം ദീഘപുഥുലതാദിസദിസധമ്മം സാമത്ഥിയേന പകാസേത്വാ അപരദ്ധേന സന്താപാപഹനനാദിഗുണഹേതു ജിനനയനാനം വിസും കതത്താ സദിസത്തേ ഗമ്മമാനേ അയമേകബ്യതിരേകോ നാമ. സന്താപം അപഹനതി ഹിം സതീതി ച, ഇച്ഛിതം ദദാതീതി ച, തേ ച തേ ഗുണാ ചാതി ച, തേഹി ഭൂസിതന്തി ച വാക്യം.

ഗമ്മഉഭയബ്യതിരേക

൨൪൭. **മുനിന്ദാനന'മമ്ഭോജ-മേസം നാനത്ത'മീദിസം;**
സുവുത്താമതസന്ദായി, വദനം നേ'ദിസ'മ്ബുജം.

൨൪൭. **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദി. മുനിന്ദാനനം അമ്ഭോജഞ്ചേതി യാനി വത്ഥൂനി കന്താദിനാ പതീയമാനത്താ സദിസത്ഥാനി, ഏസം **നാനത്തം** ഭേദോ ഈദിസം. കഥം? വദനം സുവുത്താമതം സദ്ധമ്മാമതം സന്ദദാതീതി **സുവുത്താമതസന്ദായി,** അമ്ബുജം തു നേദിസന്തി. ഇമിനാ ഭേദേന ഇമേസം വിസദിസത്താ "ഏസ"ന്ത്യാദിനാഹു. പതീയമാനേന സദിസാനീതി ഗമ്മേ സദിസത്തേ ഉഭയബ്യതിരേകോയം വുത്തനയേനേതി.

൨൪൭. **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദി. മുനിന്ദാനനം അമ്ഭോജഞ്ചേതി ഇമേസം ഭിന്നം നാനത്തം ഈദിസം. കഥന്തി ചേ? **ഏസം** ഭിന്നം വദനം **സുവുത്താമതസന്ദായി** സുട്ഠു വുത്തത്താ സുവുത്തസങ്ഖാതസ്സ സദ്ധമ്മാമതസ്സ ദായകം ഹോതി, അമ്ബുജം തു **ഏദിസം ന** ഈദിസം ന ഹോതി, താദിസം ധമ്മാമതം ന ദദാതീതി അധിപ്പായോ. "ഏസം നാനത്തമീദിസ"ന്തി വചനേന സുഗന്ധകന്തിമത്താദീഹി ഗുണേഹി ഭിന്നമ്പി ഭേദോ നത്ഥീതി ഗമ്മമാനത്താ തം പകാസേത്വാ അപരദ്ധേന വദനതോ അമ്ബുജസ്സ, അമ്ബുജതോ വദനസ്സ വിസും കതത്താ സദിസത്തേ ഗമ്മമാനേ അയമുഭയബ്യതിരേകോ നാമ. നാനാ അനേകപ്പകാരാനം ഭാവോതി ച, സാധു വുത്തമിതി ച, തമേവ അമതന്തി ച, തം സമ്മാ ദേതി സീലേനാതി ച വാക്യം.

൨൪൮. **പസിദ്ധം കാരണം യത്ഥ, നിവത്തേത്വാ'ഞ്ഞകാരണം;**
സാഭാവികത്ത'മഥ വാ, വിഭാബ്യം സാ വിഭാവനാ.

൨൪൮. വിഭാവനം സമ്ഭാവേതി **"പസിദ്ധ"**മിച്ചാദിനാ. **യത്ഥ** അലങ്കതിയം **പസിദ്ധം** ലോകപ്പതീതം **കാരണം** കിഞ്ചി **നിവത്തേത്വാ** നിരസ്യ **അഞ്ഞം കാരണം** പസിദ്ധകാരണതോ അഞ്ഞം നിമിത്തം **വിഭാബ്യം** അവഗമ്യതേ. യത്ഥ കാരണന്തരം നത്ഥി, തത്ഥ കാ ഗതീതി ആഹ **"സാഭാവികത്ത"**ന്തിആദി. **അഥ വാ** പക്ഖന്തരേ, സാഭാവികം [സാഭാവികത്തം (ക॰)] ധമ്മതാസിദ്ധം, തസ്സ ഭാവോ **സാഭാവികത്തം** വിഭാബ്യം, **സാ** താദിസീ **വിഭാവനാ** വിഞ്ഞേയ്യാ, വിഭാവീയതേ പകാസീയതേ കാരണന്തരം സാഭാവികത്തം വാ ഏതായാതി, ഏതിസ്സന്തി വാ കത്വാ.

൨൪൮. ഇദാനി വിഭാവനം ദസ്സേതി **"പസിദ്ധ"**മിച്ചാദിനാ. **യത്ഥ** അലങ്കാരേ **പസിദ്ധം** ലോകപ്പതീതം **കാരണം** തംതംഗുണസാധനഹേതും **നിവത്തേത്വാ** പടിസേധേത്വാ **അഞ്ഞകാരണം** ലോകപ്പസിദ്ധകാരണതോ അഞ്ഞം കാരണം, **അഥ വാ** നോ ചേ പസിദ്ധകാരണതോ അഞ്ഞകാരണേ ലബ്ഭമാനേ **സാഭാവികത്തം** ധമ്മതാസിദ്ധഗുണം **വിഭാബ്യം** പകാസനീയം ഹോതി, സാ വിഭാവനാ നാമ

ഹോതി, കാരണന്തരവിഭാവനാ സാഭാവികവിഭാവനാതി ദുവിധാ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. അഞ്ഞഞ്ച തം കാരണഞ്ചേതി ച, സസ്സ അത്തനോ ഭാവോതി ച, തേന സമ്ഭൂതമിതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, വിഭാവീയതി അഞ്ഞകാരണം സാഭാവികത്തം വാ ഏതായ വിഭാവനായ, ഏതിസ്സം വിഭാവനായന്തി ച വാതി വിഗ്ഗഹോ.

കാരണന്തരവിഭാവനാ

൨൫൯. അനഞ്ജിതാ'സിതം നേത്തം, അധരോ രഞ്ജിതാ'രുണോ;
സമാനതാ ഭമു ചാ'യം, ജിനാ'നാവഞ്ചിതാ തവ.

൨൬൦. ഉദാഹരതി **"അനഞ്ജിത"**ഇച്ചാദി. ജിന തവ നേത്തഞ്ച **അനഞ്ജിതം** അഞ്ജനസലാകായ യവതട്ഠീനമഫുട്ഠമേവ **അസിതം** കണ്ഹം, അധരോ ച **അനഞ്ജിതോയേവ** ലാഖാരാഗാദിനാ **അരുണോ** രത്തോ, അയം ഭമു ച **അനാവഞ്ചിതാ** ഉസ്സാഹേന യേന കേനചി അനാമിതാ സമാനാ **സമാനതാ** സുട്ഠു ആനതാ, തതോ സബ്ബം ലോകിയം തവേതി. ഏത്ഥ പസിദ്ധകാരണമഞ്ജനാദി, തന്നിവത്തനേപി കാരണന്തരമത്ഥാദിനാവഗമ്യതേ, തഞ്ച കമ്മം, കാരിയസ്സ അകാരണത്തായോഗതോതി കാരണന്തരവിഭാവനാ'യം.

൨൬൦. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"അനഞ്ജി"**ച്ചാദിനാ. ഹേ **ജിന** തവ **നേത്തം** പകതിമധുരം നയനയുഗളഞ്ച **അനഞ്ജിതം** വിലോചനാനം കണ്ഹത്തസാധനത്ഥം ലോകപ്പസിദ്ധഅഞ്ജനേഹി അനഞ്ജിതം സമാനം **അസിതം** ഭവന്തരസിദ്ധേന കുസലകമ്മേന നീലം ഹോതി, അധരോ **ച** **അരഞ്ജിതോ** കേനചി രാഗേന അരഞ്ജിതോ സമാനോ **അരുണോ** രത്തോഹോതി, അയം ഭമു ച **അനാവഞ്ചിതാ** കേനചി വായാമേന അനാമിതാ സമാനാ **സമാനതാ** സുട്ഠു ആനതാ ഹോതീതി. ഏത്ഥ നയനഅധരഭമൂനം കണ്ഹരത്തകുടിലഗുണസാധനേ ലോകപ്പസിദ്ധാനി അഞ്ജനാനി കാരണാനി പടിസേധേത്വാ നേത്താദീനം അസിതാദിഭാവകഥനേനേവ കാരണവിനിമുത്തസ്സ കാരിയസ്സ ലോകേ അവിജ്ജമാനത്താ അത്ഥപ്പകരണാദിനാ അസിതാദിഭാവസ്സ കാരണം നാമ പുബ്ബജാതിയം സിദ്ധകുസലകമ്മമേവാതി പതീയമാനത്താ അയം കാരണന്തരവിഭാവനാ നാമ. ന അഞ്ജിതന്തി ച, ന രഞ്ജിതോതി ച, ന ആവഞ്ചിതോതി ച വാക്യം. നസദ്ദോ പസജ്ജപടിസേധേ വത്തതേ. സം സമ്മാ ആനതാതി വിഗ്ഗഹോ.

സാഭാവികവിഭാവനാ

൨൬൧. ന ഹോതി ഖലു ദുജ്ജന്യ-
മപി ദുജ്ജനസങ്ഗമേ;
സഭാവനിമ്മലതരേ,
സാധുജന്തൂന ചേതസി.

൨൬൧. **"ന ഹോതി"**ച്ചാദി. ദുജ്ജനേഹി സഹ **സങ്ഗമേ** സമാഗമേ സത്യപി **സാധുജന്തൂനം** സപ്പുരിസാനം സഭാവേന താദിസേന പയോഗേന വിനാവ **നിമ്മലതരേ** അതിസയേന നിമ്മലേ ചേതസി **ദുജ്ജന്യം** സുജനേതരഭാവോ ന ഹോതി താദിസാതിസയസാധുത്തസമായോഗതോതി. ഇഹ കിഞ്ചാപി **സഭാവസദ്ദേന** സബ്ബഥാ ഹേതുനിവത്തനം കതം, തഥാപി

യോനിസോമനസികാരാദിതഥാവിധനിമിത്തമത്ഥേവ. തഥാപി ലോകോ തമനപേക്ഖമാനോ, പസിദ്ധഞ്ച കാരണം താദിസമപസ്സന്തോ സാഭാവികം ഫലം വോഹരതി, തദനുസാരേന ച സാഭാവികം ഫലം വിഭാബ്യതേതി, അയം സാഭാവികഫലവിഭാവനാ.

൨൭൫. **"ന ഹോതി"**ച്ചാദി. **ദുജ്ജനസങ്ഗമേ അപി** ദുജ്ജനേഹി സഹ വാസേ സതിപി സാധുജന്തൂനം **സഭാവനിമ്മലതരേ** കിഞ്ചി പയോഗം വിനാ പകതിയാ ഏവ അതിനിമ്മലേ ചേതസി **ദുജ്ജന്യം** ദുജ്ജനഗുണം **ഖലു** ഏകന്തേന ന ഹോതീതി. ഇഹ ചിത്തനിമ്മലഹേതുഭൂതാനം യോനിസോമനസികാരാദീനം വിജ്ജമാനത്തേപി ലോകേന തം കാരണം അനപേക്ഖിത്വാ അഞ്ഞമ്പി പസിദ്ധകാരണം ചിത്തനിമ്മലകാരണമദിസ്വാ സഭാവസിദ്ധം നിമ്മലന്തി വോഹരിയമാനത്താതേനേവ ലോകവോഹാരാനുസാരേന "സഭാവനിമ്മലതരേ"തി സബ്ബാകാരേന കാരണം പടിസേധം കത്വാ സഭാവസിദ്ധനിമ്മലത്തസങ്ഖാതഫലസ്സ പകാസിതത്താ അയം സാഭാവികഫലവിഭാവനാ നാമ. ദുജ്ജനാനം ഭാവോതി ച, സസ്സ അത്തനോ ഭാവോതി ച, തേന നിമ്മലതരന്തി ച വാക്യം.

൨൭൬. **ജനകോ** [കാരകോ (സീ॰)] **ഞാപകോ ചേതി,**
ദുവിധാ ഹേതവോ സിയും;
പടിസങ്ഖരണം തേസം,
അലങ്കാരതയോ'ദിതം.

൨൭൭. ഹേതും നിദ്ദിസതി **"ജനകോ"**ഇച്ചാദിനാ. **ജനകോ** ഭാവാഭാവരൂപസ്സ നിബ്ബത്യാദികാരിയസ്സ കാരകോ **ഞാപകോ** വിജ്ജമാനസ്സേവ കസ്സചി സമ്ബന്ധതോ കുതോചി പടിബോധകോ ചാതി ഹേതവോ ദുവിധാ സിയും. നനു കിമേത്ഥ അസനം [ഭൂസനം (?)], കേവലം "അനേനേതം കരീയതീ"തി സരൂപകഥനമത്ഥ, [ന തു (?)] വിസേസോ തു ന [ന തു (?)] കോചി വിസേസരൂപോ വാചാലങ്കാരോതി വിസേസം യോജയതി **"പടീ"**തിആദിനാ. **തേസം** കാരിയുപ്പാദയോഗീനം ഹേതൂനം **പടിസങ്ഖരണം** ഉപബ്രൂഹനം വിസിട്ഠഭാവേന പരിഫുടം കത്വാ യാഥാവതോ കഥനം **അലങ്കാരതായ** ബന്ധഭൂസനരൂപേന **ഉദിതം** അഭിഹിതം വിസേസരൂപത്താ, ന പനേതേനേതം കരീയതീതി.

൨൭൭. ഇദാനി ഹേത്വാലങ്കാരം ദസ്സേതി **"ജനകോ"**ച്ചാദിനാ. **ജനകോ** ച കസ്സചി "സത്താ അസത്താ"തി വുത്തസ്സ ഭാവാഭാവസങ്ഖാതകാരിയസ്സ ജനകഹേതു ച **ഞാപകോ ച** കസ്സചി വിജ്ജമാനത്തം അഞ്ഞേന കേനചി സമ്ബന്ധേന അവബോധേന്തോ ഞാപകഹേതു ചാതി ഏവം ഹേതവോ ദുവിധാ സിയും. ഇഹ ഫലപകാസകഹേതുമ്ഹി വുച്ചമാനേ "ഇമിനാ ഹേതുനാ ഇദം ഫലം ജാത"ന്തി സരൂപകഥനമത്തം വിനാ വിസേസരൂപാലങ്കാരോ ഇധ നത്ഥീതി ആസങ്കിയ അലങ്കാരസരൂപവിസേസോ ഏസോതി ദസ്സേതുമപരദ്ധമാഹ. **തേസം** ഫലപകാസനഖമാനം ഹേതൂനം **പടിസങ്ഖരണം** വിസിട്ഠഭാവേന പകാസം കത്വാ തത്വതോ കഥനം **അലങ്കാരതായ** അലങ്കാരസഭാവേന **ഉദിതം** പസിദ്ധം ഹോതി, കവീഹി പഥിതം വാ ഹോതി. സാലിഅങ്കുരാദീനം സാലിബീജാദയോ വിയ ജന്യസ്സ അച്ചന്തോപകാരകോ ജനകഹേതു നാമ, വിജ്ജമാനഅഗ്ഗിആദീനം ധൂമാദയോ വിയ കസ്സചി വിജ്ജമാനത്തഞാപകോ ഞാപകഹേതു നാമ. അലങ്കാരസ്സ ഭാവോ അലങ്കാരതാ. അലങ്കാരതയാതി ഛന്ദം നിസ്സായ മത്താഹാനി.

൨൬൯. **ഭാവാഭാവകിച്ചവസാ,**
ചിത്തഹേതുവസാപി ച;
ഭേദാ'നന്താ ഇദം തേസം,
മുഖമത്തനിദസ്സനം.

൨൬൯. ഉദാഹരതി **"ഭാവ"**ഇച്ചാദി. **ഭാവോ** സത്താ ച, **അഭാവോ** അസത്താ ച, തേയേവ കിച്ചാനി തേസം വസേന ച, **ചിത്താ** പസിദ്ധഹേതുവിപരീതാ അച്ഛരിയാരഹാ ഹേതവോ തേസം വസേനാപി ച **ഭേദാ** ഹേതുവികപ്പാ **അനന്താ** അനവവിയോ [അനവധയോ (?)], യതോ ഏവം തസ്മാ **തേസം** ഹേതൂനം ഇദം മുഖമത്തനിദസ്സനം, തസ്മാ തമ്മുഖേന സക്കാ ഹേതുവിസേസേ പവിസിതുന്തി.

൨൬൯. **"ഭാവാ"**ഇച്ചാദി. **ഭാവാഭാവകിച്ചവസാ** ഭാവഅഭാവസങ്ഖതസത്താഅസത്താക്രിയാവസേന ച, **ചിത്തഹേതുവസാപി ച** പസിദ്ധഹേതുനോ വിരുദ്ധേന അച്ഛരിയഹേതൂനം പഭേദേന ച, **ഭേദാ** ഹേതുവിസേസാ **അനന്താ** യസ്മാ അപരിയന്താ ഹോന്തി, തസ്മാ **ഇദം** വക്ഖമാനം **തേസം** ഹേതൂനം **മുഖമത്തനിദസ്സനം** അവസേസഹേതൂനം ഓഗാഹണദ്വാരമത്തസ്സ നിദസ്സനം ഹോതി. ഭാവോ ച അഭാവോ ചാതി ച, തേയേവ കിച്ചാനീതി ച, തേസം വസോ ഭേദോതി ച, ചിത്താ വിചിത്താ ച തേ ഹേതവോ ചാതി ച, തേസം വസോതി ച, മുഖമേവ മുഖമത്തം, മുഖഞ്ച തം വാ മത്തം സാമഞ്ഞഞ്ചേതി ച, തസ്സ നിദസ്സനമിതി ച വാക്യം. **മത്ത**സദ്ദോ അവധാരണേ സാമഞ്ഞേ വാ വത്തതേ.

൨൭൦. **പരമത്ഥപകാസേക-**
രസാ സബ്ബമനോഹരാ;
മുനിനോ ദേസനാ'യം മേ,
കാമം തോസേതി മാനസം.

ഭാവകിച്ചോ കാരകഹേതു.

൨൭൦. ഉദാഹരതി **"പരമത്ഥ"**ഇച്ചാദി. പരമത്ഥസഭാവസ്സ നാമരൂപാദിനോ പകാസോയേവ **ഏകരസോ** അസഹായകിച്ചം യസ്സാ സാ താദിസീ. സബ്ബേസം മനോ ഹരതീതി **സബ്ബമനോഹരാ** മുനിനോ അയം ദേസനാ മേ **മാനസം** ചിത്തം **കാമ**മേകന്തേന തോസേതീതി അയം ഭാവകിച്ചോ കാരകഹേതു സന്തോസസത്തായ കാരണതോ.

൨൭൦. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"പരമത്ഥ"**ഇച്ചാദിനാ. **പരമത്ഥപകാസേകരസാ** നാമരൂപഖന്ധആയതനാദിഉത്തമത്ഥാനം പകാസനസങ്ഖാത അസഹായകിച്ചവതീ **സബ്ബമനോഹരാ** വോഹാരാനുരൂപേന വിസയഭാവൂപഗമനേന സബ്ബേസം മനോഹരാ മുനിനോ അയം ദേസനാ **മേ** മയ്ഹം മാനസം **കാമം** ഏകന്തേന തോസേതീതി. ബുദ്ധസ്സ ധമ്മദേസനാ പുബ്ബേ അവിജ്ജമാനസ്സ സന്തോസസ്സ സത്താസങ്ഖാതസമുപ്പാദം കരോതീതി കാരകഹേതു നാമ ഹോതി. സാ ച ദേസനാ "മാനസം തോസേതീ"തി ഏത്തകേന അദസ്സേത്വാ "പരമത്ഥപകാസേകരസാ"തി സവിസേസനം കത്വാ വുത്തത്താ അലങ്കാരോതി അഭിമതാ. ഏകോ ച സോ രസോ ചേതി ച, പരമത്ഥപകാസോയേവ

ഏകരസോ ഏകകിച്ചമസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ. **ഭാവകിച്ചോ** ഭാവസങ്ഖാതം സത്താകിച്ചം കത്വാ പവത്തോ **കാരകഹേതു** ജനകഹേതു.

൨൭. **ധീരേഹി സഹ സംവാസാ, സദ്ധമ്മസ്സാ'ഭിയോഗതോ;**
നിഗ്ഗഹേനി'ന്ദ്രിയാനഞ്ച, ദുക്ഖസ്സു'പസമോ സിയാ.

അഭാവകിച്ചോ കാരകഹേതു.

൨൭. **"ധീരേഹി"**ച്ചാദി. **ധീരേഹി** സപ്പഞ്ഞേഹി സഹ **സംവാസാ** സംസഗ്ഗേന ച, **സദ്ധമ്മസ്സ** സമ്ബുദ്ധദേസിതസ്സ **അഭിയോഗതോ** അഭ്യാസേന ച, **ഇന്ദ്രിയാനം** ചക്ഖാദീനം **നിഗ്ഗഹേന** വിസയപ്പവത്തിനിരോധരൂപേന വിജയേന ച ഹേതുനാ **ദുക്ഖസ്സ** പഞ്ചക്ഖന്ധസങ്ഖതസ്സ അനുപ്പാദനിരോധസങ്ഖാതോ **ഉപസമോ സിയാ** ഭവേയ്യാതി അയം അഭാവകിച്ചോ കാരകഹേതു അനുപ്പാദനിരോധസങ്ഖാതസ്സ അഭാവസ്സ കാരണതോ.

൨൭. **"ധീരേഹി"**ച്ചാദി. ധീരേഹി സഹ **സംവാസാ** സമഗ്ഗവാസേന ച, **സദ്ധമ്മസ്സ** ബുദ്ധദേസിതസ്സ **അഭിയോഗതോ** നിരന്തരാഭ്യാസേന ച, **ഇന്ദ്രിയാനം** ചക്ഖുആദീനം **നിഗ്ഗഹേന** രൂപാദിആരമ്മണേസു സുഭാദിഗ്ഗഹണസ്സ നിവാരണേന ചാതി ഇമേഹി കാരണേഹി **ദുക്ഖസ്സ** ഖന്ധായതനാദികസ്സ **ഉപസമോ** അനുപ്പാദനിരോധോ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനം വാ സിയാതി. അഭിണ്ഹസോ യോഗോതി വിഗ്ഗഹോ. **അഭാവകിച്ചോ** ദുക്ഖസ്സ ഉപസമസങ്ഖാതം അസത്താകിച്ചം കത്വാ പവത്തോ **കാരകഹേതു** അവിജ്ജമാനസങ്ഖാതായ അസത്തായ ഉപ്പാദനതോ ജനകഹേതു നാമ. അഭാവോ കിച്ചമസ്സേതി ച, കാരകോ ച സോ ഹേതു ചാതി ച വാക്യം. ഭാവകിച്ചോപി വുത്തബ്യതിരേകതോ ഞായതി.

൨൮. **മുനിന്ദ ചന്ദസംവാദി-കന്തഭാവോപസോഭിനാ;**
മുഖേനേവ സുബോധം തേ, മനം പാപാഭിനിസ്സടം.

ഭാവകിച്ചോ ഞാപകഹേതു.

൨൮. **"മുനിന്ദി"**ച്ചാദി. **മുനിന്ദേ**തി ആമന്തനം. **തേ** തവ **ചന്ദസംവാദിനാ** ചന്ദസദിസേന കന്തഭാവേന **ഉപസോഭിനാ** സോഭമാനേന മുഖേനേവ **പാപേഹി** രാഗാദീഹി **അഭിനിസ്സടം** ബ്യപഗതം **മനം** ചിത്തം **സുബോധം** സുട്ഠു വിഞ്ഞായതീതി അയം ഭാവകിച്ചോ ഞാപകഹേതു അവബോധസത്തായ ഞാപനതോ.

൨൮. **"മുനിന്ദ"**ഇച്ചാദി. ഹേ **മുനിന്ദ തേ** തവ **ചന്ദസംവാദികന്തഭാവോപസോഭിനാ** ചന്ദകന്തഭാവസദിസേന കന്തഭാവേന സോഭമാനേന മുഖേന **മനം** തുയ്ഹം ചിത്തം **പാപാഭിനിസ്സടം** രാഗാദീഹി കിലേസേഹി നിക്ഖന്തന്തി **സുബോധം** സുട്ഠു വിഞ്ഞായതീതി. ഇഹ മുഖം മനകന്തഭാവസമ്ബന്ധേന സമന്നാഗതം സയം വിജ്ജമാനമേവ കിലേസാപഗമസ്സ അവബോധസത്തം ഞാപേതീതി ഭാവകിച്ചോ ഞാപകഹേതു നാമ ജാതോ. ചന്ദേന അഭേദോപചാരതോ ചന്ദലാവണ്യേന സംവാദീ സദിസോതി ച, സോ ച സോ കന്തഭാവോ ചേതി ച, തേന ഉപസോഭിതോതി ച, പാപേഹി അഭിനിസ്സടന്തി ച വാക്യം.

൨൭൭. സാധുഹത്ഥാരവിന്ദാനി, സങ്കോചയതിതേ കഥം;
മുനിന്ദ ചരണദ്വന്ദ-രാഗബാലാതപോ ഫുസം.

അയുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു.

൨൭൭. "**സാധു**"ഇച്ചാദി. മുനിന്ദ തേ ചരണാനം ദ്വന്ദസ്സ രാഗോ ബാലോ ച സോ ആതപോ ചേതി **രാഗബാലാതപോ** തരുണകിരണസമൂഹോ ലോഹിതത്താദിനാ സാധൂനം ഹത്ഥാരവിന്ദാനി കന്താദിനാ **ഫുസം** വിസാരിത്തേനാ'മസന്തോ കഥം **സങ്കോചയതി** മകുലയതി, അഞ്ജലിപണാമബന്ധേന അയുത്തമേതം. ബാലാതപോ ഹി പദുമാനമുമ്മീലനഹേതു, അയം തു അപുബ്ബോ ബാലാതപോ യോ പദുമാനി നിമീലേതീതി അനുചിതകാരിയകാരണാ അയുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു, ഏവംവിധോ വിഞ്ഞേയ്യോ ഭാവകിച്ചത്തേപീതി.

൨൭൭. "**സാധു**"ഇച്ചാദി. ഹേ **മുനിന്ദ തേ** തവ **ചരണദ്വന്ദരാഗബാലാതപോ** പാദയുഗളസ്സ അരുണവണ്ണസങ്ഖതഅഭിനവസൂരിയകിരണോ **സാധുഹത്ഥാരവിന്ദാനി** സുജനാനം കരപദുമാനി **ഫുസം** അത്തനോ സബ്ബബ്യാപിത്താ ഫുസന്തോ കഥം **സങ്കോചയതി** കരസമ്പുടരൂപേന മകുലയതീതി. ബാലാതപോ നാമ പദുമവികസനം വിനാ സങ്കോചനം ന കരോതി, ഏസോ ആതപോ അച്ഛരിയോ വിചിത്തോതി ഗമ്യമാനത്താ അയുത്തസങ്കോചസത്താകരണതോ അയം അയുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു നാമ. അയുത്തം കരോതീതി ച, ചിത്തഞ്ച തം ഹേതു ചാതി ച വാക്യം.

൨൭൮. സങ്കോചയന്തി ജന്തൂനം, പാണിപങ്കേരുഹാനി'ഹ;
മുനിന്ദചരണദ്വന്ദ-നഖചന്ദാന'മംസവോ.

യുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു.

൨൭൮. "**സങ്കോചയന്തി**"ച്ചാദി. മുനിന്ദസ്സ പാദാനം ദ്വന്ദേ നഖാ ഏവ ചന്ദാ കന്താദിനാ തേസം **അംസവോ** കിരണാ **ഇഹ** ലോകേ **ജന്തൂനം** സത്താനം പാണയോ ഏവ പങ്കേരുഹാനി കന്താദിനാ സങ്കോചയന്തി പണാമകരണസമ്പുടരൂപേന മിലീയന്തീതി [മിലായയന്തീതി (?)] യുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു ചന്ദതോ പങ്കജസങ്കോചസ്സ ഉചിതത്താ. വുത്തനയേപീതി.

൨൭൮. "**സങ്കോ**"ഇച്ചാദി. **മുനിന്ദചരണദ്വന്ദനഖചന്ദാനം** സമ്ബുദ്ധസ്സ പാദദ്വന്ദേ നഖാവലിസങ്ഖാതാനം ചന്ദാനം **അംസവോ** രംസയോ **ഇഹ** ലോകേ ജന്തൂനം പാണിപങ്കേരുഹാനി **സങ്കോചയന്തി** കരസമ്പുടാകാരേന സങ്കോചയന്തി മകുലം കരോന്തീതി. ചന്ദകിരണേഹി കത്തബ്ബായ ഏവ പദുമസങ്കോചസത്തായ കതത്താ ച, പകതിചന്ദകിരണകത്തബ്ബകിച്ചസ്സ ചന്ദമരീചിസമാനഅഞ്ഞാദിട്ഠപുബ്ബവിചിത്രഅംസൂഹി കതത്താ ച അയം യുത്തകാരീ ചിത്തഹേതു നാമ. പാണയോ ച തേ പങ്കേരുഹാനി ചേതി ച, മുനിന്ദസ്സ ചരണദ്വന്ദമിതി ച, തസ്മിം നഖാനീതി ച, തേവ ചന്ദാതി ച വാക്യം.

൨൭൯. ഉദ്ദിട്ഠാനം പദത്ഥാനം, അനുദ്ദേസോ [അനുദേസോ (?)] **യഥാക്കമം;**
സങ്ഖ്യാന'മിതി നിദ്ദിട്ഠം, യഥാസങ്ഖ്യം കമോപി ച.

൨൩൫. കമം വിവരിതുമുപക്കമതി **"ഉദ്ദിട്ഠാന"**മിച്ചാദി. **ഉദ്ദിട്ഠാനം** പുബ്ബേ വുത്താനം **പദത്ഥാനം** വത്ഥൂനം കേസഞ്ചി **യഥാക്കമം** ഉദ്ദേസക്കമാനതിക്കമേന **അനുദ്ദേസോ** പുന അത്ഥന്തരനിദ്ദേസനയേന അനുകഥനം [കഥനം (?)] "സങ്ഖ്യാന"മിത്യപി ച, "യഥാസങ്ഖ്യ"മിത്യപി ച **നിദ്ദിട്ഠം** വുത്തം. വിധേയ്യത്താ തേസം പധാനത്തമിതി തദപേക്ഖായ നപുംസകത്തം, അനുവദിതബ്ബത്താനുദ്ദേസസ്സാപ്പധാനത്തമിതി ന പുല്ലിങ്ഗപരിഗ്ഗഹോ. "കമോ"ഇച്ചപി നിദ്ദിട്ഠോതി ലിങ്ഗവിപരിണാമോ.

൨൩൫. ഇദാനി കമാലങ്കാരം ഉദ്ദിസതി **"ഉദ്ദിട്ഠാന"**മിച്ചാദിനാ. **ഉദ്ദിട്ഠാനം** പഠമകഥിതാനം പദത്ഥാനം **യഥാക്കമം** ഉദ്ദിട്ഠക്കമമനതിക്കമ്മ **അനുദ്ദേസോ** അത്ഥന്തരം നിസ്സായ പുനകഥനം "സങ്ഖ്യാന"മിതി ച, "യഥാസങ്ഖ്യ"മിതി ച നിദ്ദിട്ഠം, കമോപി ച നിദ്ദിട്ഠോ. എത്ഥ പസിദ്ധം അനുദ്ദേസം പുബ്ബദ്ധേന അനുവദിത്വാ അപ്പസിദ്ധം കമമ്പി കമപരിയായം സങ്ഖ്യാനയഥാസങ്ഖ്യദ്വയമ്പി അപരദ്ധേന വിദധാതി. എത്ഥ വിധാതബ്ബം ദസ്സേതും അനുവാദസ്സ ആഹരിയമാനത്താ അനുവാദോ അപ്പധാനോ, വിധാതബ്ബോ പധാനോ. യഞ്ഹി വിധാതബ്ബം, തം പധാനം, ഇതരമപ്പധാനന്തി ഇമിനാ കാരണേന വുച്ചതി. തസ്മാ "നിദ്ദിട്ഠ"ന്തി "സങ്ഖ്യാനം, യഥാസങ്ഖ്യ"ന്തി ദ്വയം അപേക്ഖായ (തസ്സ അപ്പധാനത്താ) [ഇദം പദദ്വയം സീഹളബ്യാഖ്യായം ന ദിസ്സതി] നപുംസകം ഹോതി. "കമോ"തി അപേക്ഖായ "നിദ്ദിട്ഠോ"തി പുല്ലിങ്ഗോ ഹോതി. അപ്പധാനോ അനുദ്ദേസോതി നാപേക്ഖതി. കമമനതിക്കമ്മാതി ച, സങ്ഖ്യായ അനതിക്കമോതി ച വാക്യം.

൨൩൬. ആലാപഹാസലീലാഹി, മുനിന്ദ വിജയാ തവ;
കോകിലാ കുമുദാനി ചോ-പസേവന്തേ വനം ജലം.

൨൩൬. തമുദാഹരതി **"ആലാപി"**ച്ചാദിനാ. മുനിന്ദ തവ ആലാപഹാസാ ച തേസം ലീലാഹി, ഉദ്ദേസോയം. **വിജയാ** കോകിലകുമുദാനം പരാഭവേന **കോകിലാ** കരവീകാ കുമുദാനി ച, യഥോദ്ദേസമനുദ്ദേസോയം വുത്താപേക്ഖായ. വക്ഖമാനാപേക്ഖായ തു അയമ്പി ഉദ്ദേസോവ, "കോകിലാ വനം, കുമുദാനി ജല"മിതി യഥോദ്ദേസമനുദ്ദേസോയം. **ഉപസേവന്തേ ഇവ** നിസ്സയന്തി മഞ്ഞേ. ഇതി വത്ഥുതോ എവ സമ്ഭവോ **ഇവേ**തി പരികപ്പതേ. യജ്ജേവം പരികപ്പനായ കഥം യഥാസങ്ഖ്യന്തി ചേ? അത്രോച്ചതേ - യത്ഥാലങ്കാരന്തരമപി പതീയതേ. തത്ഥുദ്ദേസാനുരൂപാനുദ്ദേസസമ്ഭവേ സങ്ഖ്യാനമേവാലങ്കാരോ വോഹരീയതേ തസ്സേവ മുഖ്യതോ വത്തുമിച്ഛിതത്താ. യത്ഥാലങ്കാരന്തരം ന ഗമ്യതേ, തത്ഥ അച്ചന്തമേവ കമോതി വിഞ്ഞേയ്യം.

൨൩൬. ഉദാഹരതി **"ആലാപി"**ച്ചാദിനാ. ഹേ **മുനിന്ദ തേ** തവ **ആലാപഹാസലീലാഹി** മധുരസരലീലാഹി സദ്ധിം മന്ദഹസിതലീലാഹി സഞ്ജാതാ **വിജയാ** ജയഹേതു **കോകിലാ** കരവീകാ ച **കുമുദാനി** കേരവാനി ച വനം ജലഞ്ച കമേന **ഉപസേവന്തേ ഇവ** നിസ്സയം കരോന്തീതി മഞ്ഞേതി. എത്ഥ "ആലാപഹാസലീലാഹീ"തി ഉദ്ദേസോ, "കോകിലാ കുമുദാനീ"തി വുത്താപേക്ഖായ അനുദ്ദേസോ, "വനം ജല"ന്തി വക്ഖമാനാപേക്ഖായ ഉദ്ദേസോവ ഹോതി, തത്വതോ ഈദിസവിജയേന കോകിലാദീനം വനാദിനിസ്സയകാരണാഭാവതോ **ഇവ**സദ്ദപയോഗേന നിദ്ദിട്ഠോ. എവം സതി അയം പരികപ്പനാ ന ഭവതി. കസ്മാ? നാനാലങ്കാരസന്നിപാതേ സതി യോ യോ അലങ്കാരോ വത്തുനാ ഇച്ഛിതോ, തസ്സേവ മുഖ്യതോ വോഹരീയമാനത്താ.

ഏവം പരികപ്പനാലങ്കാരസംസഗ്ഗേ സതിപി ഉദ്ദേസക്കമേന ദസ്സിതസ്സ അനുദ്ദേസസ്സ മുഖ്യത്താ അയം കമാലങ്കാരോ നാമ. ഈദിസഞ്ഞമ്പി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബം. ആലാപോ ച ഹാസോ ചേതി ച, തേസം ലീലായോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൬൧. സിയാ പിയതരം നാമ, അത്ഥരൂപസ്സ കസ്സചി;
പിയസ്സാ'തിസയേനേ'കം, യം ഹോതി പടിപാദനം.

൨൬൧. പിയതരമാഹരതി **"സിയാ"**ഇച്ചാദിനാ. അതിസയേന പിയസ്സ കസ്സചി **അത്ഥരൂപസ്സ** അഭിധേയ്യസഭാവസ്സ യം **പടിപാദന**മാഖ്യാനം ഹോതി, ഏതം പിയതരം നാമ സിയാ.

൨൬൧. ഇദാനി പിയതരാലങ്കാരം ദസ്സേതി **"സിയാ"**ഇച്ചാദിനാ, അതിസയേന പിയസ്സ കസ്സചി **അത്ഥരൂപസ്സ** അഭിധേയ്യസഭാവസ്സ യം **പടിപാദനം** കഥനം ഹോതി, ഏതം പടിപാദനം **പിയതരം** നാമ പിയതരാലങ്കാരോ നാമ ഹോതി. അതിസയേന പിയന്തി ച, അത്ഥോ ഏവ രൂപം സഭാവോതി ച വാക്യം.

൨൬൨. പീതി യാ മേ സമുപ്പന്നാ, സന്ത സന്ദസ്സനാ തവ;
കാലേനാ'യം ഭവേ പീതി, തവേവ പുന ദസ്സനാ.

൨൬൨. ഉദാഹരതി **"പീതി"**ച്ചാദി. **സന്ത** സപ്പുരിസ മഹാമുനി തവ **സന്ദസ്സനാ** ചക്ഖുപഥാപാഥമത്തേന മധുരകഥാസവനാ യാ പീതി **മേ** മമ സമുപ്പന്നാ, അയം പീതി **കാലേന** ഈദിസേന സുഖേന [സുഖണനേ (?)] **തവേവ** നാഞ്ഞസ്സ കസ്സചി, കോ ഹി നാമോഞ്ഞോ തവാദിസോതി, പുന ദസ്സനാ ഭവേയ്യാതി.

൨൬൨. **"പീതി"**ച്ചാദി. ഹേ **സന്ത** സപ്പുരിസ തഥാഗത തവ **സന്ദസ്സനാ** മമ നേത്തേ ആപാഥഗമനതോ യാ പീതി മേ സമുപ്പന്നാ, **അയം** പീതി **കാലേന** ഈദിസക്ഖണേന തയാ സദിസസ്സ അഞ്ഞസ്സാഭാവാ **തവേവ** പുന **ദസ്സനാ** ദസ്സനതോ ഭവേതി. ഏത്ഥ പീതിയാ'തിസയഹേതുഭൂതം അതിഇട്ഠാരമ്മണഞ്ച ദസ്സനേ അതിഗേധഞ്ച പകാസനേന അതിപീതീതി പദത്ഥം [അതിപിയം പീഭിപദത്ഥം (ക॰)], പകാസിതം ഹോതി. "അയം പീതി ഭവേ"തി പുബ്ബകാലേ ഉപ്പന്നപീതിയാ പുനാസമ്ഭവതോ തംസദിസായേവ പീതി ഗഹിതാ യഥാ "സോയേവ വട്ടകോ [വദ്ധകോ (സീ॰ ബ്യാഖ്യായം)], താനിയേവ ഓസധാനീ"തി.

൨൬൩. വണ്ണിതേനോ'പമാനേന, വുത്യാ'ധിപ്പേതവത്ഥുനോ;
സമാസവുത്തി നാമാ'യം, അത്ഥസങ്ഖേപരൂപതോ.

൨൬൩. സമാസവുത്തിംവത്തുമാഹ **"വണ്ണിതേനി"**ച്ചാദി. **വണ്ണിതേന** പസംസിതേന ഉപമാനേന **അധിപ്പേതസ്സ** മനസി നിഹിതസ്സ **വത്ഥുനോ** അത്ഥസ്സ **വുത്യാ** കഥനേന **അയം** വുത്തലക്ഖണാ സമാസവുത്തി നാമ. കസ്മാ? **അത്ഥസ്സ** വത്തുമിച്ഛിതസ്സ **സങ്ഖേപോ** സങ്ഖിപിത്വാ കഥനം **രൂപം** സഭാവോ, തസ്മാ തതോയമന്വത്ഥസഞ്ഞാ സങ്ഖേപവുത്തി സമാസവുത്തീതി കത്വാ. കസ്മാ? അയം ഗുണീഭൂതാ സകത്ഥാ അത്ഥന്തരം വിദധാതി, ന തു സകത്ഥപധാനാ.

൨൬൩. ഇദാനി സമാസവുത്തിം നിദ്ദിസതി **"വണ്ണിതേ"**ച്ചാദിനാ. **വണ്ണിതേന** പസംസിതേന **ഉപമാനേന** ഉപമാനവത്ഥുനാ കരണഭൂതേന **അധിപ്പേതവത്ഥുനോ**

ഇച്ഛിതത്ഥസ്സ **വുത്യാ** കഥനേന **അത്ഥസങ്ഖേപരൂപതോ** വത്ഥുമിച്ഛിതത്ഥസ്സ സങ്ഗഹരൂപത്താ **അയം** യഥാവുത്തലക്ഖണാ സമാസവുത്തി നാമ ഹോതി. ഏത്ഥ വത്ഥുമിച്ഛിതത്ഥം സങ്ഗഹേത്വാ മനസി കത്വാ തസ്സ ഉപമാഭൂതത്ഥസ്സ വണ്ണനായ മനസി കതസ്സ പകാസനതോ അയം സമാസവുത്തി നാമ. ഏതിസ്സാ പദാഭിഹിതോ സകത്ഥോ അപ്പധാനോ, ഗമ്മമാനത്ഥോ പന പധാനോ ഹോതി. അധിപ്പേതഞ്ച തം വത്ഥു ചേതി ച, സമാസേന സങ്ഖേപേന വുത്തി കഥനമിതി ച, സങ്ഖേപോയേവ രൂപം സരൂപന്തി ച, അത്ഥസ്സ സങ്ഖേപരൂപന്തി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഉന്നർ. **സാ'യം വിസേസ്യമത്തേന, ഭിന്നാ'ഭിന്നവിസേസനാ;**
അത്ഥേവ അപരാപ്യ'ത്ഥി, ഭിന്നാഭിന്നവിസേസനാ.

ഉന്നർ. തസ്സാ പഭേദം ദസ്സേതി **"സായ"**മിച്ചാദിനാ. **സാ അയം** സമാസവുത്തി യംകിഞ്ചി വത്ഥു സാമഞ്ഞാകാരപ്പതീതം "ഈദിസമിദം നാഞ്ഞഥാ"തി കുതോചി ബ്യവച്ഛിജ്ജതേ കേനചി ഗുണാദിനാ വവത്ഥാപീയതേ, തം **വിസേസ്യം,** തമേവ **മത്തം** വിസേസനഭേദബ്യവച്ഛേദതോ, തേന. **ഭിന്നാ** അതുല്യാ അവയവധമ്മസ്സ സമുദായേ വത്തനതോ. അഭിന്നം തുല്യാകാരം വിസേസനം യസ്സം സാ **അഭിന്നവിസേസനാപി** അത്ഥേവ. **അപരാപ്യത്ഥി, ന** കേവലം സായേവ. കീദിസീ? ഭിന്നഞ്ച അഭിന്നഞ്ച വിസേസനം യസ്സന്തി **ഭിന്നാഭിന്നവിസേസനാ**. വിസേസ്യം തു ഭിന്നന്തി.

ഉന്നർ. ഇദാനി തസ്സാ സമാസവുത്തിയാ ഭേദം ദസ്സേതി **"സായ"**മിച്ചാദിനാ. **സാ അയം** സമാസവുത്തി **വിസേസ്യമത്തേന** ഗുണാദിസദിസധമ്മേന കരണഭൂതേന കേനചി ഉപമാനവത്ഥുനാ മനസി കതം "ഇദം ഉപമേയ്യവത്ഥു ഈദിസ"ന്തി സാമഞ്ഞാവത്ഥതോ വിസും കതവിസേസ്യേന **ഭിന്നാ** വിസും ജാതാ, തത്തകേന അതുല്യാ വാ, **അഭിന്നവിസേസനാ** തുല്യവിസേസനയുത്താ അത്ഥേവ **ഭിന്നാഭിന്നവിസേസനാ** അതുല്യതുല്യവിസേസനയുത്താ ഭിന്നവിസേസ്യയുത്താ അപരാപി അത്ഥി. ഏവം സമാസവുത്തി ദ്വിധാ ഹോതി. വിസേസ്യമേവ മത്തമിതി ച, അവയവേന സമ്ഭവഭേദസഭാവസ്സ സമുദായേപി പവത്തത്താ ഭിന്നാതി വുത്താ. അഭിന്നാനി വിസേസനാനി യസ്സമിതി ച, ഭിന്നാനി ച അഭിന്നാനി ചേതി ച, താനി വിസേസനാനി യസ്സമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

അഭിന്നവിസേസന

ഉന്ന൫. **വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ,**
പസത്ഥരതനാലയോ;
ഗമ്ഭീരോ ചാ'യ'മമ്ഭോധി,
പുഞ്ഞേനാ'പാദിതോ [പുഞ്ഞേനാസാദിതോ (സീ॰)] **മയാ.**

ഉന്ന൫. ഉഭയമുദാഹരതി **"വിസുദ്ധ"**ഇച്ചാദിനാ. അയ**മമ്ഭോധി** സാഗരോ **പുഞ്ഞേന** ചിരാനുചിതകുസലമൂലേന ഹേതുനാ മയാ **ആപാദിതോ** പത്തോ, കീദിസോ? **വിസുദ്ധം** ലോകവോഹാരതോ ദേവാസുരാനം മഥനേ വിസേനാസമ്മിസ്സത്താ **അമതം** പീയൂസം സന്ദദാതീതി **വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ,** അമ്ഭോധി. **വിസുദ്ധം** ദോസലേസേനാപ്യസമ്ഫുട്ഠത്താ അച്ചന്തനിമ്മലം **അമതം** മരണാഭാവേന അമതസങ്ഖാതം നിബ്ബാനധാതും സന്ദദാതി

ഉപദേസകഭാവേനാതി **വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ,** സദ്ധമ്മോ. **പസത്ഥാനി** നിരവജ്ജത്താ **രതനാനി** മുത്താമണിആദീനി, തേസം **ആലയോ** പവത്തിട്ഠാനം, അമ്ഭോധി. **പസത്ഥാനി** ബുദ്ധാദീഹി അനേകധാ, വണ്ണിതാനി **രതനാനി** സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസങ്ഖതാനി, തേസം ആലയോ, സദ്ധമ്മോ. **ഗമ്ഭീരോ** ച അഗാധത്താ സാഗരോ സദ്ധമ്മോ ച അയമാപാദിതോതി പകതം. അയം വിസേസ്യമത്തഭിന്നാ അഭിന്നവിസേസനാ വിസേസ്യസ്സ അമ്ഭോധിനോ വിവച്ഛിതാ സദ്ധമ്മാ ഭിന്നത്താ, വിസുദ്ധാമതസന്ദായിത്താദിനോ ച വിസേസനസ്സ വുത്തേന പകാരേനാഭിന്നത്താതി.

൨൩൭. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"വിസുദ്ധാ"**ഇച്ചാദിനാ. **വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ** ലോകവോഹാരതോ ദേവാസുരാനം സമുദ്ദമഥനേ വിസേന അമിസ്സത്താ വിസുദ്ധഭൂതപീയൂസദായകോ, ഉപമാഭൂതസമുദ്ദവണ്ണനായ ബുദ്ധിയം വത്തമാനസ്സ സദ്ധമ്മസ്സ പകാസനതോ വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ കാമാമിസാദിദോസലവേനാപി അമിസ്സിതത്താ അതിനിമ്മലം ജരാമരണരഹിതം നിബ്ബാനം ഉപദേസദാനേന വേനേയ്യാനം ദായകോ, **പസത്ഥരതനാലയോ** നിദ്ദോസത്താ പസത്ഥാനം മുത്താമണിആദീനം രതനാനം പവത്തിട്ഠാനഭൂതോ സമുദ്ദപക്ഖേ, സദ്ധമ്മപക്ഖേ പന **പസത്ഥരതനാലയോ** ബുദ്ധാദീഹി പസത്ഥാനം സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസങ്ഖതരതനാനം പവത്തിദേസഭൂതോ, **ഗമ്ഭീരോ** പകതിയായേവ അഗാധോ, ഏകത്തനയാദിചതുബ്ബിധനയേഹി **ഗമ്ഭീരോ അയം അമ്ഭോധി ച** ഏസോ സമുദ്ദോ ച, ചിത്തേന ഗഹിതസദ്ധമ്മോ ച **പുഞ്ഞേന** ഭവന്തരോപചിതകുസലകമ്മേന മയാ **ആപാദിതോ** പത്തോതി വിസേസ്യഭൂതസ്സ അമ്ഭോധിനോ വത്തുമിച്ഛിതസദ്ധമ്മതോ ഭിന്നത്താ ച, "വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ"തി ഇച്ചാദികാനം വിസേസനാനം ഉഭയവിസേസ്യേപി യഥാവുത്തനയേന അഭിന്നത്താ ച അയം സമാസവുത്തി വിസേസ്യമത്തേന ഭിന്നാ അഭിന്നവിസേസനാ ഹോതി.

ഭിന്നാഭിന്നവിസേസന

൨൩൮. **ഇച്ഛിതത്ഥപദോ സാരോ,**
ഫലപുപ്ഫോപസോഭിതോ;
സച്ഛായോ'യ'മപുബ്ബോവ,
കപ്പരുക്ഖോ സമുട്ഠിതോ.

൨൩൮. **"ഇച്ഛിതേ"**ച്ചാദി. അയ**മപുബ്ബോവ** വുത്തഗുണയോഗേന അച്ഛരിയരൂപത്താ കപ്പരുക്ഖോ സമുട്ഠിതോ, കീദിസോ? ഇച്ഛിതം ലോകിയം യം കിഞ്ചി അത്ഥം പദദാതീതി **ഇച്ഛിതത്ഥപദോ,** കപ്പരുക്ഖോ. ഇച്ഛിതം ലോകിയലോകുത്തരം യം കിഞ്ചി അത്ഥം പദദാതീതി **ഇച്ഛിതത്ഥപദോ,** ജിനോ. **സാരോ** സേട്ഠോ, കപ്പരുക്ഖോ ജിനോ ച. ഫലാനി പുപ്ഫാനി, തേഹി ഉപസോഭിതോ, കപ്പരുക്ഖോ. സഹ ഛായായ ചന്ദസൂരിയാലോകവിലോമരൂപായ വത്തതേ **സച്ഛായോ,** കപ്പരുക്ഖോ. ജിനോ തു പുബ്ബേ വുത്തായ കായകന്താദിരൂപായ ഛായായ യുത്തോതി **സച്ഛായോ**തി. അയം വിസേസ്യമത്തഭിന്നാ ഭിന്നാഭിന്നവിസേസനാ ജിനതോ വിസേസ്യസ്സ കപ്പരുക്ഖസ്സ ഭിന്നത്താ, ഫലപുപ്ഫോപസോഭിതത്ഥസ്സ കപ്പരുക്ഖേയേവ സമ്ഭവാ, ഇച്ഛിതത്ഥപദത്ഥസ്സ സാരതായ സച്ഛായതായ ഉഭയത്ഥേവ ഭാവതോ വുത്തവിധിനാതി.

൨൬൬. **"ഇച്ഛിതത്ഥി"**ച്ചാദി. **ഇച്ഛിതത്ഥപദോ** സത്തേഹി ഇച്ഛിതാനം ലോകിയഅവിഞ്ഞാണകവത്ഥാഭരണാദീനം ദായകോ കപ്പരുക്ഖവണ്ണനായ ചിത്തേ പതിട്ഠിതസ്സ ജിനപദത്ഥസ്സ കഥേതുകാമതായ **ഇച്ഛിതത്ഥപദോ** സത്തേഹി പത്ഥിതാനം ലോകിയലോകുത്തരാനം സകലത്ഥാനം അനുരൂപവസേന തേസം തേസം സത്താനം ദായകോ, **സാരോ** രുക്ഖേസു ഈദിസരുക്ഖസ്സാഭാവതോ ഉത്തമോ, **സാരോ** സദേവകാദിസത്തലോകേസു താദിസസത്തവിസേസാഭാവതോ ഉത്തമോ, **ഫലപുപ്ഫോപസോഭിതോ** കപ്പദ്ദുമാനുരൂപഫലേഹി പുപ്ഫേഹി ച ഉപസോഭിതോ, **സച്ഛായോ** ചന്ദസൂരിയാലോകേഹി ആവരണീയരുക്ഖച്ഛായായ സമന്നാഗതോ, **സച്ഛായോ** നീലപീതാദിഛബ്ബിധരംസിജാലേഹി സമന്നാഗതോ, **അപുബ്ബോ** പുബ്ബേ അസഞ്ജാതോ **അയം കപ്പരുക്ഖോ** ഏസോ പച്ചക്ഖോ കപ്പപാദപോ **സമുട്ഠിതോ** സത്താനം പുഞ്ഞാനുഭാവേന ലോകേ പാതുഭൂതോതി. വത്ഥുമിച്ഛിതത്ഥജിനപദത്ഥതോ വിസേസ്യസ്സ കപ്പരുക്ഖസ്സ ഭിന്നത്താ ച, ഇച്ഛിതത്ഥദാനസാരഭാവസച്ഛായസങ്ഖതാനം വിസേസനാനം ഉഭയസാധാരണത്താ ച, ഫലപുപ്ഫോപസോഭിതതായ രുക്ഖസ്സേവ വിസേസനത്താ ച അയം സമാസവുത്തി വിസേസ്യഭിന്നാവ ഭിന്നാഭിന്നവിസേസനാ ഹോതി. ഇച്ഛിതോ ച സോ അത്ഥോ ചേതി ച, തം പദദാതീതി ച, ഫലപുപ്ഫേഹി ഉപസോഭിതോതി ച, സഹ ഛായായ വത്തമാനോതി ച വാക്യം.

൨൬൭. **സാഗരത്തേന സദ്ധമ്മോ,**
രുക്ഖത്തേനോ'ദിതോ ജിനോ;
സബ്ബേ സാധാരണാ ധമ്മാ,
പുബ്ബത്രാ'ഞ്ഞത്ര തു'ത്തയം.

൨൬൭. തദുഭയം വിവരതി **"സാഗരത്തേനി"**ച്ചാദിനാ. **സദ്ധമ്മോ** സമ്ബുദ്ധഭാസിതോ **സാഗരത്തേന** സാഗരഗുണസദിസത്താ സാഗരരൂപേന ഉദിതോതി സമ്ബന്ധോ, കിത്തിതോതി അത്ഥോ. ജിനോ **രുക്ഖത്തേന** യഥാവുത്തനയേന **ഉദിതോ** തം പത്തോ അനുപേക്ഖിതസ്സ കക്ഖവുത്തിയാ അമ്ഭോധിആദിസദ്ദാനം. പകരണാദിനാ തു തഥാ പതീത്യുദയോ, അഞ്ഞഥാ കഥം അമ്ഭോധിആദിസദ്ദാനം ധമ്മാദിസച്ഛായകത്തം സിയാ. ഭേദോ തു അയം **പുബ്ബത്ര** "വിസുദ്ധാമതസന്ദായി"ച്ചാദികേ **സബ്ബേ** യേ കേചി തത്രോപാത്താ വിസുദ്ധാമതസന്ദായിത്താദയോ **സാധാരണാ** തുല്യാ **ധമ്മാ** വിസേസനാനി ഉഭയത്രാപി സമ്ഭവാ, **അഞ്ഞത്ര തു** അനന്തരവുത്ത "ഇച്ഛിതത്ഥപദോ"ഇച്ചാദോ പന തയം സാധാരണം [ദ്വയം സാധാരണഞ്ച (ക॰)], അസാധാരണഞ്ച വിസേസനം വുത്തനയേനേതി.

൨൬൭. ഇദാനി തേഹി ദ്വീഹി സമാസവുത്തേഹി വുത്തത്ഥദ്വയം പകാസേതി **"സാഗരി"**ച്ചാദിനാ. **സാഗരത്തേന** സാഗരരൂപേന **സദ്ധമ്മോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ദേസിതപരിയത്തിസദ്ധമ്മോ **ഉദിതോ** കഥിതോ, രുക്ഖത്തേന ജിനോ ഉദിതോ. സാഗരകപ്പരുക്ഖാദിസദ്ദാ അത്തനോ അഭിധേയ്യഭൂതസാഗരരുക്ഖാദികേ അത്ഥേ മുഖ്യഭാവേന അപവത്തിത്വാ ബുദ്ധിയം പവത്തഅത്ഥസ്സാപി സാധാരണഭൂതവിസേസനപരിഗ്ഗഹേന ഗമ്മമാനേ വത്ഥുമിച്ഛിതസദ്ധമ്മജിനപദത്ഥേയേവ പകരണാദിതോ താദിസഅത്ഥപ്പതീതിയാസമ്ഭവതോ മുഖ്യഭാവേന പവത്തന്തീതി അധിപ്പായോ. തഥാ ഹി യദി ഏതേ മുഖ്യത്ഥേന ന പവത്തന്തി, അമ്ഭോധികപ്പരുക്ഖസദ്ദാ സദ്ധമ്മജിനപദത്ഥേ കഥം പകാസേന്തീതി തേസു ദ്വീസു ഉദാഹരണേസു **പുബ്ബത്ര**

‘‘വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ’’ഇച്ചാദിപുബ്ബുദാഹരണേ **സബ്ബേ ധമ്മാ** ‘‘വിസുദ്ധാമതസന്ദായീ’’തി സബ്ബേ വിസേസനധമ്മാ **സാധാരണാ** അമ്ഭോധിസദ്ധമ്മാനം സമാനാ, **അഞ്ഞത്ര തു** ‘‘ഇച്ഛിതത്ഥപദോ’’തിആദികേ അഞ്ഞസ്മിം ഉദാഹരണേ പന **തയം** ‘‘ഇച്ഛിതത്ഥപദോ, സാരോ, സച്ഛായോ’’തി വിസേസനത്തയം സാധാരണം. ഫലപുപ്ഫോപസോഭിതഭാവോ പന രുക്ഖാവേണികോ, ‘‘അപുബ്ബോ’’ഇച്ചാദികം വിസേസനമേവ. തഥാ ഹി ഇമിനാ രുക്ഖധമ്മഭൂതോ കോചി വിസേസോ പകാസിതോ ന ഹോതീതി വിസേസനത്തം അഞ്ഞേസുയേവ വുത്തം.

൨൬൯. വത്ഥുനോ’ഞ്ഞപ്പകാരേന, ഠിതാ വുത്തി തദഞ്ഞഥാ;
പരികപ്പീയതേ യത്ഥ, സാ ഹോതി പരികപ്പനാ.

൨൬൯. പരികപ്പനം പരികപ്പേതി **‘‘വത്ഥുനോ’’**ച്ചാദിനാ. **വത്ഥുനോ** സജീവസ്സ നിജ്ജീവസ്സ വാ **വുത്തി** അവത്ഥാ **അഞ്ഞപ്പകാരേന** വത്തുമിച്ഛിതപ്പകാരാപേക്ഖായ അഞ്ഞേനേവ രൂപേന ഠിതാ, തസ്സേവ തതോ യഥാവട്ഠിതപ്പകാരതോ **അഞ്ഞഥാ** അഞ്ഞേന പകാരേന പരികപ്പീയതേ **യത്ഥ** വുത്തിയം, സാ **പരികപ്പനാ** ഹോതി, പരികപ്പീയതേ അഞ്ഞഥാ കരീയതേ വത്ഥുട്ഠിതി ഏതിസ്സന്തി കത്വാ.

൨൬൯. ഇദാനി പരികപ്പനം ദസ്സേതി **‘‘വത്ഥുനോ’’**ഇച്ചാദിനാ. **വത്ഥുനോ** യസ്സ കസ്സചി സവിഞ്ഞാണകഅവിഞ്ഞാണകപദത്ഥസ്സ **വുത്തി** പവത്തി **അഞ്ഞപ്പകാരേന** കപ്പനീയപ്പകാരതോ അഞ്ഞേന വിജ്ജമാനപ്പകാരേന **ഠിതാ** പവത്തമാനാ, **തദഞ്ഞഥാ** തതോ വിജ്ജമാനപ്പകാരതോ അഞ്ഞേനാവിജ്ജമാനപ്പകാരേന **യത്ഥ** വുത്തിയം പരികപ്പീയതേ, സാ പരികപ്പനാ നാമ ഹോതി. പരികപ്പീയതേ അഞ്ഞഥാ കരീയതേ വത്ഥുട്ഠിതി ഏതിസ്സമിതി വിഗ്ഗഹോ.

൨൭൦. ഉപമാബ്ഭന്തരത്തേന, കിരിയാദിവസേന ച;
കമേനോ’ദാഹരിസ്സാമി, വിവിധാ പരികപ്പനാ.

൨൭൦. ഭേദം തസ്സാ ദസ്സേതി **‘‘ഉപമാ’’**ഇച്ചാദിനാ. ഉപമാ അബ്ഭന്തരേ യസ്സാ, തസ്സാ ഭാവോ, തേന ച, കിരിയാദിവസേന ച **വിവിധാ** നാനപ്പകാരാ പരികപ്പനാ ഇദാനി കമേന ഉദാഹരിസ്സാമി.

൨൭൦. ഇദാനി തസ്സ ഭേദം ദസ്സേതി **‘‘ഉപമാബ്ഭന്തരേ’’**ച്ചാദിനാ. **ഉപമാബ്ഭന്തരത്തേന** ഉപമായ അബ്ഭന്തരേ വിജ്ജമാനത്താ ച കിരിയാദിവസേന ച വിവിധാ പരികപ്പനാ കമേന ഉദാഹരിസ്സാമി. ഉപമാ അബ്ഭന്തരേ അസ്സാ പരികപ്പനായേതി ച, തസ്സാ ഭാവോതി ച, അനേകേ വിധാ പകാരാ യാസമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഉപമാബ്ഭന്തരപരികപ്പനാ

൨൭൧. ഇച്ഛാഭങ്ഗാതുരാ’സീനാ,
താ’തിനിച്ചല’മച്ഛരാ;
വസം നേന്തീവ ധീരം തം,
തദാ യോഗാഭിയോഗതോ.

൨൩൦. ഉദാഹരതി **"ഇച്ഛാ"**ഇച്ചാദി. ഇച്ഛാഭങ്ഗേന "ബുദ്ധം ഭഗവന്തം വസേ വത്തേസ്സാമാ"തി ബോധിമൂലേ കതാഭിലാസവിനാസേന **ആതുരാ** ദുക്ഖിതാ അതിനിച്ചലസഭാവപ്പത്താ **അതിനിച്ചലം** നാസികഗ്ഗേ നയനേ കതാനതാവസേന അച്ചന്തമക്രിയ**മാസീനാ** നിസിന്നാ **താ അച്ഛരാ** യോഗിനിസങ്കാസാ മാരങ്ഗനാതി യഥാവട്ഠിതായ സചേതനാനം മാരങ്ഗനാലക്ഖണാനം [മാരങ്ഗനാവലക്ഖണാനം (ക॰)] വത്ഥൂനം വുത്തി വുത്താ, സായമഞ്ഞഥാ പരികപ്പീയതേ. **ധീരം** ദേവങ്ഗനാനമ്പി സിങ്ഗാരഭാവോപചരിതവിലാസാതിസയേനാപി അകമ്പത്താ. **തം** ഭഗവന്തം. **യോഗോ** മന്താനുട്ഠാനം, തത്ഥ അഭിയോഗതോ യുഞ്ജനേന **വസ**മത്തനോ ആയത്തഭാവം തദാ **നേന്തീവ** വഹന്തി മഞ്ഞേതി. എത്ഥ **ഇവ** സദ്ദസുതിയാ ഉപമാസന്ദേഹോ ന കാതബ്ബോ, സവസാനയനമകുബ്ബന്തിയോ മാരങ്ഗനാ വസം നേന്തീവാതി പരികപ്പീയന്തേ. ഹോതി ച-

"വസം നേന്തീവ ധീര"ന്തി, നയനേ നോ'പമാനതാ;
ന ഹി കത്തുക്രിയായ'ത്ഥി, ഉപമാനോപമേയ്യതാതി.

ക്രിയാപരികപ്പത്തേപി അയമുപമാബ്ഭന്തരാ പരികപ്പനാ, ന കേവലക്രിയാപരികപ്പനാ മാരങ്ഗനാനമചലോപവേസനസ്സ യോഗാഭിയോഗേന സാമ്യസന്ദസ്സനതോ, തഥാഭൂതായ ചോപവേസനക്രിയായ ധീരസ്സാപി താദിസസ്സ ഭഗവതോ അവസാനയനത്തന്തി പരികപ്പനതോതി.

൨൩൦. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"ഇച്ഛാ"**ഇച്ചാദിനാ. **ഇച്ഛാഭങ്ഗാതുരാ** അജപാലനിഗ്രോധമൂലേ നിസിന്നം ഭഗവന്തം "പലോഭേസ്സാമാ"തി മാരങ്ഗനാ അത്തനായേവ കതായ ഇച്ഛായ അനിബ്ബത്തിയാ പീളിതാ, അതിനിച്ചലം ഹുത്വാ നാസികഗ്ഗേ പതിതദിട്ഠേഹി സമന്നാഗതാനഞ്ഞവുത്തിയാ ക്രിയന്തരവിരഹതോ. **ആസീനാ** ഝായമാനാ നിസിന്നാ **താ അച്ഛരാ** യോഗിനിസദിസാ തണ്ഹാഅരതിരഗാസങ്ഖാതാ മാരങ്ഗനായോ **ധീരം** സിങ്ഗാരാധിപ്പായേന കതാനേകലീലാവിലാസേനാപി അകമ്പമാനം **തം** ഭഗവന്തം **യോഗാഭിയോഗതോ** മന്തജപ്പനസങ്ഖാതയോഗേ യുഞ്ജനേന **വസം** അത്തനോ വസം **തദാ** അത്തനോ പരാജിതകാലേ **നേന്തീവ** പാപേന്തി മഞ്ഞേതി. എത്ഥ പുബ്ബദ്ധേന മാരങ്ഗനാസങ്ഖാതസജീവപദത്ഥാനം വിജ്ജമാനപ്പകാരം ദസ്സിതം. പുന അപരദ്ധേന തേസമേവ അവിജ്ജമാനയോഗാഭിയോഗേന വസീകരണം കപ്പിതം. മാരങ്ഗനാനം നിച്ചലനിസജ്ജായ യോഗിനീനം മന്തജ്ഝയനസദിസത്താ മാരങ്ഗനാനം യോഗിനീനം ഉപമാനോപമേയ്യത്തം സാമത്ഥിയാ ഗമ്യതേതി എസാ ഉപമാബ്ഭന്തരപരികപ്പനാ നാമ. "നേന്തി ഇവാ"തി പയോഗേ കതേപി ക്രിയാപരികപ്പനം ന ഹോതേവ. ഇച്ഛായ ഭങ്ഗോതി ച, തേന ആതുരാതി ച, നിഗ്ഗതം ചലം ചലനം അസ്മാ ആസനസ്മാതി ച, അതിസയേന നിച്ചലന്തി ച, ക്രിയാവിസേസനം, യോഗേ അഭിയോഗോതി ച വാക്യം.

"നേന്തി ഇവാ"തി ഇധ **ഇവ**സദ്ദസുതിയാ ഉപമാജോതനത്ഥം ചേതി സംസയോ ന കാതബ്ബോ, സാധമ്മസങ്ഖാതഗുണവിസേസസ്സ സമ്ബന്ധേ അസതി ക്രിയാമത്തസ്സ ഉപമാഭാവതോ. വുത്തം ഹി-

"വസം നേന്തീവ ധീര"ന്തി, നയേന നോ'പമാനതാ;
ന ഹി കത്തുക്രിയായ'ത്ഥി, ഉപമാനോപമേയ്യതാതി.

“വസം നേന്തീവ ധീര”ന്തി ഏത്ഥ **നയനേ** ഗമ്യമാനേ പാപനേ **ഉപമാനതാ** ഉപമാനഭാവോ നത്ഥി, **ഹി** തഥേവ, **കത്തുക്രിയായ** കത്തുസമ്ബന്ധിയാ ക്രിയായ **ഉപമാനോപമേയ്യതാ** ഉപമാനഭാവോ ഉപമേയ്യഭാവോ നത്ഥീതി അയം ഹേത്ഥത്ഥോ.

ക്രിയാപരികപ്പനാ

൨൭൫. **ഗജം മാരോ സമാരുള്ഹോ, യുദ്ധായ’ച്ചന്ത’മുന്നതം;**
മഗ്ഗ’മന്വേസതി നൂന, ജിനഭീതോ പലായിതും.

൨൭൫. **“ഗജ”**മിച്ചാദി. യുദ്ധായ **അച്ചന്ത**മതിസയേന **ഉന്നത**മുച്ചം **ഗജം** ഹത്ഥിം സമാരുള്ഹോ **മാരോ** വസവത്തീ തം ജിനാതീതി അത്ഥേന **ജിനതോ** ഭീതോ പലായിതും കിഞ്ചി നിലീയനട്ഠാനം **മഗ്ഗം** പഥം അന്വേസതി **നൂന** മഞ്ഞേ. ഇതി ക്രിയാപരികപ്പനാ ആരോഹനക്രിയായ മഗ്ഗമന്വേസനത്ഥന്തി പരികപ്പിതത്താ.

൨൭൫. **“ഗജ”**മിച്ചാദി. **യുദ്ധായ** യുദ്ധത്ഥം **അച്ചന്തം** അതിസയേന **ഉന്നതം** ദിയഡ്ഢസതയോജനായാമാനുരൂപഉച്ചഗുണസമന്നാഗതം **ഗജം** ഗിരിമേഖലം സമാരുള്ഹോ മാരോ ജിനാ ഭീതോ പലായിതും **മഗ്ഗം** നിബ്ഭയം പഥം **അന്വേസതി നൂന** ഗവേസതി മഞ്ഞേ. യുദ്ധത്ഥം കുരുമാനോ ഗജാരോഹനം മഗ്ഗാന്വേസനത്ഥമിതി കവിനാ പരികപ്പിതത്താ ഏസാ ക്രിയാപരികപ്പനാ നാമ. അച്ചന്തമിതി അസങ്ഖ്യ സസങ്ഖ്യഭാവേപി പകരണതോ ആധിക്കേ ഏവ വത്തതി.

ഗുണപരികപ്പനാ

൨൭൬. **മുനിന്ദ പാദദ്വന്ദേ തേ, ചാരുരാജീവസുന്ദരേ;**
മഞ്ഞേ പാപാഭിസമ്മദ്ദ-ജാതസോണേന സോണിമാ.

൨൭൬. മുനിന്ദ തേ ചാരു ച തം രാജീവം പദുമഞ്ച തമിവ സുന്ദരം തസ്മിംതേ പാദദ്വന്ദേ **സോണിമാ** ലോഹിതത്തഗുണോ, ഇതി യഥാവട്ഠിതാ അചേതനസ്സ ലോഹിതത്തലക്ഖണസ്സ വത്ഥുനോ വുത്തി വുത്താ, സായമഞ്ഞഥാ പരികപ്പീയതേ. **പാപാനം** കിലേസാരീനം **അഭിസമ്മദ്ദേന** അതിസയം സമ്പിസനേന ജാതം **സോണം** രുധിരം, തേന ജാതോതി മഞ്ഞേ. ഇതി ഗുണപരികപ്പനാ പാദദ്വന്ദസന്നിഹിതലോഹിതത്തഗുണസ്സ ‘‘പാപാ…പേ…സോണേനേ’’തി പരികപ്പിതത്താ.

൨൭൬. **“മുനിന്ദേ”**ച്ചാദി. ഹേ **മുനിന്ദ തേ** തവ **ചാരുരാജീവസുന്ദരേ** മനുഞ്ഞപദുമസുന്ദരേ പാദദ്വന്ദേ **സോണിമാ** രത്തവണ്ണം **പാപാഭിസമ്മദ്ദജാതസോണേന മഞ്ഞേ** സപരസന്താനഗതപാപാനം സമ്മദ്ദനേന ജാതേന രുധിരേനാതി മഞ്ഞേ. സബ്ബഞ്ഞുനോ പാദേ ഭവന്തരസിദ്ധപുഞ്ഞകമ്മാനുഭാവേന ജാതരത്തവണ്ണം ‘‘പാപാഭിസമ്മദ്ദനേനാ’’തി പരികപ്പിതത്താ അയം ഗുണപരികപ്പനാ നാമ. ചാരു ച തം രാജീവഞ്ചാതി ച, പാപാനം അഭിസമ്മദ്ദോതി ച, തേന ജാതഞ്ചാതി ച, തഞ്ച തം സോണഞ്ചാതി ച, സോണസ്സ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൭൭. **മഞ്ഞേസങ്കേ ധുവം നൂന-മിവ’മിച്ചേവമാദിഹി;**

സാ’യം ബ്യഞ്ജീയതേ ക്വാപി, ക്വാപി വാക്യേന ഗമ്യതേ.

൨൭൩. വോഹാരത്ഥം പരികപ്പനാസൂചകേ സദ്ദേ ദസ്സേന്തോ ആഹ **“മഞ്ഞേ”**ഇച്ചാദി. **ഇതി** ഏവരൂപോ സദ്ദരാസി ആദി യേസം “തക്കേമി, പരികപ്പേമി, ചിന്തയാമി, യഥേ”ത്യേവമാദീനം, തേഹി **സായം** പരികപ്പനാ **ക്വാപി** യഥാവുത്തേ **ബ്യഞ്ജീയതേ** പകാസീയതേ, **ക്വാപി** കത്ഥചി പന വാക്യേന ഗമ്യതേ **മഞ്ഞേ**ഇച്ചാദീനമഭാവേപീതി.

൨൭൩. വോഹാരസുഖത്ഥം പരികപ്പനാപകാസകേ സദ്ദേ ദസ്സേതി **“മഞ്ഞേ”**ച്ചാദിനാ. മഞ്ഞേ, സങ്കേ, ധുവം, നൂന, ഇവ, ഏവമാദീഹി സദ്ദേഹി **സായം** പരികപ്പനാ **ക്വാപി** ഏത്ഥ വിയ കത്ഥചി **ബ്യഞ്ജീയതേ** പകാസീയതേ, **ക്വാപി** കത്ഥചി **വാക്യേന** ക്രിയാകാരകസമ്ബന്ധസഹിതപദസമുദായേന **ഗമ്യതേ ഇ**വാദിസദ്ദയോഗാഭാവേപി കേവലം വാക്യസാമത്ഥിയേനേവ ഞായതേ. **“മഞ്ഞേ”**ച്ചാദിപദപഞ്ചകംദ്വന്ദസമാസേന നിദ്ദിട്ഠം. **ഇതി ഏവം** പകാരോ സദ്ദസമുദായോ ആദി യേസം “തക്കേമി, പരികപ്പേമി, ചിന്തയാമി, യഥാ”തിആനീനന്തി വിഗ്ഗഹോ.

ഗമ്മപരികപ്പനാ

൨൭൪. ദയാസഞ്ചാരസരസാ [ദയാസഞ്ജാതസരസാ (ക॰)], **ദേഹാ**
നിക്ഖന്തകന്തിയോ;
പീണേന്താ ജിന തേ സാധു-ജനം സരസതം നയും.

൨൭൪. ഉദാഹരതി **“ദയാ”**ഇച്ചാദി. **രസോ** സിനേഹോ, തേന സഹ വത്തമാനോ **സരസോ.** ദേഹോ. **ദയായ** കരുണായ **സഞ്ചാരോ** ദുക്ഖിതസത്തവിസയാ നിരന്തരപ്പവത്തി, തേന സരസോ, തതോ. ജിന തേ **ദേഹാ** സരീരതോ നിക്ഖന്തകന്തിയോ സാധുജനം **പീണേന്താ** തപ്പേന്താ തമേവ ജനം **സരസതം** സപേമതം **നയും** പാപേസും, താദിസം തഥാവിധദേഹനിക്ഖന്തകന്തീ നം സാധുജനം പീണേന്തി. ഗമ്മമാനപരികപ്പനായം യതോ കന്തിയോ ലദ്ധസരസസരീരസംസഗ്ഗാ സയമ്പി സരസാ ഇവ അത്താനം സേവമാനമ്പി സാധുജനം സരസതം നേന്തീതി ഗമ്യതേ.

൨൭൪. വാക്യഗമ്മപരികപ്പനമുദാഹരതി **“ദയേ”**ച്ചാദിനാ. ഹേ **ജിന** തേ **ദയാസഞ്ചാരസരസാ** ദുക്ഖിതസത്തവിസയായ കരുണായ സവിസയേ നിരന്തരപ്പവത്തിയാ സഞ്ജാതസ്നേഹതോ **ദേഹാ** സരീരതോ **നിക്ഖന്തകന്തിയോ** ദസദിസാസു നിഗ്ഗതാ നീലാദിഛബ്ബണ്ണരംസിയോ **സാധുജനം** കതപുഞ്ഞം ഉത്തമജനം പീണേന്താ **സരസതം**സസ്നേഹഭാവം പേമസഹിതത്തം **നയും** തമേവ സാധുജനം പാപേസും. “സരസതം നയു”ന്തി ഏത്ഥ “സാധുജന”ന്തി സുതസമ്ബന്ധേന ഞായതി. കരുണാസിനേഹസോമ്മദേഹസംസഗ്ഗതോ കന്തിയോ സയമ്പി നിസ്സയഗുണതോ സോമ്മഭൂതാ അത്താനം വിസയം കതാ പവത്തജനേപി മുദും കരോന്തേവാതി **ഇ**വാദീനം അഭാവേപി വാക്യഗമ്മപരികപ്പനാ. ഏത്ഥ അചേതനാനം കന്തിവത്ഥൂനം ജനപസാദസങ്ഖാതവത്ഥുട്ഠിതി “ദയാസഞ്ചാരസരസാ ഇവാ”തി ഏവമാദിഅഞ്ഞപ്പകാരേന പരികപ്പിതോ. ദയായ സഞ്ചാരോ പുനപ്പുനം പവത്തീതി ച, സഹ രസേന സ്നേഹേന വത്തമാനോതി ച, ദയാസഞ്ചാരേന

സരസോതി ച, നിക്ഖന്താ ച താ കന്തിയോ ചേതി ച, സാധു ച സോ ജനോ ചേതി ച, സരസസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം.

൨൭൫. ആരഭന്തസ്സ യം കിഞ്ചി, കത്തും പുഞ്ഞവസാ പുന;
സാധനന്തരലാഭോ യോ, തം വദന്തി സമാഹിതം.

൨൭൫. സമാഹിതം സമാഹരതി **“ആരഭന്തസ്സി”**ച്ചാദിനാ. **യം കിഞ്ചി** കാരിയം **കത്തും** സത്തുഭങ്ഗാദികം **ആരഭന്തസ്സ** സജ്ജീഭൂതസ്സ യസ്സ കസ്സചി പുമുനോ **പുഞ്ഞവസാ** കുസലബലേന കാരണേന കുസലസാമത്ഥിയേന പുന സാധ്യതേ സാധിയമനേനേതി **സാധനം,** തതോ തമേവ വാ **അന്തര**മഞ്ഞം, തസ്സ ലാഭോ, അഞ്ഞകാരണലാഭോതി അത്ഥോ. തം സമാഹിതം വദന്തി, സമാധാനം **സമാഹിതം.**

൨൭൫. ഇദാനി സമാഹിതാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“ആരഭ”**മിച്ചാദിനാ. **യം കിഞ്ചി** അമിത്തവിജയാദികം കത്തും ആരഭന്തസ്സ യസ്സ **പുഞ്ഞവസാ** കുസലബലേന പുന **യോ സാധനന്തരലാഭോ** തസ്സേവ കാരിയസിദ്ധിയാ ഉപകാരകസ്സ അഞ്ഞസാധനസ്സ യോ ലാഭോ അത്ഥി, തം കാരണലാഭം **സമാഹിതം വദന്തി** തസ്സേവ കാരിയസ്സ സമാധാനത്താ പതിട്ഠിതത്താ സമാഹിതം ഇതി കവിനോ കഥേന്തി. സാധ്യതേ സാധിയമനേനേതി ച, തഞ്ച തം അന്തരമഞ്ഞഞ്ചേതി ച, തസ്സ ലാഭോതി ച, സമാധാനമിതി ച വാക്യം.

൨൭൬. മാരാരിഭങ്ഗാഭിമുഖ-മനസോ തസ്സ സത്ഥുനോ;
മഹാമഹീ മഹാരാവം, രവീ’യ’മുപകാരികാ.

൨൭൬. ഉദാഹരതി **“മാര”**ഇച്ചാദി. **മാരാരിനോ** മാരസത്തുനോ **ഭങ്ഗേ** അഭിഭവേ **അഭിമുഖം** ന പരമ്മുഖം മനം യസ്സ തസ്സ സത്ഥുനോ **ഉപകാരികാ** ആരദ്ധമാരഭങ്ഗക്രിയാനുഗ്ഗാഹികാ മഹാമഹീ അയം **മഹാരാവം** മാരാരിദുസ്സഹം മഹാനാദം **രവീ** അകാസി. ഇധ മാരാരിഭഞ്ജനം കാരിയമാരദ്ധം, തസ്സ പുഞ്ഞവസേനേവ മഹീരാവോ അപരം സാധനം സമാപന്നന്തി ലക്ഖണം യോജനീയം.

൨൭൬. **“മാരാരി”**ച്ചാദി. **മാരാരിഭങ്ഗാഭിമുഖമനസോ** മാരസങ്ഖാതസ്സ സത്തുനോ മദ്ദനേ അഭിമുഖചിത്തസ്സ തസ്സ സത്ഥുനോ **ഉപകാരികാ** ആരദ്ധമാരവിജയസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭികാ അയം മഹാമഹീ **മഹാരാവം** മാരസ്സ ഹദയവത്ഥും മദ്ദന്തോ [മദ്ദന്തീ (?)] വിയ സഹിതുമസക്കുണേയ്യം മഹാനാദം **രവീ** അകാസി. ഏത്ഥ മാരഭങ്ഗജനനം സത്ഥൂഹി ആരദ്ധകാരിയം, തസ്സേവ സിദ്ധിയാ ഹേതുഭൂതം അഞ്ഞകാരണം നാമ മഹീരാവോ. മാരോ ഏവ അരി സത്തൂതി ച, തസ്സ ഭങ്ഗോതി ച, തസ്മിം അഭിമുഖം മനം യസ്സേതി ച, മഹന്തീ ച സാ മഹീ ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൭൭. അവത്വാ’ഭിമതം തസ്സ, സിദ്ധിയാ ദസ്സന’ഞ്ഞഥാ;
വദന്തി തം പരിയായ-വുത്തീതി സുചിബുദ്ധയോ.

൨൭൭. പരിയായവുത്തിം പടിപാദേതി **“അവത്വാ”**ഇച്ചാദിനാ. **അഭിമതം** കിഞ്ചി അത്ഥം ധനദാനാദിലക്ഖണം **അവത്വാ** അഞ്ജസാ വാചകബ്യാപാരേന അനാഖ്യായ **തസ്സാഭിമതസ്സത്ഥസ്സ** **സിദ്ധിയാ** നിപ്ഫാദനത്ഥം **അഞ്ഞഥാ** അഞ്ഞേന

പകാരേന തന്നിബ്ബത്തിഅനുഗുണ്ണേന യം **ദസ്സനം** വചനം, തം സുചിബുദ്ധയോ പരിയായവുത്തീതി വദന്തി. പരിയായേന വചനം **പരിയായവുത്തീ**തി.

൨൭൭. ഇദാനി പരിയായവുത്തിം ദസ്സേതി **“അവത്വാ”**ഇച്ചാദിനാ. **അഭിമതം** ഇട്ഠം ധനദാനാദിസരൂപം [ധനധഞ്ഞാദിം (സീഹളബ്യാഖ്യായം)] യം കിഞ്ചി **അത്ഥം അവത്വാ** ഉജുമകഥേത്വാ **തസ്സ** അഭിമതത്ഥസ്സ **സിദ്ധിയാ** നിപ്ഫത്തിയാ **അഞ്ഞഥാ** വത്തുമിച്ഛിതത്ഥസ്സാനുരൂപേനാഞ്ഞപ്പകാരേന **ദസ്സനം** യം കിഞ്ചി ദസ്സനം കഥനമത്ഥി, സുചിബുദ്ധയോ പരിയായവുത്തീതി തം വദന്തി. പരിയായേന വുത്തി കഥനമിതി ച, സുചി ബുദ്ധി യേസമിതി ച വാക്യം.

൨൭൮. വിവടങ്ഗണനിക്ഖിത്തം, ധന’മാരക്ഖവജ്ജിതം;
ധനകാമ യഥാകാമം, തുവം ഗച്ഛ യദി’ച്ഛസി.

൨൭൮. ഉദാഹരതി **“വിവടങ്ഗണേ”**ച്ചാദി. ധനം **വിവടേ** കേനചി അനാവടത്താ **അങ്ഗണേ** പകാസപ്പദേസേ നിക്ഖിത്തം അഥ ച പന ആരക്ഖവജ്ജിതം. **ധനം** കാമേതീതി **ധനകാമാ**തി ആമന്തനം. തുവം യദി ഇച്ഛസി ഗന്തും ധനം വാ, യഥാകാമം ഗച്ഛേതി ധനാവഹരണമിച്ഛിതമഞ്ജസാ അവത്വാ തംസിദ്ധിയാ ബ്യാജേന വദതി. പരിയായവുത്തി.

൨൭൮. ഉദാഹരതി **“വിവട”**മിച്ചാദിനാ. **ധനം** മുത്താമണിആദി **വിവടങ്ഗണനിക്ഖിത്തം** പാകാരാദിപരിക്ഖേപരഹിതത്താ നിരാവരണട്ഠാനേ യേന കേനചി ഠപിതം അപിച ആരക്ഖവജ്ജിതം. ഭോ **ധനകാമ** തുവം യദിച്ഛസി ധനം ഗമനം വാ, യഥാകാമം ഗച്ഛാതി ചിത്തേനിച്ഛിതധനാവഹരണവിധാനം ‘‘ധനമാഹരാ’’തി ഉജുമവത്വാ ഏവം ബ്യാജേന വുത്തത്താ ഇദം പരിയായവുത്തി നാമ. വിവടഞ്ച തം അങ്ഗണഞ്ചേതി ച, തസ്മിം നിക്ഖിത്തന്തി ച, ആരക്ഖേന വജ്ജിതമിതി ച, ധനം കാമേതീതി ച, കാമം തണ്ഹം തംസമ്പയുത്തം വാ ചിത്തമനതിക്കമ്മാതി ച വാക്യം.

൨൭൯. ഥുതിം കരോതി നിന്ദന്തോ, വിയ തം ബ്യാജവണ്ണനം;
ദോസാഭാസാ ഗുണാ ഏവ, യന്തി സന്നിധി’മത്രഹി.

൨൭൯. ബ്യാജവണ്ണനം വണ്ണേതി **“ഥുതി”**മിച്ചാദിനാ. **നിന്ദന്തോ വിയ** ദോസം നിദസ്സേന്തോ വിയ **ഥുതിം കരോതി** വണ്ണം ഭാസതി, തം ബ്യാജഥുതിലക്ഖണം ബ്യാജവണ്ണനം നാമ. കഥമേത്ഥ ഗുണാ പതീയന്തീതി ആഹ **“ദോസീ”**ച്ചാദി. **അത്ര** വുത്തിവിസേസേ ദോസാ വിയ ആഭാസന്തി പടിഭന്തി. താദിസപദാദിനാ **ദോസാഭാസാ** ഗുണാ ഏവ ഇദ്ധിമന്തതാദയോ ന ദോസോപി കോചി **സന്നിധി**മവട്ഠാനം യന്തി. ഹീതി അവധാരണേ അത്ര ബ്യാജവണ്ണനമേവിദം, ന നിന്ദകമിതി.

൨൭൯. ഇദാനി ബ്യാജവണ്ണനം ദസ്സേതി **“ഥുതി”**ച്ചാദിനാ. **നിന്ദന്തോ വിയ** ദോസം ദസ്സേന്തോ വിയ **ഥുതിം കരോതി** വണ്ണനം കരോതി, **തം** വണ്ണനാകരണം ബ്യാജവണ്ണനം നാമ ഹോതി. നിന്ദാസഭാവേന പവത്തഥുതിത്താ നിന്ദാ ഏവേതി ചേ? അത്ര അസ്മിം വുത്തിവിസേസേ **ദോസാഭാസാ** ദോസാ വിയ പടിഭാസമാനാ ***ഗുണാ ഏവ*** താദിസപദപ്പയോഗേന ഇദ്ധിമന്തതാദയോ ഗുണാവ **സന്നിധിം** ഗുണസഭാവാവട്ഠാനം **യന്തി** പാപുണന്തീതി. ബ്യാജേന വണ്ണനമിതി ച, ദോസാ ഇവ ആഭാസന്തി പടിഭാസന്തീതി ച വാക്യം.

൨൬൦. സഞ്ചാലേതു’മലം ത്വം’സി, ഭുസം കുവലയാ’ഖിലം;
വിസേസം താവതാ നാഥ, ഗുണാനം തേ വദാമ കിം.

൨൬൦. ഉദാഹരതി **“സഞ്ചാലേതു”**മിച്ചാദിനാ. നാഥ ത്വം അഖിലം **കുവലയം** ഉപ്പലം പഥവീവലയഞ്ചേതി സിലിട്ഠം **സഞ്ചാലേതും** ഭമയിതുമിതോ ചിതോ ച **ഭുസ**മച്ചന്തം **അലം** സമത്ഥോപി **താവതാ** തംമത്തേന തേ ഗുണാനം **വിസേസം** അതിസയലക്ഖണം **കിം** കേന കാരണേന വദാമ. ഇഹ ഉപ്പലചാലനസാമത്ഥിയവിഭാവനവസേന നിന്ദതി, താവ നിഖിലഭൂമണ്ഡലസഞ്ചാലാവികരണതോ പരമായ ഥുതിയാ സംയോജിതോയം ഭഗവാ മഹാനുഭാവം വിചിതവാതി ഭുവനമണ്ഡലസിഖാമണീതി. ബ്യാജവണ്ണനമീദിസമച്ചന്തം രമണീയം, തദിദഞ്ച സബ്ബഥാ സിലേസമുപജീവതി.

൨൬൦. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“സഞ്ചാലേതു”**മിച്ചാദിനാ. നാഥ ത്വം **അഖിലം കുവലയം** നിസ്സേസം നീലുപ്പലവനം പഥവീമണ്ഡലം വാ **സഞ്ചാലേതും** കമ്പേതും **ഭുസ**മതിസയേന **അലം** സമത്ഥോ, താവതാ തേ ഗുണാനം **വിസേസ**മതിസയം **കിം വദാമ** കഥം ഭണാമാതി. **കുവലയ**സദ്ദസ്സ ഉപ്പലവിസേസവാചകത്താ പഠമം നിന്ദാവ, തസ്സേവ സദ്ദസ്സ പഥവീമണ്ഡലവാചകത്താ “ഇദ്ധിമതോ തവ ഇദം കിം വിസേസ”ന്തി ഉത്തമഗുണവണ്ണനാ കതാ ഹോതി. ഈദിസാ ബ്യാജവണ്ണനാ പസത്ഥാ, സാ ച സബ്ബഥാ സിലേസം നിസ്സായ പവത്തതീതി. കുയാ പഥവിയാ വലയം മണ്ഡലമിതി സമാസോ.

൨൬൧. വിസേസി’ച്ഛായം ദബ്ബസ്സ, ക്രിയാജാതിഗുണസ്സ ച;
വേകല്ലദസ്സനം യത്ര, വിസേസോ നാമ’യം ഭവേ.

൨൬൧. വിസേസവുത്തിം വത്തേതി **“വിസേസിച്ഛായ”**മിച്ചാദിനാ. **വിസേസേ** അതിസയേ കിസ്മിഞ്ചിപി കാരിയവിസേസേ ഇച്ഛായം ദബ്ബാദീനം യത്ര **വേകല്ലസ്സ** അഭാവസ്സ **ദസ്സനം** വചനം, അയം **വിസേസോ നാമ** വിസേസവുത്തി നാമ ഭവേ.

൨൬൧. ഇദാനി വിസേസാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“വിസേസി”**ച്ചാദിനാ. **വിസേസിച്ഛായം** അതിസയേ കാരിയവിസേസേ ഇച്ഛായം സതി ദബ്ബസ്സ ച ക്രിയാജാതിഗുണസ്സ ച **യത്ര** യസ്മിം വുത്തിവിസേസേ **വേകല്ലദസ്സനം** അഭാവകഥനമത്ഥി, അയം **വിസേസോ** നാമ **ഭവേ** വിസേസവുത്തി നാമ സിയാതി. വികലസ്സ ഭാവോതി ച, തസ്സ ദസ്സനമിതി ച വാക്യം.

൨൬൨. രഥാ ന ച മാതങ്ഗാ, ന ഹയാ ന പദാതയോ;
ജിതോ മാരാരി മുനിനാ, സമ്ഭാരാവജ്ജനേന ഹി.

ദബ്ബവിസേസവുത്തി.

൨൬൨. ഉദാഹരതി **“ന രഥാ”**ഇച്ചാദി. സുബോധം. അത്ര ച വിജയോപകരണചതുരങ്ഗാനീകലക്ഖണദബ്ബാഭാവേന സമതിംസപാരമിതാസങ്ഖതസമ്ഭാരാവജ്ജനസ്സേവ മാരാരിവിജയലക്ഖണോ വിസേസോ വുത്തോ.

൨൨൮. **“ന രഥാ”**ഇച്ചാദി. **രഥാ തയോ** അന്തമസോ സപരിവാരാനം തിണ്ണം രഥാനം അനീകവോഹാരതോ താദിസാ തയോ രഥാ ച നത്ഥി. **മാതങ്ഗാ തയോ** വുത്തനയേന അനീകസങ്ഖാതാ തയോ മാതങ്ഗാ ച നത്ഥി. **ന ഹയാ തയോ** താദിസാ അനീകസങ്ഖാതാ തയോ അസ്സാ ച നത്ഥി. **പദാ ന** അന്തമസോ സായുധാനം ചതുന്നം പുരിസാനം അനീകവോഹാരതോ താദിസാ ചത്താരോ പുരിസാ പദാ ച നത്ഥി. തഥാപി മുനിനാ **സമ്ഭാരാവജ്ജനേന ഹി** സമതിംസപാരമിധമ്മാനം ആഭോഗകരണേനേവ **മാരാരി** മാരപച്ചത്തികോ **ജിതോ** അഭിഭവിതോ. ഇഹ ജയോപകരണഭാവേന ഠിതാനം രഥാനീകാദീനം ദബ്ബാനം വേകല്ലം ദസ്സേത്വാ സത്തുവിജയസഭാവാനം സമ്ഭാരാനം ആവജ്ജനവിസേസസ്സ വുത്തത്താ ഏസാ ദബ്ബവിസേസവുത്തി നാമ. രഥോ നാമ ചതുപുരിസപരിവാരോ, താദിസം രഥത്തയം രഥാനീകം നാമ. ഹത്ഥീ പന ദ്വാദസപുരിസപരിവാരോ ഹോതി, താദിസം ഹത്ഥിത്തയം ഹത്ഥാനീകം നാമ. അസ്സോ തിപുരിസപരിവാരോ, താദിസം ഹയത്തയം ഹയാനീകം നാമ. സായുധാ ചത്താരോ പുരിസാ പദാനീകം നാമ. ഇഹ രഥാദീസു ഠിതാ വിയ സീഘം പാദബലേന ഗന്ത്വാ യുജ്ഝമാനാ പുരിസാ പാദോപചാരേന “പാദാ”തി വുത്താ. രഥാദീനം പമാണം തയോതി അനീകട്ഠാനേ ദസ്സേത്വാ പുരിസപമാണസ്സാവുത്തേപി അന്തമസോ ചത്താരോ പുരിസാ അനീകം നാമ ഹോന്തീതി പകരണതോ ചത്താരോതി ഞായതി. നോ ചേ? സാവുധപുരിസവാചകസ്സ **പദാതി**സദ്ദസ്സ “പദാതയോ”തി ബഹുവചനേന രൂപസമ്ഭവതോ “രഥാ ന, മാതങ്ഗാ ന, ഹയാ ന, പദാതയോ ന” ഇതി സമ്ബന്ധോ. **ദബ്ബവിസേസവുത്തി** ദബ്ബേന ദബ്ബപടിസേധനതോ വിസേസകഥനം വിസേസസ്സ വുത്തീതി ച, ദബ്ബേന ദബ്ബപടിസേധേന വിസേസവുത്തീതി ച വാക്യം. ക്രിയാവിസേസവുത്യാദിത്തയമ്പി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബം.

൨൨൯. **ന ബദ്ധാ ഭൂകുടിനേവ, ഫുരിതോ ദസനച്ഛദോ;**
മാരാരിഭങ്ഗഞ്ചാ’കാസി, മുനിവീരോ വരോ സയം.

ക്രിയാവിസേസവുത്തി.

൨൨൯. **“ന ബദ്ധാ”**ഇച്ചാദി. **ഭൂകുടി** ഭമുഭങ്ഗോ കോപജനിതോ **ന ബദ്ധാ** ന രചിതാ, **ദസനച്ഛദോ** ചാധരോ **നേവ ഫുരിതോ** നേവ കമ്പിതോ കോപേന. തഥാപി ച **വരോ** ഉത്തമോ മുനിവീരോ സയം മാരാരിനോ **ഭങ്ഗം** പരാജയം അകാസീതി. ഭൂകുടിബന്ധനാദിക്രിയാവിഗമേന നിബ്ബികാരവിജയലക്ഖണോ വിസേസോ ദസ്സിതോ.

൨൨൯. **“ന ബദ്ധാ”**ഇച്ചാദി. **ഭൂകുടി** കോപവികാരഭൂതോ ഭമുഭങ്ഗോപി **ന ബദ്ധാ** ന കതാ, **ദസനച്ഛദോ** ദന്താവരണോ **നേവ ഫുരിതോ** ന കമ്പാപിതോ. തഥാപി **വരോ** ഉത്തമോ **മുനിവീരോ** മുനിഗുണവീരഗുണയുത്തോ തഥാഗതോ സയം മാരാരിഭങ്ഗഞ്ച അകാസീതി. ഏത്ഥ ഭമുഭങ്ഗരചനാദികം ക്രിയം അകത്വാ നിബ്ബികാരസ്സ മാരഭങ്ഗസഭാവവിസേസസ്സ [നിബ്ബികാരമാരഭങ്ഗസ്സ (ക॰)] വുത്തത്താ ഏസാ **ക്രിയാവിസേസവുത്തി** നാമ. ഭൂനം കുടി വങ്കതാതി ച, മാരോ ഏവ അരീതി ച, തേസം ഭങ്ഗോതി ച വാക്യം.

൨൩൦. **ദിസാസു ബ്യത്താ** [തതാ (സീ॰)] **രംസി,**
നാ’ലോകോ ലോകപത്ഥടോ;
തഥാപ്യ’ന്ധതമഹരം,

പരം സാധുസുഭാസിതം.

ജാതിവിസേസവുത്തി.

൨൯൪. **"നി"**ച്ചാദി. **ദിസാസു** ദസസു **ബ്യത്താ** പത്ഥടാ രംസി ന ഭവതി. **ലോകേ** സകലസ്മിം **പത്ഥടോ** വിത്ഥതോ ആലോകോന ഭവതി. **തഥാപീ**തി വിസേസനിച്ഛായം, തജ്ജാതികത്താഭാവേപി സാധൂനം **സുഭാസിതം** സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം **പരമച്ചന്ത**മേവ അന്ധതമം ഇട്ഠാനിട്ഠാവേകല്ലതോ പഞ്ഞാചക്ഖുസ്സ അന്ധകാരം മോഹന്ധകാരം ഹരതീതി **അന്ധതമഹര**ന്തി. രംസിയാ അന്ധകാരാപഹാരസമത്ഥായ നിവത്തിയാ വിസേസോ സുഭാസിതസ്സ ദസ്സിതോ.

൨൯൪. **"ന ദിസാസു"**ഇച്ചാദി. ദിസാസു ബ്യത്താ പത്ഥടാ രംസിപി നത്ഥി, **ലോകപത്ഥടോ** ആലോകോപി നത്ഥി. തഥാപി **സാധുസുഭാസിതം** സദ്ധമ്മോ **പരമച്ചന്തം** **അന്ധതമഹരം** അത്ഥാനത്ഥതീരണക്ഖമസ്സ പഞ്ഞാചക്ഖുസ്സ അന്ധകാരകമോഹതമം ഹരം ഹോതീതി. ഇധ അന്ധകാരവിദ്ധംസനേ സമത്ഥം രംസിജാത്യാദികം പടിസേധേത്വാ സുഭാസിതസ്സ അന്ധകാരാപഹരണസങ്ഖാതസ്സ വിസേസസ്സ വുത്തത്താ അയം **ജാതിവിസേസവുത്തി** നാമ. ലോകേ പത്ഥടോതി ച, അന്ധേതീതി അന്ധോ മോഹോ, തമസദിസത്താ അന്ധോയേവ തമോതി ച, തം ഹരതീതി ച, സാധൂനം സുഭാസിതമിതി ച വാക്യം.

൨൯൫. **ഖരം ന ഹി വാ ഥദ്ധം, മുനിന്ദ വചനം തവ;**
തഥാപി ഗാള്ഹം ഖനതി, നിമ്മൂലം ജനതാമദം.

ഗുണവിസേസവുത്തി.

൨൯൫. **"ന ഖര"**മിച്ചാദി. മുനിന്ദ തവ വചനം **ന ഖരം** ന ലൂഖം, **ന ഥദ്ധം വാ** കഠിനഞ്ച ന ഹി. **തഥാപി** താദിസഖരത്താദിഗുണാഭാവേപി **ജനതായ** ജനസമൂഹസ്സ **മദം ഗാള്ഹം** ദള്ഹം [തണ്ഹം (ക॰)] കത്വാ നിമ്മൂലം ഖനതീതി. അയോസങ്കുമ്ഹി പസിദ്ധഖരത്താദിഗുണനിസേധേന മുനിന്ദവചനസ്സ വിസേസോ ആവികതോ.

൨൯൫. **"ന ഖര"**മിച്ചാദി. ഹേ **മുനിന്ദ** തവ വചനം **ഖരം** കക്കസം ന ഹോതി, ഥദ്ധം വാ ന ഹോതി. തഥാപി **ജനതാമദം** ജനസമൂഹസ്സ ജാത്യാദിം നിസ്സായ പവത്തം ഗബ്ബം **ഗാള്ഹം** ദള്ഹം കത്വാ **നിമ്മൂലം** മൂലമസേസേത്വാ ഖനതീതി. ഖണനക്ഖമഅയോസങ്കുആദീസു ലബ്ഭമാനം ഖരത്താദിഗുണം പടിസേധേത്വാ ബുദ്ധവചനസ്സ മദഖണനസഭാവസങ്ഖാതസ്സ വിസേസസ്സ വുത്തത്താ അയം **ഗുണവിസേസവുത്തി** നാമ ഹോതി. നത്ഥി മൂലമസ്സ ഖണനസ്സാതി ച, ജനാനം സമൂഹോതി ച, തായ മദോതി ച വിഗ്ഗഹോ. "ഗാള്ഹം നിമ്മൂല"ന്തി ഖണനക്രിയായ വിസേസനത്താ ഗാള്ഹം നിമ്മൂലം ഖണനം കരോതീതി യോജനാ.

൨൯൬. **ദസ്സീയതേ'തിദിത്തം** [...തിരിത്തം (ക॰)] **തു,**
സൂരവീരത്തനം യഹിം;
വദന്തി വിഞ്ഞൂ വചനം,
രുള്ഹാഹങ്കാരമീദിസം.

ഠവൃന്ന. രുള്ഹാഹങ്കാരം വദന്തി.

ഠവൃന്ന. ഇദാനി രുള്ഹാഹങ്കാരം ദസ്സേതി **"ദസ്സീയതേ"** ഇച്ചാദിനാ. **സൂരവീരത്തനം** സൂരഭാവവീരഭാവം **അതിദിത്തം തു** അതിസയേന പന ദിത്തം **യഹിം** വാക്യേ ദസ്സീയതേ, ഈദിസം വചനം **വിഞ്ഞൂ** കവയോ രുള്ഹാഹങ്കാരമിതി വദന്തീതി. സൂരോ ച വീരോ ചാതി ച, തേസം ഭാവോതി ച, രുള്ഹോ ഉഗ്ഗതോ അഹങ്കാരോ ഏത്ഥ വുത്തിവിസേസേതി ച വാക്യം.

ഠവൃ൭. **ദമേ നന്ദോപനന്ദസ്സ,**
കിം മേ ബ്യാപാരദസ്സനാ;
പുത്താ മേ പാദസമ്ഭത്താ,
സജ്ജാ സന്തേവ താദിസേ.

ഠവൃ൭. ഉദാഹരതി **"ദമേ"**ഇച്ചാദിനാ. **നന്ദോപനന്ദസ്സ** നാഗരാജസ്സ അപ്പമേയ്യമഹാനുഭാവസ്സ **ദമേ** ദമനേ **മേ** മമ നിരവധിസരന്തിപ്പമേയ്യപ്പഭാവാനുചരിതകിത്തിനോപി പരസ്സ **ബ്യാപാരദസ്സനാ** പയോഗപടിപാദനേന **കിം** പയോജനം, ന കിമ്പി, യതോ **മേ** **പാദസമ്ഭത്താ** പാദാവനതാ **താദിസേ** കമ്മനി **സജ്ജാ** ബദ്ധകച്ഛാ **സന്തേവ** വിജ്ജന്തേവ, തതോതി യോജനീയം.

ഠവൃ൭. **"ദമേ"**ച്ചാദി. **നന്ദോപനന്ദസ്സ** നാഗരഞ്ഞോ **ദമേ** ദമകരണേ **ബ്യാപാരദസ്സനാ** ഭുവനത്തയേ പവത്തമാനആനുഭാവേന ച സമ്പവത്തിതകിത്തിസമൂഹേന ച സമന്നാഗതസ്സ മയ്ഹം താദിസപയോഗദസ്സനേന **കിം** പയോജനം. യസ്മാ **മേ** **പാദസമ്ഭത്താ** മയ്ഹം ചരണാവനതാ **താദിസേ** കിച്ചേ **സജ്ജാ** സന്നദ്ധാ **പുത്താ** ബഹവോ സന്തി ഏവ, തസ്മാതി. ചേതോവസിതായ സൂരവീരഭാവോ ഇഹ അതിദിത്തോ ദസ്സിതോ ഹോതി. ബ്യാപാരസ്സ ദസ്സനമിതി ച, പാദേസു സമ്ഭത്താതി ച വാക്യം.

ഠവൃവ്വ. **സിലേസോ വചനാ'നേകാ-**
ഭിധേയ്യേ'കപദായുതം;
അഭിന്നപദവാക്യാദി-
വസാ തേധാ'യ'മീരിതോ.

ഠവൃവ്വ. സിലേസം നിദ്ദിസതി **"സിലേസോ"**ഇച്ചാദിനാ. അനേകം ഭിന്നമഭിധേയ്യമത്ഥോ യസ്സാത്യ**നേകാഭിധേയ്യം. ഏകേന** സമാനേന **പദേന** സരൂപേന **ആയുത**മന്വിതം യം **വചനം** വുത്തീതി അനുവദിത്വാ സോ സിലേസോതി വിധീയതേ, യേന കേനചി രൂപേന ഉപമാനോപമേയ്യലക്ഖണത്ഥാനം സിലേസനതോ. **അയഞ്ചേ**വംലക്ഖണോ സിലേസോ തേധാ ഈരിതോ. കഥം? **അഭിന്നപദവാക്യാദിവസാ** അഭിന്നമേകം പദം സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തരൂപം യത്ര, തമേവ വാക്യം വാക്യലക്ഖണോപേതത്താ. തം ആദി യേസം, തേസം വസാതി അത്ഥോ.

ഠവൃവ്വ. ഇദാനി സിലേസാലങ്കാരം ദസ്സേതി **"സിലേസോ"**ച്ചാദിനാ. അനേകാഭിധേയ്യം **ഏകപദായുതം** ഉഭയത്ഥ സാധാരണത്താ തുല്യേന സദ്ദരൂപേന യുത്തം യം വചനം അത്ഥി, സോ സിലേസോ നാമ. സോ പന യേന കേനചി സാധമ്മരൂപേന ഉപമാനോപമേയ്യഭൂതാനമത്ഥാനം സിലിട്ഠത്താ അഞ്ഞമഞ്ഞം

ഫുസിത്വാ ഠിതത്താ **സിലേസോ** നാമ. **അയം** വുത്തലക്ഖണോ സിലേസോ **അഭിന്നപദവാക്യാദിവസാ** അകതവികാരാനം സ്യാദ്യന്തത്യാദ്യന്തപദസമന്നാഗതാനം വാക്യലക്ഖണോപേതവാക്യാനം പഭേദേന തേധാ ഈരിതോതി. അനേകമഭിധേയ്യം യസ്സേതി ച, ഏകഞ്ച തം പദഞ്ചേതി ച, തേന ആയുതന്തി ച, അഭിന്നാനി പദാനി യസ്മിന്തി ച, തഞ്ച തം വാക്യഞ്ചാതി ച, തം ആദി യേസം അഭിന്നപദവാക്യാനന്തി ച, തേസം വസോ ഭേദോതി ച വാക്യം.

ഉവ്വ. **അന്ധന്തമഹരോ ഹാരീ, സമാരുള്ഹോ മഹോദയം;**
രാജതേ രംസിമാലീ'യം, ഭഗവാ ബോധയം ജനേ.

അഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ.

ഉവ്വൻ. ഉദാഹരതി **"അന്ധന്തമി"**ച്ചാദി. **അയം ഭഗവാ** സൂരിയോ മഹാമുനി ച. തത്ഥ സൂരിയോ താവ **അന്ധന്തമഹരോ** പകതിയന്ധകാരോപഹാരീ, മഹാമുനി തു അന്ധകാരമോഹതമാപഹാരീ. **ഹാരീ** മനുഞ്ഞോ സൂരിയോ മഹാമുനി ച, സൂരിയോ **മഹോദയം** മഹന്തം ഉദയം പബ്ബതം സമാരുള്ഹോ, മഹാമുനി തു **മഹോദയം** മഹന്തമബ്ഭുദയം സമ്മാസമ്ബോധിസമധിഗമരൂപം **സമാരുള്ഹോ** പത്തോ. രംസീനം മാലാ, സാ അസ്സ അത്ഥീതി **രംസിമാലീ,** സൂരിയോ മഹാമുനി ച. ജനേ **ബോധയം** നിദ്ദാപഗമനേന കിലേസനിദ്ദാപഗമനേന വാ പബോധയന്തോ **രാജതേ** ദിബ്ബതീതി. **അഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ** ഭങ്ഗേന വിനാ യഥാവട്ഠാനമുഭയത്ഥ പദയോജനതോ.

ഉവ്വൻ. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"അന്ധ"**മിച്ചാദിനാ. **മഹോദയം** മഹന്തം ഉദയം പബ്ബതം, സബ്ബഞ്ഞുപദവിസങ്ഖാതമഹാഭിവുദ്ധിം വാ **സമാരുള്ഹോ** ആരുള്ഹോ, സമ്പത്തോ വാ, **അന്ധന്തമഹരോ** ചക്കവാളഗബ്ഭേ പത്ഥടപകതിഘനന്ധകാരസ്സ, ഞാണലോചനസ്സ അന്ധകരണതോ അന്ധകാരോതി വുത്തമോഹസ്സ വാ വിദ്ധംസകോ, **ഹാരീ** തേനേവ മനുഞ്ഞോ **രംസിമാലീ** അത്തനോ രംസിമാലായ സമന്നാഗതോ **ജനേ** പകതിനിദ്ദായ കിലേസനിദ്ദായ വാ സമന്നാഗതേ സത്തേ **ബോധയം** ബോധയന്തോ **അയം ഭഗവാ** ദിവാകരോ, ഛഹി ഭഗധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ ബുദ്ധോ വാ **രാജതേ** ദിബ്ബതീതി. ദ്വീസു പക്ഖേസു പദാനം സമാനഭാവേന ഠിതത്താ അയം **അഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ**. അന്ധോ ച സോ തമോ ചേതി ച, തം ഹരതീതി ച, മഹന്തോ ച സോ ഉദയോ പബ്ബതോ ചാതി ച, മഹന്തോ ച സോ ഉദയോ അബ്ഭുദയോ അഭിവുദ്ധി ചാതി ച, രംസീനം മാലാതി ച, സാ അസ്സ അത്ഥീതി ച, ഭഗോ സിരീ അസ്സ സൂരിയസ്സ അത്ഥീതി ച, ഭഗോ സിരീകാമപയതനാദിപ്പകാരോ അസ്സ സത്ഥുനോ അത്ഥീതി ച വിഗ്ഗഹോ. അഭിന്നപദവാക്യസങ്ഖാതോ സിലേസോ. അപരോപി അത്ഥോ ഏത്ഥ സിലിസ്സതീതി **സിലേസോ**.
"ഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ"തിആദികമ്പി ഇമിനാ നയേന ഞാതബ്ബം.

ഉൻ. **സാരദാമലകാഭാസോ, സമാനീതപരിക്ഖയോ;**
കുമുദാകരസമ്ബോധോ, പീണേതി ജനതം സുധീ.

ഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ.

൨൩൰. **“സാരദേ”**ച്ചാദി. സുധാ അസ്സ അത്ഥീതി **സുധീ,** ചന്ദോ. സോഭനാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണരൂപം ബുദ്ധി അസ്സ അത്ഥീതി **സുധീ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. **സാരദോ** സരദകാലേ സമ്ഭൂതോ **അമലകോ** നിമ്മലോ **ആഭാ** സോഭാ യസ്സ സോ, ചന്ദോ. പരേസം നിബ്ബാനസാരം ദദാതീതി **സാരദോ,** അമലകോ ആഭാസോ, അമലകസ്സ ഹത്ഥാമലകസ്സേവ വാ ആഭാസോ അസേസഞേയ്യാവബോധോ യസ്സ സോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. **സം** സമ്മാ കമേനാനീയമാനത്താ ആനീതോ **പരിക്ഖയോ** കണ്ഹപക്ഖോ യേന സോ, ചന്ദോ. **സമം** വൂപസമം ആനീതോ **പരിക്ഖയോ** ഹാനി കിലേസസത്തുകതോ അധിഗതക്ഖയത്താ യേനസോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. കുമുദാകരസ്സ കുമുദസ്സ രംസിയാ സമ്ബോധി വികാസോ യസ്സ [രംസിയോ സമ്ബോധി വികാസ’സ്സ (ക॰)] സോ, ചന്ദോ. കുയാ പഥവിയാ മുദം പീതിം കരോതീതി **കുമുദാകരോ, സമ്ബോധോ** ചതുസച്ചാവബോധോ യസ്സ സോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, **ജനതം** ജനസമൂഹം പീണേതീതി. അയം **ഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ** വുത്തേന വിധിനാ പദാനം ഭിന്നത്താ.

൨൩൰. **“സാര”**ഇച്ചാദി. **സാരദോ** സരദകാലേ സമ്ഭൂതോ, വേനേയ്യാനം നിബ്ബാനസാരദായകോ വാ, **അമലകാഭാസോ** നിമ്മലസോഭോ, നിമ്മലകേതുമാലാസമന്നാഗതത്താ താദിസമത്ഥകസോഭോ വാ, അഥ വാ **സാരദാമലകാഭാസോ** സരദകാലേ സഞ്ജാതനിമ്മലസോഭോ, വേനേയ്യാനം നിബ്ബാനസാരദായകനിമ്മലസോഭോ വാ, അഥ വാ **സാരദആമലകആഭാസോ** നിബ്ബാനസാരദായകഹത്ഥാമലകസദിസഞേയ്യാവബോധോ. **സമാനീതപരിക്ഖയോ** കണ്ഹപക്ഖേ സുട്ഠു കമേന ആനീതോ പരിക്ഖയോ പരിപുണ്ണോ വാ ചന്ദോ, സമസങ്ഖതസന്തിം ആനീതകിലേസപരിഹാനിസങ്ഖാതപരിക്ഖയോ വാ. **കുമുദാകരസമ്ബോധോ** കുമുദവികാസനേന സമന്നാഗതോ, കുസങ്ഖാതപഥവീനിസ്സിതാനം ജനാനം പീതിജനനചതുസച്ചാവബോധേന സമന്നാഗതോ വാ. **സുധീ** സുധാസങ്ഖാതഅമതവന്തതായ തന്നാമകോ ചന്ദോ, സുന്ദരപഞ്ഞവന്തതായ തന്നാമകോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വാ. **ജനതം** ജനസമൂഹം പീണേതീതി. ഉഭയപക്ഖേസു പദം ഭിന്ദിത്വാ അത്ഥസ്സ യോജനതോ അയം **ഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ**. സരദേ ഭവോ സാരദോ, ചന്ദോ. സാരം ദദാതീതി സാരദോ, ഭഗവാ. ‘‘സാരദോ’’തി ഇദം ‘‘ആഭാസോ’’തി പദസ്സ വിസേസനം ഹോതി. അമലകോനിമ്മലോ ആഭാസോ അസ്സ ചന്ദസ്സാതി ച, കമ്ഹി മത്ഥകേ ആഭാസോതി ച, അമലോ കാഭാസോ അസ്സ സത്ഥുനോതി ച, സാരദോ അമലകോ ആഭാസോ യസ്സ ചന്ദസ്സ ഭഗവതോ വാതി ച, സാരദോ ആമലകസ്സ വിയ ആഭാസോ ഞേയ്യാവബോധോ അസ്സ ഭഗവതോതി ച, സം സമ്മാ ആനീതോ പരിക്ഖയോ കലാഹാനി അനേനേതി ച, സമം വൂപസമം ആനീതോ പരിക്ഖയോ ഹാനി കിലേസസത്തുതോ യേനേതി ച, കുമുദാനം ആകരോതി ച, തേസം സമ്ബോധോ വികാസോ യസ്സേതി ച, മുദം പീതിം കരോതീതി മുദാകരോ. കുയാ പഥവിയാ മുദാകരോതി ച, സോ സമ്ബോധോ ചതുസച്ചാവബോധോ യസ്സേതി ച, സുധാ അമതം അസ്സ ചന്ദസ്സ അത്ഥീതി ച, സു സോഭനാ ധീ ബുദ്ധി അസ്സ സമ്ബുദ്ധസ്സാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൨൩൰. **സമാഹിതത്തവിനയോ, അഹീനമദമദ്ദനോ;**
സുഗതോ വിസദം പാതു, പാണിനം സോ വിനായകോ.

ഭിന്നാഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ.

൨൩൧. **“സമാഹിതേ”**ച്ചാദി. **സം** സമ്മാ **ആഹിതോ** പതിട്ഠാപിതോ അത്തസ്സ **വിനയോ** വിനയനം സബ്ബത്ഥ സവിസയേ അപ്പടിഹതചാരവസേന യസ്സ സോ, ഗരുളോ. **വിനയനം** പവിവിത്തകായചിത്തപ്പവത്തിവസേന ദമനം യസ്സ സോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. ഇതി അഭിന്നപദം. അഹീനം സപ്പാനം ഇനാ നായകാ, തേസം മദം മദ്ദതീതി **അഹീനമദമദ്ദനോ,** ഗരുളോ. അഹീനാനമുത്തമപുരിസാനമ്പി മഹാബ്രഹ്മാദീനം മദം മദ്ദതീതി **അഹീനമദമദ്ദനോ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. സുന്ദരം ഗതം ഗമനം സമുദ്ദം ഭിന്ദിത്വാ ജലസങ്ഗമതോ പഠമമേവഉഗ്ഗമനസാമത്ഥിയയോഗതോ യസ്സ സോ, ഗരുളോ. സുന്ദരം ഗമനമസ്സ നാഗവിക്കന്തചാരത്താ **സുഗതോ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. അഭിന്നപദം. **സോ** വീനം പക്ഖീനം നായകോ, ഗരുളോ. വിസം ദദാതീതി **വിസദം പാണിനം** നാഗലോകം **പാതു** അഹിംസനവസേന പാലയതു, **സോ** വിനേതി വേനേയ്യേതി **വിനായകോ,** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. **പാണിനം** സകലസത്തലോകം **വിസദം** അസല്ലീനം പാതു. **ഭിന്നാഭിന്നപദവാക്യസിലേസോയം** വുത്തനയേന പദാനം [പന (ക॰)] ഉഭയമിസ്സത്താ.

൨൩൧. **“സമാഹിതേ”**ച്ചാദി. **സമാഹിതത്തവിനയോ** സമ്മാ ആഹിതായ ഠപിതായ സരീരസ്സ സവിസയേ ഗതിയാ സമന്നാഗതോ, സമ്മാ ആഹിതേന ഠപിതേന ചിത്തദമനേന സമന്നാഗതോ വാ, **അഹീനമദമദ്ദനോ** നാഗരാജൂനം മദമദ്ദനോ, അഹീനാനം ഉത്തമാനം ബകബ്രഹ്മാദീനമ്പി മദമദ്ദനോ വാ, **സുഗതോ** പക്ഖവാതവേഗേന സമുദ്ദജലം ദ്വിധാ കത്വാ തസ്മിം ജലേ അനേകീഭൂതേയേവ നാഗഭവനം ഗന്ത്വാ നാഗേ ഗഹേത്വാ ഗമനേ സമത്ഥത്താ സുന്ദരഗമനോ, സമന്തഭദ്ദകഅനേകപ്പകാരഗമനോ വാ, **വിനായകോ** പക്ഖീനം നായകോ **സോ** ഗരുളരാജാ **വിസദം** ഘോരവിസത്താ വിസദായകം **പാണിനം** നാഗലോകം **പാതു** അഹിംസനവസേന പാലേതു. നോ ചേ, **വിനായകോ** വേനേയ്യേ വിനേന്തോ **സോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ **പാണിനം** സകലസത്തലോകം **വിസദം** വിസാരദം കത്വാ **പാതു** അഹിതാപനയനഹിതോപനയനേന രക്ഖതൂതി. ഉഭയപക്ഖേസു ‘‘അഹീനമദമദ്ദനോ’’ഇച്ചാദികേഹി ഭിന്നേഹി ച ‘‘സമാഹിതത്തവിനയോ’’ഇച്ചാദികേഹി അഭിന്നേഹി ച പദേഹി സമന്നാഗതത്താ അയം **ഭിന്നാഭിന്നപദവാക്യസിലേസോ**. അത്തസ്സ വിനയോതി ച, സമാഹിതോ അത്തവിനയോ യസ്സ ഗരുളസ്സ തഥാഗതസ്സ വാതി ച, അഹീനം ഇനാ നായകാതി ച, അഹീനാനം നാഗരാജൂനം മദോതി ച, ഹീനേഹി അഞ്ഞേ അഹീനാ ഉത്തമാ, തേസം മദോതി ച, തം മദ്ദതീതി ച, വീനം പക്ഖീനം നായകോതി ച, വേനേയ്യജനേ വിനേതീതി ച വാക്യം. ദുതിയപക്ഖേ ‘‘വിസദ’’ന്തി ക്രിയാവിസേസനം.

൨൩൨. **വിരുദ്ധാവിരുദ്ധാഭിന്ന-കമ്മാ നിയമവാ പരോ;**
നിയമക്ഖേപവചനോ, അവിരോധി വിരോധ്യ’പി.

൨൩൩. **ഔചിത്യസമ്ബോസകാദി, സിലേസോ പദജാദി’തി** [പദജാതിപി (ക॰)];
ഏസം നിദസ്സനേസ്വേവ, രൂപ’മാവിഭവിസ്സതി.

൨൩൨-൩. സിലേസഭേദമഞ്ഞഥാപി ദസ്സേതുമാഹ **“വിരുദ്ധ”**ഇച്ചാദി. വിരുദ്ധാനി ചാവിരുദ്ധാനി ച അഞ്ഞമഭിന്നഞ്ച, താനിയേവ **കമ്മാനി** ക്രിയാനി യേസം, തേ തയോ സിലേസാ. നിയമോ’വധാരണമസ്മിം അത്ഥീതി **നിയമവാ,** **പരോ** അഞ്ഞോ സിലേസോപി. നിയമസ്സ **അക്ഖേപോ** നിസേധനം യസ്സ, തം

വചനമഭിധാനം യസ്സ, താദിസോപി. നാസ്സ വിരോധോ അത്ഥീത്യ**വിരോധി,** സോപി. വിരോധോ അസങ്ഗതി ഏത്ഥ വിജ്ജതീതി **വിരോധി,** സോപി. ഓചിത്യം സമ്പോസേതീതി ഓചിത്യസമ്പോസകോ, സോ ആദി യസ്സ അലങ്കാരന്തരഗോചരസ്സ സിലേസസ്സ, സോ പദതോ ജാതാദിസിലേസോപി. **ഇതി**തേ പരേപി സിലേസഭേദാ സന്തി. **ഏസം** യഥാവുത്താനം **നിദസ്സനേസു** പയോഗേസ്വേവ **രൂപം** സഭാവോ ലക്ഖണം ആവിഭവിസ്സതീതി.

൨൯൨-൩. അവുത്തസിലേസവിസേസേ ദസ്സേതും ഉദ്ദിസതി **"വിരുദ്ധാ"**ഇച്ചാദി. **വിരുദ്ധാവിരുദ്ധാഭിന്നകമ്മാ അപി** ഉഭയത്ഥസ്സ വിരുദ്ധേന ച അവിരുദ്ധേന ച അഭിന്നേന ച കമ്മേന സമന്വിതാ തയോ സിലേസാ ച, **പരോ** അഞ്ഞോ **നിയമവാപി** അവധാരണേന യുത്തസിലേസോ ച, **നിയമക്ഖേപവചനോപി** അവധാരണസ്സ പടിസേധപകാസകാഭിധാനസിലേസോ ച, **അവിരോധിപി** ഉഭയപക്ഖാവിരോധിസിലേസോ ച, **വിരോധിഅപി** ഉഭയത്ഥസ്സ വിരോധിസിലേസോ ച, **പദജാദി** പദേന ജാതോ വാക്യേന ജാതോ ഓചിത്യസമ്പോസകാദിസിലേസോപീതി **ഏസം** സിലേസാനം **നിദസ്സനേസ്വേവ** നിദസ്സനസങ്ഖതഉദാഹരണേസ്വേവ **രൂപം** സരൂപം തേസം ലക്ഖണം വാ ആവിഭവിസ്സതി, നിദസ്സിയമാനഉദാഹരണേനേവ ലക്ഖണസ്സ ഗമ്മമാനത്താ വിസും ന കഥേസ്സാമീതി അധിപ്പായോ. വിരുദ്ധാനി ച അവിരുദ്ധാനി ച അഭിന്നഞ്ചേതി ച, തമേവ കമ്മം ക്രിയാ യേസം സിലേസാനമിതി ച, നിയമോ അവധാരണം അസ്മിം അത്ഥീതി ച, നിയമസ്സ അക്ഖേപോ പടിസേധോ അസ്സ അത്ഥീതി ച, തം വചനം അഭിധാനം യസ്സ സിലേസസ്സാതി ച, നാസ്സ വിരോധോ അത്ഥീതി ച, ഓചിത്യം സമ്പോസേതീതി ച, സോ ആദി യസ്സ ഉപമാസിലേസാദിനോതി ച, പദതോ ജാതോതി ച, സോ ആദി യസ്സ വാക്യസ്സാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

വിരുദ്ധകമ്മസിലേസ

൨൯൪. **സവസേ വത്തയം ലോകം, അഖിലം കല്ലവിഗ്ഗഹോ** [കലവിഗ്ഗഹോ (സീ॰)];
പരാഭവതി മാരാരി, ധമ്മരാജാ വിജമ്ഭതേ.

൨൯൪. തതോ കമേന തേദസ്സീയന്തി **"സവസേ"**ഇച്ചാദി. അഖിലം ലോകം സവസേ വത്തയം മാരാരി ധമ്മരാജാ ച, **കല്ലോ** മനുഞ്ഞോ **വിഗ്ഗഹോ** കലഹോ യസ്സ മാരാരിനോ, **വിഗ്ഗഹോ** സരീരസമ്പദാ യസ്സ ധമ്മരാജസ്സ, തേസു മാരാരി **പരാഭവതി** പരാഭവമപേതി ബോധിയം പടിലദ്ധപരാജയവസേന, **ധമ്മരാജാ** സമന്തഭദ്ദോ തു **വിജമ്ഭതേ** ലോകത്തയബ്യാപിസമുല്ലപിതവിജയദ്ധനിപവത്തിവസേന സമം ഭവതീതി അയം വിരുദ്ധകമ്മസിലേസോ പരാഭവവിജമ്ഭനാനമഞ്ഞോഞ്ഞവിരോധതോ.

൨൯൪. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന ഉദാഹരതി **"സവസേ"**ഇച്ചാദി. അഖിലം ലോകം **സവസേ വത്തയം** അനത്ഥേ യുഞ്ജനതോ അത്തനോ വസേ വത്തയന്തോ, നോ ചേ, സകലലോകം ഹിതേ യുഞ്ജനതോ അത്തനോ വസേ വത്തയന്തോ **കല്ലവിഗ്ഗഹോ** മനുഞ്ഞകലഹോ, നോ ചേ, മനുഞ്ഞസരീരസമ്പത്തിയുത്തോ മാരാരി **പരാഭവതി** ബോധിമൂലേ ലദ്ധപരാജയവസേന പരാഭവം പാപുണാതി, **ധമ്മരാജാ** തഥാഗതോ പന **വിജമ്ഭതേ** ലോകത്തയേ പത്ഥടജയഘോസവസേന വിജമ്ഭതീതി. പരാഭവനവിജമ്ഭനക്രിയാനം അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധത്താ അയം

വിരുദ്ധകമ്മസിലേസോ നാമ. സസ്സ അത്തനോ വസോ ഇസ്സരിയമിതി ച, കല്ലോ മനുഞ്ഞോ വിഗ്ഗഹോ വിവാദോ ദേഹോ വാ യസ്സേതി ച വാക്യം.

അവിരുദ്ധകമ്മസിലേസ

൨൯൭.
സഭാവമധുരം പുഞ്ഞ-വിസേസോദയസമ്ഭവം;
സുണന്തി വാചം മുനിനോ, ജനാ പസ്സന്തി ചാ'മതം.

൨൯൭. **"സഭാവേ"**ച്ചാദി. സഭാവേനേവ **മധുരാ** പിയാ വാചാ, മധുരം അമതം, പുഞ്ഞവിസേസസ്സ **ഉദയോ** അഭിവഡ്ഢി, തേന സമ്ഭവോ, യസ്സ വാ തം, **മുനിനോ വാചം** സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം ജനാ സുണന്തി, തസ്സയം അമതഞ്ച [തസ്സ ച നിസ്സയം അമതന്തി (ക॰)] പസ്സന്തീതി അയമവിരുദ്ധകമ്മസിലേസോ സവനദസ്സനാനം അവിരുദ്ധത്താതി.

൨൯൭. **"സഭാവ"**മിച്ചാദി. **സഭാവമധുരം** "വാചാമധുരം കരിസ്സാമീ"തി കത്തബ്ബപയോഗം വിനാപി മധുരത്താ പകതിമധുരം, നോ ചേ, കേനചി പച്ചയേന അനുപ്പന്നത്താ സങ്ഖരവിസേസം വിനാപി പകതിപണീതം, **പുഞ്ഞവിസേസോദയസമ്ഭവം** പുഞ്ഞവിസേസദേസകസ്സ മുനിനോ കസ്സചി കുസലവിസേസസ്സ അഭിവുദ്ധിയാ സമ്ഭൂതം, നോ ചേ, വേനേയ്യജനാനം നിബ്ബാനാധിപ്പായേന കതകുസലവിസേസസ്സ അഭിവുദ്ധിയാ ആരമ്മണത്തേന പടിലദ്ധം **മുനിനോ വാചം** സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം സുണന്തി, **അമതം** നിബ്ബാനഞ്ച **ജനാ** വേനേയ്യജനാ പസ്സന്തീതി. സവനദസ്സനക്രിയാനം അഞ്ഞമഞ്ഞാവിരുദ്ധത്താ അയം അവിരുദ്ധകമ്മസിലേസോ. സസ്സ അത്തനോ ഭാവോതി ച, തേന മധുരാ, മധുരമിതി ച, പുഞ്ഞമേവ വിസേസോതി ച, തസ്സോദയോതി ച, തേന സമ്ഭവോ യസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

അഭിന്നകമ്മസിലേസ

൨൯൮.
അന്ധകാരാപഹാരായ,
സഭാവമധുരായ ച;
മനോ പീണേതി [ധിനോതി (സീ॰ അഭിനവടീകാ ച)] **ജന്തൂനം,**
ജിനോ വാചായ ഭായ ച.

൨൯൮. **"അന്ധകാരേ"**ച്ചാദി. അന്ധകാരം മോഹസങ്ഖാതം പകതിഅന്ധകാരം വാ അപഹരതീതി **അന്ധകാരാപഹാരാ,** വാചാ, ഭാ ച. തായ സഭാവഭാസായ, സോഭായ ച ജിനോ ജന്തൂനം **മനോ** ചിത്തം പീണേതീതി അയമഭിന്നകമ്മസിലേസോ പീണനലക്ഖണായേകായ ക്രിയായ വാചായ ഭായ ച സമ്പന്നോതി.

൨൯൮. **"അന്ധകാരാ"**ഇച്ചാദി. **അന്ധകാരാപഹാരായ** മോഹന്ധകാരം പകതിഅന്ധകാരം വാ അപഹരണായ **സഭാവമധുരായ** ച സഭാവതോ കണ്ണസുഖായ, സഭാവതോ നേത്താഭിരാമായ **വാചായ ഭായ** സരീരകന്തിയാ ച ജിനോ ജന്തൂനം **മനോ** ചിത്തം **ധിനോതി** പീണേതീതി. പീണയനസഭാവായ ഏകായ ക്രിയായ സദ്ധിം കരണഭൂതാനം ദ്വിന്നം വാചാഭാനം യോജിതത്താ അയം അഭിന്നകമ്മസിലേസോ. അന്ധകാര'മപഹരതീതി ച, സഭാവേന മധുരാതി ച വാക്യം.

നിയമവന്തസിലേസ

൧൬൭. കേസക്ഖീനംവ കണ്ഹത്തം, സമൂനംയേവ വങ്കതാ;
പാണിപാദാധരാനംവ, മുനിന്ദസ്സാ'തിരത്തതാ.

൧൬൭. "കേസി"ച്ചാദി. കണ്ഹത്തം കേസക്ഖീനംയേവ, ന മനസി, കണ്ഹത്തഗുണോ പാപത്തഞ്ച സിലിട്ഠം. വങ്കതാ ഭമൂനംയേവ, ന അജ്ഝാസയേ, വങ്കതാനതത്തം സഠത്തഞ്ച സിലിട്ഠം. അതിരത്തതാ പാണിപാദാധരാനംയേവ, ന ചിത്തേ, അതിരത്തതാഗുണോ രാഗോ ച സിലിസ്സതേ. ''മുനിന്ദസ്സാ''തി ''കണ്ഹത്ത''ന്തിആദീസു സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധനീയം. നിയമവാ സിലേസോ കേസക്ഖീനംവാതി അവധാരണപ്പയോഗാതി.

൧൬൭. "കേസക്ഖീന"മിച്ചാദി. മുനിന്ദസ്സ കണ്ഹത്തം കേസക്ഖീനം ഏവ ഹോതി, കണ്ഹത്തസങ്ഖതമകുസലം ന ചിത്തേ. വങ്കതാ ഭമൂനംയേവ, നജ്ഝാസയേ. അതിരത്തതാ പാണിപാദാധരാനം ഏവ, ന കേസുചി വത്ഥൂസൂതി. ''കേസക്ഖീനംവാ''തിആദീസു നിയമസങ്ഖാതഅവധാരണപദസ്സ വിജ്ജമാനത്താ കണ്ഹഭാവേന സദ്ധിം പാപത്തസ്സ ച, വങ്കഗുണേന സദ്ധിം സാഠേയ്യസ്സ ച, രത്തഗുണേന സദ്ധിം രാഗസ്സ ച സിലിട്ഠത്താ അയം നിയമവന്തസിലേസോ നാമ. കേസാനി ച അക്ഖീനി ചേതി ച, കണ്ഹസ്സ ഭാവോതി ച, വങ്കസ്സ ഭാവോതി ച, പാണയോ ച പാദാനി ച അധരാനി ചാതി ച, അതിരത്തസ്സ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

നിയമക്ഖേപസിലേസ

൧൬൮. പാണിപാദാധരേസ്വേവ, സാരാഗോ തവ ദിസ്സതി;
ദിസ്സതേ സോ'യ'മഥ വാ, നാഥ സാധുഗുണേസ്വപി.

൧൬൮. "പാണി"ച്ചാദി. നാഥ തവ പാണിപാദാധരേസ്വേവ **സാരാഗോ** സോഭനോ രത്തവണ്ണോ ദിസ്സതി, ന ചിത്തേ, സാരാഗോ രത്തവണ്ണോ ഛന്ദരാഗോ ചാതി സിലിട്ഠം. അയം നിയമോ അക്ഖിപ്യതേ. **അഥ വാ** കഥം നിയമ്യതേ, യതോ **സോ അയം** സാരാഗോ സാധൂനം ഗുണേസ്വേവ വിരാഗലക്ഖണോ ദിസ്സതേ ഇതി. തസ്മാ കഥമവധാരീയതീതി നിയമക്ഖേപവചനോ സിലേസോയം.

൧൬൮. "പാണി"ച്ചാദി. ഹേ **നാഥ** തവ **സാരാഗോ** സോഭനോ രത്തവണ്ണോ പാണിപാദാധരേസ്വേവ ദിസ്സതി, ചിത്തേ ലോഭോ പന ന ദിസ്സതി. അഥ വാ **സോ അയം** സാരാഗോ കത്തുകമ്യതാകുസലച്ഛന്ദഭൂതോ **സാധുഗുണേസ്വപി** സജ്ജനാനം സീലാദിഗുണേസുപി ദിസ്സതി. ''ഏവാ''തി ദസ്സിതനിയമസ്സ പടിസേധകേന **"അഥ വാ"**തി വചനേന സമന്നാഗതത്താ രത്തവണ്ണസങ്ഖാതരാഗേന ലോഭസ്സ സിലിട്ഠത്താ ച അയം നിയമക്ഖേപവചനസിലേസോ. സം സോഭനോ രാഗോതി വിഗ്ഗഹോ.

അവിരോധിസിലേസ

൧൬൯. സലക്ഖണോ'തിസുഭഗോ,
തേജസ്സീ നിയതോദയോ;
ലോകേസോ ജിതസംക്ലേസോ,

വിഭാതി സമണിസ്സരോ.

൨൩൫. "സലക്ഖണോ"ഇച്ചാദി. സഹ ലക്ഖണേന സസരൂപേന ദ്വത്തിം സവരപുരിസലക്ഖണേന വാ വത്തമാനോ **സലക്ഖണോ,** ചന്ദോ മുനിന്ദോ ച, അതിസുഭഗോ സോ ച, **തേജസ്സീ** സൂരിയോ പഭാവിസേസയുത്തോ ച, നിയതോ പതിദിനമുദയോ പഭാലക്ഖണോ യസ്സ സോ **നിയതോദയോ,** സൂരിയോ, നിയതോ ഥിരോ ഉദയോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ സമ്ബോധിരൂപോ യസ്സ സോ **നിയതോദയോ,** മുനിന്ദോ, **ലോകേസോ** ബ്രഹ്മാ മുനിന്ദോ ച, ജിതോ സംക്ലേസോ ഝാനരതിവസേന കായചിത്താബാധോ യേന സോ, ബ്രഹ്മാ, ജിതോ സംക്ലേസോ ദസവിധോ അഗ്ഗമഗ്ഗഞ്ഞാണലാഭാ യേന സോ. സോ മണീനം ഇസ്സരോ ഉപമണി [ഉത്തമമണി (?)], സമണാനം ഇസ്സരോ മുനിന്ദോ വിഭാതീതി യോജ്ജം. അയമവിരോധിസിലേസോ ലക്ഖണസുഭഗാദീനമുഭയത്ഥാപി അബ്യവഹിതത്താ.

൨൩൫. "സലക്ഖണോ"ഇച്ചാദി. **സലക്ഖണോ** ലക്ഖണേന സഹിതോ, **അതിസുഭഗോ** അതിസുന്ദരായ ലക്ഖിയാ സമന്നാഗതോ, നോ ചേ, ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സഹിതോ അതിവിയ സോഭാദീഹി യുത്തോ, **തേജസ്സീ** അന്ധകാരവിധമനസങ്ഖതമഹാനുഭാവേന യുത്തോ, **നിയതോദയോ** പതിദിനം പുബ്ബണ്ഹകാലേ നിയമിതഗഗനുഗ്ഗമനോ, നോ ചേ, നിരന്തരപവത്തബുദ്ധതേജസാ യുത്തോ ഥിരസബ്ബഞ്ഞുപദവിസങ്ഖാതാഭിവുഡ്ഢിയാ സമന്നാഗതോ, **ലോകേസോ** ബ്രഹ്മഭൂതോ, **ജിതസംക്ലേസോ** ഝാനപീതിയാ വിജിതകായചിത്തദരഥോ, നോ ചേ, തിലോകസ്സ ഇസ്സരഭൂതോ ചതുത്ഥമഗ്ഗഞ്ഞാണേന ഹതദസവിധസംകിലേസോ, **സമണിസ്സരോ** സോ ഉത്തമോ മണി **വിഭാതി** സോഭതി, നോ ചേ, സമണാനം ഇസ്സരോ **വിഭാതി** ദിബ്ബതീതി. "സലക്ഖണോ സുഭഗോ"ഇച്ചാദികാനം ദ്വിന്നം പദാനം അവിരുദ്ധത്താ ച, പഠമപാദേ ചന്ദേന ദുതിയേ സൂരിയേന തതിയേ ബ്രഹ്മുനാ ചതുത്ഥേ മണിനാ ച സബ്ബഞ്ഞുപദത്ഥസ്സ സിലിട്ഠത്താ ച അയം അവിരോധിസിലേസോ നാമ. സഹ ലക്ഖണേന വത്തമാനോതി ച, അതിസോഭനോ ഭഗോ സിരീ വാ സിരീകാമപയതനാദികോ വാ അസ്സാതി ച, തേജോ അസ്സ അത്ഥീതി ച, നിയതോ ഉദയോ അസ്സേതി ച, ലോകസ്സ ഇസോ ഇസ്സരോതി ച, ജിതോ സംക്ലേസോ യേനേതി ച, മണീനം സമണാനം വാ ഇസ്സരോതി ച വാക്യം.

വിരോധിസിലേസ

൩൦. **അസമോപി സമോ ലോകേ,**
ലോകേസോപി നരുത്തമോ;
സദയോപ്യ'ദയോ പാപേ,
ചിത്താ'യം മുനിനോ ഗതി.

൩൦. "അസമോപി"ച്ചാദി. നത്ഥി സമോ രാജഗുണാദീഹി അസ്സാതി **അസമോ,** കോചി രാജാദി, "അസമോ"തി ലോകേകസിഖാമണിഭാവേന മുനി. തത്ഥ യദാ അസമോ രാജാദി, തദാ ലോകേ സമോതി വിരുദ്ധം അസമത്താ തസ്സ. **അപി**സദ്ദോ വിരോധം ജോതേതി. പക്ഖന്തരേ ത്വവിരുദ്ധം, ലോകേ ദേവദത്താദീനം വിരോധിസത്താനം രാഹുലാദീനം അവിരോധിസത്താനഞ്ച സമത്താ, തതോയേവായം വിരോധാഭാസാനഞ്ചസാ വിരോധോയേവ. **ലോകേസോ** ബ്രഹ്മാ മുനി ച. തത്ഥ "ബ്രഹ്മാ നരുത്തമോ"തി വിരുദ്ധം

ദിബ്ബയോനിത്താ തസ്സ. പക്ഖന്തരേ ത്വബ്യാഘാതോ ഉത്തമനരത്താ തസ്സ. ദയോ ദാനം, സഹ ദയേനാതി **സദയോ,** കോചി പുരിസോ. സഹ ദയായ വത്തതീതി **സദയോ,** മുനി. തത്ഥ പുരിസോ ദായകോ പാപേ ജനേ കഥമദയോതി വിരുജ്ഝതി. മുനി പാപേ രാഗാദികേ അദയോതി വിരുജ്ഝതി. തസ്മാ മുനിനോ **അയം** യഥാവുത്താ **ഗതി** പവത്തി **ചിത്താ** അബ്ഭുതാതി അയം വുത്തനയേന വിരോധിസിലേസോ ഉദാഹടോ.

ന൦൦. **“അസമോ”**ഇച്ചാദി. **അസമോപി** അതുല്യോപി കോചി രാജാദികോ ലോകേ **സമോ** തുല്യോ, നോ ചേ, സദിസപുഗ്ഗലരഹിതോ ഏവ രാഹുലഭദ്രദേവദത്താദിസബ്ബലോകേ അനുനയപടിഘാഭാവേന സമോ ഹോതി. **ലോകേസോപി** ബ്രഹ്മഭൂതോപി **നരുത്തമോ** നരവരോ ഹോതി, നോ ചേ, സകലലോകാധിപതി ഹുത്വാ ഏവ നരുത്തമോ. **സദയോപി** യാചകേസു ദയസങ്ഖാതേന ദാനേന യുത്തോപി **പാപേ** പാപിട്ഠേ **അദയോ** ദാനരഹിതോ, നോ ചേ, ദയാസഹിതോ ഏവ അകുസലേ നിദ്ദയോ. മുനിനോ അയം **ഗതി** പവത്തി **ചിത്താ** വിചിത്താതി രാജാദിനോ അസമസമതാ ച, ബ്രഹ്മാ ഹുത്വാ ഉത്തമനരഭാവോ ച, ദാനസഹിതസ്സ കസ്സചി പുരിസസ്സ ദാനരഹിതഭാവോ ച വിരുദ്ധോ ഹോതി. തസ്മാ രാജബ്രഹ്മപുരിസേഹി മുനിനോ സിലിട്ഠത്താ അയം വിരോധിസിലേസോ നാമ. പുബ്ബപുബ്ബപക്ഖേ വിരോധോ അപരാപരപക്ഖേഹി നിരാകതോ ഹോതി. പുബ്ബപക്ഖേ **അപി**സദ്ദോ വിരോധം ജോതേതി, അപരപക്ഖേ അവധാരണന്തി. നത്ഥി സമോ യസ്സേതി ച, നരോ ച സോ ഉത്തമോ ചേതി ച, സഹ ദയേന ദയായ വാ വത്തമാനോതി ച, നത്ഥി ദയോ ദയാ വാ അസ്സേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഓചിത്യസമ്പോസകപദസിലേസ

ന൦൧. **സംസാരദുക്ഖോപഹതാ-വനതാ ജനതാ ത്വയി;**
സുഖ’മിച്ഛിത’മച്ചന്തം, അമതന്ദദ വിന്ദതി.

ന൦൧. ഉദാഹരതി **“സംസാരേ”**ച്ചാദി. **സംസാരോ** അബ്ബോച്ഛിന്നം വത്തമാനാ ഖന്ധപടിപാടിയേവ **ദുക്ഖം** ദുക്ഖമത്താദിനാ, തേന **ഉപഹതാ** പഹടാ ജനതാ, അമതം സുഖം അമതം വാ നിബ്ബാനം ദദാതീതി **അമതന്ദദാ**തി ആമന്തനം, ത്വയി **അവനതാ** പണാമവസേന **ഇച്ഛിത**മതിമതം ദുക്ഖാപഗമനിബ്ബത്തം കായികം ചേതസികഞ്ച **സുഖം** അച്ചന്തം **വിന്ദതി** പടിലഭതീതി. ഏത്ഥ അമതം സുധാ നിബ്ബാനഞ്ച, അമതന്ദദോ ദുക്ഖോപഹതേ സുഖയതീതി ഉചിതന്തി ‘‘അമതം ദദാതീ’’തി പദമധിഗതേ വത്ഥുനി ഓചിത്യം സമ്പോസയതീതി ഓചിത്യസമ്പോസകോ പദസിലേസോയം. **ആദി**സദ്ദേന ‘‘സുഗന്ധിസോഭാസമ്ബന്ധീ’’ത്യാദ്യുപമാസിലേസാദയോ സങ്ഗഹിതാതി.

ന൦൧. **“സംസാര”**ഇച്ചാദി. **സംസാരദുക്ഖോപഹതാ** ഖന്ധധാതുആയതനാനം നിരന്തരപവത്തിസങ്ഖാതേന ദുക്ഖേന ഉപഹതാ ജനതാ, **അമതന്ദദ** ഹേ സുധാദായക നോ ചേ, നിബ്ബാനദായക തഥാഗത ത്വയി **അവനതാ** പണമനവസേന ഓനതാ **ഇച്ഛിതം** അഭിമതം **സുഖം** കായികചേതസികസുഖം **അച്ചന്തം** അതിസയേന **വിന്ദതി** സേവതീതി. അമതദായകാ ദുക്ഖിതേ സുഖിതേ കരോന്തീതി ഇദം ഉചിതമേവേതി ഉഭയത്ഥസ്സാപി വാചകം ‘‘അമതം ദദാതീ’’തി പദം താദിസജനസ്സ സുഖദാനേ ഓചിത്യം പോസേതീതി അയം

ഓചിത്യസമ്പോസകപദസിലേസോ. സംസാരോയേവ ദുക്ഖന്തി ച, തേന ഉപഹതാതി ച, അമതം സുധം നിബ്ബാനം വാ ദദാതീതി ച വാക്യം.

ന.ം.ഗുണയുത്തേഹി വത്ഥൂഹി, സമം കത്വാന കസ്സചി;
സംകിത്തനം ഭവതി യം, സാ മതാ തുല്യയോഗിതാ.

ന.ം.വ. തുല്യയോഗിതം യോജയതി **"ഗുണേ"**ച്ചാദിനാ. **ഗുണോ** ധമ്മോ സാധു അസാധു വാ, തേന യുത്തേഹി വത്ഥൂഹി സഹ **സമം കത്വാന** വത്ഥുതോ അസാമ്യേപി തഥാഭാവമാരോപ്യ **കസ്സചി** പുരിസാദിനോ ഥുതിനിന്ദത്ഥം യം **കിത്തന**മാഖ്യാനം, **സാ** തുല്യക്ഖണാ തുല്യയോഗിതാ മതാ, വത്തുമിച്ഛിതേന ഗുണേന താദിസാനം തുല്യയോഗിതാപടിപാദനതോ തദത്ഥിയേന തുല്യയോഗിതാ തഥാ ദ്വിധാ വത്തതി.

ന.ം.വ. ഇദാനി തുല്യയോഗിതാലങ്കാരം ദസ്സേതി **"ഗുണയുത്തേഹി"**ഇച്ചാദിനാ. **ഗുണയുത്തേഹി** സുന്ദരാസുന്ദരേഹി യേഹി കേഹിചി ഗുണേഹി യുത്തേഹി വത്ഥൂഹി, **സമം കത്വാന** തത്വതോ അസമാനേസുപി സമാനത്തബുദ്ധിയാ ആരോപനം കത്വാ, **കസ്സചി** പുരിസാദിനോ ഥുതിം നിന്ദം വാ നിസ്സായ യം **സംകിത്തനം** ഗുണാഗുണകഥനം ഭവതി, സാ തുല്യയോഗിതാതി മതാതി. ഗുണേഹി യുത്താതി ച, തുല്യേന ഗുണേന സഹ യോഗോതി ച, സോ ഏതേസം രംസിമാലീഭഗവന്താദീനമത്ഥീതി ച, തേസം ഭാവോ തുല്യഗുണസമ്ബന്ധോതി ച വിഗ്ഗഹോ. ഏത്ഥ തുല്യഗുണയുത്തപദത്ഥാനം തഗ്ഗുണസമ്ബന്ധസ്സ തുല്യയോഗിതാഭാവതോ തപ്പടിപാദകോ ഉത്തിവിസേസോ തദത്ഥിയേന തുല്യയോഗിതാതി ഞേയ്യാ.

ന.ം.സമ്പത്തസമ്മദോ ലോകോ,
സമ്പത്താലോകസമ്പദോ;
ഉഭോഹി രംസിമാലീ ച,
ഭഗവാ ച തമോനുദോ.

ന.ം.ന. ഉദാഹരതി **"സമ്പത്തേ"**ച്ചാദി. തമം നുദതീതി **തമോനുദോ. രംസിമാലീ** സൂരിയോ ച, അഥ വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ചാതി **ഉഭോഹി** കരണഭൂതേഹി ഹേതുഭൂതേഹി വാ **ലോകോ** സത്തലോകോ, സമ്പത്തോ സമ്മദോ പീതി യേന തഥാവിധോ ച, സമ്പത്തോ ആലോകസ്സ സമ്പദാ യേന തഥാവിധോ ചാപീതി. ഏത്ഥ പീതിദാനാദിഗുണയുത്തേന രംസിമാലിനാ സമം കത്വാ ഭഗവതോ ഥുതിവസേന കിത്തനന്തി ലക്ഖണം യോജനീയം.

ന.ം.ന. ഇദാനി ഉദാഹരതി **"സമ്പത്തി"**ച്ചാദിനാ. **തമോനുദോ** അന്ധകാരം പഹരന്തോ രംസിമാലീ ച ഭഗവാ ച **ഉഭോഹി** കരണഭൂതേഹി ഹേതുഭൂതേഹി വാ, **ലോകോ** സത്തലോകോ **സമ്പത്തസമ്മദോ** പടിലദ്ധപീതികോ ച സമ്പത്താലോകസമ്പദാ ച ഹോതീതി. ഏത്ഥ പീതിദാനാലോകകരണസങ്ഖാതഗുണയുത്തേന സൂരിയേന തുല്യം കത്വാ ഭഗവതോ ഥുതിവസേന ഗുണകഥനം ഹോതി. സമ്പത്തോ സമ്മദോ പീതി യേനേതി ച, ആലോകസ്സ സമ്പദാതി ച, സമ്പത്താ ആലോകസമ്പദാ യേനേതി ച, തമം നുദതീതി ച വാക്യം. ഉദാഹരണേ അദസ്സിതേപി അസാധുഗുണയുത്തേന കേനചി വത്ഥുനാ സമം കത്വാ കസ്സചി കാതബ്ബനിന്ദാപി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബാ.

ന.൦൪. അത്ഥന്തരം സാധയതാ, കിഞ്ചി തംസദിസം ഫലം;
ദസ്സീയതേ അസന്തം വാ, സന്തം വാ തം നിദസ്സനം.

ന.൦൪. നിദസ്സനം പദസ്സേതി **“അത്ഥന്തര”**മിച്ചാദിനാ. **അത്ഥന്തരം** നിദസ്സേതബ്ബാപേക്ഖായ അഞ്ഞം കിഞ്ചി ഉചിതം കാരിയം **സാധയതാ** കേനചി വത്ഥുനാ ഹേതുഭൂതേന, തേന അത്ഥന്തരേനേവ **സദിസം** തുല്യം ഫലം കിഞ്ചി **അസന്തം** അനിട്ഠം വാ **സന്തം** ഇട്ഠം വാ **ദസ്സീയതേ** പടിപാദീയതേ, തം ഏവംലക്ഖണം നിദസ്സനം സിയാ.

ന.൦൪. ഇദാനി നിദസ്സനാലങ്കാരം നിദസ്സേതി **“അത്ഥന്തരി”**ച്ചാദിനാ. **അത്ഥന്തരം** നിദ്ദിസിതബ്ബതോ അഞ്ഞം ഉചിതകാരിയസങ്ഖാതമത്ഥം [ഉചിതകിച്ച... (ക॰)] **സാധയതാ** സാധയന്തേന കേനചി വത്ഥുനാ **തംസദിസം** തേന അത്ഥന്തരേന സമാനം **അസന്തം** അനിട്ഠം വാ **സന്തം** ഇട്ഠം വാ കിഞ്ചി ഫലം **ദസ്സീയതേ** വത്ഥൂഹി പടിപാദീയതേ, **തം** താദിസം ഫലം നിദസ്സനം നാമാതി. അത്ഥോ ച സോ അന്തരോ അഞ്ഞോ ചാതി ച, തേന അത്ഥന്തരേന സദിസമിതി ച, നിദസ്സീയതേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

അസന്തഫലനിദസ്സന

ന.൦൫. ഉദയാ സമണിന്ദസ്സ, യന്തി പാപാ പരാഭവം;
ധമ്മരാജവിരുദ്ധാനം, സൂചയന്താ [ദീപയന്താ (സീ॰)] **ദുരന്തതം.**

ന.൦൫. **“ഉദയാ”**ഇച്ചാദി. **സമണിന്ദസ്സ** മഹാമുനിനോ **ഉദയാ** പാതുഭാവേന **പാപാ** ലോഭാദയോ **പരാഭവം** നിധനം യന്തി, പരാഭവന്തീതി വുത്തം ഹോതി. ഉദയപുബ്ബകേന പാപപരാഭവനത്ഥന്തരേന സദിസം ഫലം നിദസ്സേതി. കിം കരോന്താ? **ധമ്മരാജാ** ധമ്മാനപേതോ രാജാ, മുനിന്ദോ ചാതി സിലിട്ഠം, തേന വിരുദ്ധാനം, ദുട്ഠോ വിരുദ്ധോ അന്തോ അവസാനം യസ്സ, തസ്സ ഭാവോ, തം സൂചയന്താതി ധമ്മരാജവിരോധഹേതുകം അസന്തഫലമേതം നിദസ്സനം പരാഭവസ്സാനിട്ഠത്താ.

ന.൦൫. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“ഉദയാ”**ഇച്ചാദിനാ. **സമണിന്ദസ്സ** മുനിന്ദസ്സ **ഉദയാ** ലോകേ പാതുഭാവേന **പാപാ** ലോഭാദയോ **ധമ്മരാജവിരുദ്ധാനം** രാജധമ്മേഹി സമന്നാഗതരാജൂഹി, ധമ്മാധിപതിനാ മുനിന്ദേന വാ വിരുദ്ധാനം **ദുരന്തതം** അനിട്ഠാവസാനതം **സൂചയന്താ** പകാസേന്തോ **പരാഭവം** പരിഹാനിം **യന്തി** പാപുണന്തീതി. ഏത്ഥ പുബ്ബദ്ധേന ഉദയപുബ്ബകോ പാപപരാഭവനസങ്ഖാതോ അത്ഥന്തരോ ദസ്സിതോ, അപരദ്ധേന തംസദിസവിരോധഹേതുകം ദുരന്തസങ്ഖാതം അസന്തഫലം ദസ്സേതി. ധമ്മരാജവിരോധഹേതുകം അസന്തഫലമേതം പരാഭവസ്സാനിട്ഠത്താ. സമണാനമിന്ദോതി ച, ധമ്മേന യുത്തോ രാജാതി വാ ധമ്മേസു രാജാതി വാതി ച, തേന വിരുദ്ധാതി ച, ദുട്ഠോ വിരൂപോ അന്തോ പരിയോസാനം യേസമിതി ച, തേസം ഭാവോതി ച വാക്യം.

സന്തഫലനിദസ്സന

ന.൦൬. സിരോനിക്ഖിത്തചരണോ-
ച്ഛരിയാന'മ്ബുജാന'യം;
പരമബ്ഭുതതം ലോകേ,

വിഞ്ഞാപേത'ത്തനോ ജിനോ.

നം൬. **"സിരോ"**ച്ചാദി. **അച്ഛരിയാനം** ഭഗവതോ ചരണാരവിന്ദദ്വന്ദസമ്പടിഗ്ഗഹണത്ഥം പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ സമുഗ്ഗതാനമച്ഛരിയഗുണോപേതാനമമ്ബുജാനം **സിരസി** മത്ഥകേ നിക്ഖിത്താ ചരണാ യേന സോ ജിനോ. അമ്ബുജോപരിചരണനിക്ഖേപലക്ഖണേനത്ഥന്തരേന സദിസം ഫലം ദസ്സേതി. അത്തനോ പരമച്ഛരിയഭാവം വിഞ്ഞാപേതി. സന്തഫലമിദം നിദസ്സനം ജിനബ്ഭുതത്ഥദീപനസ്സ ഇട്ഠത്താതി.

നം൬. **"സിരോ"**ഇച്ചാദി. അയം ജിനോ **അച്ഛരിയാനം** അത്തനോ പാദപടിഗ്ഗഹണത്ഥം പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ ഉഗ്ഗതത്താ അച്ഛരാപഹരണയോഗ്ഗാനം അമ്ബുജാനം **സിരോനിക്ഖിത്തചരണോ** മത്ഥകേ ഠപിതപാദോ **ലോകേ** സത്തലോകേ അത്തനോ **പരമബ്ഭുതതം** അതിഅച്ഛരിയഗുണം **വിഞ്ഞാപേതി** അവബോധേതീതി. ഏത്ഥ അച്ഛരിയപദുമാനം മത്ഥകേ ചരണനിക്ഖേപസങ്ഖാതേന അത്ഥന്തരേന പരമബ്ഭുതതം വിഞ്ഞാപേതീതി അയം സദിസസന്തഫലം ജിനബ്ഭുതത്ഥദീപനസ്സ ഇട്ഠത്താ. സിരസി നിക്ഖിത്താനി ചരണാനി യേനേതി ച, അച്ഛരം അച്ഛരാസങ്ഘാതം അരഹന്തീതി ച, പരമോ ഉത്തമോ അബ്ഭുതോ ഗുണോ അസ്സേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

നം൭. വിഭൂതിയാമഹന്തത്തം, അധിപ്പായസ്സ വാ സിയാ;
പരമുക്കംസതം യാതം, തം മഹന്തത്ത'മീരിതം.

നം൭. മഹന്തത്തമുപദസ്സേതി **"വിഭൂതിയാ"**ഇച്ചാദിനാ. **വിഭൂതിയാ** സമ്പത്തിയാ **അധിപ്പായസ്സ വാ** അജ്ഝാസയസ്സ വാ **പരമുക്കംസതം** പരമാതിസയഭാവം **യാതം** ഉപഗതം മഹന്തത്തം നാമ **ഈരിതം** കഥിതം.

നം൭. ഇദാനി മഹന്തത്താലങ്കാരം ദസ്സേതി **"വിഭൂതി"** ഇച്ചാദിനാ. **വിഭൂതിയാ** സമ്പത്തിയാ വാ **അധിപ്പായസ്സ** അജ്ഝാസയസ്സ വാ **പരമുക്കംസതം** അത്യുക്കംസഭാവം **യാതം** യം മഹന്തത്തം സിയാ, **തം** മഹന്തത്തമിതി ഈരിതന്തി. മഹതോ ഭാവോതി ച, പരമോ ഉക്കംസോ അതിസയോ യസ്സേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം.

വിഭൂതിമഹന്തത്ത

നം൮. കിരീടരതനച്ഛായാ-നുവിദ്ധാതപവാരണോ;
പുരാ പരം സിരിം വിന്ദി, ബോധിസത്തോ'ഭിനിക്ഖമാ.

നം൮. ഉദാഹരതി **"കിരീടേ"**ച്ചാദി. അഭിനിക്ഖമാ **പുരാ** പുബ്ബേ **ബോധിസത്തോ** മായാദേവിയാ പുത്തോ **പരമുക്കട്ഠം** അനാഞ്ഞസാധാരണം **സിരിം** വിഭൂതിം **വിന്ദി** പടിലഭി. കീദിസോ? **കിരീടേ** മകുടേ രതനാനം **ഛായാഹി** സോഭാഹി **അനുവിദ്ധോ** ഛുരിതോ **ആതപവാരണോ** സേതച്ഛത്തം യസ്സ സോ താദിസോതി വിഭൂതിയാ മഹന്തത്തം വുത്തം "ആതപവാരണോ രതനച്ഛായാനുവിദ്ധോ"തി.

നംവ്യ. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“കിരീട”**ഇച്ചാദിനാ. **ബോധിസത്തോ** അന്തിമജാതിയം മഹാബോധിസത്തോ **അഭിനിക്ഖമാ** അഭിനിക്ഖമനതോ **പുരാ** പുബ്ബേ **കിരീടരതനച്ഛായാനുവിദ്ധാതപവാരണോ** മോലിരതനരംസീഹി രഞ്ജിതസേതച്ഛത്തോ **പരമുക്കട്ഠം** **സിരിം** വിഭൂതിം **വിന്ദി** അനുഭവീതി. എത്ഥ മോലിരതനകന്തിയാ സേതച്ഛത്തസ്സ ഓവിദ്ധഭാവകഥനേന വിഭൂതിയാ മഹന്തത്തം ഹോതി. കിരീടേ രതനാനീതി ച, തേസം ഛായായോതി ച, തായ അനുവിദ്ധോ ഛുരിതോ ആതപവാരണോ യസ്സേതി ച വാക്യം.

അധിപ്പായമഹന്തത്ത

നംൻ. സത്തോ സമ്ബോധിയം ബോധി-
സത്തോ സത്തഹിതായ സോ;
ഹിത്വാ സ്നേഹരസാബദ്ധ-
മപി രാഹുലമാതരം.

നംൻ. **“സത്തോ”**ഇച്ചാദി. **സ്നേഹേന** പിയഭാവേന ജാതേന **രസേന** രാഗേന ആബദ്ധമത്തനി **രാഹുലമാതരം** ബിമ്ബാദേവിമ്പി, കിമുതഞ്ഞം യുവതിജനം, **ഹിത്വാ** അനപേക്ഖിത്വാ അനാസത്തോ ഹുത്വാ **സത്താനം ഹിതായ** ലോകിയലോകുത്തരായ വഡ്ഢിയാ **ബോധിസത്തോ** സിദ്ധത്ഥോ **സമ്ബോധിയം** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേയേവ **സത്തോ** ആസത്തോ, തത്ഥേവ ലഗ്ഗോതി അധിപ്പായോ. മഹന്തത്തമുക്കട്ഠം താദിസവനിതാരതനാനാസജ്ജനലക്ഖണമാലക്ഖീയതീതി.

നംൻ. **“സത്തോ”**ഇച്ചാദി. സോ ബോധിസത്തോ **സ്നേഹരസാബദ്ധം** പിയഭാവസങ്ഖാതരാഗേന ആബദ്ധം **രാഹുലമാതരം അപി** ബിമ്ബാദേവിമ്പി ഹിത്വാ **സത്തഹിതായ** സത്താനം ലോകിയലോകുത്തരത്ഥായ **സമ്ബോധിയം** സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേയേവ **സത്തോ** ലഗ്ഗോതി. താദിസഇത്ഥിരതനേപി അലഗ്ഗതാകഥനേന ബോധിസത്തസ്സ ഉക്കട്ഠജ്ഝാസയമഹന്തത്തം വുത്തം ഹോതി. സമ്മാ ബുജ്ഝതി എതായാതി ച, ബോധിയം സത്തോ ലഗ്ഗോതി ച, സത്താനം ഹിതമിതി ച, സ്നേഹേന പിയഭാവേന ജാതോ രസോ രാഗോതി ച, തേന ആബദ്ധാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

നൃം. ഗോപേത്വാ വണ്ണനീയം യം,
കിഞ്ചി ദസ്സീയതേ പരം;
അസമം വാ സമം തസ്സ,
യദി സാ വഞ്ചനാ മതാ.

നൃം. വഞ്ചനം വദതി **“ഗോപേത്വാ”**ഇച്ചാദിനാ, **വണ്ണനീയം** കിഞ്ചി വത്ഥും **ഗോപേത്വാ** നിരംകത്വാ **തസ്സ** വണ്ണനീയസ്സ **അസമം** വിസമം വിസദിസം **പരമഞ്ഞം** **യം കിഞ്ചി** വത്ഥു യദി ദസ്സീയതേ കവിനാതി അനുവദിത്വാ സാ വഞ്ചനാ മതാതി വിധീയതേ.

നൃം. ഇദാനി വഞ്ചനാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“ഗോപേത്വാ”**ഇച്ചാദിനാ. **വണ്ണനീയം** കിഞ്ചി വത്ഥും ഗോപേത്വാ **തസ്സ** വണ്ണനീയസ്സ **സമം** സദിസം വാ **അസമം** വിസദിസം വാ **പരം യം കിഞ്ചി** വത്ഥു യദി ദസ്സീയതേ കവിനാ, സാ വഞ്ചനാഇതി മതാതി. വഞ്ചേതി വണ്ണനീയം എതായ വുത്തിയാതി വാക്യം.

അസമവഞ്ചനാ

൩൬൧. **പുരതോ ന സഹസ്സേസു,**
ന പഞ്ചേസു ച താദിനോ;
മാരോ പരേസു തസ്സേ’സം,
സഹസ്സം ദസവഡ്ഢിതം.

൩൬൧. ഉദാഹരതി **“പുരതോ”**ഇച്ചാദി. **മാരോ** കാമോ **താദിനോ** ലോഭാദീസു താദിസത്താ മുനിനോ **പുരതോ** സമ്മുഖേ സഹസ്സം ഇസവോ അസ്സാതി **സഹസ്സേസു** ച ന ഹോതി. പഞ്ച ഇസവോ അസ്സാതി **പഞ്ചേസു** ച ന ഹോതീതി വണ്ണനീയോ മാരോത്ര ഗോപ്യതേ. **തസ്സ** യോ തിഭുവനം ജയീ. **പരേസു** അഞ്ഞസത്തേസു സരാഗേസു **ഏസമി**സൂനം **ദസവഡ്ഢിതം** ദസഹി ഗുണിതം സഹസ്സം, കഥമഞ്ഞഥാഭുവനത്തയം ജയേയ്യാതി മാരം ഗോപേത്വാ ദസസഹസ്സോപലക്ഖിതവത്ഥന്തരസ്സ ദസ്സിതത്താ അസമവഞ്ചനായം.

൩൬൧. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“പുരതോ”**ഇച്ചാദിനാ. മാരോ **താദിനോ** ലാഭാലാഭാദീസു അവികാരിനോ തഥാഗതസ്സ **പുരതോ** അഭിമുഖേ **സഹസ്സേസു** ച സഹസ്സസരോപി ന ഹോതി, **പഞ്ചേസു** പഞ്ച ഇസു ച താദിസേ ഠപേത്വാ പഞ്ച ഇസു ന ഹോതി. **പരേസു** സുഗതസമ്മുഖേ ഈദിസേസുപി അഞ്ഞേസു സംകിലേസേസു **തസ്സ** തിലോകജേതുനോ മാരസ്സ **ഏസം** സരാനം **ദസവഡ്ഢിതം** ദസഗണനായ വഡ്ഢിതം **സഹസ്സം** ഹോതി ദസസഹസ്സം ഹോതീതി. വണ്ണനീയം മാരം ഗോപേത്വാ ദസസഹസ്സസങ്ഖ്യാഹി ഗണിതസ്സ അഞ്ഞസ്സ സരസങ്ഖാതവത്ഥുനോ ദസ്സിതത്താ അയം അസമവഞ്ചനാ നാമ. സഹസ്സം ഇസവോ അസ്സേതി ച, പഞ്ച ഇസവോ അസ്സേതി ച, ദസഹി വഡ്ഢിതന്തി ച വാക്യം.

സമവഞ്ചനാ

൩൬൨. **വിവാദ’മനുയുഞ്ജന്തോ,**
മുനിന്ദവദനിന്ദുനാ;
സമ്പുണ്ണോ ചന്ദിമാ നാ’യം;
ഛത്ത’മേതം മനോഭുനോ.

൩൬൨. **“വിവാദ”**മിച്ചാദി. **മനോഭുനോതി** കാമസ്സ. സമവഞ്ചനായം പുണ്ണചന്ദം നിരംകത്വാ ഛത്തസ്സ ദസ്സിതത്താ.

൩൬൨. **“വിവാദ”**ഇച്ചാദി. **മുനിന്ദവദനിന്ദുനാ** സബ്ബഞ്ഞുനോ മുഖചന്ദേന വിവാദം അനുയുഞ്ജന്തോ സമ്പുണ്ണോ **അയം** പച്ചക്ഖോ ചന്ദിമാ ന ഹോതി. കിഞ്ചരഹി **ഏതം** ചന്ദമണ്ഡലം **മനോഭുനോ** അനങ്ഗസ്സ ഉബ്ഭൂതിയം **ഛത്തം** സമുസ്സിതസേതച്ഛത്തന്തി. വണ്ണനീയം ചന്ദമണ്ഡലം ഠപേത്വാ തതോ അഞ്ഞസ്സ ചന്ദസദിസസ്സ ഛത്തസ്സ ദസ്സിതത്താ അയം വുത്തി സമവഞ്ചനാ നാമ. മുനീനം ഇന്ദോതി ച, തസ്സ വദനമിതി ച, ഇന്ദുസദിസോ ഇന്ദു, മുനിന്ദവദനമേവ ഇന്ദൂതി ച, സമന്തതോ പുണ്ണോതി ച, മനസി ഭൂതോതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൩൬൩. **പരാനുവത്തനാദീഹി, നിബ്ബിന്ദേനി’ഹ യാ കതാ;**
ഥുതിര’പ്പകതേ സാ’യം, സിയാ അപ്പകതത്ഥുതി.

൩൬൩. അപ്പകതത്ഥുതിം പകാസേതി **“പരി”**ച്ചാദിനാ. **പരേസം** യേസം കേസഞ്ചി **അനുവത്തനം** സേവാ, തമാദി യേസം തേഹി **നിബ്ബിന്ദേന** വിരത്തേന

അപ്പകതേ അസന്നിഹിതേ ബുദ്ധിവിസയേയേവ **ഇഹ** കിസ്മിഞ്ചി വത്ഥുമ്ഹി കതാ യാ **ഥുതി** സംരാധനം, സായം അപ്പകതത്ഥുതി സിയാ.

൩൭൩. ഇദാനി അപ്പകതത്ഥുതിം ദസ്സേതി **“പരാനു”**ച്ചാദിനാ. **പരാനുവത്തനാദീഹി** അഞ്ഞസ്സ യസ്സ കസ്സചി അനുവത്തനാദീഹി **നിബ്ബിന്ദേന** ഉബ്ബേഗം പത്തേന **അപ്പകതേ** അനധിഗതേ ബുദ്ധിവിസയേ എവ **ഇഹ** ഇമസ്മിം കിസ്മിഞ്ചി വത്ഥുമ്ഹി കതാ യാ **ഥുതി** സംരാധനസങ്ഖാതാ പസംസാ അത്ഥി, സാ അയം അപ്പകതത്ഥുതി നാമ സിയാതി. പരേസമനുവത്തനമിതി ച, തം ആദി യേസം പരപീളാദീനമിതി ച, ന പകതോതി ച, രകാരോ സന്ധിജോ, അപ്പകതേ കതാ ഥുതീതി ച വാക്യം.

൩൭൪. **സുഖം ജീവന്തി ഹരിണാ, വനേസ്വ’പരസേവിനോ;**
അനായാസോപലാഭേഹി, ജലദബ്ബങ്കുരാദിഭി.

൩൭൪. ഉദാഹരതി **“സുഖ”**മിച്ചാദി. ജലേഹി **ദബ്ബങ്കുരേഹി** ദബ്ബതിണുഗ്ഗമേഹി. **ആദി**സദ്ദേന തരുപല്ലവാദീഹി. കീദിസേഹി? **അനായാസേന** സേവാപരിക്ലേസാദിനാ വിനാ **ഉപലാഭേഹി** പാപുണിതബ്ബേഹി. പരമഞ്ഞം കിഞ്ചി ന സേവന്തി സീലേനേതി **അപരസേവിനോ**. പരചിത്താരാധനബ്യസനപരമ്മുഖാ ഹരിണാ വനേസു **സുഖം** നിരാകുലം ജീവന്തീതി. ഏത്ഥ രാജാനുവത്തനക്ലേസനിബ്ബിന്ദേന സന്നിഹിതാ മിഗവുത്തി പസംസിതാതി.

൩൭൪. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“സുഖ”**മിച്ചാദിനാ. **ഹരിണാ** മിഗാ **അപരസേവിനോ** വുത്തിം നിസ്സായ പരം അസേവമാനാ **അനായാസോപലാഭേഹി** പരപരിഗ്ഗഹാഭാവതോ പരസേവാപരിസ്സമം വിനാ ലബ്ഭനീയേഹി **ജലദബ്ബങ്കുരാദിഭി** ഉദകദബ്ബങ്കുരരുക്ഖലതാപല്ലവാദീഹി **വനേസു** ഇച്ഛിതിച്ഛിതാരഞ്ഞേസു **സുഖം ജീവന്തി** സുഖജീവനം കരോന്തീതി. ഏത്ഥ രാജസേവാബ്യസനപ്പത്തേന കേനചി അനധിഗതാപി മിഗജീവികാ പസംസിതാ ഹോതി. പരം ന സേവന്തി സീലേനാതി ച, അഭാവോ ആയാസസ്സേതി ച, തേന ഉപലഭിതബ്ബാതി ച, ദബ്ബാനം അങ്കുരാനീതി ച, ജലഞ്ച ദബ്ബങ്കുരാനി ചേതി ച, താനി ആദി യേസം പല്ലവാദീനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൩൭൫. **ഉത്തരം ഉത്തരം യത്ഥ, പുബ്ബപുബ്ബവിസേസനം;**
സിയാ ഏകാവലീ സാ’യം, ദ്വിധാ വിധിനിസേധതോ.

൩൭൫. ഏകാവലിം കഥയതി **“ഉത്തര”**മിച്ഛാദിനാ. **യത്ഥ** വുത്തിയം **ഉത്തരം ഉത്തരം** ഉപരിട്ഠാനമുപരിട്ഠാനം പുബ്ബസ്സ പുബ്ബസ്സ വിസേസനം വിധിനിസേധനവസേന ഏകാവലി നാമ സിയാ. **അയം** ഏകാവലി **വിധിനിസേധതോ** വിധിവസേന നിസേധനവസേന ച ദ്വിധാ.

൩൭൫. ഇദാനി ഏകാവലിം ദസ്സേതി **“ഉത്തര”**മിച്ചാദിനാ. **യത്ഥ** ഉത്തിയം **ഉത്തരം ഉത്തരം** ഉപരൂപരിഭവം പദം **പുബ്ബപുബ്ബവിസേസനം** പുബ്ബപുബ്ബപദസ്സ വിധിനിസേധനവസേന വിസേസനം ഹോതി, സാ ഏകാവലി നാമ സിയാ. **അയം** ഏകാവലി **വിധിനിസേധതോ** വിധിനിസേധവസേന ദ്വിധാ ഹോതീതി. ഉത്തരം പുബ്ബന്തി ഠാനൂപചാരേന ഠാനീഭൂതം പദമേവ വുച്ചതി. പുബ്ബസ്സ പുബ്ബസ്സ വിസേസനമിതി ച, ഏകതോ ആവലിയന്തി സംവലിയന്തി പദാനി ഏതായാതി ച, വിധിവിധാനഞ്ച നിസേധോ പടിസേധോ ചാതി ച വാക്യം.

ഏത്ഥ “ഉത്തരം ഉത്തര”ന്തി ച “പുബ്ബസ്സ പുബ്ബസ്സ”ഇതി ച കമേന വിസേസനവിസേസ്യഗുണേന ബ്യാപനിച്ഛായം നിബ്ബചനം, വിസേസ്യഗുണം ഗമ്മമാനമേവ.

വിധിഏകാവലി

൧൫൩. പാദാ നഖാലിരുചിരാ,
നഖാലീ രംസിഭാസുരാ;
രംസീ തമോപഹാനേക [...പഹാരേക (സീ॰)] -
രസാ സോഭന്തി സത്ഥുനോ.

൧൫൩. ഉദാഹരതി **“പാദാ”**ഇച്ചാദി. സുഗമ്മം. ഏത്ഥ പാദാദീനം വിസേസ്യാനം നഖാലിരുചിരത്താദിവിധാനേന വിസേസനേന വിസേസിതബ്ബത്താ അയം വിധിഏകാവലി.

൧൫൩. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“പാദാ”**ഇച്ചാദിനാ. സത്ഥുനോ പാദാ **നഖാലിരുചിരാ** നഖപന്തീഹി മനുഞ്ഞാ **നഖാലീ** നഖപന്തിയോ **രംസിഭാസുരാ** രംസീഹി ദിബ്ബമാനാ **രംസീ** കന്തിയോ **തമോപഹാനേകരസാ** അന്ധകാരവിധമനേ അസഹായകിച്ചാ ഹുത്വാ സോഭന്തീതി. ഏത്ഥ പാദാദീനം പുബ്ബപദാനം നഖാലിരുചിരത്താദിവിധായകേഹി ഉത്തരഉത്തരവിസേസനേഹി വിസേസിതത്താ അയം വിധിഏകാവലി നാമ. നഖാനം ആലി പാളീതി ച, നഖാലീഹി രുചിരാതി ച, രംസീഹി ഭാസുരാതി ച, തമസോ അപഹാരോ അപഹരണമിതി ച, സോ ഏകോ രസോ കിച്ചം ഏതാസം രംസീനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

നിസേധഏകാവലി

൧൫൪. അസന്തുട്ഠോ യതീ നേവ,
സന്തോസോ നാ’ലയാഹതോ;
നാ’ലയോ യോ സജന്തൂനം,
നാ’നന്തബ്യസനാവഹോ.

൧൫൪. **“അസന്തുട്ഠോ”**ഇച്ചാദി. **അസന്തുട്ഠോ** ചതുപച്ചയസന്തോസവസേന യോ കോചി യതി നാമ നേവ സിയാ. **ആലയേന** തണ്ഹായ ആഹതോ ച യോ, സോ സന്തോസോ നാമ ന ഹോതി. യോ **ജന്തൂനം** സത്താനം അനന്തബ്യസനാവഹോ ന ഹോതി, സോ ആലയോ നാമ ന ഭവതീതി. അസന്തുട്ഠാദീനം യതിത്താദിനിസേധനവസേന വിസേസനാനം പവത്തിയാ നിസേധഏകാവലി അയം.

൧൫൪. **“അസന്തുട്ഠോ”**ഇച്ചാദി. **അസന്തുട്ഠോ** ചീവരാദീസു ചതൂസു പച്ചയേസു ദസ്സിതദ്വാദസവിധസന്തോസാനം അഞ്ഞതരേന അസന്തുട്ഠോ **യതി ന ഏവ** ഭിക്ഖു നാമ ന ഹോതി. **ആലയാഹതോ** തണ്ഹായ പഹതോ സന്തോസോ ന ഹോതി. യോ ജന്തൂനം **അനന്തബ്യസനാവഹോ ന** യോ സത്താനം അപരിയന്തപീളാപാപകോ ന ഹോതി, സോ ആലയോ ന ഹോതീതി. അസന്തുട്ഠാദീനം യതിഭാവാദിപടിസേധവസേന വിസേസനാനം പവത്തത്താ അയം നിസേധഏകാവലി നാമ. അസന്തുട്ഠപദം യതിസഹിതസകലസത്തസമുദായസ്സ സാധാരണഭാവേന ഠിതം, യതി ന ഭവതീതി

യതിതോ അഞ്ഞേസു സകലസത്തസങ്ഖാതേസു അവയവേസു പതിട്ഠാപനതോ “അസന്തുട്ഠോ”തി വിസേസ്യോ, “യതി നേ”തി ഇദം വിസേസനം. സേസേസുപി വിസേസനവിസേസ്യത്തം വുത്തനിയാമേന യഥാരഹം യോജേതബ്ബം. ന സന്തുസ്സതീതി ച, ആലയേന ഹതോതി ച, നത്ഥി അന്തോ ഏതേസമിതി ച, താനി ച താനി ബ്യസനാനി ചേതി ച, താനി ആവഹതീതി ച വാക്യം.

൩൫൮. യഹിം ഭൂസിയഭൂസത്തം, അഞ്ഞമഞ്ഞം തു വത്ഥുനം;
വിനാവ സദിസത്തം തം, അഞ്ഞമഞ്ഞവിഭൂസനം.

൩൫൮. അഞ്ഞമഞ്ഞമാഹ **“യഹി”**മിച്ചാദിനാ. യഹിം സദിസത്തം വിനാ ഏവ **വത്ഥുനം** പദത്ഥാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം ഭൂസിയഭൂസത്തം, തം അഞ്ഞമഞ്ഞം നാമ വിഭൂസനമലങ്കാരോതി.

൩൫൮. ഇദാനി അഞ്ഞമഞ്ഞാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“യഹി”**മിച്ചാദിനാ. **യഹിം** അലങ്കാരേ സദിസത്തം വിനാ ഏവ വത്ഥുനം അഞ്ഞമഞ്ഞം തു **ഭൂസിയഭൂസത്തം** അലങ്കാരിയഅലങ്കാരത്തം ഹോതി, **തം** അഞ്ഞമഞ്ഞവിഭൂസനം ഹോതീതി. ഭൂസിയഞ്ച ഭൂസാ ചാതി ച, താസം ഭാവോതി ച, അഞ്ഞഞ്ച അഞ്ഞഞ്ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ. “അഞ്ഞമഞ്ഞ”ന്തി ഏത്ഥ ഛട്ഠ്യന്തഅസങ്ഖ്യമബ്യയം, സസങ്ഖ്യേ ചേതി “ഭൂസിയഭൂസത്ത”ന്തി ഇമസ്സ വിസേസനം കത്വാ വത്തബ്ബം. അലങ്കാരിയമപേക്ഖായ അലങ്കാരവത്ഥു ച, തമപേക്ഖായ അലങ്കാരിയവത്ഥു ച അഞ്ഞമഞ്ഞം നാമ. തന്ദീപകാലങ്കാരോപി തദത്ഥിയേന തന്നാമകോ ഹോതി.

൩൫൯. ബ്യാമംസുമണ്ഡലം തേന, മുനിനാ ലോകബന്ധുനാ;
മഹന്തിം വിന്ദതീ കന്തിം, സോപി തേനേവ താദിസിം.

൩൫൯. ഉദാഹരതി **“ബ്യാമംസു”**ഇച്ചാദിനാ. സുബോധം.

൩൫൯. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“ബ്യാമംസു”**ഇച്ചാദിനാ. **ബ്യാമംസുമണ്ഡലം** ബ്യാമപഭാമണ്ഡലം **ലോകബന്ധുനാ തേന മുനിനാ** കരണഭൂതേന **മഹന്തിം** മഹതിം പൂജനീയം വാ **കന്തിം** സോഭം **വിന്ദതി** സേവതി, **സോപി** മുനി **തേന ഏവ** ബ്യാമംസുമണ്ഡലേന താദിസിം കന്തിം വിന്ദതീതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം അസദിസാനം ബ്യാമംസുമണ്ഡലമുനിസങ്ഖാതാനം ദ്വിന്നം വത്ഥൂനം ബ്യാമംസുമണ്ഡലം പഠമവാക്യേ അലങ്കാരിയം ഹോതി, മുനിപദത്ഥോ അലങ്കാരോ ഹോതി. അപരവാക്യേ ഇമേ ദ്വേ വിപല്ലാസേന അലങ്കാരിയഅലങ്കാരാ ഹോന്തി. അംസൂനം മണ്ഡലമിതി ച, ബ്യാമം ഏവ അംസുമണ്ഡലമിതി ച, ലോകോ ബന്ധു അസ്സേതി ച, സാ വിയ ദിസ്സതീതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൩൬൦. കഥനം സഹഭാവസ്സ, ക്രിയായ ച ഗുണസ്സ ച;
സഹവുത്തീതി വിഞ്ഞേയ്യം, തദുദാഹരണം യഥാ.

൩൬൦. സഹവുത്തിം വദതി **“കഥന”**മിച്ചാദിനാ. സുബോധം.

൩൬൦. ഇദാനി സഹവുത്തിം ദസ്സേതി **“കഥന”**മിച്ചാദിനാ. ക്രിയായ ഗുണസ്സ ചാതി ദ്വിന്നം **സഹഭാവസ്സ** സഹത്തസ്സ കഥനം സഹവുത്തീതി വിഞ്ഞേയ്യം. **തദുദാഹരണം യഥാ** തസ്സ ഉദാഹരണം ഏവം വക്ഖമാനനയേന ദട്ഠബ്ബന്തി.

സഹ സദ്ധിം ഭവനമിതി ച, സഹഭാവസ്സ വുത്തി കഥനമിതി ച, തസ്സ ഉദാഹരണമിതി ച വിഗ്ഗഹോ. സഹഭാവോ ചന്ദരസ്മിനഖംസുആദീനം പദത്ഥാനം. ഏവം സന്തേപി തേസം തംസഹത്തം യസ്സം ക്രിയായം ഗുണേ വാ ഭവതീതി സഹത്തം ക്രിയാഗുണാനം ഹോതീതി കത്വാ ''കഥനം സഹഭാവസ്സ ക്രിയായ ച ഗുണസ്സ ചാ''തി വുത്തം.

ക്രിയാസഹവുത്തി

ന.വ. **ജലന്തി ചന്ദരംസീഹി, സമം സത്ഥു നഖംസവോ;**
വിജമ്ഭതി ച ചന്ദേന, സമം തമ്മുഖചന്ദിമാ.

ന.വ.ഫ. **“ജലന്തി”**ഇച്ചാദി. സമന്തി സഹ, തസ്സ സത്ഥുനോ മുഖചന്ദിമാ. സേസം സുബോധം. ഏത്ഥ ജലനവിജമ്ഭനാനം ഉഭയസാധാരണാനം ക്രിയാനം സഹഭാവോ വിഹിതോതി ക്രിയാസഹവുത്തി അയന്തി.

ന.വ.ഫ. ഇദാനി യഥാപടിഞ്ഞാതഉദാഹരണം ദസ്സേതി **“ജലന്തി”**ഇച്ചാദിനാ. **സത്ഥു** സത്ഥുനോ **നഖംസവോ** നഖകിരണാ ചന്ദരംസീഹി സമം ജലന്തി, തമ്മുഖചന്ദിമാ ച ചന്ദേന സമം വിജമ്ഭതീതി. ഏത്ഥ ഉഭയപദത്ഥാനം സാധാരണഭൂതജലനവിജമ്ഭനക്രിയാനം സഹഭാവസ്സ വുത്തത്താ ഏസാ ക്രിയാസഹവുത്തി നാമ. ചന്ദസ്സ രംസിയോതി ച, നഖാനം അംസവോതി ച, തസ്സ സത്ഥുനോ മുഖന്തി ച, തമേവ ചന്ദിമസദിസത്താ ചന്ദിമാതി ച വാക്യം. **സമം**ഇതി **സഹ**പരിയായോ നിപാതോ.

ഗുണസഹവുത്തി

ന.വ. **ജിനോദയേന മലിനം, സഹ ദുജ്ജനചേതസാ;**
പാപം ദിസാ സുവിമലാ, സഹ സജ്ജനചേതസാ.

ന.വ.വ. **“ജിനോദയേന”**ച്ചാദി. **ജിനോദയേന** കരണഭൂതേന, ഹേതുഭൂതേന വാ ദുജ്ജനചേതസാ സഹ പാപം **മലിനം** കിലിട്ഠം, **സജ്ജനചേതസാ** സഹ **ദിസാ** ദസവിധാപി **സുവിമലാ** അച്ചന്തനിമ്മലാ സുവിമലയസോമാലാവലയിതത്താ സജ്ജനചേതോ പാപാപഗമേനേതി. ഏത്ഥ മലിനത്തസ്സ ച സുവിമലത്തസ്സ ഞായസമ്ബന്ധിനോ സഹഭാവോ വുത്തോതി അയം ഗുണസഹവുത്തി.

ന.വ.വ. **“ജിനോ”**ഇച്ചാദി. **ജിനോദയേന** ജിതമാരസ്സ ഭഗവതോ പാതുഭാവേന, കരണഭൂതേന ഹേതുഭൂതേന വാ **പാപം** ലോഭാദിധമ്മം **ദുജ്ജനചേതസാ** ദുജ്ജനാനം ചിത്തേന സഹ **മലിനം** കിലിട്ഠം ഹോതി. ഇമിനായേവ ജിനോദയേന **ദിസാ** ദസ ദിസായോ **സജ്ജനചേതസാ സഹ സുവിമലാ** സജ്ജനചേതസന്താനതോ പാപാനം അപഗമേന കിത്തിമാലായ ഭുവനത്തയേ പത്ഥടത്താ അതിനിമ്മലാതി ഉഭയപദത്ഥാനം സാധാരണഭൂതമലിനഭാവസുവിമലഭാവസങ്ഖാതസ്സ ഗുണസ്സ സഹഭാവസ്സ വുത്തത്താ ഏസാ ഗുണസഹവുത്തി നാമ. ജിനസ്സ ഉദയോതി ച, ദുജ്ജനാനം ചേതോതി ച, വിഗതം മലം ഏതാഹിതി ച, സു അതിസയേന വിമലാതി ച, സന്തോ ച തേ ജനാ ചേതി ച, തേസം ചേതോതി ച വാക്യം.

ന.വ. **വിരോധീനം പദത്ഥാനം, യത്ഥ സംസഗ്ഗദസ്സനം;**
സമുക്കംസാഭിധാനത്ഥം, മതാ സാ’യം വിരോധിതാ.

൩൨൩. വിരോധം വിഭാവേതി **“വിരോധീന”**മിച്ചാദി. **വിരോധീനം** അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധാനം ക്രിയാദീനം **യത്ഥ** വുത്തിവിസേസേ **സംസഗ്ഗസ്സ** സന്നിധിനോ ദസ്സനം, കിമത്ഥം? **സമുക്കംസസ്സ** അതിസയസ്സ **അഭിധാനത്ഥം** കഥനത്ഥായ, സാ അയം **വിരോധിതാ** വിരോധീതി മതാ.

൩൨൩. ഇദാനി വിരോധാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“വിരോധീന”**മിച്ചാദിനാ. **യത്ഥ** ഉത്തിവിസേസേ **സമുക്കംസാഭിധാനത്ഥം** വണ്ണനീയവത്ഥുഗതഅധികകഥനായ **വിരോധീനം** അഞ്ഞമഞ്ഞവിരുദ്ധാനം **പദത്ഥാനം** ക്രിയാഗുണാദീനം **സംസഗ്ഗദസ്സനം** സന്നിട്ഠാനദസ്സനം സമ്ബന്ധദസ്സനം ഹോതി, **സാ അയം** ഉത്തി വിരോധിതാതി മതാതി. വിരോധോ ഏതേസം ഗുണാദീനം അത്ഥീതി ച, സംസഗ്ഗസ്സ സമ്ബന്ധസ്സ ദസ്സനമിതി ച, സമുക്കംസസ്സ അധികസ്സ അഭിധാനന്തി ച, വിരോധീനം ഭാവോ അസങ്ഗഹിതോതി ച വാക്യം. വിരോധിതാദീപകവുത്തി തദത്ഥേന തന്നാമികാ ഹോതി.

൩൨൪. ഗുണാ സഭാവമധുരാ, അപി ലോകേകബന്ധുനോ;
സേവിതാ പാപസേവീനം, സമ്പദൂസേന്തി [സമ്പദൂസന്തി (ക॰)] **മാനസം.**

൩൨൪. ഉദാഹരതി **“ഗുണാ”**ഇച്ചാദി. **ലോകേകബന്ധുനോ** ലോകനാഥസ്സ **സഭാവമധുരാ** സാധുജനസമ്പീണനേകചാതുരാ അപി **ഗുണാ** അരഹന്തതാദയോ **സേവിതാ** പാപസേവീഹി തേസം പാപസേവീനം മാനസം **സമ്പദൂസേന്തി** ദോസദുട്ഠാപാദനവസേനാവികരോന്തി ‘‘താദിസോ ഗുണാതിസയോ തസ്സാ’’തി. ഏത്ഥ ഗുണാനം സഭാവമധുരാനം പീതിവിസേസുപ്പാദനയോഗ്ഗാനം സമ്പദൂസനേന സഹ വിരോധോതി ദട്ഠബ്ബം.

൩൨൪. ഉദാഹരതി **“ഗുണാ”**ഇച്ചാദിനാ. **ലോകേകബന്ധുനോ** ബുദ്ധസ്സ **ഗുണാ** അരഹത്താദയോ **സഭാവമധുരാ അപി** പകതിമധുരാ അപി **സേവിതാ** പാപസേവീഹി സേവിതാ സമാനാ പാപസേവീനം മാനസം **സമ്പദൂസേന്തി** അതിസയേന കോപേന്തീതി. ഏവം ഹീനാധിമുത്തികേഹി സഹിതുമസക്കുണേയ്യോ തസ്സ ഗുണാതിസയോ വത്തതി. നനു സഭാവമധുരോ ഗുണോ പീതിം വിനാ സമ്പദൂസനം ന കരേയ്യ, സമ്പദൂസനമ്പി താദിസസഭാവമധുരം വിനാ ന ഭവേയ്യാതി അഞ്ഞോഞ്ഞവിരുദ്ധാനമേസം മധുരഗുണസമ്പദൂസനക്രിയാനം സംസഗ്ഗഗുണാധികദസ്സനത്ഥന്തി ലക്ഖണേന യോജേതബ്ബം. **അപി**സദ്ദോ വിരോധത്ഥേ വത്തതേ. സഭാവേന മധുരാതി ച, ഏകോ ച സോ ബന്ധു ചാതി ച, ലോകസ്സ ഏകബന്ധൂതി ച, പാപം സേവന്തി സീലേനാതി ച വാക്യം.

൩൨൫. യസ്സ കസ്സചി ദാനേന, യസ്സ കസ്സചി വത്ഥുനോ;
വിസിട്ഠസ്സ യ’മാദാനം, പരിവുത്തീതി സാ മതാ.

൩൨൫. പരിവുത്തിം പവത്തേതി **“യസ്സ”**ഇച്ചാദിനാ. **യസ്സ കസ്സചീ**തി പടിഗ്ഗാഹകം ദസ്സേതി. വിസിട്ഠസ്സ യം ആദാനന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുബോധം.

൩൨൫. ഇദാനി പരിവുത്തിം ദസ്സേതി **“യസ്സ കസ്സചി”**ച്ചാദിനാ. **യസ്സ കസ്സചി വത്ഥുനോ** ഖുദ്ദകവത്ഥുനോ **യസ്സ കസ്സചി** പടിഗ്ഗാഹകസ്സ **ദാനേന** ഹേതുഭൂതേന **വിസിട്ഠസ്സ** ഉത്തമവത്ഥുനോ യം **ആദാനം** ഗഹണം അത്ഥി, സാ പരിവുത്തീതി മതാതി. ദാനഗ്ഗഹണപരിവുത്തത്താ പരിവുത്തി നാമ.

൩൨൯. **പുരാ പരേസം ദത്വാന, മനുഞ്ഞം നയനാദികം;**
മുനിനാ സമനുപ്പത്താ, ദാനി സബ്ബഞ്ഞുതാസിരീ [മുനിന്ദ സമനുപ്പത്താ, ദാനി സബ്ബഞ്ഞുതാസിരിം (ക॰)].

൩൨൭. ഉദാഹരതി **“പുരാ”**ഇച്ചാദി. സുബോധം. എത്ഥ നയനാദിദാനേന സബ്ബഞ്ഞുതാസിരിയാ ആദാനന്തി പരിവുത്തി അയം.

൩൨൭. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“പുരാ”**ഇച്ചാദിനാ. മുനിനാ **പുരാ** പുബ്ബേ പരേസം മനുഞ്ഞം നയനാദികം ദത്വാന ഇദാനി **സബ്ബഞ്ഞുതാസിരീ** സബ്ബഞ്ഞുതാസങ്ഖാതാ അനഞ്ഞസാധാരണാ സിരീ സമനുപത്താതി. ഇഹ യസ്സ ദിന്നം തതോ ഏവ ഗഹണേ പരിവുത്തിസദ്ദസ്സ നിരുള്ഹത്താ നയനാദീനം ദാനേന സബ്ബഞ്ഞുതാസിരിയാ ആദാനതോ, ദാനാഭാവേ ആദാനാഭാവതോ ച പടിഗ്ഗാഹകജനേ അവിജ്ജമാനേപി സബ്ബഞ്ഞുതാ വിജ്ജമാനത്തേന പരികപ്പിതാതി പരിവുത്തി ഹോതി. തേനേവ ദണ്ഡിയം-

> “സത്ഥപ്പഹരണം ദത്വാ, ഭുജേന തവ രാജുനം;
> ചിരം ചിതാഭടോ തേസം, യസോ കുമുദപണ്ഡരോ”തി [കാബ്യാദാസ ൨.൩൫൧].

ഇമസ്മിം ഉദാഹരണേ പച്ചത്ഥികാനം ആയുധപ്പഹാരം ദത്വാ തവ ബാഹുനാ തേസം രാജൂനം ചിരം രാസികതോ കേരവനിമ്മലോ യസോ ആഭടോതി. ദദാതി കമ്മയുത്തതോ ഏവ ആദാനം ദസ്സേത്വാ പരിവുത്തിഫുടാ കതാ. നയനാനി ആദീനി യസ്സ ഉത്തമങ്ഗാദിനോതി ച, സബ്ബം ജാനാതീതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം.

൩൨൮. **കിഞ്ചി ദിസ്വാന വിഞ്ഞാതാ,**
പടിപജ്ജതി തംസമം;
സംസയാപഗതം വത്ഥും,
യത്ഥ സോ’യം ഭമോ മതോ.

൩൨൮. ഭമം സമ്ഭാവേതി **“കിഞ്ചീ”**തിആദിനാ. **വിഞ്ഞാതാ** പുരിസോ **കിഞ്ചി ദിസ്വാ** ഉജ്ജലനാദികം ദിസ്വാന **തംസമം** തസ്സ പുരേ ദിസ്സമാനസ്സ പദത്ഥസ്സ സദിസമഞ്ഞം വത്ഥും **സംസയാപഗതം** അസന്നിധിം കത്വാ **പടിപജ്ജതി** ജാനാതി **യത്ഥ** വിസേസേ, സായം ഭമോ മതോ.

൩൨൮. ഇദാനി ഭമാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“കിഞ്ചി”**ഇച്ചാദിനാ. **യത്ഥ** ഉത്തിവിസേസേ **വിഞ്ഞാതാ** അവബോധകാരകോ **കിഞ്ചി** ദിസാവിലോചനാദികം ദിസ്വാന **തംസമം** വത്ഥും തേന ദിസ്സമാനവത്ഥുനാ തുല്യമഞ്ഞം വത്ഥും **സംസയാപഗതം** നിസ്സംസയം കത്വാ **പടിപജ്ജതി** ജാനാതി, **സോ അയം** അലങ്കാരോ ഭമോതി മതോതി. തേന തസ്സ വാ സമന്തി ച, സംസയോ അപഗതോ ഏതസ്മാതി ച, ഭമനം അനവട്ഠാനം വത്ഥൂനന്തി ച വിഗ്ഗഹോ. സംസയാപഗതന്തി ക്രിയാവിസേസനം.

൩൨൯. **സമം ദിസാസു’ജ്ജലാസു, ജിനപാദനഖംസുനാ;**
പസ്സന്താ അഭിനന്ദന്തി, ചന്ദാതപമനാ ജനാ.

ന.വ.വ്യ. ഉദാഹരതി **“സമ”**മിച്ചാദി. ജിനസ്സ പാദേസു നഖംസുനാ **ദിസാസു** സബ്ബാസു **സമം** ഏകതോ **ഉജ്ജലാസു** സജോതീസു താ ഉജ്ജലാ ദിസാ പസ്സന്താ ജനാ, ചന്ദാതപോതി മനോ യേസം തേ തഥാവിധാ. **അഭിനന്ദന്തി** സന്തുസ്സന്തീതി.

ന.വ.വ്യ. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“സമ”**മിച്ചാദിനാ. **ജിനപാദനഖംസുനാ** കരണഭൂതേന **ദിസാസു** ദസസു **സമം** ഏകക്ഖണേ ഉജ്ജലാസു താ ഉജ്ജലാ ദിസാ പസ്സന്താ ജനാ **ചന്ദാതപമനാ** ചന്ദാതപോതി പവത്തചിത്താ അഭിനന്ദന്തീതി. വിജ്ജമാനനഖമരീചിയം ബുദ്ധിമകത്വാ ചന്ദാതപേ ബുദ്ധിയാ പവത്താപനതോ ഭമോ നാമ. **സമ**ന്തി അസങ്ഖ്യം. ചന്ദാതപോഇതി മനോ യേസന്തി വാക്യം.

ന.വൻ. പവുച്ചതേ യം നാമാദി,
കവീനം ഭാവബോധനം;
യേന കേനചി വണ്ണേന,
ഭാവോനാമാ’യ’മീരിതോ.

ന.വൻ. ഭാവം ഭാവേതി **“പവുച്ചതേ”**ച്ചാദിനാ. കവീനം **ഭാവോ** അധിപ്പായോ, തം ബോധേതീതി **ഭാവബോധനം** യം നാമാദി. **ആദി**സദ്ദേന വിസേസനവാക്യാനം ഗഹണം. **യേന കേനചി** നിസേധനരൂപേന ആകാരേന പവുച്ചതേ, അയം ഭാവോ നാമ ഈരിതോതി.

ന.വൻ. ഇദാനി ഭാവാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“പവുച്ചതേ”** ഇച്ചാദിനാ. കവീനം വത്തൂനം **ഭാവബോധനം** അധിപ്പായപകാസകം യം **നാമാദി** നാമപദവിസേസനപദാദി യേന കേനചി **വണ്ണേന** ആകാരേന സാഗരാദിഅത്ഥന്തരം പടിസേധേത്വാ വാ നോ വാ പവുച്ചതേ, അയം ഭാവോ നാമാതി ഈരിതോതി. നാമം ആദി യസ്സ വിസേസനവാക്യദ്വയസ്സേതി ച, ഭാവം ബോധേതീതി ച വാക്യം. കവീനം അധിപ്പായസങ്ഖാതഭാവപകാസകോ ഉത്തിവിസേസോ തദത്ഥേന ഭാവോ നാമ, തസ്സ നിസ്സയഭൂതം നാമാദിപദസന്താനം ഇഹ നിസ്സിതോപചാരേന ഭാവോ നാമാതി ഈരിതം.

ന.നം. നനു തേയേ’വ സന്താ നോ,
സാഗരാ ന കുലാചലാ;
മനമ്പി മരിയാദം യേ,
സംവട്ടേപി ജഹന്തി നോ.

ന.നം. ഉദാഹരതി **“നനു”**ച്ചാദി. **മനമ്പീ**തി ഈസകമ്പി. **മരിയാദ**ന്തി അത്തനോ ആചാരസീമം, **സംവട്ടേപി** പലയകാലേപി. സേസം സുബോധം. ഏത്ഥ ന ഇമേ പകതിസമുദ്ദാദയോ സമുദ്ദാദയോ ഹോന്തി, യേ പലയകാലേ അത്തനോ വേലാനുല്ലങ്ഘനസങ്ഖാതം അചലത്തസങ്ഖാതഞ്ച മരിയാദം പരിച്ചജന്തി. കിഞ്ചരഹി സന്താ ഏവേതേ സമുദ്ദാദയോ, യേ യദി പലയകാലേപി സമാപതേയ്യും, തദാപി അത്തനോ മരിയാദം ന മുഞ്ചന്തി. കോചി വിപത്തിം പത്തോ നിരതിസയം ധീരത്തമത്തനോവബോധേതീതി അഞ്ഞനിസേധേന കഥിതം നാമം കവിസഭാവം യഥാവുത്തം ബോധേതീതി ഭാവോയമിതി.

ന.നം. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“നനു”**ച്ചാദിനാ. **സാഗരാ** സംവട്ടകാലേ തീരമരിയാദം അതിക്കമേന്താ പകതിസമുദ്ദാ സാഗരാ ന ഭവന്തി. **കുലാചലാ**

താദിസകാലേ അചലസങ്ഖാതമരിയാദമതിക്കമേന്താ സത്ത കുലപബ്ബതാ കുലാചലാ നാമ ന ഭവന്തി. കിഞ്ചരഹി സാഗരാദയോ. **യേ** സാധവോ **സംവട്ടേപി** സബ്ബവത്ഥുവിനാസകകപ്പവിനാസകാലേപി **മരിയാദം** അത്തനോ ആചാരമരിയാദം **മനമ്പി** ഈസകമ്പി നോ ജഹന്തി. സന്താ ഏവ തേ സാഗരാദയോ നാമ ഹോന്തി നനൂതി. കോചി ബ്യസനം പത്തോ അത്തനോ അനഞ്ഞസാധാരണം ധീരത്തം പകാസേതീതി ഇഹ സാഗരാദിഅത്ഥന്തരപടിസേധരൂപേന ദസ്സിതസാഗരാദിനാ വത്ഥുനോ അകമ്പനാധിപ്പായം അവബോധേതീതി അയം ഭാവാലങ്കാരോ നാമ. **മനന്തി** അപ്പകാലവാചകമസങ്ഖ്യം. **അപീ**തി സമ്ഭാവനേ.

൩൩൮. അങ്ഗങ്ഗീഭാവാ സദിസ-ബലഭാവാ ച ബന്ധനേ;
സംസഗ്ഗോ’ലങ്കതീനം യോ, തം മിസ്സന്തി പവുച്ചതി.

൩൩൮. മിസ്സം ദസ്സേതി **“അങ്ഗ”**ഇച്ചാദിനാ. **അങ്ഗ**മുപകാരകം, **അങ്ഗീ** ഉപകാരിയം, തേസം ഭാവോ **അങ്ഗങ്ഗിഭാവോ** സാധിയസാധനത്തം, തതോ ച. സദിസം സമം ബലം യേസം തേ, തേസം ഭാവോ അങ്ഗങ്ഗിഭാവമന്തരേന അപ്പധാനഭാവേനാവട്ഠാനം തതോ ച ഹേതുതോ. **ബന്ധനേ** വിസയേ, യോ അലങ്കതീനം **സംസഗ്ഗോ** ഏകത്ഥ സന്നിധാനം, തം മിസ്സന്തി പവുച്ചതി.

൩൩൮. ഇദാനി മിസ്സാലങ്കാരം ദസ്സേതി **“അങ്ഗങ്ഗീ”**ച്ചാദിനാ. **അങ്ഗങ്ഗീഭാവാ** ഉപകാരകഉപകാരിയസങ്ഖാതപടിപാദകപടിപാദനീയസഭാവേന ഹേതുഭൂതേന **സദിസബലഭാവാ** ച സാധിയസാധനഭാവം വിനാ സമാനബലവന്തഭാവേന ച **ബന്ധനേ** പജ്ജാദിബന്ധനവിസയേ **അലങ്കതീനം** അലങ്കാരാനം യോ **സംസഗ്ഗോ** സന്നിധാനം, തം മിസ്സന്തി പവുച്ചതീതി. അങ്ഗം സാധനം അസ്സ സാധിയസ്സ അത്ഥീതി ച, അങ്ഗഞ്ച അങ്ഗീ ചേതി ച, തേസം ഭാവോ സാധിയസാധനസങ്ഖാതോ സമ്ബന്ധോതി ച, സദിസം ബലം യേസമലങ്കാരാനമിതി ച, തേസം ഭാവോ അഞ്ഞമഞ്ഞനിരപേക്ഖതാതി ച, മിസ്സനം മിസ്സീഭവനമിതി ച വാക്യം.

അങ്ഗങ്ഗിഭാവമിസ്സ

൩൩൯. പസത്ഥാ മുനിനോ പാദ-നഖരംസിമഹാനദീ;
അഹോ ഗാള്ഹം നിമുഗ്ഗേപി, സുഖയത്യേ’വ തേ ജനേ.

൩൩൯. ഉദാഹരതി **“പസത്ഥാ മുനി”**ച്ചാദി. മുനിനോ പാദേസു നഖാ തേസം രംസി ഏവ മഹാനദീസദിസത്താ **മഹാനദീ,** സാ **പസത്ഥാ** അച്ഛരിയപ്പത്തിസബ്ഭാവതോ **ഗാള്ഹ**മച്ചന്തം നിമുഗ്ഗേപി തേ ജനേ സുഖയത്യേവ, **അഹോ** അച്ഛരിയം യതോ സേസനദീവിധുരം. “അയം അത്തനി ഗാള്ഹം നിമുഗ്ഗേപി സുഖയതീ”തി ഏത്ഥ “നിമുഗ്ഗേപീ”തി സമാധിനോ സാധിയത്തേനങ്ഗിതായാവട്ഠിതസ്സ “പാദനഖരംസിമഹാനദീ”തി രൂപകം സാധനത്തേനങ്ഗതായാവട്ഠിതന്തി മിസ്സമിദമലങ്കരണം.

൩൩൯. ഇദാനി ഉദാഹരതി **“പസത്ഥാ”** ഇച്ചാദിനാ. **മുനിനോ പസത്ഥാ** അച്ഛരിയത്താ പസംസനീയാ **പാദനഖരംസിമഹാനദീ** ചരണനഖകിരണസങ്ഖാതമഹാഗങ്ഗാ **ഗാള്ഹം** അതിസയേന നിമുഗ്ഗേപി തേ **ജനേ** സാധുസപ്പുരിസേ **സുഖയതി ഏവ** സുഖിതേ കതോ ഏവ. **അഹോ**

അച്ഛരിയം സേസനദീനമേസാ പവത്തി വിരുദ്ധാതി. ഏത്ഥ സാധനീയഭാവേന അങ്ഗിനോ ‘‘നിമുഗ്ഗേ’’തി സമാധിഅലങ്കാരസ്സ ‘‘പാദനഖരംസിമഹാനദീ’’തി രൂപകാലങ്കാരോ സാധനഭാവേന അങ്ഗന്തി കത്വാ അങ്ഗാങ്ഗീഭാവേന ഇമേസം അലങ്കാരാനം മിസ്സിതാ. പാദേസു നഖാതി ച, തേസം രംസീതി ച, മഹതീ ച സാ നദീ ചേതി ച, മഹാനദീ വിയ മഹാനദീ പാദനഖരംസിയോ ഏവ മഹാനദീതി ച വാക്യം. **ഗാള്ഹ**ന്തി ക്രിയാവിസേസനം. ഗാള്ഹം നിമുജ്ജനം യേ അകംസു, തേപീതി യോജനാ. സുഖസമങ്ഗിനോ ജനാ സുഖിതേ സുഖേ കരോതീതി വാക്യം.

സദിസബലഭാവമിസ്സ

വേസോ സഭാവമധുരോ, രൂപം നേത്തരസായനം;
മധൂവമുനിനോ വാചാ, ന സമ്പീണേതി കം ജനം.

൩൩൩. **‘‘വേസോ’’**ഇച്ചാദി സുബോധം. ഇദം പന സമാധിരൂപകോപമാമിസ്സസദിസബലന്തി.

൩൩൩. **‘‘വേസോ’’**ഇച്ചാദി. മുനിനോ **സഭാവമധുരോ** പകതിമധുരോ **വേസോ** ജിനാവേണികോ ബുദ്ധവേസോ ച **നേത്തരസായനം രൂപം** ലക്ഖണാനുബ്യഞ്ജനസമ്പന്നം രൂപഞ്ച **മധൂവ** മധുരത്തേന മധുസമാനാ **വാചാ** ഭാരതീ ച കം ജനം ന സമ്പീണേതീതി. ‘‘സഭാവമധുരോ’’തി സമാധിഅലങ്കാരോ ച, ‘‘നേത്തരസായന’’ന്തി രൂപകാലങ്കാരോ ച, ‘‘മധൂവാ’’തി ഉപമാലങ്കാരോ ചാതി ഇമേ തയോ പീണനേ അഞ്ഞമഞ്ഞാപേക്ഖരഹിതത്താ തുല്യബലാതി ഇമേസം മിസ്സത്തം ഹോതി. സഭാവേന മധുരോതി ച, രസീയതി അസ്സാദീയതീതി ച, രസോ രസഭൂതോ ആയനം ഗതി പവത്തി അസ്സാതി രസായനം, രസവത്ഥു. രസായനമിവ രൂപം രസായനം, നേത്താനം രസായനന്തി ച വാക്യം.

ആസീ നാമ സിയാ’ത്ഥസ്സ,
ഇട്ഠസ്സാ’സീസനം യഥാ;
തിലോകേകഗതീ നാഥോ,
പാതു ലോക’മപായതോ.

൩൩൪. ആസിം ദസ്സേതി **‘‘ആസി’’**ച്ചാദിനാ. **ഇട്ഠസ്സ** അഭിമതസ്സ വത്ഥുനോ **ആസീസനം** പത്ഥനമിത്യനുവദിത്വാ ആസീ നാമ സിയാതി വിധീയതേ. **‘‘യഥേ’’**ത്യുദാഹരതി. **തിലോകസ്സ** ലോകത്തയവത്തിനോ ജനസ്സ **ഏകഗതി** അസഹായഗതി പടിസരണഭൂതോ നാഥോ **ലോകം** സത്തലോകം അപായതോ **പാതു** പാലേതൂതി. ഏത്ഥാതിലസിതം പാലനമാസീസിതന്തി.

൩൩൪. ഇദാനി ആസീഅലങ്കാരം ദസ്സേതി **‘‘ആസീ’’** ഇച്ചാദിനാ. **ഇട്ഠസ്സ അത്ഥസ്സ** ഇച്ഛിതവത്ഥുനോ **ആസീസനാ** പത്ഥനാ ആസീ നാമ സിയാ. **യഥാ** തത്ഥോദാഹരണമേവം. **തിലോകേകഗതി** തിഭവസ്സ അസഹായസരണഭൂതോ **നാഥോ** ലോകസാമി **ലോകം** സത്തലോകം അപായതോ **പാതു** രക്ഖതൂതി. ആസീ നാമ പത്ഥനാ, തദ്ദീപികാപി ഉത്തി തന്നാമികാവ ഹോതി. ‘‘തിലോകേകഗതീ’’തി ഇമസ്മിം ഉദാഹരണേ പാലനം ആസീസിതം. തിണ്ണം ലോകാനം സമാഹാരോതി ച, ഏകോയേവ ഗതി പടിസരണന്തി ച, തിലോകസ്സ ഏകഗതീതി ച വാക്യം.

൩൬൪. രസപ്പതീതിജനകം, ജായതേ യം വിഭൂസനം;
രസവന്തന്തി തം ഞേയ്യം, രസവന്തവിധാനതോ.

൩൬൪. രസവന്തമുദാഹരതി **"രസ"**ഇച്ചാദിനാ. **യം വിഭൂസന**മലങ്കരണം രസാഭാസാദിനോ **പതീതിജനകം** അവഗമസമ്പാദകം ജായതേ, **തം** വിഭൂസനം **രസവന്തവിധാനതോ** സമ്പാദനതോ "രസവന്ത"ന്തി വിഞ്ഞേയ്യം യഥാ അത്ഥപ്പതീതി ജനകോ സദ്ദോ "അത്ഥവാ"തി.

൩൬൪. ഉദ്ദേസേ രസീതി ഉദ്ദിട്ഠരസാലങ്കാരം ദസ്സേതി **"രസ"**ഇച്ചാദിനാ. **യം വിഭൂസനം** വുത്താലങ്കാരാനമന്തരേ യോ കോചി അലങ്കാരോ **രസപ്പതീതിജനകം** സിങ്ഗാരാദിനവവിധരസേസു ഏകസ്സ രസസ്സ വാ തസ്സേവ രസാഭാസസ്സ വാ അവബോധനം സമ്പാദേന്തോ ജായതേ, **തം** വിഭൂസനം **രസവന്തവിധാനതോ** അത്തനോ രസസഹിതഭാവസ്സ പകാസനതോ **രസവന്തന്തി** രസീതി ഞേയ്യന്തി. യഥാ അത്ഥപ്പതീതിജനകോ സദ്ദോ "അത്ഥവാ"തി വുച്ചതി, ഏവം രസപ്പതീതിജനകോ അലങ്കാരോ രസവന്തോ "രസീ"തി ച വുച്ചതി. രസസ്സ പതീതി ച, തം ജനേതീതി ച, രസോ അസ്സ അത്ഥീതി ച, രസവതോ ഭാവോതി ച, തസ്സ വിധാനം സമ്പാദനന്തി ച വാക്യം.

൩൬൫. രാഗാനതബ്ഭുതസരോജമുഖം ധരായ,
പാദാ തിലോകഗുരുനോ'ധികബദ്ധരാഗാ;
ആദായ നിച്ചസരസേന കരേന ഗാള്ഹം,
സഞ്ചുമ്ബയന്തി സതതാഹിതസമ്ഭമേന.

൩൬൫. ഉദാഹരതി **"രാഗ"**ഇച്ചാദി. **ധരായ** പഥവീഅങ്ഗനായ രാഗേന ആനതം, മുഖം. **രാഗം** രത്തവണ്ണം **ആനതം** നിന്നമിതം, സരോജം. പഠമേ അബ്ഭുതസരോജസദിസതായ മുഖം, തേന സമാനാധികരണന്തി രാഗാനതേന സമാസോ. ദുതിയേ തു രാഗാനതഞ്ച തം അബ്ഭുതസരോജം പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ സിരീപാദസമ്പടിഗ്ഗഹണത്ഥം ഉട്ഠഹമച്ഛരിയപദുമഞ്ച, തമേവ തസ്സാ മുഖസദിസത്താ മുഖന്തി **രാഗാനതബ്ഭുതസരോജമുഖം. തിലോകഗുരുനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പാദാ. കീദിസാ? അധികബദ്ധോ **രാഗോ** അനുരാഗോ, രത്തവണ്ണോ വാ യേസം തേ, തഥാവിധാ. **നിച്ച**മനവരതം **സരസേന** രസവതാ **കരേന** ഹത്ഥേന, രംസിനാ വാ ഗാള്ഹം **ആദായ** ഗഹേത്വാ **സതതം** നിച്ചം ആഹിതോ **സമ്ഭമോ** ആദരോ, തദഭിമുഖതാ വാ, തേന സഞ്ചുമ്ബയന്തി, നിക്ഖിപന്തി വാ. എത്ഥ സിലേസരൂപകേഹി സമ്ഭോഗസിങ്ഗാരരസാഭാസോ ജന്യതേ. സിങ്ഗാരോ ദുവിധോ വിപ്പലമ്ഭോ, സമ്ഭോഗോ ചേതി. തേസു വിപ്പലമ്ഭോവ സമഗ്ഗവണ്ണനാധാരത്താ മനോഹരോ, നേദിസോ സമ്ഭോഗോ. സമ്ഭോഗാഭാസേ തു വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. തഥാപി'ഹാ'ധിഗതം സമ്ഭോഗാഭാസോദാഹരണം ബാലപ്പബോധനത്ഥം കിഞ്ചി വിചാരേസ്സാമ. തത്ര പാദാനം കാമുകത്തം ധരായ കാമിനിത്തഞ്ച വാക്യസാമത്ഥിയാ വിഞ്ഞായതേ. സദ്ദേന വുച്ചമാനം പുന വുത്തം സിയാ. അത്ര പാദാനം തം വിഞ്ഞേയ്യം, രത്യുക്കംസാഭാസോ യദി കവിനാ പടിപാദേതബ്ബോ ന ഭവേയ്യ, തദാ ഗാഥായമനനുപപന്നം സിയാതി ഏവംവിധവചനതോവ പാദാ രത്യാഭാസവന്തോതി ഗമ്യതേ. രതിയാ ആലമ്ബണവിഭാവാഭാസോ ധരാകാമിനി, രമ്മദേസാദിവിസേസാഭാവേ അച്ഛരിയപദുമുഗ്ഗമനാഭാവതോ അബ്ഭുതസരോജസദ്ദസവനേന ഗമ്മമാനാ രമ്മദേസാദയോ ഉദ്ദീപനവിഭാവാഭാസാ, ബ്യഭിചാരീഭാവാഭാസബോധകാനി കവിവചനാനി

അനുഭാവാഭാസോ. തഥാ ഹി "നിച്ചസരസേന കരേന ഗാള്ഹം ആദായാ"തി കരസ്സ സരസതാഗാള്ഹഗ്ഗഹണകഥനേന ഹരിസാദയോ ഗമ്യന്തേ. "സതതാഹിതസമ്ഭമേനാ"തി ഇമിനാ ഉസ്സുക്കത്താദയോ പഹീയന്തീതി ഏവം ബന്ധവുത്തീതി വിഭാവാദീഹി ബന്ധത്ഥാഭാസാനം മനസി യോ ഉപ്പജ്ജതി ആനന്ദാഭാസോ, സോ രസാഭാസോ സമ്ഭോഗരസാഭാസോ വുത്തോതി.

൩൩൩. ഇദാനി ഉദാഹരണം ദസ്സേന്തോ ഉത്തരിപി ദസ്സേതബ്ബസിങ്ഗാരഹസ്സകരുണാദിരസുദ്ദേസസ്സ അനുരൂപതോ സിങ്ഗാരരസയുത്തമേവ ദസ്സേതി **"രാഗാ"**ഇച്ചാദിനാ. **ധരായ** മഹീഅങ്ഗനായ **രാഗാനതബ്ഭുതസരോജമുഖം** രാഗേന അനുരാഗേന അഭിമുഖം കത്വാ നമിതം അച്ഛരിയഗുണോപേതപദുമസദിസാനനം നോ ചേ, രത്തവണ്ണം ആനതം അബ്ഭുതസരോജസങ്ഖതമുഖം **തിലോകഗുരുനോ** ഭുവനത്തയാനുസാസകസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പാദാ **അധികബദ്ധരാഗാ** അധികബദ്ധാനുരാഗവന്താ നോ ചേ, പുബ്ബകമ്മേന കതഅധികരത്തവണ്ണാ **നിച്ചസരസേന കരേന** സതതാനുരാഗയുത്തേന ഹത്ഥേന നോ ചേ, അവികലത്താ സതതസമ്പത്തിസഹിതേന കിരണേന **ഗാള്ഹം ആദായ** ഗാള്ഹം ഗഹേത്വാ നോ ചേ, ഫുസിത്വാ **സതതാഹിതസമ്ഭമേന** നിച്ചം കതാദരേന നോ ചേ, നിരന്തരാഹിതഅഭിമുഖഭാവേന **സഞ്ചുമ്ബയന്തി** ചുമ്ബന്തി നോ ചേ, ററിതിക്രിയാസാധനത്തേന ഫുസന്തീതി.

രാഗേന അനുരാഗേന ആനതം അഭിമുഖീകതമിതി ച, അബ്ഭുതഞ്ച തം സരോജഞ്ചേതി ച, തേന സദിസതായ അബ്ഭുതസരോജഞ്ച തം മുഖഞ്ചേതി ച, രാഗാനതഞ്ച തം അബ്ഭുതസരോജമുഖഞ്ചേതി ച, രാഗം രത്തവണ്ണം ആനതം നിന്നമിതി ച, തഞ്ച തം അബ്ഭുതസരോജഞ്ചേതി ച, തമേവ താദിസമുഖസദിസത്താ മുഖമിതി ച, തിലോകസ്സ ഗുരൂതി ച, അധികം കത്വാ ബദ്ധോ, അത്തനോ പുബ്ബകമ്മേന വാ കതോ, രാഗോ അനുരാഗോ രത്തവണ്ണോ വാ യേസമിതി ച, രസേന അനുരാഗേന സമ്പത്തിയാ വാ സഹ വത്തമാനോതി ച, ആഹിതോ വിഹിതോ ച സോ സമ്ഭമോ ആദരോ തദഭിമുഖഭാവോ വാ ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഏത്ഥ "രാഗാനതാ"തിആദികേന സിലേസാലങ്കാരേന ച "അബ്ഭുതസരോജമുഖ"ന്തി രൂപകാലങ്കാരേന ച സമ്ഭോഗസിങ്ഗാരരസാഭാസോ ഉപ്പാദീയതി. താദിസം ഇത്ഥിപുരിസാനം സമ്ഭോഗാഭാവേന, തദാകാരേന ച കപ്പിതത്താ രസാഭാസോ നാമാതി ദട്ഠബ്ബോ. സിങ്ഗാരസ്സ ആയോഗവിപ്പയോഗസമ്ഭോഗവസേന തിവിധത്തേപി ആയോഗവിപ്പയോഗദ്വയം വിപ്പലമ്ഭമേവാതി വിപ്പലമ്ഭോ, സമ്ഭോഗോ ചേതി ദുവിധോ ഹോതി. തേസു വിപ്പലമ്ഭോവ അനൂനവണ്ണനായ ഭൂമിത്താ മനോഹരോ. സമ്ഭോഗോ പന താദിസോ ന ഹോതി. സമ്ഭോഗാഭാസോപി ഹീനോ ഹോതി. ഏവം സന്തേ പയോഗം കത്വാ കുരുമാനായ വണ്ണനായ ഉചിതഭാവേന ഇഹാധിഗതസമ്ഭോഗസിങ്ഗാരരസാഭാസേന രസിഭൂതാലങ്കാരസ്സ ഉദാഹരണേ രസാഭാസോ ഏവം വേദിതബ്ബോ. പാദാനം കാമുകഭാവാഭാസേ ച ധരായ കാമിനീഭാവാഭാസേ ച വാചകപദേന അവുത്തേപി "ധരായ പാദാ തിലോകഗുരുനോ"തി ഇദം ററപേത്വാ പാണിധമ്മപകാസകേഹി അവസേസപദേഹി ഞായതേ.

ദിന്നം അഞ്ഞമഞ്ഞം രതിആഭാസോ "അധികബദ്ധരാഗാ രാഗാനത"ന്തി ഇമേഹി വുത്തോ. അയം രതിആഭാസോ ഇധ ഠായീഭാവോ പുരിസരതിയാ ഇത്ഥിയാ ച, ഇത്ഥിരതിയാ പുരിസസ്സ ച ആലമ്ബണത്താ പാദകാമുകധരാകാമിനിയോ ദ്വേ അഞ്ഞമഞ്ഞം ആലമ്ബണവിഭാവാഭാസാ ഹോന്തി. രമ്മദേസാദിവിസേസം വിനാ അച്ഛരിയപദുമോദയസ്സ അഭാവതോ അബ്ഭുതസരോജസദ്ദസ്സ ഉച്ചാരണേന ഗമ്മമാനാ രമ്മദേസാദയോ രതിം ഉദ്ദീപയന്തീതി ഉദ്ദീപനവിഭാവാഭാസാ നാമ. "നിച്ചസരസേന കരേന ഗാള്ഹമാദായാ"തി ഇമിനാ കരസ്സ സരസഭാവസ്സ ച ഗാള്ഹം ഗഹണസ്സ ച വുത്തത്താ ഹരിസാദയോ ഞായന്തേ. "സതതാഹിതസമ്ഭമേനാ"തി ഇമിനാ ഉസ്സാഹാദയോ ഞായന്തി. തത്ഥ ഹരിസഉസ്സാഹാദയോ ബ്യഭിചാരീഭാവാഭാസാ നാമ ഹോന്തി. തേ ബ്യഭിചാരീഭാവാഭാസേ പകാസേന്താനി യഥാവുത്തകവിവചനാനി അനുഭാവാഭാസാ നാമാതി ഏവം ബന്ധേ ദിസ്സമാനഠായീഭാവബ്യഭിചാരീഭാവവിഭാവഅനുഭാവേഹി അത്ഥാവബോധം കരോന്താനം പണ്ഡിതാനം ഉപ്പജ്ജമാനോ യോ സന്തോസാഭാസസങ്ഖാതോ രസാഭാസോ അത്ഥി, സോ ഇധ സമ്ഭോഗരസാഭാസോതി കഥിതോതി. ഠായീഭാവാദയോ ഉപരി ആവിഭവിസ്സന്തി.

൩൬൩. ഇച്ചാ'നുഗമ്മ പുരിമാചരിയാനുഭാവം,
സങ്ഖേപതോ നിഗദിതോ'യ'മലങ്കതീനം;
ഭേദോ'പരൂപരി കവീഹി വികപ്പിയാനം,
കോ നാമ പസ്സിതു'മലം ഖലു താസ'മന്തം.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദവിരചിതേ

സുബോധാലങ്കാരേ

അത്ഥാലങ്കാരാവബോധോ നാമ

ചതുത്ഥോ പരിച്ഛേദോ.

൩൬൩. ഏവമുദ്ദേസാനുക്കമേന യഥാപടിഞ്ഞാതം നിട്ഠപേത്വാ ഇദാനി നിഗമനപുബ്ബകം ബഹുത്തമേസം നിദ്ദിസിതുമാഹ **"ഇച്ചി"**ച്ചാദി. **ഇതി** ഇമിനാ വുത്തപ്പകാരേന പുരിമാനം ദണ്ഡീആദീനം **ആചരിയാനം ആനുഭാവം** ബന്ധലക്ഖണാനി **അനുഗമ്മ** അനുഗന്ത്വാ **അലങ്കതീന**മലങ്കാരാനം അയം ഭേദോ സങ്ഖേപതോ **നിഗദിതോ** കഥിതോ. സങ്ഖേപതോതി വുത്തോ, കസ്മാതി ആഹ **"ഉപരൂപരീ"**തിആദി. **ഉപരൂപരി** ദീഘകാലമാരബ്ഭ യാവേദാനി മത്ഥകമത്ഥകേ കവീഹി **വികപ്പിയാനം** പഭേദിയമാനാനം **താസ**മലങ്കതീനം **അന്തം** പരിയന്തം പസ്സിതും **ഖലു ഏകന്തേന കോ നാമ** ജനോ **അലം** സമത്ഥോ.

ഇതി മഹാസാമിനാമികായം സുബോധാലങ്കാരടീകായം

ചതുത്ഥോ പരിച്ഛേദോ.

൩൬൩. ഏവം ഉദ്ദേസക്കമേന യഥാപടിഞ്ഞാതേ അത്ഥാലങ്കാരേ നിട്ഠപേത്വാ ഇദാനി നിഗമനമുഖേന ഏസം അത്ഥാലങ്കാരാനം ബഹുഭാവം ദസ്സേതി **"ഇച്ചാനുഗമ്മ"**ഇച്ചാദിനാ. **ഇതി** യഥാവുത്തനയേന **പുരിമാചരിയാനുഭാവം** പുബ്ബകാലികാനം ദണ്ഡീഭദ്ദപാണാദീനം അലങ്കാരസത്ഥസങ്ഖാതാനുഭാവം

അനുഗമ്മ അലങ്കതീനം അയം ഭേദോ **സങ്ഖേപതോ നിഗദിതോ** മയാ വുത്തോ സങ്ഗഹിതോ. കസ്മാതി ചേ? **ഉപരൂപരി** ദീഘകാലതോ പട്ഠായ യാവജ്ജതനാ **കവീഹി** രചനാകത്താരേഹി **വികപ്പിയാനം** അനേകപ്പകാരതോ കപ്പിയമാനത്താ പുഥക്കരിയമാനാനം **താസ**മലങ്കതീനം **അന്തം** പരിയന്തം പസ്സിതും **ഖലു** ഏകന്തേന **കോ നാമ** പുഗ്ഗലോ **അലം** സമത്ഥോതി. സങ്ഗഹമനാദിയിത്വാ കേനാപി പരിയന്തം അധിഗന്തും ന സക്കാതി അധിപ്പായോ. പുരേ ഭവാതി ച, പുരിമാ ച തേ ആചരിയാ ചേതി ച, തേസമാനുഭാവോതി ച, വിസേസതോ അസങ്കരതോ കപ്പിയന്തി ച വാക്യം.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരനിസ്സയേ

ചതുത്ഥോ പരിച്ഛേദോ.

൫. ഭാവാവബോധപരിച്ഛേദ

൩൩൮. പടിഭാനവതാ ലോക-വോഹാര’മനുസാരിനാ;
തതോ’ചിത്യസമുല്ലാസ-വേദിനാ കവിനാ പരം.

൩൩൮. തദേവ യഥാപടിഞ്ഞാതമലങ്കാരവിഭാഗം ബോധേത്വാ സമ്പതി രസവന്താലങ്കാരപ്പസങ്ഗേനാധിഗതം രസം സകല സംസാരദുക്ഖനിസ്സ രണേകനിമിത്തവിമുത്തിരസേകരസവിസുദ്ധസദ്ധമ്മാഗമവിഗ്ഗാഹസപ്പീണനോണതമതീനം പരമസദ്ധാലൂനമനധിഗതത്ഥേപി ലക്ഖണമത്തേന ലോകവോഹാരകോസല്ലമത്തപരിഗ്ഗഹായ കിഞ്ചിമത്തമുപദിസിതും ന സാകല്ലേന **“പടിഭാനവതാ”**തിആദിമാഹ. **പടിഭാനം** തംതംഠാനാനുരൂപപ്പവത്താ പഞ്ഞാ. സാ ഹി സരസരചനായച്ഛന്തോപകാരികാ, തതോവ കബ്ബം ‘‘പടിഭാന’’ന്തി വുച്ചതി. തേനാഹ **“പടിഭാനവതാ”**തി. കവിനാ ലോകവോഹാരാനുഗന്തബ്ബോ. യോ ഹി സകലം ലോകവോഹാരം നാനുസരതി, സോ കവിയേവ ന ഹോതി. തേനാഹ **“ലോകവോഹാരമനുസാരിനാ”**തി. യതോ ഓചിത്യം നാമ കവീനം പരമം രഹസ്സം ലോകവോഹാരേപി ഉചിതഞ്ഞൂയേവ പസംസീയതേ, സമുചിതലോകവോഹാരാനുസാരേനേവ ച വക്ഖമാനാനുക്കമേന വിരചിതാ രചനാ സചേതനാനം രസസ്സാദായ സമ്പജ്ജതേ, തസ്മാ ഓചിത്യേ സമുല്ലസത്തം ദിത്തം ഫുടമേവ ബന്ധനം കാതും വട്ടതി. തതോവച്ഛന്തമോചിത്യസമുല്ലാസവേദിനാ കവിനാ ഭവിതബ്ബം. തേനാഹ **“പരം ഓചിത്യസമുല്ലാസവേദിനാ”**തി. സബ്ബഞ്ചേതം ‘‘കവിനാ’’തി എത്ഥ വിസേസനം, **“കവിനാ”**തി ചേതം ‘‘നിബന്ധാ’’തി എത്ഥ അവുത്തോ കത്താ.

൩൩൮. ഏവം യഥാപടിഞ്ഞാതാനമലങ്കാരാനം ദസ്സനാവസരേ രസവന്താലങ്കാരപ്പസങ്ഗേനാധിഗതനവവിധസിങ്ഗാരാദിരസേ സകലസംസാരദുക്ഖനിസ്സരണഅസഹായകരണഭൂതവിമുത്തിരസേന ഏകരസഭൂതേ അതിപണീതേ സദ്ധമ്മാമതരസേയേവ ലുദ്ധാനം സദ്ധാബാഹുല്ലസുദ്ധസംയമാനം വിമുഖേപി ലക്ഖണമത്തപരിഞ്ഞാണേന ലോകവോഹാരേസു അസമ്മോഹത്ഥം സങ്ഖേപേന ദസ്സേതുകാമോ ഇദാനി **“പടിഭാനവതാ”**ഇച്ചാദിമാഹ. **പടിഭാനവതാ** സരസരചനായ അച്ചന്തോപകാരട്ഠാനോചിതപഞ്ഞാവിസേസവതാ **ലോകവോഹാരമനുസാരിനാ** സകലലോകേ വോഹാരാനുരൂപമനുഗതേന **തതോ** യസ്മാ ഓചിത്യം നാമ ഹദയതോ അബഹി കാതബ്ബം, രഹസ്സമിവ ബന്ധതോ വിയോജനീയം ന ഹോതി. തസ്മാ **പരമ**തിസയേന **ഓചിത്യസമുല്ലാസവേദിനാ** ഉചിതഭാവേന വത്ഥുമിച്ഛിതത്ഥസ്സ ഉദ്ദീപനസ്സേവ അനുരൂപപ്പകാരേന ഇട്ഠത്ഥസ്സ സമുല്ലാസനം ദിത്തിം ജാനന്തേന **കവിനാ** ബന്ധകാരകേന നിബന്ധാതി സമ്ബന്ധോ. പടിഭാ പടിഭാനന്തി പഞ്ഞായേതം നാമം, തതോ ജാതകബ്ബസ്സപി പടിഭാതി വുച്ചമാനത്താ അയം പഞ്ഞാവിസേസോ രചനായ അച്ചന്തോപകാരോതി ഞാതബ്ബോ. പടിഭാനമസ്സത്ഥീതി ച, ലോകസ്സ വോഹാരോതി ച, തം അനുഗച്ഛതി സീലേനാതി ച, ഓചിത്യേന സമുല്ലാസോതി ച, തം വിജാനാതി സീലേനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

൩൩൯. ഠായീസമ്ബന്ധിനോ ഭാവ-വിഭാവാ സാനുഭാവകാ;
സമ്പജ്ജന്തി നിബന്ധാ തേ, രസസ്സാദായ സാധുനം.

൩൩൯. **“ഠായി”**ച്ചാദി. ഠായിനോ വക്ഖമാനരത്യാദയോ തേഹി സഹ സമ്ബന്ധോ വിഭാവാദീഹി യോഗേ രത്യാദീനമസ്സാദിയത്തമാനീയമാനത്താ ഏതേസമത്ഥീതി **ഠായീസമ്ബന്ധിനോ**. സഹ അനുഭാവേഹി വക്ഖമാനലക്ഖണേഹീതി **സാനുഭാവകാ,** ഭാവോ വിഭാവോ ച, വക്ഖമാനോ

ഭാവേന ഭാവാഭാസോപി ഇമിനാവ സങ്ഗഹിതോ, രസസ്സാദായ സമ്പജ്ജന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൩൩. **"ഠായി"**ച്ചാദി. **ഠായീസമ്ബന്ധിനോ** ഠായീപദേന, തേന വാച്ചരതിഹാസാദിഅത്ഥേന വാ സമ്ബന്ധുപഗതാ **സാനുഭാവകാ** വക്ഖമാനാനുഭാവേഹി സഹ പവത്താ **ഭാവവിഭാവാ** വക്ഖമാനഭാവവിഭാവാ **നിബന്ധാ** വുത്തഗുണോപേതകവിനാ ബന്ധിതാ ഏകത്ഥ ആഹരിത്വാ ദസ്സിതാ **സാധുനം** ഇസ്സാദിദോസരഹിതാനം സജ്ജനാനം **രസസ്സാദായ** സിങ്ഗാരാദിവക്ഖമാനരസസ്സ അസ്സാദനത്ഥം **സമ്പജ്ജന്തി** പവത്തന്തീതി. ഇമായ ഗാഥായ ഠായീഭാവോ ബ്യഭിചാരീഭാവോ കേവലഭാവോ വിഭാവോ അനുഭാവോ രസോ ചേതി ഇമേ ഉദ്ദിട്ഠാ ഭവന്തി, കഥന്തി ചേ? ഭാവവിഭാവാനം "ഠായീസമ്ബന്ധിനോ"തി വിസേസനം ഭവതി, തേന ഭാവസ്സ ഠായീ ച സോ ഭാവോ ചേതി ച ഠായീപദേന സമ്ബന്ധത്താ ഠായീഭാവോ ച, പുന ബ്യഭിചാരീഭാവേ സതി "ഠായീഭാവോ"തി ഇമസ്സ സാധകത്താ ഇമസ്സേവ ഠായീഭാവപദസ്സ പയോഗസാമത്ഥിയേന ഗമ്മമാനോ ബ്യഭിചാരീഭാവോ ച, പുന ഠായീപദേന സമാസമകത്വാ വിസും ദസ്സിതഭാവസദ്ദസുതിയാ ഠായീഭാവബ്യഭിചാരീഭാവേഹി അഞ്ഞോ ഭാവോ ച, തഥാ ഏവ ഠായീപദേന വാച്ചരതിഹാസാദിഅത്ഥസ്സ ഉപ്പത്തിഉദ്ദീപനദ്വയം വിഭൂതം കത്വാ സജ്ജേത്വാ ഠിതത്താ തേഹി രതിഹാസാദീഹി അത്ഥേഹി സമ്ബന്ധിനോ ആലമ്ബണഉദ്ദീപനസങ്ഖതവിവിധവിഭാവാ ച, ഏവമേവ സാനുഭാവകപദേന സമായോഗേന ദസ്സിതാനുഭാവോ ച, "രസസ്സാദായാ"തി ഇമിനാ നിദ്ദിട്ഠരസോ ചാതി ഏവമിമേ ഠായീഭാവാദയോ ഉദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി. ഠായിനാ സഹ സമ്ബന്ധോതി ച, സോ ഏതേസമത്ഥീതി ച, ഭാവോ ച വിഭാവോ ചേതി ച, സഹ അനുഭാവേഹി വത്തന്തീതി ച, രസസ്സ അസ്സാദോതി ച വാക്യം.

ഭാവഅധിപ്പായ

൩൪. ചിത്തവുത്തിവിസേസാ തു, ഭാവയന്തി രസേ യതോ;
രത്യാദയോ തതോ ഭാവ-സദ്ദേന പരികിത്തിതാ.

൩൪ം. ഇദാനി യഥാഉദ്ദിട്ഠേസു ഠായാദീഹി ഭാവവിഭാവാനുഭാവരസേസു പഠമം ഭാവം വിഭാവേതും ഭാവസദ്ദമന്വത്ഥയതി **"ചിത്ത"**ഇച്ചാദിനാ. ചിത്തസ്സ വുത്തിയോ രമണഹസനാദിആകാരേന പവത്തിയോ, താവ വിസേസാ വിസിട്ഠസഭാവത്ഥാതി **ചിത്തവുത്തിവിസേസാ. രത്യാദയോ** ഠായീബ്യഭിചാരീസാത്തികാ. **തു**സദ്ദോ വിസേസേ. യതോ **രസേ** സിങ്ഗാരാദയോ **ഭാവയന്തി** നിപ്ഫാദേന്തി. തതോ ഭാവസദ്ദേന **പരികിത്തിതാ** ഭരതാദീഹി കഥിതാ. ഏത്ഥ ഹി ണ്യന്തോ ഭൂധാതു കരണേ വത്തതേ. യതോ ചായം ന കേവലം കരണേയേവ വത്തതേ, അഥ ഖോ ബ്യാപനേ, പടിപാദനേ ച, തസ്മാസ്സ പടിഭാനം ചിത്തം ഭാവയന്തി ബ്യാപേന്തി. അഥ വാ കവിനോ ലോകട്ഠിതിഞ്ഞാണലക്ഖണം അധിപ്പായം ഭാവയന്തി പടിപാദേന്തീതി **ഭാവാ**തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

൩൪ം. ഇദാനി ഉദ്ദിട്ഠേസു ഠായീഭാവാദീസു ഠായീആദീനം [ഠായീഭാവാദീനം (ക॰)] തിണ്ണം സാധാരണോ ഭാവോ നാമ ഏസോതി ദസ്സേന്തോ അന്വത്ഥവസേന ദസ്സേതി **"ചിത്ത"**ഇച്ചാദി. **ചിത്തവുത്തിവിസേസാ തു** ചിത്തസ്സ ഉത്തരി വക്ഖമാനാരമ്മണഹസനസോചനാദീഹി, നിബ്ബേദാദീഹി, ഥമ്ഭാദീഹി ച ആകാരേഹി പവത്തിസങ്ഖാതാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അസങ്കരാകാരസങ്ഖാതാ വിസേസാ പന ഠായീബ്യഭിചാരീസാത്തികാ **യതോ** യസ്മാ **രസേ** സിങ്ഗാരാദിരസേ **ഭാവയന്തി** നിപ്ഫാദേന്തി കരോന്തി. നോ ചേ, **രസേ** സിങ്ഗാരാദിരസവിസയേ പണ്ഡിതാനം

ചിത്തം **ഭാവയന്തി** ബ്യാപനം കരോന്തി. നോ ചേ, തസ്മിംയേവ രസവിസയേ കവിനോ ലോകസഭാവം വിസയം കത്വാ പവത്തഞാണലക്ഖണം അധിപ്പായം **ഭാവയന്തി** പടിപാദനം കരോന്തി. തതോ **ഭാവസദ്ദേന** ഹേതുകത്തരി നിപ്ഫന്നേന **രത്യാദയോ** രതിഹാസാദയോ **പരികിത്തിതാ** ഭരതാദീഹി വുത്താ ഹോന്തീതി. "രത്യാദയോ"തി എത്ഥ **ആദി**സദ്ദേന ഹാസാദയോ ഠായീഭാവാ ച, നിബ്ബേദാദയോ ബ്യഭിചാരീഭാവാ ച, ഥമ്ഭപലയാദയോ സാത്തികഭാവാ ച സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ. ചിത്തസ്സ വുത്തിയോതി ച, താ ഏവ വിസേസാതി ച, ഭാവോ ഇതി സദ്ദോതി ച വാക്യം.

ഠായീഭാവഅധിപ്പായ

ന.ർ.ഫ. **വിരോധിനാ'ഞ്ഞഭാവേന,**
യോ ഭാവോ ന തിരോഹിതോ;
സീലേന തിട്ഠതി'ച്ചേ'സോ,
ഠായീഭാവോതി സദ്ദിതോ.

ന.ർ.ഫ. ഠായാദികേ തിവിധേ ഭാവേ കമേനാഹ **"വിരോധിനാ"**ഇച്ചാദിനാ. വിരോധിനാ **അഞ്ഞേന** ജിഗുച്ഛാദിനാ ഭാവേന **യോ ഭാവോ** രത്യാദികോ **ന തിരോഹിതോ** നച്ഛാദിതോ, **ഏസോ** ഭാവോ അനുച്ഛിജ്ജമാനത്താ ഏവ തിട്ഠതി സീലേനാതി, ഠായീ ഏവ ഭാവോതി **ഠായീഭാവോതി സദ്ദിതോ** കഥിതോ. യോ ഭാവാദീഹി ആലോകിതസ്സാദം നീതോ സമാനീതോ, സോ സാമാജികേഹി അസ്സാദിയമാനത്താ രസോതി വുച്ചതി. വക്ഖതി ഹി "സവിഭാവ"ഇച്ചാദി.

ന.ർ.ഫ. ഇദാനി ഠായീആദികേ തിവിധഭാവേ കമേന നിദ്ദിസതി **"വിരോധി"**ഇച്ചാദിനാ. **വിരോധിനാ അഞ്ഞഭാവേന** രതിഹാസാദീനം വിരുദ്ധേന ജിഗുച്ഛാദിനാ അഞ്ഞഭാവേന **യോ ഭാവോ** രതിഹാസാദികോ **തിരോഹിതോ ന** ബ്യവഹിതോ ന ഹോതി, **ഏസോ** വിരുദ്ധഭാവേന അബ്യവഹിതോ ഭാവോ തിട്ഠതി സീലേനാതി ഇമിനാ അത്ഥേന ഠായീ നാമ ഹോതീതി കത്വാ **ഠായീഭാവോതി സദ്ദിതോ** കഥിതോതി. യോ വിഭാവാനുഭാവാദീഹി അസ്സാദനീയത്തം പാപിതോ സബ്ഭേഹി അസ്സാദനീയത്താ രസോതി വുച്ചതി, സോ ഠായീ നാമാതി വുച്ചതി. അഞ്ഞോ ച സോ ഭാവോ ചേതി ച, തിരോ കയിരിത്ഥാതി ച, ഠായീ ച സോ ഭാവോ ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ഠായീഭാവപ്പഭേദഉദ്ദേസ

ന.ർ.ഫ. **രതിഹാസാ ച സോകോ ച,**
കോധുസ്സാഹഭയ'മ്പി ച;
ജിഗുച്ഛാവിമ്ഹയാ ചേവ,
സമോ ച നവ ഠായിനോ.

ന.ർ.വ. രത്യാദീനം നവന്നമേവ ഠായിത്വം സമ്ഭവതീത്യാഹ **"രതി"**ച്ചാദി. സമോ ചേതി ഏവം ഠായിനോ നവാതി യോജനാ. നവേവേതേ സകസകവിഭാവാനുഭാവേഹി സമുല്ലാസിതാ വിസുമ്പി ബന്ധിതബ്ബാ കവിനാ, അഭിനേതബ്ബാ ച നടേന, തഥാ സേസഭാവാപി. തത്ഥ യദി പനായം രതി അസേസഇത്ഥിപുരിസഗുണയുത്താനം ഇത്ഥിപുരിസാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം ജനിതാ, ചന്ദാദീഹി ഉദ്ദീപനവിഭാവേഹി ഉദ്ദീപിതാ, ഉസ്സുക്കതാദിബാധകേഹി അനുഭാവേഹി പരിപോസിതാ, സകസകാനുഭാവസാമത്ഥിയാ പതീയമാനേഹി അനേകരൂപേഹി ബ്യഭിചാരീഹി ചിത്തതാ സിയാ, തദാ തു ഠായീ രതി നടാഭിനയേന, സുബന്ധസവനേന വാ സബ്ഭേഹി അസ്സാദിയമാനാ സിങ്ഗാരരസത്തമാപജ്ജതേ.

ഏവം യഥായോഗം ഹാസാദിഠായീഭാവാനം ഹസ്സരസാദിഭാവാപജ്ജനേ യുത്തിം സമന്നേയ്യ.

ന.ർവ. ഠായീഭാവോ നാമ രത്യാദയോ നവേവേതി ദസ്സേതും **"രതിഹാസാ"**തിആദിമാഹ. രതിഹാസാ ച സോകോ ച കോധുസ്സാഹഭയമ്പി ച ജിഗുച്ഛാവിമ്ഹയാ ചേവ **സമോ** സന്തഗുണോ ചാതി ഏവം ഠായിനോ നവ ഹോന്തി. ഇമേസം രത്യാദീനം നവന്നം സരൂപകഥനം ''സിങ്ഗാരഹസ്സകരുണാ''തിആദികായ ഉദ്ദേസഗാഥായ അനന്തരേ നിദ്ദേസേ പാകടോ ഹോതി. രതി ച ഹാസോ ചാതി ച, കോധോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഭയഞ്ചേതി ച, ജിഗുച്ഛാ ച വിമ്ഹയാ ചേതി ച വാക്യം. ഇമേ നവ ച ഏവം ബ്യഭിചാരീഭാവസാത്തികാഭാവോ ചേതി ഇമേ യഥാസകമനുരൂപവിഭാവാനുഭാവേഹി ദിത്തം കത്വാ പച്ചേകം കവിനാ ബന്ധിതബ്ബാ, നടേന ഗഹേത്വാ ദസ്സിതബ്ബാ ച. ഇമേസു തിവിധഭാവേസു അയം രതി അസേസപുമിത്ഥിഗുണേഹി യുത്തേഹി നരനാരീഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപ്പാദിതാ, ചന്ദാദീഹി ഉദ്ദീപനവിഭാവേഹി ഉദ്ദീപിതാ, ഉസ്സാഹാദിപകാസകകായികവാചസികപയോഗസങ്ഖാതാനുഭാവേന പോസിതാ, സകസകാനുഭാവസാമത്ഥിയേഹി ഗമ്മമാനാനേകപ്പകാരബ്യഭിചാരീഭാവേഹി വിചിത്തകതാ ഹോതി. ഈദിസാ'യം രതി നടസ്സ അഭിനയേന ച പസത്ഥബന്ധസവനേന ച സബ്ഭേഹി അസ്സാദിയമാനസിങ്ഗാരാദിരസത്തം പാപുണാതീതി വിഞ്ഞാതബ്ബാ. ഹാസാദീനം സേസഠായീഭാവാനം ഹസ്സരസാദിഭാവാപത്തിയം യുത്തി ഏവം യഥാരഹം വേദിതബ്ബാതി.

ബ്യഭിചാരീഭാവഅധിപ്പായ

ന.ർന. **തിരോഭാവാവിഭാവാദി-**
വിസേസേനാ'ഭിമുഖ്യതോ;
യേതേ ചരന്തി സീലേന,
തേ ഹോന്തി ബ്യഭിചാരിനോ.

ന.ർന. ബ്യഭിചാരിനോ ആഹ **"തിരോഭാവ"**ഇച്ചാദിനാ. **തിരോഭാവോ** ഠായീനം ഏകസ്സാപി ഭാവസ്സ നിബ്ബേദാദിനോ അചിരട്ഠായിതാ ച **ആവിഭാവോ** പാകടതാ ച നാനാരസനിസ്സയത്താ തേ ആദയോ യസ്സ. **ആദി**സദ്ദേന ഠായീധമ്മസ്സ സുഖദുക്ഖാദിരൂപസ്സ ഗഹണം, സോവ വിസേസോ, തേന. ഠായീധമ്മസ്സ സുഖദുക്ഖരൂപസ്സ ഗഹണം, അത്തനോ ധമ്മസ്സ സുഖദുക്ഖരൂപസ്സ ഠായിനി സമാരോപനഞ്ചാ**ഭിമുഖ്യം**. തഥാ ഹി രതിയം പരിസമോ സുഖാനുവിദ്ധോ ഭവതി, സോകേ ദുക്ഖാനുവിദ്ധോ. രതിയം സുഖസഭാവാപി ഗിലാനിപ്പഭുതയോ ബ്യഭിചാരിനോ സകമ്മം ദുക്ഖമിമം സമാരോപയന്തേവ. തതോ തേന അഭിമുഖഭാവേന **യേ ഏതേ** ഭാവാ സീലേന **ചരന്തി** പവത്തന്തി, തേ ബ്യഭിചാരിനോ ഹോന്തീതി.

ന.ർന. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേന ബ്യഭിചാരീഭാവേ ലക്ഖണതോ ദസ്സേതി **"തിരോഭാവാ"**ഇച്ചാദിനാ. **തിരോഭാവാവിഭാവാദിവിസേസേന** ബ്യഭിചാരീഭാവാനം അത്തനോ അനേകരസം നിസ്സായ പവത്തത്താ, ലോകസ്സ ഭിന്നരുചികത്താ ച കിസ്മിഞ്ചി ഠായീഭാവേ ബ്യഭിചാരീഭാവാനമത്തനോ ഗുണസ്സ ലീനത്തഞ്ച കിസ്മിഞ്ചി തസ്സേവ ഗുണസ്സ പാകടത്തഞ്ചാതിആദികേന വിസേസേന **അഭിമുഖ്യതോ** ഠായീഭാവാനം സുഖദുക്ഖരൂപം അത്തനി ച അത്തനോ സുഖദുക്ഖരൂപം ഠായീഭാവേസു ച ആരോപനസങ്ഖാതേന അഭിമുഖഭാവേന **യേതേ** ഭാവാ **സീലേന ചരന്തി** പകതിയാ പവത്തന്തി, **തേ** ഭാവാ ബ്യഭിചാരിനോ നാമ ഹോന്തീതി.

ഏവമേവ [ഏവരൂപാ (കം)] പീളാ സരൂപേന ഏകോ പരിസമസങ്ഖതബ്യഭിചാരീഭാവോ രതിയം സഗുണേന ലീനോ സുഖാനുവിദ്ധോ ഹുത്വാ, സോകേ സഗുണേന പാകടോ ദുക്ഖാനുവിദ്ധോ ച ഹുത്വാ പവത്തതേ. ഏവമേവ സുഖസഭാവരതിയം ഗിലാനാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ സകിയം ദുക്ഖസരൂപം ആരോപേന്തീതി കത്വാ തിരോഭാവവിഭാവാദിവിസേസേന അഭിമുഖം പവത്തന്തി. തിരോഭവനമിതി ച, ആവിഭവനമിതി ച, തിരോഭാവോ ച ആവിഭാവോ ചേതി ച, തേ ആദയോ യസ്സ ഠായീഭാവേസു വിജ്ജമാനാനം സുഖദുക്ഖസഭാവാനം അത്തനി ആരോപനസ്സേതി ച, സോയേവ വിസേസോതി ച, അഭിമുഖാനം ഭാവോതി ച വിഗ്ഗഹോ. ബ്യഭിചാരീപദേ **വി**സദ്ദോ വിസേസത്ഥേ **അഭി**സദ്ദോ അഭിമുഖഭാവേ വത്തതി.

ബ്യഭിചാരീഭാവപ്പഭേദ

ന.ർർ. നിബ്ബേദോ തക്കസങ്കാ സമ-
ധിതിജളതാ ദീനതുഗ്ഗാലസത്തം,
സുത്തം താസോ ഗിലാനു'സ്സുകഹരിസ-
സതിസ്സാവിസാദാബഹിത്ഥാ.

ചിന്താ ഗബ്ബാ'പമാരോ'മരിസമദ-
മതുമ്മാദമോഹാ വിബോധോ,
നിദ്ദാവേഗാ സബിളം മരണ-
സചപലാബ്യാധി തേത്തിംസമേ'തേ.

ന.ർർ. തേ ദസ്സേതി **"നിബ്ബേദോ"**ഇച്ചാദിനാ. **ദീനതുഗ്ഗാലസത്ത**ന്തി ദീനതാ ച ഉഗ്ഗതഞ്ച ആലസത്തഞ്ച, ഗിലാനി **ഉസ്സുക**ഇതി ഉസ്സുക്കം. ചപലഇതി ചാപല്ലം, സഹ ചപലേന സചപലോ, സോ ചായം ബ്യാധി ച, മരണഞ്ച സചപലബ്യാധി ച സമാഹാരേ. തഞ്ച സഹ ബിളായ വത്തതീതി **സബിള**ന്തി **ഏതേ** യഥാവുത്തബ്യഭിചാരീഭാവാ തേത്തിംസ ഹോന്തീതി. ഉസ്സാഹവതാ വീരരസോ തംവസേനേവ അസ്സാദീയതി. ഭീരുനാ തു സോവ ഭയാനകരസവസേനേതി ലോകസഭാവസ്സ അനേകത്താ തദത്ഥമേതേ ബ്യഭിചാരിനോ ഏകേകസ്സരസസ്സ ബഹവോ വണ്ണനീയാ, യതോ തംവണ്ണനാദ്വാരേന സബ്ബോപി തേസു കിഞ്ചി അസ്സാദേതീതി. തത്ഥ യസ്മാ പന മാരണോപഗതവേരിദസ്സനമേകമേവ തങ്ഖണേയേവ ഭിന്നം പകതിവസേന ഭീരുനോ ഭയസ്സ ഹേതു, സങ്ഗാമലോലസ്സ തു ഉസ്സാഹനിമിത്തം സിയാ. തഥാ നടേന കതം വികതമാഭരണം ക്രിയാവാ നീചപകതീനം ഠായിനോ ഹാസസ്സ ഹേതു, ഗമ്ഭീരപകതീനം ബ്യഭിചാരിനോ ഹാസസ്സ, തസ്മാ ഭാവേ വണ്ണയതാ കവിനാ ഭാവാ തഥാ വണ്ണനീയാ, യഥോചിത്യപരിപോസോ സിയാ. ഓചിത്യഭങ്ഗോ തു മഹതാ വായാമേന പരിഹരിതബ്ബോ.

തേസു **നിബ്ബേദോ** അത്താവമാനനം. തസ്സ ച ഇത്ഥീനഞ്ച നീചാനഞ്ച ദാലിദ്ദിയം വിഭാവോ, യോഗീനം തു തത്വസംവേദനം വിഭാവോ, അസ്സുപതനചിന്താദയോ ഏത്ഥ അനുഭാവാ.

തക്കോ വിതക്കനം. തസ്സ സന്ദേഹോ വിഭാവോ, സിരോകമ്പാദി അനുഭാവോ.

സങ്കായ വിരുദ്ധചരണം വിഭാവോ, കമ്പാദയോ അനുഭാവോ.

സമോ ഖേദോ. തത്ഥ ഗത്യാദി വിഭാവോ, സേദാദി അനുഭാവോ.

ധിതി സന്തോസോ. ഞാണാദി വിഭാവോ, അനുഭാവോ ഭോഗാലോലതാദി.

ജളതാ അപ്പടിപത്തി. തസ്സാ ഇട്ഠാനിട്ഠദസ്സനാദി വിഭാവോ, അനിമിസനയനാലോചനാദി അനുഭാവോ.

ദീനതാ ചേതസോ അനോജതാ. തസ്സാ വിഭാവോ ദുഗ്ഗതതാദി, അനുഭാവോ മലിനവത്ഥതാദി.

ഉഗ്ഗതാ ദാരുണത്തം. തസ്സാ വിഭാവോ ബലവാപരാധാദി, തസ്സ അനുഭാവോ തജ്ജനാദി.

ആലസത്തസ്സ പരിസമാദി വിഭാവോ, ജിമ്ഹതാദി അനുഭാവോ.

സുത്തസ്സ നിദ്ദാ വിഭാവോ, തസ്സാദാദയോ അനുഭാവോ.

താസോ ചിത്തക്ഖോഭോ. വിഭാവോ അസ്സ ഗജ്ജിതാദി, കമ്പനാദി അനുഭാവോ.

ആയാസപിപാസാദി വിഭാവോ **ഗിലാനിയാ,** വിവണ്ണതാദയോ അനുഭാവോ.

കാലക്ഖമതാ **ഉസ്സുകം**. വിഭാവോ തസ്സ രമണീയദസ്സനിച്ഛാദി, അനുഭാവോ തുരിതതാദി.

ചേതോപസാദോ **ഹരിതോ**. തത്ര ഉസ്സവാദി വിഭാവോ, അസ്സുസേദാദയോ അനുഭാവോ.

സദിസദസ്സനാദി വിഭാവോ **സതി**യാ, അനുഭാവോ ഭമുസമുന്നമനാദി.

പരേസമുക്കംസാസഹനതാ **ഇസ്സാ**. തസ്സാ ദുജ്ജനത്തഗബ്ബാദയോ വിഭാവോ, ദോസകഥനാവജാനനാദയോ അനുഭാവോ.

വിസാദോ ഖേദോ. വിഭാവോ തസ്സ ആരദ്ധകാരിയാസിദ്ധാദി, ബാധയതാപാദി അനുഭാവോ.

അബഹിത്ഥാ കായസംവരണം. തസ്സാ വിഭാവോ ലജ്ജാദി, അനുഭാവോ'ഞ്ഞവിക്രിയാ.

ചിന്താ ഇട്ഠാലാഭാദീഹി, അനുഭാവോ മുകുലിതനയനാദി.

ഗബ്ബോ അഭിമാനോ. വിഭാവോസ്സ ഇസ്സരിയാദി, അനുഭാവോ അവജാനനാദി.

അപമാരോ ഗാഹരുക്ഖാദീഹി [ഗാഹരുക്ഖപതനാദീഹി (?)], ഭൂപാതാദയോ എത്ഥ അനുഭാവോ.

അമരിസോ അക്ഖമതാ. വിഭാവോ അസ്സാവമാനനാദി, സിരോകമ്പനതജ്ജനാദയോ അനുഭാവോ.

മദോ പമാദുക്കംസോ. തസ്സ വിഭാവോ പാനം, ചലമാനങ്ഗവചോഗതിഹാസാദയോ അനുഭാവോ.

മതി കങ്ഖച്ഛേദോ. ഉപദേസാദി വിഭാവോ, മുഖവികാസാദി ഏത്ഥ അനുഭാവോ.

അസമേക്ഖിതകാരിതാ **ഉമ്മാദോ**. തസ്സ വിഭാവോ സന്നിപാതഗഹണാദി, അട്ഠാനരുദിതഗീതഹാസാദയോ അനുഭാവോ.

മോഹോ ഭയാദീഹി, അനുഭാവോ ഥമ്ഭകമ്പാദി.

ദുരാചാരാദീഹി **ബിളം,** അധോമുഖതാദി അനുഭാവോ.

മരണം വിഭാവഅനുഭാവേഹി സുപസിദ്ധം.

ചപലതാ രാഗദോസാദീഹി, സച്ഛന്ദചരണാദി അനുഭാവോ. **ബ്യാധി** പാകടോ.

യേ വാ പനഞ്ഞേ ഇധ നിദ്ദിട്ഠാ ചിത്തവുത്തിവിസേസാപി സംവിജ്ജന്തി സുഖുമഭേദാ, തേസു കേചി വുത്തേസ്വന്തോഗധാ ഹോന്തി. യഥാ ഹി ഇച്ഛാസഭാവാ സബ്ബേ കാമാ രതിയം അന്തോഗധാ, തഥാ ദോസപ്പകാരാ കോധാ മരിസഇസ്സാദീസ്വന്തോഗധാ, ദുക്ഖസഭാവാ സോകസമബ്യാധിഗിലാനി വിസാദാദീസ്വന്തോഗധാ. പീത്യാദയോ സുഖസഭാവാ ഹരിസേതി ദട്ഠബ്ബം. തേസു ഭയാ താസോ അഞ്ഞോ, സങ്കാ തഥാ അമരിസോ. തസ്മാ ഇസ്സാ, തഥാ ഗിലാനിതോ സമോ, നിദ്ദായ സുത്തം, ഉസ്സുകാ ചപലതാ, തഥാ മോഹാ പലയോ വക്ഖമാനോ അഞ്ഞോതി മന്തബ്ബം.

൩൮. ഇദാനി തേ ബ്യഭിചാരീഭാവേ സരൂപേന ദസ്സേതി **"നിബ്ബേദോ"**ഇച്ചാദിനാ. **നിബ്ബേദോ** അത്തനിന്ദാസങ്ഖതോ ച, തക്കസങ്കാ ച, **സമധിതിജളതാ** പരിസമോ സന്തോസലക്ഖണാ ധിതി ജളതാ ച, **ദീനതുഗ്ഗാലസത്തം** ദീനഭാവദാരുണഭാവഅലസഭാവാ ച, **സുത്തം** സയനഞ്ച, **താസോ** ചിത്തക്ഖോഭോ ച, ഗിലാനപരിമദ്ദിതഭാവോ ച, **ഉസ്സുകഹരിസസതിസ്സാവിസാദാബഹിത്ഥാ** ഉസ്സാഹപിതിസതിഇസ്സാഖേദആകാരസംവരാ ച, ചിന്താ ച, **ഗബ്ബോ** അഭിമാനോ ച, അപമാരോ ച, **അമരിസമദമതുമ്മാദമോഹാ** അക്ഖന്തിപമാദാധിക്കാ കങ്ഖച്ഛേദഉമ്മാദമോഹാ ച, **വിബോധോ** പബോധോ ച, **നിദ്ദാവേഗാ** നിദ്ദാ ച, ആവേഗസങ്ഖാതോ സമ്ഭമോ ച, **സബിളം** ലജ്ജാസഹിതം **മരണസചപലാബ്യാധി** മരണഞ്ച ചാപല്യസഹിതാ ബ്യാധി ചേതി. **ഏതേ തേത്തിംസ** ബ്യഭിചാരീഭാവാ നാമ ഹോന്തി. തക്കോ ച സങ്കാ ചേതി ച, സമോ ച ധിതി ച ജളതാ ചേതി ച, ദീനതാ ച ഉഗ്ഗോ ച അലസത്തഞ്ചോതി ച, ഉസ്സുകഞ്ചഹരിസോ ച സതി ച ഇസ്സാ ച വിസാദോ ച അബഹിത്ഥാ ചേതി ച, അമരിസോ ച മദോ ച മതി ച ഉമ്മാദോ ച മോഹോ ചേതി ച, നിദ്ദാ ച ആവേഗോ ചേതി ച, സഹ ബിളായ വത്തതീതി ച, സഹ ചപലേന ചാപല്യേന വത്തതീതി ച, സചപലോ ച സോ ബ്യാധിചേതി ച, മരണഞ്ച സചപലബ്യാധി ചേതി ച വാക്യം. മരണസചപലാബ്യാധീതി സമാഹാരദ്വന്ദോ. തസ്മാ "സബിള"ന്തി പദം ഏതസ്സ വിസേസനം ഹോതി.

ലോകസഭാവസ്സ അനേകവിധത്താ ഏകോയേവ വീരരസോ ഉസ്സാഹവതാ വീരരസാകാരേന അസ്സാദനീയോ ഹോതി, സോയേവ ഭീരുനാ ഭയാകാരേന അസ്സാദനീയോ ഹോതി. തസ്മാ ഏകേകസ്സ രസസ്സ ഇമേ ബഹൂ ബ്യഭിചാരിനോ വണ്ണേതബ്ബാ ഹോന്തി. ഏവം സതി അനേകാധിപ്പായകോ ലോകോ തേസു കിഞ്ചി അസ്സാദേതി. ഏവം സതി ബന്ധോ സബ്ബജനസ്സ കന്തോ ഹോതി. തസ്സം ഭാവവണ്ണനായം യസ്മാ മാരേതുമാഗച്ഛന്താനം സത്തൂനം ദസ്സനമേകമേവ തങ്ഖണേ

ജനാധിപ്പായതോ ഭിജ്ജിത്വാ പകതിഭീരൂനം പുരിസാനം ഭയസ്സ ച യുദ്ധലോലസ്സ ഉസ്സാഹനസ്സ ച കാരണം ഹോതി. എവ്വം നടേന ഹസനത്ഥം കതവികതമാഭരണഞ്ച താദിസകിരിയാ ച ഉത്താനപകതികാനം പുരിസാനം ഠായീഹാസസ്സ ച ഗമ്ഭീരപകതികാനം ബ്യഭിചാരീഹാസസ്സ ച ഹേതു ഭവേയ്യ. തസ്മാ ഭാവേ വണ്ണേന്തേന കവിനാ ഓചിത്യഭങ്ഗമകത്വാ സക്കച്ചമോചിത്യം സജ്ജേത്വാ ഭാവപ്പകാസകാനി സവിഭാവാനുഭാവകവിവചനാനി വണ്ണേതബ്ബാനി. എത്ഥ ഭാവാവബോധകവിഭാവാദീനം ജാനിതബ്ബത്താ തേഹി തേഹി ഭാവേഹി സദ്ധിം എവ്വം വേദിതബ്ബാ.

തേസു ഭാവേസു അത്താവമാനനലക്ഖണോ **നിബ്ബേദോ**. ഇത്ഥീനം, ഹീനാനം [ഹീനാചാരാനം (ക॰)] വാ ഉപ്പജ്ജതി ചേ, ദാലിദ്ദിയം ആലമ്ബണവിഭാവോ നാമ, യോഗീനം ചേ, തഥാവബോധോ ആലമ്ബണവിഭാവോ, എത്ഥ അസ്സുപതനചിന്താദികം അനുഭാവോ നാമ.

വിതക്കസ്സ സന്ദേഹോ ഉദ്ദീപനവിഭാവോ നാമ, സിരോകമ്പാദികം അനുഭാവോ നാമ.

സങ്കായ വിരുദ്ധപ്പവത്തി ഉദ്ദീപനവിഭാവോ, കമ്പാദികോ അനുഭാവോ. ഉപരി "വിഭാവോ"തി വുത്തേ ആലമ്ബണുദ്ദീപനേസു ദ്വീസു യം യുജ്ജതി, തം ഗഹേതബ്ബം.

ഖേദലക്ഖണസ്സ **സമസ്സ** ഗമനാദികം വിഭാവോ, സേദാദി അനുഭാവോ.

സന്തോസലക്ഖണായ **ധിതി**യാ ഞാണാദി വിഭാവോ, ഭോഗേസു അലോലഭാവാദി അനുഭാവോ.

അയോഗ്ഗതാലക്ഖണായ **ജളതായ** ഇട്ഠാനിട്ഠാനം അജാനനാദി വിഭാവോ, വിവടനയനേഹി അഭിമുഖവിലോകനതാദി അനുഭാവോ.

ചിത്തസ്സനിത്തേജലക്ഖണായ **ദീനതായ** ദുഗ്ഗതതാദി വിഭാവോ, മലിനവത്ഥതാദി അനുഭാവോ.

ദാരുണതാലക്ഖണസ്സ **ഉഗ്ഗ**ഭാവസ്സാതിസയാപരാധാദി വിഭാവോ, തജ്ജനാദി അനുഭാവോ.

അലസത്തസ്സ അട്ഠാനപരിസമാദി വിഭാവോ, വങ്കികഭാവോ അനുഭാവോ.

സയനസങ്ഖാതസ്സ **സുത്ത**സ്സ നിദ്ദാദി വിഭാവോ, അസ്സാദാദി അനുഭാവോ. എത്ഥ അസ്സാദനം നാമ സേയ്യസുഖപസ്സസുഖാദികം.

ചിത്തക്ഖോഭസങ്ഖാതസ്സ **താസസ്സ** ഗജ്ജിതാദി വിഭാവോ, ഗജ്ജിതം നാമ ഭയജനകവചനം. കോപേന കമ്പനാ അനുഭാവോ.

പീളാസങ്ഖാതസ്സ **ഗിലാനസ്സ** ആയാസപിപാസാദി വിഭാവോ, ദുബ്ബണ്ണതാദി അനുഭാവോ.

അനുരൂപകാലസ്സ അനോലോകനസ്സ ഉസ്സുക്കസ്സ രമ്മവത്ഥുദസ്സനിച്ഛാദി വിഭാവോ, തുരിതതാദി അനുഭാവോ.

ചേതോപസാദലക്ഖണസ്സ **ഹരിസസ്സ** മങ്ഗലകീളാദി വിഭാവോ, സന്തോസവചനാദി അനുഭാവോ.

സരണലക്ഖണായ **സതി**യാ സഞ്ഞാണദസ്സനാദി വിഭാവോ, ഭമുക്ഖേപാദി അനുഭാവോ.

പരസമ്പത്തിഅസഹനലക്ഖണായ **ഇസ്സാ**യ ദുജ്ജനഭാവഗബ്ബാദി വിഭാവോ, ദോസകഥനാവജാനനാദി അനുഭവോ.

ഖേദലക്ഖണസ്സ **വിസാദ**സ്സ ആരദ്ധകാരിയാസിദ്ധികാരിയബ്യാപത്തിആദി വിഭാവോ, മനോസന്താപാദി അനുഭാവോ.

ആകാരസംവരണലക്ഖണായ, രസസഭാവപടിച്ഛാദനലക്ഖണായ വാ അബഹിത്ഥയലജ്ജാദി വിഭാവോ, തദഞ്ഞക്രിയാകരണം, അധോമുഖകരണം, പാദേഹി ഭൂമിഖണനന്തിആദി അനുഭാവോ.

ചിന്തായ ഇട്ഠത്ഥാലാഭാദീ വിഭാവോ, മകുലിതനയനാദി അധോഖിത്തചക്ഖാദി വാ അനുഭാവോ.

ഗബ്ബസ്സ ഇസ്സരിയാദി വിഭാവോ, അവജാനനാദി അനുഭാവോ.

അപമാരസ്സ യക്ഖപീളാദി വിഭാവോ, ഭൂമിപതനാദയോ അനുഭാവോ.

അക്ഖമലക്ഖണസ്സ **അമരിസ**സ്സ അവമാനനാദി വിഭാവോ, സിരോകമ്പനതജ്ജനാദി അനുഭാവോ.

പമാദാധിക്കലക്ഖണസ്സ **മദ**സ്സ സന്തോസപാനം വിഭാവോ, കമ്പമാനഹത്ഥപാദവചനഗമനഹാസാദീ അനുഭാവോ.

കങ്ഖാച്ഛേദനലക്ഖണായ **മതി**യാ ഉപദേസാദി വിഭാവോ, മുഖസന്തോസാദി അനുഭാവോ.

അനുപപരിക്ഖകാരിതാലക്ഖണസ്സ **ഉമ്മാദ**സ്സ സന്നിപാതജ്ജരയക്ഖാദി വിഭാവോ, അകാരണരോദനഹസനാദി അനുഭാവോ.

മുയ്ഹനലക്ഖണസ്സ **മോഹ**സ്സ അധികഭയാദി വിഭാവോ, സഭാവാനവബോധനാദി അനുഭാവോ.

നിദ്ദാപഗമസങ്ഖാതസ്സ **വിബോധ**സ്സ കാലപരിണാമാദി ആലോകസരണാദി വാ വിഭാവോ, അക്ഖിമദ്ദനാദി അനുഭാവോ.

മനോസമ്മീളനലക്ഖണായ **നിദ്ദാ**യ കസ്സചി അചിന്തനഅകരണാദി വിഭാവോ, അക്ഖിപിദഹനാദി അനുഭാവോ.

ഭയാഗമനലക്ഖണസ്സ **ആവേഗ**സ്സ പച്ചത്ഥികദസ്സനാദി വിഭാവോ, ഉത്രാസകമ്പാദി അനുഭാവോ.

ലജ്ജാലക്ഖണായ **ബിളാ**യ ദുരാചാരാദി വിഭാവോ, അധോമുഖതാദി അനുഭാവോ.

മരണസ്സ സത്ഥപഹാരരോഗാദി വിഭാവോ, മുഖവികാരാദി അനുഭാവോ.

ചാപല്ലസ്സ രാഗദോസാദി വിഭാവോ, അത്തനോ സച്ഛന്ദചരണാദി അനുഭാവോ.

ബ്യാധിയാ വാതപിത്താദീനം ഉസ്സദഭാവാദി വിഭാവോ, നിത്ഥുനനാദി അനുഭാവോ.

ഇമസ്മിം സുബോധാലങ്കാരേ അദസ്സിതസുഖുമഭേദാ അഞ്ഞാപി ചിത്തവുത്തിവിസേസാ സന്തി, തേസു ഇച്ഛാസഭാവാ സബ്ബേ ഭേദാ കാമരതിയഞ്ച, ദോസപകാരാ കോധഅമരിസഇസ്സാദീസു ച, ദുക്ഖസഭാവാ സോകസമബ്യാധിഗിലാനവിസാദാദീസു ച, പിതിആദയോ ഹരിസേ ച അന്തോഗധാതി വേദിതബ്ബാ. ഏവം സമാനാനം സങ്ഗഹേ സതിപി താസതോ ഭയസ്സ ച, സങ്കായ അമരിസ്സ ച, അമരിസതോ ഇസ്സായ ച, ഗിലാനതോ സമസ്സ ച, നിദ്ദായ സുത്തസ്സ ച, ഉസ്സുക്കതോ ചപലതായ ച, മോഹതോ വക്ഖമാനപലയസ്സ ച പാകടവിസേസേന അഞ്ഞഥാ വിസും വിസും ദസ്സിതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

സാത്തികഭാവഅധിപ്പായ

ന.ർ൭. **സമാഹിതത്തപ്പഭവം, സത്തം തേനോ’പപാദിതാ;**
സാത്തികാ’പ്യ’നുഭാവത്തേ, വിസും ഭാവാഭവന്തി തേ.

ന.ർ൭. സാത്തികേ വദതി **“സമാഹിതേ”**ച്ചാദിനാ. **സമാഹിതോ** ഏകഗ്ഗതാഭാവാപാദനേന കതസമാധാനോ **അത്താ** ചിത്തം തതോ **പഭവം** ഉപ്പന്നം യം, തം സത്തം നാമ. **തേന** സത്തേന **ഉപപാദിതാ** നിബ്ബത്തിതാ ഥമ്ഭാദയോ സാത്തികാ വുച്ചന്തേ. തേ ച പുന അനുഭാവാപി ഭവന്തി ഥമ്ഭാദിഭാവസംസൂചനസഭാവവികാരരൂപത്താ. തഞ്ച “ചിത്തവുത്തിവിസേസത്താ”ഇച്ചാദിനാ വക്ഖതി. തേനാഹ **“അനുഭാവത്തേപീ”**തി. ഏവം സത്യപി തേ സാത്തികാ **വിസും** പുഥഗേവ ഭാവാ ഭവന്തി, വുത്തനയേന ചിത്തഭവത്തവിരൂപത്താ തേസന്തി.

ന.ർ൭. ഇദാനി ഉദ്ദേസക്കമേനാധിഗതകേവലഭാവസങ്ഖാതം സാത്തികാഭാവം ദസ്സേതി **“സമാഹിത”**ഇച്ചാദിനാ. **സമാഹിതത്തപ്പഭവം** ഏകഗ്ഗതാഭാവാപാദനേന കതസമാധാനചിത്തതോ സമ്ഭൂതം സത്തം നാമ ഹോതി. **തേന** ലാഭാലാഭാദീസു ഏകാകാരസ്സ ഹേതുനാ ഥിരഭാവേന **ഉപപാദിതാ** നിപ്ഫാദിതാ ഥമ്ഭാദയോ സാത്തികാ നാമ ഭവന്തി. **തേ** സാത്തികാ **അനുഭാവത്തേപി** ചിത്താകാരസങ്ഖാതഥമ്ഭാദിപകാസനസഭാവവികാരസരൂപത്താ അത്തനോ അനുഭാവത്തേ സതിപി വിസും **ഭാവാ ഭവന്തി** യഥാവുത്ത “ചിത്തവുത്തിവിസേസാ തു, ഭാവയന്തി രസേ യതോ”തിആദിനാ ഭാവാ നാമ ഹോന്തീതി. ഇമേ സാത്തികാഭാവാനുഭാവവസേന ദുവിധാ ഹോന്തി. സമാഹിതോ ച സോ അത്താ ചേതി ച, തതോ പഭവമിതി ച, സന്തോ ഉപസന്തോ ച സോ അത്താ ചേതി ച, സത്തതോ ഭവന്തീതി ച, സത്തേന ഉപ്പാദിതാതി ച, അനുഭാവാനം ഭാവോതി ച വാക്യം. **അപീതി** അനുഗ്ഗഹത്ഥേ നിപാതോ.

സാത്തികഭാവപ്പഭേദ

ന.ർ൬. **ഥമ്ഭോ പലയരോമഞ്ചാ,**
തഥാ സേദസ്സുവേപഥു;
വേവണ്ണിയം വിസ്സരതാ,
ഭാവാ’ട്ഠേ’തേ തു സാത്തികാ.

ന.ർന്റ. തേ ദസ്സേതി **“ഥമ്ഭോ”**ഇച്ചാദിനാ. ഏത്ഥ **ഥമ്ഭോ** അവിസ്സരകായചിത്തതാ. **പലയോ** അസ്സാസപസ്സാസമത്താവസേസോ സുത്താവത്ഥാസഭാവോ നിദ്ദാപഭവോ. സുബ്യത്തലക്ഖണാ സേസാ.

ന.ർന്റ. ഇദാനി സാത്തികേ ദസ്സേതി **“ഥമ്ഭോ”**ഇച്ചാദിനാ. **ഥമ്ഭോ** കായചിത്താനം അവിസരഭാവസങ്ഖാതോ ച **പലയരോമഞ്ചാ** നിദ്ദായ ഉപ്പജ്ജമാനഅസ്സാസപസ്സാസമത്താതിരിത്തസുത്താവത്ഥാ ച പസാദാദിസമ്ഭവോ രോമുഗ്ഗമോ ച **തഥാ** ഏവം **സേദസ്സുവേപഥു** ച ഭയാദീഹി ഉപ്പജ്ജമാനദാഹോ ച സന്തോസാദീഹി ഉപ്പജ്ജമാനഅസ്സു ച കമ്പാ ച **വേവണ്ണിയം** വിരൂപതാ ച **വിസ്സരതാ** വിരൂപസദ്ദതാ ചാതി ഏതേ അട്ഠ സാത്തികാ ഭാവാ നാമ ഹോന്തി. രോമാനം അഞ്ചോ ഉഗ്ഗമോതി ച, പലയോ ച രോമഞ്ചോ ചേതി ച, വേപനം കമ്പനമിതി ച, സേദോ ച അസ്സു ച വേപഥു ചാതി ച, വിരൂപോ വണ്ണോ അസ്സേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച, വിരൂപോ സരോ അസ്സേതി ച, തസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം.

ന.ർ൭. **യദാ രത്യാദയോ ഭാവാ,**
ഠിതിസീലാ ന ഹോന്തി ചേ;
തദാ സബ്ബേപി തേ ഭാവാ,
ഭവന്തി ബ്യഭിചാരിനോ.

ന.ർ൭. ന കേവലം വുത്തായേവ ബ്യഭിചാരിനോ, രത്യാദയോപീതി ആഹ **“യദാ”**ഇച്ചാദി. **ഭവന്തി ബ്യഭിചാരിനോ**തി യഥായോഗം യഥാസമ്ബന്ധം ബ്യഭിചാരിനോ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. സേസം സുബോധം.

ന.ർ൭. ഇദാനി നിബ്ബേദാദയോ വിയ രതിഹാസാദയോപി കിസ്മിഞ്ചി കാലേ ബ്യഭിചാരിനോപി ഹോന്തീതി ദസ്സേതി **“യദാ”** ഇച്ചാദിനാ. **രത്യാദയോ** രതിഹാസാദയോ **ഭാവാ** നവ ഠായീഭാവാ യദാ **ഠിതിസീലാ ന ഹോന്തി ചേ** വിരോധീഹി തേഹി തേഹി ഭാവന്തരേഹി ബ്യവഹിതത്താ സഭാവതോ ഠിതിസഭാവാ യദി ന ഹോന്തി, തദാ **തേ ഭാവാ** രത്യാദയോ സബ്ബേപി ബ്യഭിചാരിനോ ഭവന്തീതി. യഥാസകം ബ്യഭിചാരിതാനുരൂപവിഭാവാനുഭാവാനം യോഗാനുരൂപേന ബ്യഭിചാരീഭാവാ ഹോന്തി. രതിആദി യേസം ഹാസാദീനമിതി ച, ഠിതി സീലം യേസം രത്യാദീനമിതി ച വിഗ്ഗഹോ.

ന.ർവ്വ. **വിഭാവോ കാരണം തേസു’-**
പ്പത്തിയു’ദ്ദീപനേ തഥാ;
യോ സിയാ ബോധകോ തേസ-
മനുഭാവോ’യ’മീരിതോ.

ന.ർവ്വ. ഇദാനി വിഭാവാനുഭാവേ ദസ്സേതി **“വിഭാവോ”**ഇച്ചാദിനാ. **തേസം** രത്യാദീനം ഭാവാനം ഉപ്പത്തിയാ, തഥാ ഉദ്ദീപനേ ച **കാരണം** ആലമ്ബണഉദ്ദീപനവസേന ദുവിധോ വിഭാവോ നാമ. തത്ഥ ആലമ്ബണവിഭാവോ കന്താദി, ഉദ്ദീപനവിഭാവോ ചന്ദാദി. തേസം **ബോധകോ** ഞാപകോ കായികോ ച വാചസികോ ച ബ്യാപാരോ സിയാ, അയം അനുഭാവോ ഈരിതോ.

ന.ർവ്വ. ഇദാനി വിഭാവാനുഭാവേ ദസ്സേതി **“വിഭാവോ”**ഇച്ചാദിനാ. **തേസം** ഠായീഭാവാദീനം തിണ്ണം ഉപ്പത്തിയാ ച തഥാ **ഉദ്ദീപനേ ച** ഉപ്പന്നാനം ദീപനേ ച **കാരണം** ആലമ്ബണഉദ്ദീപനവസേന ദുവിധോ ഹേതു വിഭാവോ നാമ, **തേസം** ഠായീഭാവാദീനം **ബോധകോ** കായികവാചസികോ **യോ സിയാ** നടകവീനം ബ്യാപാരോ അത്ഥി, അയം അനുഭാവോതി ഈരിതോതി. വിസേസേന ഭാവേതി

വഡ്ഢേതീതി **വിഭാവോ**. അനുഭാവേതി ബോധേതീതി **അനുഭാവോ**. ഏത്ഥ **വിഭാവോ** നാമ രതിവിസയേ നരനാരീനം അഞ്ഞമഞ്ഞം ആലമ്ബണവിഭാവോ, ചന്ദരമ്മദേസാദി ഉദ്ദീപനവിഭാവോ ചേതി ദുവിധോ. ഹാസാദീനമ്പി ദുവിധവിഭാവം യഥാരഹം യോജേതബ്ബം. **അനുഭാവോ** നാമ ഠായീഭാവാദീനം തേസം തേസം ഭാവാനം പകാസകവാചസികബ്യാപാരസങ്ഖാതകവിപയോഗോ ച കായികപയോഗഭൂതോ നടാനം അഭിനയസങ്ഖാതോ തംതംഭാവസരൂപനിരൂപകോ ചേതി ദുവിധോ ബ്യാപാരോ.

ന.ർൻ. **നേകഹേതും മനോവുത്തി-വിസേസഞ്ച വിഭാവിതും;**
ഭാവം വിഭാവാനുഭാവാ, വണ്ണിയാ ബന്ധനേ ഫുടം.

ന.ർൻ. വിഭാവാദിവണ്ണനായമേവ ഭാവവിസേസാവബോധോ സിയാ, അഞ്ഞഥാ "ദേവദത്തസ്സ സാസ്സുലോചനയുഗം സഞ്ജാത"മിതി വുത്തേ സോകാ ആനന്ദാ രോഗാ ചേതി കോ നാമ സക്കോതി കാരണം നിച്ഛിതും, ചിത്തവുത്തിവിസേസഞ്ച ഭാവം വിനാ വിഭാവാനുഭാവം കവി വണ്ണേതും നടോഭിനേതും സാമജ്ജികോ വാ വിഞ്ഞാതും കോ സക്കോതീതി ദസ്സേതുമാഹ **"നേക"**ഇച്ചാദി. **നേകഹേതും** ബഹുഹേതും മനോവുത്തിവിസേസഞ്ച ഭാവം **വിഭാവിതും** പകാസേതും **വിഭാവാനുഭാവാ** വുത്തലക്ഖണാ **ബന്ധനേ** സഭാവനിരൂപകപദേ ഫുടം വണ്ണനീയാ, വിഭാവാദിരൂപകേനേവ അവുത്തമ്പി കിഞ്ചി പതീയതേ.

ന.ർൻ. "ദേവദത്തസ്സ ചക്ഖൂനി അസ്സുപുണ്ണാനീ"തി വുത്തേ സോകേന സന്തോസേന രോഗേന വാതി യഥാ അസ്സുകാരണകഥനം വിനാ ന ജാനാതി, ഏവം ചിത്തസ്സ പവത്തിസങ്ഖാതാ രതിഹാസാദയോ തേ തേ ഭാവാ അത്തനോ പതീതിയാനുരൂപം വിഭാവാനുഭാവകഥനം വിനാ കവീഹി വണ്ണേതബ്ബാ, നടേഹി ദസ്സേതബ്ബാ, സബ്ഭേഹി അസ്സാദനീയാ നത്ഥീതി ഠായീആദീനം വണ്ണനമേവ കാതബ്ബന്തി ഇദാനി അനുസാസേന്തോ ആഹ **"നേക"**ഇച്ചാദി. **നേകഹേതും** തേസം തേസം ഭാവാനം ഉപ്പത്യാദോ ആലമ്ബണവിഭാവാദിബഹുകാരണവന്തം **മനോവുത്തിവിസേസം ഭാവഞ്ച** ചിത്തസ്സ പവത്തിവിസേസസങ്ഖാതഭാവഞ്ച **വിഭാവിതും** പകാസേതും **വിഭാവാനുഭാവാ** അനന്തരനിദ്ദിട്ഠാ **ബന്ധനേ** രസഭാവപ്പകാസനേ **ഫുടം** പകാസം കത്വാ **വണ്ണിയാ** കവിനാ വണ്ണനീയാ ഹോന്തീതി. ന ഏകോതി ച, സോ ഹേതു അസ്സേതി ച, മനസോ വുത്തീതി ച, തായ വിസേസോതി ച, വിഭാവോ ച അനുഭാവോ ചേതി ച വാക്യം.

ന.൧൦. **സവിഭാവാനുഭാവേഹി, ഭാവാ തേ തേ യഥാരഹം;**
വണ്ണനീയാ യഥോചിത്യം, ലോകരൂപാനുഗാമിനാ.

ന.൧൦. ഇദാനി തേ ഭാവാ ലോകസഭാവാനതിക്കമേന വിഭാവാദീഹി വണ്ണനീയാതി ആഹ **"സവിഭാവേ"**ച്ചാദി. സഹ വിഭാവേഹി സവിഭാവാ, തേ ച തേ അനുഭാവാ ച, തേഹി. **യഥാരഹ**ന്തി അത്തനോ സമ്ബന്ധീനം വസേന യഥാരഹം വണ്ണനീയാ.

ന.൧൦. ഇദാനി വിഭാവാനുഭാവേ നിസ്സായ വണ്ണനീയാ തേ ഭാവാ ലോകസഭാവമനതിക്കമ്മ കാതബ്ബാതി അനുസാസന്തോ ആഹ **"സവിഭാവാ"**ഇച്ചാദി. **ലോകരൂപാനുഗാമിനാ** ലോകവോഹാരമനുവത്തമാനേന **തേ തേ ഭാവാ** ഠായീഭാവാദയോ തയോ **യഥോചിത്യം** ഓചിത്യാനുരൂപം **സവിഭാവാനുഭാവേഹി** വിഭാവസഹിതേഹി അനുഭാവേഹി കരണഭൂതേഹി **യഥാരഹം** തേഹി തേഹി ഭാവേഹി സമ്ബന്ധീനം വിഭാവാദീനം വസേന അനുരൂപതോ **വണ്ണനീയാ** വണ്ണേതബ്ബാ ഹോന്തീതി. വിഭാവേഹി സഹ യേ വത്തന്തീതി ച, തേ ച തേ

അനുഭാവാ ചേതി ച, അനതിക്കമ്മ അരഹന്തി ച, അനതിക്കമ്മ ഓചിത്യമിതി ച, ലോകസ്സ രൂപം സരൂപമിതി ച, തം അനുഗച്ഛതി സീലേനാതി ച വിഗ്ഗഹോ.

**ചിത്തവുത്തി വിസേസത്താ, മാനസാ സാത്തിക'ങ്ഗതോ;
ബഹിനിസ്സടസേദാദി-അനുഭാവേഹി വണ്ണിയാ.**

ന.ഠീ. സാത്തികാ കഥം വണ്ണനീയാതി ആഹ **"ചിത്തേ"**ച്ചാദി. ചിത്തസ്സ വുത്തിവിസേസോ യേസം, തേസം ഭാവോ, തസ്മാ **മാനസാ** മനസി ഭവാ സാത്തികാ **അങ്ഗതോ** സരീരതോ **ബഹിനിസ്സടേഹി** നിഗ്ഗതേഹി സേദാദീഹി അനുഭാവേഹി വണ്ണനീയാ, ന പന സേദസലിലമേവ ഭാവോതി അധിപ്പായോ.

ന.ഠീ. ഏവം സാമഞ്ഞേന ഭാവവണ്ണനക്കമം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി വിസേസേന സാത്തികഭാവവണ്ണനാ ഈദിസാതി ദസ്സേതി **"ചിത്ത"**ഇച്ചാദിനാ. **ചിത്തവുത്തിവിസേസത്താ** ചിത്തസ്സ പവത്തിവിസേസത്താ **മാനസാ** ചിത്തേ ഭവാ സാത്തികാഭാവാ **അങ്ഗതോ** സരീരതോ **ബഹിനിസ്സടസേദാദിഅനുഭാവേഹി** ബഹിനിക്ഖന്തസേദാദീഹി അനുഭാവേഹി കരണഭൂതേഹി **വണ്ണിയാ** വണ്ണനീയാ ഹോന്തീതി, അങ്ഗതോ ബഹി നിസ്സടന്തി വിസേസനേന വിസിട്ഠഭൂതസേദാദീനമേവ ഭാവാനുഭാവത്തം വിനാ കേവലം സേദാദയോ വുത്താ സമാനാ ഭാവാദയോ നാമ ന ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. ചിത്തസ്സ വുത്തീതി ച, സാ ഏവ വിസേസോ യേസം സാത്തികാനമിതി ച, തേസം ഭാവോതി ച, മനസി ഭവാതി ച, സേദോ ആദി യേസം ഖേളാദീനമിതി ച, നിസ്സടാ നിഗ്ഗതാ ച തേ സേദാദയോ ചേതി ച, തേ ഏവ അനുഭാവാതി ച വാക്യം.

രസഅധിപ്പായ

**സാമജ്ജികാന'മാനന്ദോ, യോ ബന്ധത്ഥാനുസാരിനം;
രസീയതീതി തഞ്ഞൂഹി, രസോ നാമാ'യ'മീരിതോ.**

ന.ഠീ. ഇദാനി "രസസ്സാദായ സാധൂന"ന്തി വുത്തത്താ രസേ നിദ്ദിസന്തോ ആഹ **"സാമജ്ജികാന"**മിച്ചാദി. ബന്ധസ്സ അത്ഥോ, തദനുസ്സരന്തി മനോഭാവനാവസേനാതി **ബന്ധത്ഥാനുസാരിനോ,** തേസം **സാമജ്ജികാനം** സബ്ഭാനം മനസി യോ ആനന്ദോ, അയം ലോകമധുരാദിരസോ വിയ ബന്ധേ സിങ്ഗാരാദി രസോ നാമ ഈരിതോ **തഞ്ഞൂഹി** രസഞ്ഞൂഹി. കഥമിത്യാഹ **"രസീയതീ"**തി, അസ്സാദിയതീതി അത്ഥോ. കിഞ്ച? യഥാ നാനാബ്യഞ്ജനസങ്ഖതമന്നം ഭുഞ്ജമാനാ രസേ അസ്സാദിയന്തി സുമാനസാ പുരിസാ സന്തോസഞ്ചാധിഗച്ഛന്തി, തഥാ നാനാഭിനയബ്യഞ്ജിതേ വാചങ്ഗസത്ഥോപേതേ ഠായീഭാവേ അസ്സാദേന്തി സുമാനസാപേക്ഖകാ, തസ്മാ ഏതേ നാട്യാതിപി വുച്ചന്തി.

ന.ഠീ. ഇദാനി "രസസ്സാദായ സാധൂന"ന്തി വത്വാ ഉദ്ദിട്ഠക്കമേന സമ്പത്തം രസം ദസ്സേതി **"സാമ"**ഇച്ചാദിനാ. **ബന്ധത്ഥാനുസാരിനം** ബന്ധസ്സ അത്ഥാനുരൂപസാരീനം ബുദ്ധിയാ പവത്താനം **സാമജ്ജികാനം** സബ്ഭാനം ചിത്തേ ഭവോ യോ **ആനന്ദോ** സന്തോസോ അത്ഥി, അയം ലോകേ മധുരാദിരസോ വിയ അസ്സാദനീയോ ഹോതീതി അത്ഥയുത്തേന "രസീയതീ"തി ഇമിനാ വചനത്ഥേന രസോ നാമാതി **തഞ്ഞൂഹി**രസഞ്ഞൂഹി **ഈരിതോ** കഥിതോതി. സമജ്ജായം നിയുത്താതി ച, ബന്ധസ്സ അത്ഥോതി ച, തം അനുസ്സരന്തീതി ച, തം ജാനന്തീതി ച വാക്യം. യഥാ നാനാബ്യഞ്ജനേഹി അഭിസങ്ഖതമാഹാരം പരിഭുഞ്ജന്താ സത്താ ലവണമ്ബിലാദയോ തേ തേ രസേ അസ്സാദേയ്യും, സന്തുട്ഠാ ച ഭവേയ്യും, ഏവമേവ നാനപ്പകാരഅഭിനയേഹി പകാസിതവണ്ണനായ അങ്ഗഭൂതേഹി അനുരൂപേഹി സത്ഥേഹി യുത്തേ ഠായീഭാവേ ഇസ്സാദിരഹിതപഞ്ഞവന്താ

അസ്സാദേന്തി, തസ്മാ ഇമേ ഠായീഭാവാ നടാഭിനയേഹി ബ്യഞ്ജിതത്താ ച സബ്ബ്ഭാനം സന്തോസസങ്ഖതരസസ്സ ഹേതുത്താ ച നടരസാതിപി വുച്ചന്തി.

രസപ്പഭേദ

൩൫൬. സവിഭാവാനുഭാവേഹി,
സാത്തികാബ്യഭിചാരിഹി;
അസ്സാദിയത്ത’മാനീയ-
മാനോ ഠായേവ സോ രസോ.

൩൫൬. ഠായീനമേവ രസത്താപത്തിമാഹ **“സവിഭാവേ”**ച്ചാദിനാ. **ഠായേവ സോതി** സോ യഥാവുത്തോ രസോ ഠായീഭാവോയേവ, നാഞ്ഞോതി അത്ഥോ.

൩൫൬. ഇദാനി ഠായീഭാവാനമേവ രസസരൂപസ്സ പാപുണനത്ഥം വിഭാവേതി **“സവിഭാവാ”**ഇച്ചാദിനാ. **സോ രസോ** അനന്തരനിദ്ദിട്ഠോ **സവിഭാവാനുഭാവേഹി** തേസം തേസം ഠായീനം അനുരൂപേഹി വിഭാവസഹിതേഹി അനുഭാവേഹി ച, **സാത്തികാബ്യഭിചാരിഹി** പകാസേതബ്ബഠായീഭാവസ്സേവ അനുകൂലസാത്തികഭാവബ്യഭിചാരീഭാവേഹി കരണഭൂതേഹി **അസ്സാദിയത്തം ആനീയമാനോ** കവിനോ സാമത്ഥിയാ പാപുണിയമാനോ **ഠായേവ** ഠായീഭാവോ ഏവാതി കാരിയോപചാരേന രസോ നാമാതി വേദിതബ്ബോതി. സഹ ഭാവേഹി പവത്തന്തീതി ച, സവിഭാവാ ച തേ അനുഭാവാ ചേതി ച, സാത്തികാ ച ബ്യഭിചാരിനോ ചേതി ച, അസ്സാദിയസ്സ ഭാവോതി ച വാക്യം.

൩൫൭. സിങ്ഗാരഹസ്സകരുണാ, രുദ്ദവീരഭയാനകാ;
ബീഭച്ഛബ്ഭുതസന്താ ച, രസാ ഠായീന’നുക്കമാ.

൩൫൭. തേസം നാമവസേന വിഭാഗമാഹ **“സിങ്ഗാരേ”**ച്ചാദിനാ. **ഠായീനനുക്കമാ**തി “രതിഹാസാ ച സോകോ ചാ”തിആദിനാ വുത്താനം ഠായീഭാവാനം അനുക്കമാ, പടിപാടിയാതി അത്ഥോ.

൩൫൭. രസാവത്ഥാസമ്പത്തരതിഹാസാദീനം ഠായീഭാവാനം ഇദാനി കമേന നാമന്തരം ദസ്സേതി **“സിങ്ഗാര”**ഇച്ചാദിനാ. **ഠായീനം** ഹേട്ഠാ വുത്താനം രതിഹാസാദിഠായീഭാവാനം **അനുക്കമാ** പടിപാടിയാ **സിങ്ഗാരഹസ്സകരുണാ** സിങ്ഗാരോ ഹസ്സോ കരുണാ ച **രുദ്ദവീരഭയാനകാ** രുദ്ദോ വീരോ ഭയാനകോ ച **ബീഭച്ഛബ്ഭുതസന്താ ച** ബിഭച്ഛോ അബ്ഭുതോ സന്തോ ചേതി നവ രസാ നാമ ഹോന്തീതി. സിങ്ഗാരരസോ ഹസ്സരസോതിആദിനാ **രസ**സദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. സിങ്ഗാരോ ച ഹസ്സോ ച കരുണാ ചേതി ച വിഗ്ഗഹോ. സേസേസുപി ലിങ്ഗസമാസാ ഇമേയേവ. ഇമേ സിങ്ഗാരാദീനം രത്യാദീഹി അനഞ്ഞത്താ ഉപരി രത്യാദിവിവരണേയേവ ഞാതബ്ബാ.

൩൫൮. ദുക്ഖരൂപേ’യ’മാനന്ദോ,
കഥം നു കരുണാദികേ;
സിയാ സോതൂന’മാനന്ദോ,
സോകോ വേസ്സന്തരസ്സ ഹി.

൩൫൮. സോകാദിരൂപോകരുണാദി കഥം രസോ സിയാതി ആഹ **“ദുക്ഖേ”**ച്ചാദി. വേസ്സന്തരസ്സ പുത്തദാരവിയോഗാ കരുണാ സോകരൂപോ ദുക്ഖമേവ അഹോസി, സമ്പതി പന **സോതൂനം** സബ്ബ്ഭാനം ആനന്ദോയേവാതി ഏത്ഥാധിപ്പായോ.

൩൩൫. ഹേട്ഠാ വുത്തരസോ സന്തോസോവ, സോകകോധാദിലക്ഖണോ കരുണാരുദ്ദാദികോ കഥം രസോ നാമ ഭവേയ്യാതി ആസങ്കായമാഹ **"ദുക്ഖരൂപേ"**ഇച്ചാദി. **അയം ആനന്ദോ** "സാമജ്ജികാനമാനന്ദോ"തിആദിനാ നിദ്ദിട്ഠോ **ദുക്ഖരൂപേ** ദുക്ഖലക്ഖണേ **കരുണാദികേ** കരുണാരുദ്ദാദികേ വിസയേ കഥം ഭവേയ്യാതി ചേ, നേസ ദോസോ **ഹി** തഥേവ **വേസ്സന്തരസ്സ** ബോധിസത്തസ്സ **സോകോ** പുത്തദാരവിരഹതോ ജാതസോകോ **സോതൂനം** ഇദാനി സുണന്താനം സബ്ഭാനം **ആനന്ദോ സിയാ** ആനന്ദസ്സ കാരണത്താ കാരിയോപചാരേന സന്തോസോ നാമ ഭവേയ്യാതി. വത്ഥുനോ സാമത്ഥിയാ കരുണാരസാദികം പാപേത്വാ പകാസിയമാനസ്സ സോകാദികസ്സ ദുക്ഖരൂപേന ഠിതത്താ സുണന്താനം പീതി ഉപ്പാദിയതേവാതി അധിപ്പായോ. ദുക്ഖം രൂപം സഭാവോ യസ്സ കരുണാദിനോതി ച, കരുണാ ആദി യസ്സ രുദ്ദാദിനോതി ച വാക്യം.

ഠായീഭാവനിദ്ദേസ

രതിഠായീഭാവ

൩൬൮. **രമ്മദേസകലാകാല-വേസാദിപടിസേവനാ;**
യുവാന'ഞ്ഞോഞ്ഞരത്താനം, പമോദോരതി രുച്ചതേ.

൩൬൮. സിങ്ഗാരാദയോ വിഭാഗതോ ദസ്സേതുമാഹ **"രമ്മേ"**ച്ചാദി. തത്ഥ **"രമ്മദേസ"**ഇച്ചാദിനാ ഉദ്ദീപനവിഭാവാ ദസ്സിതാ. **"യുവാന"**ന്തി ഇമിനാ ആലമ്ബണവിഭാവോ. ഇത്ഥീ ഹി പുരിസസ്സ, പുരിസോ ഇത്ഥിയാ ആലമ്ബണവിഭാവോ. **പമോദോ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞാഭിരമണവസേന ആമോദരൂപോ.

൩൬൮. ഇദാനി സിങ്ഗാരാദിനാമകേ തേരത്യാദികേ കമേന നിദ്ദിസതി **"രമ്മ"**ഇച്ചാദിനാ. **രമ്മദേസകലാകാലവേസാദിപടിസേവനാ** രമണീയനിരാവരണസുചിപവിത്തവാസാരഹദേസോ രമ്മഗീതികാദികലാ രതിജനകവസന്താദിഅനുരൂപകാലോ മാലാഗന്ധാദി ഉപസോഭിതകിരിയാദി മനുഞ്ഞവേസോ, **ആദി**സദ്ദേന നിദ്ദിട്ഠഭാസിതമിഹിതാദിചേതി ഇമേസം ദിട്ഠസുതമുതാദീസു ദിട്ഠാദിമത്തമകത്വാ പഞ്ഞായ തേന തേനാകാരേന പുനപ്പുനാനുഭവനേന **അഞ്ഞോഞ്ഞരത്താനം** അഞ്ഞമഞ്ഞം നിമിത്താനുബ്യഞ്ജനസങ്കപ്പവസേനാതിരത്താനം **യുവാനം** തരുണിത്ഥി പുരിസാനം **പമോദോ** അഭിരമണവസേന സന്തോസോ പീതി **രതി രുച്ചതേ** രുച്ചനതോ ''രതീ''തി വുച്ചതീതി. ഇമസ്മിം പക്ഖേ രകാരോ സന്ധിജോ. ദേസോ ച കലാ ച കാലോ ച വേസോ ചേതി ച, തേ ആദയോ യേസമിതി ച, രമ്മാ ച തേ ദേസ...പേ॰... വേസാദയോ ചേതി ച, തേസം പടി പുനപ്പുനം സേവനമിതി ച, അഞ്ഞോ ച അഞ്ഞോ ചേതി ച, തേസു രത്താതി ച വാക്യം.

൩൬൯. **യുത്യാ ഭാവാനുഭാവാ തേ,**
നിബന്ധാ പോസയന്തി നം;
സോപ്യാ'യോഗവിപ്പയോഗ-
സമ്ഭോഗാനം വസാ തിധാ.

൩൬൯. **"യുത്യാ"**ഇച്ചാദി. **തേ** യഥാവുത്താ **ഭാവാനുഭാവാ യുത്യാ** ആലസിയഉഗ്ഗതാജിഗുച്ഛാവജ്ജിതാ യേ സങ്കാഉസ്സുക്കാദയോ ഭാവാ തംബ്യഞ്ജകാ തദനുരൂപാ അനുഭാവാ ച അയോഗാദികേ സിങ്ഗാരേ യഥാ യഥാ യുഞ്ജന്തി, താദിസിയാവ യുത്തിയാ നിബന്ധാ **നം** രതിം സമ്പോസയന്തി, **സോ**യേവമേവം പോസിതോ സിങ്ഗാരോ നാമ രസോ സമ്പജ്ജതേ. സോപി തിധാതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **അയോഗോ** നാമ പുബ്ബേ അസങ്ഗതാനം അനുരാഗേന സങ്ഗമമിച്ഛന്താനം ഇത്ഥിപുരിസാനമസങ്ഗമോ. അതിസയവിരുള്ഹപേമാനമുഭിന്നമ്പി സിലേസോ **വിപ്പയോഗോ**. ബലവകാമാവേസവിസേസാനം കാമീനം ദസ്സനാദിസമഞ്ജനം **സമ്ഭോഗോ**.

൩൬൯. ഇദാനി രതിയാ പുട്ഠകാരണം പുട്ഠപയോഗഞ്ച ദസ്സേതി **"യുത്യാ"**ഇച്ചാദിനാ. **തേ ഭാവോനുഭാവാ** നിദ്ദിട്ഠബ്യഭിചാരീഭാവേസു രത്യാനുരൂപബ്യഭിചാരീഭാവോ തപ്പകാസകോ അനുഭാവോ ചേതി ഇമേ ദ്വേ

യുത്യാ ഹേതുഭൂതായ അയോഗവിപ്പയോഗസമ്ഭോഗസങ്ഖതാനം തിണ്ണം സിങ്ഗാരാനം അനുകൂലത്ഥേന രതിയാ വിരുദ്ധത്താ ആലസിയഉഗ്ഗജിഗുച്ഛാദികേ പരിവജ്ജേത്വാ സങ്കാഉസ്സുക്കാദീനം രത്യാനുകൂലഭാവാനം വസേന യഥായോഗം **നിബന്ധാ** കവീഹി ബന്ധാ **നം** രതിം **പോസയന്തി** യഥാ തപ്പകാസനേന പൂരേന്തി സജ്ജേന്തി, ഏവം സജ്ജിതോ രതിസിങ്ഗാരോ നാമ രസോ ഹോതി. **സോപി** സാമഞ്ഞേന നിട്ഠിട്ഠസിങ്ഗാരരസോപി **അയോഗവിപ്പയോഗസമ്ഭോഗാനം** സിങ്ഗാരാനം **വസാ** ഭേദേന തിധാ ഭവതീതി. തത്ഥ **അയോഗോ** നാമ പുബ്ബേ അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഗമരഹിതാനം അഭിനവാനുരാഗബലേന സങ്ഗമം പത്ഥേന്താനം ഥീപുമാനം അസങ്ഗമോ. **വിപ്പയോഗോ** നാമ സങ്ഗമാതിസയേന വിരുള്ഹപേമാനം ഥീപുമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞവിസിലേസോ. **സമ്ഭോഗോ** നാമ ബലവകാമതണ്ഹാവിസേസവസേന യുത്താനം കാമിനികാമുകാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം ദസ്സനാദിഅസ്സാദോ. ഭാവോ ച അനുഭാവോ ചേതി ച, അയോഗോ ച വിപ്പയോഗോ ച സമ്ഭോഗോ ചേതി ച വാക്യം.

ഇമമലങ്കാരം കരോന്തേന ആചരിയസങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദേന പന പരമമധുരസദ്ധമ്മാമതലുദ്ധസുദ്ധസന്താനാനം തപോധനാനം അഞ്ഞരസാവബോധനേ പയോജനാഭാവേപി ലോകിയേസു തേസു തേസു വോഹാരേസു അസമ്മോഹത്ഥം സിങ്ഗാരാദിനവവിധരസാനം ലക്ഖണമത്തസ്സേവ ദസ്സിതത്താ തദനുരൂപലക്ഖിയപരിഗ്ഗഹേ അസതി ലക്ഖണാവബോധസ്സ സുബ്യത്താഭാവതോ വുത്തലക്ഖണാവബോധത്ഥം തംതംലക്ഖണകഥനാനന്തരം തസ്സ തസ്സ ലക്ഖിയസ്സ മുഖമത്തം ദസ്സേതബ്ബം ഹോതി. ഹേട്ഠാ "രാഗാനതബ്ഭുതസരോജമുഖം ധരായാ"തിആദിനാ നിട്ഠിട്ഠസമ്ഭോഗസിങ്ഗാരരസാഭാസേനേവ ഹസാഭാസാദീനം അട്ഠന്നം രസാഭാസരൂപസ്സ ഭാവാഭാസസ്സ, വിഭാവാഭാസസ്സ, അനുഭാവാഭാസസ്സ ച ഞാതബ്ബത്താ സിങ്ഗാരരസസ്സ ലക്ഖിയമേവം വേദിതബ്ബം.

> ഗീതസ്സരേന ഉപകഡ്ഢിയ നേത്തരസ്മി-
> ബന്ധം കരംവ വിവസഞ്ച കരഗ്ഗഹേന;
> യാ താദിസേപി വിനിയോജയി ദുക്കരേ മം,
> **സേരന്ദതീ** അധിഗതാ വിധിനാ മയജ്ജാതി.

ഗീതസ്സരേന ഹത്ഥീനം ഗീതികായ പിയത്താ ഗീതികാധനിനാ **ഉപകഡ്ഢിയ** അത്തനോ സമീപം ആകഡ്ഢിത്വാ **നേത്തരസ്മിബന്ധം** നേത്തസങ്ഖാതഹത്ഥാചരിയസ്സ രജ്ജുനാ ബന്ധം **കരഗ്ഗഹേന** ഹത്ഥഗ്ഗാഹേന സോണ്ഡഗ്ഗഹണേന **വിവസഞ്ച** അപഗതഇച്ഛാചാരം പരവസം **കരം ഇവ** ഹത്ഥം ഇവ **ഗീതസ്സരേന** അത്തനോ ലീലോപേതഗീതികാധനിനാ **ഉപകഡ്ഢിയ** അത്തനോ സമീപം നേത്വാ **നേത്തരസ്മിബന്ധം** അത്തനോ നയനകന്തിയാ പടിബന്ധം **കരഗ്ഗഹേന** ഹത്ഥഗ്ഗാഹേന വിവസഞ്ച അപഗതധിതിം മൂള്ഹം **മം** **യാ** കന്താ താദിസേപി ദുക്കരേ വിനിയോജയി, **സാ ഇരന്ദതീ** ഇരന്ദതീ നാമ നാഗമാനവികാ മയാ അജ്ജ **വിധിനാ** ഭാഗ്യേന **അധിഗതാ** ലദ്ധാതി.

ഏത്ഥ ഗീതസ്സരനേത്തരസ്മികരഗ്ഗഹസങ്ഖതാഹി ഇമാഹി പദാവലീഹി ഉദ്ദീപനവിഭാവോ ദസ്സിതോ. ഥിയാ പുരിസോ ച, പുരിസസ്സ ഥീ ച ആലമ്ബണം ഹോതീതി "സാ ഇരന്ദതീ മയാ"തി ഇമിനാ ആരമ്മണവിഭാവോ ദസ്സിതോ. "ഉപകഡ്ഢിയ ബന്ധം വിവസ"ന്തി ഇമേഹി കാമേന

ഉദ്ദീപിതഠായീഭാവസങ്ഖതാ രതി ദസ്സിതാ. "താദിസേപി ദുക്കരേ വിനിയോജയീ"തി ഇമേഹി ഉസ്സാഹാദികാ ച "വിധിനാ അധിഗതാ മയജ്ജാ"തി ഇമേഹി ഹരിസാദികാ ച ബ്യഭിചാരീഭാവാ ദസ്സിതാ. രതിയാ വിരുദ്ധേ നിബ്ബേദആലസിയഉഗ്ഗതജിഗുച്ഛാദികേ ബ്യഭിചാരീഭാവേ വജ്ജേത്വാ വുത്തപ്പകാരവിഭാവാദികേ പകാസന്തോ "ഗീതസ്സരേനേ"ച്ചാദികാ രതിപ്പതീതിയാ അനുരൂപം പയുത്താ കവിപ്പയോഗാ ഇധ അനുഭാവാ നാമ ഹോന്തി. നാടകാദിദസ്സനീയസത്ഥേ അഭിനയോ അനുഭാവോ. രമ്മദേസരമ്മകാലരമ്മവേസാദയോ തദഭാവേ രതിയാ അനുപ്പജ്ജനതോ സാമത്ഥിയാ ഗമ്യാ ഭവന്തീതി ഏവം ലക്ഖണാനുഗതലക്ഖിയപരിഗ്ഗാഹോ സബ്ബത്ഥ കാതബ്ബോ. ഏവം സതിബന്ധത്ഥാവബോധകാനം സബ്ദാനം ഉപ്പജ്ജമാനായപീതിയാ കാരണത്താ കാരിയോപചാരേന ഏസോ ബന്ധോ രസോ നാമ ഹോതീതി. ഉപരിപി ഏവമേവ.

ഹസ്സഠായീഭാവ

ന.ഭ്വ്വ്വി. **വികാരാകതിആദീഹി,**
അത്തനോ'ഥ പരസ്സ വാ;
ഹാസോ നിദ്ദാ സമാലസ്യ-
മുച്ഛാദിബ്യഭിചാരിഭി;
പരിപോസേ സിയാ ഹസ്സോ,
ഭിയ്യോ'ത്ഥിപഭുതീന സോ.

ന.ഭ്വ്വ. **"വികാരേ"**ച്ചാദി. **വികാരാകതി** ദേസവയാദീനം വിപരീതോ കേസബന്ധനാദി, സോ ആദി യേസം അഞ്ഞാകത്യാദിനച്ചനാദീനം, തേഹി വിഭാവേഹി **ഹാസോ** ചേതോവികാസോ, സോപി അത്തനോ സമ്ബന്ധീ വാ അഥ പരസ്സ സമ്ബന്ധീ വാ, തത്ഥ യോ വിഭാവസാമത്ഥിയായേവാഭിബ്യത്തിം യാതി, സോ അത്തട്ഠോ. യോ പന വിഭാവദസ്സനാ ഉപ്പന്നാപി പുരിസസ്സ ഗമ്ഭീരത്താദിനാ ഛാദിതോ സമാനോ പുരിസന്തരേ ഹസത്യാഭിബ്യത്തോ, സോ പരട്ഠോ. സോ ഹാസോ നിദ്ദാദീഹി ബ്യഭിചാരീഹിയേവ, അനുഭാവപക്ഖേ **ആദി**സദ്ദേന അക്ഖിഫന്ദനാദയോ ഗഹിതാ. പരിപോസേ സതി ഹസ്സോ നാമ രസോ സിയാ. സോ ഹസ്സോ ഭിയ്യോ ഇത്ഥിപഭുതീനം സിയാതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ **പഭുതി**സദ്ദേന നീചപകതയോ സങ്ഗണ്ഹന്തി.

ന.ഭ്വ്വ. ഇദാനി ഹസ്സരസസ്സ പോസനാകാരം ദസ്സേതുമാഹ **"വികാര"**ഇച്ചാദി. **വികാരാകതിആദീഹി** ദേസവയോലിങ്ഗാനം വിപരീതേഹി കേസബന്ധഗതിട്ഠിതിആദികേഹി, നച്ചഗീതആദികേഹി ച ദുവിധേഹി ആകതിസങ്ഖതേഹി ഹേതുഭൂതേഹി അത്തനോ വാ അഥ പരസ്സ വാ സമ്ബന്ധീ സോ **ഹാസോ** ചേതോ വികാസലക്ഖണോ **നിദ്ദാസമാലസ്യമുച്ഛാദിബ്യഭിചാരിഭി** നിദ്ദാസമആലസ്യമുച്ഛാഅക്ഖിഫന്ദനാദീഹി അനുഭാവേഹി സുതസമ്ബന്ധേന തേഹേവ നിദ്ദാസമാലസ്യമുച്ഛാസങ്ഖതബ്യഭിചാരീഹി കരണഭൂതേഹി പരിപോസേ സതി **ഹസ്സോ** ഹസ്സോ നാമ രസോ സിയാ, **സോ** ഹസ്സോ ഭിയ്യോ ഇത്ഥിപഭുതീനം, നീചപകതീനഞ്ച സിയാതി. വികാരാ ച സാ ആകതി ചേതി ച, സോ ആദി യേസന്തി ച, നിദ്ദാ ച സമോ ച ആലസ്യഞ്ച മുച്ഛാ ചേതി ച, തേ ആദി യേസം അക്ഖിഫന്ദനാദീനം അനുഭാവാനന്തി ച, തേ ച ബ്യഭിചാരിനോ ചേതി ച, ഇത്ഥീ പഭുതി യേസം നീചപകതീനന്തി ച വാക്യം.

ഹസ്സപ്പഭേദ

൩൫൯. **സിതമിഹ വികാസിനയനം,**
കിഞ്ചാ’ലക്ഖിയദിജന്തു തം ഹസിതം;
മധുരസ്സരം വിഹസിതം,
സംസസിരോകമ്പമുപഹസിതം.

൩൬൦. **അപഹസിതം സഞ്ജല’ക്ഖി,**
വിക്ഖിത്തങ്ഗം ഭവത്യ’തിഹസിതം;
ദ്വേ ദ്വേ ഹസ്സാ കഥിതാ ചേ’സം,
ജേട്ഠേ മജ്ഝേ’ധമേപി ച കമസോ.

൩൫൯-൩൬൦. ഹസ്സേ ഭേദമാഹ “**സിത**”മിച്ചാദിനാ. **ഇഹ** ഹസ്സേ വികാസീനി നയനാനി യസ്സ തം സിതം, കിഞ്ചി ആലക്ഖിയാ **ദിജാ** ദന്താ യസ്സ തം ഹസിതം. ഏവം മധുരോ സരോ സദ്ദോ യസ്സ തം വിഹസിതം. അംസസിരോകമ്പേന സഹ വത്തമാനം ഉപഹസിതം, സഹ **ജലേന** അസ്സുനാ വത്തമാനാനി അക്ഖീനി യസ്സ തം അപഹസിതം. വിക്ഖിത്താനി ഇതോ തതോ പസാരിതാനി അങ്ഗാനി യസ്സ തം അതിഹസിതം നാമ. ഏസഞ്ച സിതാദീനം മജ്ഝേ ദ്വേ ദ്വേ ഹസ്സാ ആദിതോ പട്ഠായ **കമസോ** യഥാക്കമേന ജേട്ഠേ മജ്ഝേ അധമേപി ച കഥിതാതി സമ്ബന്ധോ. പുരാതനേഹീതി വിഞ്ഞായതി.

൩൫൯-൩൬൦. ഇദാനി ഹസ്സഭേദം ദസ്സേതി “**സിത**”മിച്ചാദിനാ. **ഇഹ** ഇമസ്മിം ഹസ്സവിസയേ **വികാസിനയനം** വിവടനയനം സിതം നാമ. **കിഞ്ചി ആലക്ഖിയദിജം തു** കിഞ്ചി ദിസ്സമാനദന്തം, തം ഹസിതം നാമ. **മധുരസ്സരം** മധുരനാദം വിഹസിതം നാമ. **സംസസിരോകമ്പം** അംസസിരോകമ്പസഹിതം ഉപഹസിതം നാമ. **സജലക്ഖി** അസ്സുവിലോചനസഹിതം അപഹസിതം നാമ. **വിക്ഖിത്തങ്ഗം** അട്ഠാനേ പസാരണവസേന വിക്ഖിത്തഹത്ഥപാദാദിഅവയവവന്തം അതിഹസിതം നാമ ഭവതി. **ഏസം** ഛന്നം **കമസോ** കമേന ദ്വേ ദ്വേ ജേട്ഠേ മജ്ഝേ അധമേപി വിസയേ കഥിതാ പുരാതനേഹി ഭാസിതാതി. വികാസീനി നയനാനി അസ്സേതി ച, കിഞ്ചി ഈസകം ആലക്ഖിയാ ദിജാ യസ്സേതി ച, മധുരോ സരോ അസ്സേതി ച, അംസോ ച സിരോ ചേതി ച, അംസസിരസോ കമ്പോതി ച, തേന സഹ വത്തതീതി ച, സഹ ജലേന വത്തമാനാനി അക്ഖീനി യസ്സേതി ച, അനുസ്വരാഗമോ. വിക്ഖിത്താനി അങ്ഗാനി യസ്സേതി ച വാക്യം. സിതഹസിതദ്വയം ഉത്തമേ, വിഹസിതഉപഹസിതദ്വയം മജ്ഝിമേ, അപഹസിതഅതിഹസിതദ്വയം അധമേ വത്തതേ. ഏവം സിതാദയോ അനുരൂപവിഭാവാദിനാ പയുത്താ ഇമേ രസാ’വത്ഥം പാപുണന്തീതി അധിപ്പായോ.

ഹസ്സരസസ്സ ഏവമുദാഹരണം ഞാതബ്ബം -

പൂജേസി കണ്ഠമണിനാ അപി യോ പസന്നോ,
ധമ്മേ പുരാ’സമധുരം വിധുരം സ ഹന്തും;
ഗോപേന്തിയാപി വചനേന ധിയാ സഭാവം;
ഭത്തിം അകാസി ഫരുസേ മയി നാഗരാജാതി.

യോ **പുരാ** പുബ്ബേ **ധമ്മേ** തസ്സ ധമ്മകഥനേ **പസന്നോ കണ്ഠമണിനാ അപി** അത്തനോ അനഗ്ഘകണ്ഠമണിനാപി തം പൂജേസി, **സോ** നാഗരാജാ **സഭാവം** അത്തനോ അധിപ്പായം ഗോപേന്തിയാ അപി ഥിയാ **വചനേന** ഇത്ഥിയാ വചനേന **അസമധുരം** തുല്യരഹിതം **വിധുരം** വിധുരപണ്ഡിതം **ഹന്തും** വിനാസനത്ഥം **ഫരുസേ** ചണ്ഡേ മയി ഭത്തിം അകാസീതി. ഇഹ ഏകസ്മിംയേവ വത്ഥുനി നാഗരാജസ്സ പസാദവധവിധാനാദിവിപരീതപ്പവത്തി ആലമ്ബണവിഭാവോ, പഠമം അനഗ്ഘപിയവത്ഥൂഹി പൂജിതഭാവോ ച ബോധിസത്തസ്സ അതുല്യഭാവോ ച ഇത്ഥിവചനസ്സ സമ്പടിച്ഛനഭാവോ ച തസ്സാധിപ്പായസ്സ അഞ്ഞാതഭാവോ ച പുണ്ണകസ്സ ചണ്ഡഭാവോ ചേതി ഇമേഹി സബ്ബവചനേഹി ഉദ്ദീപനവിഭാവോ ദസ്സിതോ. ഇമേഹി ഉദ്ദീപിതഠായീഭാവസങ്ഖതോ ഹാസോ വാക്യസാമത്ഥിയാ പകാസിതോ ഹാസവിരോധിനിബ്ബേദാദിവജ്ജിതാ സമാലസിയസന്തോസഅസ്സുവേപഥാദികാ ബ്യഭിചാരീഭാവാ സാത്തികാഭാവാ ച ഏവം സാമത്ഥിയേന ദീപിതാ. തദനുരൂപവിഭാവാദിപകാസകാ യഥാവുത്തകവിപ്പയോഗാ അനുഭാവാ നാമ ഹോന്തി. ഹസ്സഭേദേന മജ്ഝിമേ പുരിസേ വത്തബ്ബാപി ഹസിതഉപഹസിതാ ദ്വേ ഇമാ ദട്ഠബ്ബാ.

കരുണാഠായീഭാവ

സൂ. സോകരൂപോ തു കരുണോ-
നിട്ഠപത്തിട്ഠനാസതോ;
തത്ഥാ'നുഭാവാ രുദിത-
പലയത്ഥമ്ഭകാദയോ;
വിസാദാലസ്യമരണ-
ചിന്താദീ ബ്യഭിചാരിനോ.

സു.ഥ. **"സോകേ"**ച്ചാദി. **അനിട്ഠസ്സ** പുത്തവിയോഗാദിനോ ദേസനിക്ഖേഡ്ഢനാദിനോ പത്തി ച **ഇട്ഠസ്സ** ധമ്മസ്സ, ധനാദിനോ വാ നാസോ ച തതോ വിഭാവഭൂതേഹി സമ്പന്നോ **സോകരൂപോ** സോകസഭാവോ തു കരുണോ രസോ നാമ. തത്ഥ ഉത്തമാനം സോകോ പുത്തവിയോഗാദിഅനിട്ഠുപ്പത്തിതോ, ധമ്മാദിഇട്ഠനാസതോ ച ജായതേ. നീചാനം തു ദേസനിക്ഖേഡ്ഢനാദിഅനിട്ഠുപ്പത്തിതോ, ധനാദിഇട്ഠനാസതോ ച, പരേസം ധനാദിനാസതോ തു ഉത്തമസ്സേവ മഹാകാരുണികത്താ, സേസം സുബോധം. അനുഭാവോ പനേത്ഥ യഥോചിത്യം നിരൂപയിതബ്ബോ.

സു.ഥ. ഇദാനി കരുണാരസപോസനക്കമം ദസ്സേതി **"സോക"**ഇച്ചാദിനാ. **അനിട്ഠപ്പത്തിട്ഠനാസതോ** പുത്തവിയോഗാദിനോ, ദേസചാഗാദിനോ വാ അനിട്ഠസ്സ ഉപ്പത്തി ച സീലാദിനോ, ധനാദിനോ വാ **ഇട്ഠസ്സ** കന്തിവത്ഥുനോ വിനാസോ ചാതി ഇമേഹി ആലമ്ബണവിഭാവേഹി കരണഭൂതേഹി ഉപ്പന്നോ **സോകരൂപോ തു** സോകസഭാവോ പന **കരുണോ** കരുണാരസോ നാമ ഹോതി. **തത്ഥ** കരുണാരസേ **രുദിതപലയത്ഥമ്ഭകാദയോ** രുദിതോ പലയോ ഥമ്ഭോതിആദയോ അനുഭാവാ നാമ ഭവന്തീതി. ഥമ്ഭാദീനം സരൂപോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. വിസാദആലസ്യമരണചിന്താദയോ ബ്യഭിചാരിനോ തസ്മിംയേവ ബ്യഭിചാരിനോ ഭവന്തി. ഇഹ പുത്തവിയോഗാദിഅനിട്ഠപ്പത്തിയാ ച സീലധമ്മാദിഇട്ഠനാസനേന ച ഉത്തമാനം സോകോ ഉപ്പജ്ജതി, ദേസചാഗാദിഅനിട്ഠപ്പത്തിയാ ച ധനാദിഇട്ഠനാസനേന ച നീചാനം.

അഞ്ഞേസം ധനാദിവിനാസനേന പന മഹാകരുണികത്താ ഉത്തമസ്സേവ ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മിം വിസയേ സോ സോകോ സേസാനം നുപ്പജ്ജതി. തസ്മാ യഥാരഹം പയോഗോ കാതബ്ബോ. സോകസ്സ രൂപോ സഭാവോതി ച, അനിട്ഠസ്സ പത്തീതി ച, ഇട്ഠസ്സ നാസോതി ച, അനിട്ഠപ്പത്തി ച ഇട്ഠനാസോ ചേതി ച, രുദിതഞ്ച പലയോ ച ഥമ്ഭകോ ചേതി ച, തേ ആദി യേസമിതി ച, വിസാദോ ച ആലസ്യഞ്ച മരണഞ്ച ചിന്താ ചേതി ച, താ ആദി യേസമിതി ച വാക്യം. ഇമസ്സ കരുണാരസസ്സ ലക്ഖിയമേവം ദട്ഠബ്ബം -

ആകഡ്ഢിതേ'കസതരാജപുരക്ഖതോ യോ,
ധമ്മേന ആസനമലംകുരുതേ ജിനോവ;
സോ അസ്സവാലമവലമ്ബിയ ദാനി നീതോ,
യക്ഖേന ലോകതിലകോ കുരുതേ കിമേകോതി.

യോ **ഏകസതരാജപുരക്ഖതോ** രാജൂനം ഏകസതേന പരിവാരിതോ **ജിനോ ഇവ** ബുദ്ധോ ഇവ **ധമ്മേന** മധുരധമ്മകഥനേന **ആസനം** ധമ്മാസനം **അലംകുരുതേ** സജ്ജേതി, **ലോകതിലകോ** ലോകസ്സ പിയതായ തിലകാലങ്കാരഭൂതോ **സോ** വിധുരപണ്ഡിതോ **യക്ഖേന** പുണ്ണകേന ആകഡ്ഢിതോ ഹുത്വാ നീതോ അസ്സവാലം അവലമ്ബിയ ഇദാനി ഏകോ കിം കുരുതേതി. ഇഹാനീതോതി ദസ്സിതപിയവത്ഥുവിയോഗോ സോകസ്സ ആലമ്ബണവിഭാവോ ഹോതി. "ആകഡ്ഢിതേകസതരാജേ"ച്ചാദിനാ സകലേന വാക്യേന ഉദ്ദീപനവിഭാവോ ദസ്സിതോ, ഉദ്ദീപിതസോകസങ്ഖാതഠായീഭാവോ ച വിസാദാലസ്യചിന്താദികോ ബ്യഭിചാരീഭാവോ ച രുദിതപലയഥമ്ഭകാദികാ വിഭാവാദിബോധകഅനുഭാവാ ച വാക്യസാമത്ഥിയേന ദീപിതാ ഹോന്തി.

രുദ്ദഠായീഭാവ

നൃറു. **കോധോ മച്ഛരിയാദീഹി, പോസേ താസമദാദിഭി;**
നയനാരുണതാദീഹി, രുദ്ദോ നാമ രസോ ഭവേ.

നൃറവ. **"കോധോ"**ഇച്ചാദി, സുബോധം. ഏത്ഥ പഠമേന **ആദി**സദ്ദേന അവിക്ഖേപഉപഹാസാദയോ വിഭാവാ ഗഹിതാ, ദുതിയേന ഉഗ്ഗസമ്ഭമാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ, തതിയേന ഭൂകുടിപുരണഓട്ഠനിപ്പീളനാദയോ അനുഭാവാ.

നൃറവ. ഇദാനി രുദ്ദരസസ്സ പോസനക്കമം ദസ്സേതി **"കോധോ"**ഇച്ചാദിനാ. കോധോ **മച്ഛരിയാദീഹി** മച്ഛരിയഅവിക്ഖേപഉപഹാസാദീഹി ആലമ്ബണാദീഹി വിഭാവേഹി ച ഹേതുഭൂതേഹി **താസമദാദീഹി** താസമദഉഗ്ഗതസമ്ഭമാദീഹി ബ്യഭിചാരീഭാവേഹി **ച നയനാരുണതാദീഹി** നേത്തരത്തസുഭങ്ഗഓട്ഠപീളനാദീഹി അനുഭാവേഹി ച കരണഭൂതേഹി പോസേ സതി രുദ്ദോ നാമ രസോ ഭവേതി. മച്ഛരിയം ആദി യേസന്തി ച, താസോ ച മദോ ചേതി ച, തേ ആദി യേസമിതി ച, നയനാനി ച താനി അരുണാനി ചാതി ച, തേസം ഭാവോതി ച, സാ ആദി യേസമിതി ച വാക്യം.

രുദ്ദരസസ്സ ഉദാഹരണമേവം ദട്ഠബ്ബം -

യക്ഖേന ഭോ അധിഗതോസി മനുസ്സഭക്ഖേ,
നാ'സ്സസ്സ വാല'മവലമ്ബ പുരം അവേക്ഖ;
വേരമ്ഭവാതമുഖചുണ്ണിതസബ്ബഗത്തോ,

മച്ചോ കഥം പുനപി പസ്സതി ജീവലോകന്തി.

ഭോ മനുസ്സഭക്ഖേന യക്ഖേന **അധിഗതോസി** ഗഹിതോ അസി, അസ്സസ്സ **വാലമവലമ്ബ** വാലധിം ഗഹേത്വാ ഇദാനേവ **പുരം അവേക്ഖ** തുയ്ഹം നഗരം ഓലോകേഹി, തഥേവ ഹി **വേരമ്ഭവാതമുഖചുണ്ണിതസബ്ബഗത്തോ** വേരമ്ഭവാതസ്സ അഭിമുഖിചുണ്ണിതസകലസരീരോ **മച്ചോ** മനുസ്സോ **ജീവലോകം** സത്തലോകം പുനപി കഥം പസ്സതീതി. ഇഹ മച്ഛരിയാദിവിഭാവാ ച കോധാദിസങ്ഖാതോ ഠായീഭാവോ ച വാക്യസാമത്ഥിയാ ദീപിതാ ഹോന്തി, അപരദ്ധേന താസമദഉഗ്ഗതാദിബ്യഭിചാരീഭാവാ വിഭാവിതാ ഹോന്തി. സമുദായേന നയനാരുണതാദയോ അനുഭാവാ സൂചിതാ ഹോന്തി.

വീരഠായീഭാവ

൩൬൩. പതാപവിക്കമാദീഹു-സ്സാഹോ വിരോതി സഞ്ഞിതോ;
രണദാനദയായോഗാ, വീരോ’യം തിവിധോ ഭവേ;
തേവാ’നുഭാവാ ധിതിമ-ത്യാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ.

൩൬൩. **“പതാപി”**ച്ചാദി. **പതാപോ** സത്തുസന്താപകാരീ തേജോ, **വിക്കമോ** പരമണ്ഡലക്കമന്തം, തേ ആദയോ യേസം ബലാവിക്ഖേപാദീനം പടിപുഗ്ഗലഗതാനം വിഭാവാനം, തേഹി ജാതോ **ഉസ്സാഹോ** രസത്തമാപന്നോ വീരോ രസോതി സഞ്ഞിതോ, അയം വീരോ രണദാനദയായോഗാ തിവിധോ ഭവേ യുദ്ധവീരോ ദാനവീരോ ദയാവീരോതി, **തേ** യുദ്ധകരണാദയോ ഏവ തത്ഥ അനുഭാവാ ഭവന്തി. ധിതിമതിഉഗ്ഗതാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ ഭവന്തീതി.

൩൬൩. ഇദാനി വീരരസഭേദം, പോസനക്കമഞ്ച ദസ്സേതി **“പതാപ”**ഇച്ചാദിനാ. **പതാപവിക്കമാദീഹി** അഞ്ഞരാജൂനം ദണ്ഡജതേജസങ്ഖതപതാപോ, തേസമേവ പരമണ്ഡലക്കമനസങ്ഖാതവിക്കമോ ഫലഭേദോ ചേതിആദീഹി ഉപ്പന്നോ ഉസ്സാഹോ **വീരോതി** വീരരസോതി **സഞ്ഞിതോ** കവീഹി ഞാതോ, അയം വീരരസോ **രണദാനദയായോഗാ** യുദ്ധചാഗകരുണായോഗേന ഹേതുഭൂതേന തിവിധോ ഭവേ. **തേ ഏവ** രണദാനദയാ ഏവ ഇമാ അനുഭാവാ നാമ ഹോന്തി. **ധിതിമത്യാദയോ** ധിതിമതിഉഗ്ഗതഗബ്ബാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ ഭാവാ ഹോന്തീതി. യുദ്ധവീരദാനവീരദയാവീരവസേന വീരരസോ തിവിധോ ഹോതി. പതാപോ ച വിക്കമോ ചേതി ച, തേ ആദി യേസമിതി ച, രണോ ച ദാനഞ്ച ദയാ ചേതി ച, താഹി യോഗോതി ച, തയോ വിധാ പകാരാ അസ്സാതി ച, ധിതി ച മതി ചേതി ച, താ ആദി യേസമിതി ച വാക്യം.

വീരരസസ്സ ഉദാഹരണമേവം ദട്ഠബ്ബം -

വിഞ്ഞാപേത്വാ കുവേരം സുമഹതി-
മപി ചേ’കോവകുമ്ഭണ്ഡസേനം,
ഉത്താസേത്വാ ഗഹേത്വാ മണിരതനവരം
ലക്ഖമാധായ ജൂതേ;
ജേത്വാ കോരബ്യരാജം സചിവരതന-
മുദ്ധച്ച രഞ്ഞം സതമ്ഹാ,
ഏത്ഥാനേത്വാ’ദിയിസ്സം സുയുവതിരതനം

കോ മമേ’ത്ഥ’ത്ഥി ഭാരോതി.

കുവേരം വേസ്സവണമഹാരാജം **വിഞ്ഞാപേത്വാ** ബോധേത്വാ **സുമഹതിമപി കുമ്ഭണ്ഡസേനം** അതിമഹന്തിം കുമ്ഭണ്ഡസേനം ഏകോവ **ഉത്താസേത്വാ** ഭയം ജനേത്വാ മണിരതനവരം ഗഹേത്വാ **ജൂതേ** അക്ഖകീളായം ലക്ഖം **ആധായ** ഠപേത്വാ കോരബ്യരാജം ജേത്വാ **രഞ്ഞം സതമ്ഹാ** രാജസമ്ബന്ധിനാ സതേന **സചിവരതനം** അമച്ചരതനം **ഉദ്ധച്ച** ഉദ്ധരിത്വാ ഏത്ഥാനേത്വാ **സുയുവതിരതനം** സോഭനഇത്ഥിരതനം **ആദിയിസ്സം** ഗണ്ഹിസ്സാമി, **ഏത്ഥ** യഥാവുത്തേസു മമ കോ ഭാരോ അത്ഥീതി. ഏത്ഥ “കോ മമേത്ഥത്ഥി ഭാരോ”തി ഇമിനാ ഉസ്സാഹസങ്ഖാതോ ഠായീഭാവോ പകാസിതോ. ഏതസ്സ ഉപ്പത്തിഉദ്ദീപനേസു കാരണഭൂതസ്സ ഇത്ഥിരതനസ്സ ആദാനഖ്യാതനാഗരാജഗതപതാപവിക്കമാദിവിഭാവോ ച, തംതംരൂപപ്പകാസകകവിവചനസങ്ഖാതാനുഭാവോ ച “വിഞ്ഞാപേത്വാ”ഇച്ചാദിനാ വാക്യസാമത്ഥിയേന പടിപാദനീയാ ഹോന്തി. “സുമഹതിമപി കുമ്ഭണ്ഡസേനം ഏകോ”തി ച, “രഞ്ഞം സതമ്ഹാ സചിവരതനമുദ്ധച്ചാ”തി ച ഇമേഹി ധിതിഉഗ്ഗതഗബ്ബാദയോ ച, “വിഞ്ഞാപേത്വാ കുവേര”ന്തി ച, “ഉത്താസേത്വാ കോരബ്യരാജ”ന്തി ച, “ഏത്ഥാനേത്വാ ഇച്ചാദയോ”തി ച ഇമേഹി മത്യാദയോ ച ബ്യഭിചാരിനോ ഭാവാ വിഭാവിതാ ഹോന്തി. ഇമേഹി വിഭാവാനുഭാവബ്യഭിചാരീഭാവേഹി യുദ്ധവീരരസോ പോസിതോതി ദട്ഠബ്ബോ. ഇമിനായേവ നയേന ദാനവീരാദയോ വിഞ്ഞാതബ്ബാ.

ഭയഠായീഭാവ

ന്ത്ര. **വികാരിസനസത്താദി-**
ഭയുക്കംസോ ഭയാനകോ;
സേദാദയോ’നുഭാവേ’ത്ഥ,
താസാദീ ബ്യഭിചാരിനോ.

ന്ത്ര. **“വികാരി”**ച്ചാദി. **വികാരി** അസഭാവപ്പവത്തോ വിരുദ്ധോ **സനോ** സദ്ദോ സത്തോ ച, തേ ആദയോ യേസം സുഞ്ഞാരഞ്ഞാദീനം ഇത്ഥിനീചപ്പകതിസമ്ഭവന്താനം, വിഭാവാനം, ഗുരുആദീനം വാ ഉത്തമാനം, തേഹി ജാതസ്സ ഭയസ്സ, കിത്തിമസ്സ വാ ഉക്കംസോ ഭയാനകോ നാമ രസോ. ഏത്ഥ സേദകമ്പനപാദചലനാദയോ അനുഭാവാ, താസാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ.

ന്ത്ര. ഇദാനി ഭയാനകരസസ്സ പോസനക്കമം ദസ്സേതി **“വികാരി”**ച്ചാദിനാ. **വികാരിസനസത്താദിഭയുക്കംസോ** പകതിവിരഹേന വികാരവന്തേഹി വിരുദ്ധേഹി അസനിസദ്ദാദിസദ്ദേഹി, രക്ഖസാദിസത്തേഹി വാ വിഭാവേഹി ഹേതുഭൂതേഹി സഞ്ജാതോ സാഭാവികോ, കിത്തിമോ വാ ഭയപടിബദ്ധോ ഉക്കംസോ ഭയാനകരസോ നാമ ഹോതി. **ഏത്ഥ** ഭയാനകരസവിസയേ **സേദാദയോ** ദാഹസരീരകമ്പനാദയോ **അനുഭാവാ** കായികവാചസികപ്പയോഗസങ്ഖതാ അനുഭാവാ ഹോന്തി. **താസാദീ ബ്യഭിചാരിനോ** താസസങ്കാദയോ ഇഹ ബ്യഭിചാരീഭാവാ ഹോന്തീതി. സനോ ച സത്തോ ചേതി ച, വികാരോ ഏതേസം അത്ഥീതി ച, വികാരിനോ ച തേ സനസത്താ ചേതി ച, തേ ആദയോ യേസം സുഞ്ഞാരഞ്ഞാദീനമിതി ച, തേഹി ജാതം ഭയമിതി ച, മജ്ഝേ പദലോപോ, തസ്സ ഉക്കംസോതി ച, സേദോ ആദി

യേസം കമ്പനാദീനമിതി ച, താസോ ആദി യേസം സങ്കാദീനമിതി ച വാക്യം. ഇത്ഥിനീചപ്പകതികാനം ഭയഹേതു വികാരിസനസത്താദി, ഉത്തമാനം ഗുരുആദി.

ഏത്ഥ ലക്ഖിയമേവം വേദിതബ്ബം -

യം ദിട്ഠിസത്ഥപതനേന പരിപ്ഫുരന്തീ,
കുമ്ഭണ്ഡരക്ഖസചമൂ ഗമിതാ സമന്താ;
ആചക്കവാളനഗ'മസ്സഗതം പുരീവ,
ഭോതോ മുഹും മുഹു'മപസ്സി സ പുണ്ണകോ'ഹന്തി.

ദിട്ഠിസത്ഥപതനേന ദിട്ഠിസല്ലസമ്പാതനേന **പരിപ്ഫുരന്തീ** കമ്പമാനാ **സമന്താ** പരിസമന്തതോ **ആചക്കവാളനഗം** ചക്കവാളപബ്ബതാവധി **ഗമിതാ** പലാപിതാ **കുമ്ഭണ്ഡരക്ഖസചമൂ** കുമ്ഭണ്ഡരക്ഖസാനം സേനാ യം **അസ്സഗതം** അസ്സപിട്ഠേ നിസിന്നകം **ഭോതോ** ഭവതം തുമ്ഹാകം **പുരീ ഇവ** പുരിയാ ദസ്സനമിവ **മുഹും മുഹും അപസ്സി** ഖണേ ഖണേ അപസ്സിത്ഥ, **സോ** അഹം പുണ്ണകോ നാമ യക്ഖോതി. ഏത്ഥ "ദിട്ഠിസത്ഥപതനേനാ"തി ദിട്ഠിസത്ഥാരോപനേന ച "സ പുണ്ണകോ അഹ"ന്തി ഇമിനാ ച ഭയജനനസ്സ ഹേതുഭൂതവിരുദ്ധസത്തസങ്ഖാതാ വിഭാവാ നിദ്ദിട്ഠാ, "മുഹും മുഹു'മപസ്സീ"തി രസാവത്ഥസമ്പത്തഭയുക്കംസസങ്ഖതോ ഠായീഭാവോ വിഭാവിതോ, "കുമ്ഭണ്ഡരക്ഖസചമൂ ഗമിതാ സമന്താ ആചക്കവാളനഗ"ന്തി താസസങ്കാദികാ ബ്യഭിചാരിനോ ഭാവാ ജോതിതാ. "പരിപ്ഫുരന്തീ"തി സേദകമ്പാദയോ അനുഭാവാ ദസ്സിതാ ഹോന്തി.

ജിഗുച്ഛാഠായീഭാവ

ൻന്ത. **ജിഗുച്ഛാ രുധിരാദീഹി,**
പൂത്യാദീഹി വിരാഗതോ;
ബീഭച്ഛോ ഖോഭനു'ബ്ബേഗീ,
കമേന കരുണായുതോ;
നാസാവികുനനാദീഹി,
സങ്കാദീഹി'സ്സ പോസനം.

ൻന്തരം. "ജിഗുച്ഛാ"ഇച്ചാദി. രുധിരന്താദീഹി പൂതികിമിആദീഹി വിരാഗതോ ച ജാതാ **ജിഗുച്ഛാ** ഗരഹാ കമേന ഖോഭനോ ഉബ്ബേഗീ കരുണായുതോ ച ബീഭച്ഛോ ഭവതി, നാസാവികുനനമുഖച്ഛദനാദീഹി അനുഭാവേഹി, സങ്കാവേഗാദീഹി ബ്യഭിചാരീഹി ച അസ്സ പോസനം ഭവതീതി.

ൻന്തരം. ഇദാനി ബീഭച്ഛരസസ്സ പോസനക്കമം ദസ്സേതി **"ജിഗുച്ഛാ"**ഇച്ചാദിനാ. **രുധിരാദീഹി** രത്തന്തഗുണാദീഹി ച, **പൂത്യാദീഹി** പൂതികിമിആദീഹി ച, **വിരാഗതോ** വിരത്തഭാവേന ചാതി ഇമേഹി തീഹി വിഭാവേഹി ഹേതുഭൂതേഹി ഉപ്പജ്ജമാനാ ജിഗുച്ഛാ **കമേന** രുധിരാദീനം തിണ്ണം വിഭാവാനം പടിപാടിയാ **ഖോഭനോ** അനവട്ഠാനോ അസമാഹിതോ **ഉബ്ബേഗീ** ഉബ്ബേഗവാ **കരുണായുതോ** സോകരൂപേന സഹിതോ ചാതി ഏവം ബീഭച്ഛോ രസോ നാമ ഹോതി. **നാസാവികുനനാദീഹി** നാസസങ്കോചനമുഖപിദഹനാദീഹി അനുഭാവേഹി ച **സങ്കാദീഹി** ച സങ്കാആവേഗാദീഹി ബ്യഭിചാരീഭാവേഹി ച കരണഭൂതേഹി **അസ്സ** ബീഭച്ഛരസസ്സ പോസനം ഹോതീതി. രുധിരാദീസു തീസു

പദേസു, ഖോഭനാദീസു തീസു ച ഗമ്യമാനത്താ അവുത്തോപി ചസദ്ദോ യോജേതബ്ബോ, തസ്മാ ഖോഭനാദീഹി തീഹി യുത്തോവ ബീഭച്ഛരസോ നാമാതി ദട്ഠബ്ബോ. രുധിരം ആദി യേസം അന്താദീനമിതി ച, പൂതിആദി യേസം കിമിആദീനമിതി ച, ഉബ്ബേഗോ അസ്സ ബീഭച്ഛസ്സ അത്ഥീതി ച, കരുണേന ആയുതോതി ച, നാസായ വികുനനം സങ്കോചനമിതി ച, തം ആദി യേസം മുഖച്ഛാദനാദീനമിതി ച, സങ്കാ ആദി യേസം ആവേഗാദീനമിതി ച വാക്യം.

ഇമസ്സ ബീഭച്ഛസ്സോദാഹരണമേവം വേദിതബ്ബം -

> യക്ഖാ മച്ചകരങ്കകങ്കനധരാ യേ നിമ്മിതാ പുണ്ണകേ-
> നു'ത്തംസീകതപാണിപല്ലവധരാ ഹാരീകതന്തോരഗാ;
> ലിത്താ ലോഹിതകുങ്കുമേഹി വിധുരേനേ'തേ പിവന്താ വസാ-
> മജ്ജം സീസകപാലപാതിഹി പുരേ ധുത്താ വിയോ'പേക്ഖിതാതി.

പുണ്ണകേന യക്ഖേന നിമ്മിതാ **മച്ചകരങ്കകങ്കനധരാ** മനുസ്സട്ഠിസങ്ഖാതകരഭൂസനധാരിനോ **ഉത്തംസീകതപാണിപല്ലവധരാ** മത്ഥകമാലികതഹത്ഥതലസങ്ഖതപല്ലവധാരിനോ **ഹാരീകതന്തോരഗാ** മുത്താഹാരീകതമനുസ്സന്തസങ്ഖാതഉരഗസമ്പയുത്താ **ലോഹിതകുങ്കുമേഹി** രുധിരസങ്ഖാതകുങ്കുമകക്കേഹി ലിത്താ **സീസകപാലപാതിഹി** സീസകപാലസങ്ഖാതേഹി സരാവേഹി **വസാമജ്ജം** വസാസങ്ഖാതസുരം **പുരേ** അഭിമുഖേ പിവന്താ യേ യക്ഖാ സിയും, ഏതേ യക്ഖാ **വിധുരേന** പണ്ഡിതേന **ധുത്താ വിയ** നഗരേ സുരാധുത്താ വിയ ഉപേക്ഖിതാ ഹോന്തീതി. ഇഹ "ലിത്താ ലോഹിതകുങ്കുമേഹീ"തി ച "ഉത്തംസീകതപാണിപല്ലവധരാ"തി ച "ഹാരീകതന്തോരഗാ"തി ച ഇമേഹി ചിത്തക്ഖോഭകാരണഭൂതോ രുധിരാദിവിഭാവോ ച, "മച്ചകരങ്കകങ്കനരോ"തി ച "സീസകപാലപാതിഹി വസാമജ്ജം പിവന്താ"തി ച ഇമേഹി ഉബ്ബേഗവന്തസഭാവസ്സ ഹേതുഭൂതോ പൂത്യാദിവിഭാവോ ച പകാസിതോ. കരുണായുതസഭാവസ്സ കാരണഭൂതവിരജ്ജനവിഭാവോ ച നാസാവികുനനാദിഅനുഭാവോ ച സങ്കാവേഗാദിബ്യഭിചാരീഭാവോ ച ബീഭച്ഛസങ്ഖാതഠായീഭാവോ ചാതി ഇമേ സബ്ബേ വാക്യസാമത്ഥിയേന ഗമ്മാതി വേദിതബ്ബാ.

വിമ്ഹയഠായീഭാവ

൩൬൬. **അതിലോകപദത്ഥേഹി,**
വിമ്ഹയോ'യം രസോ'ബ്ഭുതോ;
തസ്സാ'നുഭാവാ സേദസ്സു-
സാധുവാദാദയോ സിയും;
താസാവേഗധിതിപ്പഞ്ഞാ,
ഹോന്തേ'ത്ഥ ബ്യഭിചാരിനോ.

൩൬൬. **"അതി"**ച്ചാദി. **അതിലോകേഹി** ലോകാതിവുത്തീഹി മായാദിബ്ബഗേഹാരാമാദീഹി പദത്ഥേഹി ജാതോ അയം **വിമ്ഹയോ** ചിത്തവികാരസങ്ഖാതോ ഠായീഭാവോ അബ്ഭുതോ രസോ നാമ. സേദഅസ്സുസാധുവാദരോമഞ്ചാദയോ തസ്സ അനുഭാവാ സിയും, താസാദയോ ബ്യഭിചാരിനോ ഹോന്തീതി.

൩൬൬. ഇദാനി വിമ്ഹയരസസ്സ പോസനക്കമം ദസ്സേതി **"അതി"**ഇച്ചാദിനാ. **അതിലോകപദത്ഥേഹി** ലോകട്ഠിതിമതിക്കമ്മ പവത്തേഹി മായാദിബ്ബഭവനആരാമവിമാനാദിപദത്ഥേഹി ഹേതുഭൂതേഹി ഉപ്പജ്ജമാനോ അയം **വിമ്ഹയോ** ചിത്തബ്യാപനസങ്ഖാതോ ഠായീഭാവോ **അബ്ഭുതോ രസോ** അബ്ഭുതരസോ നാമ ഭവേ, സേദസ്സുസാധുവാദാദയോ **തസ്സ** അബ്ഭുതരസസ്സ അനുഭാവാ സിയും, താസാവേഗധിതിപ്പഞ്ഞാ **എത്ഥ** അബ്ഭുതരസവിസയേ ബ്യഭിചാരിനോ ഭാവാ ഹോന്തീതി. അതിക്കന്താ ലോകമിതി ച, തേ ച തേ പദത്ഥാ ചേതി ച, സാധുഇതി വാദോതി ച, സേദോ ച അസ്സു ച സാധുവാദോ ചേതി ച, തേ ആദി യേസം രോമഞ്ചാദീനമിതി ച, താസോ ച ആവേഗോ ച ധിതി ച പഞ്ഞാ ചേതി ച വാക്യം.

ഇമസ്സ അബ്ഭുതരസസ്സോദാഹരണമേവം ദട്ഠബ്ബം -

> സ പുണ്ണകേനാ'ഹടനേകഭിംസനേ-
> സ്വ'ഹോ നടേനേവ സുനിച്ചലോ'ചലാ;
> നിപാതിതോ തേന അവംസിരോപതം,
> അസന്തസം തം മിനി ദിട്ഠിയട്ഠിയാതി.

സോ വിധുരപണ്ഡിതോ **പുണ്ണകേന** യക്ഖേന **നടേന** ഇവ അനേകവികാരദസ്സനകേന നാടകേന വിയ **ആഹടനേകഭിംസനേസു** ഭയത്തമാനീതാനേകവിധഭിംസനേസു വത്തമാനേസു സുനിച്ചലോ **തേന** പുണ്ണകേന **അചലാ** സട്ഠിയോജനുബ്ബേധകാളാഗിരിപബ്ബതമത്ഥകതോ നിപാതിതോ **അവംസിരോപതം** അധോസീസം പതന്തോ **അസന്തസം** ഏവം അപ്പതിട്ഠേപി അനുത്തസന്തോ **തം** പബ്ബതം ദിട്ഠിയട്ഠിയാ **മിനി** പമാണമകാസി, **അഹോ** അച്ഛരിയന്തി. ഏത്ഥ ഭയഹേതുമ്ഹി സതി ഭീതിയാ ച തത്ഥ പരിജാനനാഭാവസ്സ ച ലോകസഭാവത്താ തമതിക്കമ്മ ഭയകരണേ അസന്താസസ്സ ച ദിട്ഠിയാ പബ്ബതമിനനസ്സ ച പവത്തഭാവകഥനേന ലോകാതിക്കന്തപദത്ഥസങ്ഖാതോ വിഭാവോ "അസന്തസം തം മിനി ദിട്ഠിയട്ഠിയാ"തി ഇമിനാ പകാസിതോ. "അഹോ"തി വചനേന, തസ്സ സാമത്ഥിയേന ച സാധുവാദസേദഅസ്സുആദയോ അനുഭാവാ വിഭാവിതാ. താസആവേഗധിതിച്ചാദിബ്യഭിചാരീഭാവാ, വിമ്ഹയസങ്ഖാതഠായീഭാവോ ച സമുദിതവാക്യസാമത്ഥിയേന ജോതിതോ.

സമഠായീഭാവ

൩൬൭. **ഠായീഭാവോ സമോ മേത്താ-**
ദയാമോദാദിസമ്ഭവോ;
ഭാവാദീഹി തദു'ക്കംസോ,
സന്തോ സന്തനിസേവിതോ.

ഇതി സങ്ഘരക്ഖിതമഹാസാമിപാദവിരചിതേ

സുബോധാലങ്കാരേ

രസഭാവാവബോധോ നാമ പഞ്ചമോ പരിച്ഛേദോ.

സുബോധാലങ്കാരോ സമത്തോ.

൩൬൭. **"ഠായി"**ച്ചാദി. മേത്താദിസമ്ഭവോ **സമോ** ഉപസമസങ്ഖാതോ ഠായീഭാവോ ഭവതി, തദനുരൂപേഹി ഭാവാനുഭാവേഹി തസ്സ ഉക്കംസോ യസ്സ, സോ സന്തോ നാമ രസോ ഭവതി, സോ ച സന്തനിസേവിതോതി.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരേ മഹാസാമിനാമികായം ടീകായം

രസഭാവാവബോധോ പഞ്ചമോ പരിച്ഛേദോ.

൩൬൭. ഇദാനി സന്തരസസ്സ പോസനക്കമം ദസ്സേതി **"ഠായി"**ച്ചാദിനാ. **മേത്താദയാമോദാദിസമ്ഭവോ** മേത്താകരുണാപീതിആദിവിഭാവേഹി സമ്ഭൂതോ **സമോ** കായചിത്തോപസമോ ഠായീഭാവോ നാമ ഹോതി, **ഭാവാദീഹി** ബ്യഭിചാരീഭാവാദീഹി കരണഭൂതേഹി, അപിച തസ്സ സമസ്സ അനുരൂപേഹി ബ്യഭിചാരീഭാവാനുഭാവേഹി **തദുക്കംസോ** തസ്സ ഠായീഭാവസ്സ ഉക്കംസയുത്തോ **സന്തനിസേവിതോ** സാധൂഹി സേവിതോ **സന്തോ** സന്തരസോ നാമ ഹോതീതി. മേത്താ ച ദയാ ച മോദോ ചേതി ച, തേ ആദയോ യേസമിതി ച, തേഹി സമ്ഭവോ യസ്സേതി ച, തസ്സ ഉക്കംസോ അസ്സ സന്തസ്സേതി ച, സതം നിസേവിതോതി ച വാക്യം.

അസ്സ സന്തരസസ്സോദാഹരണമേവം ദട്ഠബ്ബം -

> ഏന്തേസു കേസരികരീസ്വ'പി വേഠയന്തേ,
> നാഗേ നഗം മദഗജേ വിയ വേളുഗുമ്ബം;
> യക്ഖേ വിചാലയതി നോചലി ഈസകമ്പി,
> സന്തിം ഗതോവ വിധുരോ മധുരാപി ഭാവോതി.

കേസരികരീസു സീഹഹത്ഥീസു **ഏന്തേസു അപി** ഭിംസനാകാരേന സമീപമാഗച്ഛന്തേസുപി **നാഗേ വേഠയന്തേപി** നാഗേസു സരീരം വേഠയന്തേസുപി. ജാത്യാപേക്ഖായേകവചനം, വേളുഗുമ്ബം **മദഗജേ വിയ വിചാലയതി** മദഗളിതഹത്ഥിമ്ഹി ചാലേന്തേ ഇവ **യക്ഖേ** പുണ്ണകേ **നഗം** കാളാഗിരിപബ്ബതം **വിചാലയതിപി** അനേകപ്പകാരേ ചാലേന്തേപി **വിധുരോ** പണ്ഡിതോ **സന്തിം ഗതോവ** നിബ്ബാനം ആലമ്ബണകരണവസേന സമ്പത്തോ വിയ ഫലസമാപത്തിസമാപന്നോ ഇവ അഥ വാ ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനസങ്ഖതനിരോധസമാപത്തിസമാപന്നോ വിയ **ഈസകമ്പി** അപ്പകമ്പി **മധുരാ ഭാവാ അപി** മധുരസഭാവതോപി നോ ചലി, നിസിന്നട്ഠാനതോ പഗേവാതി അധിപ്പായോ. ഏത്ഥ ധാവനരോദനകമ്പനാദീനം കരണഭൂതം സീഹാദീനമാഗമനം നാഗവേഠനം പബ്ബതകമ്പനന്തിആദീസു വത്തമാനേസുപി നിബ്ബികാരത്തേന സന്തിം ഗതോതി ഇമിനാ സന്തരസസ്സ പകതിഭൂതേ ഉദ്ദേസേ ദസ്സിതോ നവമോ ഠായീഭാവോ ദസ്സിതോ ഹോതി, ഏതസ്സ ഉപ്പത്തിഉദ്ദീപനാനം കാരണഭൂതാ മേത്താദയാമോദാദിവിഭാവാ സാമത്ഥിയാ ദസ്സിതാ ഹോന്തീതി. ധിതിമതിസതിആദയോ തദനുരൂപബ്യഭിചാരീഭാവാ ച താദിസാനുഭാവാ ച "ഏന്തേസു വേഠയന്തേ വിചാലയതീ"തി ഇമിനാ, സകലവാക്യസാമത്ഥിയേന ച പകാസിതാതി ദട്ഠബ്ബോ.

ഇതി സുബോധാലങ്കാരനിസ്സയേ

രസഭാവാവബോധോ നാമ പഞ്ചമോ പരിച്ഛേദോ.

സുബോധാലങ്കാരടീകാ സമത്താ.